

BIBLIOTECA NAZIONALE
6
12 G
47
VITTORIO EMANUELE

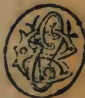
Aulus Gellius.

AVLI GELLII NOCTES ATTICAE,

QVA FIERI POTVIT RECOGNITIONE, AD OPTIMA EXEMPLARIA NOVISSIME bona fide redditæ.

CVM GEMINO INDICE, ET Græcarum dictionum uersione.

VENETIIS
Apud Georgium de Caballis M D LXV.

CYPRIANO MAIOLIO ORDINIS CRVCIFERORVM VIRO PRAESTANTI. S.

VLI GELLII noctes atticas, miro atq; acri quodã iudicio elucubratas, mitto ad te Cypriane Maioli, vir in omni ferè literarum genere eruditissime; non quod inde sperem te uberiorem in bonis artibus fructum consecuturum; sed quod mei erga te supremi atque sinceri amoris sit argumentum. Ea est enim tua in me singularis humanitas; ea tecum mihi intercessit arcta quædam necessitudo, ut magni mea interesse putarem, & studiorum meorum uigilias tibi notas esse & non ignorari ab omnibus, qua beneuolentia, & quo amore te prosequar. Sed quando ita factum est, ut, quod ego maximè optarem, nullum ad te ingenij mei laborem dirigere possim, ad externos me conuertens, Aulum Gellium tibi, antiquum sanè, sed de bonis literis optimè meritum, ea qua potui

diligentia a multis, quibus scatebat typographorum incuria, mendis purgatum, dedico, & tanquam ex aliena messe triticum mutuò acceptum, ad te mitto. Quandoquidem noctes istę summa quadam iudicij acie conscriptæ, mirum in modum acerrimo illi in disciplinis ingenio, ac iudicio tuo conueniunt; nisi fortasse discrepant, quod tu elegantiori quodam dicendi genere et artificio uteris. Desidero in his elucubrationibus minus antiqua, obsoleta, et (dicam) decrepita uerba; ne quod Augustus damnabat in Antonio summæ insaniæ, quòd ea scriptis mandaret, quę mirari potius quisquã quàm intelligere posset, iure illi tribui posse uideatur. Amabat tamen Adrianus uetustũ, atq; obscurũ dicendi genus, ut potè qui Ciceroni Catonem, Virgilio Ennium, Sallustio Cæcilium præferret: at Ciceronẽ magis probo, a quo eleganter & facetè Sisenna ille, qui inusitatis uerbis libentissimè utebatur, in libro de Claris Oratoribus irridetur. Sed hæc Aulum Gellium latuisse relligio est dicere; quippe qui de mente Phauorini philosophi iussit, ut tanquam scopulum, sic inauditum, atque insolens uerbum effugeremus. Credendum est igitur illius ætatis usum ita tulisse: atque illi, non Gellio uitio uertendum esse arbitror, qui mira ingenij perspicuitate noctes suas elucubra

uit

uit. Non tamen ea ſum imprudentia, ut te cum illo conferre audeam: quandoquidem noſtri temporis homines ſeu doctrina & elegantia præcedant, ſeu ſubſequantur, non ſunt priſcę illius tempeſtatis hominibus comparandi. de te autem ſine aliquo fuco ac fallacia hoc auſim comprobare: nullum eſſe in bonis literis, quas humaniores appellant, eruditiorem atque fęlicioris in dicendo ſtili: nullum eſſe, qui tuę probitatis exemplo, a recta cum declinet, in ſemitam non reuertatur: nullum denique reperiri, qui te ob morum ſuauitatem, & facilitatem non amet, non amplectatur, & miretur. Teſtem non quæro: per multos tamen habeo: ſed præcipuos, hac in re plurimos huius florentiſsimę Reipublicæ patres optimos, recenſere poſſem, niſi luce clarius eſſet. Vale & me qua ſoles beneuolentia proſequere. Venetijs.

INDEX EORVM, QVAE NOTATV DIGNA IN hisce noctibus uisa sunt.

Bory-

203

Depre-

Exper

Hortor

L

M

Numero

Phar-

Polyste-

Stup-

V

debet

FINIS.

ALTER INDEX QVO QVICQVID IN *unaquaque re lector quæsierit, siue id ad grammaticen, siue ad alias artes pertineat, inuenire quàm facillimè queat.*

Quæ ad philosophiam de natura, & dialecticam, & medicinam, atq; mathematicam pertinent.

De

De

Quæ ad grãmaticam & rhetoricam attinent.

Induciæ

Quid

Quæ ad mores ueterum & historiam pertinent

adeun

F I N I S.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER PRIMVS.

Quali proportione, quibusq; collectionibus Plutarchus ratiocinatum esse Pythagoram philosophum dixerit,† de comprehendenda corporis proceritate, qua fuit Hercules, cum uitam inter homines uiueret. Cap. I.

LVTARCHVS in libro, quem scribit ὁπόση ψυχῶν καὶ σωμάτων ἀνθρώποις περὶ εὐφυΐαν καὶ ἀρετὴν διαφορά, *scitè subtiliterque ratiocinatum Pythagoram philosophum dicit, in reperienda modulandaq; status, longitudinisq; Herculis præstantia. Nam cum ferè constaret curriculum stadij, quod est † Pisis apud Iouem Olympium, Herculem pedibus suis metatum, idq; fecisse longum pedes sexcentos: cætera quoque stadia in terris Græciæ, ab aliis posteà instituta, pedum quidem esse numero sexcentùm, sed tamen esse aliquantulum breuiora: facilè intellexit modũ, spatiumq; plantæ Herculis, ratione proportionis habita, tanto fuisse, quàm* † Pisæ, ad Iouis Olympij.

aliorum procerius, quanto Olympicum stadium longius esset, quàm cætera. Comprehensa autem mensura Herculani pedis, secundum naturalem membrorum omnium inter se competentiam modificatus est: atque ita id collegit, quod erat consequens, tanto fuisse Herculem corpore excelsiorem, quàm alios, quanto Olympicum stadium cæteris pari numero factis, anteiret.

Ab Herode Attico consulari uiro tempestiuè deprompta in quendam iactabundum, & gloriosum adolescentem, specie tãtum philosophiæ sectatorem, uerba Epicteti Stoici: quibus festiuiter a uero Stoico seiunxit uulgus loquacium nebulonum, qui se Stoicos nuncuparent. Cap. 2.

Herodes Atticus uir & Græca facundia, & consulari honore præditus, accersebat sæpe nos, cũ apud magistros Athenis essemus, in uillas ei urbi proximas, me, & clarissimum uirum Seruilianum, compluresque alios nostrates, qui Roma in Græciam ad capiendum ingenij cultum concesserant. Atque ibi tunc cum essemus apud eum in uilla, cui nomẽ est Cephisia, & æstu anni, & sidere autumni flagrantissimo, propulsabamus caloris incommoda lucorum umbra ingentium, longis ambulacris & mollibus, ædium posticum refrigerantibus lauacris nitidis, et abundis, & collucentibus, totiusque uillæ uenustate aquis undiq; † canorisque auibus personante. Erat ibidem nobiscum simul adolescens, philosophiæ sectator, disciplinæ, ut ipse dicebat, Stoicæ, sed loquacior impendio, & promptior. Is plerunque in conuiuio

† canoris atque.

sermo-

sermonibus, qui post epulas haberi solent, multa atque inmodica de philosophię doctrinis intempestiuè, atque insubidè disserebat: præque se uno cęteros omneis linguæ Atticæ principes, gentemque omnem togatam, totumq; nomen Latinum, rudes esse, & agrestes prædicabat. Atque interea uocabulis haud facile cognitis, syllogismorum captionumq; dialecticarum laqueis strepebat: κυρτῶν τὰς κναζούσας θεωρίας, aliosq; id genus griphos, neminē posse dicens, nisi se, dissoluere. Rem uerò Ethicam naturamq; humani ingenij, uirtutumque origines, officiaq; earum confinia, aut contrà morborum, uitiorumq; fraudes, animorumque labes, ac pestilentias asseuerabat, nulli esse ulli magis ea omnia explorata, comperta, meditataque. Cruciatibus autem doloribusq; corporis, et periculis mortem minitantibus, habitum statumq; uitę beatæ, quam se esse adeptum putabat, neque lædi, neque imminui, existimabat: ac ne oris quoque, et uultus serenitatem Stoici hominis, unquam ulla posse ęgritudine obnubilari. Has ille inanes cum † flaret † efflaret. *glorias, iamq; omnes finem cuperent, uerbisque eius defatigati pertęduissent, tum Herodes Græca, cuius plurimus ei mos fuit, oratione utens: Permitte, inquit, philosophorum amplissime, quoniam respondere nos tibi, quos idiotas uocas, non quimus, recitari ex libro, quid de huiuscemodi magniloquētia uestra senserit, dixeritq; Epictetus Stoicorum maximus: iussitq; proferri disertationum Epicteti digestarum ab Ariano primum librum, in quo ille uenerandus senex iuuenes, qui se Stoicos appellabant, neque fru-*

gi, neque operæ probæ, ſed theorematibus tantum nugalibus, & puerilium Iſagogarum commentationibus dilatrantes, obiurgatione iuſta inceſſuit. Lecta igitur ſunt ex libro, qui prolatus eſt, ea quæ addidit. Quibus uerbis Epictetus ſeuerè ſimul ac feſtiuiter ſeiunxit, atque diuiſit a uero, atque ſyncero Stoico qui eſſet proculdubio ἀκώλυτος, ἀνεκβίαστος, ἀπαρεμπόδιστος, ἐλεύθερος εὔπορος, εὐδαίμων, *uulgus aliud nebulonum hominū, qui ſe Stoicos nuncuparent: ultroq; uerborum & argutiarum fuligine ob oculos audientium iacta, ſanctiſſimæ diſciplinæ nomen ementirentur.*

Εἰπὲ μοι περὶ ἀγαθῶν, καὶ κακῶν ἀκούεις,
ἴλιοθεν μὲ φέρων ἄνεμος κικόνεσσι πέλασσεν.
τῶν ὄντων τὰ μὲν ἐστὶν ἀγαθὰ, τὰ δὲ κακὰ, τὰ δὲ ἀδιάφορα. ἀγαθὰ μὲν οὖν, ἀρεταὶ. κακὰ δὲ, τὰ μετέχοντα κακίας. ἀδιάφορα δὲ, τὰ μεταξὺ τούτων, πλοῦτος, συζυγία, ζωὴ, θάνατος, ἡδονή, πόνος. πόθεν οἶδας, οὕτως ἑλλάνικος λέγει ἐν τοῖς αἰγυπτιακοῖς, τί δὲ διαφέρει τοῦτο εἰπεῖν ἢ ὅτι διογένης ἐν τῇ ἠθικῇ, ἢ χρύσιππος ἢ κλεάνθης. βεβασάνικας οὖν αὐτὸ, καὶ δόγμα σαυτοῦ πεποίησαι, δεῖκνυε πῶς εἴωθας ἐν πλοίῳ χειμάζεσθαι. μέμνησαι ταύτης τῆς διαιρέσεος ὅταν ψοφήσῃ τὸ ἱστίον. καὶ ἀνακραυγήσῃ, ἐὰν σοί τις οὕτω πως παραστάθεὶς εἴπῃ, λέγε μοὶ σὺ ἀπρώην ἔλεγες. μὴ κακία ἐστὶ τὸ ναυαγῆσαι, μὴ τῆς κακίας μετέχον, οὐκ ἄρα ξύλον ἐνσείσεις. αὐτὸ τὶ ἡμῖν, καὶ σοὶ ἄνθρωπε, ἀπολύμεθα, καὶ σὺ ἐλθὼν παίζεις, ἐὰν δὲ σε ὁ καῖσαρ μεταπέμψηται κατηγορούμενον.

Quod Chilo Lacedæmonius conſilium anceps pro ſalute amici cepit, Quodque eſt circunſpectè & anxie conſiderandum, an pro utilitatibus amicorum delinquēdum aliquando ſit. Notataque inibi, & re-

lata quæ Theophraſtus, & Marcus Cicero ſuper ea re ſcripſerunt. Cap. 3.

CHilo preſtabilis homo ſapientię, quonam uſque debuerit contra legem, contraq́ue ius pro amico progredi, dubitauit: eaq́ue res in fine quoque uitæ ipſo, animum eius anxit. Et alij deinceps multi philoſophiæ ſectatores (ut in libris eorum ſcriptum eſt) ſatis † inquiſitè, ſatisq; ſolicitè quæſierunt, ut uerbis, quæ ſcripta ſunt, ipſis utar: εἰ δεῖ βοηθεῖν τῷ φίλῳ, παρὰ τὸ δίκαιον, καὶ μέχρι πόσου, καὶ ποῖα. *Ea uerba ſignificant quæſiſſe eos, an contra ius, contrave morem faciendum pro amico ſit, & in qualibus, & in quibus cauſis, & quemnam ad uſq; modũ. Super hac quæſtione tum ab alijs (ſicut dixi) multis, tum uel diligentiſſime à Theophraſto diſputatur, uiro in philoſophia Peripatetica modeſtiſſimo, doctiſſimoq́ue. Eaq́ue diſputatio ſcripta eſt (ſi rectè meminimus) in libro eius de amicitia primo. Eum librum M. Cic. uidetur legiſſe, cum ipſe quoque librum de amicitia componeret: & cætera quidem, quę ſumenda a Theophraſto exiſtimauit (ut ingenium facundiaq́ue eius fuit) ſumpſit, & tranſpoſuit commodiſſimè, aptiſſimeq́ue. Hunc autem locum (de quo ſatis quæſitum eſſe dixi) omnium rerum aliarum difficillimum, ſtrictim, atque curſim tranſgreſſus eſt. Neque ea, quæ a Theophraſto penſiculatè, atque enucleatè ſcripta ſunt, executus eſt: ſed anxietate illa, & quaſi moroſitate diſputationis prætermiſſa, genus ipſum rei tãtum paucis uerbis notauit. Ea uerba Ciceronis (ſi re-*

Chilo Lacedæmonius.

† inquiſitè.

Amici cã an delinquendum aliquan-

censere quis uellet) apposui: † His igitur finibus utendum esse arbitror, ut cùm emendati mores amicorum sint, tùm sit inter eos omnium rerum, consiliorum, uoluntatum, sine ulla exceptione, communitas: ut etiam si qua fortuna acciderit, ut minus iustæ uoluntates amicorum adiuuandæ sint, in quibus eorum aut caput agatur, aut fama, declinandum sit de uia: modò ne summa turpitudo sequatur. Est enim, quatenus amicitiæ uenia dari possit. Cum agetur, inquit, aut caput amici, aut fama, declinandum est de uia, ut etiam nonnunquam uoluntatem illius adiuuemus. Sed cuiusmodi declinatio ista esse debeat, qualisque ad adiuuandum digressio, & in quanta uoluntatis amici iniquitate, non dicit. Quid autem refert scire me, in huiusmodi periculis amicorum, si non magna me turpitudo insecutura est, de uia recta esse declinandum? nisi id quoque me docuerit, quam putet magnam turpitudinẽ? et cum deceßero de uia, quousque digredi debeam? Est enim, inquit, quatenus dari amicitiæ uenia possit. Hoc imò ipsum est, quod maximè discendum est, quodque ab iis, qui doceant, minimè dicitur, quatenus, quaque fini dari amicitiæ uenia debeat. Chilo ille sapiens (de quo paulò antè dixi) conseruandi amici causa, de uia declinauit. Sed uideo quousque progressus est: falsum enim pro amici salute consilium dedit. Id ipsum tamen in fine quoque uitæ, an iure possit reprehendi, culparique, dubitauit. Contra patriam, inquit Cicero, arma pro amico sumenda non sunt. Hoc profectò nemo ignorauit: & priusquam Theognis, ut Lucilius ait, nasceretur.

retur. Sed id quæro, id desidero, cum pro amico contra ius, & contra quàm licet, salua tamen libertate atque pace faciendum est: & cum de uia (sicut ipse ait) declinandum est: quid & quantum, & in quali causa, & quonam usque id fieri debeat? Pericles il*le Atheniensis egregius uir ingenio, bonisq́; omnibus disciplinis ornatus, in una quidem specie, sed planius tamen, quid existimaret, professus est. Nam cũ amicus eum rogaret, ut pro re causaq́ue eius falsum deieraret, his ad eum uerbis usus est:* Δεῖ μὲ συμπράττειν τοῖς φίλοις, ἀλλὰ μέχρι θεῶν. *Teophrastus in eo quem dixi libro, inquisitius quidem super hac re ipsa, & exactius pressiusq́ue, quàm Cicero, disseruit. Sed is quoque in docendo, non de unoquoq; facto singillatim æstimat, neque certis exemplorum documentis, sed generibus rerum summatim uniuersimq́ue utitur, ad hunc fermè modum: Parua, inquit, & tenuis, uel turpitudo, uel infamia subeunda est, si ea re magna utilitas amico quæri potest.* Re*penditur quippe, & compensatur leue damnum delibatæ honestatis, maiore alia, grauioreq́ue in adiuuando amico honestate. Minimaq́ue illa labes, & quasi lacuna famæ imminentis, partarum amico utilitatum ratione solidatur.* Neque nominibus, in*quit, moueri nos oportet, quòd paria genere ipso non sunt, honestas meæ famæ, & rei amici utilitas.* Pon*deribus hæc enim, potestatibusq́ue præsentibus, non uocabulorum appellationibus, neque dignitatibus generum dijudicanda sunt. Nam cum in rebus aut paribus, aut non longè secus, utilitas amici, & hone-*

stas nostra consistit: honestas proculdubio praeponderat. Cum uerò amici utilitas nimio est amplior, honestatis autem nostrae, in re non graui, leuis iactura est: tunc quod utile amico est, id primum illo, quod honestum nobis est, fit plenius. sicuti magnum pondus aeris, parua lamina auri fit pretiosius. Verba adeò ipsa Theophrasti super ea re adscripsi: οὐκ οἶδ' εἴπȣ τούτῳ τῷ γένει, τιμιώτερον ἤδη, καὶ ὅτι ȣ͂ν ἂν ἡμέρος τούτȣ πρὸς τȣ͂ τηλίκον θατέρȣ σȣγκρινόμενον αἱρετὸν ἔςαι. λέγο δ' οἷον, ȣ͂ καὶ χρυσίον τιμιώτερον χαλκȣ͂, καὶ τηλικὸν τȣ χρυσιȣ͂ πρὸς τὸ τηλικὸν χαλκοῦ μέγεθος ἀντιπαραβαλλόμενον πλέον δόξει, ἀλλὰ ποιήσει τινὰ ῥοπὴν καὶ τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος. *Phauorinus quoque philosophus huiuscemodi indulgentiam gratiae, tempestiuius laxato paulum † remissoq́; subtili iustitiae examine, his uerbis definiuit:* ἡ καλουμένη χάρις παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τούτου ἐςὶν ὕφεσις ἀκριβείας ἐν δέοντι. *Post deinde idem Theophrastus ad hanc fermè sententiam disseruit: Has tamen, inquit, & paruitates rerum, & magnitudines, atque has omneis officiorum aestimationes, alia nonnunquàm momenta extrinsecus, atque aliȩ quasi appendices personarum, & causarum, & temporum, & circunstantiae ipsius necessitates, quas includere in praecepta difficile est, moderantur & regunt, & quasi gubernant, & nunc ratas efficiunt, nunc irritas. Hȩc talia quae Theophrastus satis cautè, & solicitè, & religiosè causa differendi magis, disputandique diligentia, quàm cum decernendi sententia, atque fiducia disseruit: quoniam profectò causas scientiȩ, corporum uarietates, disertationumq́;*

† permissoq́;

&

& differentiarum ignorantes, directum atque perpetuum, distinctumque in rebus singulis preceptum, quod ego in prima tractatus istius parte desiderare dixeram, non capiunt. Eius autem Chilonis (à quo disputatiunculæ huius initium fecimus) cum alia quedam sunt monitu utilia, atque prudentia, tum id maximè exploratę utilitatis est, quòd duas ferocissimas affectiones amoris atque odij, intra modum tantum coercuit: Hac, inquit, fini ames, tanquam forte fortuna osurus, hac itidē tenus oderis, tāquā fortasse post amaturus. Super hoc eodem Chilone Plutar. philosophus in lib. περὶ ψυχῆς. *uerbis ita scripsit:* χείλων ὁ παλαιὸς ἀκούσας τινὸς λέγοντος, μηδένα ἔχειν ἐχθρὸν, ἠρώτησεν εἰ καὶ μηδένα φίλον ἔχει, νομίζων ἐξ ἀνάγκης ἐπακολουθεῖν καὶ συνεπάγεσθαι φιλίας καὶ ἀπεχθείας.

Quàm tenuiter, curioseq; explorauerit Anto. Iulianus in oratione M. Tullij uerbi ab eo commutati argutiam. Cap. 4.

ANTONIVS *Iulianus rethor perquàm fuit honesti, atque amœni ingenij, doctrina quoque ista utiliore, ac delectabili, ueterumq; elegantiarum cura, & memoria multa fuit. Ad hæc, scripta omnia antiquiora tam curiosè spectabat, aut uirtutes pensitabat, aut uitia rimabatur: ut iudicium factum esse adamussim diceres. Is Iulianus super eo enthymemate, quod est in oratione M. Tullij, quam pro Cn. Plāco dixit, ita æstimauit. Sed uerba prius, de quibus iudicium ab eo factum est, ipsa ponam: Quanquàm dissimilis est pecunię debitio, & gratiæ. nam qui pecuniam,* Ant. Iulianus.

niam, dissoluit, statim non habet id quod reddidit. Qui autem debet, æs retinet alienum: Gratiam autem, & qui refert, habet: & qui habet, in eo ipso quòd habet, refert. Neq; ego nunc Planco desinam debere, si hoc soluero. nec minus ei redderem uoluntate ipsa, si hoc molestiæ non accidisset. Crispū sanè, inquit, agmen orationis rotundumq;, ac modulo ipso numerorum uenustum: sed quod cum uenia legendum sit uerbi paulum immutati, ut sententiæ fides salua esset. Namq; debitio gratię & pecuniæ collata, uerbum utrobiq; seruari posset. Ita enim rectè opposita inter sese gratiæ pecuniæq; debitio uidebitur: si & pecunia quidem deberi dicatur, & gratia. Sed quid eueniat in pecunia debita, solutave: quid contrà in gratia debita, redditave, debitionis uerbo utrinq; seruato differatur. Cicero autem inquit cum gratię pecunięq; debitionem dissimilem esse dixisset, eiusq; sententiæ rationem redderet, uerbum, debet, in pecunia ponit, in gratia, habet, subijcit pro, debet. Ita .n. dicit: Gratiam autem & qui refert habet: & qui habet, in eo ipso quod habet, refert. Sed id uerbum habet, cum proposita comparatione non satis conuenit. debitio enim gratiæ, non habitio cum pecunia confertur. Atque ideo consequens quidem fuerat sic dicere: Et qui debet, in eo ipso quod debet, refert: quod absurdum & nimis coactum foret, si nondum redditam gratiam, eo ipso redditam diceret, quia debetur. Immutauit ergo, inquit, & subdidit uerbum ei uerbo, quod amiserat, finitum: ut uideatur & sensum debitionis collatę non reliquisse, & concinnitatem sen-

tentię

tentiæ retinuisse. Ad hunc modum Iulianus enodabat, dijudicabatq; ueterum scriptorum sententias, quas apud eum adolescentes lectitabant.

Quòd Demosthenes rhetor cultu corporis, atque uestitu probris obnoxio, infamiq; mundicia fuit: quodq; item Hortensius orator ob eiusmodi mundicias, gestumq; in agendo histrionicum Dionysiæ saltatriculæ cognomento compellatus est. Cap. 5.

DEmosthenem tradunt, & uestitu, cæteroq; cultu corporis nitido, uenusto, nimisq; accurato fuisse. Hinc etiam κομψὴ illa χλανὶς, καὶ μαλακοὶ χιτωνίσκοι, ab æmulis, aduersarijsq; probro † datum. hinc etiam turpibus, indignisq; in eum uerbis non temperatum: cum parum uir, ore quoq; polluto diceretur. Ad eundem modum Hortensius omnibus fermè oratoribus ætatis suę, nisi M. Tullio, clarior: qui cum multa munditia, & circunspectè, compositeq; indutus, & amictus eßet, manusq; eius inter agendum forent argutæ admodum, & gestuosæ: maledictis appellationibusq; † propositis iactatus est: multaq; in eum, quasi in histrionem, in ipsis causis atque iudicijs dicta sunt. Sed cum L. Torquatus subagresti homo ingenio, et infestiuo, grauius, acerbiusq; apud consilium iudicum, cum de causa Syllæ quæreretur, non iam histrionem eum eße diceret, sed gesticulariam Dionysiam eum notißimæ saltatriculæ nomine, appellaret: tũ uoce molli, atq; demißa Hortensius. Dionysia, inquit, Dionysia malo equidem eße: quàm, quod tu Torquate, ἄμουσος, ἀγροδίαιτος, καὶ ἀπρόσιτος.

Demosthenis cultus.

† dati.

Hortẽsius

† probrosis.

L. Torquatus.

Dionyſia.

Verba

Verba ex oratione Metelli Numidici, quam dixit ad populum in censura, cum eum ad uxores ducendas adhortaretur: eaque oratio quam ob causam reprehensa, & quo contra modo defensa sit. Cap. 6.

Metellus de uxore ducenda

MVltis & eruditis uiris audientibus, legebatur oratio Metelli Numidici, grauis ac diserti uiri, quam in censura dixit ad populum, de ducendis uxoribus, cum eum ad matrimonia capeßenda adhortaretur. In ea oratione ita scriptum fuit: Si sine uxore poßemus, Quirites, eße omnes, ea molestia careremus. Sed quoniam ita natura tradidit, ut nec cum illis satis commodè, nec sine illis ullo modo uiui poßit: saluti perpetuæ potius, quàm breui uoluptati consulendum. Videbatur quibusdam Metellum CENS. *cui consilium eßet ad uxores ducendas populum hortari, non oportuiße nec de molestia, incommodisq; perpetuis rei uxoriæ confiteri: neque adhortari magis, quàm dißuadere, absterrereq;: sed contra illud potius orationem debuiße sumi dicebant, ut & nullas plerunque eße in matrimonijs molestias asseueraret: & si quæ tamen accidere nonnunquàm uiderentur, paruas & leues, facilesque eße toleratu diceret, maioribusque eas emolumentis, et uoluptatibus obliterari: easdemque ipsas neque omnibus, neque naturę uitio, sed quorundam maritorum culpa, & iniustitia euenire. Titus autem Castritius rectè, atque condignè* Metellum *eße locutum existimabat. Aliter, inquit,* CENS. *loqui debet, aliter rhetor. Rhetori conceßum est sententijs uti falsis, audacibus,*

subdolis,

fraudolis, captiosis: si modò uerisimiles sint, & possint ad mouendos hominum animos qualicunque astu irrepere. Propterea turpe esse ait rhetori, si quid in mala causa destitutum, atq; impugnatum relinquat. Sed enim Metellum, inquit, sanctum uirum, illa grauitate, & fide præditum, cum tanto honore, atque uitę dignitate apud Populum Romanum loquentem, nihil decuit aliud dicere, quàm quod uerum sibi esse, atque omnibus uidebatur: præsertim cum super ea re diceret, quæ quotidiana intelligentia, & communi, peruulgatoq; uitæ usu comprehenderetur. De molestia igitur cunctis hominibus notissima confessus, eaque confessione fidem sedulitatis, ueritatisque commeritus: tum denique facilè, & procliuiter, quod fuit rerum omnium ualidissimum, atque uerissimum persuasit: ciuitatem saluam esse, sine matrimoniorum frequentia, non posse. Hoc quoque aliud ex eadem oratione Metelli dignum esse existimauimus assidua lectione: non hercle minus, quàm quæ à grauissimis philosophis scripta sunt. Verba Metelli hæc sunt: Dij immortales plurimum possunt, sed non plus uelle debent nobis, quàm parentes: At parentes, si pergunt liberi errare, bonis exhæredant. Quid ergo nos à dijs immortalibus diutius expectemus, nisi malis rationibus finem facimus? ijsdem deos propitios esse æquum est, qui sibi aduersarij non sunt. Dij immortales uirtutem approbare, non adhibere debent.

In hisce uerbis Ciceronis ex oratione quinta in Verrem, Hanc sibi rem sperant præsidio futurum: neq; mendam esse, neq; uitium: errareq; istos qui bo-

nos] uiolant libros, & Futuram scribunt. Atq; ibi de quodam alio Ciceronis uerbo dictũ, quod probè scriptum perperam mutatur: & asperſa pauca de modulis, numerisq; orationis, quos Cicero auidè sectatus est. Cap. 7.

IN *oratione* Ciceronis *quinta in Verrem, libro ſpectatæ fidei, Tyroniana cura atq; diſciplina facto, ita ſcriptum fuit:* Homines *tenues obſcuro loco nati nauigant, adeuntq; ad ea loca, quæ nunquam antea adiuerant, neque noti eſſent, quò uenerunt: neq; ſemper cum cognitoribus eſſe poſſunt. Hac una tantum fiducia ciuitatis, non modò apud noſtros magiſtratus, qui & legum, & exiſtimationis periculo continentur, neque apud ciues ſolum* Romanos, *qui & ſermonis, & iuris, & multarum rerum ſocietate iuncti ſunt, fore ſe tutos arbitrantur ſed quocunque uenerint, hanc ſibi rem præſidio ſperant futurum. Videbatur quàm pluribus in extremo uerbo menda eſſe: decuiſſe enim ſcribi putabant: non Futurum, ſed Futuram: neque dubitabant, quin liber emendatus eſſet: ne ut in Plauti comœdia mœcus (ſic enim mendæ ſuę illudebant) ita in* Cicero*nis oratione ſolœciſmus eſſet manifeſtarius.* A*derat ibi fortè amicus noſter, homo lectione multa exercitus, cui pleraque omnia ueterum literarum quæſita, meditata, euigilataque erant. Is libro inſpecto, ait nullum eſſe in eo uerbo neque mendum, neque uitium, Ciceronem probè, ac uenuſtè locutum. Nam futurum, inquit, non refertur ad rem, ſicut legentibus temerè & incurioſè uidetur: neq; pro participio poſitum eſt ſed uerbum eſt indefinitum, quod* Grę

ci appellant ἀπαρέμφατον, *neque numeris, neq; generibus, praeseruiens, sed liberum undique & im promiscuum est. Quali C.* Gracchus *uerbo usus est in oratione, cuius titulus est, de Qu. Popilio circum conciliabula, in qua ita scriptum est: Credo ego inimicos meos hoc dicturũ. Inimicos, inquit dicturũ & nõ dicturos. Videtur'ne ea ratione positum esse, apud Graccum dicturum, qua est apud Ciceronẽ futurum? sicut in Greca oratione, sine ulla uitij suspitione, omnibus numeris, generibusq;, sine discrimine attribuuntur huiuscemodi uerba,* ποιήσειν, ἔσεσθαι, λέξειν, *& similia. In Q. quoque Quadrigarij tertio annali uerba hęc esse dixit: Dum ij conciderentur: hostium copias ibi occupatas futurum. In duodecimo annali eiusdem Quadrigarij principium libri sic scriptum: Si pro tua bonitate, & nostra uoluntate tibi ualetudo suppetit, est quod speremus deos bonis benefacturum. Item in Valerij* Antiatis *libro quarto & uicesimo simili modo scriptum esse: Si hae res diuinae factae, recteq; perlitatę essent, aruspices dixerunt omnia ex sentẽtia processurum. Plautus etiam in Cassina, cum de puella loqueretur occisurũ dixit, non occisuram, his uerbis:*

Etiam'ne habet Cassina gladium? habet, sed duos
Quibus altero te occisurum ait, altero uillicum

Item Laberius in Gemellis:

Non putaui, inquit, hoc eam facturum. Non ergo isti omnes soloecismus quid esset, ignorauerunt? Sed & Gracchus, dicturum: & Qradrigarius, futurum. & benefacturũ: & Plautus, occisurum: & Antias,

pro-

processurum: & Laberius, facturum indefinito modo dixerunt. Qui modus neque in numeros, neque in personas, neque in genera, neque in tempora distrahitur: sed omnia isthęc una eademq; declinatione complectitur. Sicuti M. Cicero dixit futurū, non uirili genere, neque neutro (solœcismus enim foret planè) sed uerbo usus est ab omni necessitate generum absoluto. Idem autem ille amicus noster in eiusdem M. *Tullij Ciceronis oratione, quæ est de* Imperio *Cn.* Pompeij, *ita scriptum esse a* Cicerone *dicebat, atque ipse ita lectitabat: Cum nostros portus, atque eos portus quibus uitam ac spiritum ducitis, in prædonum fuisse potestatem sciatis. Neque solœcismum esse aiebat, in potestatem fuisse, ut uulgus semidoctum putat, sed ratione dictum certa & proba contendebat: qua &* Greci *ita uterentur, & Plautus uerborum* Latinorū *elegantissimus in Amphitryone dixit. Non uerò mihi mentem fuit: non (ut dici solitū est) in mente. Sed enim pręter* Plau*tum (cuius ille in pręsenti exemplo usus est) multam nos quoque apud ueteres scriptores locutionum talium copiam offendimus, atque his uulgo annotamentis inspersimus.* Vt *rationem istam mißam facias & autoritates, sonus. qui εὐφωνία tantum, & positura ipsa uerborum satis declarant, id potius ἐπιμελεία τῶν λέξεων modulamentis orationis Marci Tullij conuenisse: ut quoniam utrumuis dici Latinè posset, Potestatem dicęre mallet, non Potestate. Illud enim sic compositum iucundius ad aurem conspectiusq;, insuauius hoc imperspectiusq; est: si modò ita*

In potestatem esse.

In mentē fuit.

Euphonia.

explo-

explorata aure homo sit, non surda, nec iacenti sicuti est hercle, quod explicauit dicere maluit, quàm explicuit, quod esse iam usitatius cœperat. Verba sunt hęc ipsius in exhortatione, quam de imperio Cn. Pom*peij habuit: Testis est Sicilia, quam multis undique cinctam periculis, non terrore belli, sed consilij celeritate explicauit. At si explicuit diceret, imperfecto, & debili numero uerborum sonus clauderetur.*

Explicauit.

Historia in libris Phocionis Philosophi reperta, super Laide meretrice, & Demosthenę rhetore. Cap. 8

P*Hocion ex Peripatetica disciplina, haud sanè ignobilis uir fuiut.* Is *librum multę, uariæque historiæ refertum cõposuit: eumq; inscripsit* κέρας, ἀμαλθείας, *ea uox hoc fermè ualet tanquam si dicas, Cornucopię.* In *eo libro super Demosthene rhetore, & Laide meretrice historia hæc scripta est: Lais, inquit, Corinthia ob elegantiam, uenustatemq; formæ grandem pecuniam demerebat: conuentusq; ad eam ditiorum hominum ex omni Græcia celebres erant: neque admittebatur, nisi qui dabat, quod poposcerat. poscebat autem illa nimiam quantitatem.* Hinc *ait natum esse illud frequens apud Gręcos dictum adagium:* οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς κόρινθον ἔσθ' ὁ πλοῦς *quòd frustra iret Corinthum ad Laidem, qui non quiret dare, quod posceretur. Ad hanc ille Demosthenes clanculum adit: & ut sibi sui copiam faceret, petit. At* Lais μυρίας δραχμὰς, ἢ τάλαντον *poposcit: hoc facit nummi nostratis denarium decem milia. Tali petulantia mulieris, atque pecunię magnitudine ictus expauidusq;* Demosthe*nes,*

Cornucopiæ.

Adagiũ.

nes, auertit iter: & discendens, Ego, inquit, pœnitere tanti non emo. Sed Græca ipsa, quæ fertur dixisse, lepidiora sunt οὐκ ὠνοῦμαι, *inquit*, μυρίων δραχμῶν μεταμέλειαν.

Qui modus fuerit, quis ordo disciplinæ Pythagoricę: quantumq; temporis imperatum obseruatumq; sit, dicendi simul ac tacendi. Cap. 9.

Pythagorica disciplina.

ORdo atque ratio Pythagoræ, ac deincpes familię successionis eius, recipiendi instituendiq; discipulos, huiuscemodi fuisse traditur: Iam à principio adolescentes, qui sese ad discendum obtulerant, ἐφυσιογνωμόνει. *id uerbum significat, mores naturasq; hominum, coniectatione quadam, de oris & uultus ingenio, deq; totius corporis filo atq; habitu sciscitari. Eum, qui exploratus ab eo idoneusq; fuerat, recipi in disciplinam statim iubebat, & tempus certum tacere; non omnes idem, sed aliud alijs tempus pro æstimato captu solertiæ. Is autem qui tacebat, quæ dicebantur ab alijs, audiebat, neq; percontari, si parũ intellexerat: neq; cõmentari, quæ audierat, fas erat. Sed non minus quisquam tacuit, quàm biennium. Hi prorsus appellabantur intra tempus tacendi audiendique,* ἀκουστικοί. *Ast ubi res didicerant rerum omnium difficillimas, tacere, audireq;: atque esse iam cœperant silentio eruditi, cui erat nomen* ἐχεμυθία: *tum uerba facere, & quærere, quæq; audissent scribere, & quæ ipsi opinarentur expromere, potestas erat. Hi dicebantur in eo tempore* μαθηματικοί, *scilicet ab ijs artibus, quas iam discere, atque medita*

ἀκουστικοί

Mathematici.

ri

ri inceptauerant: quoniam geometriam, gnomonicam, musicam, ceterasque item disciplinas altiores μαθήματα ueteres Graci appellabant: uulgus autem (quos gentilitio uocabulo Chaldaos dicere oportet) mathematicos dicit. Exinde his scientia studijs ornati, ad perficienda mundi opera, & principia naturę procedebant: ac tunc denique nominabantur φυσικοὶ. Hęc eadem super Pythagora *noster* Taurus *cum dixisset. Nunc autem, inquit, isti, qui repentè pedibus illotis ad philosophos diuertunt, non est hoc satis, quòd sunt omnino ἀθεώρητοι, ἄμουσοι, ἀγεωμέτρητοι: sed legem etiam dant, qua philosophari discant. Alius ait: Hoc me primum doce. Item alius: Hoc uolo, inquit, discere, istud nolo. Hic à symposio* Platonis *incipere gestit, propter Alcibiadis comessationem: Ille à* Phædro*, propter Lysię orationem. Est etiam inquit (proh* Iupiter*) qui* Platonem *legere postulet, non uitæ ornandę, sed linguæ orationisque comendę gratia: nec ut modestior fiat, sed lepidior. Hæc Taurus dicere solitus est nouitios philosophorum sectatores cum ueteribus* Pythagoricis *pensitans. Sed id quoque non prætereundum est, quòd omnes simul qui à Pythagora in cohortem illam disciplinarum recepti erant, quod quisque familię pecuniæque habebant, in medium dabant, & coibatur societas inseparabilis: tanquam illud fuerit antiquum consortium quod in re atque uerbo* Romano *appellabatur κοινόβιον.*

Chaldæi.

Quibus uerbis compellauerit Phauorinnus philosophus adolescentem uetustè nimis & priscè loquentem. Cap. 10.

Phauorini in uetustè loquẽtes reprehẽsio.

PHauorinus philosophus adolescentiueterũ uerborum cupidissimo, & plerasque uoces nimis priscas & ignotissimas, in quotidianis, cõmunibusq; sermonibus expromenti: Curius, inquit, & Fabritius, & Coruncanus antiquissimi uiri nostri, & his antiquiores Horatij illi trigemini planè, ac dilucidè, cũ suis fabulati sunt: neque Auruncorum, aut Sicanorum, aut Pelasgorum, qui primi incoluisse Italiam dicuntur, sed ętatis suæ uerbis locuti sunt: tu autem perinde quasi cum matre Euandri nunc loquare, sermone ab hinc multis annis iam desito uteris: quòd scire atque intelligere neminem uis, quæ dicas. Nõne homo inepte, ut quod uis abunde consequaris, taceres? sed antiquitatẽ tibi placere ais: quòd honesta & bona, & sobria, & modesta sit. Viue ergo moribus prȩteritis: loquere uerbis præsentibus. Atq; id quod à C. Cæsare excellentis ingenij, ac prudentiæ uiro, in de Analogia libro scriptum est, habe semper in memoria, atque in pectore: ut tanquam scopulum, sic fugias inauditum, atque insolens uerbum.

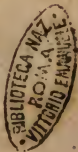
Quod Thucyd. historiæ scriptor inclytus, Lacedęmonios in acie non tuba, sed tibijs esse usos dicit. Verbaque eius super ea re posita. Quodque Herodotus Halyatten regem fidicinas in procinctu habuisse tradit, atque inibi quædam notata de Gracchi fistula concionatoria. Cap. 11.

Autor

Autor historię Gręcę grauissimus Thucidides*, Lacedæmonios summos bellatores non cornuum, tubarumue signis, sed tibiarum modulis in prælijs usos esse refert: non prorsus ex aliquo ritu religionum, neque rei diuinæ gratia, neque etiam ut excitarentur, atque euibrarentur animi, quod cornua, & litui moliuntur: sed contrà, ut moderatiores, modulatioresque fierent, quod tibicinis numeris temperatur. Nihil adeò in congrediendis hostibus, atque in principijs præliorum ad salutem, uirtutẽque aptius rati: quàm si permulcti sonis mitioribus, non immodicè ferocirent. Cum procinctæ igitur classes erant, & instructæ acies, cæptũque in hostem progredi, tibicines inter exercitum positi canere inceptabant. Ea ibi preceptione tranquilla & uenerabili, ad quandã quasi militaris musicæ disciplinã, uis & impetus militum, ne sparsi dispalatiq; proruerent, cohibebatur. Sed ipsius illius egregij scriptoris uti uerbis libet, quę & dignitate, & fide grauiora sunt:* καὶ μετὰ ταῦτα ἡ ξύνοδος ἦν. ἀρχεῖοι μὲν, καὶ οἱ ξύμμαχοι ἐντόνως, καὶ ὀργῇ χωροῦντες, λακεδαιμόνιοι δὲ βραδέως καὶ ὑπὸ αὐλοις, πολλῶν ὁμοῦ ἐγκαθεςώτων. οὐ τοῦ ἡδέος χάριν, ἀλλ᾽ ἵνα ὁμαλῶς μετὰ ῥυθμοῦ βαίνοντες προσέλθοιεν, καὶ μὴ διασπαθείη αὐτοῖς ἡ τάξις ὃ πρέπει ἀεὶ ποιεῖν μεγάλα ςρατόπεδα ἐν ταῖς προσόδοις.

Lacedæmoniorũ mos in certamine.

Cretenses quoque prælia ingredi solitos, memoriæ datum est: pręcinente, ac pręmoderãte cithara gressus. Halyattes autem rex terræ Lydiæ, more atque luxu barbarico præditus, cum bellum Milesiis faceret (ut Herodotus in historijs tradit) concinentes habuit fistulatores, & fidicines: atque fœminas etiam tibi-

Achei ad pugnã taciti.

cinas in exercitu, atque in procinctu habuit, lasciuientium delitias conuiuiorum. Sed enim Achæos Homerus pugnam indipisci ait, non fidicularum, tibiarumque concentu, uerum conspiratu tacito nitibundos:

Οἱ δ' ἄρ' ἴσαν σιγῇ μένεα πνείοντες ἀχαιοὶ,
Ἐν θυμῷ, μεμαῶτες ἀλεξέμεναι ἀλλήλοισιν.

Romanorum ritus in certamine.

Quid ille uult ardentissimus clamor militum Romanorum quem in congressibus præliorum fieri solitum scriptores annalium memorauere? contrane institutum fiebat antique disciplinæ tam probabile? an tum etiam gradu clementi, & silentio est opus, cum ad hostem itur in conspectu longinquo procul distantem? Cum uerò propè ad manus uentum est, tum iam è propinquo hostis & impetu propulsandus, & clamore terrendus est. Ecce autem pro tibicina Laconica, tibiæ quoque illius concionatoriæ in mentem uenit, quam C. Graccho cum populo agente præisse, ac præmonstrasse modulos ferunt: Sed nequaquam sic est, ut a uulgo dicitur: canere tibia solitum, qui ponè eũ loquentem staret, uarijsq; modis tum demulcere animum, actionemque eius tum intendere. Quid enim foret ea re ineptius, si ut planipedi saltanti, ita Graccho concionanti numeros, & modos, & frequentamenta quædam uaria tibicen incineret? Sed qui hoc compertius memoriæ tradiderunt, stetisse in circunstantibus dicunt occultius, qui fistula breui, sensim grauiusculum sonum inspiraret, ad deprimendum, sedandumque impetum uocis eius. Referuescente nãq; impulsu, & instinctu extraneo, naturalis illa Gracchi

C. Gracchi fistula.

tibi uehementia indiguisse non (opinor) existimanda est. Marcus tamen Cicero fistulatorem istũ utrique rei adhibitum esse a Graccho pũtat: ut sonis tũ placidis, tum citatis, aut demissam iacentemque orationem eius erigeret, aut ferocientem, seuientemque cohiberet. Verba ipsius Ciceronis *apposui:* Itaque *idem Gracchus, quod potes audire Catule ex Licinio cliente tuo literato homine, quem seruum sibi habuit ille ad manum, cum eburnea solitus est hærere fistula, qui staret post ipsum occultè cum concionaretur, peritum hominem, qui inflaret celeriter eum sonum, qui illum aut remissum excitaret, aut a contentione reuocaret. Morem autem illum ingrediendi ad tibicinum modulos prælij institutum esse a Lacedæmonijs, Aristoteles in libris Problematum scripsit: quò manifestior fieret, exploratiorque militũ securitas, & alacritas. Nam diffidentiæ, inquit, & timori cum ingressione huiuscemodi minime conuenit: & mœsti, atque formidantes ab hac tam intrepida, ac tam decora incedendi modulatione alieni sunt. Verba pauca* Aristo. *super ea re apposui:* Διατὶ ἐπειδὰν πολεμεῖν μέλλωσι, πρὸς αὐλὸν ἐμβαίνωσιν, ἵνα τοὺς δειλοὺς ἀσχημονοῦντας γινώσκωσιν.

Virgo Vestæ quid ætatis, & ex quali familia, & quo ritu, quibusq; ceremonijs, ac religionibus, ac cognomine a Pont. Max. capiatur: & quo statim iure esse incipiat, simulatque capta est: quodq;, ut Labeo dicit, nec intestato cuiquam, nec eius intestatæ quisquam iuris hæres est. Cap. 12.

Virginis Vestalis capiendæ modus.

QVI de Vestali uirgine capienda scripserunt (quorum diligentissimè scripsit Labeo Antistius) minorem quàm annos VI. maiorem, quam annos X. natam, negauerunt capi fas esse. Item, quę non sit patrima, & matrima. Item quæ lingua debili, sensuve aurium deminuta, aliave quauis corporis labe insignita sit. Item quæ ipsa, aut cuius pater emãcipatus sit: etiam si uiuo patre in aui potestate sit. Item cuius parentes aliter ambove seruitutem seruierunt, aut in negotijs sordidis diuersantur: sed eam cuius soror ad id sacerdotium lecta sit, excusationem mereri aiunt. Item cuius pater flamen, aut augur, aut quindecimuir sacris faciundis, aut qui septemuir epulonũ aut salius est: sponsæ quoq; põtificis, et tibicinis sacrorũ filiæ uocatio à sacerdotio isto tribui solet. Pręterea Capito Atteius scriptum reliquit, neque eius legendam filiam, qui domiciliũ in Italia non haberet: & excusandam eius, qui liberos treis non haberet. Virgo autem Vestalis simulatque capta, atque in atriũ Vestæ deducta, et põtificibus tradita est, eo statim tempore sine emancipatione, ac sine capitis minutione, è patris potestate exit: & ius testamenti faciundi adipiscitur. De more autem, rituq; capiundæ uirginis, literæ quidem antiquiores non extant: nisi quòd capta fuisse fertur, quæ capta prima est à Numa rege. Sed Papiam legem inuenimus, qua cauetur, ut Pontificis maximi arbitratu uirgines è populo uiginti legantur, sortitioq; in concione ex eo numero fiat. Sed ea sortitio ex lege Papia non necessaria nunc uideri solet. Nam si quis honesto locô natus adeat

Pon-

Pontificem maximum, atque offerat ad sacerdotium filiam suam, cuius dũtaxat saluis religionum obseruationibus, ratio haberi possit, gratia Popiliæ legis per se ratum fit. Capi autẽ uirgo propterea dici uidetur, quia Pontifex Max. manu præhensa, ab eo parente, in cuius potestate est, ueluti bello capta abducitur. In libro I. Fabij Pictoris, *quæ uerba Pontificem Maximum dicere oporteat, cum uirginem capit, scriptum est. Ea huiusmodi sunt. Sacerdotem Vestalem, quæ sacra faciat, quæ ius siet sacerdotem* Vestalem *facere pro populo Romano Quiritibus uti, quod optima lege fiat, ita te Amata capio.* Plerique *autem capi uirginem solam debere dici putant. Sed flamines quoq; diales, item pontifices, & augures capi dicebantur. L. Sylla rerum gestarum libro. II. ita scripsit:* P. *Cornelius, cui primum cognomen Syllæ impositum est, flamen dialis captus. Marcus* Cato *de* Lusitanis, *cũ Ser.* Galbam *accusauit, eum dicit ius pontificium discere noluisse. Ego me nunc uolo ius pontificium optimè scire. Iã ne ea causa Pontifex capiat?* Si *uolo augurium optime tenere, ecquis me ob eam augurem capiat? Præterea in commentarijs Labeonis, quę ad duodecim tabulas composuit, ita scriptum est: Virgo Vestalis neque hæres est cuiquam intestato: neque intestatę quisquã: sed bona eius in publicum redigi aiunt. Id quo iuret fiat, quęritur.* Amata *inter capiendum à Pontifice* Max. *appellatur: quoniam quæ prima capta est, hoc fuisse nomine traditum est.* Amata prima uirgo Vesta-lis.

Quęsitum in philosophia esse, quidnam foret in recepto mandato rectius, id ne omnino facere, quod man-

datum

datum est, an nõnunquam etiam contra, si id speres ei, qui mandauit, utilius fore: superque ea quæstione expositæ diuersæ sententiæ. Cap. 13.

IN *officijs capiendis, censendis, iudicandisque, quæ Græcè* κοθήκοντα *philosophi appellant, quæri solet, an negotio tibi dato, et quicquid omnino faceres, definito, contrà quid facere debeas, si eo facto uideri possit res euentura prosperius, exq; utilitate eius, qui id tibi negotium mandauit. Anceps quæstio, & in utranque partem à prudentibus uiris arbitrata est. Sunt enim non pauci, qui sententiam suam unâ in parte defixerint,* ut † *et re semel statuta deliberataque ab eo, cuius negotium id potissimum esset, nequaquã putauerint contra dictum eius esse faciendum: etiam si repentinus aliquis casus rem commodius agi posse polliceretur: ne si spes fefellisset, culpa impatientiæ, & pœna indeprecabilis, subeunda esset. Si res forte melius uertisset, dijs quidem gratiam habendam: sed exemplum tamen intromißum uideretur, quo bene consulta consilia religione mandati soluta corrumperentur. Alij existimauerunt incommoda prius, quæ metuenda essent, si res gesta aliter foret quàm imperatum est, cum emolumento spei pensitanda esse. Et si ea leuiora minoraque: utilitas autem contrà grauior, & amplior, spe quantum potest firma ostenderetur: tum posse aduersum mãdata fieri, censuerunt: ne oblata diuinitus rei bene gerendæ occasio amitteretur. Neque timendum exemplum non parendi tradiderunt, si rationes huiuscemodi duntaxat non adessent. Cum primis autem respiciendum putauerunt ingenium*

genium naturamque illius, cuius ea res, præceptumq; esset: ne ferox, durus, indomitus, inexorabilisque sit: qualia fuerunt Posthumana imperia, & Manliana. Nam si talia preceptori ratio reddenda sit: nihil faciendum esse monuerunt aliter, quàm præceptum est. Instructius deliberatiusque fore arbitramur theorematium hoc de mandatis huiuscemodi obsequendi: si exemplum quoque P. Craßi Mutiani clari, ac inclyti uiri apposuerimus. Is Crassus à Sempronio Asellione, & plerisque historiæ Romanæ scriptoribus traditur quinque habuisse rerum bonarum maxima & præcipua: quòd esset ditissimus, quòd nobilissimus, quòd eloquentißimus, quòd iurisconsultißimus, quòd Pont. max. Is cum in consulatu obtineret Asiam prouinciam, & circunsedere oppugnareque Leucas oppidum pararet, opusque esset firma ac procera trabe, qua arietem faceret, quo muros eius oppidi quateret: scripsit ad magistrũ ἀρχιτέκτονα molis Atheniensiũ sociorum, amicorumque populi Romani, ut ex malis duobus, quos apud eos uidißet uter maior esset, eum mittendum curaret. Tum magister ἀρχιτέκτον cõperto quãobrem malũ desideraret, nõ uti iussus erat maiorem, sed quem esse magis idoneum, aptioremque faciendo arieti, facilioremque portatu existimabat, minorem misit. Crassus eũ uocari iussit, & cum interrogasset, cur non quẽ iusserat mißset, causis, rationibusq;, quas dictitabat spretis, uestimenta detrahi imperauit, uirgisque multum cecidit, corrumpi atque dißolui officium omne imperantis ratus, si quis ad id, quod facere iussus est, non obsequio

quio debito, sed consilio non considerato respondeat.

Quid dixerit, feceritque C. Fabritius magna uir gloria, magnisque rebus gestis, sed familiæ pecunięque inops: cùm ei Samnites, tanquam indigenti, graue aurum donarent. Cap. 14.

C. Fabritius.

IVlius Higinus in lib. de uita, rebusq; illustrium uirorum sex legatos dicit à Samnitibus ad C. Fabritium imperatorem Pop. Ro. uenisse: & memoratis multis magnisq; rebus, quę bene ac beneuolè post redditam pacem Samnitibus fecisset, obtulisse dono grandem pecuniam: orasseque uti acciperet, utereturque: atque id facere Samnites dixisse, quòd uiderent multa ad splendorem domus, atque uictus desieri, neque pro magnitudine, dignitateque lautum paratumque esse. Tum Fabritiũ planas manus ab auribus ad oculos, & infra deinceps ad nares, & ad òs, & ad gulã, atque inde porrò ad uentrem imum deduxisse, & legatis ita respondisse: dum illis omnibus membris, quæ attigisset, obsistere, atque imperare posset, nunquam quicquam defuturum, propterea pecuniam, qua nihil sibi esset usus, ab ijs, quibus eam sciret usui esse, non accipere.

Quàm importunum uitium sit futilis, inanisq; loquacitas: & quàm multis in locis a principibus utriusq; linguæ uiris, detestatione iusta culpata sit. Ca. 15.

QVi sunt leues, & futiles, & importuni locutores, quique nullo rerum pondere innixi, uerbis humidis, & lapsantibus defluunt, eorum orationem

nem bene eximatum eſt in ore naſci, non in pectore. Linguam autem debere aiunt non eſſe liberam, nec uagam: ſed uinculis de pectore imo, ac de corde apertis moueri, & quaſi gubernari. Sic enim uideas quoſdam ſcatere uerbis, ſine ullo iudicij negotio, cum ſecuritate multa, & profunda: ut loquentes plerunque uideantur, loqui ſeſe neſcire. Vlyſſem contra Homerus uirum ſapienti facundia præditum, uocem mittere ait non ex ore, ſed ex pectore. Quo ſcilicet non ad ſonum magis, habitumque uocis, quàm ex ſententiarum penitus conceptarum altitudine pertineret. Petulantiæque uerborum coercendæ uallum eſſe oppoſitum dentium, luculentè dixit: ut loquendi temeritas, non cordis tantum cuſtodia, atque uigilia cohibeatur, ſed & quibuſdam quaſi excubijs in ore poſitis ſepiatur. Homerica, de quibus ſuprà dixi, hæc ſunt:

Homerus de Vlyſſe

Ἀλλ᾽ ὅτε δὴ ὄπα τε μεγάλην ἐκ ςήθεος ἵει
Τέκνον ἐμὸν ποῖον σὲ ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων.

M. Tullij quoque uerba poſui, quibus ſtultam, & inanem dicendi copiam grauiter, & uerè deteſtatus eſt: Dummodo, inquit hoc conſtet, neque infantiam eius, qui rem norit, ſed eam explicare dicendo non queat, neque inſcitiam illius, cui res non ſuppetat, uerba non deſint, eſſe laudandam: quorum ſi alterum ſit optandum, malim equidem in diſertam prudẽtiã, quàm ſtultam loquacitatem. Item in libro de oratore 1. uerba hæc poſuit: Quid enim eſt tam furioſum, quàm uerborum uel optimorum & ornatiſſimorum ſonitus inanis, nulla ſubiecta ſententia, nec ſcientia? Cum primis autem M. Cato atrociſſimus huiuſmodi

uitij insectator est. nanque in oratione, quæ inscripta est, Si se Cæcilius trib. pleb. appellaßet: Nunquam, inquit, tacet, quem morbus tenet loquendi, tanquàm ueternosum bibendi, atque dormiendi. Quòd si non conueniant, tum conuocari iubet: ita est cupidus orationis, ut conducat, qui auscultet. Itaque *auditis, non auscultatis: tãquam pharmacopolam.* Nam *eius uerba audiuntur: uerum ei se nemo committat, si æger est.* Idem *Cato in eadem oratione eidem M. Cæcilio* Trib. *pleb. uilitatem opprobrans, non loquẽdi tantũ, uerumetiam tacendi:* Frusto, *inquit, panis conduci potest, uel uti taceat, uel uti loquatur. Neque non meritò Homerus unum ex omnibus Thersitem* ἀμετροεπῆ ἀκριτόμυθον *appellabat: uerba illius multa* ἄκοσμα *strepẽtium sine modo graculorum similia esse dicit. Quid enim est aliud* ἀμετροεπὴς κολῳᾶ? Eupolidis *quoque uersus de id genus hominibus consignatissimè factus est.* λαλεῖν ἄριστος, ἀδυνατώτατος λέγειν. *Quod Sallustius noster imitari uolens: loquax, inquit, magis quàm facundus. Qua propter Hesiodus poetarum prudentissimus, linguam non uulgandam, sed recõdendam esse dicit, perinde ut thesaurum. Eiusq; esse in promendo gratiã plurimam: si modesta, & parca & modulata sit.*

Γλώσσης τοι θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστος
φειδωλῆς, πλείστη δὲ χάρις κατὰ μέτρον ἰούσης.

Epicarmium quoq; illud non inscitè se habet.

Οὐ λέγειν δεινὸς, ἀλλὰ σιγᾶν ἀδύνατος.

Ex quo profectò sumptum est, Qui cum loqui non posset, tacere non poterat. Phauorinum *ego audiui*

dicere

dicere uersus istos Euripidis, ἀχαλινῶν στομάτων ἀνόμου τ' ἀφροσύνας τὸ τέλος δυστυχία, non de ijs tantum factos accipi debere qui impia, aut illicita dicerent: sed uel maxime de hominibus quoque posse dici, stulta & immodica blaterantibus: quorum lingua tam prodiga, infrenisque sit, ut fluat semper, & æstuet colluuione uerborum teterrima. Quod genus homines à Græcis significãtissimo uocabulo λάλους appellatos Valerium Probum grãmaticum illustrem, ex familiari eius doctouiro cõperi, Sallustianũ illud Satis eloquentiæ, sapientiæ parum, breui antequàm uita decederet, sic legere cœpisse, & sic à Sallustio relictum affirmasse, Satis loquẽtiæ, sapientiæ parum. quod loquentia nouatori uerborum Sallustio maxime congrueret: eloquentia cum insipientia minime conueniret. Huiuscemodi autem loquacitatem, uerborumque turbam magnitudine inani uastam facetissimus poeta Aristophanes insignibus uocabulis denotauit in his uersibus:

Satis loquentiæ, sapientiæ parum.

Ἄνθρωπον ἀγριωπὸν αὐθαδόστομον
Ἔχοντα ἀχάλινον ἀκρατὲς, ἀπύλωτον,
Στόμα περὶ λάλητον, κομποφακελορήμονα.

Neque minus insigniter ueteres quoque nostri, hoc genus homines in uerba proiectos, locutuleios, & blaterones, & linguaces dixerunt.

Locutuleij. Lĩguaces. Blaterones.

Quòd uerba isthæc Quadrigarij ex annali tertio ibi, Mille hominum occiditur, non licentia, neque de poetarum figura, sed ratione certa: & proba grãmaticę disciplinæ dicta sunt. Cap. 16.

Mille ho minũ occiditur.

QVadrigarius in III. annalium ita scripsit: Ibi occiditur mille hominum: occiditur, inquit, non occiduntur. Item Lucilius in III. satyrarum.

Ad portam mille est, e porta exinde Salernum.

Mille inquit est, non mille sunt. Varro in XVIII. rerum humanarum: Ad Romuli initium plus mille, & centum annorum est. Cato in I. originum: Inde est ferme mille passus. Mar. Cicero in VI. in Antonium: Itane Ianus medius in L. Antonij clientela est? quis unquam in illo Iano inuentus est, qui L. Antonio mille nummum ferret expensum? In his atque multis alijs, mille numero singulari dictum est. Neque hoc (ut quidam putant) uetustati concessum est, aut per figurarum concinnitatem admissum est, sed si uidetur ratio poscere. Mille enim non pro eo ponitur, quod Grece χίλιοι dicitur, sed quod χιλιὰς, & sicut una χιλιὰς, & due χιλιάδες, ita unum mille, & duo millia certa atque directa ratione dicitur. Quamobrem id quoque recte, & probabiliter, dici solitum mille denarium in arca est, & mille equitum in exercitu est. Lucilius autem, præterquàm quod superius posui, alio quoque in loco id manifestius demonstrat. Nam libro. XV. ita dicit:

Macrob. lib. cap. j.

Hunc mille passum qui uicerit, atque duobus,
Campanus sonipes, succussor nullus sequetur.
Maiore in spatio, ac diuersus uidebitur ire.

Item alio libro: XI.

Mille die nummum potes uno querere centum.

Mille paßum dixit pro mille passibus, & uno mille nummum, pro unis mille nummis: aperteq; ostendit mille

mille & uocabulum eße, & singulari numero dici, eiusq; pluratiuum esse millia, & casum etiam capere ablatiuum, neque cæteros casus requiri oportere, cum sint alia pleraque uocabula, quæ in singulos tantum casus: quædam etiam, quæ in nullum inclinentur. Quapropter nihil iam dubium est, quin M. *Cicero in oratione quam scripsit pro Milone, ita scriptum reliquerit.* Ante *fundum Clodij, quo in fundo, propter insanas illas substructiones, facilè mille hominum uersabatur ualentium.* Non *uersabantur, quod in libris minus accuratis scriptum est. Alia enim ratione mille hominum, alia mille homines dicendum est.*

Quãta cum animi æquitate tolerauerit. Socrates uxoris ingenium intractabile: atque inibi quid M. Varro in quadam satyra de officio mariti scripserit. Cap. 17.

Xantippe Socratis philosophi uxor, morosa admodum fuiße fertur, & iurgiosa: irarumque & molestiarum muliebrium, per diem, perque noctem scatebat. Has eius intemperies in maritũ Alcibiades demiratus, interrogauit Socratem, quænam ratio esset, cur mulierem tam acerbam domo non exigeret: Quoniam, inquit Socrates, cum illam domi talem perpetior, insuesco & exerceor, ut cæterorum quoque foris petulantiam, & iniuriam facilius feram. Secundum hanc sententiam quoque Varro *in Satyra Menippea, quam de officio mariti scripsit: Vitium, inquit, uxoris aut tollendum, aut ferendum est: qui tollit uitium, uxorem commodiorem præstat:*

Xantippe

Socratis patientia.

qui fert, sese meliorem facit. Hæc uerba Varronis tollere, & ferre, lepidè quidem composita sunt: sed tollere, apparet dictum, pro corrigere. Id etiam apparet, eiusmodi uitium uxoris si corrigi non possit, ferendum esse Varronem censuisse: quæ fieri scilicet a uiro honestè possunt. Vitia enim flagitijs leuiora sunt.

Quòd M. Varro in libro de ratione uocabulorũ xiiii. L. Lælium magistrum suum περὶ ἐτυμολογίας nonnullorum uerborũ falsa dixisse reprehendit, quodq́; idem Var. in eodem libro furis ἐτυμολογίαν falsam dicit. Cap. 18.

IN *quartodecimo rerum diuinarum lib. M. Varro doctissimum tunc ciuitatis hominem* L. *Lælium errasse ostendit: quòd uocabulum* Græcum *uetus traductum in linguam Romanam pro meraco, & quasi a se primitus* Latinè *fictum esset, resoluit in uoces Latinas, ratione etymologica falsa. Verba ipsa super ea re Varronis posuimus: In quo Lælius noster literis ornatissimus memoria nostra errauit aliquoties. Nam aliquot uerborum antiquorum Græcorum, perinde atque essent propria nostra, reddidit causas falsas. Non enim leporem dicimus (ut ait) quòd est leuipes, sed quòd est uocabulum antiquum* Lepus. *Græcum. Multa enim uetera illorum ignorantur, quòd pro ijs, alijs nunc uocabulis utantur: & illum esse plerique ignorent græcum, quem nunc nominant* ἕλληνα*: puteum esse, quod uocant* φρέαρ*: leporem, quod* λαγωὸν *dicunt. In quo non modò* Lælij *ingenium*

nium non reprehendo, ſed induſtriã laudo. Succeſſum enim fortuna, experientiam laus ſequitur. Hæc Varro in primore libro ſcripſit, de ratione uocabulorum ſcitiſſimè, de uſu utriuſque linguæ peritiſsimè, de ipſo Lælio clementiſſimè. Sed in poſteriore eiuſdem libri parte dicit, furem ex eo dictũ, quòd ueteres Rom. furuum atrum appellauerint: & fures per noctem, quæ atra ſit, facilius furentur. Nonne ſic uidetur Varro de fure erraſſe, tanquam Lælius *de lepore? Nã quod Græcis nunc* κλέπτης *dicitur, antiquiore Græca lingua* φὼρ *eſt dictum: hinc per affinitatem literarum, quæ* φὼρ Græcè *eſt,* Latinè *fur. Sed ea res fugeritne tunc Varronis memoriam, an cõtrà aptius & cohærentius putarit furem à furuo, id eſt, nigro, appellari: in hac re de uiro tam excellentis doctrinæ non meum iudicium eſt.* Fur.

Hiſtoria ſuper libris Sibyllinis, ac de Tarquinio Superbo rege. Cap. 19.

I*N antiquis annalibus memoria ſuper libris Sibyllinis hæc prodita eſt. Anus hoſpita, atque incognita ad Tarquinium Superbum regem adijt, nouem libros ferens, quos eſſe dicebat diuina oracula: eos uelle dixit uenũdare. Tarquinius pretium percontatus eſt. Mulier nimium atque immenſum popoſcit. Rex quaſi anus ætate deſiperet, riſit. Tum illa foculum coram eo cum igni appoſuit: & treis libros ex nouẽ deurit: & ecquid reliquos ſex an eodem pretio emere uellet, regem interrogauit. Sed enim Tarquinius id multo riſit magis. dixitque anum iam proculdu-* Libri Sibyllini.

bio delirare. Mulier ibidem statim treis libros alios exussit: atque idipsum denuo placidè rogauit, treis reliquos eodem illo pretio emat. Tarquinius ore iam serio, atque attentiore animo fit: eam constantiam, confidentiamque non insuper habendam intelligit: & libros treis reliquos mercatur nihilo minore pretio, quàm quod erat petitum pro omnibus. Sed eam mulierem tunc à Tarquinio digressam, posteà nusquam loci uisam constitit. Libri tres in sacrarium conditi, Sibyllini appellati. Ad eos quasi ad oraculũ quindecim uiri adeunt, cum Dij immortales publicè consulendi sunt.

Quid geometræ dicant Græci, quibusque omnia ista Latinis uocabulis appellentur. Cap. 20.

Figurarum, quę σχήματα goemetrę appellant, genera sunt duo, planum & solidum: hęc ipsi uocãt ἐπίπεδον, καὶ στερεόν. *Planũ est, quod in duas partes solũ lineas habet, quà latum est, & quà longũ: qualia sunt triquetra, et quadrata, quę in area fiunt, sine altitudine. Solidum est, quando non longitudines modò, & latitudines planas numeri linearum efficiunt, sed etiam extollunt altitudines: quales sunt fermè metę trianguli, quas pyramydas appellãt: uel qualia sunt quadrata undique, quę* κύβους *illi, nos quadrantalia dicimus.* κύβος *enim est figura ex omni latere quadrata: quales sunt (inquit M. Varro) tesserę, quibus in alueolo luditur, ex quo ipsę quoque appellatæ* κύβοι. *In numeris etiam similiter* κύβος *dicitur cum omne latus eiusdem numeri ęqualiter in*

Planum. Solidum. Pyramides. Cubus. Tessera.

sese

sese soluitur: sicuti fit cum ter terna ducuntur. Atq; idem ipse numerus triplicatur. Huius numeri cubũ Pythagoras uim habere lunaris circuli dixit: quòd & luna orbem suum lustret septem & uiginti diebus. qui numerus ternio, qui Gręce dicitur τριάς. tantundem efficiat in cubo. Linea autem a nostris dicitur, quam γραμμὴν Grǽci uocant. Eam M. Varro ita definit: Linea est (inquit) longitudo quędam sine latitudine, & altitudine. Εὐκλείδης autem breuius, pretermissa altitudine: γραμμὴ est (inquit) μῆκος ἀπλατές, quod exprimere uno Latine uerbo non queas, nisi audeas dicere illatabile. Ternio. Linea.

Quod Iulius Higinus affirmatissimè contendit legisse se librum P. Vergilij domesticum, in quo scriptum esset, Et ora Tristia tentantum sensu torquebit amaror: non quod uulgus legeret, Sensu torquebit amaro. Cap. 21.

VErsus istos ex Georgicis Vergilij plerique omnes sic legunt:

At sapor indicium faciet manifestus, & ora
Tristia tentantum sensu torquebit amaro.

Higinus autem, non hercle ignobilis grammaticus, in commentarijs, quæ in Vergilium fecit, confirmat & perseuerat non hoc a Vergilio relictum: sed quòd ipse inuenerit in libro, qui fuerat ex domo atq; familia Vergilij: & ora Tristia tentantum sensu torquebit amaror. Neque id *soli Higino, sed doctis quibusdam etiam uiris complacitum: quoniam uidetur absurdè dici, sapor sensu amaro torquet: cum ipse* Amaror.

(inquiunt) ſapor ſenſus ſit, non alium in ſemetipſo ſenſum habeat, ac perinde ſit quaſi dicatur, ſenſus ſenſu amaro torquet. Sed enim cum Phauorino Higini commentarium legiſſem, atque ei ſtatim diſplicita eſſet inſolentia & inſuauitas amaroris: Iouem *lapidem inquit (quod ſanctiſſimum iuſiurandum eſt habitum) paratus ſum ego iurare,* Vergilium hoc *nunquàm ſcripſiſſe.* Sed Higinum ego dicere uerum *arbitror. Non enim primus finxit hoc uerbum Vergilius inſolenter, ſed in carminibus Lucretij inuentum non eſt aſpernatus, autoritate poetæ ingenio & facundia præcellentis. Verba ex quarto Lucretij hæc ſunt:*

Prouerbium Iouem lapidem iurare.

Deniq; in os ſalſi uenit humor ſæpe ſaporis,
Cum mare uerſamur propter, dilutaq; contrà
Cum tuimur miſceri abſynthia, tangit amaror.

Non uerba autem ſola, ſed uerſus prope totos, & locos quoque Lucretij plurimos ſectatum eſſe Vergilium uidemus.

An qui cauſas defendit, recte Latineq; dicat Supereſſe id quod defendit: & ſupereſſe propriè quid ſit. Cap. 22.

IRroborauit, inueterauitq; falſa atque aliena uerbi ſignificatio, quod dicitur, Hic illi ſupereſt, cum dicendum eſt, Aduocatum eſſe quem cuipiam: cauſamque eius defendere. Atq; id dicitur non in cõpitis tantum, neq; in plebe uulgaria: ſed in foro, & in comitio apud tribunalia. Qui intergè autem locuti ſunt, magnam partem ſupereſſe, ita dixerunt: ut eo uerbo

Supereſſe

uerbo significarent superfluere, & superuacare, atque esse supra necessarium modum. Itaque M. Varro in Satyra, quæ inscripta est: Nescis quid uesper serus uehat, superfuisse dicit: immodicè & intēpestiuè fuisse. Verba ex eo libro hæc sunt: In conuiuio legi nec omnia debent, & ea potissimum quæ simul sunt βιοφελῆ, & delectent potius: ut id quoque uideatur non superfuisse. Memini ego prætoris docti hominis tribunali me fortè aßistere: atque ibi aduocatum nō incelebrem sic postulare, ut quam causam diceret, remq; quæ agebatur, non attingeret. Tunc prætorem ei, cuia res erat, dixisse aduocatum eum non habere: & cum is qui uerba faciebat, reclamasset. Ego illi uir clariss. superfum: respondisse prætorem festiuiter: Tu planè superes, non ades. Marcus autem Cicero in libro, qui inscriptus est de iure ciuili in artem redigendo, uerba hæc posuit: Nec uerò scientia iuris maioribus suis Q. Helius Tubero defuit, doctrina etiam superfuit. In quo loco Superfuit, significare uidetur suprà fuit, & præstitit, superauitque maiores suos doctrina sua superfluenti, tum & nimis abundanti: disciplinas enim Tubero Stoicas & dialecticas percalluerat. In libro quoque de republica secundo idipsum uerbum Ciceronis non temere transeundum. Verba ex eo libro hæc sunt: Non grauarer Læli, nisi & hos uelle putarem, & ipse cuperē, te quoq; aliquam partem huius nostri sermonis attingere: præsertim cum heri dixeris, te nobis etiam superfuturum. Verum si id quidem fieri non potest, ne desis, omnes te rogamus. Exquisitè igitur & compertè Iu-

lius Paulus dicebat, homo in nostra memoria doctissimus, superesse non simplici ratione dici tam Latinè quàm Græcè. Græcos *enim* περιεῖναι, *etiã in utraq; parte ponere: uel quod superuacaneum esset, ac non necessarium: uel quod abundãs nimis & affluens, et exuperans. Sic quoq; nostros ueteres superesse alias dixisse, pro superfluenti & superuacuo, neque admodum necessario: ita ut suprà posuimus Varronem dicere. Aliàs ita ut Cicero dixit, pro eo quod copia quidem & facultate cæteris anteiret: tùm supra modũ, tùm & largius prolixiusque flueret quàm esset satis.* Qui *dicit ergo se superesse ei, quem defendit, nihil istorum uult dicere: sed nescio quid aliud indictum inscitumque dicit.* At *ne Vergilij quidem poterit autoritate uti, qui in Georgicis ita scripsit:*

Primus ego in patriam mecum, modò uita supersit.

Hoc enim in loco Vergilius ἀκυρώτερῳ *uerbò usus uidetur, quòd supersit dixit pro longinquius, diutiusque adsit. Illud contrà eiusdem* Vergilij *est aliquanto probabilius:*

Florenteisq; secant herbas, fluuiosq; ministrant,
Farraq; ne blando nequeant superesse labori.

Significant enim supra laborem esse, neque opprimi a labore. An *autem superesse dixerint ueteres, pro restare, & præficiendæ rei adesse, quærebamus.* Nam *Sallustius in significatione ista non superesse, sed superare dicit. Verba eius in* Iugurtha: *Is plerunque a rege exercitum ductare, & omneis res exequi solitus erat, quæ* Iugurthæ *fesso, aut maioribus astricto superauerant.* Sed *inuenimus in tertio Ennij anna-*

Superare.

lium in hoc uersu:

Inde sibi memorant unum superesse laborem.

Id est, reliquum esse & restare. Quod quidem diuisè pronunciandum est: non ut una pars orationis esse uideatur, sed duę. Cicero autem in II. *Antonianarum, quod est reliquum, non superesse, sed restare dicit. Pręter hæc Superesse inuenimus dictum pro superstitem esse. Ita enim scriptum est in libro epistolarum M.* Ciceronis ad L. *Plancum, & in epistola M. Asinij* Pollionis ad Ciceronem *, uerbis his.* Nam *neq; deesse reip. nolo, neque superesse. Per quod significat, si respublica emoriatur & pereat: nolle se uiuere. In* Plauti *autē Asinaria manifestius idipsum scriptum est in his uerbis, quæ sunt eius comœdiæ prima:* Restare. Superesse.

Sicut tuum uis unicum gnatum tuæ
Superesse *uitæ sospitem, & superstitem.*

Cauenda igitur est non improprietas sola uerbi, sed etiam prauitas omnis: si quis se nunc senior aduocatus adolescenti superesse dicat.

Quis fuerit Papyrius Prætextatus, queve istius causa cognomenti sit: historiaq; ista omnis super eodem Papyrio cognitu iucunda. Cap. 23.

H*Istoria de* Papyrio Prętextato *dicta, scripta est à Catone in oratione, qua usus est ad milites contra* Galbam, *cum multa quidem uenustate luce, atq; mundicia uerborum. Ea Catonis uerba huic prorsus commentario indidissem, si libri copia fuisset id tēporis, cum hæc dictabam. Quòd si non uirtutes dignitatesque uerborum, sed rem ipsam scire queris, res* Papyrius.

fermè

fermè ad hunc modum eſt: Mos antea ſenatoribus Romæ fuit, in curiam cum prætextatis filijs introire. Tamen cum in ſenatu res maior quæpiam cõſultata, eaq; in diem poſterum prolata eſt, placuit ut eam rem, ſuper qua tractauiſſent, ne quis enunciaret, prius quàm decreta eſſet. Mater Papyrij pueri, qui cum parente ſuo in curia fuerat, percontata eſt filium, quidnam in ſenatu patres egiſſent. Puer reſpondit tacendum eſſe: neque id dici licere. Mulier fit audiendi cupidior: ſecretum rei, & ſilentium pueri, animum eius ad inquirendũ euerberat: quærit igitur compreſſius, uiolentiusq;. Tum puer matre urgente, lepidi atque feſtiui mendacij cõſilium capit. Actum in ſenatu dixit, utrũ uideretur utilius, exque republica eſſe: unusne ut duas uxores haberet, an ut una apud duos nupta eſſet. Hoc illa ut audiuit, animus cõpaueſcit: domo trepidans egreditur: ad cæteras matronas peruenit. Ad ſenatum poſtridie matrumfamilias cateruа lachrymantes atque obſecrantes orant: una potius ut duobus nupta fieret, quàm ut uni duę. Senatores ingredientes curiam, quæ illa mulierum intemperies, & quid ſibi poſtulatio illa uellet, mirabantur. Puer Papyrius in medium curiæ progreſſus, quid mater audire inſtitiſſet, quid ipſe matri dixiſſet, rem ſicuti fuerat, denarrat. Senatus fidem atq; ingenium pueri exoſculatur: conſultum facit, uti poſthac pueri cum patribus in curiam ne introëant, niſi ille unus Papyrius. Atq; puero poſteà cognomentum honoris gratia inditum Prætextatus: ob tacendi loquendiq; in ætate prætextata prudentiam.

Macr. Sat. lib. 1. ca. 6

Prætextatus.

Tria

Tria epigrammata trium ueterum poetarum, Næuij, Plauti, Pacuuij: quæ facta ab ipsis, eorum sepulchris incisa sunt. Cap. 24.

Trium poetarum illustrium epigrammata, Cn. Neuij, M. Plauti, M. Pacuuij quæ ipsi fecerunt, & incidenda suo sepulchro reliquerunt, nobilitatis eorum gratia, & uenustatis, scribenda in his commentarijs esse duxi. Epigramma Næuij *plenum superbiæ Campanæ: quod testimonium esse iustum potuisset, nisi ab ipso dictum esset:* Næuij epigramma.

Immortales mortales si foret fas flere,
Flerent diuæ camœnæ Næuium poetam.
Itaq; postquàm est Orchio *traditus thesauro.*
Obliti sunt Romæ *lingua* Latina *loquier.*

Epigramma Plauti, *quod dubitaßem modò an Plauti foret, nisi à* Marco Varrone *positum eßet, in libro de poetis primo:*

Postquam est morte captus Plautus,
Comœdia luget, scena est deserta: Plauti epigramma.
Deinde risus, ludus, iocusq; & numeri,
Innumeri simul omnes collachrymarunt.

Epigramma Pacuuij uerecundißimum, & purißimũ, dignumq; eius elegantißima grauitate:

*A*dolescens, *tametsi properas, hoc te saxũ rogat,*
Vt se aspicias: deinde quod scriptum est, legas, Pacuuij epi grãm
Hic *sunt poetæ* Pacuuij *Marci sita*
Oßa, hoc uolebam, nescius ne eßes: uale.

Quibus uerbis M. Varro Inducias definierit: quæsitumq;

tumq; inibi curiosius, quænam ratio sit uocabuli Induciarum. Cap. 25.

Induciæ *DVobus modis M. Varro in libro Humanarũ, qui est de bello et pace, induciæ quid sint definit: Induciæ (inquit) sunt, pax castrensis paucorum dierum. Itẽ alio in loco: Induciæ (inquit) sunt belli feriæ. Sed lepide magis atque iucundæ breuitatis utraque definitio, quàm plena aut proba esse uidetur. Nam neq; pax est induciæ: bellum enim manet, pugna cessat. neque in solis castris, neq; paucorum tantùm dierum induciæ sunt. Quid enim dicemus, si inducijs in mensiũ aliquot factis, castris concedatur: nonne tum quoque induciæ sunt? Aut rursus quid esse id dicemus, quod in primo annalium Quadrigarij scriptum est. C. Pontium Samnitem à* Dictatore *Romano sex horarum inducias postulasse: si induciæ paucorum tantum dierum appellandæ sunt? Belli autem ferias festiuè magis dixit quàm apertè atque definitè. Græci autem significantius, consignantiusque cessationem istam pugnæ pactitiam* ἐκεχειρίαν *dixerunt, exempta una litera sonitus uastioris, & subiuncta lenioris.* Nam *quòd eo tempore non pugnetur, & manus cohibeantur,* ἐκεχειρίαν *appellarunt. Sed profectò nõ id fuit Varroni negotium, ut inducias superstitiosè definiret, & legibus rationibusque omnibus definitionum inseruiret. Satis enim uisum est, eiusmodi facere demonstrationem.* Quod *genus Græci* τύπους *magis et* ὑπογραφὰς, *quàm* ὁρισμοὺς *uocant. Induciarum autem uocabulũ, qua sit ratione factum, id diu est quod quærimus. Sed ex multis quæ iam audiuimus uel legimus,*

*mus,probabilius quod dicam uidetur. Inducias sic dictas arbirtamur,quasi tu dicas,inde uti iam. Pactum induciarum eiusmodi est,ut in diem certum non pugnetur,nihilque incommodo detur:sed ex eo die postea uti iam omnia belli iure agantur. Quod dicitur dies certus præfinitus,pactumque fit,ut ante eum diē ne pugnetur,atque is die ubi uenit, inde uti iam pugnetur:idcirco ex ijs quibus dixi uocibus, quasi per quendam coitum & copulam, nomen induciarum connexum est. Aurelius autem Opilius in primo librorum,quos Musarum inscripsit:*Induciæ *(inquit) dicuntur,cum hostes inter sese utrinque utroque alteri ad alteros impune, & sine pugna ineunt. Inde ab eo (inquit) nomen esse factum uidetur, quasi initus atque introitus.Hoc ab Aurelio scriptum propterea non præterij,ne cui harum noctium æmulo,eo tantum nomine elegantius id uideretur:tanquam id nos originem uerbi requirentes,fugißet.*

Quem in modum mihi Taurus philosophus responderit percontanti,an sapiens irasceretur. Cap. 26.

INterrogauit in diatriba Taurum, an sapiens irasceretur. Dabat enim sæpe post quotidianas lectiones,quærendi quod quis uellet,potestatem. Is cum grauiter & copiosè de morbo affectu'ue iræ dißeruisset, quæ & in ueterum libris, & in ipsis commentarijs exposita sunt:conuertitur ad me, qui interrogaueră: Et hæc ego (inquit) super irascendo sentio. Sed & quid Plutarchus noster uir doctißimus ac prudentißimus

mus

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER SECVNDVS.

Quo genere solitus sit philosophus Socrates exercere patientiam corporis: deque eiusdem uiri patientia. Cap. I.

Socratis patientia.

NTER *labores uoluntarios & exercitia corporis, ad fortuitas patientiæ uices, firmamentum id quoque accepimus Socratem facere insueuisse. Stare solitus Socrates dicitur pertinaci statu perdius, atq; pernox, a summo lucis ortu, ad solem alterum oriente, inconniuens, immobilis, iisdem in uestigiis, & ore atque oculis eundem in locum directis cogitabundus: tanquam quodam secessu mentis, atque animi facto à corpore. Quam rem cùm* Phauorinus, *de fortitudine eius uiri, ut pleraq; differẽs attigisset:* πολλάκις, *inquit,* ἐξ ἡλίου, εἰς ἥλιον ἑστήκει, ἀστραβέστερος τῶν πρέμνων. *Temperantia quoque eum fuisse tanta, traditum est: ut omnia ferè, uitæ suæ tempore à ualetudine inoffensa uixerit. In illius etiam pestilentiæ uastitate, quæ in bello* Peloponne-

siaco,

siaco, in primis ipsam Atheniẽsium ciuitatẽ, internecino genere morbi depopulata est, is parcendi moderandique rationibus dicitur, & à uoluptatum labe cauisse, & salubritates corporis retinuisse: ut nequaquam fuerit communi omnium cladi obnoxius.

Quæ ratio, obseruatioq; officiorum esse debeat inter patres, filiosq;, in discumbendo, sedendoque: atque in id genus rebus, domi, forisq;, si filii Magistratus sunt, & patres priuati: superque ea re Tauri Philosophi dissertatio, & exemplum ex historia Romana petitum. Cap. II.

AD *philosophum Taurum Athenas, uisendi cognoscendique eius gratia, uenerat uir clarissimus Præses Cretæ prouinciæ: & cum eo simul eiusdem præsidis pater. Taurus sectatoribus commodùm dimissis sedebat pro cubiculi sui foribus: & cùm assistentibus nobis sermocinabatur, introiuit prouinciæ Præses: & cùm eo pater. Assurrexit placidè Taurus, & post mutuam salutationem resedit, Allata mox una sella est, quę in promptu erat: atque dum aliæ promebantur, apposita est.* Inuitauit *Taurus patrem Præsidis ut sederet. Atque ille ait: Sedeat hic potius, qui pop. Rom.* Magistratus *est. Absque præiudicio, inquit Taurus, tu intereà sede: dum inspicimus quærimusq;, utrum conueniat te'ne potius sedere, qui pater es: an filium qui Magistratus est. Et cũ pater assedisset, appositumq; esset aliud filio quoque eius sedile: uerba super ea re Taurus facit, cum summa (dij boni) honorum, atque officiorum perpensatione. Eorum uerborum sententia hæc fuit: In publi-*

Filiorum in patres officiũ.

qui fert, sese meliorem facit. *Hæc uerba Varronis tollere, & ferre, lepidè quidem composita sunt: sed tollere, apparet dictum, pro corrigere.* Id etiam *apparet, eiusmodi uitium uxoris si corrigi non possit, ferendum esse Varronem censuisse: quæ fieri scilicet a uiro honestè possunt. Vitia enim flagitijs leuiora sunt.*

Quòd M. Varro in libro de ratione uocabulorū xiiii. L. Lælium magistrum suum περὶ ἐτυμολογίας nonnullorum uerborū falsa dixisse reprehendit, quodq; idem Var. in eodem libro furis ἐτυμολογίαν falsam dicit. Cap. 18.

IN *quartodecimo rerum diuinarum lib. M. Varro doctissimum tunc ciuitatis hominem* L. *Lælium errasse ostendit: quòd uocabulum* Græcum *uetus traductum in linguam Romanam pro meraco, & quasi a se primitus* Latinè *fictum esset, resoluit in uoces Latinas, ratione etymologica falsa. Verba ipsa super ea re Varronis posuimus:* In *quo Lælius noster literis ornatissimus memoria nostra errauit aliquoties. Nam aliquot uerborum antiquorum* Græcorum, *perinde atque essent propria nostra, reddidit causas falsas. Non enim leporem dicimus (ut ait) quòd est leuipes, sed quòd est uocabulum antiquum* Græcum. *Multa enim uetera illorum ignorantur, quòd pro ijs, alijs nunc uocabulis utantur: & illum esse plerique ignorent græcum, quem nunc nominant* ἕλληνα*: puteum esse, quod uocant* φρέαρ*: leporem, quod* λαγωόν *dicunt. In quo non modò Lælij inge-* Lepus.

nium

nium non reprehendo, sed industriā laudo. Successum enim fortuna, experientiam laus sequitur. Hæc Varro in primore libro scripsit, de ratione uocabulorum scitissimè, de usu utriusque linguæ peritißimè, de ipso Lælio clementissimè. Sed in posteriore eiusdem libri parte dicit, furem ex eo dictū, quòd ueteres Rom. furuum atrum appellauerint: & fures per noctem, quæ atra sit, facilius furentur. Nonne sic uidetur Varro de fure errasse, tanquam Lælius *de lepore? Nā quod Græcis nunc* κλέπτης *dicitur, antiquiore Grçca lingua* φώρ *est dictum: hinc per affinitatem literarum, quæ* φώρ *Grçcè est, Latinè fur. Sed ea res fugeritne tunc Varronis memoriam, an cōtrà aptius & cohçrentius putarit furem à furuo, id est, nigro, appellari: in hac re de uiro tam excellentis doctrinç non meum iudicium est.* Fur.

Historia super libris Sibyllinis, ac de Tarquinio Superbo rege. Cap. 19.

IN antiquis annalibus memoria super libris Sibyllinis hæc prodita est. Anus hospita, atque incognita ad Tarquinium Superbum regem adijt, nouem libros ferens, quos esse dicebat diuina oracula: eos uelle dixit uenūdare. Tarquinius pretium percontatus est. Mulier nimium atque immensum poposcit. Rex quasi anus ætate desiperet, risit. Tum illa foculum coram eo cum igni apposuit: & treis libros ex nouē deurit: & ecquid reliquos sex an eodem pretio emere uellet, regem interrogauit. Sed enim Tarquinius id multo risit magis. dixitque anum iam proculdu- Libri Sibyllini.

bio delirare. Mulier ibidem statim treis libros alios exussit: atque idipsum denuo placidè rogauit, treis reliquos eodem illo pretio emat. Tarquinius ore iam serio, atque attentiore animo fit: eam constantiam, confidentiamque non insuper habendam intelligit: & libros treis reliquos mercatur nihilo minore pretio, quàm quod erat petitum pro omnibus. Sed eam mulierem tunc à Tarquinio digressam, posteà nusquam loci uisam constitit. Libri tres in sacrarium conditi, Sibyllini appellati. Ad eos quasi ad oraculū quindecim uiri adeunt, cum Dij immortales publicè consulendi sunt.

Quid geometræ dicant Græci, quibusque omnia ista Latinis uocabulis appellentur. Cap. 20.

Figurarum, quę σχήματα *goemetrę appellant, genera sunt duo, planum & solidum: hęc ipsi uocāt* ἐπίπεδον, καὶ στερεόν. *Planū est, quod in duas partes solū lineas habet, quà latum est, & quà longū: qualia sunt triquetra, et quadrata, quę in area fiunt, sine altitudine. Solidum est, quando non longitudines modò, & latitudines planas numeri linearum efficiunt, sed etiam extollunt altitudines: quales sunt fermè metę trianguli, quas pyramydas appellāt: uel qualia sunt quadrata undique, quę* κύβους *illi, nos quadrantalia dicimus.* κύβος *enim est figura ex omni latere quadrata: quales sunt (inquit M. Varro) tesserę, quibus in alueolo luditur, ex quo ipsę quoque appellatæ* κύβοι. *In numeris etiam similiter* κύβος *dicitur cum omne latus eiusdem numeri ęqualiter in*

Planum.

Solidum.

Pyramides.

Cubus.

Tessera.

sese

sese soluitur: sicuti fit cum ter terna ducuntur. Atq; idem ipse numerus triplicatur. Huius numeri cubũ Pythagoras uim habere lunaris circuli dixit: quòd & luna orbem suum lustret septem & uiginti diebus. qui numerus ternio, qui Græce dicitur τριάς. tantundem efficiat in cubo. Linea autem a nostris dicitur, quam γραμμὴν Græci uocant. Eam M. Varro ita definit: Linea est (inquit) longitudo quædam sine latitudine, & altitudine. Εὐκλείδης autem breuius, prætermissa altitudine: γραμμὴ est (inquit) μῆκος ἀπλατές, quod exprimere uno Latine uerbo non queas, nisi audeas dicere illatabile. Ternio. Linea.

Quod Iulius Higinus affirmatissimè contendit legisse se librum P. Vergilij domesticum, in quo scriptum esset, Et ora Tristia tentantum sensu torquebit amaror: non quod uulgus legeret, Sensu torquebit amaro. Cap. 21.

VErsus istos ex Georgicis Vergilij plerique omnes sic legunt:

At sapor indicium faciet manifestus, & ora
Tristia tentantum sensu torquebit amaro.

Higinus autem, non hercle ignobilis grammaticus, in commentarijs, quæ in Vergilium fecit, confirmat & perseuerat non hoc a Vergilio relictum: sed quòd ipse inuenerit in libro, qui fuerat ex domo atq; familia Vergilij: & ora Tristia tentantum sensu torquebit amaror. Neque id soli Higino, sed doctis quibusdam etiam uiris complacitum: quoniam uidetur absurdè dici, sapor sensu amaro torquet: cum ipse Amaror.

(inquiunt) sapor sensus sit, non alium in semetipso sensum habeat, ac perinde sit quasi dicatur, sensus sensu amaro torquet. Sed enim cum Phauorino Higini commentarium legissem, atque ei statim displicita esset insolentia & insuauitas amaroris: Iouem *lapidem inquit (quod sanctissimum iusiurandum est habitum) paratus sum ego iurare,* Vergilium *hoc nunquàm scripsisse. Sed Higinum ego dicere uerum arbitror. Non enim primus finxit hoc uerbum Vergilius insolenter, sed in carminibus Lucretij inuentum non est aspernatus, autoritate poetæ ingenio & facundia præcellentis. Verba ex quarto Lucretij hæc sunt:*

Prouerbium Iouem lapidem iurare.

Deniq; in os salsi uenit humor sæpe saporis,
Cum mare uersamur propter, dilutaq; contrà
Cum tuimur misceri absynthia, tangit amaror.

Non uerba autem sola, sed uersus prope totos, & locos quoque Lucretij plurimos sectatum esse Vergilium uidemus.

An qui causas defendit, rectè Latineq; dicat Superesse id quod defendit: & superesse propriè quid sit. Cap. 22.

Irroborauit, inueterauitq; falsa atque aliena uerbi significatio, quod dicitur, Hic illi superest, cùm dicendum est, Aduocatum esse quem cuipiam: causamque eius defendere. Atq; id dicitur non in cōpitis tantum, neq; in plebe uulgaria: sed in foro, & in comitio apud tribunalia. Qui intergè autem locuti sunt, magnam partem superesse, ita dixerunt: ut eo

Superesse

uerbo significarent superfluere, & superuacare, atque esse supra necessarium modum. Itaque M. Varro *in Satyra, quæ inscripta est: Nescis quid uesper serus uehat, superfuisse dicit: immodicè & intēpestiuè fuisse. Verba ex eo libro hæc sunt:* In conuiuio legi *nec omnia debent, & ea potissimum quæ simul sunt* βιοφελῆ, *& delectent potius: ut id quoque uideatur non superfuisse. Memini ego prætoris docti hominis tribunali me fortè assistere: atque ibi aduocatum nō incelebrem sic postulare, ut quam causam diceret, remq; quæ agebatur, non attingeret. Tunc prætorem ei, cuia res erat, dixisse aduocatum cum non habere: & cum is qui uerba faciebat, reclamasset. Ego illi uir clariss. superfum: respondisse prætorem festiuiter: Tu planè superes, non ades. Marcus autem Cicero in libro, qui inscriptus est de iure ciuili in artem redigendo, uerba hæc posuit: Nec uerò scientia iuris maioribus suis Q. Helius* Tubero *defuit, doctrina etiam superfuit. In quo loco Superfuit, significare uidetur suprà fuit, & præstitit, superauitque maiores suos doctrina sua superfluenti, tum & nimis abundanti: disciplinas enim Tubero Stoicas & dialecticas percalluerat. In libro quoque de republica secundo idipsum uerbum* Ciceronis *non temere transeundum. Verba ex eo libro hæc sunt: Non grauarer Læli, nisi & hos uelle putarem, & ipse cuperē, te quoq; aliquam partem huius nostri sermonis attingere: præsertim cum heri dixeris, te nobis etiam superfuturum. Verum si id quidem fieri non potest, ne desis, omnes te rogamus. Exquisitè igitur & compertè Iu-*

lius Paulus dicebat, homo in nostra memoria doctissimus, superesse non simplici ratione dici tam Latinè quàm Græcè. Græcos *enim* περιεῖναι, *etiã in utraq; parte ponere: uel quod superuacaneum esset, ac non necessarium: uel quod abundãs nimis & affluens, et exuperans. Sic quoq; nostros ueteres superesse alias dixisse, pro superfluenti & superuacuo, neque admodum necessario: ita ut suprà posuimus Varronem dicere. Aliàs ita ut Cicero dixit, pro eo quod copia quidem & facultate cæteris anteiret: tùm supra modũ, tùm & largius prolixiùsque flueret quàm esset satis. Qui dicit ergo se superesse ei, quem defendit, nihil istorum uult dicere: sed nescio quid aliud indictum inscitumque dicit.* At *ne Vergilij quidem poterit autoritate uti, qui in Georgicis ita scripsit:*

Primus ego in patriam mecum, modò uita supersit.

Hoc enim in loco Vergilius ἀκυρώτερῳ *uerbò usus uidetur, quòd supersit dixit pro longinquius, diutiusque adsit. Illud contrà eiusdem* Vergilij *est aliquanto probabilius:*

Florenteisq; secant herbas, fluuiosq; ministrant,
Farraq; ne blando nequeant superesse labori.

Significant enim supra laborem esse, neque opprimi a labore. An *autem superesse dixerint ueteres, pro restare, & præficiendæ rei adesse, quærebamus.* Nam *Sallustius in significatione ista non superesse, sed superare dicit. Verba eius in* Iugurtha: *Is plerunque a rege exercitum ductare, & omneis res exequi solitus erat, quæ* Iugurthæ *fesso, aut maioribus astricto superauerant.* Sed *inuenimus in tertio Ennij annalium*

Superare.

lium

lium in hoc uersu:

Inde sibi memorant unum superesse laborem.

Id est, reliquum esse & restare. Quod quidem diuisè pronunciandum est: non ut una pars orationis esse uideatur, sed duę. Cicero autem in II. Antonianarum, quod est reliquum, non superesse, sed restare dicit. Restare. *Pręter hæc Superesse inuenimus dictum pro superstitem esse. Ita enim scriptum est in libro epistolarum M.* Ciceronis ad L. *Plancum, & in epistola M. Asinij* Pollionis *ad Ciceronem, uerbis his.* Nam *neq; deesse reip. nolo, neque superesse.* Per *quod significat, si respublica emoriatur & pereat: nolle se uiuere.* In *Plauti autē Asinaria manifestius idipsum scriptum est in his uerbis, quæ sunt eius comœdiæ prima:* Superesse.

Sicut tuum uis unicum gnatum tuæ
Superesse *uitæ sospitem, & superstitem.*

Cauenda igitur est non improprietas sola uerbi, sed etiam prauitas omnis: si quis se nunc senior aduocatus adolescenti superesse dicat.

Quis fuerit Papyrius Prætextatus, quęve istius causa cognomenti sit: historiaq; ista omnis super eodem Papyrio cognitu iucunda. Cap. 23.

H*Istoria de* Papyrio *Pręte xtato dicta, scripta est à Catone in oratione, qua usus est ad milites contra* Galbam, *cum multa quidem uenustate luce, atq; mundicia uerborum. Ea Catonis uerba huic prorsus commentario indidissem, si libri copia fuisset id tēporis, cum hæc dictabam. Quòd si non uirtutes dignitatesque uerborum, sed rem ipsam scire quęris, res* Papyrius.

fermè

fermè ad hunc modum est: Mos antea senatoribus Romæ fuit, in curiam cum prætextatis filijs introire. Tamen cum in senatu res maior quæpiam cõsultata, eaq; in diem posterum prolata est, placuit ut eam rem, super qua tractauißent, ne quis enunciaret, prius quàm decreta esset. Mater Papyrij pueri, qui cum parente suo in curia fuerat, percontata est filium, quidnam in senatu patres egißent. Puer respondit tacendum esse: neque id dici licere. Mulier fit audiendi cupidior: secretum rei, & silentium pueri, animum eius ad inquirendũ euerberat: quærit igitur compreßius, uiolentiusq;. Tum puer matre urgente, lepidi atque festiui mendacij cõsilium capit. Actum in senatu dixit, utrũ uideretur utilius, exque republica eße: unusne ut duas uxores haberet, an ut una apud duos nupta esset. Hoc illa ut audiuit, animus cõpauescit: domo trepidans egreditur: ad cæteras matronas peruenit. Ad senatum postridie matrumfamilias caterua lachrymantes atque obsecrantes orant: una potius ut duobus nupta fieret, quàm ut uni duę. Senatores ingredientes curiam, quæ illa mulierum intemperies, & quid sibi postulatio illa uellet, mirabantur. Puer Papyrius in medium curiæ progreßus, quid mater audire institißet, quid ipse matri dixißet, rem sicuti fuerat, denarrat. Senatus fidem atq; ingenium pueri exosculatur: consultum facit, uti posthac pueri cum patribus in curiam ne introëant, nisi ille unus Papyrius. Atq; puero posteà cognomentum honoris gratia inditum Prætextatus: ob tacendi loquendiq; in ætate prætextata prudentiam.

Macr. Sat. lib. 1. ca. 6

Prætextatus.

Tria

Tria epigrammata trium ueterum poetarum, Næuij, Plauti, Pacuuij: quæ facta ab ipsis, eorum sepulchris incisa sunt. Cap. 24.

*T*Rium *poetarum illustrium epigrammata, Cn. Næuij, M. Plauti, M. Pacuuij quæ ipsi fecerunt, & incidenda suo sepulchro reliquerunt, nobilitatis eorum gratia, & uenustatis, scribenda in his commentarijs esse duxi. Epigramma Næuij plenum superbiæ Campanæ: quod testimonium esse iustum potuisset, nisi ab ipso dictum esset:*

Næuij epigramma.

Immortales mortales si foret fas flere,
Flerent diuæ camœnæ Næuium poetam.
Itaq; postquàm est Orchio traditus thesauro.
Obliti sunt Romæ lingua Latina loquier.

Epigramma Plauti, quod dubitaßem modò an Plauti foret, nisi à Marco Varrone positum eßet, in libro de poetis primo:

Postquam est morte captus Plautus,
Comœdia luget, scena est deserta:
Deinde risus, ludus, iocusq; & numeri,
Innumeri simul omnes collachrymarunt.

Plauti epigramma.

Epigramma Pacuuij uerecundissimum, & purissimũ, dignumq; eius elegantissima grauitate:

Adolescens, tametsi properas, hoc te saxũ rogat,
Vt se aspicias: deinde quod scriptum est, legas,
Hic sunt poetæ Pacuuij Marci sita
Oßa, hoc uolebam, nescius ne eßes: uale.

Pacuuij epi grãm

Quibus uerbis M. Varro Inducias definierit: quæsitumq;

tumq; inibi curiosius, quænam ratio sit uocabuli Induciarum. Cap. 25.

Induciæ

DVobus modis M. Varro in libro Humanarũ, qui est de bello et pace, induciæ quid sint definit: Induciæ (inquit) sunt, pax castrensis paucorum dierum. Itẽ *alio in loco: Induciæ (inquit) sunt belli feriæ.* Sed *lepidę magis atque iucundæ breuitatis utraque definitio, quàm plena aut proba esse uidetur.* Nam *neq; pax est induciæ: bellum enim manet, pugna cessat. neque in solis castris, neq; paucorum tantùm dierum inducię sunt. Quid enim dicemus, si inducijs in mensiũ aliquot factis, castris concedatur: nonne tum quoque induciæ sunt? Aut rursus quid esse id dicemus, quod in primo annalium Quadrigarij scriptum est. C. Pontium Samnitem à* Dictatore *Romano sex horarum inducias postulasse: si induciæ paucorum tantum dierum appellandæ sunt? Belli autem ferias festiuè magis dixit quàm apertè atque definitè. Græci autem significantius, consignantiusque cessationem istam pugnæ pactitiam* ἐκεχειρίαν *dixerunt, exempta una litera sonitus uastioris, & subiuncta lenioris.* Nam *quòd eo tempore non pugnetur, & manus cohibeantur,* ἐκεχειρίαν *appellarunt. Sed profectò nõ id fuit Varroni negotium, ut inducias superstitiosè definiret, & legibus rationibusque omnibus definitionum inseruiret.* Satis *enim uisum est, eiusmodi facere demonstrationem.* Quod *genus Græci* τύπους *magis et* ὑπογραφὰς, *quàm* ὁρισμοὺς *uocant. Induciarum autem uocabulũ, qua sit ratione factum, id diu est quod quærimus. Sed ex multis quæ iam audiuimus uel legimus,*

mus, probabilius quod dicam uidetur. Inducias sic di ctas arbirtamur, quasi tu dicas, inde uti iam. Pactum induciarum eiusmodi est, ut in diem certum non pugnetur, nihilque incommodo detur: sed ex eo die postea uti iam omnia belli iure agantur. Quod dicitur dies certus præfinitus, pactumque fit, ut ante eum diẽ ne pugnetur, atque is die ubi uenit, inde uti iam pugnetur: idcirco ex ijs quibus dixi uocibus, quasi per quendam coitum & copulam, nomen induciarum connexum est. Aurelius autem Opilius in primo librorum, quos Musarum inscripsit: Induciæ (inquit) dicuntur, cum hostes inter sese utrinque utroque alte ri ad alteros impune, & sine pugna ineunt. Inde ab eo (inquit) nomen esse factum uidetur, quasi initus atque introitus. Hoc ab Aurelio scriptum propterea non præterij, ne cui harum noctium æmulo, eo tantum nomine elegantius id uideretur: tanquam id nos origi nem uerbi requirentes, fugißet.

Quem in modum mihi Taurus philosophus responde rit percontanti, an sapiens irasceretur. Cap. 26.

INterrogauit in diatriba Taurum, an sapiens irasceretur. Dabat enim sæpe post quotidianas lectio nes, quærendi quod quis uellet, potestatem. Is cum gra uiter & copiosè de morbo affectu'ue iræ dißeruisset, quæ & in ueterum libris, & in ipsis commentarijs exposita sunt: conuertitur ad me, qui interrogauerã: Et hæc ego (inquit) super irascendo sentio. Sed & quid Plutarchus noster uir doctissimus ac prudentissi

mus

mus senserit, non ab re est, ut id quoque audias. Plutarchus (inquit) seruo suo nequam homini & contumaci, sed libris disputationibusque philosophiæ aures imbutas habenti, tunicam detrahi ob nescio quod delictum, cædique eum loro iussit. cœperat uerberari, ob loquebatur, non meruisse ut uapularet: nihil mali, nihil sceleris admisisse. postremò uociferari inter uapulandum incipit: neq; iam querimonias, aut gemitus eiulatusq; facere, sed uerba seria & obiurgatoria: non ita esse Plutarchum, ut diceret: philosophum irasci, turpe esse: sæpe eum de malo iræ dissertauisse: librum quoque, περὶ ἀοργησίας, pulcherrimum conscripsisse: his omnibus quę in eo libro scripta sunt, nequaquam conuenire, quòd prouolutus effususq; in iram, plurimis se plagis multaret. Tum Plutarchus lentè, & leniter: Quid autem, inquit, uerbero, nunc ego tibi irasci uideor? ex uultune meo, an ex uoce, an ex colore, an etiam ex uerbis correptum esse me ira intelligis? Mihi quidem neq; oculi (opinor) truces sunt, neque os turbidum: neque immaniter clamo: neque in spumam ruboremve efferuesco: neque pudenda dico, aut pœnitenda: neque omnino trepido ira, et gestio. hęc enim omnia, si ignoras, signa esse irarum solent. Et simul ad eum, qui cædebat conuersus: Interim, inquit, dum ego atq; hic disputamus, hoc tu age. Summa autem totius sententiæ Tauri hæc fuit: non idē esse existimauit ἀοργησίαν καὶ ἀναλγησίαν: aliudq; esse non iracundum animum, aliud ἀνάλγητον καὶ ἀναίσθητον. Nam ut aliorum omnium, quos

Latini

Latini philosophi affectus, uel affectiones, Græci πάθη appellant, ita huius quoque motus animi, qui cum est ulciscendi causa sæuior, ira dicitur: non priuationem esse utilem censuit, quam Græci στέρησιν dicunt: sed mediocritatem, quam μετριότητα illi appellant.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER SECVNDVS.

Quo genere solitus sit philosophus Socrates exercere patientiam corporis: deque eiusdem uiri patientia. Cap. I.

Socratis patientia.

NTER labores uoluntarios & exercitia corporis, ad fortuitas patientiæ uices, firmamentum id quoque accepimus Socratem facere insueuisse. Stare solitus Socrates dicitur pertinaci statu perdius, atq; pernox, a summo lucis ortu, ad solem alterum oriente, inconniuens, immobilis, iisdem in uestigiis, & ore atque oculis eundem in locum directis cogitabundus: tanquam quodam secessu mentis, atque animi facto à corpore. Quam rem cùm Phauorinus*, de fortitudine eius uiri, ut pleraq; differēs attigisset:* πολλάκις, *inquit,* ἐξ ἡλίου, εἰς ἥλιον ἑστήκει, ἀστραβέστερος τῶν πρέμνων. *Temperantia quoque eum fuisse tanta, traditum est: ut omnia ferè, uitæ suæ tempore à ualetudine inoffensa uixerit. In illius etiam pestilentiæ uastitate, quæ in bello* Peloponne-

siaco,

ſiaco, in primis ipſam Atheniẽſium ciuitatẽ, internecino genere morbi depopulata eſt, is parcendi moderandiq́ue rationibus dicitur, & à uoluptatum labe cauiſſe, & ſalubritates corporis retinuiſſe: ut nequaquam fuerit communi omnium cladi obnoxius.

Quæ ratio, obſeruatioq́; officiorum eſſe debeat inter patres, filiosq́; in diſcumbendo, ſedendoque: atque in id genus rebus, domi, forisq́; ſi filii Magiſtratus ſunt, & patres priuati: ſuperque ea re Tauri Philoſophi diſſertatio, & exemplum ex hiſtoria Romana petitum. Cap. II.

AD *philoſophum Taurum Athenas, uiſendi cognoſcendiq́ue eius gratia, uenerat uir clariſſimus Præſes Cretæ prouinciæ: & cum eo ſimul eiuſdem præſidis pater. Taurus ſectatoribus commodùm dimiſſis ſedebat pro cubiculi ſui foribus: & cùm aſſiſtentibus nobis ſermocinabatur, introiuit prouinciæ Præſes: & cum eo pater. Aſſurrexit placidè Taurus, & poſt mutuam ſalutationem reſedit, Allata mox una ſella eſt, quę in promptu erat: atque dum aliæ promebantur, appoſita eſt.* Inuitauit *Taurus patrem Præſidis ut ſederet. Atque ille ait:* Sedeat *hic potius, qui pop. Rom.* Magiſtratus *eſt.* Abſque *præiudicio, inquit Taurus, tu intereà ſede: dum inſpicimus quærimusq́; utrum conueniat te'ne potius ſedere, qui pater es: an filium qui Magiſtratus eſt. Et cũ pater aſſediſſet, appoſitumq́; eſſet aliud filio quoque eius ſedile: uerba ſuper ea re Taurus facit, cum ſumma (dij boni) honorum, atque officiorum perpenſatione. Eorum uerborum ſententia hæc fuit: In publi-*

Filiorum in patres officiũ.

cis locis, atque muneribus, atque actionibus patrum iura, cum filiorum qui in Magistratu sunt, potestatibus collata interquiescere paululum, & conniuere. Sed cùm extra rempublicam in domestica re atq; uita sedeatur, ambuletur, in conuiuio quoq; familiari discumbatur: tum inter filium Magistratum, & patrem priuatũ publicos honores cessare, naturales & genuinos exoriri. Hoc igitur, inquit, quòd ad me uenistis, quòd colloquimur nunc, quòd de officijs disceptamus, priuata actio est. Itaque *utere apud me ijs honoribus prius, quibus domi quoque uestrę te uti priorem decet.* Hęc *atque alia in eandem sententiã Taurus grauiter simul, & comiter disseruit. Quid autem super huiuscemodi patris atque filij officio apud Claudium legerimus, non ab re uisum est, ut ascriberemus. Posuimus igitur uerba ipsa Quadrigarij, ex annali eius* VI. *transcripta: Deinde facti Consules Sempronius Gracchus iterum, Qu. Fabius Maximus filius eius, qui priore anno erat Consul. Ei Consuli pater Proconsul obuiam, in equo uehens, uenit: neque descendere uoluit, quòd pater erat: & quòd inter eos sciebant maxima concordia cõuenire, Lictores non ausi sunt descendere iubere. Vbi iuxtà uenit, tum* Consul *ait, Descendere iube, quod posteaquàm Lictor ille, qui apparebat citò intellexit, Maximum Proconsulem descendere iussit. Fabius imperio paret, filium collaudauit cùm imperium, quod populi esset retineret.*

Qua ratione uerbis quibusdam, uocabulisque ueteres immiserunt h, literæ spiritum. Cap. 3.

H Litera

H Litera, siue illam spiritum magis quàm literam dici oportet, inserebāt eam ueteres nostri plerisque uocibus uerborum firmādis roborandisq;: ut sonus earum esset uiridior uegetiorque. Atque id uidentur fecisse studio, & exemplo linguæ Atticæ. Satis notum est Atticos ἱχθὺν ἱρον*, multa itidem alia citra morem gentium* Græciæ *cæterarum inspirantes primæ literæ, dixisse. Sic* Lachrymas*, sic Sepulchrum, sic* Ahenum *sic Vehemens, sic* Inchoare*, sic* Heluari*, sic Hallucinari, sic Honera, sic Honustum dixerūt.* In *his enim uerbis omnibus literæ seu spiritus istius nulla ratio uisa est, nisi ut firmitas, & uigor uocis quasi quibusdam neruis additis intenderetur. Sed quoniam Aheni quoque exemplo usi sumus, uenit nobis in memoriam, fidum optatumque mundi nominis Romæ* Grammaticum ostendisse mi*hi librum Aeneidos secundum, mirandę uetustatis, emptum in Sigillarijs* xx.*aureis, quem ipsius Vergilij fuisse credebat: in quo duo isti uersus cùm ita scripti forent,*

H litera.

Vide Cælium li. 7. cap. xij.

Vestibulū ante ipsum primoq; in liminę Pyrrhus
Exultat telis, & luce coruscus aena.

additam supra uidimus h literam, & ahena factum. Sic in illo quoq; Vergilij uersu in optimis libris scriptum inueninius:

Aut folijs undam tepidi dispumat aheni.

Quam ob causam C. Bassus genus quoddam iudicij Diuinationem appellari scripsit: & quam aliam causam esse eius uocabuli dixerunt. Cap. 4.

CVm de constituendo accusatore quæritur, iudiciumque super ea redditur, cuinam potissimum ex duobus pluribusve accusatio, subscriptiove in reũ permittatur: ea res, atque Iudicum cognitio Diuinatio appellatur. Id uocabulum quam ob causam ita factum sit, quæri solet. C. Bassus in tertio librorũ, quos de origine uocabulorum composuit: Diuinatio, inquit, iudicium appellatur: quoniam diuinare quodãmodo iudicem oporteat, quam sententiam sese ferre par sit. Nimis quidem est in uerbis. C. Bassi ratio imperfecta, uel magis inops, et ieiuna. Sed uidetur eum significare uelle, idcirco dici diuinationem: quòd in alijs quidem causis Iudex ea quæ dicit, quæque argumentis uel testibus demonstrata sunt, sequi solet. In hac autẽ re, cum eligendus accusator est, parua admodum, & exilia sunt, quibus moueri iudex possit, & propterea quinam magis ad accusandum idoneus sit, quasi diuinandum est. Hæc Bassus. Sed alij quidẽ diuinationem esse appellatam putant, quoniam cùm accusator, et reus duæ res quasi cognatæ, cõiunctæq; sint, neque utra sine altera constare possit: in hoc tamen genere causæ reus quidem iam est, sed accusator nondum est: & idcirco quod adhuc usque deest, & latet, diuinatione supplendum est, quisnam sit accusator futurus.

Diuinatio.

Quàm lepidè designateq; dixerit Phauorinus philosophus, quid intersit, inter Platonis, & Lysię orationem. Cap. 5.

Plato. Lysias.

PHauorinus de Lysia & Platone solitus est dicere:

re: Si ex Platonis, inquit, oratione uerbum aliquod demas, mutesve, atque id commodissimè facias, de elegantia † tantum detraxeris: si ex Lysiæ, de sententia. †tamen.

Quibus uerbis ignauiter, & abiectè Vergilius usus esse dicatur: & quid ijs, qui improbè dicunt, respondeatur. Cap. 6.

NOnnulli grammatici ætatis superioris, in quibus est Cornutus Anneus, haud sanè indocti, neque ignobiles, qui commentaria in Vergilium composuerunt, reprehendunt, quasi incuriosè & abiectè uerbum positum in his uersibus: Anneus Cornutus

Candida succinctam latrantibus inguina mõstris
Dulichias uexasse rates, & gurgite in alto
Ah timidos nautas canibus lacerasse marinis.

Agloga sexta.

Vexasse enim putant uerbum esse leue, & tenuis, ac parui incommodi, nec tantæ atrocitati congruere: cùm homines repentè a bellua immanissima rapti, laniatique sint.

Item aliud huiuscemodi reprehendunt: Georgicorum tertio.

Omnia iam uulgata, quis aut Eurysthea durum,
Aut illaudati nescit Busiridis aras?

Illaudati parum idoneum esse uerbum dicunt, neque id satis esse, ad faciendum scelerati hominis detestationem: qui quòd hospites omnium gentium immolare solitus fuit, non laude solùm indignus, † sed detrectatione, execrationeq; totius generis humani dignus esset. †sed & de testatiõe.

Item aliud uerbum culpauerunt:

Per tunicam squalentem auro latus haurit apertũ.

Tanquam non conuenerit dicere, Auro squalentem, quoniam nitoribus, splendoribusque auri squaloris illuuies sit cõtraria. Sed de uerbo Vexasse *ita responderi posse credo :* Vexasse *graue uerbum est : factumque ab eo uidetur, quod est* Vehere, *in quo inest iam uis quædam alieni arbitrij. Non enim sui po*

Vehere

Vexare.

†ucho.

tens est, qui uehitur. Vexare *autem, quod ex†eo inclinatũ est, ui atque motu proculdubio uehementiore est: Nam qui fertur & raptatur, atque huc atque illuc distrahitur, is Vexari propriè dicitur: sicuti* Ta*xare preßius crebriusque est, quàm Tangere : unde proculdubio id inclinatum est : & Iactare multo fusius largiusque est, quàm* Iacere *: id unde uerbũ tra ductum est: &* Quaßare*, quàm* Quatere *grauius uio lentiusque est.* Non *igitur quia uulgo dici solet, Vexatum esse quem fumo, aut uento, aut puluere, propterea debet uis uera atque natura uerbi deperire : quæ a ueteribus, qui propriè atq; signatè locuti sunt, ita ut decuit, conseruata est. M. Catonis uerba sunt, ex oratione quam de Achæis scripsit: Cumq; Annibal terram Italiam laceraret, atque uexaret: Vexatam Italiam dixit* Cato *ab Annibale, quando nullum calamitatis, aut sæuitiæ, aut immanitatis genus reperiri queat, quod eo tempore Italia non perpessa sit. M. Tullij in Verrem : Quæ ab isto sic spoliata, atque direpta est : ut non ab hoste aliquo, qui tamen in bello religionem, & consuetudinis iura retineret, sed ut a barbaris prædonibus uexata esse uidetaur.* De *Illaudato autem duo uidentur respondere non posse:*

Taxare.

Tangere.

Iactare.

Iacere.

Quassare

Quatere.

Illaudatur.

Vnum

Vnum eſt eiuſmodi: Nemo quiſquam tam efferis eſt moribus, quin faciat aut dicat nonnunquam aliquid, quod laudari queat: unde hic antiquiſſimus uerſuum uice prouerbij celebratus eſt:

Πολλάκι καὶ κήπωρος ἀνὴρ μάλα καίριον εἶπεν.

Sed eum qui omni re atque omni tempore laudi uacat, is Illaudatus eſt, iſque omnium peſſimus deterrimusq́; eſt: ſicuti omnis culpæ priuatio, Inculpatū facit. Inculpatus autem inſtar eſt abſolutæ uirtutis: illaudatus igitur quoque finis eſt extremæ malitiæ. Inculpatus.

Itaque Homerus non uirtutibus appellandis, ſed uitijs detrahēdis laudare ampliter ſolet. hoc enim eſt:

Ηὔδα μάντις ἀμύμων. *Et:*

Τὼδ' οὐκ ἄκοντε πετέσθλων. *Et item illud:*

Ἔνθ' οὐκ ἂν ὕβρίζοντα ἴδιος ἀγαμέμνονα δῖον.

Οὐδὲ καταπτώσσον τ' οὐδ' οὐκ ἐθέλοντα μάχεσθαι.

Epicurus quoque ſimili modo maximam uoluptatē, detractionem, priuationemq́ue omnis doloris definiuit his uerbis: ὅρος τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις. *Eadem ratione idem Vergilius* Inamabilem *dixit Stygiam paludem. Nam ſicut* Illaudatum κατὰ *laudis* στέρησιν, *ita* Inamabilem κατὰ *amoris* στέρησιν *deteſtatus eſt, Altero modo Illaudatus ita defenditur.* Inamabilis.

Laudare *ſignificat priſca lingua nominare, appellareque: ſic in actionibus autem ciuilibus laudari id dicitur, quod eſt nominari.* Illaudatus *enim eſt quaſi illaudabilis, & innominabilis, qui neque mentione, aut memoria ulla dignus, neque unquam nominandus eſt. Sicuti quondam a communi conſilio Aſiæ decretum eſt, uti nomen eius qui templum Dianæ Epheſiæ incenderat, ne quis ullo tēpore nominaret.* Laudare.

Tertium reſtat ex ijs, quæ reprehenſa ſunt, quòd tuni cam ſqualentem auro dixit. Id autem ſignificat copiam, denſitatemq́; auri in ſquamarum ſpeciem in-

Squalere. *texti. Squalere enim dictum eſt a ſquamarum crebritate, aſperitateque: quæ in ſerpentium, piſciumq́; corijs uiſuntur. Quam rem & alij, & hic quidē poeta locis aliquot demonſtrat:*

-Quem pellis, inquit, ahenis
In plumā ſquamis auro conſerta tegebat. Et alio (loco:
Iamque adeò rutilum thoraca indutus ahenis
Horrebat ſquamis.

Accius in Pelopidis *ita ſcribit: Eius ſerpentis ſquamæ ſqualido auro, & purpura prætextæ. Quicquid igitur nimis inculcatum, obſitumque aliqua re erat, et incuteret uiſentibus facie noua horrorem, id ſqualere dicebatur, ſic in corporibus incultis, ſquamoſiſque alta congeries ſordium, ſqualor appellabatur. Cuius ſignificationis multo, aſſiduoque uſu totum id uerbum ita contaminatum eſt: ut iam ſqualor de re alia nulla, quàm de ſolis inquinamentis dici cœperit.*

De officio erga parentes liberorum: deque ea re ex philoſophiæ libris, in quibus ſcriptum quæſitumq; eſt, an ſemper in omnibus patris iuſſis obſequēdum ſit. Cap. 7.

Officia filiorum in patres.

QVæri ſolitum eſt in piloſophorum diſceptationibus, an ſemper, inque omnibus iuſſis patri parendum ſit. Super ea re Græci, noſtriq́; qui de officijs ſcripſerunt, treis ſententias eſſe, quæ ſpectandæ conſideran-

ſiderandaq́; ſint, tradiderunt, easq; ſubtiliſſimè diju dicauerunt. Earum una eſt: Omnibus quæ pater impe rat, parendum. Altera eſt: In quibuſdam parendum, quibuſdam non obſequendum. Tertia eſt: Nihil neceſſum eſſe patri obſequi, et parere. Hæc ſententiam quoniam primore aſpectu nimis infamis eſt, ſuper ea, quæ prius dicta ſunt, dicemus. Aut rectè, inquiunt, imperat pater, aut perperam: Si rectè imperat, non quia imperat, parendum, quoniam id fieri ius eſt, faciendum eſt: ſi perperam, nequaquam ſcilicet faciendum, quod fieri non oportet. Deinde ita concluduat. *Nunquàm eſt igitur patri parendum, quæ imperat. Sed neque iſtam ſententiam probari accepimus. Argutiola quippe hæc (ſicut mox oſtendemus) friuola, et inanis eſt. Neq; autem illa (quam primo in loco diximus) uera, et proba uideri poteſt: Omnia eſſe, quę pater iuſſerit, parendum. Quid enim ſi proditionem patriæ, ſi matris necem, ſi alia quædam imperarit, turpia aut impia? Media igitur ſententia optima, atque tutiſſima uiſa eſt: Quædam eſſe parendum, quædam non obſequendum. Sed ea tamen, quę obſequi non oportet, leniter & uerecundè, ac ſine deteſtatione nimia: ſine opprobratione acerba reprehenſionis declinanda ſenſim, et relinquenda magis eſſe dicunt, quàm reſpuenda. Concluſio uerò illa, qua colligitur (ſicut ſuprà dictũ eſt) nihil patri parendum, imperfecta eſt: refutarique ac dilui ſic poteſt: Omnia quæ in rebus humanis fiunt (ut docti cenſuerunt) aut honeſta ſunt, aut turpia. Quæ ſua ui recta aut honeſta ſunt, ut fidem colere, ut*

patriam defendere, ut amicos diligere: ea fieri oportet: siue imperet pater, siue non imperet. Sed quæ his contraria, quæq; turpia, & omnino iniqua sunt, ea ne si imperet quidem: Quæ uerò in medio sunt, & à Græcis tum ἀδιάφορα, *tum* μέσα *appellantur: ut in militiam ire, rus colere, honores capessere, causas defendere, uxorem ducere, uti iussum proficisci, ut accersitum uenire: quoniam et hæc, & his similia per sese ipsa neque inhonesta sunt, neque turpia: sed per inde, ut à nobis aguntur, ita ipsis actionibus aut probanda fiunt, aut reprehendenda: propterea in eiusmodi omnium rerum generibus, patri parendum esse censent: ueluti si uxorem ducere imperet, aut causas pro reis dicere. Quod enim utrunque in genere ipso, per sese neque honestum, neque turpe est: idcirco si pater iubeat, obsequendum est. Sed enim si imperet uxorem ducere infamen, propudiosam, criminosam: aut pro reo Catilina aliquo, aut* C. Bibulo. *aut* P. *Clodio causam dicere: non scilicet parendum, quoniã accedente aliquo turpitudinis numero, desinunt esse per se se hæc media, atq; indifferentia. Non ergo integra est propositio dicenda: aut honesta sunt, quæ imperat pater, aut turpia. Neque* ὑγιὲς νόμιμον διεζευγμένον. *uideri potest. Deest enim disiunctioni isti tertium: aut neq; honesta sunt, neq; turpia. quod si additur, potest ita concludi. Nonnunquam est igitur patri parendum.*

Propudiosus.

Quòd parum æqua reprehensio Epicuri a Plutarcho peracta sit, in syllogismi disciplina. Cap. 8.

Plu-

PLutarchus secũdo librorũ, quos de Homero composuit, imperfectè atq; præposterè atque inscitè syllogismo esse usum Epicurũ dicit. Verbaq; ipsa Epicuri ponit: ὁ θάνατος οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, τὸ δὲ διαλυθὲν ἀναισθητεῖ, τὸ δὲ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. Nam prætermisit (inquit) quod in prima parte sumere debuit: ὁ θάνατος ψυχῆς, καὶ σώματος διάλυσις. Tũ deinde aũt ipso quod omiserat quasi posito concessoq;, ad confirmandũ aliud utitur. Progredi autem hic (inquit) syllogismus, nisi illo prius posito, non potest. Verè hoc quidem Plutarchus de forma, & ordine syllogismi scripsit. Nam sicut in disciplinis traditur) ita colligere, & ratiocinari uelis: sic dici oportet: ὁ θάνατος ψυχῆς, καὶ σώματος διάλυσις, τὸ δὲ διαλυθὲν ἀναισθητεῖ, τὸ δὲ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. Sed Epicurus †cuiusmodi hõ est, non inscitia uidetur partem illam syllogismi prętermisisse. Neque id ei negotium fuit syllogismum, tanquam in scholis philosophorum, cum numeris omnibus, & cum suis finibus dicere: & profectò quia separatio animi, & corporis in morte euidens est, non est ratus necessariam esse eius admonitionẽ, quod omnibus prorsus erat obuium: sicuti etiã quòd conclusionem syllogismi non in fine posuit, sed in principio. Nam id quoque non imperitè factum quis nõ uidet? Apud Platonem quoque multis in locis reperias syllogismos repudiatos, conuersoque ordine isto qui in docendo traditur, cum eleganti quadam reprehensionis contentione positos esse.

Mors. †eiuscuiusmodi.

Quòd

Quòd idem Plutarchus euidenti calumnia uerbum ab Epicuro dictum insectatus sit. Cap. 9.

IN eodem libro idem Plutarchus eundem Epicurũ reprehendit, quòd uerbo usus sit parum proprio, & alienæ significationis. Ita enim scripsit Epicurus: ὅρος τοῦ μεγέθους τῶν ἡδονῶν, ἡ παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις. *Non (inquit)* παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος, *sed* παντὸς τοῦ ἀλγεινοῦ *dicere oportuit. Detractio.n.significanda est doloris, inquit, nõ dolentis. Nimis minutè ac propè etiam subfrigidè Plutarchus in Epicuro accusando* λέξεις θηρεῖ. *Has .n.curas uocum, uerborumque elegantias, nõn modò non sectatur Epicurus, sed etiam insectatur.*

Quid sint Fauissę capitolinę: & quid super eo uerbo M. Varro S. Sulpitio quærenti rescripserit. Cap. 10.

SEruius Sulpitius iuris ciuilis autor, uir bene literatus, scripsit ad M. Varronem: rogauitq; ut rescriberet, quid significaret quod in censorijs libris scriptũ esset. id erat, uerbum Fauissæ capitolinę. Varro rescripsit, in memoria sibi esse, quod Quintus Catulus curator restituendi Capitolij dixisset, Voluisse se aream Capitolinã deprimere: ut pluribus gradibus in eandem conscenderetur, suggestusque pro fastigij magnitudine altior fieret: sed facere id non quisse., quoniam Fauissæ impedissent. Id esse cellas quasdam & cisternas, quæ in area sub terra essent: ubi reponi solerent signa uetera, quæ ex eo templo collapsa

Fauissæ Capitolinę.

lapsa essent, & alia quædam religiosè donariys consecratis. At deinde eadem epistola negat quidem se in literis inuenisse, cur Fauissæ *dictæ sint: sed Quintum Valerium Soranum solitum dicere ait, quos thesauros Græco nomine apellaremus, priscos Latinos Flauissas dixisse, quòd in eos nō rude ęs, argentumq́; sed flata, signataque pecunia conderetur. Coniectare igitur se detractam esse ex eo uerbo secundam literam, &* Fauissas *esse dictas cellas quasdam, & specus, quibus Aeditui Capitolini uterentur, ad custodiendas res ueteres religiosas.* Thesauri flauissę.

De Sicinio Dentato, egregio bellatore, multa memoratu digna. Cap. II.

L*Vcium Sicinium Dentatum, qui Tribunus plebis fuit Sp.* Tarpeio, *A. Thermo Consulibus, scriptum est in libris annalium, plus quàm credi debeat, strenuū bellatorem fuisse: nomenq́; ei factum, ob ingentē fortitudinem: appellatumq́; esse,* Achillem *Romanum. Is pugnasse in hostem dicitur centum &* xx. *prælijs: cicatricem auersam nullam, aduersas quinque & quadraginta tulisse: coronis esse donatum aureis octo, obsidionali una, muralibus tribus, ciuicis quatuordecim, torquibus tribus et octoginta, armillis plus centum sexaginta, hastis duodeuiginti. Phaleris item donatus est quinquies uiciesque: Populi militaria dona habuit multijuga: in his prouocatoria pleraq́;. Triumphauit cum Imperatoribus suis triumphos nouem.* Sicinius Dentatus Achilles romanus

Considerata, perpensaq́; lex quædam Solonis, speciem

habens

habens primorem iniquæ iniustæque legis, sed ad usum,& emolumentum salubritatis penitus repertam. Cap. 12.

IN legibus Solonis illis antiquissimis,quæ Athenis axibus ligneis incisæ sunt, quasque latas ab eo, Athenienses (ut sempiternæ manerent)pœnis & religionibus sanxerunt: legem esse Aristoteles refert scriptum ad hanc sententiam:Si ob discordiam, dissensionemque seditio,atque discessio populi in duas parteis fieret, & ob eam causam irritatis animis utrinque arma caperentur, pugnareturq;: tum qui in eo tempore,in eoque casu ciuilis discordiæ, non alterutra parte sese adiunxerit, sed solitarius separatusque à communi malo ciuitatis secesserit:is domo, patria,fortunisque omnibus,careto,exul, extorrisq; esto. Cum hãc legem Solonis,singulari sapientia prę diti legissemus, tenuit nos grauis quædam in principio admiratio, requirentes quam ob causam dignos esse pœna existimarit, qui se procul a seditione, & ciuili pugna remouissent. Tum qui penitus atque altè usum, ac sententiam legis inspexerat: non ad augendam, sed ad desinendam seditionem,legem hanc esse dicebat:& res prorsum se sic habent. Nam si boni homines, qui in principio coercendæ seditionis impares fuerint, populumque percitum, & amentem non deterruerint, ad alterutram partem diuisi sese adiunxerint:tum eueniet,ut cum socij partis seorsum utriusque fuerint, eoq; partes ab ijs,ut maioris autoritatis uiris, temperari ac regi cœperint,concordia per eos potissimum restitui conciliarique possit:

dum

dum & suos, apud quos sunt, regunt, atque mitificant: & aduersarios seruatos magis cupiunt quàm perditos. Hoc idem Phauorinus *philosophus, inter fratres quoque, aut amicos diffidenteis oportere fieri censebat: ut qui in medio sunt utriusque partis beneuoli, si in concordia amittenda parum autoritatis, quasi ambigui amici habuerint, tum alter in alteram partem discedat. Ac per id meritum uiam sibi ad utriusque concordiam muniant. Nunc autem plerique (inquit) partis utriusque amici, quæ si probè faciant, duos litigantes destituunt & relinquunt: deduntque eos aduocatis maleuolis aut auaris, qui lites animasque eorum inflamment, aut odij studio, aut lucri.*

Liberos in multitudinis numero, etiam unum filium filiamve, ueteres dixisse. Cap. 13.

ANtiqui oratores, historiæque aut carminum scriptores, etiam unum filium filiamve, Liberos multitudinis numero appellarunt. Id quoque nos cùm in complurium ueterum libris scriptum aliquoties aduerteremus: nunc quoque in libro Sempronij Asellionis rerum gestarum quinto ita positum esse offendimus. Is Asellio *sub* P. Scipione *Africano Tribunus militum ad Numantiam fuit: resque eas quibus gerendis ipse interfuit, conscripsit. Eius uerba de* Tiberio Graccho *Tribuno plebis, quo in tempore interfectus in Capitolio est, hæc sunt: Nam Gracchus domo cum proficisceretur, nunquàm minus terna, aut quaterna millia hominum sequebantur. Atque* Liberi.

inde

inde infra, de eodem Gracchoita scripsit: Orare cœpit, ut se defenderet, liberosq; suos: eum quem uirilis sexus, tum in eo tempore habebat, produci iussit, populoq; commendauit prope flens.

Quòd M. Cato in libro, qui inscriptus est, contra Tiberium exulem, Stitisses uadimonium per i literam dicit, non Stetisses: eiusq; uerbi ratio reddita. Cap. 14.

Stitisses. *IN libro uetere M. Catonis, qui inscribitur, contra* Tiberium exulem, *scriptum quidem sic erat: Quid si uadimonium capite obuoluto stitisses?* Recte ille *stitisses scripsit. Sed falsi, & audaces emendatores, e scripto, per libros stetisses fecerunt: tanquam stitisses uanum, & nihili uerbum esset. Quin potius ipsi nequam & nihili sunt, qui ignorant* Stitisses *dictum a Catone, quoniam sisteretur uadimonium, nõ staretur.*

Quòd antiquitus ætati senectę potissimum habiti sunt ampli honores: & cur postea ad maritos, & patres ijdem isti honores delati sint: atque ibi quędam, de capite legis Iuliæ septimo. Cap. 15.

APud antiquissimos Romanorum neq; generi, neque pecuniæ præstantior honos tribui, quàm ætati solitus. Maioresq; *natu a minoribus colebantur, ad* Deum *prope & parentum uicem. Atque in omni loco, inque omni specie honoris priores, potioresque habiti. A conuiuio quoque (ut scriptum est in Antiquitatibus) seniores a minoribus domum reducebantur: eumque morem accepisse* Romanos *a Lacedæmonijs,*

dæmonijs,traditum est: apud quos Lycurgi legibus, maior rerum omnium honos maiori ætati habebatur.Sed postquam soboles ciuitati necessaria uisa est: & ad prolem populi frequentandam præmijs, atque inuitamentis usus fuit: tum antelati quibusdam in rebus,qui uxorem,quiq; liberos haberent,senioribus neque liberos,neque uxores habentibus. Sicuti capite septimo legis Iuliæ, priori ex Consulibus fasces sumendi potestas fit:non qui plureis annos natus est; sed qui plureis liberos quàm Collega, aut in sua potestate habet,aut bello amisit.Sed si par utrique numerus liberorum est,maritus,aut qui in numero maritorum est, præfertur. Si uerò ambo & mariti, & patres totidem liberorum sunt: tum ille pristinus honos instauratus, & qui maior natu est,prior fasces sumit. Super ijs autem,qui aut cœlibes ambo sunt, aut parem numerum filiorũ habent,aut mariti sunt & liberos non habent, nihil scriptum in lege de ea ætate est: Solitos tamen audio, qui lege potiores essent,fasces primi mensis Collegis concedere,aut longe ætate prioribus,aut nobilioribus multò, aut secũdum consulatum ineuntibus.

Prior Cõsul.

Quod Cesellius Vindex a Sulpitio Apollinari reprehensus est,in † sensus Vergiliani enarratione. Cap. 16.

† uersus.

V*Ergilij uersus sunt è libro sexto.*

Ille uides pura iuuenis qui nititur hasta,
Proxima sorte tenet lucis loca: primus ad auras
Aetherias Italo commistus sanguine surget

 Syluius

Syluius Albanum nomen, tua posthuma proles:
Quem tibi longæuo serum Lauinia coniux
Educet syluis regem, regumque parentem:
Vnde genus longa nostrum dominabitur Alba.

Videbantur hæc nequaquam conuenire,
-Tua posthuma proles: &c.
Quem tibi longæuo serum Lauinia coniux
Educet syluis regem.

Nam si hic Syluius, ut in omnium fermè annalium monumentis scriptum est, post mortem patris natus est, ob eamq; causam prænomen ei impositum hoc fuit: qua ratione subiectum est,
Quem tibi longæuo serum Lauinia coniux
Educet syluis?

Hæc enim uerba significare uideri possunt, Aeneæ uiuo, ac iam sene, natum ei Syluium & educatum. Itaque hanc sententiam esse uerborum istorum Cesellius opinatus, in commentario lectionum antiquarũ: Posthuma (inquit) proles non eum significat, qui patre mortuo, sed qui postremo loco natus est: sicuti Syluius, qui Aenea iam sene, tardo seroq; partu est editus. Sed huius historiæ autorem nullum idoneum nominat. Syluium autem post Aeneæ mortem (sicuti diximus) natum, multi tradiderunt. Idcirco Apollinaris Sulpitius inter cætera, in quibus Cesellium reprehendit, hoc quoque eius quasi erratum animaduertit: erroris que istius hãc esse causam dixit, quòd scriptum ita sit: Quem tibi longæuo, inquit, non seni (significatio enim est contra historię fidem) sed in longum tam æuum & perpetuum recepto, immortaliq;

liq; facto. Anchises enim qui hæc dicit ad filium, sciebat eum cum hominum uita discessisset, immortalem indigetem futurum, & longo perpetuoq; æuo potiturum. Hoc sanè Apollinaris argutè. Sed aliud tamen est Longum æuum, aliud Perpetuum. Neq; Dij longæui appellantur, sed immortales.

Cuiusmodi naturam esse quarundam præpositionum M. Cicero animaduerterit: disceptatumq; ibi super eo ipso, quod Cicero obseruauerat. Cap. 17.

OBseruatè curioseq; animaduerit M. Tullius In, & Com, præpositiones, uerbis aut uocabulis præpositas, tunc produci atque protendi: cùm literæ sequerentur, quæ primę sunt in Sapiente atq; Felice, in alijs autem omnibus correptè pronuntiari. Verba Ciceronis hæc sunt: Quid uerò hoc elegantius, quod non fit natura, sed quodam instituto? Inclytus dicimus breui prima litera, Insanus producta. Inhumanus breui, Infelix longa. Et ne multis: Quibus in uerbis eæ primæ literę sunt, quæ in Sapiente atque Felice, productè dicũtur: in cæteris uerò omnibus, breuiter. Itemq;. Cõposuit, Consueuit, Concrepuit, Confecit consule ueritatẽ, reprehẽdet: refer ad aureis, probabunt. Quære cur ita sit? dicẽt, probè se iuuari: uoluptati autem aurium morigerari debet oratio. Manifesta quidem ratio suauitatis est in his uocibus, de quibus Cicero locutus est. Sed quid dicemus de præpositione Pro? quæ cum produci & corripi soleat, obseruationem hanc tamen M. Tullij aspernata est. Nõ enim semper producitur, cum sequitur ea litera, quę

In & Cõ.

Inclytus. Insanus. Inhumanus. Infelix.

Pro.

prima est in uerbo fecit: quã Cicero hanc habere uim significat, ut propter eam rem In, & Con, prepositiones producantur. Nam Proficisci, *&* Profundere, *& Profugere, & Profanum, & Profestum correptè dicimus: Preferre autem, & Profligare, &* Proficere, *productè. Cur igitur ea litera, quã Cicero productionis causam facere obseruauit, non in omnibus cõsimilibus eandẽ uim aut rõnis, aut suauitatis tenet, sed aliã uocem produci facit, aliã corripi? neq; uerò Con, particula, tum solùm producitur, cũ ea litera de qua Cicero dicit, insequitur. Nam & Cato & Sallustius, fœnoribus inquiunt, Coopertus est. propterea Colligatus & Connexus, productè dicuntur. Sed tamen uideri potest in ijs quæ posui, ob eam causam particula hæc produci, quoniam eliditur ex ea n litera. Nam detrimentum literę, productione syllabæ compẽsatur. Quod quidem etiam in eo seruatur, quod est Cogo: Neque repugnat quod Coegi correptè dicimus. Non enim salua* συνηγόρει *dicitur à uerbo, quod est Cogo.*

Proficisci. Profundere. Profugere. Profanũ. Profestũ. Proferre. Profligare. Proficere

Quòd Phædon Socraticus seruus fuit: quodque itẽ alii complusculi seruitutem seruierunt. Cap. 18.

Phædon. Macrob. li.1.ca.12

PHædon Elidensis ex coborte illa Socratica fuit, *Socratiq; & Platoni per fuit familiaris. Eius nomini Plato illum librum diuinum, de immortalitate animæ, dedit. Is Phædon seruus fuit, forma atque ingenio liberali, & (ut quidam scripserunt) à lenone domino puer ad merendum coactus. Eum Cebes Socraticus, hortante Socrate, emisse dicitur, habuisseq;*

Cebes.

in

in philoſophiæ diſciplinis. Atque is poſteà philoſophus illuſtris fuit: ſermonesque eius de Socrate admodum elegantes leguntur. Alij quoque non pauci ſerui fuerunt, qui poſt philoſophi clari extiterunt. Ex quibus ille Menippus fuit, cuius libros M. Varro in Satyris æmulatus eſt: quas alij Cynicas, ipſe appellat Menippeias. Sed & Theophraſti Peripatetici ſeruus Pompilius: & Zenonis Stoici ſeruus, qui Perſeus uocatus eſt: & Epicuri, cui nomen † Mus fuit, philoſophi non incelebres uixerunt. Diogenes etiam Cynicus ſeruitutem ſeruiuit, ſed is ex libertate in ſeruitutem uenum ierat: quem cum emere uellet Xeniades Corinthius, & quid is artificij nouiſſet percontatus foret: Noui, inquit Diogenes, hominibus liberis imperare. Tum Xeniades reſponſum eiuſdem miratus, emit, & manumiſit: filiosque ſuos ei tradens, Accipe (inquit) liberos meos, quibus imperes. De *Epicteto autem philoſopho nobili, quòd is quoq; ſeruus fuit, recentior eſt memoria, quàm ut ſcribi quaſi obliteratum debuerit. Eius Epicteti etiam de ſe ſcripti duo uerſus feruntur, ex quibus latenter intelligas, non omnes modo dijs exoſos eſſe, qui in hac uita cum ærumnarum uarietate luctantur: ſed eſſe arcanas cauſas, ad quas paucorum potuit peruenire curioſitas.*

Menippus.

†Irus. Mus.

Diogenes Cynicus.

Xeniades Corinthius.

Epictetus

Δοῦλος ἐπίκτητος γενόμην καὶ σώματι πηρὸς
Καὶ πενίην ἶρος, καὶ φίλος ἀθανάτοις.

Reſcire uerbum quid ſit: & quam habeat ueram & propriam ſignificationem. Cap. 19.

VErbum Rescire *obseruauimus uim habere propriam quandam, non ex communi significatione cæterorum uerborum, quibus eadem præpositio, re, imponitur.* Neque *ut Rescribere, relegere, Restituere dicimus, itidem* Rescire. *Nam qui factum aliquod occultius, aut inopinatum insperatumque cognoscit, is dicitur propriè rescire. Cur autem in hoc uno uerbo Re, particula huius sententiæ uim habeat, equidē adhuc quæro. Aliter enim dictum esse* Resciui, *aut Rescire apud eos, qui diligenter locuti sunt, nondum inuenimus: quàm super his rebus, quæ aut occulto consilio latuerint, aut contra spem opinionemve usu uenerint: quanquàm ipsum Scire de omnibus communiter rebus dicatur, uel aduersis, uel prosperis, uel insperatis, uel expectatis.* Næuius *in † Triphalo ita scripsit:*

Rescire. †Bap. Pius Ityphalo, legit.

Si unquam quicquam filium resciuero
Argentum amoris causa sumpsisse mutuum:
Extemplò illò te ducam, ubi non despuas.

Claudius Quadrigarius in I. annali:

Ea Lucani *ubi resciuerunt, sibi per fallacias uerba data esse. Idem Quadrigarius in eodem libro in re tristi, & inopinata, uerbo isto ita utitur: Id ubi resciuerunt propinqui obsidum, quos* Pontio *traditos suprà demonstrauimus: eorum parentes cum propinquis, capillo passo, in uiam prouolarunt.* M. *Cato in IIII. originum: Deinde* Dictator *iubet postridie Magistrum equitum arcessi. Mittam te si uis (inquit) cum equitibus. Serò est, inquit Magister equitum, iam resciuere.*

Quæ uulgò dicuntur Viuaria, id uocabulum ueteres non dixisse: & quid pro eo P. Scipio in oratione ad populum, quid postea M. Varro in libris de re rustica dixerit, usurpatum. Cap. 20.

Viuaria. Leporaria. Ornithones.

Viuaria, quæ nunc dicuntur septa quædam loca, in quibus feræ uiuæ pascũtur, M. Varro *in lib. de re rustica* III. *dicit Leporaria appellari. Verba Var. subieci: Villaticę pastionis genera sunt tria, ornithones, leporaria, piscinæ. Nunc ornithones dico omnium alitum, quæ intra parietes uillæ solent pasci. Leporaria te accipere uolo, non ea quæ tritaui nostri dicebant, ubi soli lepores sint: sed omnia septa ędificia uillæ, quę sunt & habent inclusa animalia quæ pascuntur. Is item infrà in eodem lib. ita scribit, Cũ emisti fundum Tusculanum a M. Pisone, in leporario apri fuere multi. Viuaria autem quę nunc uulgus dicit, sunt quos* παραδείσους *Gręci appellant, quæ autẽ leporaria Varro. dicit, haud usquam memini apud uetustiores scriptum. Sed quod apud Scipionem, omnium ætatis suæ purißimè locutum legimus Roboraria, aliquot Romæ doctos uiros dicere audiui id significare, quod nos uiuaria dicimus: appellataque esse a tabulis roboreis, quibus septa essent. quod genus septorum uidimus in Italia locis plerisque. Verba ex oratione eius, contra Clau. Asellũ, quinta hæc sunt: Vbi agros optime cultos, & uillas expolitissimas uidisset, in his regionibus excelsißimo locorum murum statuere aiebat: inde corrigere uiam, alijs per uincas medias, alijs per roborarium atque piscinam,*

Roboraria.

Piscinæ. *alijs per uillam. Lacus uerò, & stagna, quæ piscibus uiuis coërcentur clausa; suo atque proprio nomine* Apiaria. *piscinas nominauerunt. Apiaria quoque uulgus dicit loca, in quibus siti aluei apum: sed neminem eorũ fermè, qui incorruptè locuti sunt aut scripsisse memini, aut dixisse. Marcus autem Var. de re rustica III.* Melissones. *μελισσῶνες, aut ἀμπελῶνες, id est, δαφνῶνες, ĩquit,* Mellaria. *ita facere oportet, quæ quidem mellaria appellabãt. Sed hoc uerbum quo Var. usus est, Græcum est: nam μελισσῶνες ita dicuntur.*

Super eo sidere quod Græci ἅμαξαν, nos Septẽtriones uocamus: ac de utriusque uocabuli ratione, & origine. Cap. 21.

AB Aegina in Pyræum complusculi earundem disciplinarum sectatores Græci, Romaniq; homines eadem in naui transmittebamus. Nox fuit, & clemens mare, & anni æstas, cœlumque liquidè serenum. Sedebamus ergo in puppi simul uniuersi, & lucentia sidera considerabamus. Tum quispiam ex ijs, qui eodem in numero Græcas res eruditi erant, quid ἅμαξα esset, quid ἄρκτος, quid βοώτης: & quænam maior ἄρκτος, & quæ minor: & cur ita appellata: † spatio. & quam in partem procedentis noctis † spatium mouerentur: & quamobrem Homerus solam eam non occidere dicat, cùm & quædã alia scitè, tùm ista omnia, ac peritè differebat: hic ego ad nostros iuuenes conuertor: &, Quid, inquam, uos opici dicitis mi- Septẽtriones. hi? quare quod ἅμαξαν Græci uocant, nos septentriones uocamus? Non enim satis est, quod septem

ſtellas uidemus: ſed quid hoc totum, quod ſeptẽtriones dicimus, ſignificet, ſcire (inquam) id prolixius uolo. Tum quiſpiam ex ijs, qui ſe ad literas memoriasque ueteres dederat: Vulgus, inquit, grammaticorum ſeptentriones a ſolo numero ſtellarum dictũ putat. Triones enim per ſeſe nihil ſignificare aiunt, ſed uocabuli eſſe ſupplementum: ſicut in eo, quod Quinquatrus dicamus. quod quinque ab idibus dierum numerus ſit, atrus nihil. Sed ego quidem cum L. Ælio, & M. Var. ſentio: qui Triones ruſtico uocabulo boues appellatos ſcribunt, quaſi quoſdam teriones: hoc eſt, arandæ colendæque terræ idoneos. Itaq; hoc ſidus, quod a figura poſituraque ipſa, quia ſimile plauſtri uidetur, antiqui Græcorum ἅμαξαν dixerunt: noſtri quoq; ueteres, a bubus iunctis, Septentriones appellarunt: id eſt a ſeptem ſtellis, ex quibus quaſi iuncti triones figurantur. Præter hanc, inquit, opinionẽ, id quoque Varro addit dubitare ſeſe, an propterea magis hæ ſeptem ſtellæ Triones appellatæ ſint, quia ita ſunt ſitæ, ut ternæ ſtellæ proximæ quæque inter ſe ſe faciant trigona, id eſt, triquetras figuras. Ex his duabus rationibus, quas ille dixit, quod poſterius eſt, ſubtilius elegantiusque uiſum eſt. Intuentibus enim nobis in illud, ita propemodum res erat: ut ea forma eſſet, ut triquetra uideretur.

Triones.

Quinquatrus.

De uento Iapige, deque aliorum uentorum uocabulis regionibusque, accepta a Phauorini ſermonibus. Cap. 22.

APud menſam Phauorini in conuiuio familiari legi

legi solitum erat aut uetus carmen Melici poetæ, aut historia partim Græcæ linguæ, alias Latinæ. Legebatur ergo tunc ibi in carmine Latino ἰάπυξ uentus: quæsitumq́; est, quis hic uentus & quibus ex locis spiraret, & quæ tam infrequentis uocabuli ratio esset. Atque etiam petebamus, ut super cæterorum nominibus, regionibusq́ue ipse nos docere uellet: quia uulgò neq; de appellationibus eorum, neque de finibus, neque de numero conueniret. Tum Phauorinus ita fabulatus est: Satis, inquit, notum est, limites, regionesq́; esse cœli quatuor, exortum, occasum, meridiẽ, septentrionem. Exortus, & occasus mobilia, & uaria sunt: Meridies, septentrionesq́; statu perpetuo stant, & manent. Oritur enim sol non indidem semper, sed aut æquinoctialis oriens dicitur, cum in circulo currit, qui appellatur ἰσονύκτιος, aut ἰσημερινός: aut solstitialis, aut brumalis, quæ sunt θεριναὶ τροπαὶ, καὶ χειμεριναί. Item cadit sol non in eundẽ semper locum: fit enim similiter occasus eius, aut æquinoctialis, aut solstitialis, aut brumalis. Qui uentus igitur ab oriente uerno, id est æquinoctiali uenit, nominatur Eurus ficto uocabulo, ut isti ἐτυμολογικοὶ aiunt, ἀπὸ τῆς ἕω ῥέων. is alio quoque a Græcis nomine ἀπηλιώτης, a Romanis nauticis Subsolanus cognominatur. Sed qui ab æstiua, & solstitiali orientis meta uenit, Latine Aquilo, βορέας Græce dicitur: eumq́; propterea quidam dicunt ab Homero αἰθρηγενέτην appellatum. Boream autem putant dictum ἀπὸ τῆς βοῆς: quoniam sit uiolenti flatus & sonori. Tertium uentum, qui ab oriente hy-

Iapyx.

Ventorũ descriptio.

Eurus.

Apeliotes

Subsolanus.

Aquilo.

Boreas.

berno

berno spirat,Vulturnum Romani *uocant. Eum ple-rique* Græci *misto nomine, quòd inter Notum & Eurum sit,* εὐρόνοτον *appellant. Hi sunt igitur tres uenti orientales, Aquilo, Vulturnus, Eurus, quorum medius Eurus est. His oppositi & contrarij sunt alij tres occidui, Caurus, quem solent Græci* ἀργέστην *uocare: is aduersus Aquilonem flat.* Item *alter* Fauo-*nius, qui Græcè uocatur* ζέφυρος: *is aduersus Eurum flat.* Tertius *Africus, qui Græcè uocatur* λίψ: *is aduersus Vulturnum flat. Ex duæ regiones cœli orientis, occidentisque inter sese aduersæ sex habere uentos uidentur. Meridies autem quoniam certo, atq; fixo limite est, unum meridionalem uentum habet, is* Latinè *Auster, Græcè* νότος *nominatur, quoniam est nebulosus, atque humectus:* νοτὶς *enim Græcè humor nominatur. Septentriones autem habent ob eandem causam unum: is obiectus directusq; in Austrū,* Latinè *septentrionarius, Græcè* ἀπαρκτίας *appellatur. Ex his octo uentis, alij quatuor detrahunt uentos: atque id facere se dicunt Homero autore, qui solos quatuor uentos nouerit, Eurum,* Au*strum, Aquilonem. Fauonium. Versus homeri sunt:*

Vulturnus.
Euronotus.
Caurus.
Argestes.
Fauonius
Zephyrus
Africus.
Libs.
Auster.
Notus.
Septētrionarius.
ἀπαρκτίας.

Σὺν δ' εὖρός τ' ἔπεσε ζέφυρός τε νότος τε δυσαὴς
Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων:

A quatuor cœli partibus, quas quasi primas nominauimus, oriente scilicet atque occidente latioribus atque simplicibus, non tripartitis. Partim autē sunt, qui pro VIII. XII. *faciunt, inter hos, quatuor in media loca inserentes. cum meridie septentriones, eadem ratione, qua secundi quatuor intersiti sunt in-*

ter

ter primores duos apud orientem occidentemque. Sunt porrò alia quædam nomina quasi peculiarium uentorum, quæ incolæ in suis quique regionibus fecerunt: aut ex locorum uocabulis, in quibus pollent: aut ex aliqua causa, quæ ad faciendum uocabulum acciderat. Nostri nanque Galli uentum ex sua terra flantem, quem sæuissimum patiuntur,

Circius. Circium appellant, a turbine (opinor) eius ac uertigine:

Iapyx. ἰάπυγα ex ipsius Apuliæ oræ proficiscentem quasi finibus, Appuli eodem quo ipsi nomine Iapygem dicũt.

Caurus. Eum esse propemodum Caurum existimo. Nam & est occidentalis, & uidetur aduersus Eurum flare. Itaque Vergilius Cleopatrã è nauali prælio in Aegyptum fugientem uento Iapyge ferri ait: equum quoque Appulum eodem quò uentum uocabulo Iapygem appellauit.

Cæcias. Est etiã uentus nomine Cæcias, quem Aristoteles ita flare dicit, ut nubes non procul propellat: sed ut ad sese uocet, ex quo uersum istum prouerbialem factum ait:

Κακὰ ἐφ' ἑαυτὸν ἕλκων, ὡς ὁ καικίας νέφος.

Pretor hos autem, quos dixi, sunt alij plurifariam uenti commentitij, suæ quisque regionis indigenæ, ut est Horatianus quoque ille Atabulus, quos ipse quoque executurus fui: addidissemque eos qui Etesiæ &

Atabulus. Etesiæ. Prodromi.

Prodromi appellantur, qui certo tempore anni, cum Canis oritur, ex alia atque alia parte cœli spirant: rationesque omnium uocabulorum (quia plus paulò adbibi) effudissem: nisi multa iam prorsus omnibus nobis reticentibus uerba fecissem: quasi fieret a me ἀκρόασις ἐπιδεικτική. In conuiuio autem frequen-

ti loqui solum unum, neque honestum est (inquit) neque commodum. Hæc nobis Phauorinus in eo quo *dixi tempore, apud mensam suam, summa cum elegantia uerborum, totiusq; sermonis comitate atque gratia denarrauit.* Sed quod ait uentum, qui ex ter*ra Gallia flaret, Circium appellari, M. Cato in libris originum eum uentum Cercium dicit, non Circium. Nam cum de Hispanis Alpinis scriberet, qui circa Iberum colunt, uerba hæc posuit: Sunt in his regionibus ferrariæ, argenti fodinæ pulcherrimæ: mons ex sale mero magnus, quantum demas, tantum accrescit. Ventus Cercius cum loquare, buccā implet: armatum hominem, plaustrum oneratum percellit. Quod suprà autem dixi ἐτησίας ex alia & alia parte cœli flare, haud scio an secutus opinionem multorum, temere dixerim.* Publij *Nigidij in* II. *librorum, quos de uento composuit, uerba hæc sunt:*
Et Austri anniuersarij secundo sole flant. *Considerandum igitur est, quid sit, secundo sole.*

Argentifodinæ.

Consultatio, diiudicatioq; locorum facta ex comœdia Menandri, & Cæcilij, quæ Plotium inscripta est. Cap. 23.

Comœdias lectitamus nostrorum poetarum sumptas ac uersas de Græcis, Menandro, ac Posi*dio, aut Apollodoro, aut Alexide, et quibusdā item alijs comicis. Atqui cum legimus eas, nihil sanè displicet, quin lepidè quoque & uenustè scriptæ uideātur: prorsus ut melius posse fieri nihil censeas. At. n. si conferas, & componas Græca ipsa, unde illa uene*

runt,

runt, ac singula considerate atque apte iunctis, & alternis lectionibus committas: oppidò quàm iacere, atque sordere incipiunt quæ Latina sunt: ita Græcarum, quas æmulari nequiuerunt, facetijs atque luminibus obsolescunt. Nuper *adcò usus huius rei nobis uenit. Cæcilij* Plotium *legebamus: haudquaquam mihi, & qui aderant, displicebat.* Libitum *est* Menandri *quoque* Plotium *legere, à quo istam comœdiam uerterat. Sed enim postquàm in manus* Menander *uenit, à principio statim (dij boni) quantum stupere, atque frigere: quantumque mutare à* Menandro *Cæcilius uisus est. Diomedis hercle arma & Glauci, nō dispari magis pretio æstimata sunt. Accesserat dehinc lectio ad eum locum, in quo maritus senex super uxore diuite atque deformi querebatur: quòd ancillam suam, non inscito puellam ministerio, & facie non illiberali, coactus erat uenundare: suspectam uxori, quasi pellicem. Nihil dicam ego quantum differat uersus utriusque eximius: sit satis, alijs ad iudicium faciendum exponi Menander sic:*

Plotium comœdia

Ἐπ' ἀμφοτέραν ἶν ἐπίγληρος ἡ μέλλειν καθευδήσειν
Κατεργάσασα μέγα, καὶ περιβόητον ἔργον
Ἐκ τῆς οἰκίας ἐξέβαλε τὺν λυμοῦσαν, ἣν βούλετο.
Ἵν' ἀπιβλέπωσι πάντες εἰς τό κρεωβύλης πρόσωπον,
Ἥ γ' εὔγνωστος εἶχε με γυνὴ δέσποινα.
Καὶ τὴν ὄψιν ὦν ἐκτήσατο ὄνος ἐν πιθήκοις
Τὶ τὸ λεγόμενόν ἐστι δὴ τοῦτο σιωπᾶν βούλομαι.
Τὴν νύκτα τὴν πολλῶν κακῶν ἀρχηγόν.
Οἴμοι κρεωβύλην λαβεῖν ἐμὲ, καὶ δέκα τάλαντα.
†Γύναιον οὖσα τηχέως. εἶτ' ἐστὶ τὸ φρύαγμα
Εἴ πως ἀνυπόστατον. διὰ τὸν ἐλύμπιον,
Καὶ ἀθηνᾶν οὐδαμῶς παιδισκάριον, θεραπευτικὸν δὲ

Fortassis. γυναικῶν

Λόγου

Λόγȣ τάχιον. ἀπαγέσθω δὲ τις.ἡ ἀρ ἀντεισα γάγοι.

Cæcilius autem ſic:

SENEX. *Is demũ miſer eſt, qui ærumnã ſuam nequit*
Occulare. MA. *Ferre ita me uxor forma, & factis facit.*
Si taceam, tamen indicium eſt, quæ niſi dotem, omnia
Quæ nolis, habet: qui ſapit de me diſcet, qui quaſi
Ab hoſte captus liberè ſeruio, ſalua urbe atq; arce.
Quæ mihi quicquã placet, eo priuatũ, uin' me ſerua-
Dũ eius mortem inhio, egomet uiuo mortuus (tũ?
Inter uiuos. Ea me, clam ſe, cum mea ancilla ait
Conſuetum, id me arguit: ita plorando, orando,
Inſtando, atque obiurgando me obtudit, uti eam
Venundarem. nunc credo inter ſuas æqualeis,
Et cognatas ſermonem ſerit: Quæ: noſtrarum fuit †noſtrum
Integra ætatula quæ hoc itidem à uiro
Impetrarit ſuo, quod ego anus modò
Effeci, pellice ut meum priuarem uirum?
Hæc erunt conſilia hodie, differor ſermone miſer.

Præter uenuſtatem autem rerum, atque uerborum, in duobus libris nequaquam parem, in hoc equidem ſoleo animum attendere: quòd quę Menander præclarè & appoſitè & facetè ſcripſit: ea Cæcilius nequaquam potuit, & quidem conatus, enarrare: ſed quaſi minime probanda prætermiſit, & alia neſcio quæ inimica inculcauit: & illud Menandri, de uita hominum media ſumptum, ſimplex, & uerum, & delectabile, neſcio quo pacto omiſit. Idem enim ille maritus ſenex cum altero ſene uicino colloquens, & uxoris locupletis ſuperbiam deprecans, hæc ait:

Menãdrũ Cæcilio præfert.

Ἔχω δ' ἐπίκληρον λαμίαν· οὐκ εἴρηκά σοι
Fortasſis. Τοῦτ' οὐχὶ; κυρίαν τῆς οἰκίας, καὶ τῶν ἀγρῶν,
ἀπόλλων. Καὶ πάντων ἀντ' ἐκείνης ἔχομεν † ἀπ' ὅλων χαλεπῶν
Χαλεπώτατον, ἅπασι δ' ἀργαλέα ἐστὶν οὐκ ἐμοὶ μόνῳ
ὑῷ πολὺ μᾶλλον θυγατρί. πρᾶγμα
Ἄμαχον λέγεις εὖ οἶδα.

Cæcilius uerò hoc in loco ridiculus magis, quàm personæ isti, quam tractabat, aptus atque conueniens uideri maluit. sic enim hæc corrupit:

S E. *Sed tua morosane uxor quæso est?* M A. *Quam rogas?* S E. *Qui tandem?* M A. *Tædet mentionis: quæ mihi ubi domum Adueni, ac sedi, extemplò suauium dabat, ieiuna anima.* S E. *Nihil peccat de suauio, ut deuomas uult, quod foris potaueris.*

Quid de illo quoque loco in utraque comœdia posito æstimari debeat, manifestum est. Cuius loci hæc ferme sententia. Filia hominis pauperis in peruigilio uitiata est. Ea res clam patre fuit, & habebatur pro uirgine. Ex eo uitio grauida mensibus exactis parturit. Seruus bonæ frugi, cum pro foribus domus staret, & propinquare partum herili filiæ, atque omnino uitium esse oblatum ignoraret, gemitum & prolatum audit puellæ, in puerperio enitentis: timet, irascitur, suspicatur, miseretur, dolet. Hi omnes motus eius affectionesque animi in Græca quidem comœdia mirabiliter acres & illustres: apud Cæcilium autē pigra hæc omnia, & a rerum dignitate atque gratia uacua sunt. Post ubi idem seruus percontando quid acciderat, reperit: has apud Menandrum uoces facit:

Ὦ τρὶς κακοδαίμων ὅστις ὢν πένης γαμεῖ

Καὶ παιδοποιεῖ. ὡς ἀλόγιστος ἔστ᾽ ἀνήρ.
Ὃς μήτε φυλακὴν τῶν ἀναγκαίων ἔχει.
Εἰ μήτ᾽ † ἀνατειχίσῃ εἰς τὰ κοινὰ τοῦ βίου
Ἐπαμφιέσθαι δύναται τοῦτο χρήμασιν.
Ἀλλ᾽ ἐν ἀνακατακύπτῳ καὶ ταλαιπώρῳ βίῳ,
Χειμαζόμενος ζητῶν μὲν, ἀνιαρὸν δ᾽ ἔχων τὸ μέρος.
Ἁπάντων ἀγαθῶν οὐ δυνάμενος
Ὑπὲρ γὰρ ἑνὸς ἀλέγων, ἅπαντας νουθετῶ.

Fortassis. ἀνάτι χρῆσι

Ad horum autem synceritatem ueritatemque uerborum, an aspirauerit Cæcilius consideremus. Versus sunt hi Cæcilij, trunca quædam ex Menandro dicentis, & consarcinantis uerba tragici tumoris.

Is demum infortunatus est homo pauper.
Qui educit in egestate liberos:cui fortuna
Et res est ut continuò pateat.nam opulento famã
Facile occultat factio.

Itaque, ut suprà dixi, cum hæc Cæcilij uerba seorsum lego, neutiquam uidentur ingrata ignauaque. cum autem Græca comparo, & contendo:non puto Cæcilium sequi debuisse, quod essequi nequiret.

De uetere parsimonia, deque antiquis legibus sumptuarijs, Cap. 24.

PArsimonia apud ueteres Romanos, & uictus atque cœnarum tenuitas non domestica solum obseruatione ac disciplina, sed publica quoque animaduersione, legumque complurium sanctionibus custodita est. Legi adeo nuper in Capitonis Atteij

collectaneis Senatus decretum uetus, C. Fannio, & M. Valerio Messala coss. factum, in quo iubentur principes ciuitatis, qui ludis Megalensibus antiquo ritu mutitarent, id est, mutua inter sese conuiuia agitarent, iurare apud coss. uerbis conceptis, non amplius in singulas cœnas sumptus esse facturos, quam centenos uicenosque æris, præter holus, & far, & uinum: neque uino alienigena, sed patrio usuros: neque argenti in conuiuio plus pondo, quàm libras centum illaturos. Sed post id senatuscon. lex Fannia lata est, quę ludis Romanis, item ludis plebeijs, & Saturnalibus, & alijs quibusdam diebus in singulos dies centenos æris insumi concessit, decemque alijs diebus in singulis mensibus tricenos: cæteris autem omnibus diebus denos. Hanc Lucilius poeta legem signat, cum dicit:

Mutito.

Vinū alienigena.

Fānia lex.

Fanni centussisque misellos.

In quo erauerunt quidam commentariorum in Lucilium scriptores, quòd putauerunt Fannia lege perpetuos in omne dierum genus centenos æris statutos. Centum enim ęris Fannius constituit, sicuti suprà dixi, festis quibusdam diebus, eosque ipsos dies nominauit. Aliorum autem dierum omnium in singulos dies sumptus inclusit, intra ęris alias tricenos, alias denos. Lex deinde Licinia rogata est: quæ cum certis diebus sicuti Fannia centenos æris impendi permisisset, nuptijs ducenos indulsit, cæterisque diebus statuit æris tricenos: cum & carnis aridæ, & salsamenti certa pondera in singulos dies constituerit. Sed quicquid esset tum è terra, uite, arboreq;

arboreque, promiscuè atque indefinitè largita est. Huius legis Lælius poeta meminit in † *Crotopæ.* † Erotopægnis.
gnijs. Verba Lælij hæc sunt: Quibus, hædum, qui ad epulas fuit illatus, dimissum, cœnamque, ita ut lex Licinia sanxisset pomis holeribusque instructam: Lex Licinia, *inquit, introducitur, lex liquida hædo redditur.* Lucilius *quoque legis istius meminit in his uerbis:* Legem uitemus Licini. *Postea* L. *Sylla* Dictator, *cùm legibus istis situ atque senio obliteratis, plerique in patrimonijs amplis heluarentur, & familiam pecuniamque suam prandiorum gurgitibus proluissent, legem ad populum tulit: qua cautum est, ut calendis, idibus, nonisque, diebus ludorum, & ferijs quibusdam solennibus* HS. *tricenos in cœnam insumere, ius potestasque esset: cæteris aūt alijs adiebus omnibus, non amplius ternos.* Præter *has leges, Aemiliam quoque legem inuenimus: qua lege non sumptus cœnarum, sed ciborum genus, & modus præfinitus est.* Aemilia lex. *Lex inde Antia præter sumptum æris id etiam sanxit, ut qui Magistratus esset,* Magistratum *ue capturus esset, ne quò ad cœnam, nisi ad certas personas, itaret.* Antia lex *Postremò lex Iulia ad populum peruenit Cæsare* Augusto *imperante, qua profestis quidem diebus ducenti finiuntur: calendis, idibus, nonis, et alijs quibusdam festiuis trecenti: nuptijs autem, & repotijs* HS. *milies.* Iulia lex. *Esse etiam dicit Capito Atteius edictum, diui ne Augusti, an Tiberij Cæsaris non satis commemini: quo edicto per dierum uarias solennitates, a* CCC. HS. *adusque duo milia sumptus*

cœnarum propagatus est: ut his saltē finibus luxurię efferuescentis æstus coerceretur.

Quid Græci, ἀναλογίαν quid contra, ἀνωμαλίαν uocent. Cap. 25.

Analogia. Anomalia.

IN *Latino sermone, sicut in Græco alij* ἀναλογίαν *sequendam putauerunt: alij* ἀνωμαλίαν. Ἀναλογία *est similium similis declinatio: quam quidam Latinè* Proportionem *uocāt.* Ἀνωμαλία *est inęqualitas declinationum consuetudinem sequens. Duo autem Gręci grammatici illustres,* Aristarchus *&* Crates, *summa ope ille* ἀναλογίαν, *hic* ἀνωμαλίαν *defensitauit. M. Varronis liber ad* Ciceronem *de lingua Latina octauus, nullam esse obseruationem similium docet: itaque in omnibus penè uerbis consuetudinem dominari ostendit. Sicuti cùm dicimus, inquit, Lupus lupi, Probus probi, &* Lepus leporis, *item* Paro *parauí,* Lauo *laui, Pungo pupugi, Tundo tutudi, &* Pingo *pinxi. Cumque, inquit, a Cœno, & Prandeo &* Poto, *& cœnatus sum, & pransus sum, & potus sum dicamus: & Astringor, tum & Extergor: & Lauor, astrinxi, & exterxi, & laui dicimus. Item cùm dicamus ob Osco, Thusco,* Græco, *Oscè, Thuscè,* Græcè. *A Gallo tamen & à Mauro* Gallicè *&* Mauricè *dicimus.* Item *a* Probus *probè, &* Doctus *doctè, sed à Rarus non dicitur rarè, sed alij rarò dicunt, alij rarenter. Idem M. Varro in eodem libro: Sentior, inquit, nemo dicit, & id per se nihil est: Assentior tamen ferè omnes dicunt. Sisenna unus assentio in* Senatu *dicebat, &*

Aristarchus. Crates.

Raro. Rarenter.

Assentio.

eum posteà multi secuti: neque tamen uincere consuetudinem potuerunt. Sed idem Varro in aliis libris multa pro ἀναλογίᾳ tuenda scripsit. Sunt igitur hi tanquam loci quidam communes, contra ἀναλογίαν dicere: & item rursus pro ἀναλογίᾳ.

Sermones M. Frontonis & Phauorini philosophi, de generibus colorum, uocabulisque eorum Grecis & Latinis: atque inibi color Spadix, & cuiusmodi sit. Cap. 26.

PHauorinus philosophus, cùm ad M. Frontonem consularem pedibus ægrum uisceret: uoluit me quoque ad eum secum ire. Ac deinde cùm ibi apud Frontonem plerisque uiris doctis præsentibus, sermones de coloribus uocabulisque eorum agitarentur: quod multiplex colorum facies, appellationes autem incertæ & exiguę forent: Plura, inquit, sunt Phauorinus in sensibus oculorum, quàm in uerbis uocibusque, colorum discrimina. Nam ut alias eorum concinnitates omittamus, simplices isti, Rufi & Virides colores, singula quidem uocabula, multas autem species differentes habent. Atque eam uocũ inopiam in lingua magis Latina uideo, quàm Græca: quippe qui Rufus color, a rubore quidẽ appellatus est. Sed cũ aliter rubeat ignis, aliter sanguis, aliter ostrũ, aliter crocus, has singulas Rufi uarietates, Latina oratio singulis propriisque uocabulis non demonstrat: omniaque ista significat una ruboris appellatione: cùm tamen ex ipsis rebus uocabula colorum mutuentur, & igneũ

aliquid dicit, & flammeum, & sanguineum, & croceum, & ostrinum, & aureum. Rufus *enim color, &* Ruber *nihil a uocabulo* Rufi *differunt: neque proprietates eius omnes declarãt.* ξανθὸς δὲ καὶ πυῤῥὸς, καὶ ἐρυθρὸς, καὶ φοινικὸς *scilicet, habere quasdam distantias coloris Rufi uidentur: uel augentes eũ, uel remittentes, uel mista quadam specie temperantes. Tum Fronto ad Phauorinum, Non inficias, inquit, imus, quin lingua Græca, quam tu uidere legisse, prolixior fusiorque sit, quàm nostra: sed in ijs tamen coloribus, quibus modò dixisti, designãdis, non perinde inopes sumus, ut tibi uidemur. Non enim hæc sunt sola uocabula* Rufum *colorem demonstrantia, quæ tu modò dixisti, Rufus &* Ruber*: alia quoque habemus plura, quàm quę dicta abs te* Græca *sunt.* Fuluus *enim, & Flauus, & Rubidus, &* Phœniceus, *& Rutilus, &* Luteus*, & Spadix, appellationes sunt* Rufi *coloris: aut acuentes eum, quasi incendentes: aut cũ colore uiridi miscentes, aut nigro infuscantes, aut uirenti sensim albo illuminantes. Nam Phœniceus, quem tu Græcè* φοίνικα *dixisti, noster est: &* Rutilus, *& Spadix* Phœnicei συνώνυμα, *qui factus Græcè, noster est, exuberantiam splendoremque significat ruboris: quales sunt fructus palmæ arboris, non admodum sole incocti: unde Spadicis & Phœnicei nomen est. Spadica enim Dorici uocant auulsum è palma termitem cum fructu. Fuluus autẽ uidetur de rufo atque uiridi mistus: in alijs plus uiridis, in alijs plus rufi habere. Sic poeta uerborum diligentissimus, fuluam*

Rufus color. Ruber.

Fuluus. Flauus. Rubidus. Phœniceus. Rutilus. Luteus. Spadix.

aquilã dicit & iaspidem, fuluos galeros, & fuluum aurum, & arenam fuluam, & fuluum leonẽ. Sicq; Ennius in annalibus Fuluo ære dixit. Flauus contrà uidetur ex uiridi, & rufo, & albo concretus. Sic flauentes comæ: et quod mirari quosdam uideo, frondes olearum a Vergilio dicuntur flauæ. Sic multò ante Pacuius *Aquam flauam dixit, & Flauum puluerem: cuius uersus (quoniam sunt iucundissimi) libẽs commemini:*

Cede tamẽ pedẽ lymphis flauis: flauũ ut puluerẽ,
Manibus iisdẽ, quibus Vlyssi sepe permulsi, abluã:
Lassitudinemq; nimiam manuum mollitudine.

Rubidus autẽ est rufus atrore et nigrore multo mixtus. Luteus *contrà rufus color est dilucidior: unde eius quoq; nomẽ esse factũ uidetur. Nõ ergo, inquit, mi Phauorine species Rufi coloris plures apud Græcos, quàm apud nos nominantur. Sed ne uiridis quidem color pluribus ab illis, quàm a nobis uocabulis dicitur. Neq; non potuit* Verg. *colorem equi significare uiridem uolens, cæruleũ magis dicere equum, quàm glaucum: sed maluit uerbo uti notiore Greco, quàm inusitato* Latino. *Nostris autem* Latinis *ueteribus* Cæsia *dicta est, quæ a Græcis* γλαυκῶπις*: ut Nigidius ait: de colore cæli, quasi cælia.* Postquàm *hæc Fronto dixit, tum* Phauorinus *scientiam uberẽ, uerborumq; eius elegantiam exosculatus:* Absq; *te, inquit, uno forsitan lingua profectò Græca longè anteisset, sed tu mi Fronto, quod in uersu Homerico est, id facies:*

Καί νύ κεν ἔτ' ἀρετῇ ἀμφήριστον ἔθηκας.

Rubidus. Atror.

Ceruleus. Glaucus.

Cæsia. Glaucopis.

Sed cùm omnia libens audiui; quæ peritissimè dixisti, tùm maximè quod uarietatem flaui coloris enarrasti: fecistique ut intelligerem uerba illa ex annali XIIII. Ennij amœnissima, quæ minimè intelligebā:

Verrunt extemplò placidè mare marmore flauo.

Cæruleum spumat mare conferta rate pulsum.

Non enim uidebatur cæruleum mare cum marmore flauo conuenire. Sed cum sit ita, ut dixisti, Flauus color Viridi & Albo mistus pulcherrimè prorsus spumas uirentis maris flauo marmore appellauit.

Quid T. Castritius existimauerit, super Sallustij uerbis, & Demosthenis: quibus alter Philippum descripsit, alter Sertorium. Cap. 27.

V*Erba sunt hęc grauia, atque illustria, de rege Philippo,* Demosthenis: ἑώρων δὲ αὐτὸν φίλιππον πρὸς ὃν ἦμιν ὁ ἀγὼν, ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ δυναστείας, τὸν ὀφθαλμὸν ἐκκεκομμένον, τὴν κλεῖν κατεαγότα, τὴν χεῖρα, τὸ σκέλος πεπηρωμένον πᾶν ὅτι ἂν βουληθῇ μέρος ἡ τύχη τοῦ σώματος περιελέσθαι, τοῦτο προϊέμενον, ὥστε τὸ λοιπὸν μετὰ τιμῆς καὶ δόξης ζῆν. *Hęc æmulari uolēs Sallustius, de Sertorio duce in historijs ita scripsit: Magna gloria †tribus millibus in Hispaniam T.* Didio *imperante, magnousu bello Marsico, paratu militū & armorū fuit. Multaq; tum ductu eius, quæ rapta primo per ignobilitatem, deinde per inuidiā scriptorū celebrata sunt: quę eminus faciem suam ostentabant, aliquot aduersis cicatricibus, & effosso oculo; quo ille dehonestamento corporis maximè lætabatur: neq; illis*

† Tribunus militum in Hispania T. Didius imperator.

illis anxius, quia reliqua gloriosius retinebat. De *utriusq; his uerbis* T. *Castritius cum pensitaret: Non'ne, inquit, ultra naturæ modum humanæ est, dehonestamento corporis lætari? Siquidem* Lætitia *dicitur exultatio quædam animi, cum gaudio efferuentiore: euentu rerum expetitarum. Quantò illud syncerius, & humanius, magisque omnibus conueniens:* πᾶν ὅτι ἂν βουληθῇ μέρος ἡ τύχη τοῦ σώματος παρελέσθαι, τοῦτο προϊέμενον. *Quibus uerbis, inquit, ostenditur Philippus, non ut* Sertorius, *corporis dehonestamento lætus: quod est, inquit, insolens, immodicum: sed præ studio laudis, & honoris, iacturarum, damnorumq; corporis contemptor: qui singulos artus suos fortunæ prodigendos daret, quæstu atq; compendio gloriarum.* Lætitia.

Non esse compertum, cui deo rem diuinam fieri oporteat, cùm terra mouetur uiribus. Cap. 28

Q*Venam esse causa uideatur, quamobrem terræ motus fiant, non modò his communibus hominum sensibus opinionibusq; compertũ non est: sed ne inter physicas quidem philosophias satis constitit: uentorum'ne ui accidant, specus hiatusq; terræ subeuntium: an aquarum subter in terrarum cauis undantium fluctibus, pulsibusq;: ita uti uidentur existimasse antiquissimi Græcorum, qui Neptunũ* ἐννοσίγαιον, καὶ σεισίχθονα *appellauerũt: an cuius aliæ rei causa, alterius'ue* Dei *ui ac numine, nõ dũ ẽt (sicut diximus) pro certo creditũ. Propterea ueteres Romani cùm in omnibus alijs uitæ officijs, tùm in cõstituendis* Terremotus ratio.

dis religionibus, atque in dijs immortalibus animad uertendis castissimi cautissimiq; ubi terram mouisse senserant, nuntiatum'ue erat: ferias eius rei causa edicto imperabant. Sed Dei nomen, ita uti solet, cui seruari ferias oporteret, statuere & edicere quiescebant: ne alium pro alio nominando, falsa religione populum alligarent. Eas ferias si quis polluisset, piaculoq; ob hāc rem remotus esset: hostiam siue deo, siue deæ immolabat. Idque ita ex decretis Pontificum obseruatum esse, M. Varro dicit: quoniā & qua ui, et per quem deorū, dearum'ue terra tremeret, incertū esset. Sed de lunæ motibus, solisq; defectionibus, non minus in eius rei causa reperienda sese exercuerunt. Quippe M. *Cato uir in cognoscendis rebus multi studij, incerta tamen causa, & incuriosa, super ea re opinatus est. Verba Catonis ex originum quarto hæc sunt: Non libet scribere quod in tabula apud* Pon. Max. *est: quoties annona cara, quoties lunæ aut solis lumini caligo, aut quid obstiterit. Usque adeò parui fecit rationes ueras solis, & lunæ deficientium, uel scire, uel dicere.*

Apologus Aesopi Phrygis memoratu non inutilis. Cap. 29.

Aesopi apologus.

AEsopus ille è Phrygia fabulator, haud immeritò sapiens existimatus est: cùm quæ utilia monitu, suasuq; erant, non seuerè, non imperiosè præcepit, & censuit, ut philosophis mos est: sed festiuos delectabilesq; apologos commētus, res salubriter, ac prospicienter animaduersas in mentes, animosq; hominum cum audiendi quadam illecebra induit. Velut

Iut hęc eius fabula de auiculæ nidulo lepidè atque iucundè premonet: spem, fiduciamque rerum, quas efficere quis possit, haud unquam in alio, sed in semetipso habendam. Auicula, inquit, est parua, nomen est Cassita: habitat, nidulaturq; in segetibus: id fermè temporis, ut appetat messis, pullis iamiam plumantibus. Ea caßita in sementes fortè concesserat tempestiuiores. † Propterea frumentis flauescentibus pulli, ēt tunc inuolucres erāt. Cùm igitur ipsa iret cibū pullis quęsitū, monet eos, ut si quid ibi rei nouæ fieret, diceretur'ue, anim aduerterent: idq; uti sibi, ubi redisset, renuntiarent. Dominus posteà segetum illarum filium adolescentē uocat: & , Vides'ne, inquit, hæc ematuruisse, et manus iam postulare? iccirco die crastini, ubi primum diluculabit, fac amicos adeas: & roges, ueniant. operamq; mutuā dent, & messem hanc nobis † adiuuent: Hæc ille ubi dixit, discessit: atq; ubi rediȷt cassita, pulli trepiduli circunstrepere, orareq; matrem, ut statim iam properet, atque alium in locum sese asportet: nam dominus, inquiunt, misit qui amicos rogaret, uti luce oriente ueniant, & metant. Mater iubet eos a metu otiosos esse. Si enim dominus, inquit, messem ad amicos reijcit, crastino seges non metetur, neque necesse est, hodie uti uos auferam. Die igitur postero mater in pabulum uolat: dominus, quos rogauerat, opperitur: sol feruit, & fit nihil, & amici nulli erant. Tum ille rursum ad filium, Amici isti, inquit, magnam in partem cessatores sunt: quin potius imus, & cognatos, affines, uicinosq; nostros oramus, ut

adsint

† Pretereà.

Diluculo

† aduenent.

Tempori, ad uerbiũ.

adsint cras tempori ad metendum? Itidem hoc pulli pauefacti matri nuntiant. Mater hortatur, ut tum quoq; sine metu, ac sine cura sint, cognatos affinesq́; nullos fermè tam esse obsequibiles ait, ut ad laborẽ capessendum nihil cunctentur, & statim dicto obediant: Vos modò (inquit) aduertite, si modò quid denuo dicetur. Alia luce orta, auis in pastum profecta est: cognati & affines operam quam dare rogati sunt, supersedent. Ad postremum igitur dominus filio: Valeant (inquit) amici, cum propinquis: afferes prima luce falces duas: unam egomet mihi, & tu tibi capies alteram: & frumentum nosmetipsi manibus nostris cras metemus. Id ubi ex pullis dixisse dominum mater audiuit: Tempus, inquit, est cedendi, & abeundi: fiet nunc dubio procul, quod futurum dixit. In ipso enim iam uertitur, cuia est res: non in alio, unde petitur. Atque ita cassita nidum migrauit, & seges a domino demessa est. Hæc quidem est Aesopi fabula de amicorum, & propinquorum leui, & inani fiducia. Sed quid aliud sanctiores libri philosophorũ monẽt, quàm ut in nobis tantũ ipsis nitamur? Alia aũt omnia, quæ extra nos, extraque nostrum animum sunt: neq; pro nostris, neq; pro nobis ducamus. Hunc Aesopi apologum Q. Ennius in satyris, scitè admodum & uenustè versibus quadratis composuit. quorum duo postremi isti sunt quos habere cordi & memoriæ operæ pretium esse hercle puto:

Hoc erit tibi argumentum semper in promptu situm;
Ne quid expectes amicos, quod tu agere posis,

Quid

Quid obseruatum sit in undarum motibus: & quæ in mari alio atq; alio modo fiunt, Austris flantibus Aquilonibusque. Ca. 30

HOc sæpenumero in undarum motu obseruatum est, quas Aquilones uenti, quiq; ex eadem cœli regione aer fluit: quas'ue faciunt in mari Austri atq; Africi. Nam fluctus, qui stante Aquilone maximi ac creberrimi excitantur, simulac uentus posuit, sternuntur & conflaccescunt, & mox fluctus esse desinunt. At non idem fit flante *Austro, uel Africo: quibus iam nihil spirantibus, undæ tamen factę diutius tument, & a uento quidem iandudum tranquillæ sunt: sed mare est etiam atque etiam undabundum. Eius rei causa esse coniectatur, quòd uēti a septentrionibus ex altiore cœli parte in mare incidentes, deorsum in aquarum profunda quasi præcipites deferuntur: undasq; faciunt nō prorsus impulsas, sed ui intus commotas: quæ tantisper erutæ uoluuntur, dum illius infusi desuper spiritus uis manet. Austri uerò & Africi, ad meridianum orbis circulum, & ad partem Axis infimam depressi, inferiores & humiles per suprema æquoris euntes protrudunt magis fluctus, quàm eruunt: & idcirco non desuper læsę, sed propulsę in aduersum aquæ, etiā desistente flatu, retinent aliquantisper de pristino pulsu impetum. Id autem ipsum, quod dicimus, ex illis quoque Homericis uersibus, si quis non incuriosè legat, adminiculari potest. Nam de Austri flatibus ita scripsit:*

Undarum motus uarij.

Ἔνθα νότος πόντοιο λυδῶνα εἰς λάαν ὠθεῖ.

Con-

Contra autem de Borea, quem Aquilonem appellamus, alio dicit modo:

Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.

Ab Aquilonibus enim qui alti superniq́ue sunt, fluctus excitatos quasi per prona uolui dicit. Ab Austris autem ijs, qui humiliores sunt maiore ui quadam propelli sursum atq; subijci. Id enim significat uerbum λᾶαν ὦθει: sicut in alio loco, λᾶαν ἄνω ὤθει. Id quoque è peritissimis rerum philosophis obseruatum est; Austris spirantibus mare fieri glaucum, & cæruleum: Aquilonibus obscurius, atriusq́;. Cuius rei causam, cùm Aristotelis libros problematum percerpsimus, notaui: cur Austro spirante, mare cæruleum fiat: Aquilone, obscurius atriusq́;: an propterea quòd Aquilo minus mare perturbat? omnem autem quod tranquillius est, atrum esse uidetur.

Maris colorē a uento mutari.

A. GEL-

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER TERTIVS.

Quæsitum, ac traditum quam ob causam Sallustius auaritiam dixerit non animũ modò uirilem, sed corpus quoque ipsum effœminare. Cap. I.

YEME iam discedente, apud balneas Sicias in area sub calido sole cum Phauorino philosopho ambulabamus: atq; ibi inter ambulandũ legebatur Catilina Sallustij, quem in manu amici conspectum legi iusserat. Cumque hæc uerba ex eo libro lecta essent: Auaritia pecuniæ studium habet, quam nemo sapiens concupiuit: ea quasi uenenis malis imbuta, corpus animumq; uirilem effeminat: semper infinita, & insatiabilis est, neq; copia, neq; inopia minuitur. Tum Phauorinus me aspiciẽs: Quo, inquit, pacto corpus hominis auaritia effœminat? Quid enim isthuc sit, quòd animum uirilem ab ea effœminari dixit, uideor fermè assequi: sed quonam modo corpus quoque hominis effœminet, nondum reperio. Et ego, inquam, longè iandiu in eo ipso quærendo

Sallustius in Catilina.

rendo fui, ac nisi tu occupasses: ultro te hoc rogassem. Vix ego hæc dixeram cunctabundus, atq; inibi quispiam de sectatoribus Phauorini, qui uidebatur esse in literis ueterator, Valerium, *inquit, Probum audiui hæc dicere, usum esse Sallustium circunlocutione quadam poetica: & cum dicere uellet hominem auaritia corrumpi, corpus & animum dixisse: quæ duæ res hominem demonstrarent.* Nanque *homo ex anima, & corpore est. Nunquam, inquit Phauorinus, quod equidem scio, tam importuna, tamque audaci argutia fuit noster Probus: ut Sallustium uel subtilissimum breuitatis artificem, periphrasim poetarum facere diceret. Erat tum nobiscum in eodem ambulacro homo quispiam, sanè doctus. is quoq; a Phauorino rogatus, ecquid haberet super ea re dicere, huiuscemodi uerbis usus est: Quos, inquit, auaritia minuit & corrumpit, quique sese quærenda undique pecunia dediderunt, eos plerosque tali genere uitæ occupatos uidemus: ut sicuti alia in his omnia præ pecunia, ita labor quoque uirilis exercendique corporis studium relictum sit.* Negocijs *se plerunq; umbraticis, & sellularijs quæstibus intentos habēt, in quibus omnis eorum uigor animi corporisq; elanguescit, &, quod Sallustius ait, effœminatur. Tum Phauorinus legi denuo uerba eadem Sallustij iubet, atq; ubi lecta sunt: Quid igitur (inquit) dicemus, quod multos uidere est pecuniæ cupidos, & eosdem tamen corpore esse uegeto ac ualenti? Tum ille ita respondit, non hercle inscitè: quisquis est, inquit, pecuniæ cupiens, & corpore tamen est bene habito, ac*

strenuo

strenuo, aliarum quoque rerum uel studio, uel exercitio eum teneri necessarium est, atque in sese colendo non æquè esse parcum. Nam si auaritia sola summa, omnes hominis partes affectionesq; occupet: & si ad incuriam usque corporis grassetur, ut per illam unam, neque uirtutis, neque uirium, neque corporis, neque animi cura assit, tum denique is uerè dici potest effœminato esse & animo, & corpore, qui neq; sese, neq; aliud curet, nisi pecuniã. Tũ *Phauorinus, Aut hoc, inquit, quod dixisti, probabile est: aut Sallustius odio auaritiæ, plus quàm potuit, eam criminatus est.*

Quemnam esse natalem diem M. Varro dicat eorum, qui ante noctis horã sextam, post'ue eam nati sunt: atq; inibi de temporibus, terminisq; dierum, qui ciuiles nominantur, & usquequaq; gentium uariè obseruantur: & præterea quid Q. Mutius scripserit, super ea, quam maritus non iure usurpasset, quòd rationem ciuilis anni non habuerit. Cap. 2.

*Q*Væri solitum est, qui noctis hora tertia quarta'ue, siue qua alia nati sunt, uter dies natalis haberi appellariq; debeat: is'ne, quem nox ea consecuta est, an qui dies noctem consecuturus est. Marcus Varro in lib. rerum humanarum, quem de diebus scripsit: Homines, inquit, qui media nocte ad proximam mediam noctem in his horis. xxiiij. nati sunt, una die nati dicuntur. Quibus uerbis ita uidetur dierum obseruationem diuisisse: ut qui post solem occasum, ante mediam noctem, natus sit, is ei dies natalis sit, a quo die ea nox cœperit. Contrà uerò qui* Macrob. lib. 1. ca. 3

in sex horis posterioribus nascatur, eo die uideri natum, qui post eam noctem diluxerit. Athenienses autem aliter obseruare idem Varro in eodē libro scripsit: eosq; a sole occaso, ad solem iterum occidentem omne id medium tempus unum diem esse dicere. Babylonios porrò aliter: A sole enim exorto, ad exortum eiusdem incipiētem, totum id spatiū unius diei nomine appellare. Multos uerò in terra Vmbria unum & eundem diem esse dicere, a meridie, ad insequentem meridiem. Quod quidem, inquit, minus absurdum est. Nam qui calendarum hora sexta natus est apud Vmbros, dies eius natalis uideri debebit & calendarum dimidiarum, & qui est post calendarum dies, ante horam eiusdem sextam. Populum autem Romanum, ita uti Varro dixit, dies singulos annumerare, a media nocte usque ad mediam proximam multis argumentis ostenditur. Sacra sūt Romana partim diurna, partim nocturna: sed ea quæ inter noctem fiunt, diebus adijciuntur, non noctibus. Quæ igitur sex posterioribus noctis horis fiunt, eo die fieri dicuntur, qui proximus eam noctem illucescit. Ad hoc ritus quoq; & mos auspicandi eandem esse obseruationem docet. Nam Magistratus quando una die eis auspicandum est, & id super quo auspicauerunt agendum, post mediam noctem auspicantur, & post exortum solem agunt, auspicati esse & egisse ex eodem die dicuntur. Præterea Tribuni plebeij, quos nullum diem abesse Roma licet, cùm post mediam noctem proficiscuntur, & post primam facem ante mediam sequentem reuertuntur

Dierū obseruatio.

non

non dicuntur abfuisse unum diem: quando ante horam noctis sextam regressi, partem aliquam illius in urbe Romana sunt. Quintum quoq; Mutium Iurisconsultum dicere solitum legi, non esse usurpatam mulierem, quæ cùm calendis Ianuarijs apud uirum causa matrimonij esse cœpisset, ante diem quartam calendas Ianuarias sequentes usurpatum isset: non enim posse impleri trinoctium, quod abesse a uiro usurpandi causa ex xij. tabulis deberet: quoniam tertię noctis posteriores sex horæ alterius anni essent, qui inciperet ex calendis. Isthæc autem omnia e dierum temporibus, & finibus ad obseruationem, disciplinamq; iuris antiqui pertinentia, cùm in libris ueterū inueniremus, non dubitamus, quin Vergilius quoq; idipsum ostenderet, non expositè atq; apertè, sed (ut hominē decuit poeticas res agentē) recōdita, & quasi operta ueteris ritus significatione.

Vsurpandi lex.

Torquet, inquit, medios nox humida cursus:
Et me sæuus equis oriens afflauit anhelis.

His enim uersibus obliquè (sicuti dixi) admonere uoluit diem quem Romani ciuilem appellauerunt, a sexta noctis hora oriri.

Dies ciuilis.

De noscendis, explorandisq; Plauti comœdijs, quoniam promiscuè ueræ atque falsæ nomine eius inscriptæ feruntur: atq; inibi quòd Plautus in pistrino, & Næuius in carcere fabulas scriptitarint. Cap. 3.

VErum esse comperior, quod quosdam bene literatos homines dicere audiui, qui plerasque Plauti comœdias curiosè atque contentè lectitauerunt,

Plautus.

nō indicibus Helij Sedigiti, nec Claudij, nec Aurelij, nec Accij, nec Manilij super his fabulis, quę dicātur ambiguæ, credituros, sed ipsi Plauto moribusq; ingenij atq; linguæ eius. Hac.n. iudicij norma Varronem quoque usum uidemus. Nam præter illas unam & uiginti, quæ Varronianę uocantur, quas iccirco a cæteris segregauit, quoniam dubiosæ non erant: sed consensu omnium Plauti esse censebantur, quasdam item alias probauit adductus stylo atque facetia sermonis Plauto congruentis, easque iam nominibus aliorum occupatas Plauto uindicauit: sicuti istam quam nuperrimè legebamus, cui est nomē Bœotia. nam cum in illis una & uiginti nō sit, & esse Aquilij dicatur, nihil tamen Varro dubitauit, quin Plauti foret, neque alius quisquam non infrequens Plauti lector dubitauerit: si uel hos solos uersus ex ea fabula cognouerit: qui quoniā sunt, ut de illius Plauti more dicam, Plautinissimi: propterea & meminimus eos, & ascripsimus. Parasitus ibi esuriens hæc dicit:

Dubiosus

Bœotia comędia.

Vt illum dij perdant, primus qui horas reperit,
Quiq; adeò primus statuit hic solarium,
Qui mihi comminuit misero articulatim diem.
Nam me puero uetus erat solarium
Multo omnium istorum optumum & uerissimum:
Vbi iste monebat esse, nisi cum nihil erat,
Nunc etiam quod est, non est, nisi soli lubet:
Itaque adeò iam oppletum'st oppidum solarijs.
Maior pars populi aridi reptant fame.

Phauorinus quoque noster cum Neruulariam Plauti

Neruularia comœdia.

ti legerem, quæ inter incertas est habita, & audis set ex ea comœdia uersum hunc,

Strateæ scrupedæ stratiuolæ sordidæ.

Delectatus faceta uerborum antiquitate, meretricum uitia atque deformitates significantium. Vel unus hercle, inquit, hic uersus Plauti esse hanc fabulam satis potest fidei fecisse. Nos quoque ipsi nuperrimè, cum legeremus Fretum (nomē est id comœdie, quam Plauti esse quidam non putant) haud quicquā dubitauimus, quin & Plauti foret, & omnium maximè genuina. Ex qua duos hos uersus exscripsimus, ut historiam quæreremus oraculi Arietini. Nunc illud est, qđ Arietini responsū magnis ludis dicitur: Fretum comœdia.

Peribo, si non fecero. Arietinū oraculū.

Si faxo uapulabo. *Marcus autem Varro in libro de comœdijs Plautinis primo actu uerba hæc ponit: Nam nec Gemini, nec Leones, nec cordalium, nec Anus Plauti, nec Bis compressa, nec Bœotia unquam fuit: neque adeò ἄγροικος, neque Commorientes: sed M. Acutici. In eodem libro Var. id quoque scriptum etiam Plautium fuisse quempiam poetam comœdiarum: cuius quoniam fabulæ Plauti inscriptę forent, acceptas esse quasi Plautinas: cùm essent nō a Plauto Plautinæ, sed a Plautio Plautianæ. Feruntur autem sub Plauti nomine comœdiæ circiter centum atque xxx. Sed homo eruditissimus Lælius quinque & xx. esse eius solas existimauit. Non tamen dubium est, quia ista, & quæ scripta a Plauto non uidentur, & nomini eius adijciuntur, ueterum poetarum fuerint, & ab eo retractatæ expolitæq; sint,* Plautius poeta.

àc propterea recipiant stylum Plautinum. Sed enim Saturionem & Aditum, & tertiam quandã, cuius nunc mihi nomen nom suppetit, in pistrino eum scripsisse Varro, & plerique alij memoriæ tradiderunt: cùm pecunia omni, quam in operis artificum scenicorum pepererat, in mercationibus perdita, inops

Molę trusatiles. *Romam redisset: & ob quærendum uictum ad circumagendas molas, quæ trusatiles appellantur, ope*

Næuius. *ram pistori locasset. Sicuti de Næuio quoque accepimus, fabulas eum in carcere duas scripsisse, Ariolum: & Leontem, cùm ob assiduam maledicentiam, & probra in principes ciuitatis, de Græcorum poetarum more dicta, in uincula Ro. a Triumuiris coniectus esset: unde post a Tri. Ple. exemptus est, cùm in ijs, quas suprà dixi, fabulis, delicta sua & petulãtias dictorũ, quibus multos antè læserat diluisset.*

Quòd P. Africano, & alijs tunc uiris nobilibus ante ætatem senectam, barbam & genas radere moris fuit. Cap. 4.

IN *libris quos de uita P. Scipionis Africani compositos legimus, scriptum esse animaduertimus P. Scipioni Pauli filio, postquàm de Pœnis triumphaue. rat, Censorque fuerat, eidem diem dictum esse ad populum a Clau. Asellio Trib. pleb. cui equum in censura ademerat. Eumque cùm esset reus, neque barbam desisse radi, neque non candida ueste uti, neq; fuisse cultu solito reorum. Sed cum in eo tempore Scipionem minorẽ XL. annorum fuisse constaret, quod de barba rasa ita scriptum esset, mirabamur. Comperimus autem cæteros quoque in ijsdem temporibus*

no-

nobiles uiros, barbam in eiusmodi ætate rasitauisse. Iccirco plerasque imagines ueterum, non admodum senum, sed in medio ætatis, ita factas uidemus. Radendæ barbæ mos.

Deliciarum uitium, & mollities oculorum & corporis, ab Archesilao philosopho cuidam opprobrata, acerbè simul, & festiuiter. Cap. 5.

PLutarchus refert Archesilaum philosophum uehemēti uerbo usum esse, de quodam nimis delicato diuite, qui incorruptus tamen, & castus & perinteger dicebatur. Nam cùm uocem eius infractam capillumq; arte compositum, & oculos ludibundos, atque illecebræ uoluptatisq; plenos uideret: Nihil interest, inquit, quibus membris cinædi sitis, posterioribus, an prioribus. Archesilai uerbū. Dictum in molles

De ui atque natura palmæ arboris, quòd lignum ex caponderibus impositis renitatur. Cap. 6.

PErhercle rem mirandam Arist. XIII. problematum, & Plutarc. in VIII. simposiacorum dicit: Si supra palmæ (inquit) arboris lignum, magna ponderaimponas, ac tam grauiter urgeas oneresque, ut magnitudo oneris sustineri non queat: non deorsum palma cedit, nec intra flectitur: sed aduersus pōdus resurgit, et sursū nititur, recuruaturq;. Propterea, inquit Plutarchus, in certaminibus palmam signum esse placuit uictoriæ; quoniam ingenium eiusmodi ligni est, ut urgentibus, opprimentibusq; non cedat. Palmæ natura.

Historia ex annalibus sumpta de Q. Ceditio Tribuno militum: uerbaque ex originibus M. Catonis apposita, quibus Ceditij uirtutem cum Spartano Leonida æquiparat. Cap. 7.

Ceditius tribunus.

PVlchrum Dij boni facimus, Græcarumq; facundiarum magniloquentia condignum, M. Cato libris originum de Q. Ceditio Tribuno militum scriptũ reliquit. Id profectò est ad hanc fermè sententiã: Imperator Pœnus in terra Sicilia bello Carthaginiensi primo, obuiam Romano exercitui progreditur: colles, locosque idoneos prior occupat. Milites Romani (uti res narrata est) in locum insinuant fraudi, & perniciei obnoxium. Tribunus ad consules uenit: ostendit exitium de loci importunitate, & hostium circunstantia. Maturũ censeo, inquit, si rem seruare uis, faciendũ, ut CCCC. aliquos milites ad

Verruca.

uerrucam illam (sic enim M. Cato locum editum, asperumque appellat) ire iubeas: eamque uti occupent imperes, horterisque. Hostes profectò ubi id uiderint fortissimus quisque, & promptissimus, ad occursandum pugnandumque in eos preuertentur: unoque illo negocio sese alligabunt, atque illi omnes CCCC. proculdubio obtruncabuntur. Tu intereà occupatis in ea cæde hostibus, tempus exercitus ex hoc loco educendi habebis. Alia, nisi hæc, salutis uia nulla est. Consul Tribuno respondit, consilium quidem fidum atque prouidẽs sibi uiderier: sed istos (inquit) milites CCCC. ad eum locum in hostium cuneos quisnam erit qui ducat? Si alium (inquit Tribunus) neminem reperis, me licet ad hoc periculum utare. ego hanc tibi & reipub. animam do. Consul Tribuno gratias laudesq; egit. Tribunus et CCCC. ad moriendum proficiscuntur. Hostes eorum audaciam demirantur: quorsum ire pergant in expectan

do

do sunt. Sed ubi apparuit ad eandem uerrucam occupandam iter intendere, mittit aduersum illos imperator Carthaginiensis peditatum equitatumq́;, illos quos in exercitu uiros habuit strenuißimos. Romani milites circumueniũtur, circumuenti repugnant. Fit prælium diu anceps, tandẽ superat multitudo. Quadringenti omnes tum unà perfoßi gladijs, aut mißilibus operti, cadunt. Consul interibi dum ea pugna fit, se in locos tutos, atque editos subducit. Sed quod illi Tribuno ducĩ militum quadringentorum diuinitus eo prælio usus uenit, non iam nostris, sed ipsius Catonis uerbis subiecimus. Verba Catonis: *Dij immortales Tribuno militum fortunam ex uirtute eius dedere. Nam ita euenit, cùm saucius multifariam ibi factus esset, tùm uulnus capiti nullum euenit. Eumq́ue inter mortuos defatigatũ uulneribus, atq; spirantem, quòd sanguen defluxerat, cognouere: eum sustulere: isq́ue conualuit: sæpeq́ue post illam, operam reip. fortem atq; strenuam perhibuit: illoq́; facto, quod illos milites subduxit, exercitum cæterum seruauit. Sed idem benefactum loco in quo ponas, nimium interest. Leonidas* Lacedæmonius *laudatur, qui similè apud Thermopylas fecit. Propter eius uirtutes omnis* Græcia *gloriam, atque gratiam præcipuam claritudinis inclytißimæ decoraucre monumentis, signis, statuis, elogijs, historijs: alijsq́; rebus gratißimum id eius factum habuere. At Tribuno militum parua laus pro factis † relicta: qui idem fecerat, atque remp. seruauerat.* Hanc *Q. Ceditij uirtutem M. Cato tali suo testimonio decorauit. Cl. autem.*

Sanguen.

Leonidas.

†Alias, reddita.

autem Quadrigarius annalium tertio, non Ceditio nomen fuisse re fert, sed Laberio.

Literæ eximiæ Consulum C. Fabritij & Aemilij ad regem Pyrrhum a Qu. Claudio scriptore historiarum in memoriam datæ. Cap. 8.

Pyrrhus. *CVm Pyrrhus rex in terra Italia esset, & unam atque alteram pugnam prosperè pugnasset, satisque angerentur Romani, et pleraque Italia ad regem desciuisset: tum Ambraciensis quispiam* Timochares. *Timochares regis Pyrrhi amicus, ad C. Fabritium* Fabritius. *Consulem furtim uenit, ac premium petiuit: & si de premio conueniret, promisit regem uenenis necare: idq; facile esse factu dixit, quoniam filij sui pocula in conuiuio regi ministrarent. Eam rem Fabritius ad Senatum scripsit. Senatus Legatos ad regem misit: mandauitque ut de Timochare nihil proderent, sed monerent, uti rex circunspectius ageret, atque a proximorum insidijs salutem tutaretur. Hoc ita uti diximus, in Valerij Antiatis historia scriptum est. Quadrigarius autem in lib. III. non Timocharē,* Nicias. *sed Niciam adiße ad consulem, scripsit. Neque legatos a Senatu missos, sed a Consulibus: & regem populo Ro. laudes atq; gratias scripsisse, captiuosq; omnes quos tum habuerit, restituisse & reddidisse. Consules tum fuerunt C. Fabritius atque Aemilius. Literas quas ad regem Pyrrhum super ea causa miserunt, Cl. Quadrigarius scripsit fuisse hoc exemplo: Consules Romani salutem dicunt Pyrrho regi* NOS *pro tuis iniurijs continuo animo strenui, commoti ini*

miciter

miciter tecum bellare studemus. Sed communis exẽpli, & fidei ergò uisum est, uti te saluum uelimus: ut esset, quem armis uincere poßimus. Ad nos ue nit Nicias *familiaris tuus, qui sibi pretium a nobis peteret, si te clam interfecisset:* Id *nos negauimus uelle: ne'ue ob eam rem quicquam commodi expectaret: & simul uisum est, ut te certiorem faceremus: ne quid eiusmodi si accidisset, nostro consilio ciuitates putarent factum: & quòd nobis non placet pretio, aut præmio, aut dolis pugnare. Tu, nisi caueas, iacebis.*

Quis & cuiusmodi fuerit, qui in prouerbio fertur, Equus Seianus: & qualis color equorum sit, Spadices uocantur: deq; istius uocabuli ratione. Cap. 9.

C*Aius* Bassus *in commentarijs suis, item Iulius* Modestus *in* 11. *quæstionum confusarum, histo riam de equo Seiano tradunt, dignam memoria atque admiratione. Cneum* Seium *quempiam scribũt fuisse, eunque habuisse equum natum Argis in terra Græcia, de quo fama constans esset, tanquam de genere equorũ progenitus foret, qui Diomedis Trhacis fuissent, quos Hercules,*Diomede *occiso, è Thracia Argos perduxisset: eum equum fuisse magnitudine inusitata, ceruice ardua, colore phœniceo, flaua & comanti iuba: omnibusque alijs equorum laudibus † quoque longè præstitisse. Sed eundem equũ tali fuisse fato, siue fortuna, ferunt: ut quisquis haberet eum, possideretque, ut is cum omni domo, fa-* Equus Seianus. Equi Diomedis. † Alias quoscunq;

milia, fortunisque omnibus suis ad internecionem deperiret. Itaque primum illum Cn. Seium dominũ eius, a M. Antonio, qui posteà Triumuir reip. constituendæ fuit capitis damnatum, miserando supplicio affectum esse. Eodem tempore Cor. Dolabellam Consulem in Syriam proficiscentem, fama istius equi adductum Argos diuertisse, cupidineq; habendi eius exarsisse, emissseq; eum HS. *centum millibus: sed ipsũ quoque* Dolabellã *in Syria bello ciuili obsessũ, atq; interfectum esse.* Mox *eundem equum, qui Dolabellæ fuerat, C. Cassium, qui* Dolabellam *obsederat adduxisse: quem* Cassium *posteà satis notum est, uictis Parthis, fusoq; exercitu suo, miseram mortem oppetijsse. Deinde Antonium, post interitum Caßij, parta uictoria, equum illum nobilem Caßij requisisse: & cum eo potitus esset, ipsum quoque posteà uictum atq; desertum, detestabili exitio interisse. Hinc prouerbium de hominibus calamitosis ortũ, dicique solitum: Ille homo habet equum Seianum.*

Aurũ Tolosanum. E*adem sententia est illius quoq; ueteris prouerbij, quod ita dictum accepimus:* Aurum Tolosanũ. *Nam cum oppidum* Tolosanum, *in terra* Gallia, Q. *Cepio Consul diripuisset, multumq; auri in eius oppidi templis fuisset, quisquis ex ea direptione aurum attigit, misero cruciabilique exitu perijt.* Hunc equũ C. *Bassus uidisse se Argis refert: haud credibili pulchritudine, uigoreq;, & colore exuberantissimo.*

Puniceus color. Spadix. *Quem colorẽ nos (sicuti dixi) puniceũ,* Grecè *partim* φοίνικα, *alij* σπαδικα *appellant: quoniã palma termes ex arbore cum fructu auulsus, spadix dicitur.*

Quod

Quod est quedam Septenarij numeri uis, & facultas, in multis naturæ rebus animaduersa: de qua M. Varro in hebdomadibus disserit copiosè. Cap. 10

Marcus Varro in primo librorum, qui inscribitur Hebdomades, uel de Imaginibus, Septenarij numeri (quē Græci ἑβδομάδα appellant) uirtutes, potestatesq; multas uariasq; dicit. Is nāq; numerus, inquit, Septentriones maiores minoresque facit in cœlo. Item uergilias, quas πλειάδας uocāt. Facit etiam stellas, quas alij Erraticas, P. Nigidius Errones appellat. Circulos quoque ait in cœlo circum longitudinē axis septem esse, e queis duos minimos qui axem extimum tangunt, πόλους appellari dicit: sed eos in sphæra quæ κρικωτὴ uocatur, propter breuitatem non inesse. At neque ipse zodiacus septenario numero caret. Nam in septimo signo fit solstitium a bruma, in septimo bruma a solstitio, in septimo æquinoctium ab æquinoctio: dies deinde illos, quibus halcyones hyeme anni in aqua nidulantur, eos quoque septem esse dicit. Prætereà scribit lunę curriculum confici integrum, quater septenis diebus. Nam duodetrigesimo luna (inquit) ex quo uestigio profecta est, eodem redit: auctoremq; opinionis huius Aristidem esse Samium. In qua re non id solum animaduerti debere dicit, quòd quater septenis, id est octo & uiginti diebus, conficeret iter lunasuum: sed quòd is numerus septenarius, si ab uno profectus, dum ad semetipsum progreditur, omneis per quos progressus est, numeros comprehendat, ipsumq; se addat, facit numerum octo & uiginti,

Septenarius numerus.

Vergiliæ. Pleiades. Errones.

Zodiacus.

quot

quot dies sunt curriculi lunaris. Ad homines quoq; nascẽdos uim numeri istius porrigi,pertinereq; ait. Nam cum in uterum (inquit) mulieris genitale semen datum est, primis septem diebus conglobatur, coagulaturq; :fitq; ad capiendam figuram idoneum. Post deinde quarta hebdomade, quod eius uirile fœtus futurum est, caput, & spina quæ est in dorso, informatur. Septima autem ferè hebdomade, id est nono & quadragesimo die, totus (inquit) homo in utero absoluitur. Illam quoque uim numeri huius obseruatam refert, quòd ante mensem septimum, neque masculus, neq; fœmina, salubriter ac secundum naturam nasci potest: & quòd ij qui iustissimè in utero sunt, post ducentos septuagintatres dies, postquam sunt concepti, quadragesima deniq; hebdomade ita nascuntur. Pericula quoque uitæ fortunarumque hominum, quæ climacteras Chaldæi appellant, grauissima quæq; fieri affirmat septenarijs. Præter hæc modum esse dicit summum adolescendi humani corporis septem pedes: quod esse magis uerũ arbitramur, quàm quod Herodotus homo fabulator in I. historiarum, inuentum esse sub terra scripsit Orestis corpus, cubita longitudinis habens septem, quæ faciũt pedes duodecim & quadrantem: nisi si (ut Homerus opinatus est) uastiora prolixioraq; fuerint corpora hominum antiquiorum: & nunc quasi iam mundo senescente, rerum atq; hominum decremẽta sunt. Dentes quoq; & in septem primis mensibus, & septenos ex utraq; parte gigni ait, & cadere annis septenis, & genuinos annasci annis ferè bis septenis.

[Margin notes: Climacteres. — Herodotus fabulator. — Orestis corporis lõgitudo.]

Venas

Venas et in hominibus, uel potius arterias medicos musicos dicere ait, numero moueri septenario, quod ipsi appellant τὴν διὰ τεσσάρων συμφωνίαν, quæ fit in collatione quaternarij numeri. Discrimina et periculorum in morbis maiore ui fieri putant in diebus, qui conficiuntur ex numero septenarij. Eosque dies omnium maximè, ita ut medici appellāt, κριτικοὺς ἢ κρισιμώρ, cuiquā uideri primam hebdomadā & secundam et tertiam. Necnō id etiā est ad uim, facultatesq; eius numeri augendas: quòd quibus inedia mori consilium est, septimo demum die mortem oppetūt. Hęc Var. de numero septenario scripsit admodum conquisitè. Sed alia quoq; ibidem cōgerit frigidiuscula: ueluti septem opera esse in orbe terrarū mirāda: & sapientes itē ueteres septem fuisse: & curricula ludorum Circensium solennia septem esse: ad oppugnādas Thebas duces septem delectos. tum ibi addit, se quoq; iam duodecimam annorum hebdomadam ingressum esse: & ad eum diem septuaginta hebdomadas librorum conscripsisse. Ex quibus aliquandiu cùm proscriptus esset, direptis bibliothecis suis, non comparuisse.

Quibus, & quàm friuolis argumentis Accius in didascalicis utatur, quibus docere nititur, Hesiodū esse quàm Homerum, natu antiquiorem. Cap. II.

SVper ætate Homeri, atq; Hesiodi non consentiūtur. Alij Homerum, quàm Hesiodum, maiorem natu fuisse scripserunt: in queis Philochorus, & Xenophanes. Alij minorem, in queis L. Accius poeta, Homeri, Hesiodiq; ætas.

&

& Ephorus historię scriptor. Marcus aũt *Varro in 1. de imaginibus, uter natus prior sit parum constare dicit: sed non esse dubium, quin aliquo tempore eodem uixerint. idq; ex epigrammate ostẽdit, quod in tripode scriptum est: qui in monte Helicone ab* Hesiodo *positus traditur. Accius aũt in 1. didascalico leuibus admodum argumentis utitur, per quæ ostendit Hesiodum natu priorem:* Quòd *Homerus, inquit, cum in principio carminis Achillem esse filium* Pelei *diceret, quis esset Peleus non addidit: quam rem procul (inquit) dubio dixisset, nisi ab Hesiodo iam dictum uideretur. De Cyclope itidem, inquit, uel maximè quòd unoculus fuit, rem tam insignem non præterisset, nisi æquè prioris Hesiodi carminibus uulgatum esset. De patria quoq; Homeri multo maximè dissensum est: Alij Colophoniũ, alij Smyrnæum: sunt qui Atheniensem: sunt qui Aegyptium dicant fuisse. Arist. tradit ex insula Io natũ.* M. *Var. in lib. de imaginib. 1. Homeri imagini hoc epigramma apposuit:*

De patria Homeri concertatio.

Capella Homeri candida hoc tumulum indicat,
Quod ariete mortuo faciunt sacra.
Ἑπτὰ πόλεις διερίζουσι περὶ ῥίζαν ὁμήρου
Σμύρνα, ῥάδος, κολοφών, σαλαμὶν, χίος, ἄργος, ἀθῆναι

Largum atq; auidam bibendi, a P. Nigidio, doctissimo uiro, nouo & propemodum absurdo uocabulo Bibosum dictum. Cap. 12.

Bibax. Bibosus.

BIbendi auidum. P. Nigidius in commentarijs grammaticis, bibacem, & Bibo*sum dicit.* Bi-

bacem

bacem ego, ut Edacem, a plerisq; alijs dictum lego. Ebiosum dictum etiam nusquam reperi, nisi apud Laberium. *Neque aliud est, quod simili inclinata dicatur. Non enim simile est, ut Vinosus, aut* Vitio*sus, cæteraque quæ hoc modo dicuntur: quoniam a uocabulis, non a uerbis inclinata sunt. Laberius in mimo lib.* 1. *qui salinator inscriptus est, uerbo hoc ita utitur: Non mammosa, non annosa, non bibosa, non procax.*

Quòd Demosthenes etiam tum adolescens, cum Platonis philosophi discipulus foret, audito fortè Callistrato rhetore in concione populi, destitit a Platone, & sectatus est Callistratum. Cap. 13.

HErmippus hoc scriptum reliquit: Demosthenem admodum adolescentē uentitare in Academiā, Platonemq; audire solitum. Atq; is inquit: Demosthenes domo egressus, ut ei mos erat, cùm ad Platonem pergeret, complureisq; populos concurrenteis uideret, percontatur eius rei causā. Cognoscitq; currere eos auditum Callistratū. Is Callistratus Athenis orator in repub. fuit, quam illi δημαγωγοὺς *appellant. Visum est paulùm diuertere: expeririq; an ad digna auditu tanto properatum studio foret. Venit, inquit, atq; audit Callistratum, nobilem illam* τὴν περὶ ὠρώπου δίκην *dicentem. Atque ita motus, & demultus, & captus est: ut Callistratum iā inde sectari cœperit, Academiam cùm Platone reliquerit.*

Demostenes.

Callistratus.

Dimidium librum legi, aut Dimidiam fabulam audiui, aliaq; huiuscemodi qui dicat, uitiosè dicere: eiusque uitij causas reddere M. Varronē, nec quenquā ueterum ijsce uerbis ita usum esse. Cap. 14.

DImidium librum legi, aut Dimidiam *fabulam audiui, uel quid aliud huiuscemodi, malè ac uitiosè dici existimat Varro. Oportet enim (inquit) dicere* Dimidiatum *librum, non Dimidium: & Dimidiatam fabulam, non* Dimidiam. *Contrà autem, si è sextario heminario fusa est, non* Dimidiatum *sextarium fusum dicendum est. Et qui quoq; ex mille nummum, quod ei debebatur, quingentos recepit, non* Dimidiatum *recepisse dicemus, sed Dimidium. At si scyphus (inquit) argenteus mihi cum alio communis, in duas partes dissectus sit,* Dimidiatū *eum dicere esse scyphum debeo, non* Dimidium. *Argenti autem quod in eo scypho inest, Dimidium meum esse, non Dimidiatum: disserit, ac diuidit subtilissimè, quid Dimidium Dimidiato intersit, & Q. Enniū sciēter hoc in annalibus dixisse ait:*

Dimidia-tum. Dimidiū.

Sicuti si quis ferat uas uini dimidiatum.

Sic pars quæ deest a uase, non Dimidiata dicenda est, sed Dimidia. Omnis autem disputationis eius, quam subtiliter quidem, sed subobscurè explicat, summa hæc est: Dimidiatum est quasi dismediatum, & in parteis duas pares diuisum. Dimidiatum ergo nisi ipsum quod diuisum est, dici haud conuenit: Dimidium uerò est, non quod ipsum Dimidiatum est, sed quæ ex Dimidiato pars altera est. Cùm igitur partem libri Dimidiam legisse uolumus dicere, aut

partem Dimidiam fabulę audisse: si Dimidiam *fabulam, aut Dimidium librum dicemus, peccabimus, totũ enim ipsum quod dimidiatum atq; diuisum est, Dimidium dicis. Itaq; Lucilius eadem secutus:*

Vno oculo (inquit) pedibusq; duobus dimidiatus
† Vt porcus. *Et alio loco:*
Quid ni? & scruta quidem ut uendat, scrutarius laudat.
Præfractam strigilem soleã improbus dimidiatã.

† Particula, Vt, non est in antiquo codice.

Iam in uigesimo manifestius Dimidiam horam dicere studiosè fugit. Sed pro Dimidia Dimidium *ponit in hisce uersibus:*

Tempestate sua, atq; eodẽ uno tempore, & hora
Dimidio tribus confectis duntaxat eandem,
Et quartam.

Nam cum obuium proximumque esset dicere: Et hora dimidia tribus confectis; uigilatè atq; attentè uerbum non probum mutauit, per quod satis appa-ret ne horam quidẽ Dimidiã *rectè dici, sed uel* Di*midiatam horam, uel Dimidiam partem horæ. Propterea Plautus in* Bacch. *Dimidium auri dicit, non Dimidiatum aurum.* Item *in Aulularia*, Dimidiũ *obsonij non Dimidiatum obsonium in hoc uersu:*

Ei adeò obsonij hinc iussit dimidium dari.

In *Menechmis autem Dimidiatum diem, non Dimidium, in hoc uersu:*

Dies quidam iam ad umbilicum dimidiatus mortuus est. M. *Cato in libro, quem de agricultura conscripsit. Semen cupressi serito crebrum, ita uti linũ seri solet: eo crebrò terram insternito dimidiatum*

digitum: iam id bene tabulà, aut pedibus, aut manibus complanato. Dimidiatum autem inquit digitũ, non Dimidium. Nãm digiti quidem Dimidium, digitum autem ipsum Dimidiatum dici oportet. Item M. Cato de Carthaginiensibus ita scripsit: Homines defoderunt in terram dimidiatos, ignemque circumposuerunt, ita interfecerunt. Neque quispiam omniũ qui probè locuti sunt, his uerbis secus, quàm dixi, usus est.

Extare in literis, perq; hominum memorias traditũ, quòd repentè multis mortem attulit gaudium ingens insperatum, interclusa anima, & uim magni nouiq; motus non sustinente. Cap. 15.

Gadio enecti. Polycrata. Philippides. Diagoras

Cognito repentè insperato gaudio, expirasse animam refert Aristoteles philosophus Polycratam, nobilem fœminam è Naxo insula. Philippides quoque comœdiarũ poeta, haud ignobilis ætate iam edita, cùm in certamine poetarum præter spem uicisset, & lætissimè gauderet: inter illud gaudium repentè mortuus est. De Rhodio etiam Diagora celebrata historia est. Is Diagoras tres filios adolescẽtes habuit, unum pugilem, alterum pancratiastem, tertium luctatorem: eosq; omnes uidit uincere, coronarique eodem Olympiæ die. Et cùm ibi eum tres adolescentes amplexi, coronis suis in caput patris positis suauiarentur: cumq; populus gratulabundus flores undiq; in eum iaceret: ibi in stadio inspectante populo, in oculis, atque in manibus filiorum animã efflauit

stillauit. Prætereà in nostris annalibus scriptum legi mus, quà tempestate apud Cannas exercitus pop. Ro. cæsus est, anum matrem, nuntio de morte filij allato, luctu atq; mœrore affectam esse. Sed is nuntius non uerus fuit: atq; is adolescens non diu post ex ea pugna in urbem rediit: anus repentè filio uiso, copia atq; turba, & quasi ruina incidentis inopinati gaudij oppressa, exanimataq; est.

Temporis uarietas in puerperijs mulierum, quænam sit a medicis & philosophis tradita: atq; inibi poetarum quoque ueterum super eadem re opiniones: multaq; alia auditu atq; memoratu digna: uerbaq; ipsa Hippocratis medici, ex lib. illius sūpta, qui in scriptus est περὶ τροφῆς: id quoq; esse a grauissimis uiris memoriæ mandatum. Cap. 19.

Tempus partus humani.

ET *medici, & philosophi illustres, de tempore humani partus quæsiuerunt* πόσος ὁ τῆς τῶν ἀνθρώπων κυήσεως χρόνος: *& multa opinio est, eaque iam pro uero recepta: Postquàm mulieris uterus cõceperit semen, gigni hominem septimo rarenter, nunquàm octauo, sæpe nono, sæpenumero decimo mense. Eumq; esse hominem gignendi summū finem, decem menses nōn inceptos, sed exactos, Idque Plautum ueterem poetam dicere uidemus in comœdia Cistellaria his uerbis:*

Tum illa, quam compresserat,
Decimo post mense exacto, hic peperit filiam.

Hoc idem tradit etiam Menander poeta uetustior, humanarum opinionum uel peritissimus.

Versus eius super ea re de fabula Plotio posui:

γυνὴ κυεῖ δεκάμηνος.

Sed noster Cæcilius cùm faceret eodem nomine, & eiusdem argumenti comœdiam, ac pleraq; a Menandro sumeret, in mensibus tamen genitalibus nominandis, non pretermisit octauum, quem prætcrierat Menander. *Cæcilij uersus hi sunt,*

Insolet ne mulier decimo mense parere?

Pol nono, etiam septimo, atque octauo.

Eam rem Cæcilium nō inconsideratè dixisse, neque temere a Menandro, atque a multorum opinionibus desciuiße, M. *Var uti credamus facit. Nam mense nonunquam octauo editum esse partū in lib. xiiij. rerum diuinarum scriptum reliquit: quo in libro ēt xi. mēse aliquando nasci poße hominē dicit. Eiusque sententię, tam de viij. quam de xi. mense, Aristotelem laudat autorem. Sed huius de mense viij. dissensionis causa cognosci potest in lib. Hippocratis, qui inscriptus est* περὶ τροφῆς. *Ex quo libro uerba hæc sunt:* ἔστι δὲ καὶ οὐκ ἔστιν ὀκτάμηνος γένεσις. *Id tam obscurè, atque præcisè, tamque aduersè dictū Sabinus medicus, qui Hippocratem commodissimè cōmentatus est, his uerbis enarrauit:* ἔστι μὲν φαινόμενα ὡς ζῶα μετὰ τὴν ἔκτρωσιν, οὐκ ἔστι δὲ ὡς θνήσκοντα μετὰ ταῦτα, καὶ ἔστιν οὖν φαντασίᾳ μὲν παραυτίκα ὄντα, δυνάμει δὲ οὐκ ἔστι. *Antiquos autem Romanos Varro dicit non recepiße huiuscemodi quasi monstrosas raritates: sed nono mense aut decimo: neque præter hos alios partionē mulieris secundum naturam fieri existimaße. Iccircoq;*

Laudare autorem pro cita re.

eos

eos nomina Parcis tribus fecisse a pariendo, & a nono atque decimo mense. Nam Parca, inquit immutata litera una, a partu nominata. Item Nona & Decima *a partus tempestiui tempore. Cesellius aũt Vindex in lectionibus suis antiquis, Tria, inquit, nomina Parcarum sunt: Nona, Decima, Morta, & uersum hunc Liuij antiquissimi poetę ponit ex* ὀδοσσεία. *Quando dies adueniet, quem pro fata Morta est? Sed homo minimè malus Cesellius, Mortam quasi nomen accepit, cum accipere quasi* μοῖραν *deberet. Præterea ego de partu humano, pręterquàm quæ scripta in libris legi, hoc quoque uenisse usu Romę comperi: Fœminam bonis, atque honestis moribus, non ambigua pudicitia in xi. mensę post mariti mortem peperisse: factumq; esse negotium propter rationem temporis, quasi marito mortuo, posteà conceptisset: quoniam Decemuiri in decimo mense gigni hominem, non in undecimo scripsissent. Sed diuum Hadrianum causa cognita, decreuisse in xi. quoque mense partum edi posse: idque ipsum eius rei decretum nos legimus. In eo decreto Hadrianus id statuere se dicit: requisitis ueterum philosophorum, & medicorum sentẽtijs. Hodie quoque in satyra forte M. Varronis legimus, quę inscribitur Testamentũ, uerba hæc: Si quis mihi filius unus pluresue in decem mensibus gignuntur: ij si erunt* ὄνοι λύρας, *exhæredes sunto. Quòd si quis undecimo mẽse,* κατ᾽ Ἀριστοτέλην, *natus* † *esto: Accio idem quod Titio ius esto apud me. Per hoc uetus prouerbium Varro significat, sicuti uulgò dici solitum erat de rebus inter*

Sunt qui μοῖραν legunt. Vide Cæliũ lib. 12. cap. 13

†Alias est Prouerbium.

inter se nihil distantibus, idem Accij quod Titij: ita pari eodemq; iure esse in x. mensibus natos, & xi. Quod si ita, neque ultra decimum mensem fœtura mulierum protolli potest: quæri oportet, cur Homerus scripserit Neptunum dixisse puellæ a se recens compressæ:

- Καῖρε γυνὴ φιλότητι, περιπλομένου δ' ἐνιαυτοῦ
- Τέξεις ἀγλαὰ τέκνα, ἐπεὶ οὐκ ἀποφώλιοι εὐναὶ ἀθανάτων.

Id cum ego ad complureis grammaticos attulissem, partim eorum disputabant, Homeri quoque ætate, sicuti Romuli, annum fuisse non xij. mensium, sed x: Alij conuenisse Neptuno maiestatique eius dicebant, ut longiore tempore fœtus ex eo grãdesceret. Alij alia quædam nugalia. Sed Phauorinus mihi ait, περιπλομένου ἐνιαυτοῦ, non confecto esse anno, sed affecto. In qua re usus est uerbo non uulgaris significationis. Affecta enim (sicuti M. Cicero, & ueterum elegantissimi locuti sunt) ea propriè dicebantur, quæ non ad finem ipsum, sed proximè fini progressa deductáue erant. Hoc uerbum ad hanc sententiam in Ciceronis oratione fuit, quã dixit de prouincijs cõsularibus. Hippocrates aũt in eo libro (de quo supra scripsi) cũ et numerũ dierũ, quibus cõceptũ in utero coagulũ conformatur, & tẽpus ipsius partionis nono aut decimo mense definisset: neq; id tamẽ semper eadẽ esse fini dixisset, sed alias ocyus fieri, alias serius: hisce a. postremum uerbis usus est: γίνεται δὲ ἐν τούτοις καὶ πλείω, καὶ ἐλάσσω, καὶ ὅλου κατὰ μέρος. καὶ εἴπομεν δὲ καὶ πλείω πλείο νων

Affecta quæ sint.

νον, καὶ ἐλάσσω ἐλασσόνων. *Quibus uerbis significat quod aliquando ocyus fieret, non multò tamen fieri ocyus: neque quod serius, multò serius. Memini ego Romæ accuratè hoc, atq; solicitè quæsitum, negotio non rei tunc paruę postulante, an viij. mense infans ex utero uiuus editus, & statim mortuus, ius trium liberorum suppleuisset: cùm abortio quibusdam, non partus uidetur mensis octaui intempestiuitas. Sed quoniam de Homerico annuo partu, ac de decimo mense diximus quæ cognoueramus: uisum est non prætereundum, quod in Plinij secundi lib. vij. naturalis historiæ legimus, Id autem quia extra fidem esse uideri potest, uerba ipsius Pli. posuimus: Massurius autor est, L. Papyrium prætorem secundo hærede lege agente bonorum possessionem contra eum dedisse, cùm mater partum se xiij. mensibus tulisse diceret: quoniam nullum certum tempus pariendi statutum ei uidetur. In eodem libro Plinij secundi uerba hæc scripta sunt: Oscitatio in enixu letalis est, sicuti sternuisse a coitu abortiuum.*

Ius triū liberorū.

Lib. 7. cap. 5.

Quòd tres libros Plato Pilolai Pitagorici, & Aristoteles pauculos Speusippi philosophi mercati sunt, pretijs fidem non capientibus. Cap: 17.

M*Emoriæ mandatum est, Platonem philosophum tenui admodum pecunia familiari fuisse: †atque eum tamen treis Philolai Pitagorici libros decem milibus denarium mercatum. Id ei pretium*

†Alias, atqui.

donasse quidam scripserunt, amicum eius Dionem *Syracusanum. Aristotelem quoque traditum libros pauculos Speusippi philosophi, post mortē eius, emisse talētis Atticis tribus: ea summa fit nummi nostri* H-S. *duo et* LXX. *milia.* Τίμον *amarulētus librū male dicentissimū cōscripsit, qui* σίλλος *inscribitur. In eo lib. Platonē philosophum, quem dixeramus tenui admodum pecunia familiari fuisse, contumeliosè appellat, quod impenso pretio librum* Pythagoricæ *disciplinæ emisset: exq; eo Timæū nobilem illum dialogū* † *continuasset. Versus super ea re* τίμωνος *hi sunt*

† Cōcinasset.

Καὶ σὺ Πλάτων καὶ γάρ σε μαθητείας πόθος ἔσχεν
Πολλῶν δ' ἀργυρίων ὀλίγην ἠλλάξας βίβλον
Ὅθεν ἀπαρχόμενος γράφειν ἐδιδάχθης.

Quid sint Pedarij senatores, & quam ob causam ita appellati: quamq; habeant originem uerba hæc ex edicto tralatitio Consulum, Senatores quibusq; in senatu sententiam dicere licet. Cap. 18.

De pedarijs senatoribus.

NOn pauci sunt, qui opinantur Pedarios Senatores *appellatos, qui sententiam in senatu non uerbis dicerent, sed in alienam sententiam pedibus irent. Quid igitur cum* SENA. *Consult. per discessionem fiebat? non'ne uniuersi Senatores sententiam pedibus ferebant? Atqui hæc etiam uocabuli istius ratio dicitur, quam* C. *Bassus in commentarijs suis scriptam reliquit. Senatores enim dicit in ueterum ætate, qui curulem magistratum gessissent, curru solitos honoris gratia im curiam uehi: in quo curru sella esset, supra quam considerent: quæ*

ob

ob eam causam curulis appellaretur: sed eos Senatores, qui magistratum Curulem nondum ceperant, pedibus itauisse in curiam. Propterea Senatores non dum maioribus honoribus functos, pedarios nominatos. Marcus autem Varro satyra Menippea, quæ ἱπποκύων inscripta est, equites quosdam dicit pedarios appellatos: uideturq; eos significare, qui non dum a CENS S. *in Senatum lecti, Senatores, quidem non erant: sed quia honoribus populi usi quidē erāt, in Senatum ueniebant, & sententiæ ius habebant. Nam & curulibus magistratibus functi qui nōdum a Censoribus in Senatum lecti erant, Senatores non erant. Et quia in postremis scripti erant, non rogabantur sententias: sed quas principes dixerant, in eas † descendebant: Hoc significabat edictum, quo nunc quoque* COS S. *cum senatoribus in curiam uocant, seruandæ consuetudinis causa, translatitio utuntur. Verba edicti hæc sunt: Senatores, quibusq; in Senatu sententiam dicere licet. Versum quoque* Liberij, *in quo id uocabulum positum est, notari iussimus: quem legimus in mimo, qui Scriptor inscriptus est.*

† Discedebant.

Caput sine lingua, pedaria sententia est.

Hoc uocabulum a plerisque barbarè dici animaduertimus: nam pro Pedarijs Pedanos appellant.

Qua ratione C. Bassus scripserit Parcum hominem appellatum: & quam eius uocabuli causam putarit: & contra quem in modum, quibusq; uerbis Phauorinus hanc traditionem eius eluserit. Cap 19.

A Pud cœnam Phauorini philosophi cùm discubitum

tum fuerat, cœptusque erat apponi cibus, seruus assistens mensæ eius legere inceptabat aut Græcarum quid literarum, aut nostratium; Velut eo die, quo affui ego legebatur C. Bassi *eruditi uiri liber de origine uerborum, & uocabulorum. In quo ita scriptum fuit. Parcus composito uocabulo dictus est, quasi par arcæ: quando sicut in arca omnia reconduntur, eiusq; custodia seruantur & continentur, ita homo tenax paruoq; contentus, omnia custodita & recondita habet, sicuti arca: quam ob causam parcus quasi par arcæ nominatus est. Tum* Phauorinus: *ubi hæc audiuit: Superstitiose, inquit, & nimis molestè atque odiosè confabricatus commolitusque magis est originem uocabuli C. iste* Bassus, *quàm enarrauit, Nam si licet res dicere commentitias, cur non probabilius uideatur, ut accipiamus parcum ob eam causam dictum, quòd pecuniam consumi atque impendi arceat & prohibeat: quasi pecuniarcus? Quin potius quod simplicius, inquit, ueriusque est id dicimus?* Parcus *enim neque ab arca, neque ab arcendo: sed ab eo quod est* Parum, *& paruum denominatus est.*

Pecuniarcus.

A. GE-

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER QVARTVS.

Sermo quidam Phauorini philosophi cum grammatico iactantiore factus, in Socraticum modum: atq; ibi inter sermonem dictum, quibus uerbis penus a Qu. Sceuola definita sit: quodq; eadem definitio culpata reprehensaque sit. Cap. I.

N Vestibulo ædium Palatinarum omnis fere ordinum multitudo, opperientes salutationem Cæsaris, constiterant. Atq; ibi in circulo doctorum hominum Phauorino philosopho præsente, ostendebat quispiam grāmaticæ rei doctior, scholica quædam nugalia, de generibus, & casibus uocabulorum disserens cum arduis superciliis, uocisq; & uultus grauitate composita: tanquam interpres & arbiter Sibyllę oraculorum. Tum aspiciens ad Phauorinum (quāquàm ei etiam nōdum satis notus esset) Penus quoq; inquit, uariis generibus dictum, & uarie declinatum est. Nam & hoc penus, & hæc penus: & huius peni & peniris, & penitiris, & penoris ueteres

teres dictauerunt. Mundum quoque muliebrem L cilius in satyrarum xvi. non uirili genere, ut cæteri sed neutro appellauit his uersibus.

Legauit quidam uxori mundum omne, penumq;

Mundum omne.

† quis

Quod mundum atq: penum? nam † qui dijudicet isthuc? Atq; omnium horum, & testimonijs, & exẽplis constrepebat. Cumq; nimis otiosè sibi placeret, intercessit placidè Phauorinus: &, Iam bone, inquit, magister quicquid est nomen tibi, abundè multa docuisti, quæ quidem ignorabamus, & scire haud sanè postulabamus. Quid enim refert mea, eiusq; qui cum loquor, quo genere Penum dicam, aut in quas extremas literas declinẽ: si nemo id non nimis barbarè fecerit? Sed hoc planè indigeo addiscere, quid sit Penus, & quo sensu id uocabulum dicatur: ne rẽ quotidiani usus, tanquã qui in uenalibus Latinè loqui tentant, alia quàm oportet, uoce appellem. Quæris, inquit, rem minimè obscuram. Quis adeò ignorat Penum esse uinum, & triticum, & oleum, & lẽtem, & fabam, atq; huiuscemodi cetera? Etiamne, inquit Phauorinus, miliũ, & panicũ, & glans, & hordeũ penus est? Sunt enim propemodũ hæc quoq; eiusmodi. Cumq; ille reticens hæreret: Nolo, inquit, hoc iam labores, an ista quæ dixi, penus appellentur: sed potes ne mihi non speciem aliquã de penu dicere, sed definire genere proposito, & differentijs appositis, quid sit penus? quot sint penus genera: & quas differentias dicas, non hercle, inquit, intelligo. Rem, inquit Phauorinus, planè dicam. Postulas, quod difficilius est, dici planius. Nã hoc quidem peruulgatũ est,

Penus q̃d sit.

defi-

definitionem omnem ex genere, & differentia consistere. Sed si itē me tibi † præmandere (quod aiunt) postulas: faciam sanè id quoq; honoris † tui habendi gratia: atq; deinde ita exorsus est: Si (inquit) ego te nunc rogem, uti mihi dicas, & quasi circunscribas uerbis, quid homo sit, non opinor respondeas hominē esse te, atq; me. Hoc enim, quis homo sit, ostēdere est: non quid homo sit dicere. Sed si (inquam) peterem, ut ipsum illud quod homo est, definires: tum profectò mihi diceres, hominem esse mortale animal, rationis & scientię capiens: uel quo alio modo diceres, ut eum à cæteris animalibus omnibus separares. Proinde igitur nunc te rogo, ut quid sit penus dicas: non ut aliquid ex penu nomines. Tum ille ostentator uoce iam molli, atq; demissa, Philosophias (inquit) ego non didici, nec discere appetiui. Et si ignoro an hordeū ex penu sit, aut quibus uerbis penus definiatur: non ea re literas quoq; alias nescio. Scire (inquit ridens iam Phauorinus) quid penus sit, non ex nostra magis est philosophia, quàm grāmatica tua. Meministi enim, credo, quæri solitum, quid Vergilius dixerit, Penū instruere, uel longā, uel longo ordine. Vtrunq; enim profectò scis legi solitum. Sed ut faciam ęquiore animo ut sis: ne illi quidem ueteris iuris magistri, qui sapientes appellati sunt, definisse satis rectè existimantur, quid sit Penus. Nam Q. Scæuolā demonstrandum Penum his uerbis usum audio: Penus est, inquit, quod esculentum, aut poculentum est. Quod enim ipsius patris familias, aut liberorum patris familias, eiusq; familiæ quæ circum eos aut liberos eius

est, &

† Locus restitutus ab Erasmo in adagio præmāsum in os inserere.

† tibi

Aeneidos lib. primo

est, & opus nõ facit, causa paratum est (ut Mutius ait) Penus uideri, debet. Nam quæ ad edendum, bibendumq; in dies singulos prandij, aut cœnæ causa parantur, penus non sunt: sed ea potius, quæ huiusce generis longæ usionis gratia cõtrahuntur, & reconduntur: ex eo quòd non in promptu sint, sed intus, & penitus habeantur, Penus dicta sunt. Hæc ego, inquit, cùm philosophiæ me dedissem, non insupertamen habui dicere: quoniã ciuibus Romanis Latinè loquẽtibus, rẽ non suo uocabulo demonstrare, non minus turpe esset, quàm hominem non suo nomine appellare. Sic Phauorinus sermones in genus cõmune, a rebus paruis, & frigidis abducebat ad ea quæ esset magis utile audire ac discere: non allata extrinsecus, non per ostentationẽ, sed indidẽ nata, acceptaq;. Præterea de Penu adscribendũ hoc etiam putaui, Ser. Sulpitium in reprehensis Scæuolæ capitibus scripsisse: Seio Helio placuisse, non quæ esui tantum, & potui forent: sed tus quoque & cereos in penu esse: quodque esset eius fermè rei causa cõparatum, Massurius autẽ Sabinus in iuris ciuilis secundo, etiam quod iumentorum causa apparatum esset, quibus dominus uteretur, Penori attributum dicit. Ligna quoque, & uirgas, & carbones, quibus conficeretur penus, quibusdam ait uideri esse in Penu. Ex ijs autem quæ promercalia, & usuaria in locis ijsdem essent: ea sola esse Penoris putat, quæ sint usui annuo.

Quid

Quid differant Morbus & Vitiũ; & quam vim habeāt vocabula ista in edicto Aedilium: & an eunuchus, & steriles mulieres redhiberi posint: diuersæq; super ea re sententiæ. Cap. II.

IN edicto Aedilium curulium, qua parte de mancipijs uendundis cautum est, scriptum sic fuit: Titulus seruorum singulorum ut scriptus sit curato: ita ut intelligi rectè posit, quid morbi, uitijq; cuiq; sit: quis fugitiuus, erró ue sit: noxa ue solutus non sit. Præterea quæsierunt iureconsulti ueteres, quid Mancipium morbosum, quia'ue uitiosum rectè diceretur: quantúmq; Morbus a Vitio differret. Cætilius Sabinus in libro, quem de edicto Aedilium curulium composuit, Labeonem refert, quid esset Morbus hisce uerbis definiße: Morbus est habitus cuiusq; corporis contra naturã, qui usum eius facit deteriorem. Morbus.
Sed Morbũ aliàs in toto corpore accidere dicit, aliàs in parte corporis. Totius corporis morbum eße, ueluti φθίσις, aut febris: partis autem, ueluti cæcitas, aut pedis debilitas. Balbus autem, inquit, & † atypus, uitiosi magis quàm morbosi sunt: & equus mordax, aut calcitro, uitiosus, non morbosus est. Sed cui morbus est, is etiam uitiosus est: neque id tamen contra fit. Potest enim qui uitiosus est, non morbosus eße. Quamobrem cũ de homine morboso ageretur, nequaquam (inquit) ita diceretur: Quanto ob id uitiũ minoris erit? De eunucho quidem quæsitũ est, an contra edictum Aedilium uideretur uenundatus, si ignoraßet emptor eum eunuchum eße, Labeonem respondiße aiunt redhiberi poße, quasi morbosum. Sues au

† Bap. Egnatius aphthiphũ legit.

tem fœminas si steriles essent, & uenum ißent: ex edicto Aedilium poße agi, Labeonem scripsisse. De sterili autem muliere, si natiua sterilitate sit, Trebatiũ, contra Labeonem respondiße dicunt. Nam cum redhiberi eam Labeo, quasi minus sanã putasset, nõ oportere aiunt Trebatium ex edicto apposuisse, si ea mulier a principio genitali in sterilitate esset: ac si ualetudo eius offendißet, exq; ea uitiũ factum esset, ut concipere fœtus non posset, tum sanam non videri; et esse in causa redhibitionis. De myope quoq; qui lusciosus Latinè appellatur, & περὶ νόσου dißẽsum est. Alij enim redhiberi omnino debere: alij contrà, nisi id uitium morbo contractum eßet. Eum verò, cui dens deesset, Seruius redhiberi posse respondit: Labeo in causa esse redhibendi negauit. Nã & magna (inquit) pars dente aliquo carent: neq; eo magis plerique homines morbosi sunt. Et absurdum admodũ est dicere, non sanos nasci homines: quoniam cum infantibus non simul dentes gignuntur. Non prætereundum est id quoque in libris ueterum iuris peritorum scriptum eße, Morbum & Vitium distare: quòd Vitium perpetuum, Morbus cum accessu disceßuq; sit. Sed hoc si ita est, neque cæcus, neque eunuchus morbosus est: contra Labeonis, quam suprà dixi, sententiam. Verba Massurij Sabini apposui, ex libro iuris ciuilis II. Furiosus, mutus'ue, cui'ue quod membrum lacerum læsumq; est, aut obest quo ipse minus aptus sit: morbosi sunt. Qui non longè uidet, tam sanus est, quàm qui tardius currit.

Quòd nullæ fuerint rei vxoriç actiones in vrbe Roma, ante Carbilianum diuortium: atque inibi quid sit propriè Pellex, queq; eius vocabuli ratio sit. Cap. 3.

Memoriæ traditum est quingẽtis ferè annis post Romam conditam, nullas rei uxoriæ neq; actiones, neque cautiones in vrbe Roma, aut in Latio *fuisse: quia profectò nihil desiderabantur, nullis etiam tunc a matrimonijs diuertentibus. Seruius quoq; Sulpitius in libro, quem composuit de dotibus, tum primùm cautiones rei vxoriæ necessarias esse uisas scripsit, cùm Sp. Carbilius, cui Ruga cognomentum fuit, vir nobilis, diuortium cum vxore fecit: quia liberi ex ea, corporis vitio, non gignerentur: anno Vrbis conditæ* DXXIII. M. *Attilio, P. Valerio Consulibus. Atque is Carbilius traditur vxorem, quam dimisit, egregiè dilexisse, charissimamq; morum eius gratia habuisse: & iurisiurandi religionem animo, atque amori præuertisse: quòd iurare a* Censoribus *coactus erat vxorem se liberorum quærendorum gratia habiturum. Pellicem autem appellatam, probrosamq; habitam eam, quæ iuncta consuetaq; esset cum eo, in cuius manu mãcipioque alia matrimonij causa foret, hac antiquissima lege ostenditur: quam* Numæ *regis fuisse accepimus: Pellex ædem Iunonis non tangitò: si tangit, Iunoni crinibus dimissis agnum fœminam cædito. Pellex autẽ quasi, πάλλαξ, id est quasi παλλακίς, ut pleraque alia, ita hoc quoque uocabulum de Græco flexum est.*

Diuortiũ primũ Romæ factũ.

Pellex.

Quid Ser. Sulpitius in libro qui est de dotibus, scripserit de iure, atque more veterum sponsaliorum. Cap. 4.

Sponsalia quomodo fiebant.

Sponsalia in ea parte Italiæ, quæ Latium appellatur, hoc more atque iure solita fieri, scripsit Ser. Sulpitius, in libro quem scripsit de dotibus: Qui uxorem (inquit) ducturus erat, ab eo unde ducenda erat, stipulabatur eam in matrimonium ductum iri: qui daturus erat, itidem spondebat. Is contractus stipulationum, sponsionumq́;, dicebatur Sponsalia. Tūc quæ promissa erat, Sponsa appellabatur: qui spoponderat ducturum, Sponsus. Sed si post eas stipulationes uxor non dabatur, aut non ducebatur: qui stipulabatur ex † sponsu agebat, iudices cognoscebant. Index quā ob rem data accepta ue non esset uxor querebat: si nihil iustæ causę uidebatur, litem pecunia ęstimabat: quantiq́ue interfuerat eam uxorem accipi aut dari, eū qui spoponderat, aut qui stipulatus erat, condēnabat. Hoc ius sponsaliorum obseruatum dicit Seruius ad id tempus, quo ciuitas uniuerso Latio, lege Iulia, data est. Hæc eadem Neratius scribit in libro, quem de nuptijs composuit.

Sponsus, Sponsa.

† *sponso.*

Historia narrata de perfidia Aruspicum Hetruscorum: quodq́; ob eam rem uersus hic a pueris Romæ urbe tota cantatus est: Malum consilium, consultori pessimum est. Cap. v.

Hor. Cocles.

Statua Romæ in comitio posita Horatij Coclitis, fortissimi uiri, de cœlo tacta est. Ob id fulgur

piaculis luendum Aruſpices ex Hetruria acciti, inimico atq; hoſtili in populum Ro. animo, ut ſtituerant eam rem contrarijs religionibus procurare. Atq; illam ſtatuam ſuaſerũt in inferiorem locum perperam tranſponi, quem ſol oppoſitu circum undiq; aliarum ædium nunquàm illuſtraret. Quod cùm ita fieri per ſuaſiſſent: delati ad populum, proditiq́ue ſunt: & cũ de perfidia confeſſi eſſent, necati ſunt: conſtititq; eam ſtatuam (perinde ut ueræ rationes poſt compertæ monebant) in locum editum ſubducendam: atq; ita in area Vulcani ſublimiori loco ſtatuendam: eaq; res bene, & proſperè reipublicæ ceſſit. Tunc igitur quòd in Hetruſcos Aruſpices male conſulentes animaduerſum, uindicatumq́ue fuerat: uerſus hic ſcite factus, cantatusq́ue eſſe pueris urbe tota fertur:

Aruſpicũ Hetruſcorum fraus

Malum conſilium, conſultori peſſimum eſt.

Ea hiſtoria de Aruſpicibus, ac de uerſu iſto ſenario, ſcripta eſt in Annalibus maximis, lib. XI. & in Verrij Flacci lib. I. rerum memoria dignarum. Videtur autem hic uerſus de Græco illo Heſiodi uerſu expreſſus.

Ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη.

Verba ueteris Senatuſconſulti iſta, quo decretum eſt hoſtijs maioribus expiandum, quod in ſacrario haſtæ Martiæ mouiſſent: atq; ibi enarratum, quid ſint Hoſtiæ ſuccidaneę, quid item Tempora præcidanea: & quod Capito Atteius Ferias quaſdam pręcidaneas appellauit. Cap. VI.

VT Terram mouiſſe nuntiari ſolet, eaq́; res procuratur: ita in ueteribus memorijs ſcriptum

legimus, Nuntiatum esse Senatui in Sacrario, in regia, hastas Martias mouisse. Eius rei causa Senatusconsultum factum est, M. *Antonio, A. Posthumio consulibus: eiusque exemplum hoc est: Quod C. Iulius, L. Filius, Pontif. nuntiauit, in sacrario, in regia, hastas Martias mouisse: D.E.R.I.C. ut* M. *Antonius* Consul *hostijs maioribus Ioui, & Marti procuraret: quod & cæteris dijs (quibus uideretur) placandis, uti procurasset, satis habendum censuerunt: si quid succidaneis opus esset, Regibus accederet. Quòd succidaneas hostias* Senatus *appellauit, quæri solet, quid uerbum id significet.* In *Plauti quoq; comœdia, quæ Epidicus inscripta est, super eodem ipso uerbo requiri audio, in his uersibus:*

D.E.R.I.C. hoc est de ea re ita cẽsuerunt.

Men' piacularem oportet fieri ob stultitiam tuam,
Vt meum tergum stultitiæ tuę subdas succidaneũ?

Succidaneę hostię.

Succidaneæ autem hostiæ dicuntur, æ, litera per morem compositi uocabuli in i, literam cõmutata. Nam quasi succædaneæ appellatæ: quoniam si primis hostijs litatum non erat, alię post easdem ductæ hostiæ cædebantur: quæ quasi prioribus iam cæsis, luendi piaculi gratia, subdebantur, & succidebantur: ob id succidaneę nominatę, litera, i, scilicet tractim pronũtiata. Audio enim quosdam eam literam in hac uoce barbarè corripere. Eadem autẽ ratione uerbi, Pręcidaneæ quoque hostię dicuntur, quę ante sacrificia solennia pridie cæduntur. Porca etiã præcidanea appellata, quam, piaculi gratia, ante fruges nouas fieri cœptas, immolari Cereri mos fuit: si qui familiam funestam aut non purgauerant, aut aliter eam rem,

Præcidaneæ hostiæ.

quàm

quàm oportuerat, procurauerunt. Sed porcam, & hostias quasdam Præcidaneas (sicut dixi) appellari, vulgo notum est. Ferias præcidaneas dici, id (opinor) a vulgo remotum est: propterea uerba Atteij *Capitonis ex quinto librorum, quos de pontificio iure composuit, scripsi: Ibi* Cornucario *Pont. Max. feriæ præcidaneæ, in atrum diem inauguratæ sunt. Collegium decreuit non habendum religioni, quin eo die feriæ præcidaneæ essent.*

De epistola Val. Probi grãmatici ad Marcellum scripta, super accentu nominum quorundam Punicorum. Cap. VII.

V*Alerius Probus Grammaticus inter suam ætatem præstanti scientia fuit. Is Annibalem, & Asdrubalem, & Hamilcarem ita pronuntiabat, uti penultimam circunflecteret: ut testis est epistola eius scripta ad Marcellum: in qua* Plautum, *& Ennium, multosque alios ueteres eo modo pronuntiasse affirmat. Solius tamen Ennij uersum unũ ponit, ex libro, qui Scipio inscribitur: Eum uersum quadrato numero factum subiecimus: in quo nisi tertia syllaba de Annibalis nomine circunflexè ponatur, numerus claudus est. Versus Ennij, quem dixit, ità est:* Val. Probus.

Qui propter Annibalis copias considerant.

Quid C. Fabritius, de Cornelio Rufino, homine auaro, dixerit: quem cum odisset, inimicusque esset, designandum tamen eum Consulem curauit. Cap. VIII.

Fabritius Rufinus.

Fabritius Lucinus *magna gloria uir, magnisque rebus gestis fuit.* Publius *Cornelius Rufinus manu quidem strenuus, & bellator bonus, militariq; disciplina peritus admodum fuit: sed furax homo, & auaritia acri erat. Hunc* Fabritius *non probabat, neque amico utebatur: usu sq; eum morum causa fuit. Sed cùm temporibus* Reip. *difficilimis Consules creãdi forent: & is Rufinus peteret Consulatum: competitoresque eius essent imbelles quidem, & faciles: summa ope adnisus est Fabritius, uti Rufino Consulatus deferretur. Eam rem plerisq; admirantibus, quòd hominem auarum, cui esset inimicissimus, creari Consulem peteret, quem hostiliter oderat, Fabritius inquit, Nihil est quod miremini, si malui cõpilari, quã uenire. Hunc Rufinum postea bis Consulatu, & dictatura functũ, Censor Fabritius Senatu mouit: ob luxuriæ notam, quòd decem pondo argenti factitaret. Id autem quod suprà scripsi, Fabritium de Cor. Rufino, ita in pleraq; historia scriptum est, dixisse. M.* Cicero *non alijs a* Fabritio, *sed ipsi* Rufino *gratias agenti, quòd eius gratiam dedignatus non esset, dictũ esse refert, in libro.* 11. *de oratore. Verba Ciceronis hæc sunt: Arguta etiam significatio est, cum parua re, & sæpe uerbo, res obscura, & latens illustratur.* Vt *cum C. Fabritio. P. Cornelius homo (ut existimatur) auarus, & furax, sed egregiè fortis, & bonus* Imperator, *gratias ageret, quòd se homo inimicus Consulem fecißet, bello præsertim magno, & graui, Nihil est quo mihi gratias agas, inquit, si malui compilari, quàm uenire.*

Quid

Quid significet propriè Religiosus: & in quæ diuerticula significatio istius uocabuli flexa sit: & uerba Nigidij Figuli, ex cômentarijs eius super ea re sumpta. Cap. IX.

Nigidius Figulus homo (ut ego arbitror) iuxta M. Varronem doctissimus, in undecimo commentariorum grãmaticorum uersum ex antiquo carmine refert memoria hercle dignum, Nigidius Figulus. Macrob. lib. I. cap. 10. & lib. 5. cap. 3.

Religentem esse oportet, religiosum nefas.

Cuius autem id carmen sit, non scribit. Atq; eodem loco Nigidius: Hoc (inquit) inclinamentum semper huiuscemodi uerborum, ut Vinosus, Mulierosus, Religiosus, nũmòsus, signat copiã quandã immodicã rei, super qua dicitur. Quocirca Religiosus is appellabatur, qui nimia, & superstitiosa religione sese alligauerat: eaque res uitio assignabatur. Sed pręter ista, quæ Nigidius dicit, alio quodam diuerticulo significationis, Religiosus pro casto, atq; obseruanti, cohibentique sese certis legibus finibusque, dici cœptus. Simili autem modo, illa quoque uocabula, ab eadem profecta origine, diuersum significare uidentur: Religiosi dies, & Religiosa delubra. Religiosi enim dies dicuntur, tristi omine infames, impeditique: in quibus, & res diuinas facere, & rem quampiam nouam exordiri, temperandum est: quos multitudo imperitorum praué, & perperam Nefastos appellant. Itaque M. Cicero in libro epistolarum nono ad Atticũ: Maiores (inquit) nostri funestiorem diem esse uoluerunt Alliensis pugnę, quàm urbis captæ: quòd hoc malum ex illo. Itaque alter religiosus etiã nunc dies, Osus finita. Religiosus.

alter

alter in uulgus ignotus. Idem tamen M. Tullius in oratione de accusatore constituendo, Religiosa delubra dicit: non ominosa, nec tristia, sed maiestatis, uenerationisque plena. Massurius *autem* Sabinus *in commentarijs, quos de indigenis composuit: Religiosum (inquit) est, quod propter sanctitatem aliquam remotum, ac sepositum a nobis est. Verbum a relinquendo dictum, tanquam Ceremoniæ a carendo. Secundum hanc Sabini interpretationem, templa quidem ac delubra, quia horum cumulus in uituperationem nõ cadit, ut illorum, quorum laus immodesta est, quæ non uulgò ac temere, sed cum castitate ceremoniaq; adeunda, & reuerenda, & reformidanda sunt, magis quã inuulganda. Sed Dies religiosi dicti, quos ex contraria causa, propter ominis diritatẽ, relinquimus, Iccirco ait Terentius in* Heaut.

Religiosi dies.

Tum quod dem ei, rectè est.
Nam nihil esse mihi, religio est dicere.

Quòd si (ut ait Nigidus) oĩa istiusmodi inclinamenta nimium, ac præter modum significant, & iccirco in culpas cadunt, ut Vinosus, Mulierosus, Verbosus, Morosus, *Famosus: cur Ingeniosus, & Formosus, & Officiosus, & Speciosus, quæ pariter ab ingenio, & forma, & officio inclinata sunt: cur etiam Disciplinosus, Consiliosus, Victoriosus, quæ* M. *Cato ita affigurauit: cur item Facundiosa, quod Sempronius Asellio* XIII. *rerum gestarum ita scripsit: Facta sua spectare oportere, dicta nõ, si minus facundiosa essent: cur, inquam, ista omnia nunquam in culpã, sed in laudem dicuntur? Quanquàm hæc quoq; incrementum*

mentũ sui nimium demonſtrent: an propterea, quia illis quidem, quæ ſuprà poſui, adhibendus eſt modus quidem neceſſarius? Nam, & gratia, ſi nimia atque immodica: & mores, ſi multi atque uarij: & uerba, ſi perpetua, atque infinita, & obtundentia: & fama, ſi magna, & inquieta, & inuidioſa ſit: neque laudabilia, nec utilia ſunt. Ingenium autem, & officium, & forma, & diſciplina, & conſilium, & uictoria, & facundia, ſicut ipſę uirtutũ amplitudines, nullis finibus cohibentur: ſed quanto maiora auctioràq; ſunt, etiam tanto laudatiora ſunt.

Quid obſeruatum de ordine rogandarum ſententiarum in Senatu: iurgiorumque in Senatu C. Cæſaris Conſulis, & Marci Catonis diem dicendo eximentis. Cap. 10.

ANte legem, quæ nunc de Senatu habendo obſeruatur, ordo rogandi ſentẽtias uarius fuit. Aliàs primus rogabatur, qui a CENS. *princeps in Senatum lectus fuerat: aliàs qui deſignati* COSS. *erãt: quidam è* COSS. *ſtudio aut neceſſitudine aliqua adducti, quem ijs uiſum erat, honoris gratia, extra ordinem ſententiam primum rogabant. Obſeruatum tamen eſt, cum extra ordinem fieret, ne quis quenquã ex alio, quàm ex conſulari loco, ſententiam primum rogaret. C. Cæſar in Conſulatu, quem cum M.* Bibu*lo geſsit, quatuor ſolos extra ordinem rogaſſe ſententiam dicitur. Ex hijs quatuor principem rogabat M. Craſſum: ſed poſtquam filiam Cn. Pompeio deſponderat, primum cœperat Pompeium rogare. Eius rei* Rogandi Senatus ordo.

ratio-

rationem reddidiſſe eum Senatui, Tyro Tullius M. Ciceronis libertus, refert: itaque ſe ex patrono ſuo audiſſe ſcribit. Idipſum Capito Atteius in libro, quē de officio ſenatorio compoſuit, ſcriptum reliquit. In eodem lib. Capitonis, id quoque ſcriptum eſt. Caius inquit, Cæſar Conſul M. Catonem ſententiam rogauit: Cato, rem quæ conſulebatur, quoniam non e Rep. uidebatur, perfici nolebat. Eius rei gratia ducendæ longa oratione vtebatur, eximebatq; dicendo diem. Erat enim ius Senatori, ut ſententiam rogatus, diceret antè quicquid vellet alius rei, & quoad vellet. Cæſar COS. *viatorem vocauit: eumq; cùm finem non faceret, prehendi loquentem, & in carcerem duci iuſsit. Senatus conſurrexit, & proſequebatur Catonem in carcerem. Hac, inquit, inuidia facta, Cæſar deſtitit, & mitti Catonem iuſſit.*

Quæ, qualiaq; ſint, quæ Ariſtoxenus, quaſi magis comperta de Pythagora memoriæ commendauit: & quæ item Plutarchus in eundem modum, de eodem Pythagora, ſcripſerit. Cap. XI.

Pythagoræ cibus.

Gellius fabulū, pro faba vertit.

OPinio vetus falſa occupauit, & conualuit: Pythagoram philoſophum non eſitauiſſe ex animalibus: item abſtinuiſſe fabulo, quem κύαμον *Græci appellant. Ex hac opinione Callimachus poeta ſcripſit:*

Καὶ κυάμον ἀπὸ χεῖρας ἔχην ἀνιῶντον ἔδεσθαι
Κ' ἀγὼ Πυθαγόρας ὡς ἐκέλευε λέγω.

Ex eadem item opinione M. Ci. *in lib. de diuinatione* I. *hæc verba poſuit.* Iubet *igitur* Plato *ſic ad ſo*

mnum

mnium proficiſci corporibus affectis, vt nihil ſit, quod errorem animis perturbationemq́; afferat. Ex quo etiam Pythagoreis interdictum putatur, ne faba ue ſcerentur: quæ res habet inflationem magnam. Is ci bus tranquillitatem mentis quærentibus conſtat eſſe contrarius. Hec quidem M. Cicero. Sed Ariſtoxenus muſicus, vir literarum veterum diligentiſſimus, Ari ſtotelis philoſophi auditor, in libro, quem de Pytha gora reliquit, nullo ſæpius legumento Pythagoram dicit vſum quàm fabis, quoniam is cibus & ſubduceret ſenſim aluum, & leuigaret. Verba iſta Ariſtoxeni ſubſcripſi: πυθαγόρας δὲ τῶν ὀσπρίων μάλιστα τὸν κύαμον ἐδοκίμασε λίαν. κινητικόν τε γὰρ εἶναι, καὶ διαφορητικόν. διὸ καὶ μάλιστα κέχρηται αὐτῷ.

Fabæ in flant.

Porculis quoque minuſculis, & hœdis teneriori bus victitaſſe idem Ariſtoxenus refert. Quam rem videtur cognouiſſe ex Xenophilo Pythagorico, fami liari ſuo: & ex quibuſdam alijs natu maioribus, qui ab ætate Pythagoræ haud multum aberant. Ac de animalibus Alexis etiam poeta in comœdia, quæ Py thagorę uita inſcribitur, docet. Videtur autem, de κυάμῳ *non eſitato cauſam erroris fuiſſe, quia in Em pedoclis carmine, qui diſciplinas* Pythagoræ *ſecutus eſt, uerſus hic inuenitur:*

Δειλοὶ πάνδειλοι κυάμων ἄπο χεῖρας ἔχεσθαι.

Opinati enim *ſunt plerique* κύαμον *legumẽtum uulgò dici. Sed qui diligentius ſcitiusq́; carmina Em pedoclis arbitrati ſunt,* κυάμους *hoc loco teſticulos ſignificare dicunt: eosq́; more Pythagoræ ope tè at-*

Legumen tum.

que symbolicè κυάμους *appellatos: quod sunt* ἐς τὸ κυεῖν δεινοὶ, καὶ αἴτιοι τοῦ κυεῖν.

Iccirco Empedoclem versu isto non a fabulo eden dor sed a rei venereę proluuio, uoluisse homines dedu cere, Plutarchus *quoque homo in disciplinis graui autoritate in primo librorum, quos de Homero com composuit, Aristotelem pilosophum scripsit, eadem ipsa de pitagoricis scripsisse: quod non abstinue- runt edundis animalibus, nisi pauca carne quadam. Verba ipsa Plutarchi (quoniam res inopinata est) subscripsi:* Ἀριστοτέλης δὲ μήτρας, καὶ καρδίας, καὶ ἀκαλύφης, καὶ τοιούτων ἄλλων ἀπέχεσθαι φησι τοὺς πυθαγορικοὺς, χρῆσθαι δὲ τοῖς ἄλλοις. Ἀκαλύφη *autem est animal marinum, quod urtica ap- pellatur. Sed & piscibus nonnullis abstinere Pytha goricas Plutarchus in symposiacis dicit:* Pytagorã *uerò ipsum, sicut celebre est, Euphorbum primò se fuisse dictitasse: ita hæc remotiora sũt ijs, quàm Clear chus, & Dicæarcus memoriæ tradiderunt: fuisse eũ posteà* Pyrandrum, *deinde Callideam, deinde femi- nam pulchra facie meretricẽ, cui nomẽ fuerit* Alce.

Alce meretrix.

Notæ, & animaduersiones Censoriæ in ueteribus mo- numentis repertæ, memoria dignę. Cap. 12.

SI *quis agrũ suum passus fuerat sordescere, eumq; indiligenter curabat, ac neq; arauerat, neque purgauerat: siue quis arborem suam, uineamq; ha- buerat derelictui: nõ is sine pœna fuit: sed erat opus censorium,* Censoresq; *ærarium faciebant. Item si quis Eques* Romanus *equum habere gracilentum, aut parum nitidum uisus erat: impolitiæ notabatur.*

Id uerbum significat, quasi tu dicas incuriæ. Cuius rei utriusque autoritates sunt: & Mar. Cato id sæpe numero attestatus est.

Quod incétiones quędam tibiarum certo modo factę ischiadicis mederi possint. Cap. 13

Ischidiacis tibicinē mederi

CReditū hoc a plerisq; est, et memoriæ mandatū ischiadici cū maximè doleāt, tum si modulis lenibus tibicen incinat minui dolores. Ego nuperrime in lib. Theophrasti scriptum inueni, uiperarum morsibus tibicinem scitè modulateq́ue adhibitum mederi. Refert & Democriti liber, qui inscribitur περὶ λοιμῶν ἢ λογικῶν † κακῶν. *In quo docet plurimis homi minum morbis, medicinam fuisse incentiones tibiarum: tanta prorsus est affinitas corporibus hominum mentibusq́ue, & propterea quoque uitijs, aut medelis animorum & corporum.*

† Fortassis κακῶν

Narratur historia de Hostilio Mancino Aedili, & Manulia meretrice: uerbaq́; decreti Tribunorum ad quos a Manulia prouocatum est Cap. 14

Hostilij postulatio. Manulia meretrix.

CVm librum viij. Attei Capitonis collectaneorum legeremus, qui inscriptus est, de iudicijs publicis: decretū Tribunorū uisum est grauitatis antiquæ plenum: propterea id meminimus, idq́ue ob eā causam, & in hanc sententiam scriptum est. A. Hostilius Mancinus Aedilis curulis fuit. Is Manuliæ meretrici diem ad populum dixit: quòd de ambulacro eius noctu lapide ictus esset: uulnusq́ue ex eo lapide ostendebat. Manulia ad Trib. pleb. prouocauit: apud eos dixit comessatorem Mancinum ad ędes suas uenisse:

† Visum non fuisse.

uenisse: eum sibi recipere † non fuiße in æde sua: sed cum ui irrumperet, lapidibus depulsum. Tribuni decreuerunt, Aedilem ex eo loco iure deiectũ quò eum uenire cum coronario non decuisset: proptereà ne cum populo Aedilis ageret, interceßerunt.

Defensa à culpa sententia ex historia Salluſtij, quam inimici eius, cum insectatione, malignè reprehenderunt. Cap. 15.

ELegantia orationis Sallustij verborumq; facundia, & nouandi studium cum multa prorsus inuidia fuit: multiq; non mediocri ingenio uiri conati sunt reprehendere pleraq;, & obtrectare: in quibus plura inscitè aut malignè uellicant. Nonulla tamen uideri possunt, non indigna reprehensione: quale illud in Catilinæ historia repertum est: quòd habeat eam speciem, quasi parum attentè dictum, Verba Sallustij hæc sunt: At mihi quidẽ, tametsi haudquaquàm par gloria sequatur scriptorem, & autorẽ rerum, tamen in primis arduum uidetur res gestas scribere: Primum, quòd facta dictis exæquanda sunt: deinde quòd plerique quæ delicta reprehenderis, maleuolentia, & inuidia dicta putant. Vbi de magna uirtute, atque gloria bonorum memores, quæ sibi quisque facilia factu putat, æquo animo accipit: suprà ea ueluti ficta pro falsis ducit. Proposuit, inquiunt, dicturum causas, quamobrem uideatur esse arduum res gestas scribere, atque ibi non primum causas, sed querelas dicit. Non enim causa uideri

uideri debet, cur historiæ opus arduum sit: quòd ij qui legunt, aut iniquè interpretantur quæ scripta sunt, aut uera esse non credant. Obnoxiam quippe, & obiectam falsis existimationibus eam rem dicendam, magis aiunt quàm arduam: quia quod arduum est, sui operis difficultate est arduum, non opinionis alienæ erroribus. Hæc illi maleuoli reprehensores dicunt. Sed Arduum Sallustius, non pro difficili tantùm, sed pro eo quoque ponit, quod Græci δυσχερές, *aut* χαλεπὸν *appellant: quod est cum difficile, tum molestum quoque, & incommodum, & intractabile. Quorum uerborum significatio à sententia Sallustij suprascripta non abhorret.* Arduum.

De vocabulis quibusdam à Varrone, & Nigidio contra quotidiani sermonis consuetudinem declinatis: atque inibi id genus quædam, cum exemplis veterum relata. Cap. 16.

M*Arcum Varronem, & P. Nigidium, uiros* R*omani generis doctissimos, comperimus, non aliter locutos esse, & scripsisse, quàm Senatuis, & Domuis, & Fluctuis: qui est patrius casus ab eo, quòd est Senatus, Domus, & Fluctus: huic Senatui, Domui, Fluctui, cæteraq; his consimilia pariter dixisse. Terentij quoque comici uersus in libris ueteribus itidem scriptus est:* Senatuis. Domuis. Fluctuis.

Eius anuis opinor causa, quæ est mortua.

Hanc eorum autoritatem quidem è ueteribus grammaticis ratione etiam firmare uoluerunt: quòd omnis datiuus singularis litera finitus i, si non similis

est genitiui singularis, s, litera addita genitiuum singularem facit: ut Patri patris, Duci ducis, Cædi cædis. Cùm igitur, inquiunt, in casu dandi huic Senatui dicamus, genitiuus ex eo singularis Senatuis est, & non Senatus. Sed non omnes concedunt in casu datiuo Senatui magis dicendum, quàm Senatu: sicut Lucil. in eodem casu, Victu, & Anu dicit, non Victui, & Anui, in hisce uersibus:

Quod sumptum atq; epulas uictu præponis honesto. Et alio in loco:

Anu noceo inquit.

Verg. quoq; in casu dãdi Aspectu dicit, nõ Aspectui:

Teq; aspectu nec subtrahe nostro. Et in Georg.

Quod nec concubitu indulgent.

C. etiam Cæsar, grauis autor linguæ Latinæ *in Anticatone; Vnius, inquit, arrogantiæ superbiæq; dominatuque. Item in Dolabella: † Actionis illibuisti: quorum in ędibus fanisque posita, & honori erãt, & ornatu. In libris quoque analogicis omnia illiusmodi, sine i, litera, dicenda censet.*

De natura quarundam particularum, quæ præpositæ uerbis intendi, atque produci barbarè, atque inscitè uidentur, exemplis rationibusque plusculis disceptatum. Cap. XVII.

L *Vcilij ex undecimo uersus sunt:*

Scipiadæ magno improbus obijciebat asellus:
Lustrum, illo Censore, malum, infelixq; fuisse.

Obijciebat o, litera producta multos legere audio: idq; eò facere dicunt, ut ratio numeri salua sit.

Idem

Idem infrà: -Et iam

Conijcere in uersus dictum præconis uolebam Graij. In hac quoque prima uerbi præpositione ob eandem causam producunt. Item XV.

Subijcit hinc humilem, et † suffercatus posteriorē. Subijcit, u litera longa legunt, quia primam syllabam breuem esse in uersu heroico non cōuenit. Item apud Plautum in Epidico, con, syllabam productam pronunciant: † Fortassis suffractus.

Age nunc iam & orna te Epidice, *& pallium in collum conijce.*

Apud Vergilium quoque Subijcit uerbum produci a plerisque audio: -Etiam Parnasia laurus

Parua sub ingenti matris se subijcit umbra.

Sed neq; Ob, neq; Sub præpositio producēdi habent naturā: neq; item Con, nisi cùm eā literæ sequūtur, quæ in uerbis constituit, & Confecit, secundum eam primæ sunt: uel cùm eliditur ex ea n, litera; sicut Salustius: *Fœnoribus, inquit, coopertus. In ijs autem, quæ suprà posui, & metrum esse integrum potest: & præpositiones istæ possunt non barbarè protendi. Secunda enim litera in his uerbis per duo ij, non per unum scribenda est. Nam uerbum istud, cui supradictæ particulæ præpositæ sunt, non Icio est, sed Iacio, & præteritum non Icit, sed Iecit.* Idq; *ubi compositum est, ex a, litera, in i, mutatur: sicut fit in uerbis Insilio, et Incipio: atq; ita uim consonantis capit. Et iccirco ea syllaba productius latiusq; paulò pronuntiata, priorem syllabam breuem esse non patitur: sed reddit eam positu longā, Proptereaq; et numerus in*

uerſu, & ratio in pronunciatu manet. Hæc quę diximus, eo etiam conducunt, ut quod apud Vergiliū *in ſexto poſitum inueniemus,*

Eripe me his inuicte malis, aut tu mihi terram, Inijce, *ſic eſſe inijce, ut ſuprà dixi, & ſcribendum & legendum ſciamus. Niſi quis tam indocilis eſt, ut in hoc quoque uerbo, In præpoſitionē metri cauſa protendat. Quærimus igitur in* O*bijcibus, o, litera, qua ratione intendatur: cùm id uocabulum factum ſit a uerbo Obijcio. & nequaquam ſimile ſit, quòd a uerbo Moueo* Motus*, o litera longa dicitur. Equidem memini Sulpitium Apolinatem, uirum præſtanti literarum ſcientia, Obijces, & Obijcibus, o, litera correpta dicere in Vergilio quoque ſic eum legere,*

Qua ui maria alta tumeſcant.

Obijcibus ruptis. Sed ita ut diximus, literā, quę in uocabulo quoq; gemina eſſe debet, paulò uberiusq; pronunciabat. Cōgruens igitur eſt, ut Subijces, etiā, quod perinde ut Objces compſitum eſt, u, litera breui dici oporteat. Ennius in tragœdia, quæ Achilles inſcribitur, Subijces pro aere alto ponit, qui cœlo ſubiectus eſt, in his uerſibus:

Ergo deum ſublimes ſubijces, humidus

Vnde oritur imber, ſonitu ſæuo, & ſtrepitu.

Pleroſq; omnes tamen legere audias, u, litera producta, Idipsum autē uerbum M. *Cato ſub alia prępoſitione dicit, in oratione, quā de Cōſolatu ſuo habuit.* Ita *hoc, inquit, fert uentus ad priorē Pyrenæū, quos proijcit in altū. Et Pacuuius item in Anchiſe:* Id *promontorium, cueus † lingua in altum proijcit.*

† Ligna.

De

De Africano superiore sumpta quædam ex annalibus, memoratu dignissima. Cap. 18

Scipio Africanus antiquior, quanta uirtutum gloria præstiterit, & quam fuerit altus animo, atq; magnificus; & qua sui conscientia subnixus: pluribus rebus, quas dixerit quasq; fecerit declaratum est. Ex quibus sunt hæc duo exempla eius fiduciæ, ac exuperantiæ ingentis. Cùm M. Næuius *Tri. plebis accusaret eum ad populum, diceretq; acceptisse a rege Antiocho pecuniam, ut conditionibus gratiosis & mollibus pax cum eo Pop. Ro. nomine fieret: & quædam item alia crimini daret, indigna tali uiro: tum* Scipio *pauca præfatus, quæ dignitas uitæ suæ, atque gloria postulabat, Memoria, inquit, Quirites repeto, diem esse hodiernum, quo Annibalem Pœnum imperio nostro inimicissimum magno prælio uici in terra Africa: pacemq; & uictoriam uobis peperi, insperabilem. Non igitur simus aduersum Deos ingrati: sed censeo relinquamus nebulonē hunc eamusque nunc protinus* Ioui Opt. Max. *gratulatum. Id cùm dixisset auertit, & ire in* Capito*lium cœpit. Tum concio uniuersa, quæ ad sententiā de Scipione ferendam conuenerat, relicto Tribuno, Scipione in capitolium comitata, atque inde ad ædes eius cum letitia & gratulatione solenni prosecuta est. Fertur etiam oratio, quæ uidetur eo die habita a Scipione: & qui dicunt eam non ueram, non eunt inficias, quin hæc quidem uerba fuerint, quæ dixi, Scipionis. Item aliud est factum eius præclarum: Petilius quidam Trib. Pleb. a Marco, ut aiunt, Cato-*

Scipionis Africani altitudo animi.

ne inimico Scipionis, comparatus in eũ atque immissus, desiderabat in Senatu instantissimè, ut pecuniæ Antiochenæ, prædæq; quæ in eo bello capta erat, rationem redderet. Fuerat enim L. Scipioni Asiatico fratri suo Imperatori *in ea prouincia Legatus. Ibi Scipio exurgit: & prolato è sinu togæ libro, rationes in eo scriptas esse dixit omnis pecuniæ, omnisque prædæ: Ille tum, ut palàm recitaretur, & ad ærariũ deferretur. Sed enim id iam non faciam, inquit, nec meipse afficiam contumelia. Eumq; librum statim coràm discidit suis manibus, & concerpsit: ęgrè passus, quòd cui salus Imperij ac Reipublicæ accepta ferri deberet, ab eo ratio pecuniæ prædatitiæ posceretur.*

Quid M. Varro in Logistorico scripserit de moderando uictu puerorum impubium. Cap. 19.

Crapula ingenio officit.

P*Veros impuberes compertùm est si plurimo cibo, nimioque somno uterentur, hebetiores fieri: aduertimusque hinc elici tarditatem, corporaque eorum improcera fieri, minusq; adolescere.* Idem *plerique alij medicorum philosophorumque, &* M *Varro in* Logi*storico scripsit, quæ inscripta est Capys, aut de liberis educandis.*

Notati à Censoribus, qui audientibus ijs dixerunt ioca quædam intempestiuiter: ac de eius quoque nota deliberatum, qui steterat fortè apud eos oscitabundus. Cap. 20.

Inter

INter Censorias seueritates tria hæc exempla in literis sunt castigatissimæ disciplinæ. Vnum est huiusmodi: CENS. agebat de vxoribus solenne iusiurandum. Verba hæc erant ita concepta: Et tu ex animi tui sententia vxorem habes? Qui iurabat, cauillator quidam, & canicula, et nimis ridicularius fuit. Is locum esse sibi ioci dicendi ratus, cùm ita, uti mos erat, CENS. dixisset: Et tu ex animi tui sententia vxorem habes? Habeo equidem, inquit, vxorem: sed non hercle ex animi tui sententia. Tum CENS. eũ, quòd intempestiuè lasciuisset, in ærarios retulit, causamque hanc ioci scurrilis apud se dicti subscripsit. Altera seueritas eiusdem sectæ, disciplinæq; est: Deliberatum est de nota eius qui ad CENS. ab amico aduocatus est, & in iure stans, clarè nimis ac sonorè oscitauit: atq; inibi propè vt plecteretur, fuit: tanquam illud indicium vagi animi foret, et hallucinantis, & fluxæ atque apertæ securitatis. Sed cum ille deierasset inuitissimum sese, ac repugnantem oscitatione victum, teneriq́ue eo vitio, quod Oscedo appellatur: tum notæ iam destinatæ exemptus est. P. Scipio Africanus Pauli filius utranq; historiam posuit in oratione, quam dixit in Censura, cùm ad maiorum mores populum hortaretur. Itẽ aliud refert Sabinus Massurius in septimo memorabilium seuerè factum. CENS. inquit, P. Scipio Nasica, & M. Pōpilius, cùm equitum censum egerent, equũ nimis strigosum, & malè habitum: sed equitem eius vberrimum, & habitissimum viderunt. Et cur, inquiunt, ita est, ut tu sis, quàm equus curatior? Quoniã, inquit,

Censoriæ notæ.

Locus intempestiuus.

Oscedo.

Equus strigosus.

ego me curo, equum Statius meus seruus. Visum est parum reuerens esse responsum, relatusque in ærarios, ut mos est. Statius autem seruile nomen fuit.

Statius.

Pleriq́ue apud ueteres serui eo nomine fuerunt. Cæcilius quoq; ille comœdiarum poeta inclytus seruus fuit, & propterea nomẽ habuit Statius. Sed postea uersum est quasi in cognomentum, appllatusq́ue est Cecilius Statius.

A. GE-

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER QVINTVS.

Quòd Musonius philosophus reprehendit, improbauitq; laudari philosophum disserentem a uociferantibus, & in laudando gestientibus. Cap. I.

VSONIVM Philosophum solitum dicere accepimus: Cum philosopus, inquit, hortatur, monet, suadet, obiurgat, aliud'ue quid disciplinarum disserit: tum qui audiunt, si de summo, & soluto pectore obuias, uulgatasque laudes effutiunt, si clamitant etiam, si gestiunt, si uocum eius festiuitatibus, si modulis uerborum, si quibusdam quasi frequentamentis orationis mouentur, exagitantur: & gestiunt: tum scias, & qui dicit, & qui audit, frustra esse: neque illic philosophum loqui, sed tibicinem canere, † Animus es inquit, audientis philosophum quæ dicuntur utilia, ac salubria sunt, quæque & errorum, atque uitiorum medicinas ferunt, laxamentum atque otium prolixè profuseq; laudandi non

Musonius

† Amicus enim.

non habet. Quisquis ille est qui audit, nisi ille est planè deperditus, inter ipsam philosophi orationem, & perhorrescat necesse est, & pudeat tacitus, et pœniteat, & gaudeat, & admiretur: varios adeò vultus disparilesque sensus gerat, perinde ut eum, conscientiamque eius effecerit, utrarunque animi partium, aut syncerarum, aut ægrarum, philosophi pertractatio. Prætereà dicebat, magnam laudem non abesse ab admiratione: admirationem autem, quæ maxima est, non parere uerba, sed silentium. Iccirco inquit poetarum sapientissimus auditores illos Vlyssi, labores suos illustrissimè narrantis, vbi loquendi finis factus, non exultare, nec strepere, nec vociferari facit: sed consuluisse vniuersos dicit, quasi attonitos, et obstupidos, delinimentis aurium ad origines usque uocis permanantibus.

Super equo Alexandri regis, qui Bucephalus appellatus est. Cap. II.

Bucephalus.

E*Quus Alexandri regis, et capite, & nomine Bucephalus fuit. Emptum Cares scripsit talentis XIII. & regi Philippo donatum: æris nostri summa est* HS. CCCXIII. *Super hoc equo dignum memoria uisum: quòd ubi ornatus erat, armatusq; ad prælium, haud unquam inscendi sese ab alio nisi à rege passus sit. Id etiam de isto equo memoratum est: Quòd cum in eo insidens Alexander bello Indico,* † *& facinora faciens fortia, in hostium cuneum, non satis sibi prouidens, immisisset, coniectisque undiq; in Alexãdrum telis, vulneribus altis in ceruice atq;*

† se.

in

in latere equus perfoßus est: moribundus tamen ac propè iam exanguis, è medijs hostibus regem uiuacissimo cursu retulit: atq; ubi eũ extra tela extulerat, ilico cõcidit: & domini iã superstitis securus, quasi cum sensus humani solatio animam expirauit. Tum rex Alexander, parta eius belli uictoria, oppidum in ijsdem locis condidit: atque ob equi bonores Bucephalon appellauit.

Bucephalon oppidum.

Quæ causa, quodque initium fuisse dicatur Protagoræ ad philosophię literas adeundi. Cap. III.

PRotagoram *uirum in studijs doctrinarum egregium, cuius nomen Plato libro suo illi inclyto inscripsit, adolescentem aiunt, uictus quærendi gratia, in mercede missum: uecturasque onerum corpore suo factitauisse: quod genus Græci* βαςάζοντας *uocant, Latinè Baiulos appellamus. Is de proximo rure in Abderam oppidum, cuius popularis fuit, caudices ligni plurimos funiculo breui circundatos portabat. Tum fortè* Democritus *ciuitatis eiusdem ciuis, homo ante alios uirtutis, & philosophiæ gratia uenerandus, cùm egrederetur extra urbem, uidet eum cum illo genere oneris tam impedito, ac tam incoibili, facilè atque expeditè incedentem. Et propè accedit, & iuncturam, posituramque ligni scitè periteque factam considerat: petitque ut paulùm acquiescat. Quod ubi Protagoras, uti erat petitum, fecit: atque itidem Democritus aceruum illum, & quasi orbem caudicum breui uinculo*

Protagoras.

Baiulus.

Abdera Democriti oppidũ

com-

compressum, ratione quadam quasi geometrica librari, contineriq́ue animaduertit interrogauit, quis id lignum ita composuisset. Et cum ille a se compositum dixisset: desiderauit uti solueret, ac denuo in modum eundem collocaret. At postquàm ille soluit, ac similiter composui:tum Democritus animi aciem, solertiamq́ue hominis, non docti, demiratus: Mi adolescens, inquit, cùm ingenium bene faciendi habeas, sunt maiora melioraq́ue, quæ facere mecum posis. Abduxitq́ue *eum statim, secumq́ue habuit, & sumptum ministrauit, & philosophias docuit: & esse eum fecie, quantus posteà fuit. Is tamen protagoras insyncerus quidem philosophus, sed accerrimus sophistarum fuit.* Pecuniam *quippe ingentem cum a discipulis acciperet annuam, pollicebatur se id docere, quanam uerborum industria, causa infirmior, fieret fortior. Quam rem* Græcè *ita dicebat,* τὸν ἥττω λογον, κρείττω ποιεῖν.

De uerbo Duo & uicesimo, quod uulgo incognitum, a uiris doctis multifariam in libris scriptũ est. Cap. 4.

Iulius Paulus. *APud Sigillaria fortè in libraria ego & Iulius Paulus poeta, uir memoria nostra doctissimus, consederamus: atque ibi expositi erant Fabij annales, bonæ atque syncerę uetustatis libri, quos uenditor sine mendis esse contendebat.* Grammaticus *autem quispiam è nobilioribus ab emptore ad spectandos libros adhibitus, reperisse unum in libro mendum dicebat. Sed contrà librarius in quoduis pignus uocabat, si in una uspiam litera dictum esset.*

Osten-

Ostendebat grammaticus ita scriptum lib.iiij. Quapropter tũ primũ ex plebe alter COS. *factus, est duo & uicesimo anno postquam Romam Galli ceperunt: Non, inquit,* Duo & *uicesimo, sed* Duodeuicesimo *scribi oportuit. Quid enim est* Duo & *uicesimo alio quoque loco ita scripsit:* Mortuus *est anno Duo & uicesimo Rex fuit anno uicesimo primo.*

Duodeuicesimo.

Cuiusmodi loco cauillatus sit Antiochũ regem Pœnus Annibal. Cap. 5

Annibalis cauillatio in Antiochum. Macrob. lib.2 ca.2

IN *libris ueterum memoriarũ scriptum est Annibalem Cartaginiensem apud regem Antiochum facetissimè cauillatum esse.* Ea *cauillatio huiuscemodi fuit:* O*stendebat ei Antiochus in campo copias ingenteis, quas bellum* Pop. Rom. *facturus com parauerat: conuertebatque exercitium insignibus argenteis, & aureis florentem. Inducebat etiam currus cum falcibus, & elephantos cum turribus: equitatumq; frenis, ephippijs, monilibus, phaleris præfulgentem. atque ibi rex contemplatione tanti, ac tam ornati exercitus gloriabundus Annibalem aspicit: & putas'ne, inquit, conferri posse, ac satis esse credis Ræmanis hæc omnia? Tum* Pœnus *eludens ignauiam, imbelliamq; militum eius pretiosè armatorum: Satis planè, inquit, satis esse credo Romanis hæc omnia: etiam si auarissimi sunt.* Nihil *prorsum, neque tam lapidè neque tam acerbè dici potest.* Rex *de numero exercitus sui, ac de æquiparatione æstimanda quæsierat:* Respondit *Annibal de præda.*

Imbellia genere fœminino.

De

uenisse: eum sibi recipere † non fuisse in æde sua: sed cum ui irrumperet, lapidibus depulsum. Tribuni decreuerunt, Aedilem ex eo loco iure deiectũ quò eum uenire cum coronario non decuisset: proptereà ne cum populo Aedilis ageret, intercesserunt.

Defensa à culpa sententia ex historia Sallustij, quam inimici eius, cum insectatione, malignè reprehenderunt. Cap. 15.

ELegantia orationis Sallustij verborumq; facundia, & nouandi studium cum multa prorsus inuidia fuit: multiq; non mediocri ingenio uiri conati sunt reprehendere pleraq;, & obtrectare: in quibus plura inscitè aut malignè uellicant. Nonulla tamen uideri possunt, non indigna reprehensione: quale illud in Catilinæ historia repertum est: quòd habeat eam speciem, quasi parum attentè dictum, Verba Sallustij hæc sunt: At mihi quidẽ, tametsi haudquaquàm par gloria sequatur scriptorem, & autorẽ rerum, tamen in primis arduum uidetur res gestas scribere: Primum, quòd facta dictis exæquanda sunt: deinde quòd plerique quæ delicta reprehenderis, maleuolentia, & inuidia dicta putant. Vbi de magna uirtute, atque gloria bonorum memores, quæ sibi quisque facilia factu putat, æquo animo accipit: suprà ea ueluti ficta pro falsis ducit. Proposuit, inquiunt, dicturum causas, quamobrem uideatur esse arduum res gestas scribere, atque ibi non primum causas, sed querelas dicit. Non enim causa uideri

uideri debet, cur historiæ opus arduum sit: quòd ij qui legunt, aut iniquè interpretantur quæ scripta sunt, aut uera esse non credant. Obnoxiam quippe, & obiectam falsis existimationibus eam rem dicendam, magis aiunt quàm arduam: quia quod arduum est, sui operis difficultate est arduum, non opinionis alienæ erroribus. Hæc illi maleuoli reprehensores dicunt. Sed Arduum Sallustius, non pro difficili tantùm, sed pro eo quoque ponit, quod Græci δυσχερές, aut χαλεπὸν appellant: quod est cum difficile, tum molestum quoque, & incommodum, & intractabile. Quorum uerborum significatio à sententia Sallustij suprascripta non abhorret. Arduum.

De vocabulis quibusdam à Varrone, & Nigidio contra quotidiani sermonis consuetudinem declinatis: atque inibi id genus quædam, cum exemplis veterum relata. Cap. 16.

M*Arcum Varronem, & P. Nigidium, uiros Romani generis doctissimos, comperimus, non aliter locutos esse, & scripsisse, quàm Senatuis, & Domuis, & Fluctuis: qui est patrius casus ab eo, quòd est Senatus, Domus, & Fluctus: huic Senatui, Domui, Fluctui, cæteraq; his consimilia pariter dixisse. Terentij quoque comici uersus in libris ueteribus itidem scriptus est:*

Senatuis. Domuis. Fluctuis.

Eius anuis opinor causa, quæ est mortua.

Hanc eorum autoritatem quidem è ueteribus grammaticis ratione etiam firmare uoluerunt: quòd omnis datiuus singularis litera finitus i, si non similis

est genitiui singularis, s, litera addita genitiuum singularem facit: ut Patri patris, Duci ducis, Cædi cædis. Cùm igitur, inquiunt, in casu dandi huic Senatui dicamus, genitiuus ex eo singularis Senatuis est, & non Senatus. Sed non omnes concedunt in casu datiuo Senatui magis dicendum, quàm Senatu: sicut Lucil. in eodem casu, Victu, & Anu dicit, non Victui, & Anui, in hisce uersibus:

Quod sumptum atq; epulas uictu præponis honesto. Et alio in loco:

Anu noceo inquit.

Verg. quoq; in casu dãdi Aspectu dicit, nõ Aspectui:

Teq; aspectu nec subtrahe nostro. Et in Georg.

Quod nec concubitu indulgent.

C. etiam Cæsar, grauis autor linguæ Latinæ in Anticatone; Vnius, inquit, arrogantiæ superbiæq; dominatuque. Item in Dolabella: †Actionis illibuisti: quorum in ędibus fanisque posita, & honori erãt, & ornatu. In libris quoque analogicis omnia illiusmodi, sine i, litera, dicenda censet.

De natura quarundam particularum, quæ præpositæ uerbis intendi, atque produci barbarè, atque inscitè uidentur, exemplis rationibusque plusculis disceptatum. Cap. XVII.

LVcilij ex undecimo uersus sunt:

Scipiadæ magno improbus obijciebat asellus:

Lustrum, illo Censore, malum, infelixq; fuisse.

Obijciebat o, litera producta multos legere audio: idq; eò facere dicunt, ut ratio numeri salua sit.

Idem

Idem infrà: -*Et iam*

Coniicere in uersus dictum præconis uolebam Graij. *In hac quoque prima uerbi præpositione ob eandem causam producunt. Item* XV.

Subiicit hinc humilem, et † suffercatus posteriorē. Subiicit, u litera longa legunt, quia primam syllabam breuem esse in uersu heroico non cōuenit. Item apud Plautum in Epidico, con, syllabam productam pronunciant:

† *Fortassis suffractus.*

Age nunc iam & orna te Epidice, *& pallium in collum coniice.*

Apud Vergilium quoque Subiicit uerbum produci a plerisque audio: -*Etiam Parnasia laurus*

Parua sub ingenti matris se subiicit umbra.

Sed neq; Ob, neq; Sub præpositio producēdi habent naturā: neq; item Con, nisi cùm eā literæ sequūtur, quæ in uerbis constituit, & Confecit, secundum eam primæ sunt: uel cùm eliditur ex ea n, litera; sicut Sallustius: *Fœnoribus, inquit, coopertus. In iis autem, quæ suprà posui, & metrum esse integrum potest: & præpositiones istæ possunt non barbarè protendi. Secunda enim litera in his uerbis per duo ii, non per unum scribenda est. Nam uerbum istud, cui supradictæ particulæ præpositæ sunt, non Icio est, sed Iacio, & præteritum non Icit, sed Iecit.* Idq; *ubi compositum est, ex a, litera, in i, mutatur: sicut fit in uerbis* Insilio, *et* Incipio: *atq; ita uim consonantis capit. Et iccirco ea syllaba productius latiusq; paulò pronuntiata, priorem syllabam breuem esse non patitur: sed reddit eam positu longā, Proptereaq; et numerus in*

uersu, & ratio in pronunciatu manet. Hæc quę diximus, eo etiam conducunt, ut quod apud Vergiliũ in sexto positum inueniemus;
Eripe me his inuicte malis, aut tu mihi terram, Inijce, sic esse inijce, ut suprà dixi, & scribendum & legendum sciamus. Nisi quis tam indocilis est, ut in hoc quoque uerbo, In præpositionẽ metri causa protendat. Quærimus igitur in Obijcibus, o, litera, qua ratione intendatur: cùm id uocabulum factum sit a uerbo Obijcio. & nequaquam simile sit, quòd a uerbo Moueo Motus, o litera longa dicitur. Equidem memini Sulpitium Apolinatem, uirum præstanti literarum scientia, Obijces, & Obijcibus, o, litera correpta dicere in Vergilio quoque sic eum legere,
Qua ui maria alta tumescant.
Obijcibus ruptis. Sed ita ut diximus, literã, quę in uocabulo quoq; gemina esse debet, paulò uberiusq; pronunciabat. Cõgruens igitur est, ut Subijces, etiã, quod perinde ut Obijces compsitum est, u, litera breui dici oporteat. Ennius in tragœdia, quæ Achilles inscribitur, Subijces pro aere alto ponit, qui cœlo subiectus est, in his uersibus:
Ergo deum sublimes subijces, humidus
Vnde oritur imber, sonitu sæuo, & strepitu.
Plerosq; omnes tamen legere audias, u, litera producta, Idipsum autẽ uerbum M. Cato sub alia pręposi tione dicit, in oratione, quã de Cõsolatu suo habuit. Ita hoc, inquit, fert uentus ad priorẽ Pyrenæũ, quos proijcit in altũ. Et Pacuuius item in Anchise: Id promontorium, cueus † lingua in altum proijcit.
† Ligna.
De

De Africano superiore sumpta quædam ex annalibus, memoratu dignissima. Cap. 18

Scipio Africanus antiquior, quanta uirtutum gloria præstiterit, & quam fuerit altus animo, atq; magnificus; & qua sui conscientia subnixus: pluribus rebus, quas dixerit quasq; fecerit declaratum est. Ex quibus sunt hæc duo exempla eius fiduciæ, ac exuperantiæ ingentis. Cùm M. Næuius *Tri: plebis accusaret eum ad populum, diceretq; acceptisse a rege Antiocho pecuniam, ut conditionibus gratiosis & mollibus pax cum eo Pop. Ro. nomine fieret: & quædam item alia crimini daret, indigna tali uiro: tum* Scipio *pauca præfatus, quæ dignitas uitæ suæ, atque gloria postulabat, Memoria, inquit, Quirites repeto, diem esse hodiernum, quo Annibalem Pœnum imperio nostro inimicissimum magno prælio uici in terra Africa: pacemq; & uictoriam uobis peperi, insperabilem. Non igitur simus aduersum Deos ingrati: sed censeo relinquamus nebulonẽ hunc eamusque nunc protinus* Ioui Opt. Max. *gratulatum. Id cùm dixisset auertit, & ire in Capitolium cœpit. Tum concio uniuersa, quæ ad sententiã de Scipione ferendam conuenerat, relicto Tribuno, Scipione in capitolium comitata, atque inde ad ædes eius cum letitia & gratulatione solenni prosecuta est. Fertur etiam oratio, quæ uidetur eo die habita a Scipione: & qui dicunt eam non ueram, non eunt inficias, quin hæc quidem uerba fuerint, quæ dixi, Scipionis. Item aliud est factum eius præclarum: Petilius quidam Trib. Pleb. a Marco, ut aiunt, Cato-*

Scipionis Africani altitudo animi.

ne inimico Scipionis, comparatus in eũ atque immissus, desiderabat in Senatu instantissimè, ut pecuniæ Antiochenæ, prædæq; quæ in eo bello capta erat, rationem redderet. Fuerat enim L. *Scipioni Asiatico fratri suo* Imperatori *in ea prouincia* Legatus. *Ibi Scipio exurgit: & prolato è sinu togæ libro, rationes in eo scriptas esse dixit omnis pecuniæ, omnisque prædæ: Ille tum, ut palàm recitaretur, & ad ærariũ deferretur. Sed enim id iam non faciam, inquit, nec meipse afficiam contumelia. Eumq; librum statim coràm discidit suis manibus, & concerpsit: ęgrè passus, quòd cui salus Imperij ac Reipublicæ accepta ferri deberet, ab eo ratio pecuniæ prædatitiæ posceretur.*

Quid M. Varro in Logistorico scripserit de moderando uictu puerorum impubium. Cap. 19.

Crapula ingenio officit.

P*Veros impuberes compertum est si plurimo cibo, nimioque somno uterentur, hebetiores fieri: aduertimusque hinc elici tarditatem, corporaque eorum improcera fieri, minusq; adolescere.* Idem *plerique alij medicorum philosophorumque, &* M *Varro in* Logistorico *scripsit, quæ inscripta est Capys, aut de liberis educandis.*

Notati à Censoribus, qui audientibus ijs dixerunt ioca quædam intempestiuiter: ac de eius quoque nota deliberatum, qui steterat fortè apud eos oscitabundus. Cap. 20.

Inter

INter Censorias seueritates tria hæc exempla in literis sunt castigatissimæ disciplinæ. Vnum est huiusmodi: CENS. agebat de vxoribus solenne iusiurandum. Verba hæc erant ita concepta: Et tu ex animi tui sententia vxorem habes? Qui iurabat, cauillator quidam, & canicula, et nimis ridicularius fuit. Is locum esse sibi ioci dicendi ratus, cùm ita, uti mos erat, CENS. dixisset: Et tu ex animi tui sententia vxorem habes? Habeo equidem, inquit, vxorem: sed non hercle ex animi tui sententia. Tum CENS. eũ, quòd intempestiuè lasciuisset, in ærarios retulit, caussamque hanc ioci scurrilis apud se dicti subscripsit. Altera seueritas eiusdem sectæ, disciplinæq; est: Deliberatum est de nota eius qui ad CENS. ab amico aduocatus est, & in iure stans, clarè nimis ac sonorè oscitauit: atq; inibi propè vt plecteretur, fuit: tanquam illud indicium vagi animi foret, et hallucinantis, & fluxæ atque apertæ securitatis. Sed cum ille deierasset inuitissimum sese, ac repugnantem oscitatione victum, teneriq́ue eo vitio, quod Oscedo appellatur: tum notæ iam destinatæ exemptus est. P. Scipio Africanus Pauli filius utranq; historiam posuit in oratione, quam dixit in Censura, cùm ad maiorum mores populum hortaretur. Itẽ aliud refert Sabinus Massurius in septimo memorabilium seuerè factum. CENS. inquit, P. Scipio Nasica, & M. Põpilius, cùm equitum censum egerent, equũ nimis strigosum, & malè habitum: sed equitem eius vberrimum, & habitissimum viderunt. Et cur, inquiunt, ita est, ut tu sis, quàm equus curatior? Quoniã, inquit,

Censoriæ notæ.

Locus intempestiuus.

Oscedo.

Equus strigosus.

ego me curo, equum Statius meus seruus. Visum est parum reuerens esse responsum, relatusque in ærarios, ut mos est. Statius autem seruile nomen fuit. Pleriq́ue apud ueteres serui eo nomine fuerunt. Cæcilius quoq; ille comœdiarum poeta inclytus seruus fuit, & propterea nomē habuit Statius. Sed posteà uersum est quasi in cognomentum, appllatusq́ue est Cęcilius Statius.

Statius.

A. GE-

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER QVINTVS.

Quòd Musonius philosophus reprehendit, improbauitq; laudari philosophum disserentem a uociferantibus, & in laudando gestientibus. Cap. I.

VSONIVM Philosophum solitum dicere accepimus: *Cum philosopus, inquit, hortatur, monet, suadet, obiurgat, aliud'ue quid disciplinarum disserit: tum qui audiunt, si de summo, & soluto pectore obuias, uulgatasque laudes effutiunt, si clamitant etiam, si gestiunt, si uocum eius festiuitatibus, si modulis uerborum, si quibusdam quasi frequentamentis orationis mouentur, exagitantur: & gestiunt: tum scias, & qui dicit, & qui audit, frustra esse: neque illic philosophum loqui, sed tibicinem canere,* † *Animus es inquit, audientis philosophum quæ dicuntur utilia, ac salubria sunt, quæque & errorum, atque uitiorum medicinas ferunt, laxamentum atque otium prolixè profuseq; laudandi* Musonius † Amicus enim.

non

non habet. Quisquis ille est qui audit, nisi ille est planè deperditus, inter ipsam philosophi orationem, & perhorrescat necesse est, & pudeat tacitus, et pœniteat, & gaudeat, & admiretur: varios adeò vultus disparilesque sensus gerat, perinde ut eum, conscientiamque eius effecerit, utrarunque animi partium, aut syncerarum, aut ægrarum, philosophi pertractatio. Præterea dicebat, magnam laudem non abesse ab admiratione: admirationem autem, quæ maxima est, non parere uerba, sed silentium. Iccirco inquit poetarum sapientissimus auditores illos Vlyssi, labores suos illustrissimè narrantis, vbi loquendi finis factus, non exultare, nec strepere, nec vociferari facit: sed consuluisse vniuersos dicit, quasi attonitos, et obstupidos, delinimentis aurium ad origines usque uocis permanantibus.

Super equo Alexandri regis, qui Bucephalus appellatus est. Cap. II.

Bucephalus.

E*Quus Alexandri regis, et capite, & nomine Bucephalus fuit. Emptum Cares scripsit talentis XIII. & regi Philippo donatum: æris nostri summa est* HS. CCCXIII. *Super hoc equo dignum memoria uisum: quòd ubi ornatus erat, armatusq; ad prælium, haud unquam inscendi sese ab alio nisi à rege passus sit. Id etiam de isto equo memoratum est: Quòd cum in eo insidens Alexander bello Indico,* † *& facinora faciens fortia, in hostium cuneum, non satis sibi prouidens, immisisset, coniectisque undiq; in Alexãdrum telis, vulneribus altis in ceruice atq;*

† se.

in latere equus perfoßus est: moribundus tamen ac propè iam exanguis, è medijs hostibus regem uiuacissimo cursu retulit: atq; ubi eũ extra tela extulerat, ilico cõcidit: & domini iã superstitis securus, quasi cum sensus humani solatio animam expirauit. Tum rex Alexander, parta eius belli uictoria, oppidum in ijsdem locis condidit: atque ob equi honores Bucephalon appellauit. Bucephalon oppidum.

Quæ causa, quodque initium fuisse dicatur Protagoræ ad philosophię literas adeundi. Cap. III.

PRotagoram uirum in studijs doctrinarum egregium, cuius nomen Plato libro suo illi inclyto inscripsit, adolescentem aiunt, uictus quærendi gratia, in mercede missum: uecturasque onerum corpore suo factitauisse: quod genus Græci βαςάζοντας *uocant, Latinè Baiulos appellamus. Is de proximo rure in Abderam oppidum, cuius popularis fuit, caudices ligni plurimos funiculo breui circundatos portabat. Tum fortè Democritus ciuitatis eiusdem ciuis, homo ante alios uirtutis, & philosophiæ gratia uenerandus, cùm egrederetur extra urbem, uidet eum cum illo genere oneris tam impedito, ac tam incoibili, facilè atque expeditè incedentem. Et propè accedit, & iuncturam, posituramque ligni scitè periteque factam considerat: petitque ut paulùm acquiescat. Quod ubi Protagoras, uti erat petitum, fecit: atque itidem Democritus aceruum illum, & quasi orbem caudicum breui uinculo,*

Protagoras. Baiulus. Abdera Democriti oppidũ

com-

Ostendebat grammaticus ita scriptum lib.iiij. Quapropter tũ primũ ex plebe alter Cos. *factus, est duo & uicesimo anno postquam Romam Galli ceperunt: Non, inquit,* Duo *& uicesimo, sed* Duodeuicesimo *scribi oportuit. Quid enim est* Duo *& uicesimo alio quoque loco ita scripsit: Mortuus est anno Duo & uicesimo Rex fuit anno uicesimo primo.*

Duodeuicesimo.

Cuiusmodi loco cauillatus sit Antiochũ regem Pœnus Annibal. Cap. 5

I*N libris ueterum memoriarũ scriptum est Annibalem Cartaginiensem apud regem Antiochum facetissimè cauillatum esse.* Ea *cauillatio huiuscemodi fuit: Ostendebat ei Antiochus in campo copias ingenteis, quas bellum* Pop. Rom. *facturus com parauerat: conuertebatque exercitium insignibus argenteis, & aureis florentem. Inducebat etiam currus cum falcibus, & elephantos cum turribus: equitatumq; frenis, ephippijs, monilibus, phaleris præfulgentem. atque ibi rex contemplatione tanti, ac tam ornati exercitus gloriabundus Annibalem aspicit: & putas'ne, inquit, conferri posse, ac satis esse credis Ræmanis hæc omnia? Tum* Pœnus *eludens ignauiam, imbelliamq; militum eius pretiosè armatorum: Satis planè, inquit, satis esse credo Romanis hæc omnia: etiam si auarissimi sunt.* Nihil *prorsum, neque tam lapidè neque tam acerbè dici potest.* Rex *de numero exercitus sui, ac de æquiparatione æstimanda quæsierat:* Respondit *Annibal de præda.*

Annibalis cauillatio in Antiochum. Macrob. lib.2 ca.2

Imbellia genere fœminino.

De

De coronis militaribus, quæ sit earum Triumphalis, quæ Obsidionalis, quæ Ciuica, quæ Muralis, quæ Castrensis, quæ Naualis, quæ Oualis, quæ Oleaginea. Cap. VI.

Coronæ militares

Militares coronæ multifariæ sunt: Quarum quæ nobilissimæ sunt, has ferme esse accepimus, triumphalem, obsidionalem, ciuicam, muralem, castrensem, naualem. Est ea quoque corona, quæ Oualis dicitur. Est item postrema Oleaginea, qua uti solent qui in prælio non fuerunt, sed triumphum procurant. Triumphales coronæ sunt aureæ, quæ Imperatoribus ob honorem triumphi mittuntur, Id uulgo dicitur Aurum coronarium. Hæ antiquitus è lauro erant, post fieri ex auro cœptę. Obsidionalis est, quam ij qui liberati sunt obsidione, dant ei duci, qui liberauit. Ea corona graminea est, obseruarique solitum, ut fieret è gramine, quod in eo loco generatum esset, intra quem clausi erant, qui obsidebantur. Hanc coronam gramineam S. P. Q. R. Q. Fabio Maximo dedit, *bello* Pœnorum *secundo, quòd urbem* Romam *obsidione hostium liberasset. Ciuica corona appellatur, quam ciuis ciui, a quo seruatus est in prælio, testem uitæ salutisque perceptæ, dat. Ea fit è fronde querna: quoniam cibus, uictusque antiquissimus quercus capi solitus sit. Fit etiam ex ilice, quod genus superiori proximum est: sicuti scriptum est in quadam comœdia Cæcilij:*

Coronæ triũphales.

Obsidionalis.

Graminea.

Ciuica.

Aduehuntur, inquit, cum iligena corona, & chla-

chlamyde:

Dij uostram fidem.

Maßurius autem Sabinus in XI. *librorum memorabilium Ciuicam coronam tum dari solitam dicit, cùm is qui ciuem seruauerat, eodem tempore & hostem occiderat, neque locum in ea pugna reliquerat: aliter ius ciuicæ coronæ negat concessum. Tyberium tamen Cęsarem consultum, an ciuicam coronam capere posset, qui ciuem in prælio seruasset, & hostes ibidem duos interfecisset, sed locum in quo pugnabat, non retinuisset, eoque loco hostes potiti essent, rescripsiße dicit, eum quoque ciuica dignum uideri: quod appareret, è tam iniquo loco ciuem ab eo seruatum, ut etiam a fortiter pugnantibus retineri non quiuerit. Hac corona ciuica L. Gellius uir censorius in Senatu Ciceronem Consulem donari a republica censuit: quòd eius opera eßet atrocissima illa Catilinæ coniuratio detecta, uindicataque. Muralis est corona, quæ donatur ab Imperatore, qui primus murum subijt, inque oppidum hostium per uim ascendit. Idcirco quasi muri pinnis decorata est. Castrensis est corona, qua donat eum Imperator, qui primus hostium castra pugnans introiuit. Ea corona insigne ualli habet. Naualis est, qua donari solet maritimo prælio, qui primus in hostium nauem ui armatus transiliuit. Ea quasi nauium rostris insignita est. Et muralis autem, & castrensis, & naualis fieri ex auro solent. Oualis uerò corona myrtea est. Ea utebantur Imperatores, qui ouantes introibant Vrbem.*

Muralis.

Castrẽsis.

Naualis.

Oualis.

Ouandi

Ouandi autem, ac non triumphandi causa est, cùm aut bella non rite indicta, neque cum iusto hoste gesta sunt: aut hostium nomen humile, & non idoneũ est, ut seruorum, piratarumq; uictoria abuenit. Cui facilitati aptam esse Veneris frondem crediderunt: quòd non Martius, *sed quasi Venereus quidam tiumphus foret. Hanc myrteam coronam Mar. Crassus cùm bello fugitiuo:tum confecto,ouans rediret, insolenter aspernatus est: Senatusque consultum faciendum per gratiam curauit, ut lauro, nõ myrto coronaretur. Marcus Cato obiecit M. Fuluio Nobiliori, quòd milites, per ambitionem, coronis leuissimis de causis donasset: de qua re uerba ipsa apposui Catonis. Nam principiò, quis uidit corona donari quenquam, cùm oppidum captum non esset? aut castra hostium non incensent? Fuluius autem, in quem hoc a Catone dictum est, coronis donauerat milites, quia uallum curauerant, aut quia puteum strenuè foderant. Prætereundum non est, quod ad ouationes attinet: super quo dissensisse ueteres scriptores accipio. Partim enim scripserunt, qui ouarent introire solitos equo uehentes. Et Sab.* Massurius *pedibus ingredi ouantes dicit, sequentibus eos non militibus, sed uniuerso Senatu.*

Personæ

Personæ uocabulum quàm lepidè interpretatus, quãq; esse uocis eius originem dixerit C. Bassus. Cap. VII.

Lepidè mehercules, & scitè C. Bassus in libris quos de origine uocabulorum composuit, unde appellata Persona sit interpretatur. A personando enim id uocabulum factum esse coniectat. Nam caput, inquit, & os, cooperimento personæ tectum undiq;, unaq; tantũ uocis emittendę uia peruiũ,† quod non uaga, neque diffusa est, in unum tantũmodo exitum collectam coactamque uocem, & magis claros canorosque sonitus facit. Quoniam igitur indumentum illud oris clarescere & resonare uocem facit: ob eam causam Persona dicta est, o litera propter uocabuli formam, productiore. †quà.

Defensus error à Vergilij uersibus, quos arguerat Iulius Higinus grammaticus. & ibidem quid sit Lituus, atque de etymologia uocis eius. Cap. VIII.

Ipse quirinali lituo, paruaque sedebat.
Succinctus trabea, læuaq; ancile gerebat.

In his uersibus errasse Virgiliũ Higinus scripsit, tanquam nõ animaduerterit deesse aliquid hisce uerbis: Ipse quirinali lituo. Nam si nihil, inquit, deesse animaduertimus, uidetur ita dictum, ut fiat lituo, & trabea succinctus, quod est, inquit, absurdissimum. Quippe cùm lituus sit uirga breuis, in partè qua robustior est, incurua, quà Augures utuntur: quonam modo succinctus lituo uideri potest? Imò ipse Higinus parum animaduertit sic hoc esse dictum, ut pleraque dici per defectionem solent: ueluti cùm dicitur, Lituus.

M. Cicero homo magna eloquentia, atq; Roscius histrio summa uenustate: non plenum hoc utrunq;, neque perfectum est: sed enim pro pleno, atque perfecto auditur, ut Virgilius alio in loco:

-Victorem Buten, immani corpore,

Id est, corpus immane habentem. Et item alibi:

In medium geminos immani pondere cæstus
Proijcit. Ac similiter:
Domus sanie, dapibusq; cruentis
Intus opaca ingens.

Sic igitur id quoque uideri dictum debet: Picus quirinali lituo erat: sicut dicimus, statua grandi capite erat. Et Est autem, & Erat, & Fuit, plerunq; absunt cum elegantia, sine detrimento sententiæ. Et quoniã facta litui mentio est, non prętermittendum est, quod posse quæri animaduertimus: utrum lituus auguralis è tuba, quæ lituus appellatur, an tuba à lituo Augurum, lituus dicta sit. Vtrunque enim pari forma, et pariter in capite incuruum est. Sed si (ut quidam putant) tuba a sonitu lituus appellata est, ex illo Homerico uersu λίγξε βιὸς, necesse est ita accipi, ut uirga auguralis a tubę similitudine lituus uocetur. Vtitur autem uocabulo isto Verg. & pro tuba:

Tuba.

-Et lituo pugnas insignis obibat, & hasta.

Historia de Crœsi filio sumpta ex Herodoti libris. Cap. IX.

Crœsi filius ex muto uocalis.

Filius Crœsi regis, cum iam per ætatem fari posset, infans erat, et cùm iam multum adoleuisset: item nihil fari quibat. Mutus adeò, & elinguis diu habi-

tus est. Cum uerò in patrem eius bello magno uictū, & urbe in qua erat capta, hostis gladio † deducto, regem esse ignorans, inuaderet: diduxit adolescens os, clamare nitens, eoque nixu atque impetu spiritus uitium, nodumque linguæ rupit, planeque, & articulatè elocutus est, clamans in hostem. ne rex Crœsus occideretur. Tum, & hostis gladium reduxit, & rex uita donatus est, & adolescens loqui prorsus deinceps incepit. Herodotus in historijs huius memoriæ scriptor est: eiusque uerba sunt, quæ prima dixisse filiū Crœsi refert, ὦ ἄνθρωπε, μὴ κτεῖνε Κροῖσον. *Sed, & quispiam Samius athleta, nomen illi fuit* Αἴγλης, *cùm antea non loquens fuisset, ob similem dicitur causam loqui cœpisse. Nam cum in sacro certamine sortitio inter ipsos, & aduersarios non bona fide fieret, & sortem nominis falsam subijci animaduertisset: repentè in eum, qui id faciebat, sese uidere quid faceret, magnum inclamauit, Atque is oris uinculo solutus, per omne inde uitæ tempus, non turbidè, neque adhesè locutus est.*

† eductō.

Her. in Clio.

Aegles Samius.

De Argumentis, quæ Græcè ἀντιστρέφοντα appellātur, à nobis Reciproca dici possunt. Cap. x.

INter uitia argumentorum, longè maximum esse uitium uidetur eorum, quæ ἀντιστρέφοντα *Græci dicunt, Ea quidam ex nostris, non hercle nimis absurdè reciproca appellauerunt. Id autem uitium accidit hoc modo: Cum argumentum propositū referri contrà, conuertique in eū pōt, a quo dictum est, et utrunque pariter ualet, quale est peruulgatum illud, quo*

Antistrephonta.

Protagorae & Euathli pactio.

Protagoram sophistarum acerrimum, usum esse ferunt aduersus Euathlum discipulum suum. Lis nanque *inter eos, & controuersia supra pacta mercede haec fuit: Euathlus adolescens diues, eloquentiae discendae, causarumque orandi cupiens fuit. Is in disciplinam Protagorae sese dedit: daturumque promisit mercedem grandem pecuniam, quantam* Protagoras *petiuerat.* Dimidiumque *eius dedit iam tunc statim prius, quàm disceret.* Pepigitque *ut reliquum dimidium daret, quo primo die causam apud iudices orasset, & uicisset:* Postea *cùm diutulè auditor assectatorque Protagorae fuisset: & in studio quidem facundiae abunde promouisset, causas tamen non reciperet, tempusque iam longum transcurreret, & facere id uideretur, ne reliquum mercedis daret: capit consilium Protagoras, ut tum existimabat, astutū. Petere institit ex pacto mercedem. Litem cum Euathlo contestatur. Et cum ad Iudices coniiciendae consistendaeq; causae gratia uenisset, tū Protagoras sic exorsus est: Disce, inquit, stultissime adolescens, utroque id modo fore uti reddas quod peto: siue contra te pronunciatum erit, siue pro te. Nam si contra te lis data erit, merces mihi ex sententia debebitur, quia ego uicero:* Sin *uerò secundum te iudicatum erit, merces mihi ex pacto debebitur, quia tu uiceris.* Ad *ea respondit Euathlus: Potui, inquit, huic tuae tā ancipiti captioni isse obuiam, si uerba non ipse facerem, sed alio pa-*

Proludiū *trono uterer. Sed magis mihi in ista victoria proludium est: cùm te non in causa tantùm, sed in argumento quoque isto uinco, Disce igitur tu quoque ma*

gister sapientissime, utroq; modo fieri, uti nō reddam quod petis: siue contra me pronunciatum fuerit, siue pro me. Nam si iudices pro causa mea senserint, nihil tibi ex sententia debebitur, quia ego uicero: Sin contra me pronunciauerint, nihil tibi ex pacto debebo, quia ego non uicero. Tum iudices dubiosum hoc explicabileq; esse, quod utrinque dicebatur rati, ne sententia sua utramcunque in partem dicta esset, ipsa sese rescinderet: rem iniudicatam reliquerunt, causamq; in diem longissimam distulerunt. Sic ab adolescente discipulo, magister disciplina eloquentię inclytus suo sibi argumento confutatus est, & captionis uersutè excogitatæ frustratus fuit. Dubiosus.

Biantis de re vxoria syllogismum, non posse uideri ἀντιστρέφοντα. Cap. XI.

Existimauit quidam etiam illud Biātis, uiri sapiētis, ac nobilis, responsum consimile esse, atque est Protagorion illud, de quo dixi modò ἀντιστρέφον. Nam cùm rogatus esset a quodam Bias, deberet ne uxorem ducere, an uitam uiuere cœlibē, ἤ τοι, inquit, καλὴν ἕξεις, ἢ αἰσχράν. καὶ εἰ καλὴν, ἕξεις κοινήν, εἰ δὲ αἰσχράν, ἕξεις ποινήν, ἑκάτερον δὲ οὐκ ἀγαθόν, οὐ ληπτέον ἄρα. Sic autem hoc responsum conuertunt, εἰ μὲν καλὴν ἕξω, οὐχ ἕξω ποινήν, εἰ δὲ αἰσχράν, οὐχ ἕξω κοινήν, γαμητέον ἄρα. Sed minimè hoc esse uidetur ἀντιστρέφον, quoniam ex altero latere conuersum, frigidius est infirmiusque. Nam Bias proposuit non esse ducendam uxorem: propter alterutrum incommodum, quod necessariò patiendum erit Biātis argumentū.

ei, qui duxerit. Qui conuertit autem, non ab eo se defendit incommodo, quod adest: sed carere se altero dicit, quod non adest. Satis est autem tuendæ sententię, quam Bias dixit, quòd eum, qui dixit uxorem, pati necesse est ex duobus incommodis alterum, ut aut κοινὴν *habeat, aut* ποινήν. *Sed Phauorinus noster, cũ facta esset fortè mẽtio syllogismi istius, quo Bias usus est, cuius prima* πρότασις, ἤτοι καλὴν ἕξεις, ἢ αἰσχράν, *non ratum id, neq; iustum disiunctum esse ait: quoniam non necessum est alterum ex duobus, quæ disiunguntur uerum esse, quod in prologio disiunctiuo necessarium est.* Eminentia enim quadam significari *formarum turpes, & pulchræ uidentur. Est autem, inquit, tertium quoque inter duo ista, quæ disiunguntur: cuius rationem prospectumque Bias non habuit. Inter enim pulcherrimam fœminam, & deformissimam, media quædam forma est: quæ a nimiæ pulchritudinis periculo, & a summo deformitatis odio uacat. Qualis a Q. Ennio in Menalippa per quàm eleganti uocabulo Stata dicitur, quia neque* κοινὴ *futura sit, neque* ποινή. *quam formam modicam, & modestam Phauorinus non mehercle inscitè appellabat uxoriam. Ennius autem in ista (quam dixi) tragœdia, eas ferè fœminas ait incolumi pudicitia esse, quæ stata forma forent.*

Protasis. Stata forma. Vxoria forma.

De nominibus deorum populi Romani Dijouis, & Veiouis. Cap. XII.

IN *antiquis spectationibus nomina hæc Deorum inesse animaduertimus, Dijouis & Veiouis. Est autem*

Dijonis. Veiouis.

autem etiam ædes Veiouis Romæ inter arcem, & Capitolium. Eorum nominum rationem esse hanc comperi: Iouem Latini veteres à iuuando appellauere: eundemq; alio uocabulo iuncto, Patrem dixerunt. Nam quod est in elisis, aut immutatis quibusdam literis Iupiter: id plenum atque integrum est Iouis pater. Sic & Neptunus pater coniunctè dictus est, & Saturnus pater, & Ianus pater, & Mars pater: hoc enim est Marspiter. Itemq; Iouis Diespiter appellatus, id est diei & lucis pater. Idcircoq; simili nomine Dijouis dictus est, & Lucetius: quòd nos die & luce quasi uita ipsa afficeret, & iuuaret. Lucetium autem Iouem Cn. Næuius in libris belli Punici appellat. Cùm Iouem igitur & Dijouem a iuuando nominaßent, eum quoque contrà deum qui non iuuandi potestatem, sed uim nocendi haberet (nam deos quosdam ut prodeßent, celebrabant: quosdam ut ne obeßent, placabant) Veiouem appellauerunt: dempta, atque detracta iuuandi facultate. Væ enim particula, quæ in alijs atq; alijs uocabulis uariatim per has duas literas cum a litera media immißa dicitur, duplicem significatum, eundemq; inter se diuersum capit. Nam & augendæ rei, & minuendæ ualet: sicuti aliæ particulę plurimæ: propter quod accidit, ut quædam uocabula, quibus particula ista præponitur, ambigua sint, & utroque uersum dicantur: Væscum. Væhemens, & Vægrande, de quibus alio in loco uberiore tractatu facto admonuimus. Vesanos autem et Vecordes ex una tantùm parte dici, quæ priuatiua est: quam Græci στερητικὸν μόριον dicunt. Simulachrum

Iupiter. Marspiter. Diespiter. Lucetius. [illegible] vę, ant ve væscum. vęhemēs. vægrāde. vesauus. vecors.

chrum igitur dei Veiouis, quod est in æde, de qua suprà dixi, sagittas tenet, quæ sunt uidelicet paratæ ad nocendum. Quapropter eum deum plerique Apollinem eße dixerunt. Immolaturq́; illi ritu humano capra: eiusq́; animalis figmentum iuxta simulachrum stat. Propterea *Vergilium quoque aiunt, multæ antiquitatis hominem, sine ostentationis odio, peritum: numina læua in* Georgicis *deprecari, significantem, quandam uim esse huiuscemodi deorum in lædendo magis quàm in iuuando potentem.*

Versus Vergilij *hi sunt:*

In tenui labor, at tenuis non gloria: si quem
Numina læua sinunt, auditq́ue uocatus Apollo.

In istis autem Dijs, *quos placari oportet, vti mala à nobis uel à frugibus natis amoueantur, Auerruncus quoque habetur, & Robigus.*

Auerruncus. Robigus.

De officiorum gradu atque ordine, moribus populi Romani obseruato. Cap. 13.

SEniorum hominum, & Romæ nobilium, atque in morum disciplinarumq́ue ueterum doctrina memoriaque præstantium disceptatio quædam fuit, præsente, & audiente me, de gradu atq; ordine officiorum. Cumq́ue quæreretur, quibus nos ea prioribus potioribusq́ue facere oporteret, si necesse esset in opera danda, faciundoq́ue officio alios alijs anteferre: non constabat. Conueniebat autem facilè, constabatq́ue ex moribus Populi *Romani, primum iuxta parentes locum tenere pupillos debere, fidei tutelæque nostræ creditos: secundum eos, proximum locum clientes habere,*

bere, qui sese itidem in fidem patrociniumque † nostrorum dederunt: tum in tertio loco esse hospites. postea esse cognatos affinesque. Huius moris obseruatio nisque multa sunt testimonia, atque documenta in antiquitatibus perscripta ex quibus unum hoc interim de clientibus cognatisque, quod præ manibus est, ponemus. M. Cato in oratione, quam dixit apud CENS S. in Lentulum, ita scripsit: Quòd maiores sanctius habuere defendi pupillos, quàm clientem non fallere: aduersus cognatos, pro cliente testatur: testimonium aduersum clientem nemo dicit. Patrem primum, posteà patronum proximum nomen habere. Massurius autem Sabinus in lib. iuris ciuilis. III. antiquiorem locum hospiti tribuit quàm clienti. Verba ex eo libro hæc sunt: In officiijs apud maiores ita obseruatum est, primum tutelæ, deinde hospiti, deinde clienti, tum cognato, posteà affini: de qua causa fœminæ uiris potiores sunt habitæ, pupillarisque tutela mulieri prælata: etiam aduersus quem affuißent eius filij tutores relicti, in eadem causa pupillo aderant. Firmũ atq; clarum isti testimonium rei perhibet autoritas C. Cæsaris Põt. Maximi, qui in oratione quã pro Bithynis dixit, hoc principio usus est: Vel pro hospitio regis Nicomedis, uel pro horum necessitate, quorum res agitur, refugere hoc munus Mumi non potui. Nã neq; hominum morte memoria deleri debet, quin a proximis retineatur: neq; clientes, sine summa infamia, deseri possunt, quibus etiã a propinquis nostris opem ferre instituimus.

† nostrũ

Quòd

Quòd Appion doctus homo, qui polyhistor appellatus est, uidisse se Romę scripsit recognitionem inter sese mutuam, ex uetere notitia hominis, & leonis. Cap. XIII.

Appion polyhististor.

APpion, qui Polyhistor appellatus est, literis homo multis præditus, rerumque Græcarum plurima, atque uaria scientia fuit. Eius libri non incelebres feruntur, quibus omnibus fermè, quæ mirifica in Aegypto uisuntur, audiunturque, historia comprehendit. Sed in ijs quæ audisse uel legisse sese dicit, fortasse a uitio studioque ostentationis fit loquacior. Est enim sanè quàm in prædicandis doctrinis suis uenditator. Hoc *autem, quod in lib. Aegyptiacorum v. scripsit, neque audisse, neque legiße, sed ipsum sese in urbe Roma uidisse oculis suis confirmat. In circo maximo, inquit, uenationis amplissimæ pugna populo dabatur. Eius rei, Romæ cum fortè essem, spectator, inquit, fui. Multæ ibi sæuientes feræ, magnitudine bestiarum excellentes, omniumque inusitata aut forma erat, aut ferocia. Sed præter alia omnia leonum, inquit, immanitas admirationi fuit: præterque omnes cæteros, unius. Is unus leo corporis impetu & uastitudine, terrificoque fremitu, & sonoro, toris, comisq; ceruicum fluctuantibus, animos oculosque omnium in sese converterat. Introductus erat inter complureis cæteros ad pugnam bestiarum Dacus, seruus uiri consularis. Ei seruo Androdus nomen fuit. Hunc ille leo ubi uidit procul, repentè, inquit, quasi admirans stetit: ac deinde sensim atque placidè tanquam noscitabundus ad hominem accedit. Tum caudam, more*

Androdus Dacus seruus.

atque

atque ritu adulantium canum, clementer, & blandè mouet, hominisq; sese corpori adiungit: cruraque eius, manus propè iam exanimati metu, lingua leniter demulcet. Homo Androdus inter illa tam atrocis feræ blandimenta amissum animum recuperat: paulatimque oculos ad contuendum leonem refert. Tum quasi mutua recognitione facta, lætos, inquit, & gratulabundos uideres, hominem, & leonem. Ea re prorsus tam admirabili, maximos populi clamores excitatos dicit: arcessitumque a Cæsare Androdum: quæsitam causam, cur ille atrocissimus leonũ uni parsisset. Androdus rem mirificam narrat, atque admirandam: Cum prouinciam, inquit, Africam proconsulari imperio meus dominus obtineret, ego ibi iniquis eius, & quotidianis uerberibus, ad fugam sum coactus: & ut mihi a domino terræ illius præside tutiores latebræ forent, in camporum, & arenarum solitudines concessi: at si defuißet cibus, consilium fuit mortem aliquo pacto quærere: Tum sole, inquit, medio rapido, & flagranti, specum quandam nactus remotam latebrosamque, in eam me penetro, & recondo: neque multò pòst ad eandem specum uenit hic leo debili uno, & cruento pede gemitus edens, & murmura, dolorem cruciatumque uulneris commiserantia. Atq; illic primo quidem conspectu aduenientis leonis territum sibi, & pauefactum animum dixit: sed postquàm intro gressus, inquit, leo (uti re ipsa apparuit) in habitaculum illud suum, uidet me procul delitescentem, mitis, & mansuetus accessit, & sublatum pedem ostendere mibi, & porrigere, quasi opis petendæ gratia uisus est.

Leonis, & serui innouata notitia.

est. Ibi, inquit, ego stirpem ingentem uestigio pedis eius hærentem reuulsi, conceptamque saniem uulnere intimo expressi: accuratiusque, sine magna iam formidine, siccaui penitus, atque detersi cruorem. Ille tunc mea opera, & medela leuatus, pede in manibus meis posito recubuit, & requieuit: atque ex eo die triennium totum ego, & leo in eadem specu, eodemque uictu uiximus. Nam quas uenabatur feras, membra opimiora ad specum mihi suggerebat: quæ ego ignis copiam non habens, sole meridiano torrens, edebã. Sed ubi me, inquit, uitæ illius ferinæ iam pertæsum est, leone in uenatũ profecto, reliqui specum: & uiam fermè tridui permensus, a militibus uisus apprehensusque sum, & ad dominum ex Africa Ro*mam deductus. Is me statim rei capitalis dãnandum, dandumque ad bestias curauit.* I*ntelligo autem, inquit, hunc quoque leonem me tunc separato captum, gratiam nũc mihi beneficij, & medicinę referre. Hęc Appion dixisse Androdum tradit. Eaque omnia scripta, circumlataque tabella populo declarat. Atque ideo, cunctis petentibus, dimissum Androdum, & pœna solutum, leonemque ei suffragijs populi donatum.* P*osteà, inquit, uidebamus Androdum, & leonem loro tenui reuinctum, urbe tota circum tabernas ire, donari ære Androdum, floribus spargi leonem, omnes que fere ubique obuios dicere: Hic est leo, hospes hominis: hic est homo, medicus leonis.*

Corpus'ne sit vox, an ἀσώματον, varias esse philosophorum sententias. Cap. xv.

Vetus

VEtus atque perpetua quæstio inter nobilissimos philosophorum agitata est: corpus'ne sit uox, an incorporeum. Hoc enim uocabulum quidam finxerunt proinde, quod Græcè dicitur ἀσώματον. Corpus autem est, quod aut efficiens est, aut patiens: id Græcè dicitur τὸ δρώμενον, ἢ πάσχον σῶμα. quã definitionem significare uolens Lucretius, ita scripsit: Corpus.

Tangere enim aut tangi, nisi corpus, nulla potest res.

Alio quoque modo corpus esse Græci dicunt: τὸ τριχῆ διαστατόν. Sed uocem Stoici corpus esse contendunt, eamq; esse dicunt ictum aera. Plato autem non esse uocẽ corpus putat. Non enim percussus, inquit, aer, sed plaga ipsa atque percussio, uox est. οὐχ ἁπλῶς πληγὴ ἀέρος ἐστὶν ἡ φωνή. πλήττει γὰρ τὸν ἀέρα καὶ δάκτυλος παραγόμενος. καὶ οὐδέ πω ποιεῖν φωνήν. ἀλλ' ἡ πόση πληγὴ, καὶ σφόδρα, καὶ τόση δὲ ὥς τε ἀκουστὴν γενέσθαι.

Democritus, ac deinde Epicurus ex indiuiduis corporibus uocem constare, dicunt: eamq; (ut ipsis eorũ uerbis utar) ῥεῦμα λόγου appellant. Hos aliosque tales argutę, delectabilisq; desidiæ aculeos cum audiremus, uel lectitaremus: neque in his scrupulis, aut emolumentum aliquod solidum, ad rationem uitæ pertinens, aut finem ullum quærendi uideremus: Ennianũ Neoptolemum probabamus, qui profectò ita ait: Philosophandum est paucis: nam omnino haud placet.

De vi oculorum, deque videndi rationibus. Cap. XVI.

Videndi causæ Macro.lib.7. cap.14.

De videndi ratione, deque cernendi natura diuersas esse opiniones philosophorum animaduertimus. Stoici causas esse uidendi dicunt, radiorum ex oculis, in ea quę uideri queant emissionem, aeris simul intentionem. Epicurus effluere semper ex omnibus corporibus simulachra quædam corporum ipsorum, eaq; sese in oculos inferre, atq; ita fieri sensum videndi putat. Plato exi stimat genus quoddam ignis, lucisq; de oculis exire: idq; coniunctum continuatumq; uel cum luce solis, uel cum alterius ignis lumine, sua ui & externa nixum, efficere, ut quæcunq; offenderit illustraueritq;, cernamus. Sed & hic quæ differimus imaginandum: eiusdemq; illius Enniani Neoptolemi, de quo suprà scripsimus, consilio utendum est: qui degustandum ex philosophia censet, non in eam ingurgitandum.

Quam ob causam dies primi post calendas, nonas, idus, atri habeantur: & cur diem quoque quartum ante calendas, uel nonas, uel idus quasi religiosum plerique uitant. Cap. XVII.

Atri dies

VErrius Flaccus in quarto de uerborum significatione, dies qui sunt postridie calendas, nonas, idus, quos uulgus imperitè nefastos dicit, propter hāc causam dictos habitosq; atros esse scribit: Vrbe, inquit, a Gallis Senonibus recuperata, L. Attilius in Senatu uerba fecit, Q. Sulpitium Trib. militum ad Alliam aduersus Gallos pugnaturum, rem diuinam dimicandi gratia postridie idus fecisse. Tum exercitum pop. Roma. occidione occisum, & post diem tertium

tertium eius diei urbem præter Capitolium captam esse. Compluresq; alij senatores recordari sese dixerunt, quoties belli gerendi gratia, res diuina postridie Calendas, Nonas, Idus a magistratu populi Ro. facta esset, eius belli proximo deinceps prælio reip. male gestam esse. Tum Senatus eam rem ad pontifices reiecit: ut ipsi quod uideretur, statuerent. Pontifices decreuerunt, nullum ijs diebus sacrificium rectè futurum. Ante diem quoq; quartum Calendas, uel Nonas, uel Idus, tanquam inominalem diem plerique uitant. Eius obseruationis an religio ulla sit tradita, quæri solet. Nihil super ea re scriptum inuenimus: nisi quod † Claudius annalium quinto, cladem illam pugnæ Cannensis uastissimam, factam dicit ante diem quartum Nonas Sextileis. † *Q. Claudius.*

In quo, & quantum differat Historia ab annalibus: superq; ea re uerba posita, ex libro rerum gestarum, Sempronij Asellionis, primo. Cap. XVIII.

Historiam ab Annalibus quidam differre eo putant, quòd cùm utrunque sit rerum gestarũ narratio, earum tamen propriè rerum sit Historia, quibus rebus gerendis interfuerit is, qui narret: eamq; opinionem quorundam Verrius Flaccus *refert, in libro de significatu uerborum quarto: ac se quidem dubitare super ea re dicit. Posse autem uideri putat nonnihil esse rationis, in ea opinione, quòd Historia Græcè significat rerum cognitionem præsentium. Sed nos audire soliti sumus, Annales omnino id esse, quod Historiæ sint: Historias non omnino esse, id* Historia. Annales.

quod

quod Annales ſint. Sicuti quod eſt homo, id neceſſariò animal eſſe: quod eſt animal, non id neceſſe eſt, hominem eſſe. Ita Hiſtorias quidam eſſe aiunt rerum geſtarum uel expoſitionem, uel demonſtrationem, uel quo alio nomine id dicendum eſt: Annales uerò eſſe, cum res geſtę plurium annorum, obſeruato cuiuſq; anni ordine, deinceps componuntur. Cum uerò non per annos, ſed per dies ſingulos res geſtæ ſcribuntur, ea Hiſtoria Gręco uocabulo ἐφημερὶς *dicitur: cuius Latinum interpretamētum ſcriptum eſt in libro Sempronij Aſellionis primò, ex quo libro plura uerba adſcripſimus: ut ſimul ibidem, quid ipſe inter Res geſtas & Annales eſſe dixerit, oſtenderemus. Verum inter eos (inquit) qui Annales relinquere uoluiſſent, & eos qui Res geſtas a Romanis perſcribere conati eſſent, omnium rerum hoc interfuit: Annales libri tantummodo quod factum quoque anno geſtum ſit, id demonſtrabant. Id eorum eſt, quaſi qui diarium ſcribunt, quam Græci* ἐφημερίδα *uocant. Nobis non modò ſatis eſſe uideo, quod factu eſſet id pronuntiare: ſed etiam quo conſilio, quáque ratione geſta eſſent, demonſtrare.* Paulò pòſt idem *Aſellio in eodem libro: Nā neq; alacriores ad rempublicam defendendam, neque ſegniores ad rem perperam faciundam Annales libri commouere quicquam poſſunt. Scribere autem bellum, quo initū Conſule, & quo modo confectum ſit, & quis triumphans introierit, exque eo libro quæ in bello geſta ſint iterare, id fabulas non prædicare ait. Intereà quid Senatus decreuerit, aut quæ lex rogatio'ue lata ſit, neque*

Ephemeris.

quibus

quibus consilijs ea gesta sunt iterare, id fabulas pueris est narrare, non historias scribere.

Quid sit Adoptatio, quid item sit Arrogatio: quantùmque hæc inter se differant: uerbaq; eius quæ qualiaque sint, qui in liberis arrogandis super ea re populum rogat. Cap. xix.

CVm in alienam familiam, inque liberorum locum extranei sumuntur, aut per Prætorē fit, aut per populum. Quod per prætorem fit, adoptatio dicitur: quod per populum, arrogatio. Adoptantur autē, cū a parente, in cuius potestate sunt, tertia † māci patione in iure ceduntur: atque ab eo qui adoptat, apud eum apud quem legis actio est, uindicantur. Arrogantur ij, qui cùm sui iuris sint, in alienam sese potestatem tradunt: eiusque rei ipsi autores fiunt. Sed *arrogationes non temere, nec inexploratè committuntur. Nam comitia arbitris etiam Pontificibus præbentur, quæ curia appellantur. Aetas quoq; eius, qui arrogare vult, a liberis † potius gignundis idonea sit: bonaque eius qui arrogatur, ne insidiose appetita sint, consideratur. Iusque iurandum a Q. Mutio Pontifice Maximo conceptum dicitur, quod in arrogando iuraretur. Sed arrogari non potest, nisi iam vesticeps. Arrogatio autem dicta, quia genus hoc in alienam familiā transitus per populi rogationem fit. Eius rogationis uerba hęc sunt: Velitis, iubeatis, uti* L. V*alerius L. Titio tam iure legeque filius sibi siet, quàm si ex eo patre matreque familiàs eius natus esset: utique ei uitæ necisque in eum potestas siet, uti*

Adoptatio.

† emancipatione iurecedūtur.

Arrogatio.

Curiata.

† postea

Vesticeps

M *parien-*

pariendo filio est: hoc ita, ut dixi, ita uos Quirites rogo. Neque pupillus autem, neque mulier quæ in parentis potestate est, arrogari possunt: quoniã & cum fœminis nulla comitiorum communio est: & tutoribus in pupillos tantam esse autoritatem potestatemque fas non est, ut caput liberum fidei suæ commissum alienæ ditioni subijciant. Libertinos uerò ab ingenuis adoptari quidem iure posse, Masurius Sabinus scripsit. Sed id neque permitti dicit, neque permittendum esse unquam putat: ut homines libertini ordinis per adoptionẽ in iura ingenuorum inuadãt. Alioqui (inquit) si iuris ista antiquitas seruetur, etiam seruus a domino per Prætorem dari in adoptionem potest. Idque ait plerosque iuris ueteris autores posse fieri, scripsisse. Animaduertimus in oratione P. Scipionis, quam Censor habuit ad populum de moribus, inter ea quæ reprehendebat, quòd contra maiorum instituta fierent, id etiam eum culpauisse, quòd filius adoptiuus patri adoptatori inter prẽmia patrum prodesset. Verba ex ea oratione hæc sunt: *In alia tribu patrem, in alia filium suffragium ferre. Filium adoptiuum tam procedere, quam si se natum habeat. Absentis censeri iubere, ut ad censum nemini necesse sit uenire.*

Quòd uocabulum Latinum solœcismo fecerit Capito Asinius: quid ipsum appellauerint ueteres Latini: quibusque uerbis solœcismum definierit idem Asinius. Cap. xx.

Solœcis-

SOlœcismo Latino uocabulo, ab Asinio Capitone, eiusdemque ætatis aliis Imparilitas appellatus, a uetustioribus Latinis Stribiligo dicebatur, a uersura uidelicet, & prauitate tortuosæ orationis, tanquã Sterobligo quædam. Quod uitium Asinius Capito in literis, quas ad Clodium Thuscum dedit, hisce uerbis definit: Solœcismus est (inquit) impar, & inconueniens compositura partium orationis. Cùm Græcum autẽ uocabulum sit solœcismus, an Attici homines, qui elegantius locuti sunt, usi eo sint, quæri solet. Sed nos neque solœcismum, neque barbarismum apud Græcorum idoneos adhuc inuenimus. Nam sicut βάρβαρον, ita σόλοικον dixerunt. Nostri quoque antiquiores, solœcum facilè, solœcismum haud scio an unquam dixerint. Quod si ita est, neque in Græco, neque in Latino solœcismus probè dicitur.

Solœcismus. Imparilitas. Stribiligo.

Barbarũ. Solœcum

Pluria qui dicat, & Compluria, & complures non barbarè dici, sed Latinè. Cap. XXI.

PLuria fortè quis dixit sermocinans, uir apprimè doctus, meus amicus: non hercle studio feruens ostentandi: neque quo Plura dicendum non putaret. Est enim doctrina homo seria, & ad uitæ officia deuincta, ac nihil de uerbis laborante. Sed opinor assidua ueterum scriptorum tractatione inoleuerat linguæ illius uox, quam in libris sæpe offenderat. Aderat cum ille hoc dixit, reprehensor audaculus verborum: qui perpauca, eademque à vulgo pro trita, legerat. Habebatque nonnullas disciplinæ grammaticæ inauditiunculas, partim rudeis inchoatasque, partim non

probas: easque, quasi puluerem ob oculos, cùm adortus quenque fuerat, aspergebat: sicut tunc amico nostro: Barbarè *(inquit) dixisti Pluria. Nanque neque rationem* † *verborum hoc, neq; autoritatem habet. Ibi ille amicus ridens: Amabò te (inquit) uir bone, quia nunc mihi a magnis, serijsque rebus otium est, uelim doceas nos, cur Pluria siue* Compluria *(nihil enim differt) non* Latinè, *sed barbarè dixerint* M. *Cato, & Q. Claudius: Valerius Antiàs, & L. Lælius:* P. *Nigidius, &* M. *Varro: quos subscriptores approbatoresque huius uerbi habemus, præter poetarum oratorumque ueterum multã copiam. Ad quę ille nimis arroganter: Tibi (inquit) habeas autoritates istas, ex Faunorum, & Aboriginum seculo repetitas: atque huic rationi respondeas. Nullum enim uocabulum neutrum comparatiuum, numero pluratiuo, casu recto, ante extremum a, habet i, literam, sicuti Meliora,* Maiora, Grauiora, *proinde igitur Plura, & nõ* Pluria *dici conuenit: ne contra formam perpetuam in comparatiuo, i, litera sit ante extremum a. Tum ille amicus noster, cùm hominẽ confidentẽ pluribus uerbis non dignum existimaret: Asinij, inquit,* Capitonis, *doctissimi uiri, epistolæ, sunt, uno in libro multæ, opinor positæ in templo Pacis.* Primaque *epistola scripta est ad Pacuuium Labeonem, cui titulus præsciptus est:* Pluria, *non plura dici debere.* In *ea epistola rationes grammaticas posuit, per quas docet Pluria* Latinum *esse, Plura barbarũ. Ad Capitonem igitur te dimittimus. Ex eo id quoq; simul disces, si modò assequi poteris, quod in ea epistola*

† uerbum

ſtola ſcriptum eſt, Pluria ſiue Plura abſolutum eſſe, ſiue ſimplex : non (ut tibi uidetur) comparatiuum. Huius opinionis Aſinianæ id quoq; adiumentum eſt, quòd Compluries cum dicimus, non comparatiuè dicimus. Ab eo autem quod eſt Complurla aduerbium eſt factum Compluries. Id quoque quoniam minus vſitatum eſt, uerſum Plauti ſubſcripſi, ex comœdia, quæ Perſa inſcribitur: Compluries.

Quid metuis? Metuo hercle uerò. Senſi ego compluries. Item M. *Cato in* IIII. *Originum, eodem in loco ter hoc uerbum poſuit: Compluries eorum milites mercenarij inter ſe multi, alteri alteros occidere : cõpluries multi ſimul ad hoſtes transfugere: compluries in imperatorẽ impetum fecere.*

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER SEXTVS.

Quem in modum responderit Chrysippus, aduersus eos, qui Prouidentiam cõsistere negauerunt. Cap. I.

De Prouidentia.

Atura stulte homines fecisse dicitur, tãtam uim esse ærumnarũ, et malorum. Aduersus ea Chrysippus, cum in libro περὶ προνοίας quarto dissereret: Nihil est prorsus istis (inquit) insipidius, qui opinantur bona esse potuisse, si non essent itidem mala. Nam cùm bona malis contraria sint, utraq; necessarium est opposita inter sese, & quasi mutuo aduersoq; fulta nisu consistere. Nullum adeò contrariũ eßе sine contrario altero. Quo enim pacto Iustitiæ sensus esse posset, nisi essent iniuriæ? aut quid aliud iustitia est, quàm iniustitiæ priuatio? Qui item fortitudo intelligi posset, nisi ex ignauiæ oppositione? qui continentia, nisi ex intemperantiæ? quo item modo prudentia eßet, nisi foret contrà imprudentia? Proinde (inquit) homines stulti, cur non hoc etiam desiderant, ut ueritas sit, & non sit mendacium?

Nanq;

Nãq; itidem sunt bona & mala, felicitas et infortunitas, dolor et uoluptas. Alterum.n.ex altero (sicuti Plato ait) uerticibus inter se contrarijs † deliquatum est. Si tuleris unum, abstuleris utrunque. Idem Chrysippus in eodem libro tractat, consideratq;, dignumq; esse id queri putat, εἰ τῶν ἀνθρώπων νόσοι κατὰ φύσιν γίνονται. id est, natura'ne ipsa rerum uel prouidentia, quę compagem hanc mundi, & genus hominum fecit, morbos quoque & debilitates, & ægritudines corporum, quas patiuntur homines fecerit? Existimat autem non fuisse hoc principale naturæ consilium, ut faceret homines morbis obnoxios. Nunquàm enim hoc conueniße naturæ autori, parentiq; rerum omnium bonarum. Sed cum multa, inquit, atque magna gigneret, pareretq; aptissima, & utilissima: alia quoq; simul agnata sunt incommoda ijs ipsis, quæ faciebat cohærentia: eaq; nõ per naturam, sed per sequelas quasdam necessarias facta dicit, quod ipse appellat, κατὰ παρακολούθησιν. Sicut, inquit, cum corpora hominum natura fingeret, ratio subtilior, & utilitas ipsa operis postulauit, ut tenuissimis minutisq; ossiculis caput compingeret. Sed hanc utilitatẽ rei maioris, alia quædam incommoditas extrinsecus consecuta est: ut fieret caput tenuiter munitum, & ictibus, offensionibusq; paruis fragile: proinde morbi quoque, & ægritudines partę sunt, dum salus paritur: Sic hercle, inquit, dum uirtus hominibus, per consilium naturę gignitur: uitia itidem per affinitatem contrariam nata sunt.

Infortunitas.

†al. deligatum.

Quo itidem modo uim, necessitatemq; fati constituerit: & esse tamen in nobis consilij, iudicijque nostri arbitrium confirmauerit. Cap. 2.

Fatum.

Fatum, quod Græci πεπρωμένην, *uel* εἱμαρμένην *uocant, ad hanc fermè sententiam Chrysippus Stoicę princeps philosophiæ definit: Fatum est, inquit, sempiterna quædam, & indeclinabilis series rerum, & catena: uoluens semetipsa sese, & implicans per ęternos consequentiæ ordines: ex quibus apta, connexaq; est. Ipsa autē uerba Chrysippi, quantum ualui memoria, adscripsi: ut si cui meum istud interpretamentum uidebitur esse obscurius, ad ipsius uerba animaduertat. In lib. enim* περὶ προνοίας *quarto,* εἱμαρμένην *esse dicit* φυσικὴν σύνταξιν τῶν ὅλων ἐξ ἀϊδίου τῶν ἑτέρων τοῖς ἑτέροις ἐπακολουθούντων, καὶ μετὰ πολὺ μὲν οὖν ἀπαραβάτου οὔσης τῆς τοιαύτης συμπλοκῆς. *Aliarum autem opinionum disciplinarumq; autores huic definitioni ita obstrepunt: Si Chrysippus, inquiunt, fato putat omnia moueri & regi, nec declinari, transcendiq; posse agmina fati, & uolumina: peccata quoque hominum, & delicta non sustentanda, neque inducenda sunt ipsis, uoluntatibusq; eorum: sed necessitati cuidam, & instantiæ, quę oritur ex fato, omnium quę sit rerum domina & arbitra, per quam necesse sit fieri, quicquid futurum est. Et propterea nocentium pœnas legibus iniquè constitutas, si homines ad maleficia, non sponte ueniunt, sed fato trahuntur. Contra ea Chrysippus tenuiter multa, & argutè*

gatè differit: sed omnium ferè, quæ super ea re scripsit, sententia huiuscemodi est: Quanquàm ita sit, inquit, ut ratione quadam necessaria principali, et coacta, atque connexa sint fato omnia: ingenia tamen ipsa mentium nostrarum perinde sunt fato obnoxia, ut proprietas eorum est ipsa et qualitas. Nam si sunt per naturam primitus salubriter utiliterq́; ficta: omnem illam uim quæ de fato extrinsecus ingruit, inoffensius, tractabiliusq́; trāsmittunt. Sin uerò sunt aspera, & inscita, et rudia, nullisq́; artium bonarum adminiculis fulta, & etiam si paruo siue nullo fatalis incommodi conflictu urgeantur: sua tamen leuitate, & uoluntario impetu, in assidua delicta, & errores ruunt. Idq́ue ipsum ut ea ratione fiat, naturalis illa, & necessaria rerum consequentia efficit, quę Fatum uocatur. Est enim genere ipso quasi fatale, & consequens, ut mala ingenia peccatis, & erroribus non uacent. Huius deinde rei exemplo non hercle nimis alienè, neque illepidè utitur: Sicut, inquit, lapidem cylindrum si per spatia terrę prona, atque dirupta iacias: causam quidem ei, & initium præcipitantiæ feceris: mox tamen ille præceps uoluitur, non quia tu id iam facis, sed quoniam ita sese modus eius, & formæ uolubilitas habet: sic ordo, & ratio, & necessitas fati, genera ipsa, & principia causarum mouet: impetus uerò consiliorum, mentiumq́; nostrarum, actionesq́; ipsas, uoluntas cuiusque propria, & animorum ingenia moderantur. Infert deinde verba hæc, ijs quæ dixi, congruentia:

Chrysippus de fato.

Mala ingenia peccatis non uacant.

Διὸ ὑπὸ τῶν πυθαγορείων οὕτως εἴρηται,

Γνώσει

γνώσει δ' ἀνθρώπους αὐθαίρετα πήματ' ἔχοντας. ὡς τῶν βλαβῶν ἑκάστοις παρ' αὐτοῖς γινομένων, καὶ καθ' ὁρμὴν αὐτῶν ἁμαρτανόντων τε, καὶ βλαπτομένων, καὶ κατὰ τὴν αὐτῶν διάνοιαν καὶ πρόθεσιν. *Propterea negat, oportere ferri audirique homines aut nequam, aut ignauos, & nocentes, & audaces: qui, cum in culpa, & maleficio reuincti sunt, perfugiunt ad fati necessitatem: tanquam in aliquod fani asylum: & quæ pessimè fecerunt, ea non suæ temeritati, sed fato esse attribuenda dicunt. Primus autem Homerus sapientissimus, & antiquissimus poetarum dixit in hisce uersibus.*

ὢ πόποι, οἷον δή νυ θεοὺς βροτοὶ αἰτιόωνται.
ἐξ ἡμέων γάρ φασὶ κακ' ἔμμεναι, οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ
σφῇσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπὲρ μόρον, ἄλγε' ἔχουσιν.

Itaque M. Cicero in libro, quem de fato conscripsit, cum quæstionem istam diceret obscurissimam esse, & implicatissimam, Chrysippum quoque philosophum non expedisse se, in ea refert his uerbis: Chrysippus æstuans, laboransque, quonam pacto explicet, et fato omnia † fieri, & esse aliquid in nobis, intricatur hoc modo.

†ferri

Historia sumpta ex libris Tuberonis, de serpente inusitatæ longitudinis. Cap. 3.

Serpēs in usitatæ magnitudinis.

TVbero in historijs scriptum reliquit, bello primo Punico Attilium Regulum Consulē in Africa castris apud Bagradam flumen positis, prælium grande atque acre fecisse, aduersus unum serpētem, in illis locis stabulantem, inusitatæ immanitatis

eum-

cumque magna totius exercitus conflictatione, ballistis, atque catapultis diu oppugnatum: eiusque interfecti longum corium pedes † C. & XX. Romam misisse. † al. C. et XII.

Quid idem Tubero in historijs de Attilio Regulo à Carthaginiensibus capto literis mandauerit: quid etiam Tuditanus super eodem Regulo scripserit. Cap. 4.

QVod satis celebre de Attilio Regulo, id nuperrimè legimus scriptum in Tuditani libris: Re*gulum captum ad ea, quæ in Senatu Romæ dixit, suadens ne captiui cum Carthaginiensibus permutarentur: Id quoque addidisse, uenenum sibi Carthaginienses dedisse, non præsentaneũ, sed eiusmodi, quod mortem in diem proferret: eo consilio, ut uiueret quidem tantisper, quoad fieret permutatio: post autem grassante sensim ueneno cor tabesceret. Eundem uerò Regulum* Tubero *in historijs rediisse Carthaginem, nouisque exemplorum modis excruciatum a Pœnis dicit.* In *atras, inquit, & profundissimas tenebras eum claudebant: ac diu post ubi erat uisus sol ardentissimus, repentè educebãt, & aduersus ictus solis oppositum continebant, atque intendere in cœlum oculos cogebant. Palpebras quoque eius ne conniuere posset, sursum ac deorsum diductas insuebant. Tuditanus autem somno diu prohibitum, atque ita uita priuatum refert. Idque ubi* Romę *cognitum est, nobilissimos* Pœnorum *captiuos liberis Reguli a senatu deditos, & ab ijs in armario muricibus præfixo de-* Attilij Reguli cõstãtia.

stitutos

stitutos, eademq; insomnia cruciatos interisse.

Quòd Alphenus iurisconsultus in uerbis ueteribus interpretandis errauit. Cap. v.

Alphenus iureconsultus, Seru. Sulpitij discipulus, rerumq; antiquarum non incuriosus, in libro digestorum xxx. & IIII. Collectaneorum autem secundo: In fœdere, inquit, quod inter Po. Ro. & Carthaginienses factum, & scriptum inuenitur, ut Carthaginienses quotquot annis darent Pop. Ro. *certum pondus argenti puri puti. quæsitum est, quid esset Argentum purum putum, Respōdi ego, inquit, esse Purum putum ualde purum, sicut Nouum nouitium dicimus, & Proprium propitium, augere atq; intendere uolentes noui, & proprij significationem.* Hoc *ubi legimus, mirabamur eandem affinitatem uisam esse* Alpheno *Puri, &* Puti, *quæ sit Noui, et* No*uitij,* N*am si esset Puritium, tum sanè uideretur dici, quasi Nouitium. Id etiam mirum fuit, quòd* No*uitium per augendi figuram dictū existimauit: cum sit Nouitium non quod magis nouum sit, sed quod a nouo dictum inclinatumque sit. Iis ergo assentimus, qui Putum esse dicunt a putando dictum: & ob eam causam prima syllaba breui pronuntiant, non longa: uti existimasse Alphenus videtur, qui a Puro id esse factum scripsit. Putare autem veteres dixerunt, vacantia ex quaque re, ac non necessaria, aut etiam obstantia, & aliena auferre, & excidere, & quod esset utile, ac sine uitio uideretur relinquere. Sic nanque Arbores, &* Vites, *& sic etiam Rationes dictæ*

Purū putum.

Nouitiū.

Putum.

Putare.

Putari.

Putari. Verbum quoque ipsum Puto, quod declarãdæ sententiæ nostræ causa dicimus, non signat profectò aliud, quàm id agere nos in re dubia obscuraque: ut decisis, amputatisque falsis opinionibus, quod uideatur esse uerum, & integrum, & incorruptum, retineamus. Argentum ergo in Carthaginiensi fœdere Putum dictum esse: quasi exputatum, excoctumq́;, omniq́; aliena materia carens, omnibusque ex eo uitijs detractis, emaculatum, & candefactum. Putũ argentum. *Scriptum est autem Purum Putum non in Carthaginensi solùm fœdere, sed cum in multis alijs ueterum libris, tum etiam in Q. quoque Ennij tragœdia, quæ inscribitur Alexander, & in satyra* M. *Varronis, quæ inscripta est* δὶς παῖδες οἱ γέροντες.

Temerè ineptéque reprehensum esse à Iulio Higino Vergilium, quòd Præpetes Dædali pennas dixerit. atque ibi quid sint Aues præpetes: & quid illæ sint aues, quas Nigidius inferas appellauit. Cap. VI.

Dædalus (ut fama est) fugiens Minoia regna,
Præpetibus pennis ausus se credere cœlo,
Insuetum per iter gelidas enauit ad Arctos.

Præpetes aues.

In his Vergilij versibus reprehendit Higinus Præpetibus pennis, quasi impropriè & inscitè dictum. Nam præpetes, inquit, aues ab Auguribus appellantur, quæ aut opportunè præuolant, aut idoneas sedes capiunt. Non aptè igitur usum uerbo augurali existimauit, in Dædali uolatu, nihil ad Augurum disciplinam pertinente. Sed Higinus nimis hercle ineptus est, cùm quid Prępetes essent, se scire ratus est:

est: Vergilium autem, & Trimatium doctum uirum ignorasse, qui in secundo Iliadis uictoriam uolucrem Præpetem appellauit hoc uersu:

Dum dat uincenti præpes uictoria palmam.

Cur autem non Q. quoque Ennium reprehendit, qui in annalibus, non ut Vergilius pennas Dædali præpetes, sed longè diuersius, inquit, Quid

Brundusium pulchro præcinctum præpete portu? Et si uim potius, naturamq; uerbi considerasset: neque id solum, quod Augures dicerent, inspexisset: ueniam prorsus poetis daret, similitudine ac translatione uerborum non significatione utentibus. Nam quoniam non ipsæ tantùm aues, quæ prosperius præuolant, sed etiam loci, quos capiunt, qui idonei felicesq; sunt, prępetes appellantur: idcirco Dædali pennas Præpetes dixit, quoniam ex locis in quibus periculum metuebat, in loca tutiora peruenerat. Locos *porrò præpetes & Augures appellant: Et Ennius in annalium primo dixit:*

Prępetes loci.

Præpetibus hilares sese, pulchrisq; locis dant.

Inferæ aues.

Auibus autem Præpetibus contrarias, aueis Inferas appellari Nigidius Figulus in lib. primo augurij priuati ita dicit: Discrepat dextra, sinistræ: prępetibus, inferæ. Ex quo est coniectare, Præpetes appellatas, quæ altius sublimiusq; uolitent: cùm differre a Præpetibus Nigidius Inferas dixerit, Adolescens ego Romæ, tum cùm etiã ad Grammaticos itarẽ, audiui Apollinarem Sulpitiũ, quem in primis

† augurũ

sectabar, cum de iure † augurio quæreretur, & mẽtio Præpetum auium *facta esset, L. Claro Præfecto urbis*

bis dicere, Præpetes sibi uideri esse alites, quas Homerus τανυπτέρυγας *appellauerit. Quoniam istas potissimum Augures spectarent, quæ ingentibus alis patulæ, atque porrectæ præuolarent. Atque ibi hos Homeri uersus dixit:*

Τύνη δ' οἰωνοῖσι τανυπτερύγεσσι κελεύεις
Πείθεσθαι, τῶν οὔτι μετατρέπομαι οὐδ' ἀλεγίζω.

De Acca Larentia, & Caia Tarratia: deq; origine sacerdotij fratrum Arualium. Cap. VII.

Accæ larentiæ, & Caiæ Tarratiæ, siue illa Suffetia est, nomina in antiquis annalibus celebria sunt. Earum alteræ post mortem, Tarratiæ autem uiuæ amplissimi honores a Po. Ro. habiti Et Tarratiã quidem uirginem Vestæ fuisse, lex Horatia *testis est, quæ super ea ad populum lata: qua lege ei plurimi honores fiunt: inter quos, ius quoque testimonij dicendi tribuitur: testabilisque una omnium fœminarum ut sit, datur. Id verbum est ipsius legis Horatię. Contrarium est in* XII. *tabulis scriptum: Improbus intestabilisque esto. Pretereà si quadraginta annos nata sacerdotio abire, ac nubere uoluisset, ius ei potestasque exaugurandi, atque nubendi facta est: munificentiæ & beneficij gratia, quòd campum Tiberinũ, siue Martium* Pop. Ro. *condonasset. Sed Acca* Larentia *corpus in vulgus dabat: pecuniamque emeruerat ex eo quæstu uberẽ. Ea testamento, ut in Antiatis historia scriptum est, Romulum regem, ut quidam alij tradiderunt, Po. Ro. bonis suis hæredem fecit.*

Larentia. Tarratia. Macrob. lib. primi cap. 10.

Testabilis.

Intestabilis.

cit. Ob id meritum a Flamine Quirinali sacrificium ei publicè fit: & dies, è nomine eius, in factos additus. Sed Sabinus Massurius, in primo memorabiliū, secutus quosdam historiæ scriptores, Accam Larentiam Romuli nutricem fuisse dicit: Ea, inquit, mulier ex XII. filijs maribus unum morte amisit. In illius locum Romulus Accæ Larentiæ sese filium dedit, seque, & cæteros eius filios fratres Aruales appellauit. Ex eo tempore Collegium mansit fratrum Arualium numero XII. cuius sacerdotij insigne est, spicea corona, & albæ infulæ.

De Alexandro, & de P. Scipione memoratu digna. Cap. 8.

APpion Græcus homo, qui πολυίςωρ est appellatus, facili atque alacri facundia fuit. Is cum de Alexandri regis laudibus scriberet, Victi, inquit, hostis uxorem facie inclyta mulierem, uetuit in conspectum suum deduci: ut eam, ne oculis suis quidē, contingeret. Lepida quæstio. *Lepida igitur quæstio agitari potest, utrum uideri continentiorem par sit: Publium'ne Africanum superiorem, qui Carthagine ampla ciuitate in Hispania expugnata, uirginem tempestiuam, forma egregia, nobilis uiri Hispani filiam, captam, perductamque ad se, patri inuiolatam reddidit: an regem Alexandrum, qui Darij regis vxorem, eandemque eiusdem sororem prælio magno captam, quam esse audiebat exuperanti forma, uidere noluit, perducique ad sese prohibuit. Sed hanc utranque declamatiunculam super Alexandro, et Scipione celebrauerint,*

quibus

quibus abundè, & ingenij, & otij, & uerborum est. Nos satis habebimus, quòd ex historia est id dicere, Scipionem istum uerò ne an falsò, incertum: fama tamen, cùm esset adolescens, haud syncera fuisse: & propemodum constitisse hosce uersus à Cn. Næuio poeta, in eum scriptos esse:

Etiam qui res magnas manu sæpe gessit gloriosè,
Cuius facta uiua nunc uigent, qui apud gentes solus
Præstat: eum suus pater, cum pallio uno, ab amica abduxit. His ego uersibus credo adductũ Valerium Antiatem, aduersus ceteros omnes scriptores, de Scipionis moribus sensisse, & eam puellam captiuã non redditam patri scripsisse (contra quã nos suprà diximus) sed retentam à Scipione, atq; in delicijs, amoribusque ab eo usurpatam.

Locus exemptus ex Annalibus L. Pisonis, historię, & orationis lepidissimæ. Cap. IX.

QVòd res uidebatur memoratu digna, quam fecisse Cn. Flauium *Annij filium Aedilem curulem,* L. Piso in III. *annali scripsit: eaque res per quam purè, et venustè narrata à Pisone, locum istum totum huc, ex* Pisonis *annali, transposuimus: Cn. inquit, Flauius patre Libertino natus, scriptum faciebat. Isque in eo tempore Aedili curuli apparebat, quo tempore Aediles subrogantur.* Eumque *primæ Tribus Aedilem curulem renuntiauerunt. At Aedilis, qui comitia habebat, negat accipere: neq; sibi placere, qui scriptum faceret, eũ Aedilem fieri. Cn. Flauius Annij filius dicitur tabulas posuiße, scriptu* Scriptum facere.

Scriptum se abdicare.

sese abdicasse. Isque Aedilis curulis factus est. Idem Cn. F*lauius Annij filius dicitur ad Collegam uenisse, uisere ægrotũ. Et in conclaue postquàm introiuit, adolescentes ibi complures nobiles sedebant. Ii contemnentes eum, assurgere ei nemo uoluit. Cneus* Flauius *Annij filius Aedilis id arrisit. Sellam curulem iussit sibi afferri. Eã in limine apposuit, ne quis illorum exire posset: utique ij omnes inuiti uiderent, sese in sella curuli sedentem.*

Cn. Flauij festiuum factum.

Historia super Euclide Socratico, cuius exemplo Taurus philosophus adhortari adolescentes suos solitus est, ad philosophiam gnauiter sectãdam. Cap. x.

PHilosophus Taurus, uir memoria nostra in disciplina Platonica celebratus, cùm alijs bonis multis, salubribusque exemplis, hortabatur ad philosophiam capessendam, tum uel maximè ista re animos iuuenum expergebat: Euclidem quam dicebat Socraticum factitauisse. Decreto, inquit, suo Athenienses cauerant, ut qui Megaris *ciuis esset, si intulisse Athenas pedem prehensus esset, ut ea res ei homini capitalis esset: tanto Athenienses, inquit, odio flagrabant finitimorum hominum Megarensium. Tum* Euclides, *qui* † *in diem Megaris erat, quique etiam ante id decretum, & esse* Athenis, *& audire Socratem consueuerat, postquàm id decretum sanxerunt, sub noctem, prius quàm aduesperasceret, tunica longa muliebri indutus, & pallio uersicolore amictus, & caput & ora uelatus, è domo sua Megaris Athenas ad Socratem commeabat: ut uel noctis aliquo tem-*

Ardor Euclidis ad audiendũ Socratẽ.

In diem.

tempore consiliorum sermonumque eius fieret particeps. Rursusque sub lucem millia passuum paulò am plius uiginti, eadẽ ueste illa tectus redibat. At nũc, inquit, uidere est philosophos ultro currere, ut doceant, ad fores iuuenum diuitum: eosque ibi sedere, atq; opperiri propè ad meridiem, donec discipuli nocturnum omne uinum edormiant.

Verba ex oratione Q. Metelli Numidici, quæ libuit meminisse, ad officium grauitatis, dignitatisque uitæ decentia. Cap. XI.

CVm inquinatissimis hominibus non esse conuitio decertandum, neq; in maledictis aduersus impudentes, & improbos velitandum (quia tantisper similis, & compar eorum fias, dum paria, & similia dicas, atq; audias) non minus ex oratione Q. Metelli Numidici, sapientis uiri, cognosci potest: quàm ex libris, & disciplinis philosophorum. Verba hęc sunt Metelli aduersus Cn. Manlium Tribuuum plebis, à quo apud populum in concione lacessitus, iactatusque fuerat, dictis petulantibus: Nunc quod ad illum attinet. Quirites, quoniam se ampliorem putat esse, si se mihi inimicum dictauerit, quem & ego mihi neq; amicum recipio, neque inimicum respicio, in eum ego non sum plura dicturus. Nam eum indignissimum arbitror, cui à uiris bonis bene dicatur: tum ne idoneum quidem, cui à probis malè dicatur. Nam si in eo tempore huiuscemodi homunculum nomines, in quo punire non possis, maiore honore, quàm contumelia afficias.

Nõ decertandũ cõuitio cũ malis.

Quòd neque Testamentum, sicuti Seruius Sulpitius existimauit, neque Sacellum, sicuti Trebatius, duplicia uerba sunt: sed à Testatione productum alterū, alterum à Sacro diminutum. Cap. XII.

Seruius Sulpitius iureconsultus, uir ætatis suæ doctissimus, in libro de testamentis secundo, qua ratione adductus, Testamentum uerbum esse duplex scripserit, non reperio. Nam compositum esse dixit, à mentis contestatione. Quid igitur Calciamentum? quid Paludamentum? quid Pauimentum? quid Vestimentum? quid alia mille, per huiuscemodi formam producta? Etiam'ne ista omnia composita dicemus? Obrepsisse autem uidetur Seruio, uel si quis alius est qui id prior dixit, falsa quidem, sed non abhorrens, neque inconcinna, quasi mentis quædam in hoc uocabulo significatio: sicut hercle C. quoque Trebatio eadem concinnitas obrepsit, Nam in libro de religionibus secundo: Sacellum est, inquit, locus paruus deo sacratus, cum ara. Deinde addit uerba hæc: Sacellum ex duobus uerbis arbitror compositum, sacri, & cællæ, quasi sacra cella: Hoc quidem scripsit Trebatius. Sed quis ignorat Sacellum, & simplex uerbum esse, & non ex Sacro, & Cella compositum, sed ex Sacro diminutum?

Testamētum.

Sacellū.

De quęstiunculis apud Taurum philosophum in conuiuio agitatis, quæ sympofiacæ uocantur. Cap. XIII.

Factitatum, obseruatumque hoc Athenis est, ab ijs, qui erant philosopho Tauro iunctiores: cum domum suam nos uocaret, ne omnino (ut dicitur) immunes,

munes,& aſymboli ueniremus,coniectabamus ad cœnulam, non cupedias ciborum, ſed argutias quæſtionum. Vnuſquiſque igitur noſtrum commentus,paratusque ibat,quod quæreret. Eratque initium loquendi,edundi finis. Quærebantur autem nec grauia,nec reuerenda, ſed ἐνθυμήματα *quędam lepida,& minuta,& florentem uino animum laceſſentia: quale hoc fermè eſt ſubtilitatis ludicræ,quod dicam: Quæſitum eſt, quando moriens moreretur: cùm iam in morte eſſet,an tum etiã cum in uita foret: Et,quando ſurgens ſurgeret: cùm iam ſtaret, an tum etiam cum ſederet: Et,qui artem diſceret,quando artifex fieret: cùm iam eſſet, an tum cum etiam non eſſet. Vtrum enim horum dicas,abſurdè atq; ridiculè dixeris: multoq; abſurdius uidebitur,ſi aut utrunq; eſſe dicas,aut neutrum. Sed ea omnia cùm captiones eſſe quidam futiles,& inanes,dicerent;* Nolite,inquit *Taurus, hæc quaſi nugarum aliquem ludum aſpernari. Grauiſſimi philoſophorum ſuper hac re ſeriò quæſiuerunt. At alij moriendi uerbum, atque momentum, manente adhuc uita dici, atque fieri putauerunt: alij nihil in eo tempore uitæ reliquerunt: totumque illud, quod mori dicitur, morti uindicauerunt. Item de cæteris ſimilibus in diuerſa tempora,et in contrarias ſententias diſceſſerunt.* Sed Plato,in*quit,noſter neq; uitę id tẽpus,neq; morti dedit: ideõq; in omni conſimilium rerum diſceptatione fecit.* Vi*dit quippe,utrunq; eſſe pugnans: neq; poſſe ex duobus contrarijs,altero manente,alterũ conſtitui: quæſtionemq; fieri per diuerſorum inter ſe, finium, mor*

Lepida in conuiuio quęrẽda.

tis, et uitæ cohærentiam. Et icirco peperit ipse, expressitq; aliud quoddam nouum in confinio tempus: quod uerbis proprijs, atque integris τὴν ἐξαίφνης φύσιν appellauit. Idq; ipsum ita, uti dico, inquit, in libro cui παρμενίδης titulus est, scriptum ab eo reperietis: τὸ γὰρ ἐξαίφνης τοιοῦ τόντι ἔοικε. σημαίνειν, ὡς ἐξ ἐκείνου μεταβάλλον εἰς ἕτερον. *Talia apud Taurum symbola, & alia quæ erant secundarum mensarum, ut ipse dicere solitus erat,* τραγήματα.

Puniendis peccatis treis esse rationes a philosophis attributas: & quamobrem Plato duarum ex ijs meminerit. Cap. XIIII.

Pœnæ ratio triplex. *PVniendis peccatis, treis esse debere causas, existimatum est. Vna est, quæ* νουθεσία, *uel* κόλασις, *uel* παραίνεσις *dicitur: cùm pœna adhibetur castigandi, atque emendandi gratia: ut is, qui fortuitò deliquit, attentior fiat, correctiorque. Altera est, quà ij, qui uocabula ista curiosius diuiserunt* τιμωρίαν *appellant. Ea causa animaduertenda est, cùm dignitas, autoritasq; eius, in quem est peccatum, tuenda est: ne prætermissa animaduersio contemptum* † *eleuet.* *eius pariat, & honorem* † *leuet.* Iccircoq; *id ei uocabulum, a conseruatione honoris, factum putant. Tertia ratio uindictæ est, quæ* παράδειγμα *a* Græcis *nominatur: cum punitio propter exemplum, est necessaria: ut cæteri a similibus peccatis, quæ prohiberi publicitus interest, metu cognitæ pœnæ, deterreantur. Idcirco ueteres quoque nostri, exempla, pro* Exempla

maxi-

maximis grauiſſimisq́; pœnis dicebant. Quando igitur aut ſpes magna eſt, ut is qui peccauit, citra pœnam ipſe ſeſe ultro corrigat: aut ſpes contrà nulla eſt, emendari eum poſſe, & corrigi, aut iacturam dignitatis eius, in quem peccatum eſt, metui non neceſſum eſt, aut non id peccatum eſt, cuius exemplo neceſſario metu ſanciendum ſit: tum quicquid ita delictum eſt, non ſanè dignum eſſe imponendæ pœnę ſtudium uiſum eſt. Has tres ulciſcendi rationes, & philoſophi alij plurifariam, & noſter Taurus in primo commentariorum, quos in Gorgiam *Platonis com-poſuit, ſcriptas reliquit. Plato autem ipſe uerbis apertis duas ſolas eſſe puniendi cauſas dicit: Vnam, quam primo in loco propter corrigendum: alterã, quam in tertio propter exempli metum poſuimus: Verba ſunt hæc* Platonis *in* Gorgia*:* προσήκει δὲ παντὶ, τῷ μὲν τιμωρουμένῳ ὑπ᾽ ἄλλου ὀρθῶς τιμωρουμένου βελτίων γίνεσθαι, καὶ ὀνήσασθαι. ἢ παράδειγμα ἄλλοις γίνεσθαι ἵνα ἄλλοι οἱ ὁρῶντες πάσχοντα φοβούμενοι βελτίους γίνωνται. *In hiſce uerbis facile intelligas,* τιμωρίαν *Platonem dixiſſe, non ut ſuprà ſcripſi quoſdam dicere: ſed ita; ut promiſcuè dici ſolet, pro omni punitione. An'ne autem quaſi omnino paruam, & contemptu dignam prætererit pœnę ſumendæ cauſam, propter tuẽdam læſi hominis autoritatem: an magis, quaſi ei, quam dicebat, rei non neceſſariam, prętermiſerit (cum de pœnis, non in uita, neque inter homines: ſed poſt uitæ tempus capiendis ſcriberet) ego in medium relinquo.*

De uerbo Quiesco, an e litera corripi, an produci debeat. Cap. XV.

Amicus noster homo multi studij, atque in bonarum disciplinarum opere frequens, uerbū Quiescit, usitatè ē litera correpta dixit. Alter item amicus homo, in doctrinis quasi in præstigijs mirificus, communiumq; uocum respuens nimis, & fastidiens, barbarè eum dixisse opinatus est: quoniam producere debuisset, non corripere. Nam Quiescit ita oportere dici prædicauit, ut Calescit, Nitescit, Stupescit, atque alia huiuscemodi multa. Id etiam addebat, quòd Quies ē, producto, non breui diceretur. Noster autem, qua est omnium rerum uerecūda mediocritate, NE si Helij quidem Cincij, & Satyri dicendum ita censuissent, obsecuturum sese fuisse ait, contra perpetuam Latinæ linguæ consuetudinem. Neque se tam insignitè locuturum, absona, aut inaudita ut diceret. Literas autem super hac re fecit, item inter hæc exercitia quædam ludicra, & Quiesco non esse his simile, quæ suprà posui, nec a Quiete dictum, sed ab eo Quietem: Græcæq; uocis ἴσχον καὶ ἴσχον, Ionicè a uerbo ἔχω ἴσχω, & modum et originem uerbum illud habere demonstrauit. Rationibusq; haud sanè frigidis docuit, Quiesco ē, litera longa dici non conuenire: ut diceret eiusmodi quispiam, qui tumultuarijs, & modicis linguæ exercitationibus ad famam se facundiæ † permiserat, neque orationis Latinæ modos usurpationesue ullas didicerat.

Quiesco habet e, correptā.

† præmiserat.

Notum

Notum uerbum Deprecor a poeta Catullo, insitatè quidem, sed aptè positum & propriè: deq; ratione eius uerbi, exemplisque ueterum scriptorum.

Cap. XVI.

CVm in Lycio fortè uespera ambularemus, uir quidam ludo ibi nobis, & uoluptati fuit. Nam cùm esset uerbum deprecor doctiusculè positum in Catulli carmine, quia id ignorabat, frigidissimos uersus esse dicebat, omnium quidem meo iudicio uenustissimos: quos subscripsi.

Lesbia mi dicit semper malè, nec tacet unquam
De me: dispeream, me nisi Lesbia amat.
Cui ego quasi eadem totidem mox deprecor illi
Assiduè: uerùm dispeream, nisi amo.

Deprecor hoc in loco uir bonus ita dictum esse putat, ut plerũq; a uulgo dicitur: quod significat, ualde precor, & oro, & supplico. In quo, De, præpositio ad augendum, & cumulandum ualet. Quod si ita esset, frigidi sanè uersus forent. Nunc enim contrà omnino est. Nam De, præpositio, quoniam est anceps, in uno eodemq; uerbo diuersitatem significationis capit. Sic enim Deprecor a Catullo dictum est, quasi detestor, uel execror, uel depello, uel abominor. Contrà autem ualet, cùm Cicero pro P. Sylla ita dicit: Quàm multorum hic uitam a Sylla deprecatus est. Item in dissuasione legis agrariæ: Siquid deliquero, nullæ sunt imagines, quæ me a uobis deprecentur. Sed neque solus Catullus ita isto uerbo usus est. Pleni adeò sunt libri ueterum similis in hoc uerbo significationis, ex quibus unum & alterum quæ suppetierant, Deprecor

tierant, appoſui. Q. Ennius in Erechtheo non longè ſecus dixit quàm Catullus:

Quibus nunc, inquit, ęrumna mea libertatē paro?
Quibus ſeruitutem mea miſeria deprecor?

Significat abigo, & amolior, uel prece adhibita, uel quo alio modo. Item Ennius in Creſphonte:

Ego cum meę uitæ parcam, letū inimico deprecor.

Cicero in libro ſexto de rep. ita ſcripſit: Quod quidem eo fuit maius, quia cum in cauſa pari collegæ eſſent, non modò inuidia pari non erant, ſed etiā Claudij inuidiam Gracchi charitas deprecabatur. Hic *quoque item non eſt ualde precabatur, ſed quaſi propulſabat, & defenſabat inuidiam: quod* Græci *propinqua ſignificatione* παραιτοῦμαι *dicunt. Item pro A. Licinio ſimiliter Cicero uerbo iſto utitur: Quid, inquit, huic homini facias? Non'ne concedas interdum, ut excuſatione ſummæ ſtultitiæ, ſummæ improbitatis odium deprecetur? Item in* Verrem *actionis ſecundæ procœmio: Nunc uerò quid faciat Hortenſius? auaritiæ'ne crimina frugalitatis laude deprecetur? an hominem flagitioſiſſimum, libidinoſiſſimum, nequiſſimumque defendat? Sic igitur Catullus eadem ſe facere dicit, quęrens ueniā, quòd & male diceret ei palàm, reſpueretque & recuſaret, deteſtareturque aſſiduè: & tamen eam penitus deperiret.*

παραιτοῦμαι.

Quis omnium primus libros publicè præbuerit legendos: quantusque numerus fuerit Athenis, ante clades Perſicas, librorum in bibliothecis publicorum.

Cap. XVII.

Libros Athenis disciplinarum liberalium publicè ad legendum præbendos primus posuisse dicitur Pisistratus tyrannus. Deinde studiosius, accuratiusq; ipsi Athenienses auxerunt. Sed omnem illam posteà librorum copiam Xerxes Athenarum potitus, urbe ipsa præter arcē incensa abstulit, asportauitq; in Persas. Hos porrò libros uniuersos multis pòst tempestatibus Seleucus rex, qui Nicanor appellatus est, referendos Athenas curauit. Ingens posteà numerus librorum in Aegypto a Ptolemæis regibus, uel conquisitus, uel confectus est: ad millia fermè uoluminum septingēta. Sed ea omnia bello priore Alexandrino, dum diripitur ea ciuitas, non spontè, neq; opera consulta, sed a militibus fortè auxiliarijs incensa sunt.

Opera cō sulta: pro dedita opera.

A. GEL-

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER SEPTIMVS.

Admiranda quædam ex annalibus sumpta de P. Scipione Africano superiore. Cap. I.

VOD *de Olympiade, Philippi regis uxore, Alexandri matre, in historia Græca scriptũ est: idem de P. Scipionis quoque matre, qui prior Africanus appellatus est, memoriæ datum est. Nam et C. Oppius, & Iulius Higinus, aliiq́ue qui de uita & rebus Africani scripserunt, matrem eius diu steri lem existimatam tradunt: Publium quoque Scipionem, cum quo nupta erat, liberos desperauisse. Posteà in cubiculo atque in lecto mulieris, cum absente marito cubans sola obdormisset, uisum repentè iuxta eam cubare ingentem anguem: eumq; , iis qui uiderant territis & clamantibus, elapsum inueniri non quisse: idipsum P. Scipionem ad Aruspices retulisse: eos sacrificio facto respondisse, fore ut libe ri gignerentur. Neq; multis diebus, posteaquàm ille anguis in lecto uisus est, mulierem concepisse: con-*

Scipio Africanus a serpentibus genitus.

cepti

cepti fœtus signa, atq; sensum pati: exinde mense decimo peperiße: natumq́; esse hunc P. Scipionem Africanum, qui Annibalem, & Carthaginienses in Africa *bello Punico secundo uicit. Sed & eum impendio magis ex rebus gestis, quàm ex illo ostento, uirum eße uirtutis diuinæ creditum est. Id etiam dicere haud piget, quod ijdem illi, quos suprà nominaui, literis mandauerint Scipionem hunc* Africanum *solitauisse noctis extremo, priusquàm dilucularet in Capitolium uetitare, ac iubere aperiri cellam* Iouis, *atque ibi solum diu demorari, quasi consultantem de Republica cum Ioue: Aedituosq́; eius templi sæpe demiratos, quòd solum id temporis in Capitolium ingredientem canes semper in alios sæuientes, neq; latrarent eum, neque incurrerent.* Has *uulgi de Scipione opiniones confirmare, atque approbare uidebantur dicta, factaq́; eius pleraque admiranda: ex quibus est unum huiuscemodi: †Assidebat, oppugnabatq́; oppidum in Hispania, situ mœnibusq́ue ac defensoribus ualidum, & munitum, re etiam cibaria copiosum: nullaque eius potiundi spes erat. Et quodam die ius in castris sedens dicebat, atque ex eo loco id oppidum procul uidebatur. Tum è militibus qui in iure apud eum stabant, interrogauit quispiam ex more, in quem diem locumq́ue uadimonium promitti iuberet. Et Scipio manum ad ipsam oppidi, quod obsidebatur, arcem protendens:* Perendie, *inquit, sese sistant illo in loco: atque ita factum.* Die *tertio, in quem uadari iusserat, oppidum captum est. Eodem die in arce eius oppidi ius dixit.*

Diluculo

Cū Ioue consultabit.

Obsidebat fortasse.

De

De Cesellij Vindicis pudendo errore, quem offendimus in libris eius quos incripsit Lectionum antiquarum. Cap. II.

Cesellij erratum.

Turpe erratũ offendimus in illis celebratissimis commentarijs Lectionum *antiquarum Cesellij Vindicis, hominis hercle pleraque haud indiligentis: quod erratum multos fugit, quanquàm multa in Cesellio reprehendẽdo etiã per calumnias rimarentur. Scripsit autem Cesellius, Q. Ennium in* XIII. *lib. annalium Cor dixisse, masculino genere.* Verba *Cesellij subiecta sunt: masculino genere Cor, ut multa alia, enuntiauit Ennius:* Nam *in* XIII. *annalium quem Cor dixit:* A*scripsit deinde uersus Ennij duos:*

Annibal audaci dum pectore dehortatur,

Ne bellum faciam, quẽ credidit esse meum Cor?

Antiochus est, qui hoc dixit, Asiæ rex. Is admiratur, & permouetur, quòd Annibal Carthaginiensis bellum se facere Pop. R*om. uolentem dehortetur. Hos autem uersus Cesellius sic accipit, tanquam si* Antiochus *sic dicat:* Annib*al me, ne bellum geram dehortatur: Quod cum facit, æquale cor putat habere me ei: quàm stultum esse me credit, cum id mihi persuadere vult. Hoc Cesellius quidem. sed aliud longè Ennius. Nam tres uersus sunt, non duo, ad hanc Ennij sententiam pertinentes, ex quibus tertium uersum Cesellius non respexit:*

Annibal audaci dum pectore dehortatur,

Ne bellum faciam, quem credidit esse meum cor

Suasorem summum, et studiosum robore belli.

Horum uersuum sensus atq; ordo sic opinor est: Annibal

nibal ille audentissimus, atque fortissimus, quem ego credidi (hoc enim est, cor meum credidit) perinde atque diceret, quem ego stultus homo credidi fore summum suasorem ad bellandũ, is me dehortatur, dissuadet'que, ne bellum faciam. Cesellius autem forte ῥαθυμότερον ῥαφῆ ista verborum captus, quem Cor dictum putauit, & quem accentu acuto legit, quasi ad Cor referatur, nõ ad Annibalem. *Sed non fugit me, si aliquis sit tam inconditus, sic posse defendi Cor Cesellij masculinum: ut uideatur tertius uersus separatim atque diuisim legendus: perinde quasi præcisis, interruptisque uerbis exclamet* Antiochus, *suasorem summum. Sed non dignum est eis, qui hoc dixerint, respondere.*

Quid Tullius Tyro Ciceronis libertus reprehenderit in M. Catonis oratione, quam pro Rhodiensibus in Senatu dixit: & quid ad ea, quę reprehenderat, responderimus. Cap. III.

CIuitas Rhodiensis, & insulæ opportunitate, & operum nobilitate, et nauigandi solertia, naualibusque uictorijs celebrata est. Ea Rhodiensis ciuitas cum amica atque socia Populi Rom. *foret, Persa tamen Philippi filio* Macedonum *rege, cum quo bellum Populo* Ro. *fuit, amico usa est. Connixique sunt Rhodienses legationibus Romam sæpe missis, id bellum inter eos componere. Sed ubi ista pacificatio perpetrari nequit, uerba a plerisque Rhodiensibus in concionibus eorum ad populum facta sunt: ut si pax non fieret, Rhodiẽses regem aduersus Populum* Rhodos.

Roma-

Romanum adiutarent. Sed nullum super ea re publicum decretum factum est. At ubi Perses uictus captusque est, Rhodienses pertimuere, ob ea, quæ compluries in cœtibus populi acta dictaque erant: legatosque Romam miserunt, qui temeritatem quorundã popularium suorum deprecarentur, & fidem consiliumque publicum expurgarent. Legati postquàm Romam uenerunt, & in senatum intromissi sunt, uerbis pro sua causa suppliciter factis, de curia excesserunt. Sententiæ rogari cœptæ. Cumque partim senatorum de Rhodiensibus quererentur, maleque eos animatos fuisse dicerent, bellumque † eos illis faciendum censerent: tum M. Cato exurgit, & optimos fidissimosque socios (quorum opibus diripiendis possidendisque, non pauci ex summatibus uiris intenti infensique erant) defensum conseruatumque pergit, orationemque inclytam dicit, quæ & seorsum fertur, inscriptaque est pro Rhodiensibus, et in quinto Originum libro scripta est. Tyro autem Tullius, M. Ciceronis libertus, sanè quidem fuit ingenio homo eleganti, & haudquaquam rerum literarumque ueterum indoctus. Eoque ab ineunte ætate liberaliter instituto, adminiculatore, & quasi administratore in studijs literarum Cicero usus est. Sed profectò plus ausus est, quàm ut tolerari, ignoscique possit. Nanq; epistolam conscripsit ad Q. Axium familiarem patroni sui confidenter, & nimis callidè: in qua sibimet uisus est orationem istam pro Rhodiensibus acri subtiliq; ingenio & iudicio percensuisse. Ex ea epistola libitum fortè nobis est reprehẽsiones eius quasdam

Perses.

† eò.

Tyro Tullius Ciceronis libertus.

dam attingere: maiore scilicet uenia reprehensuri Tyronem, quàm tum ille reprehenderit Catonē. Culpauit autem primùm hoc, quòd Cato inerudité, & ἀναγώγως, ut ipse ait, principio nimis insolenti, nimisque acri, & obiurgatorio usus sit: cum uereri se se ostendit, ne patres gaudio atque lætitia rerum gestarum prosperè, de statu mentis suæ deturbati non satis consiperent, neque ad rectè intelligendum, consulendumque essent idonei. In principijs autem, inquit, patroni qui pro reis dicunt: conciliare sibi, & complacare iudices debent: sensusque eorum expectatione causæ suspensos, rigentesque, honorificis ue recundisq; sententijs commulcere: non iniurijs atq; imperiosis comminationibus confricare. Ipsum dein de principiū apposuit, cuius uerba hęc sunt: SCIO *solere plerisque hominibus rebus secundis, atq; prolixis, atque prosperis animum excellentem, atque superbiam, atque ferocitatem augescere atque crescere: quod nunc mihi magnę curę est, quòd hæc res tam secundè processerit, ne quid in consulendo aduersi eueniat, quod nostras secundas res confricet: ne'ue hæc lætitia nimis luxuriosè eueniat.* Aduersæ res se *domant, & docent quid opus sit facto: secundæ res lætitia transuorsum trudere solent à rectè consulendo, atque intelligendo.* Quo *maiore opere dico, suadeoque, uti hæc res aliquot dies proferatur, dum ex tanto gaudio, in potestatem nostram redeamus.* Quæ *deinde Cato iuxtà dicit, ea (inquit) confessionem faciunt, non defensionē: neque propulsationem, translationem'ue criminis habent, sed cum pluribus alijs*

communicationem: quod ſcilicet nihil ad purgãdum eſt. Atque etiam, inquit, inſuper profitetur, Rhodiẽſes qui accuſabantur, quòd aduerſus Populum Rom. regi magis cupiuerint, fauerint que, id eos cupiſſe atque fuiſſe utilitatis ſuæ gratia: ne Romani, Perſe quoque regé victo, ad ſuperbiam, ferociam que, et immodicum modum inſoleſcerent. Ea que ipſa uerba ponit, ita ut infrà ſcriptum eſt: Atque ego quidem arbitror Rhodienſes noluiſſe non ita depugnare, uti depugnatum eſt: neque regem Perſen uiciſſe, non Rhodienſes id modò uoluere, ſed multos populos ac multas nationes idem uoluiſſe arbitror. Atque haud ſcio an partim eorum fuerint, qui non noſtræ contumeliæ cauſa id uoluerunt euenire: ſed enim metuere, ſi nemo eſſet homo, quem uereremur, quicquid liberet, faceremus: ne ſub ſolo imperio noſtro in ſeruitute noſtra eſſent, libertatis ſuæ cauſa in ea ſententia fuiſſe arbitror. Atque Rhodienſes tamen Perſen publicè nunquàm adiuuere. Cogitate quanto nos noſtri natiui cautius facimus. Nam unuſquiſque noſtrum, ſi quis aduerſus rem ſuam quid fieri arbitratur, ſumma ui contrà nititur, ne aduerſus eam fiat, quod illi tamen perpeſſi. Sed quod ad principium reprehenſum attinet, ſcire oportuit Tyronem, defenſos eſſe Rhodienſes a Catone, ſed ut a Senatore, & Conſulari, & Cenſorio uiro, quod quidem optimum eſſe publicum exiſtimabat, ſuadente: non (ut a patrono ſolet) cauſam pro reis dicente. Alia nanque principia conducunt, reos apud iudices defendenti, & clementiam miſericordiamque undique indaganti: alia cum

Defenditur oratio Catonis.

cum Senatus de republica consulitur, uiro autoritate præstanti, sententijs quorundam iniquissimis permoto, & pro utilitatibus publicis, ac pro salute sociorũ grauiter ac liberè indignanti simul ac dolenti. Quippe rectè, & utiliter in disciplinis rhetorum præcipitur, iudices de capite alieno, deque causa ad sese non pertinenti cognituros: ex qua, præter officium iudicandi, nihil ad eos simul periculi uel emolumenti, redundaturum est, conciliandos esse, ac propitiãdos laudabiliter ac placabiliter, & leniter existimationi salutique eius, qui apud eos accusatus est. At cum dignitas, & fides, & utilitas omnium communis agitur, ob eamque rem aut suadendum quid ut fiat, aut fieri iam cœpto differendum est: tum qui se in eiusmodi principijs occupat, ut beneuolos, benignosque sibi auditores paret, otiosam operam in non necessarijs uerbis sumit. Iandudum enim negocia, periculaque ipsarum rerum communia, consilijs eos capiendis conciliant: & ipsi potius sibi exposcunt consultoris beneuolentiam. Sed quòd ait confessum Catonem noluisse Rhodienses ita depugnare, uti depugnatum est, neque regem Persen a Pop. Rom. uinci, atq; id audisse eum dixiße non Rhodienses modò, sed multas quoq; alias nationes uoluisse, sed id nihil ad purgandum, extenuandumue crimen ualere: iam hoc primum Tyro improbè mentitur. Verba ponit Catonis, & alijs tamen cum uerbis calumniatur. Non enim Cato confitetur Rhodienses noluisse uictoriam esse Popu. Roma. sed sese arbitrari dixit, id eos noluisse, quod erat proculdubio suæ opinionis professio,

Rhetoricum præceptum.

non Rhodiensium culpę confeßiō. In qua re, ut meū quidem iudicium est, non culpa tantum uacat, sed dignus quoque laude, admirationeque est: & cùm, & ingenuè, & religiosè dicere uisus est contra Rhodienses, quod sentiebat: et parta sibi ueritatis fide, ipsum illud tamen, quod contrarium putabatur, flexit, & transtulit: ut eos idcirco uel maximè æquum esset, acceptiores, chariores'q; fieri Pop. Rom. quòd cùm, & utiles essent, & uellent regi esse factum, nihil tamen adiuuandi eius gratia fecerint. Pòsteà uerba hæc ex eadem oratione ponit: Eà nunc derepente tanta nos beneficia, ultro citroque tantam amicitiam relinquimus? Quod illos dicimus uoluisse facere, id nos priores facere occupabimus? Hoc, inquit, enthymema nequam, & uitiosum est. Responderi enim potuit, occupabimus certè. Nā si non occupauerimus, opprimemur, incidendum'q; erit in insidias, a quibus ante nos non cauerimus. Rectè, inquit, hoc uitio dat Lucilius poeta Euripidi, quòd cum Polyphontes rex propterea se interfecisse fratrem diceret, quòd ipse antè consilium de nece eius cepisset, Aerope fratris uxor hisce eum uerbis eluserit:

Polyphōtes rex.

εἰ γὰρ σε ἔμελλεν, ὡς σὺ φῄς, κτείνειν πόσις,
Χρὴ καὶ σὲ μέλλειν, ὡς χρόνος παρῆν δ᾽ ἤθεν.

At hoc enim, inquit, planè stultitiæ plenum est, eo consilio, atque ea fini facere nolle aliquid, uti nunquàm id facias, quod uelis. Sed uidelicet Tyro animum non aduertit, non esse in omnibus rebus cauendis eandem causam, neque humanæ uitæ negocia, & actiones, & officia uel occupandi, uel differendi, uel

etiam

etiam ulciſcendi, uel cauendi, ſimilia eſſe pugnæ gladiatoriæ. Nam gladiatori compoſito ad pugnandũ, pugnæ hæc propoſita ſors eſt: aut occidere, ſi occupauerit: aut occumbere, ſi ceſſauerit. Hominum autem uita non tam iniquis, neq; tam indomitis neceſſitatibus circunſcripta eſt, ut idcirco prior iniuriam facere debeas, quam niſi feceris, pati poßis. Quod tantùm aberat a Po. Ro. manſuetudine occupare, ut ſæpe iam in ſeſe factas iniurias ulciſci neglexerit. Poſt deinde uſum eſſe Catonem dicit in eadem oratione argumentis parum honeſtis, & nimis audacibus: ac non uiri eius, qualis fuit, ſed uafris, ac fallacioſis, & quaſi Græcorum ſophiſtarum ſolertijs. Nã cum obijceretur, inquit, Rhodienſibus, quòd bellum Pop. Romano facere uoluiſſent: negauit penè. Sed ignoſci popoſcit, quia id non feciſſent, & ſi maximè uoluiſſent: induxiſſeque eum dicit, quam dialectici ἐπαγωγὴν *appellant, rem admodum inſidioſam, & ſophiſticam: neque ad ueritates magis, quàm ad captiones repertam: cum conatus ſit exemplis decipientibus colligere, confirmareque, neminem, qui male facere uoluit, plecti æquum eße, niſi quod factum uoluit, etiam fecerit. Verba autem ex oratione M. Catonis hæc ſunt: Qui acerrimè aduerſus eos dicit, ita dicit, hoſtes uoluiſſe fieri. Et quis eſt tãdem noſtrorum, qui quod ad ſeſe attineat, æquum cenſeat quenquam pœnas dare ob eam rem, quòd arguatur male facere uoluiße? Nemo opinor. Nam ego, quod ad me attinet, nolim. Deinde paulò infrà dicit:* Quid nunc, *& quæ tandem lex eſt tam acer-*

Fallacioſus.

Res ſophiſtica.

ba, quæ dicat: Si quis illud facere uoluerit, mille nummis dimidium familiæ multa esto: Si quis plus quingenta iugera habere uoluerit, tanta pœna esto: Si quis maiorem pecudum numerum habere uoluerit, tantum damni esto. Atqui nos † omnia plura habere uolumus, & id nobis impune est. Posteà ita dicit: Sed si honorem non æquum est habere, ob eam rem, quòd bene facere uoluisse quis dicit, neque fecit tantum, Rhodiensibus tale erit, non quòd male fecerunt, sed quia uoluisse dicuntur. His argumentis Tyro Tullius M. Catonem contendere, & conficere dicit, Rhodiensibus quoque impune esse debere, quòd hostes quidem Pop. Rom. esse uoluissent, & qui maximè non fuissent. Dissimulari autem nõ posse ait, quin paria, & consimilia non sint, plus quingenta iugèra habere uelle, quod plebiscito colonis prohibitum fuit, & bellum iniustum, atque impium Po. Rom. facere uelle: Neque item inficiari posse, quin alia causa in premio sit, alia in pœnis. Nam beneficia, inquit, promissa opperiri oportet, neque antè remunerari, quàm facta sint: iniurias autem imminentes præcauisse, iustum est magis, quàm expectauisse. Summa enim professio stultitiæ, inquit, est non ire obuiam sceleribus cogitatis, sed manere opperiríque, ut cum admissa, & perpetrata fuerint, tum denique, ubi quæ facta sunt, infecta fieri nõ possunt, puniantur. Hæc Tyro in Catonem, non minus frigidè sanè, quàm inaniter. Sed enim Cato non nudam, nec solitariam, nec improtectam hanc ἐπαγωγὴν facit. Sed multis eam modis præfulcit, multisque

†omnes

aliis

alijs argumentis conuelat. Et quia non Rhodiensibus magis, quàm reipub. consulebat, nihil sibi dictu factuque in ea re turpe duxit: quin omnium sententiarum uia, seruatum ire socios niteretur. Ac primum ea non incallidè conquisiuit, quæ non iure naturæ, aut iure gentium fieri prohibentur, sed iure legum, rei alicuius medendæ, aut temporis causa iussarum: sicut est de numero pecoris, & de domino agri præfinito, aut eiusmodi aliquo: in quibus rebus quod prohibitum fieri per leges quidem non licet: uelle id tamen facere, si liceat, inhonestum non est. Atque eas res contulit seorsum, miscuitq; cum eo, quod neque facere, neq; uelle per sese honestum est: tum deinde ne disparilitas collationis euidens fieret, pluribus id propugnaculis defensat. Neque tenues istas, et enucleatas uoluntatum in rebus illicitis reprehensiones, qualia in philosophorum otio disputantur, magnifacit: sed id solum ex summa ope nititur, ut causa Rhodiensium, quorum amicitiam retineri ex repub. fuit, aut æqua iudicaretur, aut quidem certè ignoscenda: atque interim, neque fecisse Rhodienses bellum, neque facere uoluisse dicit. Interim autem facta sola censenda dicit, atque in iudicium uocanda: sed uoluntates nudas inanesque, neque legibus, neq; pœnis fieri obnoxias. Interdum autem quasi deliquisse eos concedat, ignosci postulat: & ignoscentias utiles esse rebus humanis docet, ac nisi ignoscant, metus in republica rerum nouarum monet: sed enim contrà si ignoscatur, conseruatum iri ostendit pop. Rom. magnitudinem. Superbiæ quo-

Ignoscentias.

que crimen, quod tunc præter cætera in Senatu Rhodiensibus obiectum erat, mirifica & propè diuina responsionis figura elusit, & eluit. Verba adeò ipsa ponemus Catonis, quoniam Tyro ea prætermisit: Rhodienses superbos esse aiunt, id obiectantes, quod mihi è liberis meis minimè dici uelim. Sint sanè superbi, quid id ad nos attinet? Id'ne irascimini, si quis superbior est, quàm nos? Nihil prorsus hac compellatione dici potest neque grauius, neque munitius, aduersus homines superbissimos facta, qui superbiam in se se amarent, in alijs reprehenderent. Præterea animaduertere est in tota ista Catonis oratione, omnia disciplinarum rhetoricarum arma, atque subsidia mota esse: sed non perinde, ut in decursibus ludicris, aut simulachris præliorum uoluptarijs fieri uidemus. Non inquam distinctè nimis, ac comptè, atque modulatè res acta: sed quasi in ancipiti certamine cùm sparsa acies est, multisq; locis Marte uario pugnatur: sic in ista tum causa Cato, cum superbia illa Rhodiensium famosissima multorũ odio atque inuidia flagraret, omnibus promiscuè tuendi atque propugnandi modis usus est: & nunc ut optimè meritos commendat, nunc tanquam si innocentes purgat, & ne bona, diuitiæque eorum expetantur, obiurgat: nunc etiam quasi sit erratum, deprecatur: nunc ut necessarios reipub. ostentat: nunc clementiæ, nunc mansuetudinis maiorum, nunc utilitatis publicæ commonefacit: eaque omnia distinctius, numerosiusq;, ac comptius fortaße dici potuerint, fortius, atque uiuidius potuisse dici non uidentur.

Iniquè

Iniquè igitur Tyro Tullius, qui ex omnibus facultatibus tam opulentæ orationis aptis inter sese, & cohærētibus paruum quippiam, nudumq; sumpsit, quod obtrectaret: tanquam non dignum M. Catone fuerit, quòd delictorum non perpetratorum uoluntates non censuerit puniendas. Commodius autem erectiusq; de his meis uerbis, quibus Iul. Tyroni respondi, modò æstimabit iudiciumq; faciet, qui & orationem ipsam Catonis totam acceperit in manus, & epistolam Tyronis ad Axium scriptam requirere, et legere curauerit. Ita enim nos syncerius, exploratiusque uel corrigere poterit, uel probare.

Cuiusmodi seruos, & quam ob causam Cælius Sabinus iuris ciuilis autor pileatos venundari solitos scripserit: & quæ mancipia sub corona more maiorum uenierint: atque idipsum, Sub corona uenire, quid sit. Cap. IIII.

Pileati serui vendebātur.

Pileatos seruos uenum solitos ire, quorum nomine uenditor nihil præstaret, Cælius Sabinus iurisperitus scriptum reliquit. Cuius rei causam esse ait, quòd eiusmodi conditionis mancipia insignia esse in uendendo deberent: ut emptores errare, & capi nō possent: neque lex uendendi opperienda esset, sed oculis iam perciperent, quodnam esset mancipiorum genus: sicuti, inquit, antiquitus mancipia iure belli capta coronis induta uenibant, & idcirco dicebantur sub coronis uenire. Nanq; ut ea corona signum erat captiuorum uenalium, ita pileus impositus demonstrabat eiusmodi seruos uenundari, quorum nomine

mine emptori uenditor nihil præstaret. Est aũt alia rationis huius opinio, cur dici solitũ sit, captiuos sub corona uenundari: quòd milites custodiæ causa, captiuorum uenalium greges circunstarent: eaq; circũnstatio militum Corona appellata sit. Sed id magis uerum esse, quod suprà dixi, Cato quoq; in libro, quem composuit de re militari, docet. Verba sunt hæc Catonis: Vt *populus sua opera potius ob rem bene gestam coronatus supplicatum eat, quàm re male gesta coronatus ueneat.*

Historia de Polo Histrione memoratu digna.
Cap. V.

Polus histrio.

Histrio in terra Grecia fuit fama celebri, qui gestus, & uocis claritudine, & uenustate cæteris anteſtabat: nomen fuisse aiunt Polum: tragœdias poetarum nobilium scitè atq; asseueratè actitauit. Is Polus unicè amatum filium morte amisit: eum luctum quoniam satis uisus est eluxisse, rediit ad quæstum artis. In eo tempore Athenis Electram Sophoclis acturus, gestare urnam, quasi cum Orestis ossibus, debebat. Ita compositum fabulę argumentum est, ut ueluti fratris reliquias ferens, Electra comploret, commisereturq; interitum eius, qui per uim extinctus existimatur. Igitur *Polus lugubri habitu Electræ indutus, ossa atque urnam è sepulchro tulit filij: & quasi Orestis amplexus oppleuit omnia, non simulachris, neque imitamentis, sed luctu atque lamentis ueris, & spirantibus. Itaque cum agi fabula uideretur, dolor actitatus est.*

Quoniã, pro quando.

† *in Orestis amplexu.*

Quid

Quid de quorundam sensuum naturali defectione Aristoteles scripserit. Cap. VI.

EX quinque sensibus, quos animantibus natura tribuit, uisu, auditu, gustu, tactu, odoratu, quos Græci αἰσθήσεις, ὄψιν, ἀκοήν, γεῦσιν, ἀφήν, ὄσφρησιν appellant: quædam animalium alia alio carent: et aut cæca natura gignuntur, aut inora, inauritáue. Nullum autem gigni animal Aristoteles dicit, quod aut gustus sensu careat, aut tactus. Verba ex libro eius, quem περὶ μνήμης *composuit, hæc sunt:* τὴν δὲ ἀφὴν, καὶ τὴν γεῦσιν πάντα ἔχει, πλὴν ἐπὶ τῶν ἀτελῆ ζώων.

An, Affatim, quasi Admodum prima acuta pronunciandum sit: & quædam itidem non incuriosè tractata, super aliarum uocum accentibus. Cap. VII.

ANnianus poeta præter ingenij amœnitates, literarum quoque ueterum, & rationum in literis oppidò quàm peritus fuit: & sermocinabatur mira quadam, & scita suauitate. Is Affatim, ut, Admodum, prima acuta, non media pronunciabat, atque ita ueteres locutus censebat. Itaque se audiente Probum *grammaticum hos uersus in Plauti Cistellaria legisse dicit:* Affatim.

Potin' es tu homo facinus facere strenuum?
Aliorum est affatim qui faciant,
Sanè ego me uolo fortem perhiberi uirum.

Causamq; esse huic accentui dicebat, quòd Affatim non essent duæ partes orationis: sed utraque pars in

unam uocem coaluisset: sicuti in eo quoq;, quod Exaduersum dicimus, secundam syllabam debere acui existimabat: quoniam una, non duæ essent orationis partes. Atque ita oportere apud Terentium legi dicebat in his uersibus:

Exaduersum.

In quo hæc discebat ludo, exáduersum loco
Tonstrina erat quædam.

Ad.

Addebat etiam quòd, Ad, prouerbium tum fermè acueretur, cùm significaret ἐπίτασιν, quam intentionem nos dicimus: sicuti Adfabre, & Admodum, et Adprobe dicuntur. Cætera quidem satis commodè Annianus: sed hanc particulam, Ad, semper cùm intentionem significaret, acui putauit: non id perpetuum uidetur. Nam, & Adpotus cùm dicimus, & Adprimus, & Adprime, intentio in his uerbis demonstratur, neq; tamen, Ad, particula satis commodè accentu acuto pronunciatur. Adprobus tamen, quòd significat ualde probus, non inficias eo quòd prima syllaba acui debeat. Cæcilius in comœdia, quę inscribitur Triumphus, uocabulo isto utitur:

Adfabre. Admodũ Adprobe

Adprime

Adprobus.

Hierocles hospes est mihi, adolescens adprobus.

Num igitur in istis uocibus, quas nos non acui diximus, ea causa est, quòd syllaba insequitur natura longior, quæ non fermè patitur acui priorem, in uocabulis syllabarum pluriũ quàm duarum? Adprimus aũt longè primũ L. Liuius in Odyssea dicit in hoc uersu:

Adprimũ

Ibi deniq; uir summus adprimus Patroclus.

Idem Liuius in Odyssea Præmodum dicit quasi Admodum:

Parcentes, inquit, præmodũ: Quod significat supra

Præmodum.

pra modum, dictumque est quasi propter modum, in quo scilicet prima syllaba acui debuit.

Res ultra fidem tradita super amatore Delphino, & puero amatorio. Cap. VIII.

DElphinos venereos esse, & amasios, non modò historiæ veteres, sed recentes quoque memoriæ declarant. Nam et sub Cæsaribus, in Puteolano ma ri, ut Appion scriptum reliquit, et aliquot seculis antè apud Naupactum, ut Theophrastus tradidit, amatores flagrātissimi delphinorum quidam cogniti compertiq; sunt. Neque ij amauerunt quod sunt ipsi genus, sed pueros forma liberali, in nauiculis fortè, aut in uadis littorum conspectos, miris & humanis modis arserunt. Verba subscripsi ἀππίωνος, *eruditi uiri ex Aegyptiacorum libro quinto, quibus delphini amantis, & pueri non abhorrentis consuetudines, lusus, gestationes, ac aurigationes refert: eaq; omnia sese ipsum, multosq; alios uidisse dicit:* καὶ αὐτὸς δὲ οὖν εἶδεν περὶ δικαιαρχείαν δελφῖνα ἐρῶντα παιδὸς, καὶ πρὸς παιδικὴν ἐπτοημένον φωνήν. αὐτὰρ οὖν καὶ προσνηχόμενος ὁ ἰχθὺς, ἀνεδέχετο-σὸν παῖδα ἐπὶ τῶν νώτων. καὶ τὰς ἀκάνθας περιστέλλων ἵνα μὴ τὸν ποθούμενον χρῶτα ἀμύξειε, καὶ ἐπιπηδὸν περιβεβηκότα μέχρι διακοσίων ἀνῆγε σταδίων, ἐξεχεῖτο δ' ἄρα ἡ ῥώμη καὶ πᾶσα ἡ ἰταλία θεάσασθαι ἰχθὺν νηχόμενον ὑπὸ ἔρωτος. Delphini pisces venerei & amasii.

Ad hæc adijcit rem non minus mirandam: Postea, inquit, idem ille puer delphino amœnus, morbo affectus obijt suum diem. At ille amans, ubi sæpe ad littus Delphinus amore periit.

littus solitum annauit, & puer, qui in primo uado aduentum eius opperiri consueuerat, nusquam fuit, desiderio tabuit, examinatusq; est: & in littore iacens, inuentus ab ijs qui rem cognouerant, in sui pueri sepulchro humatus est.

Peposci, Memordi, Pepugi, Spepondi, & Ocecurri, plerosque veterum dixisse: non vti postea receptum est dicere, per o, aut per u, literam in prima syllaba positam, sed per e, atque ideo Græcæ rationis exemplo dixisse: prætereà notatum, quòd viri non indocti neque ignobiles, a verbo Descendo non Descendi, sed Descendidi dixerunt. Cap. IX.

Poposci, Momordi, Pupugi, Cucurri probabiliter dici uidentur: atque ita nunc omnes fermè doctiores huiusmodi uerbis utuntur: sed Q. Ennius in Memordi *satyris* Memorderit, *dixit per e, literam, nõ Momorderit:* Meum, *inquit, non est, at si me canis memorderit.* Item Laberius in Gallis: *De integro patrimonio Meo centum milia nummum memordi.* Item *idem Laberius in Coloratore:*

Itaque leui.
Pruna percoctus: simul sub dentes mulieris
Veni, bis ter memordit.

Item Publius Nigidius *de animalibus libro secũdo:*

Vt serpens, si memordit, gallina deligitur, & opponitur.

Item Plautus in Aulularia:

-Vt admemordi . Hominem.-

Sed idem Plautus *in Trigeminis, non* Præmordisse, *neque Præmomordisse dixit, sed Præmorsisse:* Præmorsisse.

Ni

Ni fugissem, inquit, medium credo præmorsisset. Item *Accius in Conciliatrice*:

Vrsum se memordisse autumat. *Peposci quoque non Poposci Valerius Antias lib. annalium* XLV. *scriptum reliquit*: Denique Licinius Tribu-*nus plebis perduellionem ei diem dixit, & comitijs diem a Q.* Martio prætore *peposcit. Pepugero æquè Accius in Aedilitia dicit.* Peposci. Pepugero.

Sed si pepugero, metuet.

Helium quoq; Tuberonem libro ad C. Oppium *scripto Occecurrit dixisse Probus annotauit: & hæc eius uerba apposuit: Si generalis species occecurrit.* Occecurrit. *Idem Probus Valerium Antiàtem lib. historiarum* XII. *Speponderat scripsisse annotauit: uerbaq; eius hæc apposuit: Tyb. Gracchus, qui Quæstor C.* Mancino *in Hispania fuerat, & cæteri qui pacem spoponderant. Ratio autem istarum dictionum hæc esse uideri potest: quoniam* Græci *in quadam specie præteriti temperis, quod* παρακείμενον *appellant, secundam uerbi literam in* e, *plerunq; uertunt,* γράφω γέγραφα, ποιῶ, πεποίηκα, λαλῶ λελάληκα, κρατῶ κεκράτηκα, λούω λέλουκα. *Sic ergo mordeo Memordi, posco Peposci, tendo Tetendi, tango Tetigi, pungo Pepugi, spondeo Spepondi, curro Cecurri, tollo Tetuli facit. Sic & M. T. & C. Cæsar, mordeo memordi, pungo pepugi, spondeo spepondi dixerunt. Præterea inueniri à uerbo scindo simili ratione non sciderat, sed sciderat dictum esse.* L. *Accius in Sotadicorum lib. primo Sciderat dicit. Verba eius hæc sunt: Non ergo aquila, ita ut hi prædicant,* Spepōdi. Sciderat

scide-

fciderat pectus.

Ennius quoque, & Valerius Antias in libro historiarum. LXXV. uerba hæc scripsit:

Descēdidit. *Deinde funere locato ad forum descendidit.*

Laberius quoq; in Catulario ita scripsit:

Ego mirabar quomodo mammæ mihi descēdiderāt.

Vt vsuscapio, & copulatè, & recto uocabuli casu dicitur: ita Pignoriscapio coniunctè, & eadem uocabuli forma dictum est. Cap. X.

vsuscapio Pignoriscapio. *VT hęc Vsuscapio dicitur copulato uocabulo, a litera in eo tractim pronuntiata: ita Pignoriscapio iunctæ sunt partes, et productæ dicebantur. Verba Catonis sunt, ex primo epistolicarum quæstionū: Pignoriscapio ob ęs militare, quod ęs a Tribuno ærario miles accipere debebat, uocabulum seorsum fit: per quod satis dilucet, hāc Capionem, posse dici, quasi hanc Capitonem, & in usu, & in Pignore.* Capionis.

Neq; Leuitatem, neq; Nequitiam, ea significatione esse, qua in uulgi sermonibus dicuntur. Cap. XI.

Leuitas. Nequitia. *LEuitatem plerumque nunc pro inconstantia, & mutabilitate dici audio: & Nequitiam pro solertia astutiaque, sed ueterum hominum, qui propriè atque integrè locuti sunt, Leues dixerunt, quos uulgò nunc uiles, & nullo honore dignos dicimus, &* Leuis. *Leuitatem appellauerunt perinde quasi lenitatem. Et Nequam hominem nihili, neque rei, neque frugis bonæ: quod genus Græci ferè ἄσωτον, ἢ ἀκόλαστον, ἢ ἀχρεῖον, ἢ ἄχρηστον, ἢ κακότροπον, ἢ μιαρὸν dicunt.* Nequam.

dicunt. Qui exempla horum uerborum requirit, ne in libris nimis remotis quærat, inueniet ea in M. Tullij secunda Antonianarum: nam cum genus quoddam sordidissimum uitę, atque uictus M. Antonij, idem demonstraturus esset, quòd in caupona delitesceret, quòd ad uesperum perpotaret, quòd ore inuoluto iter faceret ne cognosceretur: hæc & alia eiusmodi cum in eum dicturus eßet: Videte, inquit, hominis leuitatem, tanquam prorsus ista dedecora hoc uitio in homine notarentur. At posteà cùm in eundem Antonium probra quædam alia ludibriosa, et turpia ingessisset, ad extremum hoc addidit: O hominem nequam: nihil enim magis propriè possum dicere. Sed ex eo loco Marci Tullij uerba complusculа libuit ponere: At uidete leuitatem hominis, cùm hora diei decima ferè ad saxa rubra uenisset, delituit in quadam cauponula: atque ibi se occulens perpotauit ad uesperum. Inde cisio celeriter ad urbem aduectus, domum uenit ore inuoluto. Ianitor rogat, Quis tu? A Marco tabellarius. Confestim ad eam, cuius causa uenerat, deducitur: eique epistolam tradit Quam illa cum legeret flens (erat enim scripta amatoriè: caput autem literarùm hoc erat, sibi cum illa mima posthac nihil futurum, omnem se amorem abiecisse illius, atque in hanc transfudisse). Cum mulier fleret uberius, homo misericors ferre non potuit. Caput aperuit, in collum inuasit. O hominem nequam: nihil enim magis propriè possum dicere. Ergo ut te catamitum, nec opinato cum ostendisses, præter spem mulier aspiceret: idcirco urbem terrore nocturno, Catamitus puer, meritorius.

P *Ita-*

Italiam multorum dierum metu perturbasti? Consimiliter Q. quoque Claudius in primo annalium, Ne*quitiam appellauit luxum uitæ prodigum, effusumque, in hisce uerbis: Persuadenti cuidam adolescenti Lucano, qui apprimè summo genere natus erat, sed luxuria, & nequitia pecuniam magnam consumpserat. M. Varro in libris de lingua* Latina: *Vt ex*
Nolo. *Non, & Volo, inquit, Nolo fit: sic ex* Ne, *& Quic-*
Nequam. *quam, media extrita syllaba, cōpositum est Nequā. P. Africanus pro se contra Tib. Asellium, de multa ad populum:* O*mnia mala, probra, flagitia, quæ homines faciunt, in duabus rebus sunt: malitia, atq; ne*
Malitia. *quitia. utrum defendis, malitiam, an nequitiam? an utrunque simul? Si nequitiam defendere uis; licet. Sed tu in uno scorto maiorem pecuniam absumpsisti, quàm quanti omne instrumentum fundi Sabini incensum dedicauisti. Si hoc ita est, qui spondet mille nummùm? Sed tu plus tertia parte pecuniæ paternæ perdidisti, atque absumpsisti in flagitijs. Si hoc ita est, qui spondet mille nummùm? non uis nequitiam? Agè, malitiam saltem defende. Sed tu uerbis conceptis coniurasti sciens, sciente animo tuo. Si hoc ita est, qui spondet mille nummùm?*

De tunicis χειριδωτοῖς, quòd earum usum P. Africanus Sul. Gallo obiecit. Cap. XII.

Tunicæ manicatę dedecores. *TVnicis uti uirum prolixis ultra brachia, & usque in primores manus, ac propè in digitos, Romæ atque omni in Latio indecorum fuit. Eas tunicas Græco uocabulo nostri* χειριδοτοὺς *appellauerunt.*

Fœmi-

Fœminisque solis uestem longè lateque diffusam indecorem existimauerunt, ad ulnas, cruraque aduersus oculos protegenda. Viri autem Rom. primò quidem sine tunicis, toga sola amicti fuerunt: posteà sub strictas, & breues tunicas citra humerum desinentes habebant, quod genus Græci dicunt ἐξωμίδας. Hac antiquitate inductus P. Africanus Pauli filius, uir omnibus bonis artibus atque omni uirtute præditus, P. Sul. Gallo homini delicato, inter pleraq; alia quæ obiectabat, id quoque probro dedit, quod tunicis uteretur, manus totas operientibus. Verba sunt hæc Scipionis: Nam qui quotidie unguentatus aduersum speculum ornetur, cuius supercilia raduntur, qui barba vulsa, feminibusque subuulsis ambulet: qui in conuiuijs adolescentulus cum amatore, cum chiridota tunica inferior accubuerit: qui non modò uinosus, sed uirosus quoque sit: eum'ne quisquam dubitet, quin idem fecerit, quod cinædi facere solent? Vergilius quoque tunicas huiuscemodi, quasi fœmineas, ac probrosas criminatur:

Exomides.

Tunica chiridota.

Et tunicæ, inquit, manicas, & habent redimicula mitræ.

Quintus quoq; Ennius Carthaginiensium tunicatam iuuentutem non uidetur sine probro dixisse.

Quem classicum dicat M. Cato, quem infra classem.
Cap. XIII.

Classici dicebantur, nō omnes qui in classibus erant, sed primæ tantum classis homines: qui C. & XXV. milia æris, amplius'ue, censi erant. infra

Classici, infra classem.

classem autem appellabantur secundæ classis, cæterarumque omnium classium: qui minore summa æris quàm suprà dixi, censabantur. Hoc eò strictim notaui, quoniam in M. *Catonis oratione, qua Voconiam legem suasit, quæri solet quid sit Classicus, quid Infra classem.*

De tribus dicendi generibus, ac de tribus philosophis, qui ab Atheniensibus ad Senatum Romanum legati sunt. Cap. XIIII.

Tria dicē di genera

ET in carmine, et in soluta oratione, genera dicendi probabilia sunt tria, quæ Græci χαρακτῆρας *uocant, nominaq; eis fecerunt apponi:* ἁδρὸν, ἰσχνὸν, μέσον. *Nosque quem primum posuimus, uberem uocamus: secundum, gracilem: tertium, mediocrem. Vberi dignitas, atq; amplitudo est: gracili uenustas, & subtilitas: medius in confinio est utriusque modi particeps. His singulis orationis uirtutibus uitia agnata sunt, pari numero: quæ earum modum, & habitum simulachris falsis ementiuntur. Sic plerunq; sufflati, atque tumidi fallunt, pro uberibus: squalentes, & ieiuni dicti, pro gracilibus: incerti, & ambigui, pro mediocribus. Vera autem, & propria huiuscemodi formarum exēpla, in Latina lingua M. Varro esse dicit: ubertatis,* Pacuuium: *gracilitatis,* Lucilium: *mediocritatis Terentium. Sed ea ipsa genera dicendi iam antiquitus tradita ab Homero sunt, tria, in tribus: Magnificum, in* Vlysse, *& uber est: subtile, in Menelao, & cohibitum: mixtum, moderatumque, in* Nestore. *Animaduersa eadem triparti*

Stylus vber. Gracilis. Medius.

ta uarietas est in tribus philosophis, quos Athenienses Romam ad Senatum Populumque Romanum legauerũt, impetratum, uti multam remitterent, quam fecerant propter Oropi uastationem. Ea multa fuerat talentum ferè quingentum. Erant isti philosophi: Carneades, ex Academia: Diogenes, *Stoicus: Critolaus, Peripateticus. Et in Senatum quidem introducti, interprete usi sunt † Cæcilio Senatore. Sed antè ipsi seorsum quoque quisque ostentandi gratia, magno conuentu hominum dissertauerunt. Tum admirationi fuisse, aiunt Rutilius, & Polybius, philosophorum trium sui cuiusque generis facundiam. Violenta, inquiunt, & rapida Carneades dicebat: scita, & teretia Critolaus: modesta Diogenes, & sobria. Vnumquodq; autem genus, ut diximus, cum castè pudiceq; ornatur, fit illustrius: cum fucatur, atq; prælinitur, fit præstigiosum.* Macrob. scriptum habet, Cælio lib. I. cap. 5.

Quàm seuerè moribus maiorum in fures vindicatum sit: & quid scripsit Mutius Scæuola super eo, quod seruãdum, datum, commodatum've esset. Cap. XV.

L*Abeo in lib. de xij. tabulis secundo, acria et seuera iudicia de furtis habita esse, apud ueteres, scripsit. Idq; Brutum solitum dicere, furti damnatum esse, qui iumentum aliorsum duxerat, quàm quo utendum acceperat. Item qui longius produxerat, quàm quem in locum petierat. Itaq; Q. Scæuola in librorum, quos de iure ciuili composuit, sextodecimo, uerba hæc posuit: Quod cui seruandum datum est, si id usus est: siue quod utendum accepe-* Furtum.

rit, ad aliam rem atque accepit usus est: furti se obligauit.

Locus exscriptus è satyra M. Varronis, quæ περὶ ἐδεσμάτων inscripta est, de peregrinis ciborum generibus: & appositi versus Euripidis, quibus delicatorum hominum luxuriantem gulam confutauit. Cap. XVI.

VArro in satyra, quam περὶ ἐδεσμάτων, id est, de cibis peregrinis, & lautitijs inscripsit, lepidè admodum, & scitè factis uersibus, cœnarum, ciborumque exquisitas delitias † comprehendit. Nã pleraque id genus, quæ heluones isti terra, & mari conquirunt, exposuit, inclusitque in numeros senarios. Et ipsos quidem uersus cui otium erit, in libro quo dixi, positos legat. Genera autẽ, nominaque edulium, & domicilia ciborum omnibus alijs præstantia, quæ profunda ingluuies uestigauit, quæ Varro opprobrãs executus est, hęc sunt ferme, quantum nobis memoriæ est: Pauus è Samo, *Phrygia attagena, grues Melicæ, hædus ex* Ambracia, *pelamis Chalcedonia, murena Tartessia, aselli Pessinuntij, ostrea Tarentina, pectunculus* Chius, *elops Rhodius, scari Cilices, nuces Thasiæ, palma Aegyptia, glans* Iberica. *Hanc autem peragrantis gulæ, et succos insuetos inquirentis industriam, atque has undique uorsum indagines cupediarum, maiore detestatione dignas cẽsebimus: si uersus* Euripidis *recordemur, quibus utebatur sæpissime Chrysippus philosophus, tanquam edendi irritationes quasdam repertas esse, non per usum uitæ necessa-*

† reprehendit.

Diuersi cibi ad regales & pontificias mensas.

necessarium, sed per luxum animi, parata atque facilia fastidientis per improbã satietatis lasciuiam. Versus Euripidis adscribendos putaui:

Ἐπεὶ τί δεῖ βροτοῖσι πλὴν διεῖν μόνον
Δημήτρος ἀκτῆς, πώματος θ' ὑδροχόου,
ἅτινα πάρεστι καὶ πέφυχ' ἡμᾶς τρέφειν
ὧν οὐκ ἀπαρκεῖ πλησμονή τρυφῇ δέ τοι
ἄλλων ἐδεσθῶν μηχανὰς θηρώμεθα.

Sermo habitus cum grammatico, insolentiarum & imperitiarum pleno, de significatione vocabuli, quod est Obnoxius: deq; eius vocis origine. Cap. XVII.

PErcontabar Romæ quempiam grammaticum, primæ in docendo celebritatis, non hercle experiundi uel tentandi gratia: sed discendi magis studio, et cupidine: quid significaret Obnoxius, queq; eius uocabuli origo ac ratio esset. Atque ille aspicit me, illudens leuitatem quæstionis, paruitatemque: obscuram, inquit, sanè rem quæris, multaq; prorsus uigilia indagãdam. Quis adeò tam linguæ Latinæ ignarus est, qui nesciat eum dici obnoxium, cui quid ab eo, cui eße obnoxius dicitur, incommodari & noceri poteſt ei, qui habeat aliquem noxæ .i. culpæ suæ conscium? Quin potius, inquit hec mittis nugalia, et affers ea quæ digna quæri tractariq; sint. Tum uerò ego permotus, agendum iam obliquè, ut cum homine stulto existimaui: Et cætera, inquam, uir doctißime, & grauiora remotioraque, si discere, & scire debuero quando mihi usus uenerit, tum queram ex te, atque discam. Sed enim quia dixi sæpe obnoxius, Obnoxius.

& quid dicerem, nesciui, didici ex te, & scire nunc cœpi, quod non ego omnium solus, ut tibi sum uisus, ignoraui: sed (ut res est) Plautus homo linguæ, atque elegantiæ in verbis Latinæ princeps, quid esset obnoxius nesciuit. Versus enim est in Sticho illius, ita scriptus:

Nunc ego hercle perij planè, non obnoxiè. Quod minimè congruit cum ista, quam me docuisti, significatione. composuit enim Plautus tanquam duo inter se contraria, planè, & obnoxiè: quod a tua significatione longè abest. At ille Grammaticus satis ridiculè quasi Obnoxius, & Obnoxiè, non declinatione sola, sed re atque sententia differrent: ego, inquit, dixi quid esset Obnoxius, non quid Obnoxiè. At tūc ego admiratus insolentis hominis inscitiam, mittamus, inquam, sicuti vis, quod Plautus Obnoxiè dixit. Sed si id nimis esse remotum putas, atque illud quoque prætermittamus, quod Sallust. in Catilina scribit: Minari etiam ferro, ni sibi obnoxia foret. Et quod uidetur uobis peruulgatius esse, id me doce. Versus enim Vergilij sunt notissimi:

Nam neque tunc astris acies obtusa uideri,
Nec fratris radijs obnoxia surgere luna.

Quod tu ais, culpæ suæ conscium, alio quoque loco Verg. uerbo isto utitur, a tua sententia diuersè, his uersibus:

-Iuuat arua uidere,
Non rastris hominum, non ulli obnoxia curæ.

Cura enim prodesse aruis solet, non nocere: quod tu de obnoxio dixisti, Iam verò illud etiam Q. Ennij

quo

quo pacto congruere tecum potest? quod scribit in Phœnice, in hisce uersibus.

Sed uirum uera uirtute uiuere animatum adiecit fortiter,
Eumque innoxium uocare, aduersus aduersarios,
Ea libertas est, qui pectus purũ et firmum gestitat
Aliæ res obnoxiæ nocte in obscura latent.

At ille oscitans, & hallucinanti similis: Nunc, inquit, mihi operæ non est: cum otium erit, reuises ad me, atque disces, quid in verbo isto & Vergilius, et Sallustius, & Plautus, & Ennius senserint. Et nebulo quidem ille, ubi hoc dixit, digressus est. Si quis autem uolet non originem solam uerbi istius, sed significationem quoque eius, uarietatemque recensere, ut hoc etiam Plautinum spectet, adscripsi uersus ex Asinaria:

Maximas † optimas, & gaudio effertissumas †optumitates legitur apud Plautum.
Suis heris ille mecũ unà pariet, gnatoq; et patri:
Deuota ut ætate ambo ambobus nobis sint obnoxij,
Nostro deuincti beneficio.

Qua uerò ille Grammaticus finitione usus est, ea uidetur in uerbo tam multiplici, unam tantummodo usurpationem eius notasse: quæ quidem congruit cum significatu, quo Cæcilius usus est in Chrysio, in his uersibus:

Quanquàm ego mercede hic conductus tua aduenio,
Ne tibi me esse ob eam rem obnoxium reare:
Audibis male, si male dicis mihi.

De obseruata, custoditaque apud Romanos iurisiurandi sanctimonia: Atque inibi de decem captiuis, quos Annibal Romam, deiurio ab ijs accepto, legauit. Cap. XVIII.

Iusiurandum Ro. inuiolatũ

IVsiurandum apud Ro. inuiolatè sanctéque habitum, seruatumque est. Id & moribus, legibusque multis ostenditur, & hoc, quod dicemus, ei rei non tenue argumentum esse potest. Prælio Cannensi Annibal *Carthaginiensium Imperator, ex captiuis nostris electos decem* Romam *misit, mandauitq; eis, pactusque est, ut si Po. Ro. uideretur, permutatio fieret captiuorum: & pro ijs, quos alteri plures acciperent, darent argenti pondo libram scilicet, & selibram. Hos priusquam proficiscerentur, iureiurando adegit, redituros eos esse in castra Punica, si* Romani *captiuos non permutarent.* Veniunt *Romam decem captiui: mandatum Pœni imperatoris in senatu exponunt. Permutatio* Senatui *non placita: parentes, cognati, affines q; captiuorum amplexi eos, postliminio in patriam redisse dicebant, statumque eorum integrum, incolumemque esse: ac ne ad hostes adire uellent, orabant. Tum octo ex ijs, postliminium iustum non esse sibi, responderunt, quoniam deiurio uincti forent: statimque uti iurati erant, ad Annibalem profecti sunt: duo reliqui* Romæ *manserunt, solutosq; esse sese, ac liberatos religione dicebant: quoniam cum egressi castra hostium fuissent, commentitio consilio regressi eodem die tanquam si ob aliam fortuitam causam issent: atque ita iureiurando satisfacto, rursum iniurati abissent. Hæc eorum fraudulenta*

Deiuriũ.

dulenta calliditas, tam eſſe turpis æſtimata eſt, ut contempti vulgo † diſcerptique ſint: CENSS. q; eos poſteà omnium notarum, & damnis, & ignominijs affecerint: quoniam quod ſe facturos dictauerant, nõ feciſſent. Cornelius autem Nepos in libro exemplorum v. id quoque literis mandauit, multis in ſenatu placuiſſe, ut ij, qui redire nollent, datis cuſtodibus ad Annibalem deducerentur. Sed eam ſententiam numero plurium, quibus id non uideretur, ſuperatam: eos tamen, qui ad Annibalem non rediſſent, uſq; adeò inteſtabiles, inuiſosq; fuiſſe, ut tædium uitæ ceperint, necemque ſibi conſciuerint.

† *deſpectique.*

Hiſtoria ex annalibus de Tyberio Sempronio Graccho ſumpta, patre Gracchorum Trib. plebis: atque inibi tribunitia pleb. decreta, cum ipſis uerbis relata. Cap. XIX.

PVlchrum, atque liberale, atque magnanimum factum Tyb. Sempronij Gracchi in exemplis repoſitum eſt. Id exemplum huiuſcemodi eſt: L. Scipioni Aſiatico, Scipionis Africani, ſuperioris fratri, † cui M. Minutius Augurinus *Trib. pleb. multam irrogauit, eumque ob eam cauſam prædes poſcebat, Scipio Africanus, fratris nomine, ad collegium Tribunorum prouocabat: petebatque, ut uirum conſularem triumphalemque à Collegæ ui defenderent. Octo tribuni, cognita cauſa, decreuerũt. Eius decreti uerba, quæ poſui, ex annaliũ monumẽtis exſcripta ſunt: Quoad* P. *Scipio Africanus poſtulauit prò* L. *Scipione Aſiatico fratre, cũ contra leges, cõtraque mo-*

Tyberij Sempronij Gracchi exemplum.

† *cùm*

Decretũ.

morem maiorum Trib. pleb. hominibus accitis per uim inauspicatò sententiam de eo tulerit, multamque nullo exemplo irrogauerit, prædesque eum ob eam rem dare cogat: aut si non det, in uincula duci iubeat, ut eum à Collegæ ui prohibeamus: & quòd contrà Collega postulauit, ne sibi intercedamus, quo minus suapte potestate uti liceat: de ea re nostrum sententia omnium data est: Si L. Cornelius Scipio Asiaticus, Collegæ arbitratu prædes dabit, Collegæ ne eum in uincula ducat intercedemus: si eius arbitratu prædes non dabit, quominus Collega sua potestate utatur, non intercedemus. Post hoc decretum, cum Augurinus Trib. pleb. L. *Scipionem prædes non dantem prehendi, & in carcerem duci iussißet: tum Tyberius Sempro. Gracchus Trib. pleb. pater Tyberij, atque C. Gracchorum, cùm P. Scipioni Africano inimicus grauis, ob plerasque in rep. dissensiones eßet, iurauit palàm in amicitiam, inque gratiam se cum P. Africano non redisse, atque ita decretum ex tabula recitauit. Eius decreti uerba hęc sunt: Cũ L. Cornelius Scipio Asiaticus triumphans, hostium duces in carcerem coniectauerit, alienum uidetur esse à dignitate reipublicę, in eum locum imperatorem Po. Ro. duci, in quem locum ab eo coniecti sunt duces hostiũ. Itaq;* L. *Cornelium Scipionẽ Asiaticum a collegę ui prohibeo. Valerius aũt Antiàs contra hanc decretorum memoriã, cõtraq; autoritates ueterũ annalium, post Africani mortem, intercessionem istam pro Scipione Asiatico factã eße a Tyberio Graccho dixit: neq; multã*

irro-

irrogatam Scipioni, sed damnatum eum peculatus ob Antiochenam pecuniam, quia prædes non daret, in carcerem duci cœptum, atque ita intercedente Graccho exemptum.

Quòd Vergilius à Nolanis ob aquam sibi non permissam, sustulit è uersu suo, Nola, & posuit, Ora, atque ibi quædam alia, de consonantia literarum, iucunda. Cap. XX.

SCriptum in quodã cõmentario reperi uersus istos a Vergil. ita primùm esse recitatos, atq; editos:

Talem diues arat Capua, & uicina Vesæuo
Nola iugo: *Posteà Verg. petisse a Nolanis aquam, uti duceret in propinquum rus: Nolanos beneficium petitum non fecisse: poetam offensum, nomen urbis eorum, quasi ex hominum memoria, sic ex carmine suo derasisse, Oráque pro Nola mutasse, atque ita reliquisse:*

-Et uicina Vesæuo *Ora iugo.*

Ea res uerá ne, an falsa sit, non laboro: quin tamen melius suauiusq; ad aures sit, quàm Nola, Ora, dubium id non est. Nam uocalis in priore uersu extrema, eademque in sequenti prima, canoro simul atque iucundo hiatu tractim sonat. Est adeò inuenire apud nobiles poetas huiuscemodi suauitatis multa, quæ appareant nouata esse non fortuita: sed pręter cæteros omneis apud Homerum plurima. Vno quippe in loco tales tanquam hiatus, & sonitus in assiduis uocibus pluribus facit:

ἡ δ' ἑτέρη θέρει προρέει εἰκυῖα χαλάζῃ,
ἢ χιόνι

ἢ χιόνι ψυχρῇ ἐξ ὕδατος κρυςάλλῳ.
Atque item alio loco:
Λᾶαν ἄνω ὤθεσκε ποτὶ λόφον,
Catullus quoque elegantissimus poetarum, in hisce uersibus:

Minister uetuli puer falerni,
Ingere mi calices amariores,
Vt lex Posthumiæ iubet magistræ
Ebriosa acina ebriosiores.

Acinum neutri generis.

Cum Ebrioso dicere posset, & quod erat usitatius, Acinum in neutro genere appellare: amans tamen hiatus illius Homerici *suauitatem, Ebriosa dixit, propter consequentis literæ concentum. Qui Ebrios autem Catullum dixisse putant, aut Ebriosos (nam id quoque temere scriptum inuenitur) in libros scilicet de corruptis exemplaribus factos inciderunt.*

Quoad uiuet, & Quoad morietur, cur idipsum temporis significent, cum ex duobus sint facta contrarijs. Cap. XXI.

Quoad uiuet. Quoad morietur.

QVoad uiuet cũ dicitur, itẽ Quoad morietur, uidẽtur quidẽ duę res dici contrariæ: sed idẽ atq; unum tẽpus utraq; uerba demonstrant. Itẽ cum dicitur, Quoad Senatus habebitur, & Quoad Senatus dimittetur, tametsi haberi atq; dimitti cõtraria sunt: unũ atq; idipsum tamẽ utroq; in uerbo ostẽditur. Tẽpora enim duo cũ inter se opposita sunt, atq; ita cohęrentia, ut alterius finis cũ alterius initio misceatur: non refrt utrũ per extremitatẽ prioris, an per initiũ sequentis, locus ipse confinis demonstretur:

Quòd

Quòd Censores equum adimere soliti sint equitibus corpulentis, & præpinguibus: quæsitumque utrum ea res cum ignominia, an incolumi dignitate equitum facta sit. Cap. XXII.

NImis pingui homini, & corpulento CENS. *equum adimere solitos, scilicet minus idoneum ratos esse, cum tanti corporis pondere ad faciendum equitis munus. Non enim pœna id fuit, ut quidam existimant: sed munus sine ignomina remittebatur. Tamen Cato in oratione, quam de sacrificio commisso scripsit, obijcit hanc rem criminosius: uti magis uideri possit cum ignominia fuisse. Quod si ita accipias, id profecto existimandum est, non omnino inculpatum, neq; in desidẽ uisum esse, cuius corpus in tam immodicum modum luxuriasset, exuberassetque.*

A. GELLII
NOCTIVM ATTICARVM

liber octauus, hac ætate non reperitur: sed ex uetustissimo exemplari hæc capita excerpta sunt.

Cap. I.

Hesterna noctu rectè, an cum uitio dicatur: & quænam super istis uerbis grammatica traditio sit. Itemque quòd Decemuiri *in* XII. *tabulis* Nox *pro Noctu dixerunt.* *Cap.* II.

Quæ mihi decem uerba dederit Phauorinus, quæ usurpentur quidem a Græcis, sed sunt adulterina, & barbara: quæ item a me totidem accepit,

quæ

cuerit:quodq; idem hoc Demosthenis ad Philippum regem uerba facienti euenerit.

Cap. X.

Qualis mihi fuerit in oppido Eleusino disceptatio cum grammatico quodã præstigioso, tempora uerborum & puerilia meditamenta ignorante: remotarum autem quæstionum nebulas, & formidines ad capiendos imperitorum animos ostentante. *Cap.* XI.

Quàm festiuè responderit Xantippæ uxori Socrates petenti, ut per Dyonisia largiore sumptu cœnitaret. *Cap.* XII.

Quid significet in ueterum libris scriptum, Plerique omnes: Et quòd ea uerba accepta a Græcis uidentur. *Cap.* XIII.

Cupsones, quod homines Afri dicunt, non esse uerbum Pœnicum, sed Græcum. Cap. XIIII.

Lepidissima altercatio Phauorini philosophi aduersus quendam intempestiuum, de ambiguitate uerborum disserentẽ, atque inibi uerba quędã ex Næuio poëta, & Cn. Gallo non usitatè collocata: atque ibidem a P. Nigidio origines uocabulorum exploratæ. *Cap.* XV.

Quibus modis ignominiatus, tractatusq; sit a C. Cæsare Laberius poëta: atq; inibi appositi uersus super eadem re, eiusdem Laberij.

A GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER NONVS.

Quamobrem Q. Claudius Quadrigarius in undeuicesimo annali scripserit rectioresque, certioresq; ictus fieri si sursum quid mittas, quàm si deorsum. Cap. I.

VINTVS Claudius in undeuicesimo annali, cum oppidum à Metello Procons. oppugnari, contrà ab oppidanis desuper è muris propugnari describeret, ita scripsit: Sagittarius cum funditore utrinque summo studio † *spargunt fortissimè: sed sagittam atque lapidem deorsum, an sursum mittat, hoc interest. Nam neutrum potest deorsum uersum rectè mitti, sed sursum utrunque optimè: quare milites Metelli sauciabantur multò minus, et quod maximè opus erat, a pinnis hostes defendebant facilimè.* Percontabar ego *Antonium Iulianum rhetorem, cur hoc ita usu ueniret, quod Quadrigarius dixisset, ut contigui magis, directioresq; ictus fiant, si uel lapidem, uel sagittam sursum uersus iacias, quàm deorsum:*

† *agunt*

sum: cum procliuior, faciliorque iactus sit ex supernis in infima, quàm ex infimis in superna. Tum Iulianus comprobato genere quæstionis: Quod de sagitta, inquit, & lapidè dixit, hoc de omni ferè missili telo dici potest, Facilior autem iactus est (sicuti dixisti) si desuper iacias, si quid iacere tantum uelis, non ferire. Sed cum modus, & impetus iactus temperandus dirigendusq; est: tum si in prona iacias, moderatio atque ratio mittentis, præcipitantia ipsa & pondere cadentis teli corrumpitur. At si in editiora mittas, & ad percutiendum supernè aliquid, manum & oculos conlimes: quò modus à te datus fuerit, eò telum ibit, quod ieceris. Ad hanc ferme sententiam, Iulianus super istis Q. Claudij uerbis nobiscum sermocinatus est. Quod autem ait idem Q. Claudius a pinnis hostes defendebant facillimè: animaduertendum est, usum esse eum uerbum defendebant, non ex uulgari consuetudine, sed admodum propriè & Latinè. Nam Defendere & Offendere inter sese aduersa sunt, quorum alterum significat, ἐμποδὼν ἔχειν: alterum, ἐκποδὼν ποιεῖσθαι, quod hoc in loco a Q. Claudio dicitur.

Defendere. Offendere.

Quibus uerbis notarit Herodes Atticus falsò quempiam cultu, amictuque nomen, habitumque philosophiæ mentientem. Cap. 11.

AD Herodem Atticum, Consularem uirum, ingenioq; amœno, & Græca facundia celebrem, adijt, nobis præsentibus, palliatus quispiam, & crinitus, barbaque propè ad pubem usque porrecta:

ac petit æs sibi dari, εἰς ἄρτους emendos scilicet. Tum Herodes interrogat quisnam esset. Atque ille uultu, sonituq; uocis obiugatorio, philosophum sese esse dicit: & mirari quoque addit, cur quærendum putasset, quod uideret. Video, inquit, Herodes, barbam & pallium; philosophum nondum uideo. Quæso autem te cum bona uenia, dicas mihi, quibus nos uti posse argumentis existimas, ut esse te philosophum noscitemus? Interibi aliquot ex ijs, qui cum Herode erant, erraticum eßet hominem dicere, & nullius rei, incolamque esse sordentium ganearum ac nisi accipiat quod petit, conuitio turpi solitum incessere. Atque ibi Hærodes, Demus inquit, huic aliquid æris, † cuiusmodi est: tanquam homines, non tanquam homini. Et iussit dari pretium panis XXX. dierum. Tum nos aspiciens, qui eum sectebamur, Musonius inquit, æruscanti cuipiam id genus, philosophum sese ostentanti, dari iussit mille nummum: & cum plerique dicerent nebulonem esse hominem, malum & malitiosum, & nulla re bona dignum: tum Musonium subridentem dixisse aiunt, ἄξιος οὖν ἐστιν ἀργυρίου. Sed hoc potius, inquit, dolori mihi, & ægritudini est, quòd istiusmodi animalia spurca atque probra, nomen usurpent sanctissimum, & philosophi appellentur. Maiores autem mei Athenienses, nomina iuuenum fortissimorum Harmodij, & Aristogitonis, qui libertatis recuperandę gratia Hippiam tyrannum interficere adorsi erant, ne unquam seruis indere liceret, decreto publico sanxerunt: quoniam nefas ducerent, nomina

† *cuiuscu iusmodi est*

Mali argẽto digni.

Nomina fortiũ seruis nõ dãda.

mina libertati patrię deuota, seruili contagio pollui. Cur ergo nos patimur nomen philosophię illustrissimum in hominibus deterrimis exsordescere? Simili autem, inquit, exemplo ex cõtraria specie, antiquos Romanorum audio prenomina Patritiorum quorundam, malè de Republica meritorum, & ob eam causam capite damnatorum, censuisse, ne cui eiusdem gentis patritio inderentur: ut uocabula quoque eorum defamata, atque demortua cum ipsis uiderentur.

Epistola Philippi regis ad Aristotelem philosophum, super Alexandro recens nato. Cap. III.

PHilippus *Amyntę filius, terrę* Macedoniæ *rex, cuius uirtute industriaq; Macedones locupletissimo imperio aucti, gentium nationumq; multarũ potiri cœperant, & cuius uim atque arma toti Græciæ cauendam, metuendamq;, inclitæ illę* Demosthenis *orationes concionesque notificant.* Is *Philippus, cum omni ferè tempore negotijs belli, uictorijsque affectus exercitusque esset, a liberali tamen Musa, & a studijs humanitatis nunquàm abfuit, quin lepidè, comiterq; pleraq; & faceret, & diceret.* Feruntur *adeò libri epistolarum eius, munditiæ, & uenustatis, & prudentiæ plenarum: uelut sunt illæ literæ, quibus Aristoteli philosopho natum esse sibi Alexandrum nuntiauit. Ea epistola, quoniam curæ, diligentiæque in liberorum disciplinas hortamentum est, exscribenda uisa est, ad cõmouendos parentum animos. Exponenda igitur est*

ad hanc fermè sententiam. Philippus Aristoteli *salutem dicit. Filium mihi genitum scito: quod equidem dijs habeo gratiam: non proinde quia natus est, quàm pro eo, quòd eum nasci contigit temporibus uitæ tuæ. Spero enim fore, ut eductus eruditusq́; abs te, dignus existat & nobis, & rerum istarum successione.* Ipsius autem *Philippi uerba hæc sunt:* φιλίππος ἀριστοτέλει χαίρειν. ἴσθι μοι γεγονότα υἱόν. πολλὴν οὖν τοῖς θεοῖς χάριν ἔχω, οὐχ οὕτως ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ παιδὸς, ὡς ἐπὶ τῷ κατὰ τὴν σὴν ἡλικίαν αὐτὸν γεγονέναι, ἐλπίζω γὰρ αὐτὸν, ὑπὸ σοῦ τραφέντα καὶ παιδευθέντα, ἄξιον ἔσεσθαι καὶ ἡμῶν, καὶ τῆς τῶν πραγμάτων διαδοχῆς.

De Barbararum gentium prodigiosis miraculis: deque diris & exitiosis fascinationibus: atque inibi de fœminis uersis repente in mares. Cap. IIII.

C*Vm è* Græcia *in Italiam rediremus, & Brundusium iremus: egressiq́; è naui in terram, in portu illo inclyto spatiaremur, quem Q. Ennius remotiore paulùm, sed admodum scito uocabulo, Præpetem appellauit; fasces librorum uenalium expositos uidimus, atque ego statim auidè pergo ad libros. Erant autem isti omnes libri Græci miraculorum fabularumq́, pleni: res inauditæ, incredulæ: scriptores ueteres, non paruæ autoritatis, Aristeas Proconnesius, & Isigonus* Nicæensis, *& Ctesias, &* O*nesicritus, & Polystephanus, & Hegesias. Ipsa autem uolumina ex diutino situ squalebant,*

Greci historici.

bant, & habitu aſpectuque tetro erant. Aceſſi tamen, percontatuſque precium ſum: & adductus mira, atque inſperata utilitate, libros plurimos ære pauco emo: eoſque omneis duabus proximis noctibus curſim tranſeo: atque in legendo carpſi exinde quædam, & notaui mirabilia, & ſcriptoribus ferè noſtris intentata: eaq; his commentarijs aſperſi, ut qui eos lectitabit, is ne rudis omnino, & ἀνήκοος in eiuſmodi rerum auditionibus reperiatur. Erant igitur in illis libris ſcripta huiuſcemodi: Scythas illos penitiſſimos, qui ſub ipſis ſeptentrionibus ætatem agunt, corporibus hominum ueſci, eiusque uictus alimento uitam ducere, & ἀνθρωποφάγους nominari. Item eſſe homines ſub eadem regione cœli, unum oculum habentes in frontis medio, qui appellantur Arimaſpi: qua facie fuiſſe κύκλωπας poëtæ ferunt. Alios item eſſe homines, apud eandem cœli plagam, ſingularis uelocitatis: ueſtigia pedum habenteis retro porrecta, non ut cæterorum hominum proſpectantia. Præterea traditum eſſe memoratumque, in ultima quadam terra, quę Albania dicitur, gigni homines, qui in pueritia caneſcunt, & plus cernant oculis per noctem, quàm inter diem. Item eſſe compertum & creditum, Sauromatas, qui ultra Boryſthenem fluuium longè colunt, cibum capere ſemper diebus tertijs, medio abſtinere. Id etiam in ijſdem libris ſcriptum offendimus, quod poſteà quoque in lib. Plinij Secundi naturalis hiſtoriæ ſeptimo † legi: eſſe quaſdam in terra Africa familias hominum, uoce atque lingua effaſcinantium:

Antropophagi.

Arimaſpi Cyclopes.

Albania.

Sauromatæ.

capite 2. †legimus

Effaſcinãtes.

tium: qui si impensius fortè laudauerint pulchras arbores, segetes lætiores, infantes amæniores, egregios equos: pecudes pastu atque cultu opimas, emoriantur repentè hæc omnia, nulli aliæ causæ obnoxia. Oculis quoque exitialem fascinationem fieri, in ijsdem libris scriptum est: traditurque esse homines in Illyrijs, *qui interimant uidendo, quos diutius irati uiderint: eosque ipsos mares fœminasque, qui uisu tam nocenti sunt, pupillas in singulis oculis binas habere. Item esse in montibus terræ Indiæ homines, caninis capitibus, & latratibus: eosq; uesci auium, & ferarum uenatibus. Atque item esse alia apud ultimas Orientis terras miracula, homines qui* † Monomeri *appellantur, singulis cruribus saltuatim currentes, uiuacissimæ pernicitatis. Quosdam etiam esse nullis ceruicibus, oculos in humeris habentes.* Iam *uerò hoc egreditur omnem modum admirationis, quòd ijdem illi scriptores gentem esse aiunt, apud extrema Indiæ, corporibus hirtis, & auium ritu plumantibus: nullo cibatu uescentem, sed spiritu florum naribus hausto uictitantem. Pygmæos quoque haud longè ab ijs nasci: quorum qui longissimi sunt, non longiores esse quàm pedes duos & quadrantem. Hæc atque istiusmodi plura legimus. Sed cum ea scriberemus, tenuit nos non idoneæ scripturæ tædium, nihil ad ornandum, iuuandumque usum uitæ pertinentis.* Libitum *tamen est in loco hoc miraculorum notare id etiam quod* Plinius Secundus, *uir in temporibus ætatis suæ, ingenij dignitatisque gratia, autoritate magna preditus,*

Margin notes: Aliæ, pro alij. — Cynocephali. — † Plinius scriptum habet li. 7. c. 4. monosceli. id est, vnicrures. — Pigmæi. — Plin. lib. 7. c. 4.

ditus, non audisse neque legisse, sed scire sese atque uidisse, in libro naturalis historiæ VII. *scripsit. Verba igitur hæc quæ infrà posui, ipsius sunt, ex eo libro sumpta: quæ profectò faciunt, ut neque respuenda, neque ridenda sit notissima illa ueterum poëtarum de Cænide & Cęneo cantilena. Ex fœminis, inquit, mutari in mares, non est fabulosum. Inuenimus in annalibus Q. Licinio Crasso, C. Cassio* Longino *Consulibus, Casini puerum factum ex uirgine, sub parentibus: iussúque Aruspicum deportatum in insulam desertam.* Licinius Mutianus *prodidit uisum esse a se Argis Ariscontem, cui nomen Arescusæ fuisset nupsisse etiam: mox barbam & uirilitatem prouenisse, uxoremq; duxisse: Eiusdē sortis &* Smyrnæ *puerum à se uisum. Ipse in Africa uidi mutatum in marem die nuptiarum L. Coßitium ciuem Tisdritanum: uiuebatque cum proderem hæc.* Idem Plinius *eodem in libro uerba hæc scripsit: Gignuntur homines utriusque sexus, quos hermaphroditos uocamus: olim Androgynos uocatos, & in prodigijs habitos, nunc uerò in delitijs.* Hermaphroditi seu Androgyni.

Diuersæ nobilium philosophorum sententiæ, de genere ac natura voluptatis: uerbaque Hieroclis philosophi, quibus Decreta Epicuri insectatus est.

Cap. V.

D*E uoluptate ueteres philosophi diuersas sententias tenuerunt, atq; dixerunt.* Epicurus *uoluptatem summum bonū esse ponit, eam tamen ita definit:* σαρκὸς εὐσταθὲς κατάστημα. *Antisthenes* Socraticus Voluptas

craticus summum malum dicit. Eius nanque hoc uerbum est: μανείην μᾶλλον, ἢ ἡσθείην. Speusippus, uetusque omnis Academia, uoluptatem & dolorem, duo mala dicunt esse opposita inter sese: bonum autem esse, quod utriusque medium foret. Zeno censuit uoluptatem esse indifferens, id est neutrum, neque bonum, neque malum: quod ipse Græco uocabulo ἀδιάφορον appellauit. Critolaus Peripateticus & malum esse uoluptatem ait: & multa alia mala parere ex sese, iniurias, desidias, obliuiones, ignauias. Plato ante hos omneis ita uariè & multiformiter de uoluptate disseruit: ut cunctæ istæ sententiæ, quas suprà posui, uideantur ex sermonum eius fontibus profluxisse. Nam perinde unaquaque utitur, ut & ipsius uoluptatis natura fert, quæ est multiplex: & causarum quas tractat, rerumque quas efficere uult, ratio desiderat. Taurus autem noster quoties facta mentio Epicuri esset, in ore atque in lingua habebat uerba hæc Hieroclis Stoici, uiri sancti & grauis: ἡδονὴ τέλος πόρνης δόγμα ἀπίστω πορνεία, οὐδὲν πόρνης δόγμα.

Verbum ab eo quod est Ago, frequentatiuum, in prima syllaba quonam sit modo pronunciandum. Cap. VI.

Actito.

AB eo quod est Ago & egi, uerba sunt quæ appellant grammatici frequentatiua, Actito, et actitaui. Hæc quosdam non sanè indoctos uiros audiò ita pronunciare, ut primam in his literam corripiant, rationemque dicant, quoniam in uerbo prin

cipali quod est Ago, prima litera breuiter pronunciatur. Cur igitur ab eo quod est Edo & Vngo, in quibus uerbis prima litera breuiter dicitur, Esito & Vnctito, quæ sunt eorum frequentatiua, prima litera longa prominus? & contrà, Dictito *ab eo uerbo quod est dico, correptè dicimus? Num ergo potius Actito & actitaui producenda sunt? quoniam frequentatiua fermè omnia eodem modo in prima syllaba dicuntur, quo participia præteriti temporis: ex ijs uerbis unde ea profecta sunt, in eadem syllaba pronunciantur, sicut* Lego, *lectus, lectito facit: Vngo, unctus, unctito: Scribo, scriptus, scriptito:* Moneo, *monitus, monito: Pendeo, pensus, pensito: Edo, esus, esito: Dico autem, dictus, dictito facit: Gero, gestus, gestito: Veho, uectus, uectito:* Rapio, *raptus, raptito: Capio, captus, captito:* Facio, *factus, factito. Sic igitur Actito productè in prima syllaba pronunciandum: quoniam ex eo fit quod est* Ago & Actus.

De conuersione foliorum in arbore olea, brumali & solstitiali die: deque fidibus id temporis ictu alieno sonantibus. Cap. VII.

VVlgò & scriptum, & creditum est, folia olearum arborum brumali & solstitiali die conuerti: & quæ pars eorum fuerat inferior atque occultior, eam supra † fieri, atque exponi ad oculos & ad solem. Quod nobis quoque semel atque iterum experiri uolentibus, ita esse propemodum uisum est. Sed de fidibus rarius dictu, & mirabilius est: quam Folia olearum. †ferri.

rem

rem & alij docti uiri, & Suetonius etiam Tranquillus in libro ludicrę historiæ primo, satis compertum esse, satisque super ea re constare affirmat: neruias in fidibus brumali die, alias digitis pelli, alias sonare. Neruiæ.

Necessum esse, qui multa habeat, multis indigere: deq; ea re Phauorini philosophi cum breuitate eleganti sententia. Cap. VIII.

VErum est profectò quod obseruato rerum usu sapientes uiri dixere: multis egere, qui multa habeat: magnamque indigentiam nasci non ex inopia magna, sed ex magna copia. Multa enim desiderari ad multa, quæ habeas tuenda. Quisquis igitur multa habens, cauere atque prospicere uelit ne quid egeat, ne'ue quid desit: iactura opus esse, non quæstu: & minus habendum esse, ut minus desit. Hanc sententiam memini a Phauorino inter ingẽtes hominum clamores † detornatam, inclusamq; uerbis his paucissimis: τὸν γὰρ μυρίων καὶ πεντακισχιλίων χλαμύδων δεόμενον οὐκ ἔστι μὴ πλειόνων δεῖσθαι, οἷς γὰρ ἔχω προσδεόμενος, ἀφελὼν ἔχω ἀρκοῦμαι οἷς ἔχω.

†*detonatam*

Qui modus fit uerba uertendi in Græcas sententias: deque ijs Homeri uersibus, quos Vergilius uertisse aut bene aptéque, aut improsperè existimatus est. Cap. IX.

QVando ex poëmatis Græcis uertendæ mutandæq; sunt insignes sententiæ, non semper aiunt enitendum, omnia omnino uerba in eum, in quem dicta

cta sunt, modum uertamus. Perdunt enim gratiam pleraque, si quasi inuita & recusantia uiolentius transferantur. Scitè igitur & consideratè Vergilius, cùm aut Homeri, ut Hesiodi, aut Apollonij, aut Parthenij, aut Callimachi, aut Theocriti, aut quorundam aliorum locos effingeret, partem reliquit, alia expreßit. Sicut nuperrimè apud mensam cum legeretur utraque simul Bucolica, Theocriti & Vergilij, animaduertimus reliquisse Vergilium, quod Græcum quidem mirè, quàm suaue est: uerti autem neque debuit, neque potuit. Sed enim quod substituit, pro eo, quod omiserat, non abest quin iucundius, lepidiusque sit:

Βάλλει καὶ μάλλοισι τὸν αἰπόλον ἁ κλεαρίστα — Idil. 4.
Τὰς αἶγας παρελῶντα καὶ ἁδύτι ποππυλιάσδει.

Malo me Galatea petit, lasciua puella:
Et fugit ad salices, & se cupit antè uideri.

Illud quoq; alio in loco animaduertimus cautè omissum, quod est in Græco uersu dulcißimum:

Τίτυρ' ἐμὶν τὸ καλὸν πεφιλαμένε βόσκε τὰς αἶγας
Καὶ ποτὶ τὰν κράναν ἄγε Τίτυρε, καὶ τὸν ἐνόρχαν.
Τὸν λιβυκὸν κνάκωνα φυλάσσεο μή τυ κορυψῃ.

Quo enim pacto diceret τὸ καλὸν πεφιλαμένε? *uerba hercle non translatitia, sed cuiusdam natiuæ dulcedinis. Hoc igitur reliquit, & cætera uertit non infestiuiter: nisi quòd caprum dixit, quem Theocritus* ἐνόρχον *appellauit. Autore enim M. Varrone, is demum Latinè caper dicitur, qui excastratus est.* — Caper.

Tityre dum redeo, breuis est uia, pasce capellas:
Et potum pastas age Tityre: & inter agendum,
Occursare capro (cornu ferit ille) caueto.

Et

Et quoniam de transferendis sententijs loquor, memini audisse me ex Valerij Probi discipulis, docti hominis, & in intelligendis pensitandisq; ueteribus scriptis bene callidi, solitum eum dicere: nihil quicquam tam improsperè Vergilium ex Homero uertisse, quàm uersus hos amœnissimos, quos de Nausicaa Homerus fecit:

Odyss.

Οἵη δ' ἄρτεμις εἶσι κατ' οὔρεος ἰοχέαιρα,
Ἢ κατὰ τηΰγετον περιμήκετον, ἢ ἐρύμανθον
Τερπομένη κάπροισι, καὶ ὠκείῃς ἐλάφοισι,
Τῇ δέ θ' ἅμα νύμφαι κοῦραι διὸς αἰγιόχοιο
Ἀγρονόμοι παίζουσι, γέγηθε δέ τε φρένα λητώ.
Πασάων δ' ὑπὲρ ἥ γε κάρη ἔχει, ἠδὲ μέτωπα.
Ῥεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι.
Ὣς ἥ γ' ἀμφιπόλοισι μετέπρεπε παρθένος ἀδμής.

Qualis in Eurotę ripis, aut per iuga Cynthi
Exercet Diana choros: quam mille secutę
Hinc, atq; hinc glomerantur Oreades: illa pharetram
Fert humero, gradiẽsq; deas supereminet omneis.
Latonę tacitum pertentant gaudia pectus.
Talis erat Dido, talem se lęta ferebat
Per medios, instans operi regnisq; futuris.

Primum omniũ diuersum esse dicebat Probus, quòd apud Homerum quidem uirgo Nausicaa, ludibunda inter familiares puellas in locis solis, rectè atq; commodè confertur cum Diana, uenante in iugis montium, inter agrestes deas. Nequaquam autem conueniens Vergilium fecisse, quoniam Dido in urbe media ingrediens inter Tyrios principes, cultu atque incessu serio, instans operi (sicut ipse ait) regnique

que futuris, nihil eius similitudinis capere possit, quę lusibus atque uenatibus Dianę congruat. Tum postea, quòd Homerus studia atque oblectamenta in uenando Dianę, honestè apteq; dicit: Vergilius autem, cum de uenatu deę nihil dixisset, pharetram tamen facit eam ferre in humero: tanquam si onus, & sarcinam. Atque illud impensè Probum esse demiratum in Vergilio dicebant: quòd Homerica quidem λητῶ gaudium gaudeat genuinum, & intimum, atque in ipso penetrali cordis, & animę uigens. Siquidem non aliud est γέγηθε δέ τε φρένα λητώ: ipse autem imitari hoc uolens, gaudia fecerit pigra, & leuia, & cunctantia, & quasi in summo pectore supernantia. Nescire enim sese, quid significaret aliud, Pertentant. Præter ista omnia, florem ipsius totius loci Vergilium uideri omisisse: quòd hunc Homeri uersum exiguè secutus sit:

Ρεῖα δ᾽ ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι

Quando nulla maior cumulatiorque pulchritudinis laus dici potuerit, quàm quòd una inter omneis pulchra excelleret, una facile ex omnibus nosceretur.

Quod Anneus Cornutus uersus Vergilij, quibus Veneris & Vulcani concubitum pudicè operteque dixit, reprehensione insulsa, & odiosa inquinauit. Cap. 10.

ANnianus poëta, & plerique cum eo eiusdem Musæ uiri, summis assiduisque laudibus hos Vergilij uersus ferebant: quibus Vulcanum & Venerem Annianus poëta.

nerem iunctos, mictosq; iure coniugij, rem lege naturæ operiendam, uerecunda quadam traslatione uerborum, cum ostenderet demonstraretq;, protexit: Sic enim scripsit.

-Ea uerba locutus,
Optatos dedit amplexus, placitumq; petiuit
Coniugis infusus gremio per membrum soporē.

Minus autem difficile esse arbitrātur, ad istiusmodi reticenda, uerbis uti uno atq; altero, breui tenuiq; ea signo demonstrantibus: sicuti Homerus dixerit:

-παρθενικὴν ζώνην, καὶ λέκτροιο θεσμὸν,
- Καὶ ἔργα φιλοτήσια
Τὸν μὲν ἀρ ἐντρήτοισι κατευνάσα τ' ἐν λεχέεσσιν.

Tot uerò & tam euidentibus, ac tam non prætextatis, sed puris honestisq; uerbis uenerandum illud concubij pudici secretum, neminem quenquam aliū dixisse. Sed Anneus Cornutus, homò sanè pleraque alia non indoctus, neque imprudens, in secundo tamen librorum, quos de figuris sententiarum composuit, egregiam totius istius uerecundiæ laudem, insulsa nimis, & odiosa scrutatione uiolauit. Nam cū genus hoc figuræ probasset, & satis circunspectè factos esse uersus dixisset: Membra tamen, inquit, paulo incautius nominauit.

De Valerio Coruino: & unde Coruini sit cognomentum. Cap. XI.

Coruinus.

DE Maximo Valerio, qui Coruinus appellatus est, ob auxilium propugnationemq; corui alitis, haud quisquam est nobilium scriptorum, qui

secus

ſecus dixerit. Ea res, prorſus admiranda,ſic profe-ctò eſt in libris annalibus memorata: Adoleſcens † tali genere editus,L. Furio,Clau. Appio conſulibus fit Tribunus militaris. Atq; *in eo tempore copię Gallorum ingentes agrum Pontinun inſederant:inſtruebanturque acies a Conſulibus,de ui ac multitudine hoſtium ſatagentibus. Dux intereà* Gallorum, *uaſta,& ardua proceritate, armiſque auro præfulgentibus, gratia dimicandi ingrediens,& manu telum reciprocans, incedebat: perque contemptum, & ſuperbiam circunſpiciens,deſpiciensque omnia,uenire,et cõgredi,ſi quis pugnare ſecum ex omni Rom. exercitu auderet. Tum Valerius Tribunus, cæteris inter metum pudoremque ambiguis,impetrato prius à* COSS. *ut in Gallum, tam immaniter arrogantem,pugnare ſeſe permitterent,progreditur intrepidè modeſteq; obuiã: et congrediuntur,et conſiſtunt. Et conſerebãtur iã manus,atq; ibi uis quædã diuina fit: Coruus repentè improuiſus aduolat,et ſuper galeã Tribuni inſiſtit,atq; in aduerſarij os atq; oculos pugnare incipit: inſibilat,obturbat,unguibus manũ laniabat, & proſpectũ alis arcebat. Atq; ubi ſatis ſæuierat,reuolabat in galeã Tribuni. Sic Tribunus ſpectãte utroq; exercitu,& ſua uirtute nixus,et opera alitis propugnantis, ducẽ hoſtiũ ferociſſimũ uicit interfecitq; : atq;ob eã cauſam cognomẽ habuit Coruinus.* Id *factũ eſt annis* CCCC. & V. *poſt Romam konditã. Statuã Coruino iſti diuus Auguſtus in foro ſuo ſtatuẽdã curauit. In eius ſtatuę capite corui ſimulachrum eſt,rei,pugnęque,quã diximus,monimentũ.*

† Italo

De uerbis, quæ in utranq; partem significatione reciproca, & aduersa dicuntur. Cap. XII.

Nomina in osus.

VT Formidolosus dici potest, & qui formidat, & qui formidatur: ut Inuidiosus, *& qui inuidet, & cui inuidetur: ut* Suspiciosus, *qui suspicatur, & qui suspectus est: ut* Ambitiosus, *& qui ambit, & qui ambitur: ut item Gratiosus, & qui adhibet gratias, & qui admittit: ut Laboriosus, & qui laborat, & qui labori est: ut pleraque alia huiuscemodi in utranque partem dicuntur: ita Infestus, ancipiti quoque significatione est. Nam, & is Infestus appellatur, qui malum infert cuipiam, & contrà, cui aliunde impendet malum, is quoque* Infestus *dicitur. Sed quod prius posui, profectò exemplis non indiget. Sic adeò multi loquuntur, ut* Infestum *dicant inimicum, atq; aduersum. Alterum autem illud ignorabilius, obscuriusque est. Quis enim è medio facilè dixerit Infestum esse, cui alter infestus est? Sed & ueteres plerique ita dixerunt: &* M. *Tullius in oratione, quam pro Cn.*Planco *dixit, uocabulo hoc sic usus est:* Dolebam, *inquit, iudices, & acerbè ferebam, si huius salus ob eam ipsam causam esset Infestior, quòd is meam salutem atque uitam sua beneuolentia, præsidio, custodiaque texisset. Nos igitur de origine, & ratione uerbi quærebamus: atque ita in Nigidianis commentarijs inuenimus scriptum, Infestum a festinando dictum: Nam qui instat, inquit, alicui, eumque properans urget, opprimereque eum studet, festinatq; : aut contrà de alicuius periculo, et exitio festina-*

Infestus.

stinatur: is uterque I*nfestus dicitur, ab instantia atque imminentia fraudis, quam uel facturus cuipiam, uel passurus est.* N*e quis autem de suspicioso, quod suprà posuimus, & de formidoloso, in eam partem, quæ minus usitata est, exemplum requirat: inueniet de Suspicioso apud* Mar. Cato*nem, de re floria, ita scriptum: Sed nisi qui palàm corpore pecuniam quæreret, aut se lenoni locauisset, † & si famulosus, & suspiciosus fuisset, uim in corpus liberum non æquum censuere afferri. Suspiciosum enim hoc in loco suspectum significat, non suspicantem. Formidolosum autem qui formidatur. Sallustius in* Catilina *ita dicit: Igitur talibus uiris non labor insolitus, non locus ullus asper aut arduus erat, non armatus hostis formidolosus. Item C. Caluus in poematis* L*aboriosus dicit, non ut vulgò dicitur, qui laborat, sed in quo laboratur:*

† et si aut famosus, aut suspiciosus.

Durum, inquit, rus fugis, sed laboriosum.

Eadem ratione Laberius quoque in Sororibus.

A*ecastor, inquit, multum somniculosum.*

Et Cinna in poematis:

Somniculosum: ut Pœnus aspidem P*syllus.*

Metus. Metus *quoque, et* I*niuria, atque alia quædam id genus, sic utroque uersum dici possunt.* N*am* M*etus hostium rectè dicitur, & cum timent host.s, & cum timentur. Itaque Sallustius in historia prima, metum* P*ompeij dixit, non quòd* P*ompeius metueret, quod est usitatius: sed quòd metueretur.* V*erba hęc Sallustij sunt: Id bellum excitabat metus* P*ompeij*

uictoris Hiempsalem in regnum restituentis. Item alio in loco: Postquàm remoto metu Punico, simultates exercere vacuum fuit. Iniuriæ. *Iniurias itidem dicimus, tam illorum, qui patiuntur, quàm qui faciunt. quarum dictionum exempla sunt facilia inuentu. Illud etiam dictum a Vergilio eandem habet formam, communicatæ ultro, & citro significationis:*

-Et vulnere, inquit, tardus Vlyssi.

vulnus. *Cum diceret vulnus, non quod accepißet Vlysses, sed quod dediſſet.* Nescius. *Nescius quoque dicitur tam is qui nescitur, quàm qui nescit. Sed super eo qui nescit, frequens huius uocabuli usus est: infrequens autem de eo est, quod nescitur.* Ignarus. *Ignarus æquè utroqueuersum dicitur, non tantùm qui ignorat, sed & qui ignoratur.* Plautus *in Rudente:*

Quæ incolis nescius nescias peßimus. *Sallustius:*
More humanæ cupidinis ignara uisendi. Verg.
-Ignarum Laurens habet ora Numata.

Verba ex historia Claudij Quadrigarij, quibus Manlij Torquati nobilis adolescentis, & hostis Galli prouocatoris pugnam depinxit. Cap. XIII.

T. Mãlius Torquatus. *Titus Manlius summo loco natus, apprimeque nobilis fuit: ei Manlio cognomentum factum Torquato: causam cognomenti fuisse accepimus, torquis ex auro induuias, quam ex hoste, quem occiderat, detractam induit: sed quis hostis, & quod genus, & quàm formidandæ uastitatis, et quantũ insolens prouocator, & cuiusmodi fuerit pugna decertatum, Qu.*

Clau.

Claud. primo annalium purissimè atque illustrissimè, simpliciq́ue, & incompta orationis antiquæ suauitate descripsit. Quem locum ex eo libro Phauorinus philosophus cum legeret, non minoribus quati afficiq́ue animum suum motibus, pulsibusq́ue dicebat, quàm si ipse coràm depugnantes eos spectaret. Verba Qu. *Claudij, quibus pugna ista depicta est, adscripsi: Cum interim Gallus quidam nudus præter scutum, & gladios duos, torque atque armillis decoratus processit: qui & uiribus, & magnitudine, & adolescentia, simulq́ue uirtute cæteris antestabat, is maximè prælio commoto, atque utrisque summo studio pugnantibus, manu significare cœpit, utrique ut quiescerent pugnare. Pugnæ facta pausa est.* Extemplò *silentio facto, cum uoce maxima inclamat, siquis secum depugnare uellet, uti prodiret. Nemo audebat, propter magnitudinem atque immanitatem facies.* Deinde *Gallus* irridere *cœpit, atq; linguã exertare. Id subitò perdolitum est cuidã T. Manlio summo genere nato: tantum flagitiũ ciuitati accidere, è tãto exercitu nemine prodire. Is, ut dico, processit: neque passus est uirtutem Romanam a Gallo turpiter spoliari. Scuto pedestri, et gladio Hispanico cinctus, contra Gallum constitit. Metu magno ea congressio in ipso ponte, utroque exercitu inspectante facta est.* Ita *ut antè dixi, constiterunt, Gallus sua disciplina, scuto proiecto cantabundus, Manlius animo magis quàm arte confisus, scutum scuto percussit, atque statum Galli conturbauit.* Dum *se Gallus iterum eodem pacto consti-*

Q. Claudij verba.

Facies in genitiuo.

Perdolitum.

tuere studet, Manlius iterum scuto scutum percutit, atque de loco certo hominem iterum deijcit: eo pacto ei sub Gallicum gladium successit, atque Hispanico pectus hausit: dein continuò humerum dexterum eodem concussu incidit, neque recessit usquam donec subuertit: ne Gallus impetum icti haberet. Vbi eum euertit, caput præcidit, torquemq; detraxit, eamque sanguinolentam sibi in collum imponit. Quo ex facto ipse, posteriq; eius Torquati sunt cognominati. Ab hoc T. Manlio, cuius hanc pugnam Quadrigarius descripsit, imperia & aspera & immitia, Manliana dicta sunt: quoniam posteà bello aduersum Latinos, cum esset COS. *filium suum securi percussit: qui speculatum ab eo missus, ne pugnaret, interdicto, hostem a quo prouocatus fuerat, occidit.*

Icti genitiuo.

Mãliana imperia.

Quòd idẽ Quadrigarius, huius facies, patrio casu probè & Latinè dixit: & quædam alia apposita de similium vocabulorum declinationibus. Cap. XIIII.

QVod autem suprà scriptum est in Q. Claudij uerbis, Propter magnitudinem atque immanitatem facies, id nos aliquot ueteribus libris inspectis explorauimus: atque ita esse ut scriptum est, cõperimus. Sic enim pleraque ætas ueterum declinauit hæc Facies huius facies, quod nunc propter rationem grammaticam Faciei dicitur. Corruptos autem quosdam libros reperi, in quibus Faciei scriptũ est, illo quod antè scriptum erat obliterato. Meminimus etiam in Tyburtij bibliotheca inuenire nos in eodem Claudij libro scriptum utrunque, Facies & Facij:

Facies facies.

Facij: sed Facies in ordine scriptum fuit,& contrà per ij geminum Facij. Neq; id abesse a quadam consuetudine prisca existimauimus. Nã & ab eo, quod est hic Dies, tam huius dij: & ab eo quod est hæc Fames, tam huius famij, dixerunt. Q. Ennius in XVI. annali Dies scripsit pro Diei, in hoc uersu:

Facij.

Dies dij. Fames famij. Dies in genitiuo.

Postremæ longinqua dies confecerit ætas.

Ciceronem quoque affirmat Cesellius in oratione, quam pro P. Sestio fecit, Dies scripsisse pro Diei: quod ego impensa opera, conquisitis ueteribus libris plusculis, ita vt Cesellius ait, scriptum inueni. Verba sunt hæc Marci Tullij: Equites verò daturos illius dies pœnas. Quocirca factum hercle est, ut facilè ijs credam, qui scripserunt idiographum librum Vergilij sese inspexisse, in quo ita scriptum est:

Libra dies somniq; pares vbi fecerit horas.

Id est, libra diei somniq́ue. Sed sicut hoc in loco dies a Vergilio scriptum videtur: ita in illo uersu nil dubium est, quin Dij scripserit pro Diei: Munera lætitiamq́; dij. Quod imperitiores Dei legunt ab insolentia scilicet uocis istius abhorrentes. Sic autem Dies dij a ueteribus declinatum est: ut Fames Famij, Pernicies Pernicij, Progenies Progenij, Luxuries Luxurij, Acies Acij. M. enim Cato in oratione, quam de bello Carthaginiensi composuit, ita scripsit: Pueri atque mulieres extrudebantur famij causa. Lucilius in XII. Rugosum atque famij plenum. Sisenna in historiarum libro VI. Romanos inferendæ pernicij causa uenisse. Pacuuius in Paulo:

Pater supreme nostrę progenij patris.

Cn. Matius in Iliadis XXI.

Altera pars aciij uitasset fluminis vndas,

Idem Matius in tertiodecimo:

An maneat speciij simulachrũ,in morte silentũ.

C. Gracchus *de legibus promulgatis: Ea luxuriij causa aiunt institui. Et ibidem infrà item scriptum*

†esse *est: non* † *est ea luxuriij, quæ necessariò parentur ui tæ causa. Propter quod apparet,eum ab eo quod est luxuries,luxuriij patrio casu dixisse. Marcus quoque* Tullius *in oratione qua Sextum Roscium defendit,*

Pernicij. *Perniciij scriptum reliquit, Verba hæc sunt: Quorum nihil perniciij causa diuino consilio, sed ui ipsa & magnitudine rerum factum putamus.* Aut *facies ergo in casu patrio, aut faciij, Quadrigarium scripsisse existimandum est.* Faciei *autem, in nullo ueteri libro scriptum reperi. In casu autem dandi, qui purissimè locuti sunt,nõ faciei,ut dicitur nunc,*

Facie in datiuo. *sed facie dixerunt.* Lucilius *in satyris:*

Et primum,inquit,facie honestas accedit.

I*dem Lucilius in libro septimo:*

Qui te diligit,ætati facieq; tuæ se

Fautorem ostendat, fore amicum polliceatur.

Sunt autem non pauci, qui utrobique faciij legant. Sed C.Cæsar in libro de analogia secundo huius Die, & huius Specie,dicendum putat. Ego quoque in Iu*gurtha Sallustij, summæ fidei,& reuerendæ uetusta*

Die in genitiuo. *tis libro, Die, casu patrio scriptum inueni. Verba hæc ita erant: Vix decima parte die reliqua. Non enim puto argutiolam istam recipiendam, ut die dictum quasi ex die existimemus.*

De

De genere controuersiæ, quod Græcè ἄπορον appellatur. Cap. XV.

CVm Antonio Iuliano rhetore, per feriarum tempus æstiuarum, decedere ex urbis æstu uolentes, Neapolim *concesseramus. Atque ibi erat adolescens tunc quispiam ex ditioribus, cum utriusque linguæ magistris meditans & exercens ad causas* Romæ *orandas eloquentiæ* Latinæ *facultatem. Atque is rogat Iulianum uti sese audiat declamantem.* It *auditum Iulianus. Imus quoque nos cum eo simul.* Introit *adolescens, & præfatur arrogantius, & elatius, quàm ætati eius decebat, ac deinde iubet exponi controuersias. Aderat nobiscum ibi Iuliani sectator, iuuenis promptus, & proficiens: & offendens iam in eo, quod ille apud Iuliani aureis in præcipiti stare, & subitaria dictione periculum sui facere audebat.* Exponit *igitur tentamenti gratia controuersiam parum consistentem, quod genus* Græci ἄπορον *uocant:* Latinè *autem id non nimis incommodè inexplicabile dici potest. Ea controuersia fuit huiuscemodi: De reo septem iudices cognoscant: eaq; sententia sit rata, quam plures ex eo numero dixerint. Cum septem iudices cognouissent, duo censuerunt reum exilio multandum, duo alij pecunia, tres reliqui capite puniendum.* Petitur *ad supplicium ex sententia trium iudicum, & contradicitur. Hac ille audita, nec considerata, neq; alijs ut proponerentur, expectatis, incipit statim mira celeritate, in eandem hanc controuersiam principia*

Ant. Iulianus.

Aporon.

cipia nescio quæ dicere, & inuolucra sensuum, uerborumque uolumina, uocumque turbas fundere: cæteris omnibus ex cohorte eius, qui audire eum soliti erant, clamore magno exultantibus: Iuliano autem malè ac miserè rubente & sudante. Sed ubi deblateratis uersuum multis millibus, finem aliquando fecit, egressique inde sumus, amici familiaresque eius Iulianum prosecuti, quidnam existimaret, percontati sunt. Atq; ibi Iulianus festiuissime: Nolite quærere, inquit, quid sentiam: adolescens hic sine controuersia disertus est.

Amara irrisio.

Quòd Plinium Secundum hominem non indoctum fugerit, latueritq; uitium argumenti, quod ἀντίςρεφον Græci dicunt. Cap. XVI.

Plinius Secũdus.

Plinius Secundus existimatus est esse ætatis suæ doctissimus. Is libros reliquit, quos Studiosorum inscripsit, haud medius fidius usquequaque aspernandos. In ijs libris multa uariè ad oblectandas eruditorum hominum aures ponit. Refert etiam plerasq; sententias, quas in declinandis controuersiis lepidè argutéq; dictas putat: sicut hanc quoque sententiam ponit ex huiuscemodi controuersia: Vir fortis præmio, quod optauerit donetur. Qui fortiter fecerat, petijt alterius uxorem in matrimonium, & accepit. Is deinde, cui ea vxor fuerat, fortiter fecit, repetit eandem, contradicitur. Eleganter, *inquit, & probabiliter, ex parte posterioris viri fortis, vxorem sibi reddi postulantis, hoc dictum est: Si placet lex, redde: si non placet, redde, Fugit autem Plinium, senten-*

ſententiolam iſtam, quam putauit eſſe argutiſſimam, uitio non carere, quod Græcè ἀντίστρεφον dicitur. Et eſt uitium inſidioſum, & ſub falſa laudis ſpecie latens. Nihil enim minus conuerti ex contrario idipſum aduerſus eũdem poteſt, atq; ita a priore illo uiro forti dici: Si placet lex, non reddo: ſi non placet, non reddo.

A. GEL-

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER DECIMVS.

Tertium'ne Consul, an Tertiò dici oporteat: & quonam modo Cn.Pompeius, cùm in theatro, quod erat dedicaturus, honores suos inscriberet, quæstionem ancipitem istius verbi de consilio Ciceronis vitauerit. Cap. I.

AMILIARI *meo cuipiam literas Athenis Romã misi. In ijs scriptum fuit: me illi iam Tertiùm scripsisse. Is ad me rescripsit, petiuitq́; , vt rationem dicerem, cur Tertiùm ac non Tertiò scripsissem. Id etiam adscripsit, ut eadem quid super illo quoq; mihi uideretur, facerem se certiorem: Tertium'ne* COS. *et Quartùm, an Tertiò et Quartò dicendum esset: quoniam Romæ doctum uirum dicere audißet, Tertiò et Quartò* COS. *non Tertiùm. Quartumq́; : Idq́; in principio libri Cælium scripsisse: & Q. Claudium in lib.* XI. *C. Marium creatum Septimò* COS. *dixisse. Ad hęc ego rescripsi nihil amplius, quàm uerba* M. Varr. *hominis (opinor) quàm fuit*

Tertiùm consul. Tertiò cõsul.

Clau-

Claudius cum Cælio, doctoris: quibus uerbis utrunq;, de quo ad me scripserat, decideretur. Nam & Varro satis apertè, quid dici oporteret, edocuit: & ego aduersus eum, qui doctus esse dicebatur, litem meam facere absens nolui. Verba M. Varronis, ex libro disciplinarum quinto hæc sunt: Aliud est, Quartò Prætorem fieri, & Quartùm: quòd Quartò locum adsignificat, ac tres antè factos: Quartùm tempus adsignificat, & ter antè factum. Igitur Ennius rectè conscripsit: Quartò prętor. Quartũ prętor.

Quintus pater quartùm fit Consul.

Et Pompeius timidè, quod in theatro ne adscriberet Consul Tertiùm aut Tertiò, extremas literas nõ conscripsit. Quod de Pompeio Varro breuiter & subobscurè dixit: Tyro Tullius Ciceronis libertus, in epistola quadam enarratius scripsit ad hunc fermè modum: Cùm Pompeius*, inquit, ædem* Victoriæ *dedicaturus foret, cuius gradus vice theatri essent, nomenque eius et honores inscriberentur: quæri cœptum est, utrum Consul Tertiò inscribendum esset, an Tertiùm. Eam rem Pompeius exquisitissimè retulit ad doctissimos ciuitatis. Cumque dissentiretur, & pars Tertiò, alij Tertiùm scribendum contenderent: rogauit, inquit, Ciceronem* Pompeius*, ut quod ei rectius uideretur, scribi iuberet.* Tum *Ciceronem iudicare de uiris doctis, ueritũ esse, ne quorum opinionem improbasset, ipsos uideretur improbasse. Persuasit igitur* Põpeio*, ut neq; Tertiùm neq; Tertiò scriberetur: sed ad secundũ usq; T. fierẽt literæ, Tert. ut uerbo non perscripto, res quidem demon*

stra-

straretur: sed dictio tamen ambigua uerbi lateret. Id autem quod & Varro & Tyro dixerunt, in eodem nunc theatro non est ita scriptum. Nam cùm multis annis posteà scena quæ prociderat, refecta esset, numerus Tertij *Consulatus, non uti initio prioribus literis* Tert. *sed tribus tantum lineolis* III, *incisis significatus est. In M. autem Catonis quarta Origine ita perscriptum est: Carthaginienses sextùm de fœdere decessere. Id uerbum significat, quinquies antè eos fecisse contra fœdus, & tum Sextùm. Græci quoque in significandis huiusmodi rerum numeris,* τρίτον καὶ τέταρτον *dicunt, quod congruit cum eo, quod* Latinè *dicitur Tertiùm Quartumque.*

Quid Aristoteles de numero puerperij memoriæ mãdauerit. Cap. II.

Partus quinque puerorũ.

A Ristoteles philosophus memoriæ tradidit, mulierem in Aegypto uno partu quinque pueros enixam: eumque esse finem dixit multijugæ hominum partionis, neque plures unquam simul genitos compertum: hunc autem esse numerum ait rarissimum. Sed & diuo Augusto *imperante, qui temporum eius historiam scripserunt, ancillam Cæsaris* Augusti *in agro* Laurente *peperisse quinque pueres dicunt, eosque pauculos dies uixisse, matrem quoq; eorum non multo pòst, quàm peperit, mortuam: monumentumque ei factum, iussu* Augusti, *in uia Laurentina: inque eo scriptum esse numerum puerperij eius, de quo diximus.*

Loco-

Locorum quorundam illustrium collatio, contentioque facta ex orationibus C. Gracchi, & M. Catonis. Cap. III.

FOrtis, ac uehemẽs orator existimatur esse C. Gracchus: nemo id negat: sed quòd nonnullis uidetur seuerior, acrior, amplior que esse M. Tullio, ferri id qui potest? Legebamus adeò nuper orationem Gracchi, de legibus promulgatis, in qua M. Marium, & quosdam ex municipijs Italicis honestos uiros, uirgis per iniuriam cęsos a magistratibus Pop. Ro. quanta maximè inuidia potest, conqueritur. Verba hęc sunt, quæ super ea re fecit: Nuper Theanum Sidicinum Consul uenit, uxorem dixit in balneis uirilibus lauari uelle. Quæstori Sidicino a M. Mario datum est negotium, uti balneis exigerentur, qui lauabantur. Vxor renunciat uiro, parum citò sibi balneas traditas esse: & parum lautas fuisse. Idcirco palus † destitutus est in foro: eoque adductus suæ ciuitatis nobilissimus homo M. Marius: uestimenta detracta sunt, uirgis cæsus est. Caleni ubi id audierunt, edixerunt, ne quis in balneis lauisse uellet, cum magistratus Rom. ibi esset. Ferentini ob eandem causam Prætor noster Quæstores arripi iussit. Alter se de muro deiecit: alter prehensus, & uirgis cæsus est. In tam atroci re, ac tam misera, atque mœsta iniuriæ publicæ contestatione, ecquid est quod aut ampliter insigniterq; aut lachrymose atq; miseranter, aut multa copiosaque inuidia, grauiq; & penetrabili querimonia dixerit? breuitas sanè et uenustas et mũditics orationis est, qualis haberi fermè in comœdiarum

C. Gracchus.

† defixus

rum festiuitatibus solet. Item *Gracchus alio in loco ita dicit: Quanta libido, quantaque intemperantia sit hominum adolescentium, unum exemplum uobis ostendam: His annis paucis ex Asia missus est, qui per id tempus magistratum non ceperat, homo adolescens pro legato. Is in lectica ferebatur: ei obuiam bubulcus de plebe Venusina aduenit: et per iocum, cum ignoraret qui ferretur, rogauit, num mortuum ferrent. Vbi id audiuit, lecticam iussit deponi: stuppis, quibus lectica deligata erat, usque adeò uerberari iußit, dum animum efflauit. Hæc quidem oratio super tam uiolento atque crudeli facinore, nihil profectò abest a quotidianis sermonibus. At cum in simili causa apud M. Tullium ciues* Ro. *innocentes uiri, contra ius contraque leges uirgis cæduntur, aut supplicio extremo necantur: quæ ibi tunc miseratio? quæ comploratio? quæ totius rei sub oculos subiectio? quod, & quale inuidiæ, atque acerbitatis fretum efferuescit? Animum hercle meum, cum illa M. Cic. lego, imago quædam, & sonus uerborum, & uocum, & eiulationum circumplectitur: uelut sunt ista, quæ de C. Verre dicit: quæ nos (ut in præsens potuimus) quantum memoria suppeditabat, adscripsimus.* IPSE *inflammatus scelere, & furore, in forum uenit: ardebant oculi, toto* ex *ore crudelitas emanabat. Expectabant omnes, quò tandem progressurus, aut quidnam acturus esset: cum repentè hominem proripi, atque in foro medio nudari, ac deligari, & uirgas expediri iubet. Iam hæc medius fidius sola uerba, nudari, ac deligari, & uirgas expediri*

M. Ciceronis uehemétia.

iubet, tanti metus horrorisq; sunt: ut non narrari, quæ gesta sunt, sed rem geri prorsus uideas. Gracchus *autem noster, non querentis neq; implorantis, sed nuntiantis uice,* Palus, *inquit in foro* † *desti tutus est, uestimenta detracta sunt, uirgis cæsus est. Sed enim M. Cic. præclarè, cum diutina repræsentatione, non Cæsus est, sed Cædebatur, inquit, uirgis in medio foro Messanæ ciuis* Ro. *cum interea nullus gemitus, nulla uox illius miseri inter dolorem crepitumque plagarum audiebatur, nisi hæc Ciuis Ro. sum. Hac commemoratione ciuitatis, omnia uerbera depulsurum, cruciatumq; a corpore deiecturum arbitrabatur. Complorationem deinde tam acerbæ rei, & odium in* Verrem, *detestationemque apud ciues Ro. incensè, atque acriter, atque inflammanter facit, cum hæc dicit:* O *nomen dulce libertatis: o ius eximium nostræ ciuitatis: o lex Portia, legesque Semproniæ: ò grauiter desiderata, & aliquando reddita plebi Ro.* Tribunitia *potestas. Huccine tandem hæc omnia reciderunt, ut ciuis* Ro. *in prouincia Po. Ro. in oppido fœderatorum, ab eo qui beneficio Pop.* Ro. *fasces ac secureis haberet, deligatus in foro uirgis cæderetur? Quid, cum ignes, ardentesque laminæ, cæterique cruciatus admouebantur?* Si *te acerba illius imploratio, & uox miserabilis non leniebat, ne ciuium quidem Ro. qui tum aderant, fletu, gemituq; maximo commouebare? Hæc* M. *Tul. atrociter, grauiter, copiosè, apteque miseratus est. Sed si quis est tam agresti aure, ac tam hispida quem lux*

† *Defixus*

ista, & amœnitas orationis, uerborumque modificatio parum delectat: amat autem priora icirco, quòd incompta, & breuia, & non operosa, sed natiua quadam suauitate sunt: quodq; in ijs umbra, & color quasi opacæ uetustatis est: si quid iudicij habet consideret in causa pari M. *Catonis, hominis antiquioris, orationem, ad cuius uim & copiam Graccus nec aspirauit: intelliget (opinor) Catonem contentum eloquentia ętatis suæ non fuisse: & id iam tum facere uoluisse, quod Cicero posteà perfecit. In eo nanque libro, qui de falsis pugnis inscriptus est, ita de Quinto* Thermo *conquestus est: Dixit a* Decemuiris *parum sibi bene cibaria curata esse: iussit uestimenta detrahi, atque flagro cædi: Decemuiros* Brutiani *uerberauere: uidere multi mortales. Quis hanc contumeliam, quis hoc imperium, quis hanc seruitutem ferre potest? Nemo hoc Rex ausus est facere. Ea ne fieri bonis bono genere natis boni consulitis? Vbi societas? ubi fides maiorũ? insignitas iniurias, plagas, uerbera, uibices, eos dolores atq; carnificinas, per dedecus atque maximã contumeliam (inspectantibus popularibus suis, atque multis mortalibus) te facere ausum esse? Sed quantum luctum, quantumq; gemitum: quid lachrymarum, quantumq; fletuum factum audiui? Serui iniurias nimis ęgrè ferunt: quid illos bono genere natos, magna uirtute præditos, opinamini animi habuisse, atque habituros dum uiuent? Quòd Cato dixit, Brutiani uerberauere: nequis fortasse de Brutianis requirat, id significat: Cum Annibal Pœnus cum* exercitu

M. Catonis excellens oratio

Brutiani.

exercitu in Italia esset, & aliquot pugnas Po. Ro. aduersas pugnauisset, primi totius Italiæ Brutij ad Annibalem desciuerunt. Id Ro. ęgrè passi, postquàm Annibal Italia decessit, superatiq; Pœni sunt, Brutios ignominiæ causa non milites scribebant, nec pro socijs habebant: sed magistratibus in prouincias euntibus parere, & præministrare seruorum uicem iusserunt. Itaq; ij sequebantur magistratus: tanquā in scenicis fabulis, qui dicebantur lorarij: & quos erant iussi, uinciebant, aut uerberabant. Quod autē ex Brutijs erant, appellati sunt Brutiani. Lorarij.

Quod P. Nigidius argutissimè docuit, nomina non positiua esse, sed naturalia. Cap. IIII.

N*Omina uerbaq;, non posita fortuito, sed quadā ui & ratione naturæ facta esse, P. Nigidius in grammaticis commentarijs docet: rem sanè in philosophiæ disertationibus celebrem. Quęri enim solitum apud philosophos,* φύσει τὰ ὀνόματα, ἢ θέσει *In eam rem multa argumenta dicit, cur uideri possint uerba esse naturalia magis, quàm arbitraria, ex quibus hoc uisum est lepidum, & festiuum:* Vos*, inquit, cum dicimus, motu quodam oris conueniente cum ipsius uerbi demonstratione utimur, & labias sensim primores emouemus, ac spiritum atque animam porrò uersum, & ad eos quibus cum sermocinamur, intendimus. At contrà cum dicimus,* Nos*, neque profuso intentoq; flatu uocis: neque proiectis labijs pronunciamus, sed & spiritum & labias, quasi intra nosmetipsos, coërcemus.* Labiæ.

S Hoc

Hoc idem fit, & in eo, quod dicimus, Tu, & Ego, & Tibi, & Mihi. *Nam ficuti cum adnuimus, & abnuimus, motus quidem illi uel capitis, uel oculorum, a natura rei, quam fignificat, non abhorret: ita in his uocibus quafi geftus quidam oris, & fpiritus naturalis eft. Eadem ratio eft in Græcis quoq; uocibus, quam effe in noftris animaduertimus.*

Auarus, fimplex ne uocabulum fit, an compofitum & duplex, ficut P. Nigidio uidetur. Cap. v.

Auarus. *AVarus, non fimplex uocabulum, fed iunctum copulatumq; effe Nigidius dicit in commentariorum undetricefimo: Auarus, inquit, appellatur, qui auidus æris eft: fed in ea copula, E, inquit, litera detrita eft. Item Locupletem ait dictum, ex compofitis uocibus, qui pleraq; loca, hoc eft, qui multas poffeffiones tenet. Sed probabilius id firmiusq; eft, quod de* Locuplete *dicit: nam de Auaro ambigitur. Cur enim non uideri poffit ab uno folùm uerbo inclinatum, quod eft Aueo? eademq; effe factura, qua eft Auarus? de quo nihil dici poteft, quin duplex non fit.* Locuples

Multam dictam effe ab Aedilibus plebis Appij Cæci filiæ mulieri nobili, quod locuta effet petulantius. Cap. VI.

Appij Cæci filiæ libertas punita. *NOn in facta modò, fed in uoces etiam petulantiores publicè uindicatum eft. Ita enim debere effe uifa eft Romanæ difciplinæ dignitas inuiolabilis. Appij nanque illius Cæci filia, a ludis quos fpe*

ctauerat,

ctauerat, exiens, turba undiq; confluentis fluctuantisq; populi iactata est: atq; inde egressa, cum se male habitam diceret: Quid enim in me nunc factum esset, inquit, quantoq; arctius pressiusq; conflictata essem, si P. Claudius frater meus nauali prælio classem nauiũ cũ ingenti ciuium numero non perdidisset? certè quidem maiore nunc copia populi oppressa intercidissem. Sed utinam, inquit, reuiuiscat frater, aliamq; classem in Siciliam ducat, atq; istam multitudinem perditum eat, quæ me malè nunc miseram conuexauit. Ob hæc mulieris uerba, tam improba, ac tam inciuilia, C. Fundanius, & Tib. Sempronius Aediles plebei multam dixerunt æris grauis xxv. milia. Id factum esse dicit Capito Atteius in commẽtario de iudicijs publicis, bello Punico primo: Fabio Licinio, & T. Acilio Crasso Consulibus.

Fluminum quæ ultra imperium Romanum fluunt, prima magnitudine esse Nilum, secundum Istrum, proxima Rhodanum: sicut M. Varronem memini scribere. Cap. VII.

OMnium fluminum quæ in maria, quà imperium Romanũ est, fluunt, quam Greci τὴν ἔσω θάλασσαν appellant, maximum esse Nilum consentitur: proxima magnitudine esse Istrum, scripsit Sallustius. Varro autem cum de parte orbis, quæ Europa dicitur, dissereret, in tribus primis eius terræ fluminibus Rhodanum esse ponit: per quod uidetur eum facere Istro æmulum. Istrus enim quoque in Europa fluit.

Nilus. Istrus. Rhodanus.

Inter ignominias militares, quibus coercebantur, fuisse sanguinis dimissionem: et quænam esse uideatur causa huiuscemodi castigationis. Cap. VIII.

Sanguinis emissio ignominiosa.

†mitti

FVit hæc quoq; antiquitus militaris animaduersio, iubere ignominię causa, militi uenam solui, & sanguinem † dimitti, Cuius rei ratio in literis ueteribus, quas equidem inuenire potui, non extat: sed opinor factum hoc primitus, in militibus stupentis animi, atque a naturali habitu declinantis: ut non tam pœna, quàm medicina uideretur. Posteà tamen ob pleraq; alia delicta, idem factitatum esse credo per consuetudinem: quasi minus sani uiderentur, omnes qui delinquerent.

Quibus modis, quoq; habitu acies Ro. instrui solita sit: quæq; earum instructionum sint uocabula. Cap. IX.

Vocabula militaria.

VOcabula sunt militaria, quibus instructa certo modo acies appellari solet: frons, subsidia, cuneus, orbis, globus, forfices, serra, alæ, turres. Hæc & quædam item alia inuenire est in libris eorum, qui de militari disciplina scripserunt. Tralata autē sunt ab ipsis rebus, quæ ita propriè nominantur: earumq; rerum in acie instruenda sui cuiusque uocabuli imagines ostenduntur.

Quæ eius rei causa sit, quòd et Greci ueteres, et Romani annulum in eo digito gestauerunt, qui est in manu sinistra minimo proximus. Cap. X.

Anuli gestatio. Macrob. lib. 7. cap. 13.

VEteres Græcos annulum habuisse in digito accepi

mus

mus ſiniſtræ manus, qui minimo eſt proximus: Romanos quoque homines aiunt, ſic plerunque annulis uſitatos. Cauſam eſſe huius rei Appion, in libris Aegyptiacis, hanc dicit: quòd inſectis apertisq; humanis corporibus, ut mos in Aegypto fuit, quas Græci ἀνατομὰς *appellant, repertum eſt, neruum quendam tenuiſſimum, ab eo uno digito de quo diximus, ad cor hominis pergere ac peruenire. Propterea non inſcitum uiſum eſſe, eum potiſſimum digitũ tali honore decorandum: qui continens, & quaſi connexus eſſe cum principatu cordis uideretur.*

Verbum Maturè quid ſignificet, quæq; uocis eius ratio ſit: et quòd eo uerbo uulgus hominũ impropriè utitur: atq; inibi, quòd Præcox declinatum, Præcocis facit, non Præcoquis. Cap. XI.

Maturè, nunc ſignificat properè & citò, contra ipſius uerbi ſentẽtiam. aliud enim eſt Maturè, quàm quod dicitur Properè. *P. Nigidius homo in omnium bonarum artium diſciplinis egregius: Maturè, inquit, eſt, quod neque citius eſt, neque ſerius: ſed medium quiddam, & temperatum eſt.* Bene *atq; propriè* Nigidius: *Nam & in frugibus, & in pomis matura dicuntur, quæ neq; cruda & immitia ſunt, neq; caduca & decocta: ſed tempore ſuo adulta maturataq;. Quoniam autem id, quod non ſegniter fiebat, maturè fieri dicebatur, progreſſa plurimum uerbi ſignificatio eſt: & non iã quod non ſegnius, ſed quod feſtinantius fit, id fieri maturè dicitur: quando ea quæ præter ſui temporis*

Maturè. Macrob. lib. 7. ca. 8.

Matura.

modum properata sunt, immatura uerius dicantur. Illud uerò Nigidianum rei atq; uerbi temperamentum, diuus Augustus duobus Græcis uerbis elegantissimè exprimebat. Nam & dicere in sermonibus, & scribere in epistolis solitum esse aiunt, σπεῦδε βραδέως. Per quod monebat, ut ad rem agendam simul adhiberetur & industriæ celeritas, & diligentiæ tarditas: ex quibus duobus contrarijs fit maturitas. Vergilius *quoque (si quis animam attendat) duo ista uerba properare & Maturare, tanquam planè resonantia contraria, scitissimè separauit in hisce uersibus:*

Maturitas. Maturare.

Frigidus agricolam si quando continet imber,
Multa forent, quæ mox cœlo properanda sereno,
Maturare datur.

Elegantissimè ista duo uerba diuisit. nanq; in properatu rei rusticæ, per tempestates pluuiasque cũ otiũ est, maturari potest: per serenas, cum tempus instat, properari necessum est. Cùm significandum autẽ est coactius quid factum, et festinantius: tum rectius præmaturè factum id dicitur, quàm maturè: Sicut Afranius dixit in togata, cui titulus νόμος est:

Properare.

Appetis dominatum demens præmaturè præcocẽ.

Præmaturè.

In quo uersu animaduertendum est, quòd Præcocem inquit, non Præcoquem. Est enim casus eius rectus, non Præcoquis, sed Præcox.

Præcox.

De portentis fabularum, quæ Plinius Secundus indignissimè in Democritum philosophum confert: & ibidem de simulachro uolucri columbæ. Cap. XII.

L*Ibrum esse Democriti nobilissimi philosophorum,*

de-

de ui & natura Chamæleontis, eumq; se legisse Plinius *Secundus in naturalis historiæ* XXVIII. *refert: multaque uana atque intoleranda auribus, deinde quasi a Democrito scripta tradit, ex quibus pauca hæc inuiti meminimus, quia pertæsum est: Accipitrem auem rapidissimam à Chamæleonte humi reptante, si eum fortè superuolet, detrahi, & cadere ui quadam in terram, cæterisque auibus laniandum sese sponte sua obijcere & dedere.* Item *aliud ultra humanam fidem: Caput & collum Chamæleontis, si uratur ligno, quod appellatur Robur, imbres & tonitrua derepentè fieri: idque ipsum usu uenire, si iecur eiusdem animalis in summis tegulis uratur.* Item *aliud hercle an ponerem dubitaui, ita est deridiculæ uanitatis: nisi idcirco planè posui, quòd oportuit nos dicere, quid de istiusmodi admirationum fallaci illecebra sentiremus, qua plerunque capiuntur, & ad perniciem elabuntur ingenia maximè solertia, eaque potissimum quæ discendi cupidiora sunt. Sed redeo ad* Plinium*: Sinistrum pedem, ait, Chamæleontis, ferro & igni calefacto torreri cum herba quæ appellatur eodem nomine Chamæleon: & utrumq; macerari unguento, colligiq; in modum pastilli, atque in uas mitti ligneum: & eum qui id uas ferat, etiam si is in medio palàm uersetur, a nullo uideri posse. His portentis atque prestigijs à Plinio Secundo scriptis, non dignum esse cognomine* Democriti *puto, uel illud, quale est quod idem Plinius in decimo lib.* Democritũ *scripsisse asseuerat: Aues quasdam esse certis uocabulis,*

Chamæleōtis natura.

Ex Plinio legēdum uidētur, in furno igni calefacto, lib. 28. cap. 8.

cabulis, & earum auium confuso sanguine gigni serpentem: eum si quis ederit, linguas auium & colloquia interpretaturum. Multa autem uidentur ab hominibus malè solertibus huiuscemodi commenta in Democriti nomen data, nobilitatis autoritatisque eius perfugio utentibus. Sed id quod Archytam Pythagoricum commentum esse, atque fecisse traditur, neque minus admirabile, neque tamen uanum æquè uideri debet. Nam & plerique nobilium Græcorũ, & Phauorinus philosophus memoriarum ueterum exequentissimus, affirmatissimè scripserunt, simulachrum columbæ è ligno ab Archyta ratione quadam disciplinaque mechanica factum uolasse: ita erat scilicet libramentis suspensum, & aura spiritus inclusa atq; occulta concitum. Libet hercle super re tã abhorrenti à fide, ipsius Phauorini uerba ponere:

Memoriarum Colũbę ligneæuola tus.

Ἀρχύτας ταραντῖνος φιλόσοφος ἅμα καὶ μηχανικὸς ὢν ἐποίησε περιστερὰν ξυλίνην πεττομένην, ἥτις εἴποτε καθίσειεν, οὐκ ἔτι ἀνίστατο μέχρι γὰρ τούτου.

Cum partim hominum, qua ratione dixerint. Cap. XIII.

Partim homĩnũ. Cum partim hominum.

PArtim hominum uenerunt, plerunque dicitur: quod significat, pars hominum uenit, id est, quidam homines. Nam Partim hoc in loco aduerbium est, neque in casus inclinatur: sicuti cum partim hominum, dici potest: id est, cum quibusdã hominibus, & quasi cum quadam parte hominum. M. Cato in oratione de re Floria ita scripsit: Ibi pro scorto fuit, in

in cubiculum subreptitauit è conuiuio, cum partim illorum iam sæpe ad eundem modum erat. Imperitiores autem, *Cum partim legunt, tanquam declinatum sit quasi uocabulum, non dictum quasi aduerbium. Sed Q. Claudius* XXI. *annali insolentius paulò hac figura est ita usus: Eum enim cum partim copijs hominum adolescentium placentem sibi.* Item *Q. Claudij in* XXIII. *annali uerba hæc sunt: Sed idcirco me fecisse, quod utrum negligentia partim magistratuū, an auaritia, an calamitate popu.* Roma. *euenisse dicam, nescio.*

Iniuria mihi factum itur quali uerborum ordine Cato dixerit. Cap. XIIII.

AVdio illi iniuriam factum iri, Audio contumeliam dictum iri, vulgo quoque ita dici, & istam esse uerborum figuram iam in medio loquendi usu, idcirco exemplis supersedeo. Sed contumelia illi, uel Iniuria factum itur, paulò est remotius. Exemplum igitur ponemus. M. Cato pro se contra C. Cassium: Atque euenit ita Quirites, uti in hac contumelia, quæ mihi per huiusce petulantiā factum itur, rei quoque publicæ mediusfidius miserear, Quirites, Sicut autem Contumeliam factum iri, significat iri ad contumeliam faciendam, id est, operam dari quo fiat contumelia: ita Contumelia factum itur, casu tantum immutato idem dicit.

Iniuria factū itur.

De Flaminis Dialis, deque Flaminicæ cerimonijs: uerbaq; ex edicto Prætoris apposita, quibus dicit, non coacturum se ad iurandum, neque uirgines † Vestæ, neque Diales. Cap. XV.

† *Vestales*

Cerimoniæ

Flaminis Dialis ceri moniæ.

Erimoniæ impositæ Flamini Diali *multæ, item casus multiplices, quos in libris, qui de Sacerdotibus publicis compositi sunt, item in* Fabij *Pictoris librorum primo scriptos legimus. Vnde hæc ferme sunt, quæ commeminimus:* I. *Equo* Dialem *Flaminem uehi, religio est* II. *Classem procinctam extra pomœrium, id est,* † *exercitum armatum uidere: idcirco rarenter Flamen Dialis creatus Consul est, cum bella Consulibus mandabantur.* III. Item *iurare Dialem fas nunquam est.* IIII. Item *annulo uti, nisi peruio cassoque, fas non est.* V. *Ignem è flaminia, id est, flaminis Dialis domo, nisi sacrum efferri, ius non est.* VI. V*inctum si ædes eius introierit, solui necessum est: & uincula per impluuium in tegulas subduci, atque inde foras in uiam demitti.* VII. *Nodum in apice neque in cinctu, neque in alia parte ullum habet.* VIII. *Si quis ad uerberandum ducatur, si ad pedes eius supplex procubuerit, eo die uerberari piaculum est.* IX. *Capillum* Dialis, *nisi qui liber homo est, non detonset.* X. *Capram & carnem incoctam, & ederam, & fabam, neque tangere* Diali *mos est, neque nominare.* XI. *Propagines è uitibus altius prætentis non succidet.* XII. *Pedes lecti, in quo cubat, luto tenui circumlitos esse oportet, & de eo lecto trinoctium continuum non decubat: neque in eo lecto cubare alium fas est, neq; apud eius lecti fulcrum, capsulam esse cum strue atque ferro oportet.* XIII. *Vnguium* Dialis, *& capilli segmina, subter arborem siliquam terra operiuntur.* XIIII. Dialis *quotidie* † *festatus est.* XV.

† Puto legendum.

Ac

Ac sine apice sub diuo esse licitum non est, sub tecto uti libet, & non pridem à Pontificibus constitutum. Massurius Sabinus *scripsit & alia quædam remissa, gratiamque aliquot cerimoniarum factam dicit.* XVI. *Farinam fermento imbutam attingere ei fas non est.* XVII. *Tunicam intimam, nisi in locis tectis non exuit: ne sub cœlo, tanquam sub oculis* Iouis, *nudus sit.* XVIII. *Super* Flaminem Dialem *in conuiuio, nisi Rex sacrificulus, haud quisquam alius accumbit.* XIX. *Vxorem si amisit,* Flaminio *decedit.* XX. *Matrimonium Flaminis, nisi morte, dirimi non est ius.* XXI. *Locum, in quo bustum est, nunquàm ingreditur.* XXII. *Mortuum nunquàm attingit: funus tamen exequi non est religio. Eædem fermè cerimoniæ sunt, quas flaminicas sacerdotissas Dialis seorsum aiunt obseruitare. Veluti est.* I. *Quod bene nato operitur.* II. *Et quòd uirica surculum de arbore † siliqua habet.* III. *Et quòd scalas, quæ* Græcè κλίμακες *appellantur, eas ascendere ei plus tribus gradibus religiosum est.* IIII. *Atque etiam cùm it ad Argeos, quòd neque comit caput, neque capillum depectit. Verba Prætoris ex edicto perpetuo de* Flamine Diali, *& de sacerdote Vestæ adscripsi: Sacerdotem Vestalem & Flaminem Dialem in omni mea iurisditione iurare non cogam. Verba* M. *Varronis ex secundo rerum diuinarum super Flamine* Diali *hæc sunt: Is solus album habet galerum: uel quòd maximus est, uel quòd* Ioui *immolata hostia albato fieri oporteat.*

gendum, testatus est, quocunque die decedat, testamentum condidisse uidetur, neque mori intestatus.

Flaminicarum Dialium Cerimoniæ.

†*alias, felici*

Argeos quid sit, docet Beroald. in Anno.

Verba Varronis

Quos

Quos errores Iul. Higinus in VI. Vergilij animaduerterit, in historia Romana erratos. Cap. XVI.

Vergiliũ ab hac calumnia Pontanus in Antonio uindicat.

Reprehendit Higinus Vergilium, correcturumq; eum fuisse existimat, quod in libro sexto scriptum est: Palinurus est apud inferos, petens ab Aenea, ut suum corpus requirendum, & sepeliendum curet. Is hæc dicit:

Eripe me his inuicte malis: aut tu mihi terram
Inijce (nanq; potes) portusq; require Velinos.

Quo, inquit, modo aut Palinurus nouisse, aut nominare potuit portus Velinos? & Aeneas ex eo nomine locum inuenire? cum Velia *oppidum, à quo portum, qui in eo loco est, Velinum dixit, Seru. Tullio regnante* Romæ, *post annum amplius sexcentesimum, quàm Aeneas in Italiam uenit, conditum in agro* Lucano, *& eo nomine appellatum est.* Nam *qui ab* Harpalo, *inquit, regis Cyri præfecto, ex terra Phocide fugati sunt, alij* Veliam, *partim Massiliam condiderunt. Inscitißimè igitur petit, ut Aeneas portum Velinum requirat, cùm id nomen eo tempore fuerit nusquam gentium.* Neque *simile, inquit, illud uideri debet, quod est in primo carmine:*

Velinus portus.

Italiam fato profugus, Lauinia uenit
Littora.

Aut quod æquè est in sexto libro:

Chalcidicaq; leuis tandem superastitit arce.

Quoniam poëtæ ipsi quædam κατὰ πρόληψιν *historiæ dicere ex sua persona concedi solet, quæ facta ipse posteà scire potuit: sicut Vergilius sciuit de Lauinio oppido, & de colonia Chalcidiensi. Sed Palinurus*

linurus qui potuit, inquit, ſcire ea quæ poſt annos ſexcentos facta ſunt? niſi quis eum diuinaſſe apud inferos putat, perinde ut animæ defunctorum ſolēt? Sed & ſi ita accipias, quanquàm non ita dicitur, Aeneas tamen qui non diuinabat, quo pacto potuit requirere portum V*elinum? cui nomen tunc (ſicuti diximus) nullum uſquam fuit.* Item *hoc quoque in eodem libro reprehendit, & correcturum fuiſſe Vergilium putat, niſi mors occupaſſet.* Nam *cùm Theſea inquit, inter eos nominaſſet, qui ad inferos adiſſent ac rediſſent, dixiſſetque:*

-Quid Theſea? magnum
Quid memorem Alcidem? & mi genus ab Ioue
ſummo eſt.

P*oſtea tamen infert:*

-Sedet, æternumq; ſedebit
Infelix Theſeus.-

Qui autem, inquit, fieri poteſt, ut æternum apud inferos ſedeat, quem ſuprà cum ijs nominat, qui deſcenderint illuc, atque inde rurſum euaſerint, præſertim cum ita ſit fabula de Theſeo, atque ſic Hercules eum euellerit è petra, & in lucem ad ſuperos eduxerit? Item in his uerſibus erraſſe Vergilium dixit:

Eruet ille Argos, *Agamemnoniaſq; Mycenas,*
I*pſumq; Aeaciden genus armipotentis Achilli,*
Vltus auos Troiæ, *tēpla & temerata* M*ineruę.*

Confudit, inquit, & perſonas diuerſas, & tempora. Nam neque eodem tempore, neque per eoſdem homines, cum Achæis, & cum Pyrrho bellatum eſt. Pyrrhus enim, quem dicit Aeaciden, *de Epiro in* Ita-

liam

liam transgressus, cum Romanis depugnauit, aduersus Manium Curium, in eo bello ducem. Argiuum autem bellum, id est, Achaicum, multis post annis a L. Mummio imperatore gestum est. Potest, inquit, *igitur medius eximi uersus, qui de Pyrrho importunè immissus est, quem Virgilius proculdubio exempturus (inquit) fuit.*

Quam, ob causam, & quali modo Democritus philosophus luminibus oculorum sese priuauerit: & super ea re uersus Laberij, purè admodum & uenustè facti. Cap. XVII.

Democriti excęcatio.

DEmocritum philosophum in monumentis historiæ Græcæ scriptum est, uirum præter alios uenerandum, autoritateq́; antiqua præditum, luminibus oculorum sua sponte se priuasse, quia existimaret cogitationes commentationesq́; animi sui in contemplandis naturę rationibus uegetiores & exactiores fore, si eas uidendi illecebris, & oculorum impedimentis liberasset. Id factum eius, modumq́; ipsum, quo cæcitatē facilè solertia subtilissima cōscivit, Laberius poëta in Mimo quem inscripsit Restorem, uersibus quidem satis mundè atq; graphicè factis, descripsit: sed causam uoluntariæ cæcitatis finxit aliam: uertitq́; in eam rem quam tum agebat non inconcinniter. Est enim persona, quæ hoc apud Laberium dicit, diuitis auari & parci, sumptum plurimum ἀσωτίαν τε, & † propinationem adolescentis filij deplorātis. Versus Laberiani hi sunt:

Laberius poëta.

Democritus Abderites physicus philosophus, clypeū

Constituit

Constituit contra exortum Hyperionis, oculos
Effodere ut posset splendore greo: ita radijs
Solis aciem effodit luminis, malis bene
Esse ne uideret ciuibus: sic ego
Fulgenti splendore in pecuniam uolo
Lucificare exitium ętati meæ,
Ne in re bona uideam esse nequam filium.

Historia de Artemisia: deque eo certamine, quod apud Mausoli sepulchrum à scriptoribus inclytis decertatum est. Cap. XVIII.

ARtemisia Mausolum uirum amasse fertur, supra omneis amorum fabulas, ultraque affectionis humanę fidem. Mausolus autem fuit, ut M·*Tullius ait, rex terræ Cariæ: ut quidam Græcarum historiarum scriptores dicant, prouinciæ Græcæ Præfectus, quem σατράπην Græci uocant. Is Mausolus ubi fato perfunctus est, & inter lamenta & manus uxoris funere magnifico sepultus est: Artemisia luctu, atque desiderio mariti flagrans, ossa cineremque eius mixta odoribus, contusaque in pulueris faciem, aquæ indidit, ebibitque: multaque alia uiolenti amoris indicia fecisse dicitur. Molita quoque est ingenti impetu operis, conseruandæ mariti memoriæ causa sepulchrum illud memoratissimum, dignatumque numerari inter septem omnium terrarum spectacula. Id monumentum* Arte*misia cum Dijs manibus sacris Mausoli dicaret, ἀγῶνα id est, certamen, laudibus eius dicundis facit: ponitque præmia pecuniæ, aliarumque rerum bonarum amplissima.* A*d eas lau-*

Artemisia. Mausolus

des decertandas uenisse dicuntur uiri nobiles ingenio, atque lingua præstabili Theopompus, Theodectes, Naucrites. Sūt etiam, qui Isocratem ipsum cum ijs certauisse, memoriæ mandauerint. Sed eo certamine uicisse Theopompum iudicatum est. Is fuit Isocratis discipulus. Extat nunc quoque Theodectis tragœdia, quæ inscribitur Mausolus: in qua eum magis, quàm in prosa placuisse, Higinus in exemplis refert.

Non purgari, neque leuari peccatum, cùm prætenditur peccatorum, quæ alij quoque peccauerunt, similitudo: atque inibi uerba ex oratione, super ea re, Demosthenis. Cap. XIX.

Incessebat quempiam Taurus philosophus seuera atq; uehementi obiurgatione adolescentem, a rhetoribus, & facundiæ studio ad disciplinas philosophiæ transgressum: quòd factum quiddam esse ac eo diceret inhonestè, & improbè. At ille non ibat inficias fecisse: sed id solitum esse fieri, defendebat: turpitudinemque delicti, exemplorum usu, & † consuetudinis uenia deprecabatur. Atque ibi Taurus isto ipso defensionis genere irritatior: Homo, inquit, stulte, & nihili, si te a malis exemplis autoritates, & rationes philosophiæ non abducunt: ne illius quidem Demosthenis uestri sententia tibi in mentem uenit? quæ, quia lepidis, & uenustis uocum modis uincta est, quasi quædam cantilena rhetorica, facilius adhærere memoriæ tuæ potuit. Nam si me, inquit, non fallit, quod quidem in priori pueritia legerim, uerba

† Consuetudine, ueniam

hæc

hæc ſunt Demoſthenis,*aduerſus eum,qui (ut tu nūc facis) peccatum ſuum peccatis alienis exemptum, purgatumq́ue ibat:* σὺ δὲ μὴ λέγε ὡς γέγονεν οὕτω πολλάκις, ἀλλ᾽ οὐχ ὡς προσήκει γίγνεσθαι. οὐ γὰρ εἴ τι πώποτε μὴ κατὰ τοὺς νόμους ἐπράχθης, σὺ δὲ τοῦτο ἐμιμήσω, διὰ τοῦτο ἀποφύγοις ἂν δικαίως. ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ἁλίσκοιο. ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἑάλω, σὺ ταῦτα οὐκ ἂν ἔγραψας, οὕτως ἂν σὺ νῦν ἁλῷς, ἄλλος οὐ γράφει, *Sic Taurus omnium ſuaſionum admonitionumq́ue genere utens, ſectatores ſuos ad rationes bonæ inculpatæq́ue indolis ducebat.*

Quid ſit Rogatio, quid Lex: quid Plebiſcitum, quid Priuilegium,& quantum omnia iſta differant. Cap. xx.

QVæri audio quid Lex *ſit, quid Plebiſcitū,quid* Rogatio, *quid Priuilegium. Atteius Capito publici priuatiq́ue iuris peritiſſimus,quid* Lex *eſſet, hiſce uerbis definiuit. Lex, inquit, eſt generale iuſſum populi,aut plebis, rogante magiſtratu. Ea definitio,ſi probè facta eſt,neque de imperio Cn.Pompeij, neque de reditu M.* Ciceronis, *neque de cæde P. Clodij quæſtio, neque alia id genus populi plebis'ue iuſſa, leges uocari poſſunt. Non ſunt enim generalia iuſſa, neque de uniuerſis ciuibus, ſed de ſingulis concepta: quocirca priuilegia potius uocari debent: quia ueteres* Priua *dixerunt, quæ nos ſingula dicimus: quo uerbo Lucilius in primo ſatyrarum libro uſus eſt:* Lex. Priuilegium. Priua.

Abdomina thynnia uenientibus priua
Dabo, cephaleamque carnem.

Plebem autem Capito in eadem definitione seorsum a *Populo diuisit: quoniam in populo omnis pars ciuitatis, omnesque eius ordines contineantur. Plebs uerò ea dicitur, in qua gentes ciuium patritiæ non insunt. Plebiscitum igitur est (secundum eum Capitonem) lex, quàm plebs, non populus accipit: sed totius huius rei iurisque siue cũ populus, siue cùm plebs rogatur, siue quod ad uniuersos pertinet. caput ipsum, & origo, & quasi fons* Rogatio *est. ista enim omnia uocabula, censentur, continenturque Rogationis principali genere, & nomine. Nam nisi populus aut plebs rogetur, nullum plebis, aut populi iussum fieri potest. Sed quanquàm hæc ita sunt in ueteribus tamen scriptis non magnam uocabulorum istorum differentiám esse animaduertimus. Nam &* Plebiscita, & Priuilegia *translato nomine, Leges appellauerunt: eademque omnia confuso, & indistincto uocabulo,* Rogationes *dixere. Sallustius quoq; proprietatum in uerbis retinentissimus, consuetudini cõcessit, & priuilegium quod de Cn. Pompeij reditu ferebatur, legem appellauit. Verba ex secunda eius historia hæc sunt: Nam Syllam* COS. *de reditu eius legem ferentem, ex composito Tribuni plebis, C. Herennius prohibuerat.*

Populus. Plebs. Plebiscitum. Rogatio.

Quam ob causam M. Cicero his omnino uerbis, Nouissime, & Nouissimus, uti obseruantissimè uitarit. Cap. xxi.

Non paucis uerbis, quorũ frequens usus est nunc, & fuit, M. Ciceronem noluisse uti, manifestum est: quòd ea non probaret. uelut est, & Nouissimus, *& Nouissimè, Nam cum & M. Cato, & Sallustius, & alijs quoque ætatis eiusdem, uerbo isto promiscuè usitati sint, multi etiam non indocti uiri in libris id suis scripserint, abstinuisse eo tamen, tanquã non Latino, uidetur. Quoniam qui doctissimus eorum temporum fuerat Aelius, illo ut nouo, & improbo uerbo uti uitauerat: propterea id* M. *quoq; Varronis ex libro de lingua* Latina *ad Ciceronem* v. *demonstrandum putaui: A'quo etiam, inquit, extremum Nouissimum quoque dici cœptum vulgo: quòd mea memoria: ut Aelius Gallus, sic senes aliquot, nimiũ nouum uerbum quod esset, uitabant: Cuius origo, ut a uetere uetustius, ac ueterrimum, sic a nouo declinatum nouius, & nouissimum,* Nouissimus, Nouissimè.

Locus exẽptus ex Platonis libro, qui inscribitur Gorgias, de falsæ philosophiæ probris, quibus philosophos temere incessuit, qui emonumenta ueræ philosophiæ ignorant. Cap. XXII.

Plato ueritatis homo amicissimus, eiusq; omnibus exhibẽdę promptissimus, quæ omnino dici possint in desides istos ignauosq;, qui obtentu philosophiæ nominis, inutile otium, & linguæ uitæque tenebras sequuntur: ex persona quidem non graui, neque idonea, uerè tamen, ingenueq; dixit. Nam etsi Callicles, quem dicere hæc facit, ueræ philosophiæ ignarus, inhonesta, indignaque in philosophos confert, perin-

de tamen accipienda sunt, quæ dicuntur, ut nos sensim moneri intelligamus, ne ipsi quoque culpationes huiuscemodi mereamur: ne'ue inerti, inaniq́ue desidia cultum, & studium philosophiæ mentiamur. Verba ipsa super hac re Platonis, ex libro qui appellatur Gorgias, scripsi: quoniam uertere ea consilium non fuit: cum ad proprietates eorũ nequaquam possit Latina oratio aspirare, ac multò minus etiã mea:

Platonis uerba. Φιλοσοφία γάρ τοι ἐστὶν ὦ σώκρατες, χάριεν ἄντις αὐτοῦ μετρίως ἅψηται ἐν τῇ ἡλικίᾳ. ἐὰν δὲ περαιτέρω τοῦ δέοντος ἐνδιατρίψῃ, διαφορὰ τῶν ἀνθρώπων, ἐάν γὰρ καὶ πάνυ εὐφυὴς ᾖ καὶ πόῤῥω τῆς ὑλικίας φιλοσοφῇ, ἀνάγκη πάντων ἄπειρον γεγονέναι ἐστίν, ὧν χρὴ ἔμπειρον εἶναι, τὸν μέλλοντα καλὸν κἀγαθὸν καὶ εὐδόκιμον ἔσεσθαι ἄνδρα· καὶ γὰρ τῶν νόμων ἄπειροι γίγνονται τῶν κατὰ τὴν πόλιν, καὶ τῶν λόγων, οἷς δεῖ χρώμενον ὁμιλεῖν ἐν τοῖς σομβολαίοις τοῖς αὐθρώποις, καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ καὶ τῶν ἡδονῶν τε, καὶ ἐπιθυμιῶν, τῶν ἀνθρωπείων, καὶ συλλήβδην τῶν ἠθῶν παντάπασιν ἄπειροι γίγνονται. ἐπειδὰν οὖν ἔλθωσιν εἰς τινα ἰδίαν ἢ πολιτικὴν πρᾶξιν, καταγέλαστοι γίγνονται. ὥσπερ γε οἶμαι οἱ πολιτικοὶ, ἐπειδὰν αὖ εἰς τὰς ὑμετέρας διατριβάς ἔλθωσι, καὶ τοὺς λόγους, καταγέλαστοί εἰσι. συμβαίνει γὰρ τὸ τοῦ εὐριπίδου, λαμπρὸς, τέ ἐστιν ἕκαστος ἐν τούτῳ, καὶ ἐπὶ τοῦτ᾽ ἐπείγεται, νέμων τὸ πλεῖστον ἡμέρας τούτῳ μέρος, ἵν᾽ αὐτὸς αὑτοῦ τογχάνῃ βέλτιστος ὤν. ὅπου δ᾽ ἂν φαῦλος ᾖ, ἐντεῦθεν φεύγει, καὶ λοιδορεῖ τούτῳ. τὸ δ᾽ ἕτερον ἐπαινεῖ εὐνοίᾳ τῇ ἑαυτοῦ. ἡγούμενος οὕτως αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπεινεῖν. ἀλλ᾽ οἶμαι τὸ ὀρθότατόν ἐστιν, ἀμφοτέρων μετασχεῖν. φιλοσοφίας μὲν ὅσον παιδείας χάριν, καλὸν μετέχειν, καὶ οὐκ αἰσχρὸν μειρακίῳ ὄντι φιλοσοφεῖν. ἐπειδὰν δὲ ἤδη πρεσβύτερος ὢν ἄνθρωπος, ἔτι φιλοσοφεῖ, καταγέλαστον ὦ σώκρατες τὸ χρῆμα γίγνεται. καὶ ἔγωγε ὁμοιότατον πάσχω πρὸς τοὺς φιλοσοφοῦντας, ὥσπερ πρὸς τοὺς ψελλιζομένους καὶ παίζοντας, ὅταν μὲν γὰρ παιδίον

ἴδω

ἴδω ἔτι προσήκει διαλέγεσθαι οὕτω ψελλιζόμενον καὶ παῖζον, χαίρω τε, καὶ χαρίεν μοι φαίνεται καὶ ἐλευθέριον καὶ πρέπων τῇ τοῦ παιδίου ἡλικίᾳ. ὅταν δὲ σαφῶς διαλεγομένου παιδαρίου ἀκούσω, πικρόν τί μοι δοκεῖ χρῆμα εἶναι. καὶ ἀνιᾷ μου τὰ ὦτα, καί μοι δοκεῖ δουλοπρεπές τι εἶναι. ὅταν δὲ ἀνδρὸς ἀκούσῃ τις ψελλιζομένου, ἢ παίζοντα ὁρᾷ. καταγέλαστον φαίνεται καὶ ἄνανδρον καὶ πληγῶν. ἄξιον ταυτὸν οὖν ἔγωγε τοῦτο πάσχω καὶ πρὸς τοὺς φιλοσοφοῦντας. περὶ νέῳ μὲν γὰρ μειρακίῳ ὁρῶν φιλοσοφίαν, ἄγαμαι, καὶ πρέπειν μοι δοκεῖ, καὶ ἡγοῦμαι ἐλεύθερόν τινα τοῦτον τὸν ἄνθρωπον, τὸν δὲ μὴ φιλοσοφοῦντα ἀνελεύθερον, καὶ οὐδέποτε οὐδενὸς ἀξιώσοντα ἑαυτὸν, οὔτε καλοῦ οὔτε γενναίου πράγματος, ὅταν δὲ δὴ πρεσβύτερον ἴδω ἔτι φιλοσοφοῦντα, καὶ μὴ ἀπαλαττόμενον, πληγῶν μὴ δοκεῖ ἤδη δεῖσθαι ὦ σώκρατες οὗτος ὁ ἀνήρ. ὃ γὰρ νῦν δὴ ἔλεγον ὑπάρχει τούτῳ τῷ ἀνθρώπῳ κἂν πάνυ εὐφυὴς ᾖ, ἀνάνδρῳ γενέσθαι φεύγοντι τὰ μέσα τῆς πόλεως καὶ τὰς ἀγορὰς, ἐν αἷς ἔφη ὁ ποιητὴς τοὺς ἄνδρας, ἀριπρεπεῖς γίγνεσθαι. καταδεδυκότι δὲ, τὸν λοιπὸν βίον βιῶναι μετὰ μειρακίων ἐν γωνίᾳ τριῶν ἢ τεττάρων, ψιθυρίζοντα, ἐλεύθερον δὲ καὶ μέγα καὶ ἱκανὸν μὴ δέποτε φθέγξασθαι. ἐγὼ δὲ ὦ σώκρατες πρὸς σὲ ἐπιεικῶς ἔχω, καὶ φιλικῶς κινδυνεύω οὖν πεπονθέναι νῦν ὅπερ ὁ ζῆθος πρὸς τὸν ἀμφίονα εὐριπίδου, οὗπερ ἐμνήσθην. καὶ γὰρ ἐμοὶ τοιαῦτ᾽ ἄττα ἀπέρχεται πρὸς σὲ λέγειν οἷάπερ ἐκεῖνος πρὸς τὸν ἀδελφὸν, ὅτι ἀμελεῖς ὦ σώκρατες ὧν δεῖ σε ἐπιμελεῖσθαι. καὶ φύσιν ψυχῆς ὧδε γενναίαν μειρακιώδει τινὶ διαπρέπεις μορφώματι. καὶ οὔτ᾽ ἂν δίκης βουλαῖσι προσδεῖ᾽ ἂν ὀρθῶς λόγον, οὔτ᾽ εἰκὸς καὶ πιθανὸν ἂν λάβοις. οὔθ᾽ ὑπὲρ ἄλλων νεανικὸν βούλευμα βουλεύσαιο, καί τοι ὦ φίλε σώκρατες, καί μοι μηδὲν ἀχθεσθῇς, εὐνοίᾳ γὰρ ἐρῶ τῇ σῇ, οὐκ αἰσχρὸν δοκεῖ σοι εἶναι οὕτως ἔχειν, ὡς ἐγώ σε οἶμαι ἔχειν. καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς πόρρω ἀεὶ φιλοσοφίας ἐλαύνοντας, νῦν γὰρ εἴ τις σου λαβόμενος, ἢ ἄλλου ὅτου οὖν, εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπάγοι, φάσκων ἀδικεῖν, μηδὲν ἀδικοῦν-

τα, ἴσθ᾽ ὅτι οὐκ ἂν ἔχοις ὅτι χρέσαιο σαυτῷ. ἀλλ᾽ ἀλιγγιώης ἂν καὶ χασμῷο, οὐκ ἔχων ὅ,τι εἴποις καὶ εἰς τὸ δικαστήριον ἀναβὰς κατηγόρου τυχὼν πάνυ φαύλου καὶ μοχθηροῦ, ἀποθάνοις ἂν εἰ βούλοιτό σοι θανάτου τιμᾶσθαι, καὶ τοι πῶς σοφὸν τουτό ἐστιν ὦ σώκρατες, εἴτις εὐφυῆ λαβοῦσα τέχνη φῶτα, ἔθηκε χείρονα, μήτε αὐτὸν αὑτῷ δυνάμενον βοηθεῖν. μήδ᾽ ἐκσῶσαι ἐκ τῶν μεγίστων, κινδύνων μήτε ἑαυτὸν, μήτε ἄλλον μηδένα, ὑπὸ δὲ τῶν ἐχθρῶν περισυλᾶσθαι πᾶσαν τὴν οὐσίαν, ἀτεχνῶς δὲ, ἔτυμον ζῆν ἐν τῇ πόλει, τὸν τοιοῦτον, εἴτι καὶ ἀγροικότερον εἰρῆσθαι, ἔξεστιν, ἐπὶ κόρρης τύπτοντα, μὴ διδόναι δίκην. ἀλλ᾽ ὦ ἀγαθὲ ἐμοὶ πείθου, παῦσαι δ᾽ ἐλέγχων, πραγμάτων δ᾽ εὐμουσίαν ἄσκει. καὶ ἄσκει ὁπόθεν δόξεις φρονεῖν, ἄλλοις τὰ κομψὰ ταῦ τ᾽ ἀφείς, εἴτε ληρήματα χρὴ φάναι εἶναι. εἴτε φλυαρίας ἐξ ὧν κενοῖσιν ἐγκατοικήσεις δόμοις. ζηλῶν. οὐκ ἐλέγχοντας ἄνδρας τὰ μικρὰ ταῦτα, ἀλλ᾽ οἷς ἔστι καὶ βίος, καὶ δόξα, καὶ ἄλλα πολλὰ ἀγαθά. *Hæc Plato sub persona quidem, sicuti dixi, non proba, sed cum sensu tamen, intelligentiæque communis fide, et cum quadam indissimulabili ueritate disseruit: non de illa scilicet philosophia, quæ uirtutum omniũ disciplina est: quęque in publicis simul & priuatis officijs excellit: ciuitatesque &* Rempublicã *si nihil prohibeat, constanter, & fortiter, et peritè administrat: sed de ista futili, atq; puerili meditatione argutiarum, nihil ad uitam neque tuendam, neq; ordinandam promouente: qua id genus homines consenescunt malè feriati, quos philosophos esse, & vulgus putat: & is putabat, ex cuius persona hæc dicta sunt.*

Philosophia duplex.

Verba

Verba ex oratione M. Catonis, de mulierum ueterum uictu, & moribus, atque inibi quòd fuerit ius marito, in adulterio uxorem deprehensam necare. Cap. XXIII.

Qui de uictu, atque cultu po. Rom. scripserunt, mulieres Romæ, atque in Latio ætatem abstemias egisse, hoc est, uino semper, quod temetum prisca lingua appellabatur, abstinuisse, dicunt: institutumque ut cognatis osculum ferrent, reprehendendi causa: ut odor indicium faceret, si bibissent. Bibere autem solitas ferunt loream, passam, murrinam, & quæ id genus epotant, potu dulcia. Atq; hęc quidem, in ijs, quibus dixi, libris peruulgata sunt. Sed M. Cato non solum existimatas, sed multatas quoque a iudice mulieres refert: non minus si uinum bibissent, quàm si probrum, et adulterium admisissent. Verba M. Catonis adscripsi, ex oratione quæ inscribitur, De dote: in qua id quoque inscriptum est, in adulterio uxores deprehensas, ius fuisse maritis necare. Vir, inquit, cum diuortium fecit, mulieri iudex pro Censore est. Imperium, quod uidetur, habet. Si quid peruersè tetreq; factum est à muliere, multatur: si uinum bibit, si cum alieno uiro probri quid fecit, condemnatur. De iure autem occidendi ita scriptum est: In adulterio uxorem tuam si deprehendisses, sine iudicio impune necares: illa te (si adulterares) digito non auderet contingere: neq; ius est.

Abstemiæ mulieres Romæ.

Temetũ.

Adulterij lex iniqua.

Die pristini, & Diecrastini, & Diequarti, & Diequinti, qui elegantius locuti sunt, dixisse: non ut ea vulgo dicuntur nunc. Cap. XXIIII.

Die-

Diequarto. Diequinto.

DIequarto, & Diequinto, quod Græci εἰς τετάρτην καὶ εἰς πέμπτην dicunt, ab eruditis nunc quoque dici audio: & qui aliter dicit, pro rudi atque indocto despicitur. Sed M. Tullij ætate, ac supra eam, non (opinor) ita dixerũt Diequinte enim, & Diequinti pro aduerbio copulatè dictum est, & secunda in ea syllaba correpta. Diuus etiam Augustus memoriarum ueterum exequentissimus, linguæ Latinæ non nescius, munditiarum patris sui in sermonibus sectator, in epistolis plurifariã significatione ista dierum non aliter usus est. Id autem erit perpetuæ ueterum consuetudinis demonstrandæ gratia, uerba solennia Prætoris ponere, quibus more maiorum ferias concipere solet, quæ appellantur Compitalia. Ea uerba hæc sunt: Dienoni populo Rom. Quiritibus compitalia erunt, quando concepta fuerint, nefas. Dienoni prætor dicit, non Dienono: neque Prætor solum, sed pleraque omnis uetustas sic locuta est. Venit ecce illius uersus Pomponiani in mentẽ, qui est ex Attellana, quæ Metui adscribitur:

Diequinte. Diequinti. DiuusAugustus. Dienoni.

Dies hic sextus, cum nihil egi, die
Quarte moriar fame.

Suppetit etiam Cælianum illud ex libro historiarum secundo: Si uis mihi equitatum dare, et ipse cum cæterorum exercitu me sequi, diequinti Romæ in Capitolium curabo tibi cœna sit cocta. Et historiam autem, & uerbum hoc sumpsit Cælius ex Origine M. Catonis, in quo ita scriptum est: Igitur Dictatorem Carthaginiensium Magister equitum monuit. Mitte mecum Romam equitatum, diequinti in Capitolio

tibi cœna cocta erit. Extremam istius uocis syllabam, tum per e, tum per ı, scriptam legi. Nam sanè quàm consuetum ueteribus fuerat, literis ijs plerunque uti indifferenter: sicuti Pristini & Pristinè, Procliui & Procliuè, atque alia item multa hoc genus uariè dixerunt. Diepristini quoque eodem modo dicebatur, quod significabat die pristino, id est priore: quod uulgò Pridie dicitur, conuerso compositionis ordine, quasi pristino die. Atque item simili figura Diecrastini dicebatur, id est, crastino die. Sacerdotes quoq; populi Romani tūc cum dicūt In diē tertium, Dieperendini dicunt. Sed ut pleriq; Diepristini, ita Marcus Cato in oratione contra Furium, Dieproximi dixit. Die quarto autem Cn. Matius, homo impensè doctus, in Mimiambis pro eo dixit, quod Nudiusquartus nos dicimus, in his uersibus: Diepristini. Diecrastini. Dieperendini. Dieproximi.

Nuper diequarto ut recordor, & certè
Aquarium urceum unicum domi fregit.

Hoc igitur intererit, ut Diequarto quidem de præterito dicamus, Diequarti aut quarte de futuro.

Telorum & iaculorum gladiorumq; uocabula: atque inibi nauium quoque genera, quæ scripta in ueterum libris reperiuntur. Cap. XXV.

TElorum, iaculorum, gladiorumq; uocabula, quæ in historijs ueteribus scripta sunt: item nauigiorum quoque genera & nomina, libitum fortè nobis est sedentibus in rheda cōquirere: neque itidem aliarum ineptiarum uacantem stupentemq; animum occupare. Quæ tum igitur suppetierant, hæc sunt: Telorum nomina.

Hasta,

Hasta, pilum, phalarica, semiphalarica, soliferrea, gesa, lancea, spari, rumigestri, faces, tragulæ, frameæ, mesanculæ, cateiæ, rhomphea, scorpius, scibones, sicilices, ueruta, enses, sicæ, machęræ, spatæ, lingulę, pugiones, climaculæ. De lingula, quoniam est minus frequens, admonendum existimo, lingulam ueteres dixisse gladiolum oblongum, in speciem linguæ factum, cuius meminit Næuius, in tragœdia Hesiona. Versum Næuij apposui: Sine mihi gerere morem uidear lingua, uerum lingula. Item rhomphea genus teli est Thracę nationis: positumque hoc uocabulum in Q. Ennij annalium XIII. *Nauium autem quas reminisci tunc potuimus, appellationes hæ sunt: gauli, corbitæ, caudicæ, longæ, hippagines, cercuri, celoces, uel ut* Græci *dicunt,* κέλητες, *lembus, oxiæ, remunculi, actuarię quas Greci* ἰσοόπους *uocant, uel* † ἐπακτρίδας, *prosumię, uel gesoretę, uel orioles, cattę, scaphę, pontones, nuctucię, medię, phaseli, parones, myoparones, lyntres, capulicæ, mareplacidę, cidarum, ratarię, catascopium.*

Rhomphea.
Nauium nomina.
† uel, ἐπακτρικέλητες βαρεῖς.

Inscitè ab Asinio Pollione reprehensum Sallustium, quòd Transfretationem Transgressum dixerit, & Transgressos qui Transfretassent. Cap. XXVI.

Asinio Pollioni in quadam epistola, quã ad Plancum scripsit, & quibusdam alijs C. Sallustius iniquè dignus nota uisus est, quòd in primo historiarum maris transitum transmißumque nauibus factum, Transgressum *appellauit, eosq́; qui fretum transmiserant, quos transfretasse dici solitum est, Transgres-*

Trãsgressus.

sos

sos dixit. Verba ipsa Sallustij posui : Itaque *Sertorius, leui prẹsidio relicto in* Mauritania, *nactus obscuram noctem, æstu secundo furtim, aut celeritatē uitare prælium in transgressu conatus est.* Ac *deinde infrà ita scripsit: Trāsgressos omnis recipit mons receptus a* Lusitanis. *Hoc igitur & minus propriè & a nullo graui autore dictum aiunt. Nam Transgreßus, inquit, & Ingressus, a transgrediendo dicuntur, idq; ipsum ab ingressu & a pedum gradu appellatum est. Iccirco verbum* Transgredi, *cōuenire non putauit, neque uolantibus, neque serpentibus, neque nauigantibus: sed ijs solis qui gradiuntur, & pedibus iter emetiuntur.* Propterea *negant apud scriptorem idoneum, aut nauium Transgressum reperiri posse, aut pro transfretatione Transgreßum. Sed quæro ego, cur non sicuti cursus nauium rectè dici solet, ita* Transgressus *etiam nauibus factus dici possit? præsertim cum breuitas tam angusti freti, quod terram* Africam *Hispaniamq; interfluit, elegantissimæ transgressionis uocabulo, quasi paucorum graduum spatium definita sit. Qui autoritatem autem requirunt, & negant dictum Ingredi* Transgredi'ue *in nauigantibus: uolo uti respondeant, quantum existiment interesse, Ingredi atque* Ambulare. Atqui *M. Cato in lib. de re rustica: Fundus, inquit, eo in loco habendus est, ut & oppidum propè amplum sit, & mare: aut amnis, qua naues ambulant.* Appetitas *porrò huiuscemodi translationes, habitasq; esse pro honestamentis orationis,* Lucretius *quoque testimonium in hac eadem voce dicit. In quarto enim libro,*

Trāsgredi.

cla-

clamorem per arterias & per fauces gradientem dicit: quod est nimio confidentius: quàm illud de nauibus Sallustianum. Versus Lucretij hi sunt:

Corpoream quoque enim uocem constare fatendum est,
Et sonitum, quoniam possint impellere sensus.
Praeterradit enim uox fauces saepe, facitq;
Asperiora foras gradiens arteria clamor.

Praetereà Sallustius in eodem libro, non eos solum, qui nauibus ueherentur, sed & scaphas quoq; nantes, progressus dicit. Verba ipsa de scaphis posui: Earum aliae paululum progressae nimio simul, & incerto onere, cum pauor corpora agitauerat, deprimebantur.

Historia de populo Romano, deque po. Punico, quòd pari propemodum uigore fuerint aemuli. Cap. XXVII.

Po.Ro. & poeni paritas.

IN *libris ueteribus memoria extat, quòd par fuit quondam uigor, & acritudo, amplitudoque populi* Romani, *atque Poeni: neque immeritò existimatum.* Nam *cum alijs quidem populis de uniuscuiusq; repub. cum* Poenis *autem de omnium terrarum imperio decertatum est. Eius rei specimen est in illo utriusque populi uerbo factum, cum* Q. *Fabius imperator Romanus dedit ad Carthaginiēses epistolam, ibi scriptum fuit,* Pop. *Rom. misisse ad eos hastam, & caduceum, signa duo belli, aut pacis: exq; ijs utrum uellent, eligerent: quod elegissent, id unum ut esse missum existimarent. Carthaginienses responderunt,*

neutrum sese eligere, sed posse quę attulissent, utrum mallent relinquere: quod reliquissent, id sibi pro electo futurum. Marcus Varro autem non hastam ipsam, neque ipsum caduceum missa dicit: sed duas tesserulas, in quarum altera caduceum, in altera simulachra hastæ fuerunt incisa.

De ætatum finibus, pueritiæ, iuuentæ, senectæ ex Tuberonis historia sumptum. Cap. XXVIII.

TUbero in historiarum primo scripsit Seruium Tullium regem Po. Romani, cum illas quinque classes iuniorum censûs faciendi gratia instituerct, pueros esse existimasse, qui minores essent annis septemdecim: atque inde ab anno XVII. *quos idoneos iam esse reip. arbitraretur, milites scripsisse: eósque ad annum quadragesimumsextum iuniores, supráque eum annum seniores appellasse. Eam rem propterea notaui, ut discrimina, quæ fuerunt indicio moribusque maiorum pueritiæ, iuuentæ, senectæ, ex ista censione Seruij Tullij, prudentissimi regis, noscerentur.* Pueri. Iuniores. Seniores.

Quòd particula Atque, non complexiua tantum sit, sed uim habeat plusculam uariamque. Cap. XXIX.

ATque particula a grammaticis quidem coniunctio esse dicitur connexiua: & plerunque sanè coniungit uerba, & connectit. Sed interdum alias quasdam potestates habet, non satis notas, nisi in ueterum literarū tractatione, atq; cura exercitis. Nam et pro aduerbio ualet, cùm dicimus, Aliter ego feci, Atque.

atque tu: significat enim aliter, quam tu. Et gemina si fiat, auget intenditque rem de qua agitur: ut animaduertimus in Q. Ennij annalibus, nisi memoria in hoc uersu labor:

Atq; atq; accedit muros Romana iuuentus.

Cui significationi contrarium est, quod itidem a ueteribus dictũ est, Deque. Et prætereà pro alio quoq; aduerbio dicitur, id est Statim. Quòd in his Verg. versibus existimatur obscurè, & † insequenter particula ista posita esse:

† *infrequenter.*

-Sic omnia fatis
In peius ruere, ac retro sublapsa referri.
Non aliter quàm qui aduerso uix flumine lẽbum
Remigijs subigit, si brachia fortè remisit,
Atque illum in preceps prono rapit alueus amni.

A. GEL-

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER VNDECIMVS.

De origine uocabuli terræ Italiæ: deq; ea multa, quæ suprema appellatur: deq; eius nominis ratione, ac lege Aterina: & quibus uerbis antiquitus multa minima dici solita sit. Cap. I.

IMAEVS in historijs, quas oratione Græca de rebus Po. Rom. composuit, & M. Var. in antiquitatibus rerum humanarum, terram Italiam de Græco uocabulo appellatã scripserunt: quoniam boues Greca ueteri lingua ἰταλοὶ uocitati sũt, quorum in Italia magna copia fuerit: † buceraq; in ea terra gigni pascique solita sint compluria. Coniectare autem ob eandem causam possumus, quòd Italia tunc esset armentosissima, multamq;, quæ appellatur suprema, institutam in singulos dies, duarũ ouiũ, triginta boum: pro copia scilicet boum, proque ouium penuria. Sed cum eiusmodi multa pecoris armentique a magistratibus dicta erat, † adigebantur boues ouesque, aliàs pretij parui aliàs maioris: easque

Italia.

†bucetaque.

†addicebantur.

Lex Aterina.

V *que*

que res faciebat inęqualem multæ punitionem. Idcirco posteà lege Aterina constituti sunt in oues singulas ęris deni, in boues ęris centum. Minima autem multa est ouis unius. Suprema multa est eius numeri cuius diximus: ultra quem multam dicere in dies singulos, ius non est: & propterea suprema appellatur, id est, summa, & maxima. Quando igitur nunc quoque a magistratibus po. Ro. more maiorum multa dicitur uel minima, uel suprema, obseruari solet, ut oues genere uirili appellentur. Atque ita M. Varro uerba hęc legitima, quibus minima multa diceretur, concepit: M. Terentio, quando citatus neq; respondit, neque excusatus est, ego ei unum ouem multam dico: ac nisi eo genere diceretur, negauerunt iustam uideri multam. Vocabulum autem ipsum multæ, idem M. Varro in undeuicesimo rerum humanarum non Latinum, sed Sabinum esse dicit: idque ad suam memoriam mansisse ait in lingua Samnitium, qui sunt a Sabinis orti. Sed turba grammaticorum nouitia, eam κατ' ἀντίφρασιν, *ut quædam alia, ita hoc quoque dici tradiderunt. Cum autem usus, & mos sermonum is sit, ut & ita nunc loquamur, ut plerique ueterum locuti sunt, multam dixit, & multa dicta est: non esse ab re putaui notare, quod M. Cato aliter dixit. Nam in quarto Originum uerba hęc sunt: Imperator noster, si quis extra ordinem depugnatum iuit; ei multam facit. Potest autem uidere consulta elegantia uitasse uerbum, cum in castris, & in exercitu multa fieret, non in comitio, nec ad populum diceretur.*

Ouis unus.

Quòd

Quòd elegantia apud antiquiores, non de amœniore ingeniò, sed de nitidiore cultu atque uictu diceba- tur, eaq; in uitio ponebatur. Cap. 11.

Elegans homo non dicebatur cum laude: sed id ferè uerbum ad ætatẽ M. *Catonis, uitij, non laudis fuit. Est nanque hoc animaduertere, cum in quibusdam alijs, tum in libro Catonis, qui inscriptus est, Carmen de moribus. Ex quo libro uerba hæc sunt: Auaritiam omnia uitia habere putabant: sumptuosus, cupidus, elegans, uitiosus, irritus qui habebatur, is laudabatur. Ex quibus uerbis apparet elegantem dictum antiquitus non ab ingenij elegantia, sed qui nimis læto amœnoque cultu, uictuque esset. Posteà elegans reprehendi quidem desiit: sed laude nulla dignabatur, nisi cuius elegantia erat moderatissima. Sic M. Tullius* L. *Crasso & Q. Scæuolæ non meram elegantiam, sed multam parsimoniam mistam laudi dedit. Crassus (inquit) erat parcissimus elegantium: Scæuola parcorum elegantissimus. Præterea ex eodem libro Catonis, hæc etiam sparsim, & intercisè commeminimus: Vestiri (inquit) in foro honestè mos erat, domi quod satis erat: equos carius quàm coquos emebant.* Poeticæ *arti honos non erat. Si quis in ea re studebat, aut sese ad conuiuia applicabat: grassator uocabatur. Illa quoq; ex eodem libro præclaræ ueritatis sententia est:* Nam *uita (inquit) humana propè uti ferrũ est. ferrum si exerceas, conteritur: si nõ exerceas, † tamẽ rubigo interficit. Item homines exercendo uidemus conteri: si nihil exerceas, inertia atq; torpedo plus detrimenti facit, quã exercitatio.*

M. Cato. de uita humana simili fer ro.

† *tãdẽ rubigo infi- cit.*

V 2 Qualis

Qualis quantaq; sit Pro particulę uarietas: deq; exem plis eius uarietatis. Cap III.

†arbitris

QVando ab † arbitrijs, negotijsque otium est, & motandi corporis gratia aut spatiamur, aut ue ctamur, quærere nonnunquàm apud memetipsum soleo res eiusmodi, paruas quidem minutasque, & hominibus non bene eruditis aspernabiles, sed ad ueterum scripta penitus noscenda, & ad scientiam linguę Latinæ *cum primis necessarias, uelut est, quod fortè nuper in* Prænestino *recessu uespertina ambulatione solus ambulans considerabam: qualis quantaq; esset particularum quarundam in oratione Latina uarietas, quod genus est præpositio, Pro. Aliter enim dici uidebam, Pōtifices pro collegio decreuisse: aliter, quempiam testem introductum pro testimonio dixisse: aliter M. Catonem in* Originum IIII. *prælium factum, depugnatumque pro castris, scripsisse: & item in* V. *Vrbes, insulasque omneis pro agro Illyrico esse. Aliter etiam dici, pro æde Castoris: aliter, pro rostris: aliter, pro tribunali: aliter, pro concione: atque aliter, Tribunum Plebis pro potestate intercessisse. Sed has omnes dictiones, qui aut omnino similes, & pares, aut usquequaque diuersas existimaret, errare arbitrabar. Nam uarietatem istam eiusdem quidem fontis, & capitis, non eiusdem tamen esse finis putabam. Quod profectò facilè intelliget, si quis adhibeat ad meditationem suam intentionem: & habeat ueteris orationis usum, atque notitiam celebriorem.*

Quem

Quem in modum Q. Ennius uersus Euripidis ęmulatus sit. Cap. IIII.

Euripidis uersus sunt in Hecuba, uerbis, sententia, breuitate insignes, illustresque. Hecuba est ad Vlyßem dicens:

Τὸ δ' ἀξίωμα κἂν κακῶς λέγῃ τὸ σὸν,
Πείσει· λόγος γὰρ ἔκ τ' ἀδοξούντων ἰὼν.
Κἀκ τῶν δοκούντων, αὐτὸς οὐ ταυτὸν σθένει.

Hos uersus Q. Ennius, cum eam tragœdiam uerteret, non sanè incommodè æmulatus est. Versus totidem Enniani hi sunt:

Hæc tu, & si peruersè dices, facilè Achiuos flexeris.
Nam cum opulenti loquuntur pariter, atque ignobiles:
Eadem dicta, eademque oratio æqua, non æquè ualet.

Bene (sicut dixi) Ennius: sed tamen ignobiles, ἀντὶ ἀδοξούντων: *& opulenti* ἀντὶ δοκούντων *satisfacere sententiæ non uidentur. Nam neque omnes ignobiles,* ἀδοξοῦσι: *neque omnes opulenti,* ἐνδοξοῦσι.

De Pyrrhonibus philosophis quædam, deque Academicis strictim notata, deque inter eos differentia. Cap. V.

Quos Pyrrhonios philosophos uocamus, ij Græco cognomento σκεπτικοὶ *appellantur. Id ferme significat quasi quæsitores, & consideratores.* Pyrrhonij philosophi.

Nihil enim decernunt, nihil constituunt: sed in quærendo semper considerandoq; sunt, quidnam sit omnium rerum de quo decerni constituique possit. Ac ne uidere quoque plane quicquam, neque audire sese putant: sed ita pati afficique, quasi uideant uel audiãt. eaque ipsa quæ affectiones istas in sese efficiant, qualia, & cuiusmodi sint, contantur atq; insistunt. Omniumq; rerum fidem ueritatemque, mistis confusisque signis ueri atq; falsi, ita incomprehensibilem uideri aiunt: ut quisque homo est non præceps, neq; iudicij sui prodigus, his uti uerbis debeat, quibus autorem philosophiæ istius Pyrrhonem usum esse tradunt, οὐ μᾶλλον οὕτως ἔχει τό δε ἢ ἐκείνως ἢ οὐδετέρως. *Indicia enim rei cuiusque, & synceras proprietates negant posse nosci, & percipi: idque ipsum docere, atque ostendere multis modis conantur. Super qua re Phauorinus quoque subtilissimè argutissimeq; decem libros composuit, quos* πυῤῥωνίων τρόπων *inscribit. Vetus autem quæstio, & a multis scriptoribus Græcis tractata, an quid et quantum inter* Pyrrhonios et Academicos *philosophos intersit. Vtriq; enim* σκεπτικοὶ, ἐφεκτικοὶ, ἀπορητικοὶ *dicuntur: quoniam utriq; nihil affirmant, nihilque comprehendi putant.*

Academici. *Sed ex omnibus rebus perinde uisa fieri dicunt, quas* φαντασίας *appellant: non ut rerum ipsarum natura est, sed affectio animi corporisue est eorum, ad quos ea uisa perueniunt. Itaque omnes omnino res, quæ sensus hominum mouent,* τῶν πρός τι *esse dicunt. Id uerbum significat, nihil esse quicquam quod ex sese constet, nec quod habeat uim propriã, & naturam:*

turam: sed omnia prorsum ad aliquid referri: taliaq; uideri esse, qualis sit eorum species dum uidentur: qualiaq; apud sensus nostros quò peruenerunt, creantur: non apud sese, unde profecta sunt. Cum hæc autem consimiliter tam Pyrrhonij dicant quàm Academici: differre tamen inter sese, & propter alia quædam, & uel maximè propterea existimati sunt: quòd Academici quidem ipsum illud nihil posse comprehendi, quasi comprehendunt, & nihil posse decerni, quasi decernunt: Pyrrhonij ne id quidem ullo pacto uideri uerum dicunt, quod nihil esse uerũ uidetur.

Quòd mulieres Romæ per Herculem non iurauerint: neque viri per Castorem. Cap. VI.

IN ueteribus scriptis neq; mulieres Romanæ per Herculem deierant: neque uiri per Castorem. Sed cur illæ non iurauerunt Herculem, obscurum non est: nam Herculano sacrificio abstinent. Cur autem uiri Castorem iurantes non appellarunt, non facile dictu est. Nusquam igitur scriptum inuenire est, apud idoneos quidem scriptores, aut mehercule fœminam dicere: aut mecastor uirum. Aedepol autem, quod iusiurandum per Pollucem est, & uiro & fœminæ commune est. Sed M. Varro asseuerat antiquissimos uiros neque per Castorem, neque per Pollucem deierare solitos: sed id iusiurandum fuisse tantum fœminarum, ex initijs Eleusinis acceptum: paulatim tamen, inscitia antiquitatis, uiros dicere ædepol cœpisse, factumque esse ita dicendi morem: sed mecastor a uiro dici, in nullo uetere scripto inueniri.

Hercules Castor.

Aedepol.

Pollux.

Verbis antiquissimis, relictisque, & desitis minimè utendum. Cap. VIII.

Verba noua fugienda.

VErbis uti aut minus obsoletis exculcatisq; , aut insolentibus, nouitatisq; duræ & illepidæ : par eße delictum uidetur. Sed molestius equidem culpatiusq; esse arbitror, uerba noua, incognita, inaudita dicere : quàm inuulgata & sordentia. Noua autem uideri dico etiam ea, quæ sunt inusitata & desita : tametsi sint uetusta. Est adeò id uitium plerunque seræ eruditionis, quàm Græci ὀψιμαθίαν *appellant: ut quod nunquã didiceris, diu ignoraueris: cum id scire aliquando cęperis, magnifacias, quo in loco cunque & quacunque in re dicere: Veluti Romæ nobis præsentibus, uetus celebratusq; homo in causis, sed repentina & quasi tumultuaria doctrina præditus, cum apud prefectum urbis uerba faceret, & dicere uellet, inopi quendam miseroque uictu uiuere, et furfureum panem esitare, uinumq; eructum et fætidum potare :* Hic, *inquit, eques Romanus apludam edit, & floces bibit. Aspexerunt omnes qui aderãt, alius alium, primo tristiores turbato & requirente uultu, quidnam illud utriusque uerbi foret: pòst deinde, quasi nescio quid Thuscè aut* Gallicè *dixisset, uniuersi riserunt.*

Apluda.

Legerat autem ille, Apludam ueteres rusticos frumenti furfurem dixisse. Idque a Plauto in comœdia (si ea Plauti est) quæ Astraba inscripta est positum esse.

Astraba.

Item floces audierat prisca uoce significare uiñi fecem è uinaceis expressam, sicuti fraces ex oleis.

Floces uini.

Idq; apud Cæcilium ἐν πωλουμένοις *legerat*

gerat;eaque sibi duo uerba ad orationum ornamenta seruauerat. Alter quoque a lectionibus id genus paucis ἀπειρόκαλος, *cum aduersarius causam differri postularet: Rogo prętor, inquit, subueni, succurre: quonam usque nos bouinator hic demoratur? atque id uoce magna ter quaterue inclamauit, bouinator. Commurmuratio fieri cœpta est a plerisque qui aderant: quasi monstrum uerbi admirantibus. At ille iactans & gestiens: Non enim* Lucilium, *inquit legistis, qui tergiuersatorem bouinatorem dicit. Est autem in Lucilij undecimo uersus hic.* Rouinator. Bouinator.

Hic strigosus, bouinatorq; ore improbus duro.

Quid senserit dixeritque M. Cato de Albino, qui homo Romanus, Græca oratione res Romanas, uenia sibi ante eius linguę imperitiæ petita, composuit. Cap. VIII.

I*Vstè uenusteque admodum reprehendisse dicitur A. Albinum M. Cato. Albinus, qui cum* L. *Lucullo consul fuit, res Romanas oratione Grçca scriptitauit. In eius historiæ principio scriptum est ad hanc sententiam:* Neminem *succensere sibi conuenire, si quid in his libris parum compositè aut minus eleganter scriptum foret. Nam sum (inquit) homo* Romanus, *natus in Latio: Græca oratio a nobis alienissima est. Ideoque ueniam gratiamque malæ existimationis, si quid esset erratum, postulauit. Eam cum legisset* M. *Cato: Nę tu, inquit,* Aule, *nimium nugator es: cum maluisti culpam deprecari, quàm culpa uacare. Nam petere ueniam solemus,* A. Albinus. M. Cato. Macrob. i fine procemij Saturnaliorum I. Deprecari.

aut

aut cum imprudentes errauimus, aut cum compulsi peccauimus. † *Te, inquit, oro te, quis perpulit ut id committeres: quod priusquam faceres, peteres ut ignosceretur? Scriptum est hoc in libro Cornelij* Ne*potis de illustribus uiris.*

† Tibi.

Historia de legatis Mileti, & Demosthene rhetore, in libris Critolai reperta. Cap. IX.

In antiquo libro non sunt hæc tria uerba: fortasse an dixerit.

CRitolaus *scripsit legatos* Mileto *publicæ rei causa uenisse Athenas, fortasse an dixerit auxilij petendi gratia: tum qui pro sese uerba facerēt, quos uisum erat aduocasse: aduocatos (uti erat mandatum) uerba pro Milesijs ad populum fecisse: Demosthenē Milesiorum postulatis acriter respondisse, neque Milesios auxilio dignos, neque ex republica id esse contendisse.* Rem *in posterum diem prolatam: legatos ad* D*emosthenem uenisse, magnoq́; opere orasse, uti contrà ne diceret: eum pecuniam petiuisse, et quantā petiuerat abstulisse: postridie cū res agi denuo cœpta esset, Demosthenem lana multá collū ceruicesq́; circumuolutū ad populū prodisse, et dixisse se συνάγχην pati, eò contra Milesios loqui nō quire: tum è populo unū exclamasse,* Non *συνάγχην quod Demosthenes pateretur, sed ἀργυράγχην esse. Ipse etiā* Demosthenes, *ut idē Critolaus refert, non id posteà concelauit: quin gloriæ quoque hoc sibi assignauit.* Nā *cùm interrogasset Aristodemum actorem fabularum quantum mercedis, uti ageret, accepisset: &* Aristodemus *talentum respondisset: At ego plus, inquit, accepi, ut tacerem.*

Demosthenes. Aristodemus.

Quod C. Gracchus in oratione sua historiam suprascriptam Demadi rhetori, non Demostheni attribuit, uerbaq; ipsius C. Gracchi relata. Cap. x.

QVod in capite superiore a Critolao scriptum esse diximus super Demosthene: id C. Gracchus in oratione, qua legem Aufeiam dissuasit, in Demadem contulit uerbis hisce: Nam uos Quirites, si uelitis sapientia atque uirtute uti: et si quaeritis, neminem nostrum inuenietis sine pretio huc prodire. omnes nos, qui uerba facimus, aliquid petimus: neque illius rei causa quisquam ad uos prodit, nisi ut aliquid auferat. Ego ipse, qui apud uos uerba facio, uti uectigalia uestra augeatis, quo facilius uestra commoda & remp. administrare possitis, non gratis prodeo. Verũ peto a uobis, non pecuniam, sed bonã existimationem atq; honorẽ. Qui prodeunt dissuasuri, ne hanc legem accipiatis, petunt non honorem a uobis, uerũ a Nicomede pecuniam. Qui suadent ut accipiatis, ij quoq; petunt non a uobis bonam existimationem: uerùm a Mithridate † *familiaritatis suae pretium & praemium. Qui autem ex eodem loco atq; ordine tacẽt, ij uel acerrimi sunt. Nã ab omnibus pretium accipiunt, & omnes fallunt. Vos cum putatis eos ab his rebus remotos esse, impertitis bonã existimationem. Legationes autem a regibus, cum putant eos sua causa reticere, sumptus atq; pecunias maximas prębẽt: uti in terra Grecia. Quo in tempore tragœdus gloriae sibi ducebat, talẽtum magnum ob unã fabulam datum esse, homo eloquen-*

† *rei familiaris suae*

Demades *quentissimus ciuitatis suæ Demades ei respondisse dicitur: Mirum tibi uidetur, si tu loquendo talentum quæsisti? Ego, ut tacerem, decem talenta a rege accepi. Itidẽ nũc isti pretia maxima ob tacendũ accipiũt.*

Verba P. Nigidij, quibus differre dicit Mentiri, & Mẽdacium dicere. Cap. xi.

VErba sunt hæc ipsa P. Nigidij, hominis in studijs bonarum artium præcellentis: quem M. Cicero ingenij doctrinarumq; nomine, summè ueritus est: Inter mendacium dicere, & mentiri distat. Qui mentitur, ipse non fallitur, sed alterum fallere conatur. qui mendacium dicit, ipse fallitur. Item hoc addidit: Qui mentitur, inquit, fallit, quantum in se est: at qui mendacium dicit, ipse non fallit, quantum in se est. Item hoc quoque super eadem re dicit: Vir bonus, inquit, præstare debet ne mentiatur: prudens, ne mendacium dicat: alterum incidit in hominem, alterum non. Variè mehercle, & lepidè Nigidius tot sententias in eandem rem, quasi aliud atq; aliud diceret, disparauit,

Mentiri. Mendacium dicere.

Quod Chrysippus philosophus omne uerbum ambiguum dubiumq; esse dicit: Diodorus contra, nullum uerbum ambiguum esse putat. Cap. xii.

CHrysippus ait, omne uerbum ambiguum natura esse, quoniam ex eodem duo uel plura accipi possunt. Diodorus autem, cui Crono cognomentum fuit, Nullum, inquit, uerbum est ambiguum: nec quisquam ambiguum dicit, aut sentit nec aliud dici uideri

Chrysippus. Diodorus Cronus.

deri debet, quàm quod se dicere sentit is qui dicit. At cum ego, inquit, aliud sensi, tu aliud accepisti: obscurè magis dictum, quàm ambiguè uideri potest. Ambigui enim uerbi natura illa esse debuit, ut qui diceret, duo uel plura diceret: nemo autē duo uel plura dicit, qui se sentit unum dicere.

Quid T. Castritius de uerbis, deq; sententia quadam C. Gracchi existimauerit; quodq; esse eam sine ullo sensus emolumento docuerit. Cap. XIII.

T. Castritius.

APud T. Castritium, disciplinæ rhetoricæ doctorem, graui atque firmo iudicio uirum, legebatur oratio C. Gracchi in P. Popilium. in eius orationis principio, collocata uerba sunt accuratius modulatiusq;, quàm ueterum oratorum consuetudo fert. ea uerba, sicuti dixi, composita sunt hęc: Quæ uos cupidè per hosce annos appetistis atq; uoluistis: ea si temere repudiaritis, abesse non potest, quin aut olim cupidè appetisse, aut nunc temere repudiasse dicamini. Cursus igitur hic, & sonus rotundæ uolubilisq; sententiæ, eximiè nos, & unicè delectabat: tanto id magis, quòd iam tunc C. Graccho uiro illustri, & seuero, eiusmodi compositionem fuisse cordi uidebamus. Sed enim cum eadem ipsa uerba sæpius petentibus nobis lectitarentur: admoniti a Castritio sumus, ut consideraremus, quæ uis, quód ue emolumentum eius sententiæ foret: neque pateremur, ut aures nostræ cadentis aptè orationis modus eblanditæ, animum quoque nobis uoluptate inani perfunderent. Cumq; nos admonitione ista

Gracchi uerba.

attentiores

attentiores fecißet: Inſpicite, inquit, penitus, quid efficiant uerba hæc: dicatque mihi quæſo aliquis ueſtrum, an ſit ulla huiuſce ſententiæ aut grauitas, aut gratia. Quæ uos cupidè per hoſce annos appetiſtis atque uoluiſtis: ea temere ſi repudiaritis, abeſſe non poteſt, quin aut olim cupidè appetiſſe, aut nunc temere repudiaſſe dicamini. Cui enim omnium hominum in mentem non uenit, id profectò uſu uenire, ut quod cupidè appetieris, cupidè appetiſſe: & quod temere repudiaueris, temere repudiaſſe dicaris? At ſi opinor, inquit, ita ſcriptum eſſet: quæ uos per hoſce annos appetiſtis, atque uoluiſtis, ea nunc ſi repudiaritis, abeßе non poteſt, quin aut olim cupidè appetiſſe, aut nunc temere repudiaſſe dicamini. Si, inquit, ita diceretur, grauior ſcilicet, ſolidiorque fieret ſententia: & acciperet aliquid iuſtæ in audiendo expectationis. Nunc autem uerba hæc cupidè et temere, in quibus uerbis omne momẽtum rei eſt, non in concludenda ſententia tantùm dicuntur: ſed ſuprà quoque nondum deſiderata ponuntur: & quæ naſci oririque ex ipſa rei conceptione debebant, antè omnino, quàm res poſtulat, dicuntur. Nam qui ita dicit. Si hoc feceris, cupidè feciſſe diceris: rem dicit ſenſus alicuius ratione collectam, & confectam. qui uerò ita dicit, Si cupidè feceris, cupidè feciſſe diceris: non longè ſecus dicit, atque ſi diceret, Si cupidè feceris, cupidè feceris. Hæc ego, inquit, admonui, non, ut C. Graccho uitio darem (Dij enim mentem meliorem mihi: nam ſi quicquam in tam fortis facundiæ uiro, uitij uel erroris eſſe dici poteſt, id

omne

omne & autoritas eius exhausit, & uetustas consumpsit) sed uti caueretis, ne uos facilè præstringeret modulatus aliquis currentis facundiæ sonitus: atque ut uim ipsam rerum, uirtutemque uerborum prius pensitaretis: & si quidem grauis, atque integra, & syncera sententia diceretur, tum si ita uideretur, greßibus quoque ipsis orationis, & gestibus plauderetis: si uerò frigidi & leues, & futiles sensus, in uerba aptè numerosèque posita includerentur, non esse id secus crederetis, quàm cum homines insigni deformitate, ad facienda ridicula imitantur histriones, & gestiunt.

Sobria & pulcherrima Romuli regis responsio, circa uini usum. Cap. XIIII.

Simplicißima suauitate & rei, & orationis L. Piso frugi usus est, in primo annali: cum de Romuli regis uita atque uictu scriberet. Ea uerba, quæ scripsit, hæc sunt: Eundem Romulum dicunt ad cœnam uocatum, ibi non multùm bibiße: quia postridie negotium haberet. Ei dicunt: Romule, si isthuc omnes homines faciant, uinum uilius sit. Is respondit, Imò uerò carum, si quantum quisque uolet, bibat: nam ego bibi quantum uolui. Romuli sobrietas & lepidũ responsũ.

De ludibundo & errabundo, atque id genus uerborum productionibus: & quod Laberius sic amorabundam dixit, ut dicitur ludibunda, & errabunda: atque inibi quòd Sisenna per huiuscemodi uerbum noua figura usus est. Cap. XV.

Laberius in lacu Auerno mulierem amantem uer-

bo

Amorabũdus
Bundus finita.
†ea
Terẽtius Scaurus.

bo inusitatius ficto, Amorabundam dixit. Id uerbũ Cesellius Vindex in commentario lectionum antiquarum † ex figura scriptum dixit, qua ludibunda, ridibunda, & errabunda dicitur, ludens, & ridens, & errans. Terentius autem Scaurus, diui Adriani temporibus grãmaticus uel nobilissimus, inter alia, quæ de Cesellij erroribus composuit, in hoc quoque uerbo errasse eum scripsit: quòd idem esse putauerit, ludens, & ludibunda, errans, & errabunda, ridens & ridibunda. Nam ludibunda, inquit, & ridibunda, & errabunda ea dicitur, quæ ludentem, uel ridentem, uel errantem agit aut simulat. Sed qua ratione Scaurus adductus sit, ut Cesellium in eo reprehenderet: non hercle reperiebamus. Non est enim dubium, quin hæc genere ipso duntaxat idem significent: quòd ea demonstrant, à quibus producuntur. Quid esset autem ludentem agere, uel imitari, non intelligere uideri maluimus, quàm insimulare eum, tanquam ipsum minus intelligentem. Quin magis Scaurum oportuit commentaria Cesellij criminantem, hoc ab eo præteritum requirere, quod non dixerit: an quid, & quantulum differret à ludibundo ludens, & ridibundo ridens, & errabundo errans, cæteraque horum similia: an à principalibus uerbis paululum aliquid distarent, & quam omnino uim haberet particula hęc extrema eiusmodi uocabulis addita. Hoc enim fuit potius requirendum in istiusmodi figuræ tractatu, sicuti requiri solet in uinolento, & lutulento, & turbulento, uacua'ne & inanis sit isthæc productio: cuiusmodi sunt, quæ παραγωγὰς

Græci dicunt: an extrema illa particula habeat aliquid suæ propriæ significationis. Cum reprehensionem autem illam Scauri notaremus, in memoriam nobis rediit, quòd Sisenna in quarto historiarum eiusdem figuræ uerbo ita usus est: Populabundus, inquit, agros, ad oppidum peruenit. *Quod scilicet significat, cum agros popularetur: non (ut Scaurus in consimilibus uerbis ait) cum populantem ageret, uel cum imitaretur. Sed inquirentibus nobis quænam ratio & origo esset huiuscemodi figuræ, populabundus & errabundus, & lætabundus, & ludibundus, multorumq; aliorum id genus uerborum:* ἐπιβόλως *hercle Apollinaris noster sibi uideri ait, particulam istam postremam, in quam uerba talia exeunt, uim & copiam quasi abundantiam rei, cuius id uerbum esset, demõstrare: ut lætabundus is dicatur, qui abunde lætus sit: & errabundus, qui longo, atque abundanti errore sit. Cæteraq; omnia ex ea figura ita dici ostendit: ut productio hęc & extremitas, largam & fluentem uim, & copiam declaret.* Lætabundus. Errabundus.

Quòd Græcorum quorundam uerborum disficillima est in linguam Latinam mutatio: uelut quòd Gręce dicitur, πολυπραγμοσύνη. Cap. XVI.

Adiecimus sæpe animum ad uocabula rerum non paucissima, quæ neque singulis uerbis, ut a Græcis: neq; si maximè pluribus eas res uerbis dicamus, tam dilucidè, tamque aptè demonstrari Latina oratione possunt, quàm Græci ea dicunt prius uocibus. Nuper etiam cum allatus esset ad nos Plutarchi Gręca quędam uerti uix posse.

liber, & eius libri indicem legissemus, qui erat περὶ πολυπραγμοσύνης, percontanti cuipiam, qui & literarum, & uocum Græcarum expers fuit, cuiusnam liber, & qua de re scriptus esset: nomen quidem scriptoris statim diximus, rem, de qua scriptum fuit, dicturi hæsimus. Ac tum quidem primò, quia non satis commodè opinabar interpretaturum esse, si dicerem librum scriptum esse, de negotiositate, aliud institui apud me exquirere: quod, ut dicitur, uerbum de uerbo expressum esset. Nihil erat prorsus, quod aut meminissem legere me: aut si etiam uellem fingere, quod non insigniter asperum, absurdum, durumque esset, si ex multitudine & negotio uerbum unum compingerem: sicuti multijuga dicimus, & multicoloria, & multiformia. Sed non minus illepidè ita diceretur: quàm si interpretari uoce una uelis πολυφιλίαν, aut πολυτροπίαν, aut πολυσαρκίαν. Quamobrem cum diutulè tacitus in cogitando fuissem: respondi tandem, non uideri mihi significari eam rem posse uno nomine. Et idcirco iuncta oratione, quid uellet Græcum id uerbum, pararam dicere. Ad multas igitur res aggressio, earumque omnium rerum actio, πολυπραγμοσύνη, inquam, Græcè dicitur: de qua hunc librum cõpositum esse inscriptio ista indicat. Tum ille opicus uerbis meis inchoatis & inconditis adductus, uirtutem quidem esse πολυπραγμοσύνην: Hortatur, inquit, nos profectò nescio quis hic Plutarchus ad negocia capessenda, & ad res obeundas plurimas cum industria & celeritate: nomenque ipsius uirtutis, de

qua locuturus esset, libro ipsi, sicuti dicis, non incommodè præscripsit. Minimè, inquam, uerò. Neq; enim ista omnino uirtus est, cuius Græco nomine argumentum hoc libri demonstratur: neque id quod tu opinare, aut ego me dicere sentio, aut Plutarchus facit. Deterret enim nos hoc quidem in libro, quàm potest maximè, a uaria promiscuaq;, & non necessaria rerum eiusmodi plurimarum & cogitatione, & petitione. Sed huius, inquam, tui erroris culpam esse intelligo in mea scilicet facundia: qui ne pluribus quidem uerbis potuerim non obscurissimè dicere, quod à Græcis perfectissimè uno uerbo, & planissimè dicitur.

Quid significat in ueteribus Prætorum edictis, quòd flumina retanda publicè redempta habent. Cap. XVII.

EDicta ueterum Prætorum, sedentibus fortè nobis in bibliotheca templi Traiani, & aliud quid requirentibus, cum in manus incidissent, legere atq; cognoscere libitum est. Tum in quodam edicto antiquiore ita scriptum inuenimus: Qui flumina retanda publicè redempta habent, si quis eorum ad me adductus fuerit, qui dicatur, quod eum ex lege locationis facere oportuerit, non fecisse. Retanda igitur quid esset, quærebatur. Dixit ibi *quispiam nobiscum sedens, amicus meus, in libro se Caij de origine uocabulorum septimo legisse, retas uocari arbores, quæ aut ex ripis fluminum † eminerent, aut in alueis eorum extarent: appellatasque esse à retibus, quòd*

Retare.

Retæ.

† *alids, corruerent.*

prætereuntes naues impedirent, et quasi irretirent. Idcirco sese arbitrari retanda flumina locari solita esse: id est, purganda: ne quid aut moræ, aut periculi nauibus in ea uirgulta incidentibus fieret.

Retanda flumina.

Qua pœna Draco Athentensis in legibus, quas populo Atheniensi scripsit, fures affecerit: & qua posteà Solon: & qua item decemuiri nostri, qui duodecim tabulas scripserunt: atque inibi adscriptum, quod apud Aegyptios furta licita & permissa sunt, apud Lacedæmonios autem cum studio quoque affectata, & pro exercitio utili celebrata: ac præterea M. Catonis de puniendis furtis digna memoria sententia. Cap. XVIII.

Draco legislator. Furum punitio.

DRaco Atheniensis uir bonus, multaque esse prudentia existimatus est: iurisque diuini & humani peritus fuit. Is Draco leges, *quibus Athenienses uterentur, primus omnium tulit.* In *illis legibus furem cuiuscunque modi furti, supplicio capitis puniendum esse, & alia pleraque, nimis seuerè censuit sanxitq;. Eius igitur leges, quoniam uidebantur impendiò acerbiores, non decreto iussoque, sed tacito illiteratoque Atheniensium consensu obliterate sunt.* Po*steà legibus alijs mitioribus à* Solone *compositis, usi sunt.*Is *Solon ex septem illis inclytis sapientibus fuit. Is sua lege in fures, non (ut Draco antea) mortis, sed dupli pœna uindicandũ existimauit. Decemuiri autem nostri, qui post reges exactos, leges quibus* Po.Ro.*uteretur, in* XII.*tab. scripserunt, neque pari seueritate in puniendis omnium generum furibus, neque remissa nimis lenitate usi sunt. Nam furem,*

Solon.

qui

qui manifesto furto prehensus esset, tum demum occidi permiserunt: si aut cum faceret furtum, nox esset: aut interdiu se telo, cum prehenderetur, defenderet. Ex cæteris autem manifestis furibus liberos uerberari, addicique iusserunt ei, cui factum furtum esset: si modò id luci fecissent, neque se telo defendissent, seruos item furti manifesti prehensos, uerberibus affici, & è saxo præcipitari: sed pueros impuberes prætoris arbitratu uerberari uoluerunt, noxamque ab his factam sarciri. Ea quoque furta, quę per lancem liciumque concepta essent, perinde ac si manifesta forent, uindicauerunt. Sed nunc à lege illa decemuirali discessum est. Nam *si quis super manifesto furto, iure & ordine experiri uelit: actio in quadruplum datur. Manifestum autem furtum est, ut ait* Massurius, *quod deprehenditur dum fit: faciendi finis est, cum perlatum est, quò ferri cœperat.* Furti *concepti, item oblati, tripli pœna est. Sed quod sit oblatum, quod conceptum, & pleraque alia ad eam rem, ex egregijs ueterum moribus accepta, neq; inutilia cognitu, neque iniucunda, qui legere uolet, inueniet Sabini librum, cui titulus est, de furtis.* In *quo id quoque scriptum est, quod uulgò inopinatum, non hominum tantum, neque rerum mouentium, quæ auferri occultè & surripi possunt, sed fundi quoque & ædium fieri furtum: condemnatum quoque furti colonum, qui fundo, quem conduxerat, uendito, possessione eius dominum interuertisset. Atq; id etiam (quod magis inopinabile est) Sabinus dicit: furem esse hominis iudicatum, qui cum fugitiuus præter*

Per lancē liciumq;.

oculos domini fortè iret, obtentu togæ tanquam se amiciens, ne uideretur à domino, obstitisset. Alijs deinde furtis omnibus, quæ nec manifesta appellantur, pœnam imposuerunt dupli. Id etiam memini legere me in lib. Aristonis iureconsulti, haud quaquã indocti uiri: apud ueteres Aegyptios (quod genus hominum constat & in artibus reperiendis solertes extitisse, & in cognitione rerum indaganda sagaces) furto omnia fuisse licita, & impunita. Apud Lacedæmonios *quoque, sobrios illos & acres uiros, cuius rei non adeò ut Aegyptijs fides longinqua est, non pauci neque ignobiles scriptores, qui de moribus legibusque eorum memorias condiderunt, ius atque usum fuisse furandi dicunt: idque à iuuentute eorum, non ob turpia lucra, neque ad sumptum libidini præbendum, comparandum'ue opulentiam, sed pro exercitio disciplinaque rei bellicæ factitatum: quod & furandi solertia & assuetudo, acueret, obfirmaretque animos adolescentium, & ad insidiarum astus, & ad uigilandi tolerantiam, & obrependi celeritatem. Sed enim* M. *Cato in oratione, quam de præda militibus diuidunda scripsit, uehementibus, & illustribus uerbis de impunitate peculatus, atque licentia conqueritur. Ea uerba, quoniam nobis impensè placuerunt, adscripsimus: Fures, inquit, priuatorum furtorum, in neruo atque in compedibus ætatem agunt: fures publici in auro atque in purpura. Quàm castè autem, & quàm religiosè à prudentissimis uiris quid esset furtum definitum sit, præterundum non puto: ne quis eum solum esse fu-*

Ariston iureconsultus.

Aegyptijs furtum licitum.

Lacedæmoniis laudatũ.

Pulchra sententia M. Catonis.

rem putet, qui occultè tollit, aut clàm surripit. Verba sunt Sabini ex libro iuris ciuilis secundo: Qui alienam rem attrectauit, cum id se inuito domino facere iudicare deberet, furti tenetur. Item alio capite: Qui alienum tacens lucri faciundi causa sustulit, furti obstringitur: siue scit cuius sit, siue nescit. Hæc quidem sic in eo quo nunc dixi lib. Sabinus scripsit, de rebus furti faciendi causa attrectatis. Sed meminisse debemus, secundùm ea quæ suprà scripsi, furtũ sine ulla quoque attrectatione fieri posse: sola mente atque animo, ut furtum fiat, annitente. Quocirca ne id quidem Sabinus dubitare se ait, quin dominus furti sit condemnandus, qui seruo suo uti furtum faceret, imperauit.

Furti qui teneãtur, Sabino autore.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER DVODECIMVS.

Disſertatio Phauorini philoſophi, qua ſuaſit nobili fœminæ, ut liberos, quos peperiſſet, non nutricum adhibitarum, ſed ſuo ſibi lacte aleret. Cap. I.

VNTIATVM *quondã eſt Phauorino philoſopho, nobis præſentibus, uxorem auditoris ſectatoriſque ſui paululum antè enixã, auctumq; eum eſſe nato filio. Eamus, inquit, et puerperam uiſum, & patri gratulatum.* Is *enim erat loci ſenatorij, ex familia nobiliori.* Imus *unà, & qui tum aderamus, proſecutiq; eum ſumus ad domum quò pergebat, & cum eo ſimul introgreſſi ſumus. Tum in primis ædibus complexus hominem, congratulatusque aſſedit: atque ibi percontatus eſt, quàm diutinum puerperium, & quam laborioſi nixus fuiſſent: puellamque defeſſam labore ac uigilia, ſomnũ capere cognouit.* Fabulari *inſtituit prolixius. Et nihil, inquit, dubito, quin filium lacte ſuo nutritura ſit. Sed cum mater puellæ, parcendum eſſe ei diceret, adhibendasq; puero*

puero nutrices: ne ad dolores, quos in enitendo tulisset, munus quoque nutricationis graue ac difficile accederet: Oro te, inquit mulier, sine eam totam integram esse matrem filij sui. Quod est enim hoc contra naturam imperfectum atque dimidiatum matris genus, peperisse, ac statim abs se se abiecisse? aluisse in utero sanguine suo nescio quid quod non uideret: non alere nunc suo lacte, quod uideat iam uiuentem, iam hominem, iam matris officia implorantem? An tu quoque, inquit, putas naturam fœminis mammarum ubera quasi quosdam næuulos uenustiores, non liberorum alendorum, sed ornandi pectoris causa dedisse? Sic enim quod à uobis scilicet abest, pleræque istæ prodigiosæ mulieres fontem illum sanctissimum corporis generis humani educatorem areface re, & extinguere, cum periculo quoque auersi, corruptique lactis laborant: tanquam pulchritudinis sibi insignia deuenustet. Quod quidem faciunt eadem uecordia, qua quibusdam commentitijs fraudibus nituntur, ut fœtus quoque ipsi in corpore suo concepti aboriantur: ne æquor illud uentris irrugetur, ac de grauitate oneris, & labore partus fatiscat. Quod cum sit publica detestatione communiq; odio dignum, in ipsis hominem primordijs, dum fingitur, dum animatur, inter ipsas artificis naturæ manus interfectum iri: quantulum hinc abest, iam perfectum, iam genitum, iam filium proprij atque consueti, atque cogniti sanguinis alimonia priuare? Sed nihil interest (hoc enim dicitur) dum alatur & uiuat, cuius id lacte fiat. Cur igitur iste, qui hoc dicit,

cit, si in capessendis naturæ sensibus tam obsurduit: non id quoque nihil interesse putat, cuius in corpore, cuiusque ex sanguine concretus homo & coalitus sit? An qui a spiritu multo & colore exalbuit, non idem sanguis est nunc in uberibus, qui in utero fuit? Non'ne hac quoque in re solertia naturæ euidens est, quòd postea quam sanguis ille opifex in penetralibus suis omne corpus hominis finxit, aduentante iam partus tempore, in supernas se parteis profert, & ad fouenda uitæ atq; lucis rudimenta præstò est, & recens natis notum & familiarem uictũ offert? Quamobrem non frustra creditum est, sicuti ualeat, ad fingendas animi atq; corporis similitudines, uis & natura seminis: non secus ad eandem rem, lactis quoq; ingenia & proprietates ualere. Neq; in hominibus id solum, sed in pecudibus quoq; animaduersum. Nam si ouium lacte hœdi, aut caprarum agni alerentur: constat fermè in his lanam duriorem, in illis capillum gigni teneriorem. In arboribus etiam & frugibus maior plerunque uis & potestas est ad earum indolem uel detrectandam, uel augendam, aquarum atq; terrarum quę alunt, quàm ipsius, quod iacitur seminis. Ac sæpe uideas, arborem lætam & nitentem, in locum alium transpositam, deterioris terræ succo deperisse. Quæ (malùm) igitur ratio èst, nobilitatem istam nati modò hominis, corpusq; & animum benignè ingenitis primordijs inchoatum, insitiuo degenerique alimento lactis alieni corrumpere? præsertim si ista, quam ad præbendum lac tunc, ad-

Lactis uirtus & efficacia.

bibebitis,

hibebitis, aut serua, aut seruilis: & ut plerunq; solet, externæ atque barbaræ nationis: si improba, si informis, si impudica, si temulenta est. Nam plerunq; sine discrimine, quæcunque id temporis lactās est, adhiberi solet. Patiemur'ne igitur infantem hunc nostro pernicioso contagio infici: & spiritum ducere in animum atque in corpus suum ex corpore & animo deterrimo? Id hercle ipsum est, quod sæpe numero miramur quosdam, pudicarum mulierum liberos, parentum suorum neque corporibus, neque animis similes existere. Scitè igitur & peritè noster Maro, quod cum uersus illos Homeri consectaretur.

Macrob. lib.5.cap. 11.

Οὐκ ἄρα σοί γε πατὴρ ἦν ἱππότα Πηλεύς,
Οὐδὲ Θέτις μήτηρ, γλαυκὴ δέ σ' ἔτικτε θάλασσα,
Πέτραι τ' ἠλίβατοι, ὅτι τοι νόος ἐστὶν ἀπηνής:

non partitionem solā, tanquam illam quàm ille sequebatur, sed alituram quoq; feram & sæuam criminatus est. Addidit enim hoc de suo.

- Hyrcanæq; admorunt ubera tigres.

Quoniam uidelicet in moribus inolescendis, magnam ferè partem ingenium altricis, & natura lactis tenet, quæ iam a principio imbuta paterni seminis cōcretione, ex matris etiam corpore, & animo recentem indolem configurat. Et præter hæc autem quis illud etiam negligere aspernariq; possit, quòd quæ partus suos deserunt ablegantq; a sese, & aliis nutriendos dedunt: uinculum illud, coagulumq; animi atque amoris, quo parentes cum filiis natura consociat, interscindunt, aut certè quidē diluunt deterūtq;. Nā ubi infantis aliorsum dati, facta ex ocu

lis

lis amolitio est: uigor ille maternæ flagrantiæ sensim atq; paulatim restinguitur, omnisq; impatientissimæ solicitudinis strepitus cõsilescit: Neque multò minor amandati ad nutricem aliam filij, quàm morte amissi obliuio est. Ipsius quoque infantis affectio animi, amoris, consuetudinis, in ea sola, unde alitur, occupatur: & proinde (ut in expositis usu uenit) matris quæ genuit, neque sensum ullum, neque desiderium capit. Ac propterea obliteratis, & abolitis natiuæ pietatis elementis: quicquid ita educati liberi amare patrem atque matrem uidentur, magnam ferè partem non naturalis ille amor est, sed ciuilis & opinabilis. Hæc Phauorinum dicentem audiui Græca oratione: cuius sententias communis utilitatis gratia, quantum meminisse potui, retuli. Amœnitates uerò, & copias, ubertatesq; uerborũ, Latina omnis facundia uix quidem indipisci potuerit: mea tenuitas nequaquam.

Quòd Anneus Seneca indicans, de Q. Ennio, deq; M. Tullio, leui futiliq; iudicio fuit. Cap. 11.

Seneca taxatur.

DE Anneo Seneca partim existimant, ut de scriptore minimè utili: cuius libros attingere, nullum pretium operæ sit, quòd oratio eius uulgaris uideatur, & pro trita: res atque sententiæ aut inepto inaniq́ue impetu sint, aut leui & quasi dicaci argutia: eruditio autem uernacula, & plebeia, nihilq; ex ueterum scriptis habens neque gratiæ neque dignitatis. Alij uerò elegantiæ quidem in uerbis parum esse non inficias eunt; sed & rerum, & quas dicat, scientiam

ſcientiam doctrinamque ei non deeſſe dicunt: & in uitijs morum obiurgandis, ſeueritatem grauitatemque non inuenuſtam. Mihi de omni eius ingenio, deque omni ſcripto, iudicium cenſuramque facere nō neceſſum eſt: ſed quod de M. Cicerone, & Q. Ennio, & P. Vergilio iudicauit, ea res cuiuſmodi ſit, ad conſiderandum ponemus. In libro enim XXII. *epiſtolarum moralium, quas ad Lucilium compoſuit, deridiculos uerſus Q. Ennium de Cethego antiquo uiro feciſſe hos dicit.*

- Dictus olli popularibus olim
Qui cum uiuebant homines, atque æuum agitabant,
Flos delibutus populis, & ſuada medulla.

Ac deinde ſcribit de iiſdem uerſibus uerba hæc: Admiror eloquentiſſimos uiros, & deditos Ennio, pro optimis ridicula laudaſſe. Cicero certè inter bonos eius uerſus & hos refert. Atque id etiam de Cicerone dicit: N*on miror, inquit, fuiſſe qui hos uerſus ſcriberet, cum fuerit qui laudaret: niſi fortè Cicero ſummus orator agebat cauſam ſuam, & uolebat hos uerſus uideri bonos. Poſteà hoc etiam addidit inſulſiſſimè:* A*pud ipſum quoque, inquit, Ciceronem inuenies etiam in proſa oratione quædam, ex quibus intelligas, illum non perdidiſſe operam, quòd Enniū legit. Ponit deinde quæ apud Ciceronem reprehendidit quaſi Enniana, quòd ita ſcripſerit in libris de republica, quòd Menelao Laconi quædam fuit ſuauiloquens iucunditas: &, quòd alio in loco dixerit, breuiloquentiam in dicendo colat. Atque ibi nugator*

tor homo, Ciceronis errores deprecatur: & non fuit, inquit, Ciceronis hoc uitium, sed temporis. Necesse erat hæc dici, cum illa legerentur. Deinde *adscribit, Ciceronem hæc ipsa interposuisse, ad effugiendam infamiam nimis lasciuę orationis, & nitidæ.* De *Virgilio quoque eodem in loco uerba hęc ponit: Vergilius quoque noster non ex alia causa duros quosdam uersus, & enormes, et aliquid supra mensuram trahentes interposuit, quàm ut Ennianus populus agnosceret in nouo carmine antiquitatis aliquid. Sed iam uerborum Senecæ piget. Hæc tamen inepti, & insipidi, & insulsi hominis iocosa non præteribo. Quidam sunt, inquit, tam magni sensus Q. Ennij: ut licet scripti sint inter hircoses, possunt tamen inter unguentatos placere. Et cum reprehendisset uersus, quos suprà de Cethego posuimus: Qui huiuscemodi, inquit, uersus amant, liceat sibi & eosdem admirari & Sotherici lectos.* Dignus *sanè Seneca uideatur lectione ac studio adolescentium, qui honorem, coloremq́; ueteris orationis Sotherici lectis compararit: quasi minimæ scilicet gratiæ, & relictis iam contemptisque.* Audias *tamen commemorari ac referri pauca quædam, quæ ipse idem Seneca bene dixerit: quale est illud, quod in hominem auarum & auidum, & pecuniæ sitientem dixit. Quid enim refert quantum habeas? multò illud plus est, quòd non habes.* Bene *hoc sanè, bene. Sed adolescentium indolem non tam iuuãt, quæ bene dicta sunt, quã inficiunt, quę pessimè: multoq́; magis si & plura sint, quæ deteriora sunt.*

Et

Et quædam in his non pro ἐνθυμήματι *aliquo rei paruæ ac simplicis, sed in re ancipiti pro consilio dicuntur.*

Lictoris uocabulum qua ratione conceptum, ortumq; sit: & super eo diuersæ sententiæ Valgij Rufi, & Tullij Ciceronis liberti acceptæ. Cap. III.

Valgius Rufus. Lictor.

V*Algius Rufus in secundo librorũ, quos inscripsit de rebus per epistolam quæsitis: lictorem dicit a ligando appellatum esse: quòd cum magistratus populi Romani uirgis quempiam uerberari iussissent, crura eius & manus ligari uinciriq; a uiatore solita sint: isq; qui ex collegio uiatorum officium ligandi haberet, lictor sit appellatus. Vtiturque ad eam rem testimonio* M. *Tullij: uerbaque eius refert ex oratione, quæ dicta est pro C.* Rabirio: Li*ctor (inquit) colliga manus. Hæc ita Valgius, & nos sanè cum illo sentimus. Sed* Tyro *Tullius, M. Ciceronis libertus, lictorem uel a lino, uel a licio dictum scripsit. Licio enim transuerso, quod linium appellatur, qui magistratibus (inquit) præministrabant, cincti erant. Si quis autem est, qui propterea putet probabilius esse, quod dixit Tyro, quoniam prima syllaba in lictore, sicuti in licio producta est, & in eo verbo, quod est ligo, correpta est: nihil ad rẽ ista pertinet.* N*am sic a ligando lictor, ut a legendo lector, & a uincendo uictor, & a tuendo tutor, & a struendo structor, productis, quæ corripiebantur, uocalibus dicta sunt.*

Ex

Ex Q. Ennij septimo annalium uersus, quibus depingitur, finiturq; ingenium, comitasq; hominis minoris erga amicum superiorem. Cap. IIII.

DEscriptum definitumq; est a Q. Ennio in annali VII. graphicè admodum sciteq; sub historia Gemini Seruilij, uiri nobilis, quo ingenio, qua comitate, qua modestia, qua fide, qua linguæ parsimonia, qua loquendi opportunitate, quanta rerum antiquarum morumq; ueterum, ac nouorum scientia, quantaque seruandi tuendiq; secreti religione, qualibus denique ad minuendas uitæ molestias fomentis, leuamentis, solatijs amicum esse conueniat hominis genere & fortuna superioris. Eos ego uersus non minus frequenti, assiduoque memoratu dignos puto, quàm philosophorum de officijs decreta. Ad hæc odor quidam uetustatis in his uersibus tam reuerendus est, suauitas tam impromiscua, tamque ab omni fuco remota est: ut, mea quidem sententia pro antiquis, sacratisque amicitiæ legibus obseruandi, tenendi, colendique sint. Quapropter adscribendos eos existimaui, si quis iam statim desideraret.

Hocce locutus, uocat qui cum bene sæpe libenter
Mensam, sermonesq; suos, rerumq; suarum
Comiter impertit, magna cum lapsa † diei
† Parte fuisset, de paruis, summisq; gerendis
Consilio, induforo, lato, sanctoq; senatu:
Cui res audacter magnas, paruasq;, iocumq;
Eloqueret, quæ tincta malis, & quæ bona dictu
Euomeret, si quid uellet, totoq; locaret:

† *dies iā*
† alias sic, Pars foret è summis rebus paruisq; regundis.

Quo

Quo cum multa uolupe, ac gaudia, clamque palamque:
Ingenium cui nulla malum sententia suadet,
Vt faceret facinus, † leuis, haud malus, idem †lenis tamen
Doctus, fidelis, suauis homo, facundus, suoq;
Contentus, scitusq; beatus secunda loquens in
Tempore, cõmodus, & uerborum uir paucorum,
Multa tenens antiqua, sepulta, & sæpe uetustas
Quæ facit, & mores ueteresque, nouosque tenentem,
Multorum ueterum leges, diuumque, hominumque
Prudentem, qui multa loqui'uè, tacere'ue possit,
Hunc inter pugnas compellat Seruilius sic.

T. Aelium Scilonem dicere solitum ferunt, Q. Ennium de semetipso hæc scripsisse: picturamque istam morum, & ingenij ipsius Q. Ennij factam esse.

Sermo Tauri philosophi de modo atque ratione tolerandi doloris, secundum Stoicorum decreta. Cap. v.

CVm Delphos ad Pythia, conuentumque totius fermè Græciæ uisendum philosophus Taurus iret: nosque ei comites essemus: inque eo itinere Lebadiam uenissemus, quod est oppidum antiquum in terra Bœotia, affertur ibi ad Taurum, amicum eius quempiam nobilem in Stoica disciplina philosophũ, ægra ualetudine oppressum decumbere. tunc omisso itinere, quo aliò maturandum erat, & relictis uehiculis, pergit eùm properè uidere: nosque de more, Lebadia.

quem in locum cunque iret, secuti sumus. Et ubi ad ædes, in quibus ille ægrotus erat, peruenimus: uidemus hominem doloribus cruciatibusque allabi, quod Græci κωλὸν dicunt, & febri simul ad rapida afflictari, gemitusq; ex eo cõpressos erumpere, spiritusq; et anhelitus è pectore eius euadere, non dolorem magis indicantes, quàm pugnam aduersus dolorem. Pòst deinde cum Taurus & medicos accersisset, collocutusq; de facienda medela esset: & eum ipsum ad retinendam patientiam testimonio tolerantiæ, quam uidebat perhibito stabilisset, egressiq; deinde ad uehicula, & ad comites redieremus: Vidistis inquit Taurus, non sanè iucundum spectaculum, sed cognitu tamen utile, congredientes compugnantesque philosophum & dolorem. Faciebat uis illa & natura morbi, quod erat suum, distractionem cruciatumq; membrorum: faciebat contra ratio et natura animi, quod erat æquè suum, perpetiebatur & cohibebat coërcebatq; intra sese uiolentias effrenati doloris. Nullos eiulatus, nullas complorationes, ne ullas quidem uoces indecoras edebat: signa tamen quædam (sicut uidistis) existebant uirtutis & corporis, de possessione hominis pugnantium. Tum è sectatoribus Tauri iuuenis, in disciplinis philosophiæ non ignarus, Si tanta, inquit doloris, acerbitas est, ut contra uoluntatem, contraque iudicium animi nitatur, inuitumq; hominem cogat ad gemendum, confitendumque de malo morbi sæuientis: cur dolor apud Stoicos indifferens esse dicitur, non malum? Cur deinde aut Stoicus

Patiẽtiæ exemptũ.

homo

homo cogi aliquid potest, aut dolor cogere: cum & dolorem Stoici nihil cogere, & sapientem nihil cogi posse dicant? Ad ea Taurus, uultu iam propemodū lætiore (delectatus enim iam uidebatur illecebra quæstionis) Si iam amicus, inquit, hic noster melius ualeret, gemitus eiusmodi necessarios a calumnia defendisset, & hanc opinor, tibi quæstionem dissoluisset. Me autem scis cum Stoicis non bene conuenire, uel Stoica potius disciplina. Est enim plerаq; & sibi & nobis incongruens, sicut in lib. quem super ea re composuimus, declaratur. Sed ut tibi a me mos geratur, dicam ego indoctius (ut aiunt) & apertius: quæ fuisse dicturum puto sinuosius atq; solertius si quis nunc adesset Stoicorum. *Nosti enim credo uerbum illud uetus, & peruulgatum:* ἀμαθέστερον πῶς εἶπε, καὶ σαφέστερον λέγε. *Atque hinc exorsus de dolore atque gemitu Stoici ægrotantis, ita disseruit:* Natura, *inquit, omnium rerum, quę nos genuit, induit nobis† inoleuitq; in ipsis statim principiis, quibus nati sumus, amorem nostri & charitatem ita prorsus, ut nihil quicquam esset charius pensiusque nobis, quàm nosmetipsi. Atque hoc esse fundamentum rata est conseruandæ hominum perpetuitatis, si unusquisq; nostrum, simulatq; editus in lucem foret, harum prius rerum sensum affectionemq; caperet, quæ a ueteribus philosophis* τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν *appellata sunt: ut omnibus scilicet corporis sui commodis gauderet, ab incommodis omnibus abhorreret. Postea per incrementa ætatis exorta è seminibus suis ratio est, & utēdi*

Dolor cur a Stoicis dicitur indifferens, & non esse malū.

† *illinitq;*

consilij reputatio, & honestatis utilitatisque ueræ contemplatio, subtiliorque & exploratio commodorum delectus: atque ita præ cæteris omnibus enituit & præfulsit decori & honesti dignitas: ac si ei retinendæ obtinendæue incommodum extrinsecus aliquod obstaret, contemptum est. Neque aliud esse uerè & simpliciter bonum, nisi honestum: aliud quicquam malum, nisi quod turpe esset, existimatum est. Reliqua omnia, quę in medio forent, ac neque honesta essent, neque turpia, neque bona esse, neque mala decretum est. Productiones tamen & relationes, suis quæque momentis distinctæ diuisæque sunt: que προηγούμενα καὶ ἀποπροηγούμενα *ipsi uocant. Propterea uoluptas quoque & dolor ad finem ipsum bene beateque uiuendi pertinet, & in medijs relicta, & neque in bonis, neque in malis iudicata sunt. Sed enim quoniam his primis sensibus doloris uoluptatisque, ante consilij & rationis exortum, recens natus homo imbutus est, & uolupta ti quidem natura conciliatus, a dolore autem quasi a graui quodam inimico abiunctus alienatusque est: iccirco affectiones istas primitus penitusque inditas, ratio post addita, conuellere, obstirpare, atque extinguere uix potest. Pugnat autem cum ijs semper, & exultanteis eas opprimit obteritque, & parere sibi, atque obedire cogit. Itaque uidistis philosophum ratione decreti sui nixum, cum petulantia morbi dolorisque exultantia colluctantem, nihil cedentem, nihil confitentem, neque (ut plerique dolentes solent) eiulantem atque lamentantem, ac*

miserum

miserum sese & infelicem appellantem: sed acres tantum anhelitus, & robustos gemitus edentem, signa atque indicia non uicti, neque oppressi a dolore, sed uincere eum atq; opprimere enitentis. Sed haud scio, inquit, an dicat aliquis, ipsum illud, quod pugnat, quòd gemit, si malum dolor non est, cur necesse est gemere, & pugnare? Quia enim omnia quæ non sunt mala, molestia quoque omni non carent: sed sunt pleraque noxa quidem magna & pernicie priuata, quia non sunt turpia: contra naturæ tamen mansuetudinem lenitatemque opposita sunt infesta, per obscuram quandam & necessariam ipsius naturæ consequentiam. Hęc ergo uir sapiens tolerare, & cunctari potest: non omnino sensum sui amittere potest. ἀναλγησία *enim atque* ἀπάθεια, *non meo tantum, inquit, sed quorundam etiam ex eadem porticu prudentiorum hominum, sicuti iudicio* Panætij *grauis atque docti uiri, improbata abiectaq; est. Sed cur contra uoluntatem suam gemitus facere cogitur philosophus Stoicus, quem nihil cogi posse dicunt?* Nihil *sanè potest cogi uir sapiens, cum est rationis obtinendę locus. Cum uerò natura cogit, ratio quoque a natura data cogitur. Quære etiam, si uidetur, cur alicuius manu ad oculos suos repente agitata, inuitus conniueat? cur fulgente cælo a luminis iactu, non sua sponte & caput & oculos declinet? cur tonitru uehementius facto, sensim paueſcat. cur sternutamentis quatiatur? cur aut in ardoribus solis ęstuet? aut cur in ruinis immanibus obrigescat? Hæc enim, & pleraq; alia, non uolũtas, nec consiliũ*

Fortitudo. *moderatur: sed naturæ necessitatisq; decreta sunt. Fortitudo autem non ea est, quæ contra naturam monstri uice nititur, ultraq; modum eius egreditur, aut stupore animi, aut immanitate, aut quadam misera & necessaria in perpetiendis doloribus exercitatione: qualem fuisse accepimus ferum quendam in ludo Cæsaris gladiatorem, qui, cum uulnera eius a medicis execabantur, ridere solitus fuit. Sed ea uera & proba fortitudo est, quam maiores nostri scientiam esse dixerunt rerum tolerandarum, & non tolerandarum. Per quod apparet esse quædam intolerabilia, quibus fortes uiri aut obeundis abhorreant, aut sustinendis. Cùm hæc Taurus dixisset, uidereturque in eandem rem plura etiam dicturus, peruentum est ad uehicula, & conscendimus.*

Quod Greci ænigma dicunt, Latini antiqui scrupos appella uerunt. Cap. VI.

Aenigma. † Scrupos legendum esse Cælius lect. anti. li. 12 ca. 43. contendit.

QVæ Græci dicunt ænigmata, hoc genus quidã ex nostris ueteribus† scirpos appellauerunt: quale est quod nuper inuenimus, perhercle antiquũ, perq; lepidum, tribus uersibus senarijs compositum ęnigma: quod reliquimus inenarratum, ut legentiũ coniecturas in requirendo acueremus.

Versus tres hi sunt:

Semel, minus ne, an bis minus sit, non sat scio.
An utrunq; horum, ut quondam audiui dicier,
Ioui ipsi regi noluit concedere.

Hoc qui nolet diutius apud se querere, inueniet quiã

fit in M. Varronis de sermone Latino ad Marcellum secundo libro.

Quam ob causam Cn. Dolabella proconsul ream mulierem ueneficij, confitentemq; ad Areopagitas reiecerit. Cap. VII.

AD Cn. Dolabellam, proconsulari imperio prouinciam Asiam obtinentem, deducta mulier Smyrnæa est. Eadem mulier uirum & filium, eodem tempore, uenenis clàm datis, uita interfecerat, atq; id fecisse se confitebatur: dicebatq; habuisse se faciendi causam, quoniam ille idem maritus & filius alterum filium mulieris ex uiro priore genitum, adolescentem optimum & innocentissimum, exceptum insidijs occidissent. Idq; ita esse factum controuersia non erat. Dolabella *retulit ad consilium. Nemo quisquam ex consilio sententiam ferre in causa tam ancipiti audebat: quòd & confessum ueneficium, quo maritus & filius necati forent, non admittendum impunitum uidebatur: & digna tamen pœna in homines sceleratos uindicatum fuisset. Dolabella eam rem* Athenas *ad Areopagitas, ut ad iudices grauiores exercitatioresq;, reiecit. Areopagitæ cognita causa accusatorem mulieris, & ipsam quę accusabatur, centesimo anno adesse iusserunt. Sic neq; absolutum mulieris ueneficium est, quod per leges non licuit: neq; nocens damnata punitaq;, quæ digna uenia fuit. Scripta hæc historia est in libro* Valerij Maximi, *factorum & dictorum memorabilium octauo.*

Areopagitarum iudicium.

Reditiones in gratiam nobilium uirorum memoratu dignæ. Cap. VIII.

PVblius Africanus superior, & Tib. Gracchus, Tyb. & C. Gracchorum pater, rerum gestarum magnitudine, & honorum atque uitæ dignitate illustres uiri, dissenserunt sæpenumero de republica: & ea, siue qua alia re non amici fuerunt. Ea simultas cum diu mansisset, & solemni die Ioui epulum libaretur, atque ob id sacrificium senatus in Capitolio epularetur: fors fuit, ut apud eandem mensam duo illi iunctim locarentur. Tum quasi Dijs immortalibus arbitris, in conuiuio Iouis Opt. Max. dextras eorum conducentibus, repentè amicissimi facti, neque solum amicitia incepta, sed affinitas simul instituta. Nam P. Scipio filiam uirginem habens iam uiro maturam, ibi tunc eodem in loco despondit eam Tiberio *Graccho, quem probauerat elegeratque, exploratissimo iudicij tempore, dum inimicus est. Aemilius quoque* Lepidus, *& Fuluius* Flaccus *nobili genere, amplissimisque honoribus, & summo loco in ciuitate præditi, odio inter sese graui, & simultate diutina conflictati sunt. Posteà populus eos simul* CENSS. *facit.* Atque *illi, ubi uoce præconis renunciati sunt, ibidem in campo statim nondum dimissa concione, ultro uterque & pari uoluntate coniuncti complexique sunt. Exque eo die, & in ipsa censura, & posteà, iugi concordia fidissimè amicissimeque uixerunt.*

Quæ

Quæ dicantur uocabula ancipitia: & quòd honoris quoque uocabulum ancipiti sententia fuerit. Cap. IX.

Est plurifariam uidere, atque animaduertere in ueteribus scriptis, pleraque uocabula, quę nunc in sermonibus uulgi unam, certamque rem demonstrent, ita fuisse media & communia, ut significare & capere possent duas inter sese res contrarias. Ex quibus quædam satis nota sunt: ut tempestas, ualetudo, facinus, dolus, gratia, industria. Hæc enim ferè iam uulgatum est ancipitia esse, & utroque uersus dici posse. Vocabula ancipitia *Periculum etiam, & uenenum, & contagium, non uti nunc dicuntur, pro malis tantum dicta esse multum exemplorum eiusmodi reperias. Sed* Ho*norem quoque mediam uocem fuisse, & ita appellatum, ut etiam malus honos diceretur, et significaret iniuriam, id profectò rarissimum est. Quintus autē Metellus* N*umidicus in oratione, quā de triumpho suo dixit, his uerbis usus est. Qua in re quanto uniuersi me unum antestatis, tanto uobis, quàm mihi, maiorem iniuriam atq; contumeliam facit Quirites: et quanti probi iniuriam facilius accipiunt, quàm alteri tradunt, tantò ille uobis, quàm gratiam mihi, peiorem honorem habuit. Nam me iniuriam ferre, uos facere uult Quirites: ut hic conquestio, istic uituperatiò relinquatur. Honorem, inquit, peiorem uobis habuit, quàm gratiam mihi: cuius uerbi sentētia est, quam ipse quoq; suprà dicit, maiore uos affecit iniuria & contumelia, quàm me. Præter huius autem*

Periculū. Venenū. Contagiū Honos malum.

uerbi

uerbi notionem, adſcribendam eſſe hanc ſententiam ex oratione Q. Metelli exiſtimaui, ut definiremus Socratis eſſe decretum.

Κάκιον εἶναι τὸ ἀδικεῖν τοῦ ἀδικεῖσθαι.

Quòd æditimus uerbum Latinum ſit. Cap. x.

Aeditimus. Aedituus

AEditimus uerbum Latinum eſt, & uetus: ea forma dictum, qua Finitimus & Legitimus. Sed pro eo à pleriſque nunc æditıuus dicitur, noua & cõmentitia uſurpatione, quaſi à tuendis ædibus appellatus. Satis hoc eſſe potuit admonendi gratia dixiſſe, propter agreſtes quoſdam & indomitos certatores: qui niſi autoritatibus adhibitis, non comprimuntur. Marcus Varro in libro ſecundo ad Marcellũ de Latino ſermone, æditimum dici oportere cenſet magisquàm æditıuum: quod alterum ſit recenti nouitate fictum, alterum antiqua origine incorruptũ. Liuius quoque (ut opinor) in Proteſilaodamia, Clauſtritimum dixit, qui clauſtris ianuæ præeſſet: eadem ſcilicet figura, qua æditimum dici uidebat, qui ædibus præeſt. In Verrem M. Tullij in exemplaribus fideliſſimis, ita inueni ſcriptum: Aeditimi, cuſtodesque maturè ſentiunt. In libris autem uulgatis ædıtui ſcriptum eſt. Pomponij fabula Attellana eſt, quæ ita inſcripta eſt, Aeditimus: in qua hic uerſus eſt:

Liuiũ Andronicum poetã intellige.

Qui poſtquam tibi appareo, atque æditimor in templo tuo.

Titus autem Lucretius in carmine ſuo, pro æditıuis, æditıuentes appellat: -Oneratáq; paſſim

Cuncta cadaueribus cæleſtũm templa manebant,
Hoſpitibus loca quæ complerant æditıuentes.

Errare

Errare istos, qui spe & fiducia latendi peccent, cum latebra peccati perpetua nulla sit: & super ea re Peregrini philosophi sermo, ex Sophoclis poëtæ sententia. Cap. XI.

Philosophum nomine Peregrinum, cui posteà cognomentum Proteus factum est, uirum grauem atque constantem uidimus, cum Athenis essemus, diuersantem in quodam tugurio extra urbem. Cumque ad eum frequenter uentitaremus, multa hercle dicere eum utiliter, & honestè audiuimus, in quibus id fuit, quod præcipuum auditu meminimus: Virum quidem sapientem non peccaturum esse dicebat, etiã si peccasse eum dij atque homines ignoraturi forent. Non enim pœnæ aut infamiæ metu, non esse peccandum censebat: sed iusti, honestique studio, & officio. Si qui tamen non essent tali uel ingenio, uel disciplina præditi, uti se ui sua, ac sponte facilè à peccando tenerent: eos omneis tunc peccare procliuius existimabat, cùm latere posse id peccatum putarent, impunitatemque ex ea latebra sperarent. At si sciant, inquit, homines nihil omnium rerum diutius posse celerari, suppressius prudentiusque peccabitur. Propterea uersus istos Sophoclis prudentissimi poetarum in ore esse habendos dicebat: Peregrinus philosophus. Proteus.

Πρὸς ταῦτα κρύπτε μηδὲν ὡς ἅπανθ' ὁρῶν
Καὶ πάντ' ἀκούων πάντ' ἀναπτύσσει χρόνος.

Alius quidem ueterum poëtarum, cuius nomẽ mihi nunc memoriæ non est, Veritatem temporis filiam esse dixit. Veritas temporis filia.

Facceta

Faceta responsio M. Ciceronis amolientis a se crimen manifesti mendacij. Cap. XII.

Rethoricum pręceptum.

HAec quoq; disciplina rhetorica est, callidè & cum astu res criminosas, citra peticulum confiteri: ut si obiectum sit turpe aliquid, quod negari non queat, responsione ioculari eludas, & rem facias risu magis dignam, quàm crimine, sicut fecisse Ciceronem scriptum est, cum id, quod inficiari non poterat, urbano facetoque dicto diluit. N*am cum emere uellet in palatio domum, & pecuniam in pręsens non haberet, a P. Sylla, qui tum reus erat, mutua* H S. *uicies tacitè accepit. Ea res tamen priusquam emeret, prodita est, & in uulgus exiuit: obiectumque ei est, quòd pecuniam domus emendæ causa, a reo accepisset. Tum Cicero inopinata opprobratione permotus, accepisse se negauit: ac domum quoque se empturum negauit. Atque adeo, inquit, uerum sit, accepisse me pecuniam, si domum emero. Sed cum postea emisset, & hoc mendacium in senatu ei ab inimicis obijceretur, risit satis: atque inter ridendum,* ἀκοινώνητοι, *inquit, homines estis, cum ignoratis prudentis, & cauti patrisfamiliàs esse, quod emere uelit, empturum sese negare: propter competitores emptionis.*

Intra calendas cum dicitur, quid significet, utrum ante calendas, an calendis an utrunque. Atque inibi quid sit in oratione Marci Tullij, intra Oceanum, & intra montem Taurum, & in quadam epistola intra modum. Cap. XIII.

Cum

CVm Romę a COSS. *iudex extra ordinem datus, pronuntiare intra calendas iussus essem, Apollinarem Sulpitium doctum hominem percontatus sum, an his in uerbis intra calendas, ipse quoque calendæ tenerentur: Dixiq́; ei, me uidelicet datum iudicē, calendasq́; mihi productas, ut intra eum diē pronuntiarem. Cur, inquit, hoc me potius rogas, quàm ex istis aliquem peritis studiosisq́; uiris, quos adhibere in consilium iudicaturi soletis? Tum illi ita ego respondi: Si aut de uetere inquam iure, aut recepto, aut controuerso, aut ambiguo, aut nouo, aut constito discendum esset, issem planè suscitatum ad istos, quos dicis: sed cum uerborum Latinorum sententia, usus, ratio exploranda sit, læuus profectò & cæcus animi forem, si cùm haberem tui copiam issem magis ad alium, quàm ad te. Audi igitur, inquit, de ratione uerbi quid existimem: sed eo tamen pacto, ut id facias, non quod ego de proprietate disseruere, sed quod in ea re omnium pluriumúe consensu obseruari cognoueris. Non enim uerborum tantum communium ueræ atque propriæ significationes longiore usu mutantur, sed legum quoque ipsarum iussa consensu tacito obliterantur. Tum deinde disseruit, me & plerisque alijs audientibus, in hunc ferme modum: Cum dies, inquit, ita præfinita est, ut iudex in calend. pronuntiet, occupauit iam hæc omnes opinio, non esse dubium, quin ante Calendas iure pronuntietur. Et id tātum ambigi uideo, quòd tu quæris, an Calend. quoque iure pronuntietur. Ipsum autem uerbum sic*

Intra Ca

proculdubio

borum est. Ea omnia cũ Apollinaris scitè perquàm, atque enucleatè disputauisset, tum ego hæc dixi: Cordi, inquam, mihi fuit, priusquam ad te irem, quærere explorareque, quonam modo ueteres nostri particula ista, qua de agitur, usi sint: atque ita inuenimus Tullium in tertia in Verrem scripsisse: Est autem modò locus intra Oceanum iam nullus, neque tam longinquus, neque tam reconditus, quo non per hæc tempora nostrorum hominum libido iniquitasq; peruaserit. Intra Oceanum dicit contra rationem suam. Non enim uult (opinor) dicere in Oceano. Terras enim demonstrat omneis, quæ Oceano ambiuntur, ad quas à nostris hominibus adiri potest, quæ sunt citra Oceanum, non in Oceano. Neque enim uideri potest insulas significare nescio quas, quæ penitus esse intra æquora ipsa Oceani dicuntur. Tunc Sulpitius Apollinaris renidens, Non mehercle inargutè, inquit, nec incallidè opposuisti hoc Tullianum: sed Cicero intra Oceanum, non (ut tu interpretare) citra Oceanum dixit. Quid enim potest dici citra Oceanum esse, cum undique Oceanus circunscribat omneis terras, et ambiat? Nã citra quod est, id extra est. Qui autem potest intra esse dici, quod extra est? Sed si ex una tantum parte orbis Oceanus foret, citra Oceanum esse dici potest, uel ante Oceanum. Cùm uerò omnes terras omnifariam & undique uersum circunfluat, nihil citra eum est: sed undarum illius ambitu terris omnibus conuallatis, in medio eius sunt omnia, quæ intra oras eius inclusa sunt. Sicuti hercle sol nõ citra cœlum uertitur,

sed

sed in cælo, & intra cælum. Hæc tunc Apollinaris scitè acuteque dicere uisus est. Sed posteà in libro M. Tullij epistolarum ad Ser: Sulpitium, sic dictum esse inuenimus: intra modum, ut intra Calendas dicunt, qui dicere citra Calendas uolunt. Verba hæc Ciceronis sunt, quæ apposui: Sed tamen quoniam effugi eius occasionem, qui fortasse arbitraretur me hanc rem imperitè non putare, si perpetuò tacerem, modicè hoc faciam, aut etiam intra modum, ut & illius uoluntati, & meis studiis seruiam. Modicè *dixerat hoc faciam: id est, cum modo æquo, & pari. Deinde quasi hoc displiceret, & corrigere id uellet, addidit: Aut etiam intra modum. Per quod minus sese ostendit id facturum esse, quàm quod fieri modicè uideretur: id est non ad ipsum modum, sed retro paululum, & citra modum.* In *oratione etiam, quã pro P. Sestio scripsit, intra montem Taurum sic dicit, ut non significet in monte Tauro, sed usque ad montem* Taurum *cum ipso monte. Verba sunt hæc ipsius M. Tullij ex ea quam dixi oratione: Antiochum magnum illum maiores nostri magna belli contentione, terra mariq́ue superatum, intra montem Taurum regnare iusserunt: Asiam, qua illum multarunt, Attalo ut is in ea regnaret, condonarunt.* I*ntra montem, inquit,* T*aurum regnare iusserunt: quod non perinde est, ut* I*ntra cubiculum dicimus: nisi uideri potest, id esse* I*ntra montem, quod est* I*ntra regiones, quæ Tauri montis obiectu separantur. Nam sicut qui intra cubiculum est, is non in cubiculi parietibus, sed intra parietes est, quibus cubiculum*

Intra modum. Modice.

lum includitur, qui tamen ipsi quoque parietes in cubiculo sunt: ita qui regnat intra montem Taurum non solum in monte Tauro regnat, sed in iis etiam regionibus, quæ Tauro monte clauduntur. Num igitur secundum istam uerborum M. Tullij similitudinem, qui iubetur, Intra Calendas pronuntiare: is & ante Calendas, & ipsis calendis iure pronuntiare potest? Neque id fit quasi priuilegio quodam inscitæ consuetudinis, sed certa rationis obseruatione: cùm omne tempus quod Calendarum die includitur, intra Calendas esse rectè dicitur.

Saltem particula, quam uim habeat, & quam originem. Cap. XIIII.

Saltem particula, quam haberet principalem significationem, quæq; uocis istius origo esset, quærebamus. Ita enim primitus factam esse apparet, ut quæ uideatur sicuti quædam supplementa orationis temere & inconditè assumpta. Atq; erat qui diceret legisse se in grammaticis commentarijs P. Nigidij, Saltem ex eo dictum, quod esset, si aliter. Idque ipsum dici solitum per defectionem. Nam plenam esse sententiam, si aliter non potest. Sed id nos in ijsdem commentarijs Nigidij, cum eos nõ (opinor) incuriosè legissemus, nusquam inuenimus. Videntur autem uerba ista, si aliter non potest, a significatione quidem uoculæ huius, de qua quærimus, non abhorrere: sed tot uerba tamen in paucissimas literas cludere, improbæ cuiusdam subtilitatis est. Fuit etiã qui diceret, homo in libris atque literis assiduus, sal

tem sibi dictum uideri, u, media litera extrita. Salutem enim antè dictum, quod nos saltem diceremus. Nam cum alia quædam petita, & non impetrata sunt: tum solemus, inquit, quasi extremum aliquid petituri, quod negari minimè debeat, dicere, hoc saltem fieri aut dari oportere: tanquam salutem postremò petentes, quam & impetrari certè, & obtineri, sit æquissimum. Sed hoc itidem non illepidè quidem fictum, nimis tamen esse uidetur commentitium. Censuimus igitur amplius quærendum.

Quod Sisenna in libris historiarum aduerbijs huiuscemodi sæpenumero usus est, celatim, uelitatim, saltuatim Cap. XV.

Aduerbia in im.

CVm lectitaremus historiam Sisennæ, assiduè huiuscemodi figuræ aduerbia in oratione eius animaduertimus: cuiuscemodi sunt hæc, cursim, properatim, celatim, uelitatim, saltuatim. Ex quibus duo *prima, quia sunt notiora, exemplis non indigebant: reliqua in historiarum sexto sic scripta sunt. Quàm maximè celatim poterat in insidijs suos disponit.* Itē *alio in loco: Nos una æstate in Asia & Græcia literis gesta, idcirco continentia mandauimus, ne uelitatim aut saltuatim scribendo, lectorum animos impediremus.*

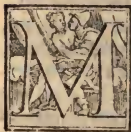
Celatim. Velitatī. Saltuatī.

A. GEL-

A· GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER TERTIVSDECIMVS.

Inquisitio uerborum istorum M.Tullij curiosior, quæ sunt in libro primo Antonianarum. Multa autē impendere uidentur, prǽter naturam etiā, prǽterq; fatum: tractatumq; an idem duo ista significēt, fatum atq; natura, an diuersum. Cap. 1.

ARCVS Cicero in primo Antonianarum ita scriptum reliquit: Hunc igitur ut sequerer properaui, quē presentes nō sunt secuti: non ut proficerem aliquid (neq; enim sperabā id, nec præstare poteram) sed, ut si quid mihi humanitus accidisset (multa autem impendere uidentur, præter naturam etiam, præterque fatum) huius diei uocem testem reipublicæ relinquerem meæ perpetuæ erga se uoluntatis. Præter naturam, inquit præterque fatum. An utrunque idem ualere uoluerit, fatum atq; naturam, & duas res ἀνθ᾽ἑνὸς ὑποκειμένου, πεπρωμένην καὶ φύσιν*: an uerò diuiserit separaritq;, ut alios casus natura ferre uideatur, alios* Preter naturam. Preter fatum.

tum, considerandum equidem puto. Atque id maximè requirendum, qua ratione dixerit accidere multa humanitus posse, præter fatum: quando sic ratio & ordo, & insuperabilis quædam necessitas fati constituitur, ut omnia intra fatum claudenda sint: nisi illud sanè Homeri *secutus est:*

Μὴ καὶ ὑπὲρ μοῖραν δόμον ἄϊδος εἰσαφίκηαι.

N*ihil autem dubium est, quin uiolentam & inopinatam mortem significauerit: quæ quidem potest rectè uideri accidere præter naturam. Sed cur id quoque genus mortis extra fatum posuerit, neque operis huius est explorare, neque temporis.* I*llud tamen non prætermittendum est, quòd Vergilius quoq; idipsum quod Cicero de fato opinatus est: cum hoc in quarto libro dixit de Elisa, quę mortem per uim potita est:*

N*am quia nec fato, merita nec morte peribat.*

tanquam in faciendo fine uitæ, quæ uiolenta sunt, non uideantur è fato uenire. Demo-sthenes. *Demosthenis autem, uiri prudentia pari atque facundia præditi: uerba idem ferè significantia de natura atque fato M. Cicero secutus uidetur.* I*ta enim scriptum est in oratione illa egregia, cui titulus est* περὶ στεφάνου: ὁ μὲν τοῖς γονεῦσι νομίζων μόνον γεγεννῆσθαι, τὸν τῆς εἱμαρμένης καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον περιμένει· ὁ δὲ καὶ τῇ πατρίδι ὑπὲρ τοῦ μὴ ταύτην ἐπιδεῖν δουλεύουσαν, ἀποθνήσκειν ἐθελήσει. *Quod Cicero fatum, atque naturam uidetur dixisse: id multo antè Demosthenes* τὴν πεπρωμένην, καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον *appellauit.* Αὐτόματος *enim* θάνατος, *quasi naturalis & fatalis, nulla extrinsecus ui coactus uenit.*

Super

Super poëtarum Pacuuij & Accij colloquio familiari in oppido Tarentino. Cap. II.

QVibus etiam & studium fuit, uitas atque ætates doctorum hominum quærere, ac memoriæ tradere, de M. Pacuuio, & L. Accio tragicis poëtis, historiam scripserunt huiuscemodi. Cum Pacuuius, inquiunt, grandi iam ætate & diutino corporis morbo affectus, Tarentum ex urbe Roma concessisset, Accius tunc haud paruo iunior proficiscens in Asiam, cum in oppidum uenisset, diuertit ad Pacuuium, comiterque inuitatus, plusculis ab eo diebus retentus, tragœdiam suam, cui Atreus nomen est, desideranti legit. Tum Pacuuium dixisse aiunt, sonora quidem esse quæ scripsisset, & grandia: sed uideri ea tamen sibi duriora paulum & acerbiora. Ita est, inquit Accius, uti dicis: neque id sanè me pœnitet. Meliora enim fore spero, quæ deinceps scribam. Nam quod in pomis est, itidem, inquit, esse aiunt in ingenijs: quæ dura, & acerba nascuntur, post fiunt mitia, & iucunda. Sed quæ gignuntur statim uieta & mollia, atque in principio sunt uiuida: non matura mox fiunt, sed putria. Relinquendum igitur uisum est in ingenio, quod dies atq; ætas mitificet.

M. Pacuuius.
L. Accius

An uocabula hæc, necessitudo & necessitas, differenti significatione sint. Cap. III.

RIsu prorsus atque ludo res digna est, cum pleriq; grammaticorum asseuerant, necessitudinem

& necessitatem mutare longè differreq́; ideo quòd necessitas sit uis quæpiam premens & cogens: necessitudo autem dicatur ius quoddam & uinculum religiosæ coniunctionis: idq́; unum solitarium significet. Sicut autem nihil quicquam interest, suauitudo dicas an suauitas, sanctitudo an sanctitas, acerbitudo an acerbitas, acritudo an (quod Accius in Neoptolemo scripsit) acritas: ita nihil rationis dici potest, quin necessitudo & necessitas separentur. Itaque in libris ueterum uulgò reperias necessitudinem dici, pro eo quod necessum est: sed necessitas sanè pro iure officioq́; obseruantiæ affinitatis'ue infrequens est: quanquàm qui ob hoc ipsum ius affinitatis familiaritatis'ue coniuncti sunt, necessarij dicuntur. Reperi tamen in oratione C. Cęsaris, qua Plautiam rogationem suasit, necessitatem dictam pro necessitudine, id est iure affinitatis. Verba hęc sunt: Equidem mihi uideor pro nostra necessitate, non labore, non opera, non industria defuisse. Hoc ego scripsi de utriusque uocabuli indifferentia, admonitus fortè uerbi istius, cum legerem Sempronij Asellionis ueteris scriptoris quartum ex historia librum, in quo de P. Africano Pauli filio ita scriptum est: Nam se patrem suum audisse dicere L. Aemilium Paulum, minus bonum imperatorem signis collatis decertare: nisi summa necessitudo, aut summa ei occasio data esset.

Acerbitas. Acerbitudo. Acritas. Acritudo. Necessitas.

Olympiadis Alexandri matris, comis ac prudens ad filium rescriptio. Cap. IIII.

IN plerisq; monumentis rerum ab Alessandro gestarum

starum, & paulò antè in libro M. Varronis *qui inscriptus est* Orestes, *uel de insania, Olympiadem Philippi uxorem festiuißimè rescripsisse legimus Alexandro filio. Nam cum is ad matrem ita scripsisset: Rex Alexander* Iouis *Ammonis filius Olympiadi matri salutem dicit*, Olympias *ei rescripsit ad hanc sententiam*: Amabo, inquit, mi fili quiescas, *neq; deferas me, neq; criminere aduersum Iunonem. Malum mihi prorsum illa magnum dabit, cum tu me literis tuis pellicem illi esse confiteris. Ea mulieris scite atq; prudentis erga ferocẽ filium comitas, sensim & comiter admonuisse eum uisa est: deponendũ esse opinionem uanã, quam ille ingentibus uictorijs, & adulantiũ blandimẽtis, & rebus supra fidem prosperis imbiberat, genitum esse sese de Ioue.* Olimpia disprudẽs rescriptũ.

De Aristotele, Theophrasto, & Menedemo philosophis: deq; eleganti uerecundia Aristotelis, successorem diatribæ suæ eligentis. Cap. v.

A*Ristoteles philosophus, annos iam ferè natus duo & sexaginta, corpore ęgro affectoq;, ac spe uitaq; tenui fuit.* Tunc *omnis eius sectatorum cohors ad eum accedit, orantes obsecrantesq;, ut ipse deligeret loci sui & magisterij successorem: quo post summum eius diem, perinde ut ipso, uterentur ad studia doctrinarum complenda excolendaq;, quibus ab eo imbuti fuissent. Erant tunc in eius ludo boni multi: sed pręcipui duo, Theophrastus & Menedemus. ingenio ij atque doctrinis cęteros pręstabant. alter ex insula Lesbo fuit. Menedemus autem Rhodo.* Theophrastus Menedemus.

Aristoteles respondit, facturum esse quod uellent, cum id sibi foret tempestiuum. Posteà breui tempore cum ijdem illi, qui de magistro destinando petierant, præsentes essent, uinum ait, quod tum biberet, non esse id ex ualetudine sua, sed insalubre esse atque asperum: ac proptereà quæri debere exoticũ, uel Rhodium *aliquod, uel Lesbium. Id sibi utrunque ut curarent, petiuit: usurumque eo dixit, quod sese magis iuuisset. Eunt, curant, inueniunt, adferunt. Tũ Aristoteles Rhodium petit, degustat: Firmum, inquit, hercle uinum, & iucundum.* Petit *mox* Lesbiũ, *quo item degustato: Vtrunque, inquit, oppido bonũ: sed* ἡδίων ὁ λέσβιος. *Id ubi dixit, nemini fuit dubiũ, quin lepidè simul & uerecundè, successorem illa uoce sibi, non uinum delegisset.* Is *erat è Lesbo Theophrastus, homo suauitate insigni linguę pariter atq; uitæ. Itaque non diu post Aristotele uita defuncto, ad* Theophrastum *omnes concesserunt.*

Vinum Rhodiũ. Vinum Lesbium. Aristotelis uerecundia in successores eligendo.

Quid ueteres Latini dixerunt, quas Græci προσῳδίας appellant: & item quòd uocabulum barbarismi non usurpauerint neque Romani antiquiores, neque Attici. Cap. VI.

Accentus quorundã nominũ.

Q*Vas Græci* προσῳδίας *dicunt, eas ueteres docti, tum notas uocum, tum moderamenta, tum accentiunculas, tum uoculationes appellabant. Quod nunc autem barbarè quem loqui dicimus, id uitium sermonis, non barbarum esse, sed rusticum: et cum eo uitio loquentes, rusticè loqui dictitabant. Publius Nigidius in commentarijs grammaticis:*

Rusticus

Rusticus fit sermo, inquit, si aspires perperam. Itaque id uocabulum quod dicitur uulgò barbarismus, qui ante diui Augusti ætatem purè atque integrè locuti sunt, an dixerint, nondũ equidem inueni. Rusticè loqui Barbarismus.

Diuersum de natura leonum dixisse Homerum in carminibus, & Herodotum in historijs.
Cap. VII.

LEAENAS *inter omnem uitam semel parere, eoque uno partu nunquàm edere plures quàm unum, Herodotus in tertia historia scriptum reliquit. Verba ex eo libro hæc sunt:* ἡ δὲ δὴ λέαινα, ἐὸν ἰσχυρότατον, καὶ θρασύτατον, ἅπαξ ἐν τῷ βίῳ τίκτει ἕν. τίκτουσα γὰρ συνεκβάλλει τῷ τέκνῳ τὰς μήτρας, τὸ δὲ αἴτιον τούτου τοῦτ' ἐστὶν, ἐπεὶ ἂν ὁ σκύμνος ἐν τῇ μήτρῃ ἐὼν ἄρχηται διακινεόμενος, ὁ δὲ ἔχων ὄνυχας θηρίων πολλὸν πάντων ὀξυτάτους, ἀμύσσει τὰς μήτρας. αὐξανόμενός τε δὴ πολλῷ μᾶλλον ἐπικνέεται καταγράφων. πέλας τε δὴ ὁ τόκος ἐστὶ, καὶ τὸ παράπαν λείπεται αὐτέων ὑγιὲς οὐδέν. Leænæ partus. Herodotus.

Homerus autem leones (sic enim fœminas quoque uirili genere appellat) quod grammatici ἐπίκοινον *uocant, plures gignere atque educare catulos dicit. Versus quibus hoc apertè demonstrat, hi sunt:*

εἱστήκει ὥς τίς τε λέων περὶ οἷσι τέκεσσιν
ᾧ ῥά τε νήπι' ἄγοντι συναντήσονται ἐν ὕλῃ
ἄνδρες ἐπακτῆρες.

Item alio in loco idem significat:

πυκνὰ μάλα στενάχων, ὥς τε λὶς ἠϋγένειος
ᾧ ῥά θ' ὑπὸ σκύμνους ἐλαφηβόλος ἁρπάσῃ ἀνὴρ,
ὕλης ἐκ πυκινῆς. ὁ δέ τ' ἄχνυται ὕστερος ἐλθὼν

πολλὰ

πολλὰ δέ τ' ἀγκὲ ἐπῆλθε μετ' ἀνέρος ἴχνι ἐρευνῶν
εἴποθεν ἐξεύροι μάλα γὰρ δριμὺς χόλος αἱρεῖ.

Ea nos dissensio atque diuersitas cum agitaret, inclytissimi poëtarum & historicorum nobilissimi, placuit libros Aristotelis philosophi inspici, quos de animalibus exquisitissimè composuit: in quibus quod super ista re scriptum inuenirémus, cum ipsius Aristotelis uerbis in his commentarijs scriberemus. Verba Aristotelis hæc sunt ex lib. de histor. animalium VI.

Λέων δ' ἔτι μὲν ὀχεύει ὄπισθεν, καὶ ἔστιν ὀπισθουρητικὸν, εἴρηται πρότερον, ὀχεύει δὲ τίκτει οὐ πᾶσαν ὥραν, καθ' ἕκαστον μέντοι ἐνιαυτόν. τίκτει μὲν οὖν τοῦ ἔαρος τίκτει δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δύο. τὰ μέντοι πλεῖστα ἕξ. τίκτει δ' ἐνίοτε καὶ ἕν. ὁ δὲ λεχθεὶς μῦθος περὶ τοῦ ἐκβάλλειν τὰς ὑστέρας τίκτοντα, ληρώδης ἐστίν. συνετέθη δὲ ἐκ τοῦ σπανίους εἶναι τοὺς λέοντας, ἀποροῦντος τὴν αἰτίαν τοῦ τὸν μῦθον συνθέντος. σπάνιον γὰρ τὸ γένος τῶν λεόντων, καὶ οὐκ ἐν πολλῷ γίγνεται τόπῳ, ἀλλὰ τῆς εὐρώπης ἁπάσης ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ ἀχελώου καὶ τοῦ νέσσου ποταμοῦ, τίκτει δὲ καὶ ὁ λέων πάνυ μικρὰ οὕτως, ὥστε δίμηνα ὄντα μόλις βαδίζειν, οἱ δ' ἐν συρίᾳ λέοντες τίκτουσι πεντάκις. τὸ πρῶτον πέντε εἶτα ἀεὶ ἑνὶ ἐλάττονα. μετὰ δὲ ταῦτα οὐκ ἔτι οὐδὲν τίκτουσιν, ἀλλ' ἄγονοι διατελοῦσιν. οὐκ ἔχει δὲ ἡ λέαινα χαίτην, ἀλλ' ὁ ἄῤῥην ὁ λέων. βάλλει δὲ ὁ λέων τοὺς κυνόδοντας καλουμένους τέτταρας μόνους, δύο μὲν ἄνωθεν, δύο δὲ κάτωθεν, βάλλει δὲ ἑξάμηνος ὢν τὴν ἡλικίαν.

Quòd Afranius poëta prudenter, & lepidè, Sapientiam filiam esse usus & memoriæ dixit. Cap. VIII.

Sapiétiæ parentes.

MAximè hoc atque uerissimè Afranius poëta de gignenda comparandáque Sapientia opinatus

tus est: quò I eam filiam esse usus & memoriæ dixit. Eo nanque argumento demonstrat, qui sapiens esse rerum humanarum uelit, non libris solis, neque disciplinis rhetoricis dialecticisque opus esse: sed oportere eum uersari quoque, exercerique in rebus cominus noscendis periclitandisque, eaque omnia acta et euenta firmiter meminisse: & perinde sapere ac consulere ex ijs, quæ pericula ipsa rerum docuerunt, nō quæ libri tantùm aut magistri, per quasdam inanitates uerborum & imaginum, tanquam mimo aut insomnio delectauerint. Versus Afranij sunt in toga-ta, cui Sellæ nomen est:

Vsus me genuit, mater peperit Memoria.

Σοφίαν *uocant me Graij, uos Sapientiam.*

Item uersus est in eandem fermè sententiam Pacuuij: quem Macedo philosophus uir bonus, familiaris meus, scribi debere censebat pro foribus omnium templorum. Macedo philosophus.

Ego odi homines ignaua opera, & philosopha sententia.

Nihil enim fieri posse indignius, neque intolerātius dicebat, quàm quò I homines ignaui ac desides, operti barba & pallio, mores & emolumenta philosophiæ in linguę, uerborumque artes conuerterent: & uitia facundissimè accusarent, intercutibus ipsi uitijs madentes. Ignaui philosophi.

Quid Tullius Tyro in commentarijs scripserit de Suculis & Hyadibus, quæ sunt stellarum uocabula.

Cap. IX.

TVllius Tyro M. Ciceronis alumnus & libertus, Tyro.

adiu-

adiutorq; in literis studiorum eius fuit. Is libros complures de usu atq; ratione linguæ Latinæ, item
Pãdectæ. *de uarijs atque promiscuis quæstionibus composuit. In ijs esse præcipui uidentur, quos Græco titulo πανδέκτας libros inscripsit: tanquam omne rerum atque doctrinarum genus cõtinenteis. Ibi de ijs stellis,*
Suculæ. Hyades. *quæ appellantur Suculæ, hoc scriptum est: Adeò, inquit, ueteres Ro. literas Græcas nesciuerunt, & rudes Græcæ linguæ fuerunt, ut stellas quæ in capite Tauri sunt, propterea suculas appellarint, quòd eas ὑάδας Græci uocant: tanquàm id uerbum Latinũ Græci uerbi interpretamentum sit: quia Græcæ ὕες, sues Latinè dicantur. Sed ὑάδας, inquit, οὐκ ἀπὸ τῶν ὑῶν, ita ut nostri opici putauerunt, sed ab eo quod est, ὕειν, appellantur. Nam & cum oriuntur & cum occidunt, tempestates, pluuias, largosq; imbres cient: Pluere autẽ Græca lingua ὕειν dicitur. Hæc quidem Tyro in Pandectis. Sed enim ueteres*
Opici. *nostri, non usque eò opici & agrestes fuerunt, ut stellas hyadas idcirco suculas nominarent: quod ὕες Latinè sues dicantur: sed ut quod Græci ὑπὲρ, nos super dicimus: quod illi ὕπτιος, nos supinus: quod ὑφορβὸς, nos subulcus: quod item illi ὕπνος, nos pri-*
Somnus. *mo sypnus, deinde per y Græcæ, Latinæq; o literas cognationem, sopnus: sic quod ab illis ὑάδες, a nobis primò syades, deinde suculæ appellatæ. Stellæ autem istæ non in capite Tauri sunt, ut Tyro dicit: nullum enim uidetur præter eas stellas Tauri caput: sed eæ ita circulo, qui Zodiacus dicitur, sitæ locatæq; sunt, ut ex earum positu species quædam, & simulachrum*

esse uideatur Tauri capitis: sicuti cæteræ partes, & reliqua imago Tauri conformata, & quasi depicta est locis regionibusq; earum stellarum, quas Græci πλειάδας, nos Vergilias uocamus.

Quid sororis ἔτυμον dixerit Labeo Antistius: & quid fratris Nigidius. Cap. x.

Labeo Antistius, iuris quidem ciuilis disciplinam principali studio exercuit, & consulentibus de iure publicè responsitauit, cæterarum quoque bonarum artium non expers fuit, & in grammaticam sese, atque dialecticam literasq; antiquiores altioresq; penetrauerat: Latinarumq; *uocũ origines rationesque percalluerat: eaq; præcipuè scientia ad enodandos plerosque iuris laqueos utebatur. Sunt adeò libri post mortem eius editi, qui posteriores inscribuntur: quorum librorum tres continui tricesimus octauus, tricesimusnonus, & quadragesimus, pleni sunt † id genus rerum, ad enarrandam & illustrandam linguam* Latinam *conducentium.* Præ*tereà in libris, quos ad* Prætoris *edictum scripsit, multa posuit. partim lepidè atque argutè reperta, sicuti hoc est, quod in quarto ad edictum libro scriptum legimus: Soror, inquit, appellata est, quòd quasi seorsum nascitur, separaturque ab ea domo; in qua nata est, & in aliam familiam transgreditur. Fratris autem uocabulum* P. *Nigidius homo impensè doctus, non minus arguto subtiliq́ue* ἐτύμῳ *interpretatur: Frater, inquit, est dictus, quasi ferè alter.*

Labeo Antistius.

† omne genus.

Frater.

Quem

in negotijs agendis loqui non est otium. Dominum autem, inquit, conuiuij esse oportet non tam lautum, quam sine sordibus: & in conuiuio legi non omnia debent, sed ea potissimum, quæ simul sint βιωφελῆ, & delectent. Neque non de secundis quoque mensis, cuiusmodi esse eas oporteat, præcipit. His enim uerbis utitur: Bellaria, *inquit, ea maximè sunt mellita, quæ mellita non sunt: πέμμασιν enim cum πέψει, societas infida. Quod Varro in hoc libro dixit bellaria, ne quis fortè in ista uoce hæreat: significat id uocabulum omne mensæ secundæ genus. nam quæ τραγήματα Græci, aut πέμματα dixerunt: ea ueteres nostri bellaria appellauerunt. Vina quoq; dulciora est inuenire in comœdijs antiquioribus hoc nomine appellata, dictaque esse ea Liberi bellaria.* Bellaria. Tragemata.

Tribunos plebis prehensionem habere, uocationem non habere. Cap. XII.

IN *quadam epistola Attei* Capitonis *scriptum legimus, Labeonem Antistium, legum atque morum Po. Ro. iurisque ciuilis doctum apprimè fuisse. Sed agitabat, inquit, hominem libertas quædam nimia atque uecors: usque eò, ut D. Augusto iam principe, & remp. obtinente, ratum tamen pensumque nihil haberet, nisi quod iustum sanctumque esse in* Romanis *antiquitatibus legisset. Ac deinde narrat, quid idem* Labeo *per uiatorem à Trib. plebis uocatus, responderit: Cum à muliere, inquit, quadam tribuni plebis aduersum eum additi,* Gellianum *ad eum misissent ut ueniret, et mulieri responderet: iussit eum qui* Labeonis libertas.

missus

missus erat, redire, & Tribunis dicere, ius eos non habere, neque se, neque alium quenquam in causa uocandi: cum moribus maiorum Trib. pleb. prehensionem haberent, uocationem non haberent: posse igitur eos uenire, & prehendi se iubere, sed uocandi absentem ius non habere. Cum hoc in ea Capitonis, epistola sublegissemus idipsum postea in M. Varronis rerum humanarum uno & uicesimo libro enarratius scriptum inuenimus: uerbaque ipsa super ea re Varronis adscripsimus: In magistratu, inquit, habent alij uocationem, alij prehensionem, alij neutrum. Vocationem, ut COSS. *& cæteri qui habent imperium: prehensionem, ut Trib. Pleb. et alij, qui habent uiatorem: neque uocationem, neq; prehensionem, ut Quæst. & cæteri, qui neque lictorem habent, neque uiatorem. Qui uocationem habent, ijdem prehendere, tenere, abducere possunt: & hæc omnia, siue adsunt quos uocant, siue acciri iusserunt, Trib. Pleb. uocationem habent nullam. Neque minus multi imperiti, perinde atque haberent, ea sunt usi. Nam quidam non modò priuatum, sed etiã* COS. *in rostra uocari iusserunt. Ego Triumuir uocatus a Portio Trib. Pleb. non iui, autoribus principibus: et uetus ius tenui. Item Tribunus cum essem, uocari neminem iussi, neque uocatum a collega parere inuitum. Huius ego iuris, quod M. Varro tradit, Labeonem arbitror, uana tunc fiducia, cum priuatus esset, uocatum a Trib. non isse. Quæ (malum) autẽ ratio fuit, uocantibus nolle obsequi, quos confiteare ius habere prehendendi? Nam qui iure prehendi,*

hendi, is etiam in uincula duci poteſt. Sed quærentibus nobis, quam ob cauſam Tribuni, *qui haberent ſummam coercendi poteſtatem, ius uocandi non habuerint, illud occurrit: quòd Trib. Pleb. antiquitus creati uidentur, non iuri dicundo; nec cauſis quereliſque de abſentibus noſcendis: ſed interceſſionibus faciẽdis, quibus præſentes fuiſſent, ut iniuria, quæ coram fieret, arceretur. Ac propterea ius ad ſe uocandi ademptum: quoniam ut uim fieri uetarent, aſſiduitate eorum, & præſentium oculis opus erat.*

Quod in libris rerũ humanarũ M. Varronis ſcriptum eſt, Aediles & Quæſtores Pop. Ro. in ius a priuato ad Pretorem uocari poſſe. Cap. XIII.

C*Vm ex angulis ſecretiſque librorum ac magiſtrorum in medium iam hominum & in lucem fori prodiſſem, quæſitum eſſe memini; in pleriſque* Romę *ſtationibus ius publicè docentium aut reſpondentium, an Quæſtor Pop.* Ro. *ad Præto. in ius uocari poſſet.* Id *autem non ex otioſa quæſtione agitabatur: ſed uſus fortè natæ rei ita erat, ut uocandus eſſet in ius* Quęſtor. Non *pauci igitur exiſtimabant, ius uocationis in eum Prætori non eſſe: quoniam magiſtratus* Pop. Ro. *proculdubio eſſet: & neque uocari, neque, ſi uenire nollet, capi atque prehendi, ſalua ipſius magiſtratus maieſtate, poſſet. Sed ego qui tum aſſiduus in libris* M. *Varronis fui, cum hoc quæri dubitariq́ue animaduertiſſem, protuli unũ & uiceſimum rerum humanarum librum, in quo ita ſcriptum fuit: Qui poteſtatem neque uocationis po*

puli uiritim habent, neque prehensionis, eos magistratus a priuato in ius quoque uocari est potestas. M. Leuinius Aedilis curulis a priuato ad Prętorem in ius est † eductus: nunc stipati seruis publicis non modò prehendi non possunt, sed etiam ultro summouent populum. Hoc Varro in ea libri parte de Aedilibus. Suprà autem in eodem libro, Quæst. neq; uocationem habere, neq; prehensionem dicit. Vtraque igitur libri parte recitata, in Varronis omnes sententiam concesserunt: Quæstorque in ius ad prætorem uocatus est.

† deductus.

Verba ex libro Messalę Auguris, quibus docet qui sint minores magistratus, & Consulem Prætoremq; collegas esse: & quædam alia de auspicijs.
Cap. XIIII.

Pomęriũ.

POmœrium quid esset, Augures Po. Rom. qui libros de auspicijs scipserunt istiusmodi sententia definierunt: Pomœrium est locus intra agrum effatum, per totius urbis circuitum, ponè muros, regionibus certis determinatus, qui facit finem urbani auspicij. Antiquissimum autem pomerium quod a Romulo institutum est, Palatini montis radicibus terminabatur. Sed id pomœrium pro incrementis reipublicæ aliquoties prolatum est, & multos editosque colles circumplexum est. Habebat autē ius proferendi pomœrij, qui Pop. Rom. agro de hostibus capto auxerat. Propterea quæsitum est, ac nunc etiam in quæstione est, quam ob causam ex septem urbis montibus, cum cæteri sex intra pomœrium sint,

Auentinus solus, quæ pars non loginqua nec infrequens est, extra pomærium sit: neque id Ser. Tullius rex, neque Sylla, qui proferendi pomærij titulum quæsiuit, neque posteà D. *Iulius, cum pomærium proferret, intra essatos urbis fines incluserint. Huius rei Messala aliquot causas uideri scripsit. Sed præter eas omnes ipse unam probat, quòd in eo monte Remus urbis condendæ gratia auspicauerit, auesque irritas habuerit, separatusq; in auspicio a Romulo sit. Idcirco, inquit, omnes qui pomærium protulerunt, montem istum exeluserunt: quasi auibus obscænis ominosum. Sed de Auentino monte prætermittendum non putaui, quod non pridem ego in Elidis grammatici ueteris commentario offendi: in quo scriptum erat,* Auentinum antea, *sicuti diximus, extra pomærium exclusum: post autore* D. *Claudio receptum, & intra pomærii fines obseruatum.* In *edicto* COSS. *quo edicunt, quis dies comitiis centuriatis futurus sit, scribitur: Ex uetere forma perpetua, nequis magistratus minor de cœlo seruasse uelit.* Q*uæri igitur solet, qui sint magistratus minores. Super hac re meis uerbis nil opus fuit: quoniam liber Marci Messalę Auguris de* Auspiciis *primus cùm hæc scriberemus, fortè adfuit, propterea ex eo libro uerba ipsius Messalæ subscripsimus: Patriciorum auspicia in duas sunt potestates diuisa. Maxima sunt Consulum,* Prætorum, *Censorum. Neque tamen eorum omnium inter se eadem, aut eiusdem potestatis: ideo quòd Collegæ non sunt Censores Consulum, aut prætorum: Prætores Consu-*

Auentinus mōs.

Magistratus maiores.

lum sunt. Ideo neque Consules aut Praetores Censoribus, neque Censores Consulibus aut Praetoribus turbant, aut retinent auspicia. At Censores inter se, rursus Praetores Consulesq; inter se & uitiant & obtinent. Praetor *& si collega Consulis est, neque Praetorem, neq; Consulem iure rogare potest: ut quidem nos a superioribus accepimus, aut ante haec tempora seruatum est. Et ut in commentario* XIII. *C. Tuditani patet, quia imperium minus* Praetor, *maius habet Consul: & a minore imperio maius, aut a maiore collega rogare iure non potest. Nos his temporibus Praetores Praetore creante ueterum autoritatem sumus secuti: neque his comitijs in auspicio fuimus. Censores aequè non eodem rogantur auspicio atq;* Consules *& Praetores.* Reliquorũ *magistratuum minora sunt auspicia. Ideo illi minores, hi maiores magistratus appellantur. Minoribus creandis magistratibus, Tributis comitijs magistratus, sed iustius curiata datur lege. Maiores centuriatis comitijs fiunt. Ex his omnibus uerbis* Messalae *manifestum fit, & qui sint magistratus minores, & quamobrem minores appellentur.* Sed *& collegam esse* PRAET. COS. *docet quòd eodem auspicio creantur. Maiora autem dicuntur auspicia habere, quia eorum auspicia magis rata sunt, quàm aliorum.*

Item uerba eiusdem Messalę differentis, aliud esse Ad populum loqui, aliud Cum populo agere: & qui magistratus a quibus auocent comitiatum. Eiusdem capitis XIIII. portio.

Idem

IDem Meſſala in eodem libro de minoribus magi ſtratibus ita ſcribit: COS. *ab omnibus magiſtrati bus,& comitiatum, & concionem auocare poteſt.* P*rætor & comitiatum & concionem uſquequaque auocare poteſt, niſi a* COS. M*inores magiſtratus nuſquam, nec comitiatum, nec concionem auo care poſſunt. Ea re, qui eorum primus uocat ad comitiatum,is rectè agit:quia bifariam cum populo agi non poteſt.Nec auocare alius alij poſſet.ſi con cionem habere uolunt, uti ne cum populo agant: quamuis multi magiſtratus ſimul concionem habere poſſunt.Ex his uerbis* M*eſſalæ manifeſtum eſt,aliud eſſe, Cum populo agere, aliud, Concionem habere.* *Nam cum populo agere, eſt rogare quid populum quod ſuffragijs ſuis aut iubeat,aut uetet: concionem autem habere,eſt uerba facere ad populum,ſine ulla rogatione.*

Agere cũ populo. Cõcionẽ habere.

Humanitatem non id ſignificare, quod uulgus putat: ſed eo uocabulo qui ſynceriter locuti ſunt, magis propriè eſſe uſos. Cap. XV.

QVi uerba L*atina fecerunt,quiq; ijs probè uſi ſunt,humanitatem non id eſſe noluerunt,quod uulgus exiſtimat,quodq; a Græcis* φιλανθρωπία *dicitur, & ſignificat dexteritatem quandam beneuolentiamque erga omneis homines promiſcuam ſed humanitatem appellauerunt id propemodum, quod* G*ræci* παιδείαν *uocant, nos eruditionem inſtitutionemq; in bonas arteis dicimus,quas qui ſynceriter cupiunt,appetuntq; ij ſunt uel maximè humanissimi.*

Humanitas.

nissimi. Huius enim scientiæ cura, & disciplina, ex uniuersis animantibus uni homini data est: idcircoq; humanitas appellata est. Sic igitur eo uerbò ueteres esse usos, & cum primis M. Varronem, *Marcumq; Tullium, omnes ferme libri declarant. Quamobrẽ satis habui, interim exemplũ proponere. Itaq; uerba posui Varronis, è libro rerum humanarum primo: cuius principium hoc est: Praxiteles qui propter artificium egregium, nemini est paulum modò humaniori ignotus, Humaniori, inquit, non ita ut uulgò dicitur, facili & tractabili, & beneuolo, tametsi rudis literarum sit (hoc enim cum sententia nequaquam conuenit) sed eruditiori doctioriq;, qui Praxitelem † quid fuerit, & ex libris & ex historia cognouerit.*

Humaniori.

† *quis*

Quid apud Marcum Catonem significent uerba hæc. Inter os atque offam. Cap. XVI.

O*Ratio est M. Catonis Censorij de* Aedil. *uitio creatis: ex ea oratione uerba hæc sunt: Nunc ita aiunt, in segetibus & in herbis bona frumenta esse: nolite ibi nimiam spem habere. Sæpe audiui, inter os atque offam multa interuenire posse. Verum inter offam atque herbam, ibi uerò longum interuallum est. Erutius Clarus, qui* Præfectus *urbis, & bis Consul fuit, uir morum literarumq; ueterum studiosissimus, ad Sulpitiũ Apollinarem scripsit hominẽ memoriæ nostræ doctissimum: quærere sese, & petere, ut sibi rescriberet, quænã esset eorũ uerborum sententia. Tũ Apollinaris nobis præsentibus (nam*

id tēporis ego adolescens Romæ *sectabar eū, discendi gratia) rescripsit Claro, ut uiro erudito, breuissimè: Vetus esse prouerbium, inter os et offam: idem significans, quod Græcus ille* παροιμιώδης *uersus.*

Πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος, καὶ χείλεος ἄκρυ.

Platonem tribuere Euripidi Sophoclis uersum: & inueniri uersus uerbis iisdem aut paucis syllabis immutatis, apud diuersos poetas temporibus uarijs natos. Cap. XVII.

Versus est notæ uenustatis senarius:

Σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν ξυνεσίᾳ.

Eum uersum Plato in Theætheto Euripidis esse dicit: quod quidem nos admodum miramur. Nam scriptum eum legimus in tragœdia Sophoclis, quæ inscripta est αἴας ὁ λόκρος. *Prior autem natus fuit Sophocles, quàm Euripides. Sed etiam ille uersus non minus notus:*

Γέρων γέροντα παιδαγωγήσω σ' ἐγώ.

Et in tragœdia Sophoclis scriptus est, cui titulus est, φιλοκτήτης, *& in* Bacchis *Euripidis: id quoque animaduertimus apud* Aeschylum ἐν τῷ πυρφόρῳ προμηθεῖ. *Et apud Euripidem in tragœdia quæ inscripta est* ἰνὼ, *eundem esse uersum absq; paucis syllabis.*

Aeschylus sic:

Σιγᾷν τε ὅπου δεῖ, καὶ λέγων τὰ καίρια:

Euripides ita:

Σιγᾷν τε ὅπου δεῖ, καὶ λέγειν ἀσφαλές.

Fuit autem Aeschylus *non breui antiquior.*

De genere atque nominibus familiæ Portiæ. Cap. XVIII.

M. Cato Nepos.

CVm in domus Tyberianæ bibliotheca sederemus, ego & Apollinaris Sulpitius, & quidam alij mihi aut illi familiares: prolatus fortè liber est, ita inscriptus, M. Catonis Nepotis. Tum quæri cæptum est, quisnam is fuisset Mar. *Cato Nepos. Atque ibi adolescens quispiam (quod ex eius sermonibus coniectare potui) non abhorrens a literis: Hic, inquit, est* M. *Cato, nō cognomēto Nepos, sed* M. *Catonis Censorii ex filio nepos: qui pater fuit* M. *Catonis Prætorii uiri, qui bello ciuili Vticæ necem sibi gladio manu sua consciuit, de cuius uita liber est* M. Ciceronis, *qui inscribitur laus M. Catonis, quem in eodem libro idem Cicero pronepotem fuisse dicit M. Catonis Censorii. Eius igitur, quem Cicero laudauit, pater hic fuit M. Cato: cuius orationes feruntur inscriptę* M. Catonis Nepotis. *Tum Apollinaris (ut mos eius in reprehendendo fuit) placidè admodum leniterque:* Laudo, *inquit, te mi fili, quòd in tantula ætate etiam si hunc M. Catonem, de quo nunc quæritur, quis fuerit ignoras, auditiuncula tamen quadam de Catonis familia aspersus es. Non unus autem, sed complures M. illius Catonis Censorii nepotes fuerunt geniti, non eodem patre.* Duos enim M. il*le Cato, qui & orator & Censor fuit, filios habuit: & matribus diuersos, & ętatibus longè dispares. Nam iam adolescente altero, matre eius amissa, ipse*

Portia seu Catonū familia.

quoque

quoque iam multum senex, Salonij clientis sui filiam uirginem duxit in matrimonium. Ex qua natus est ei M. Cato Salonianus: hoc enim illi cognomentum fuit, a Salonio patre matris datum. Ex maiore autem Catonis filio, qui Prætor designatus patre uiuo mortuus est, & egregios de iuris disciplina libros reliquit: nascitur hic, de quo quæritur, M. Cato, M. filius, M. Nepos. Is satis uehemens orator fuit, multasque orationes ad exemplum aui scriptas reliquit, & Consul cum Q. Martio Rege fuit: inq; eo cõsulatu in Africam profectus, in ea prouincia mortem obijt. Sed is, non ita ut dixisti, M. Catonis Prætorij uiri, qui se Vticæ occidit, & quem Cicero laudauit, pater fuit. nec quia hic nepos Catonis Censorij, ille autem pronepos fuit, propterea necessum est patrem hunc ei fuisse. Hic enim nepos, cuius hæc modò prolata ratio est, filium quidem maiorem Catonem habuit: sed non eum qui Vticæ perijt: sed qui cum Aedilis curulis & Prætor fuisset, in Galliam Narbonensem profectus, ibi uita functus est. Ex altero autem uiro Censorij filio longè natu minore, quem Salonianum esse appellatum dixi, duo nati sunt, L. Cato, & M. Cato. Is M. Cato Tribunus plebis fuit, & Præturam petens mortem obijt: exque eo natus est M. Cato Prætorius, qui se bello ciuili Vticæ interemit: de cuius uita laudibusque cum M. Tullius scriberet, pronepotem eum Catonis Censorii dixit fuisse. Videtis igitur hanc partem familiæ, quæ ex minore Catonis filio progenita est, non solum generis ipsius tramitibus, sed

Cato Salonianus.

adiutorq́; in literis studiorum eius fuit. Is libros complures de usu atq; ratione linguæ Latinæ, item Pãdectæ. *de uarijs atque promiscuis quæstionibus composuit. In ijs esse præcipui uidentur, quos Græco titulo* πανδέκτας *libros inscripsit: tanquam omne rerum atque doctrinarum genus cõtinenteis. Ibi de ijs stellis,* Suculæ. Hyades. *quæ appellantur Suculæ, hoc scriptum est: Adeò, inquit, ueteres Ro. literas Græcas nesciuerunt, & rudes Græcæ linguæ fuerunt, ut stellas quæ in capite Tauri sunt, propterea suculas appellarint, quòd eas* ὑάδας *Græci uocant: tanquàm id uerbum Latinũ Græci uerbi interpretamentum sit: quia Græcè* ὕς, *sues Latinè dicantur. Sed* ὑάδας, *inquit,* οὐκ ἀπὸ τῶν ὑῶν, *ita ut nostri opici putauerunt, sed ab eo quod est,* ὕειν, *appellantur. Nam & cum oriuntur & cum occidunt, tempestates, pluuias, largosq́; imbres cient: Pluere autẽ Græca lingua* ὕειν *dicitur. Hæc quidem Tyro in Pandectis. Sed enim ueteres* Opici. *nostri, non usque eò opici & agrestes fuerunt, ut stellas hyadas idcirco suculas nominarent: quod* ὗς *Latinè sues dicantur: sed ut quod Græci* ὑπὲρ, *nos super dicimus: quod illi* ὕπτιος, *nos supinus: quod* ὑφορβὸς, *nos subulcus: quod item illi* ὕπνος, *nos pri-* Somnus. *mò sypnus, deinde per y Græcæ, Latinæq́; o literas cognationem, sopnus: sic quod ab illis* ὑάδες, *a nobis primò syades, deinde suculæ appellatæ. Stellæ autem istæ non in capite Tauri sunt, ut Tyro dicit: nullum enim uidetur præter eas stellas Tauri caput: sed eæ ita circulo, qui Zodiacus dicitur, sitæ locatæq́; sunt, ut ex earum positu species quædam, & simulachrum*

esse uideatur Tauri capitis: sicuti cætera partes, & reliqua imago Tauri conformata, & quasi depicta est locis regionibusq; earum stellarum, quas Græci πλειάδας, *nos Vergilias uocamus.*

Quid sororis ἔτυμον dixerit Labeo Antistius: & quid fratris Nigidius. Cap. x.

L*Abeo Antistius, iuris quidem ciuilis disciplinam principali studio exercuit, & consulentibus de iure publicè responsitauit, cæterarum quoque bonarum artium non expers fuit, & in grammaticam sese, atque dialecticam literasq; antiquiores altioresq; penetrauerat:* Latinarumq; uocũ origines *rationesque percalluerat: eaq; præcipuè scientia ad enodandos plerosque iuris laqueos utebatur. Sunt adeò libri post mortem eius editi, qui posteriores inscribuntur: quorum librorum tres continui tricesimus octauus, tricesimusnonus, & quadragesimus, pleni sunt † id genus rerum, ad enarrandam & illustrandam linguam* Latinam *conducentium.* Præ*tereà in libris, quos ad* Prætoris *edictum scripsit, multa posuit. partim lepidè atque argutè reperta, sicuti hoc est, quod in quarto ad edictum libro scriptum legimus: Soror, inquit, appellata est, quòd quasi seorsum nascitur, separaturque ab ea domo, in qua nata est, & in aliam familiam transgreditur. Fratris autem uocabulum* P. *Nigidius homo impensè doctus, non minus arguto subtiliq́ue* ἐτύμῳ *interpretatur: Frater, inquit, est dictus, quasi fe rè alter.*

Labeo Antistius.

† omne genus.

Frater.

Quem

in negotijs agendis loqui non est otium. Dominum autem, inquit, conuiuij esse oportet non tam lautum, quam sine sordibus: & in conuiuio legi non omnia debent, sed ea potissimum, quæ simul sint βιωφελῆ, & delectent. Neque non de secundis quoque mensis, cuiusmodi esse eas oporteat, præcipit. His enim uerbis utitur: Bellaria, inquit, ea maximè sunt mellita, quæ mellita non sunt: πέμμασιν enim cum πέψει, societas infida. Quod Varro in hoc libro dixit bellaria, ne quis fortè in ista uoce hæreat: significat id uocabulum omne mensæ secundæ genus. nam quæ τραγήματα Græci, aut πέμματα dixerunt: ea ueteres nostri bellaria appellauerunt. Vina quoq; dulciora est inuenire in comœdijs antiquioribus hoc nomine appellata, dictaque esse ea Liberi bellaria. Bellaria. Tragemata.

Tribunos plebis prehensionem habere, uocationem non habere. Cap. XII.

IN *quadam epistola Attei Capitonis scriptum legimus, Labeonem Antistium, legum atque morum Po. Ro. iurisque ciuilis doctum apprimè fuisse. Sed agitabat, inquit, hominem libertas quædam nimia atque uecors: usque eò, ut D. Augusto iam principe, & remp. obtinente, ratum tamen pensumque nihil haberet, nisi quod iustum sanctumque esse in Romanis antiquitatibus legisset. Ac deinde narrat, quid idem Labeo per uiatorem à Trib. plebis uocatus, responderit: Cum à muliere, inquit, quadam tribuni plebis aduersum eum additi, Gellianum ad eum misissent ut ueniret, et mulieri responderet: iussit eum qui* Labeonis libertas.

missus

missus erat, redire, & Tribunis dicere, ius eos non habere, neque se, neque alium quenquam in causa uocandi: cum moribus maiorum Trib. pleb. *prehensionem haberent, uocationem non haberent: posse igitur eos uenire, & prehendi se iubere, sed uocandi absentem ius non habere. Cum hoc in ea Capitonis epistola sublegissemus idipsum postea in* M. *Varronis rerum humanarum uno & uicesimo libro enarratius scriptum inuenimus: uerbaque ipsa super ea re Varronis adscripsimus: In magistratu, inquit, habent alij uocationem, alij prehensionem, alij neutrum.* Vocationem, *ut* COSS. *& cæteri qui habent imperium: prehensionem, ut Trib. Pleb. et alij, qui habent uiatorem: neque uocationem, neq; prehensionem, ut Quæst. & cæteri, qui neque lictorem habent, neque uiatorem. Qui uocationem habent, ijdem prehendere, tenere, abducere possunt: & hæc omnia, siue adsunt quos uocant, siue acciri iusserunt, Trib. Pleb. uocationem habent nullam. Neque minus multi imperiti, perinde atque haberent, ea sunt usi. Nam quidam non modò priuatum, sed etiã* COS. *in rostra uocari iusserunt. Ego Triumuir uocatus a* Portio *Trib. Pleb. non iui, autoribus principibus: et uetus ius tenui. Item* Tribunus *cum essem, uocari neminem iussi, neque uocatum a collega parere inuitum. Huius ego iuris, quod M. Varro tradit, Labeonem arbitror, uana tunc fiducia, cum priuatus esset, uocatum a Trib. non isse. Quæ (malum) autẽ ratio fuit, uocantibus nolle obsequi, quos confitearc ius habere prehendendi? Nam qui iure prehendi,*

hendi, is etiam in uincula duci potest. Sed quærentibus nobis, quam ob causam Tribuni, *qui haberent summam coercendi potestatem, ius uocandi non habuerint, illud occurrit: quòd Trib. Pleb. antiquitus creati uidentur, non iuri dicundo, nec causis querelisque de absentibus noscendis: sed intercessionibus faciẽdis, quibus præsentes fuissent, ut iniuria, quæ coram fieret, arceretur. Ac propterea ius ad se uocandi ademptum: quoniam ut uim fieri uetarent, assiduitate eorum, & præsentium oculis opus erat.*

Quod in libris rerũ humanarũ M. Varronis scriptum est, Aediles & Quęstores Pop. Ro. in ius a priuato ad Pretorem uocari posse. Cap. XIII.

CUm ex angulis secretisque librorum ac magistrorum in medium iam hominum & in lucem fori prodissem, quæsitum esse memini, in plerisque* Romę *stationibus ius publicè docentium aut respondentium, an Quæstor Pop.*Ro.*ad Præto. in ius uocari posset.* Id *autem non ex otiosa quæstione agitabatur: sed usus fortè natæ rei ita erat, ut uocandus esset in ius* Quęstor. Non pauci igitur *existimabant, ius uocationis in eum Prætori non esse: quoniam magistratus* Pop. Ro. *proculdubio esset: & neque uocari, neque, si uenire nollet, capi atque prehendi, salua ipsius magistratus maiestate, posset. Sed ego qui tum assiduus in libris* M. *Varronis fui, cum hoc quæri dubitarique animaduertissem, protuli unũ & uicesimum rerum humanarum librum, in quo ita scriptum fuit: Qui potestatem neque uocationis po*

puli uiritim habent,neque prehensionis, eos magistratus a priuato in ius quoque uocari est potestas. M. Leuinius Aedilis curulis a priuato ad Prętorem in ius est † eductus: nunc stipati seruis publicis non modò prehendi non possunt,sed etiam ultro summouent populum. Hoc *Varro in ea libri parte de* Aedi*libus. Suprà autem in eodem libro,Quaest.neq; uocationem habere,neq; prehensionem dicit.Vtraque igitur libri parte recitata,in Varronis omnes sententiam concesserunt: Quaestorque in ius ad praetorem uocatus est.*

† *deductus.*

Verba ex libro Messalę Auguris,quibus docet qui sint minores magistratus,& Consulem Prætoremq; collegas esse:& quædam alia de auspicijs. Cap. XIIII.

Pomęriũ.

POmœrium quid esset,Augures Po.Rom.qui libros de auspicijs scipserunt istiusmodi sententia definierunt:Pomœrium est locus intra agrum effatum,per totius urbis circuitum,ponè muros, regionibus certis determinatus,qui facit finem urbani auspicij.Antiquissimum autem pomęrium quod a Romulo institutum est,Palatini montis radicibus terminabatur. Sed id pomœrium pro incrementis reipublicæ aliquoties prolatum est, & multos editosque colles circumplexum est.Habebat autẽ ius proferendi pomœrij,qui Pop.Rom. agro de hostibus capto auxerat.Propterea quæsitum est,ac nunc etiam in quæstione est, quam ob causam ex septem urbis montibus, cum cæteri sex intra pomœrium sint,

Auentinus solus, quæ pars non loginqua nec infrequens est, extra pomœrium sit: neque id Ser. Tullius rex, neque Sylla, qui proferendi pomœrij titulum quæsiuit, neque posteà D. *Iulius, cum pomœrium proferret, intra effatos urbis fines incluserint. Huius rei Messala aliquot causas uideri scripsit. Sed præter eas omnes ipse unam probat, quòd in eo monte Remus urbis condendæ gratia auspicauerit, auesque irritas habuerit, separatusq; in auspicio a Romulo sit. Idcirco, inquit, omnes qui pomœrium protulerunt, montem istum exclusꝰerunt: quasi auibus obscænis ominosum. Sed de Auentino monte prætermittendum non putaui, quod non pridem ego in Elidis grammatici ueteris commentario offendi: in quo scriptum erat,* Auentinum *antea, sicuti diximus, extra pomœrium exclusum: post autore D. Claudio receptum, & intra pomœrii fines obseruatum.* In *edicto* C O S S. *quo edicunt, quis dies comitiis centuriatis futurus sit, scribitur: Ex uetere forma perpetua, nequis magistratus minor de cœlo seruasse uelit. Quæri igitur solet, qui sint magistratus minores. Super hac re meis uerbis nil opus fuit: quoniam liber Marci Messalę Auguris de* Auspiciis *primus cùm hæc scriberemus, fortè adfuit, propterea ex eo libro uerba ipsius Messalæ subscripsimus: Patriciorum auspicia in duas sunt potestates diuisa. Maxima sunt Consulum,* Prætorum, *Censorum. Neque tamen eorum omnium inter se eadem, aut eiusdem potestatis: ideo quòd Collegæ non sunt Censores Consulum, aut prætorum: Prætores Consulum*

Auentinus môs.

Magistratus maiores.

lum sunt. Ideo neque Consules aut Prætores Censoribus, neque Censores Consulibus aut Prætoribus turbant, aut retinent auspicia. At Censores inter se, rursus Prætores Consulesq; inter se & uitiant & obtinent. Prætor & si collega Consulis est, neque Prætorem, neq; Consulem iure rogare potest: ut quidem nos a superioribus accepimus, aut ante hæc tempora seruatum est. Et ut in commentario XIII. *C. Tuditani patet, quia imperium minus Prætor, maius habet Consul: & a minore imperio maius, aut a maiore collega rogare iure non potest. Nos his temporibus Prætores Prætore creante ueterum autoritatem sumus secuti: neque his comitijs in auspicio fuimus. Censores æquè non eodem rogantur auspicio atq; Consules & Prætores. Reliquorũ magistratuum minora sunt auspicia. Ideo illi minores, hi maiores magistratus appellantur. Minoribus creandis magistratibus, Tributis comitijs magistratus, sed iustius curiata datur lege. Maiores centuriatis comitijs fiunt. Ex his omnibus uerbis Messalæ manifestum fit, & qui sint magistratus minores, & quamobrem minores appellentur. Sed & collegam esse* PRAET. COS. *docet quòd eodem auspicio creantur. Maiora autem dicuntur auspicia habere, quia eorum auspicia magis rata sunt, quàm aliorum.*

Item uerba eiusdem Messalę differentis, aliud esse Ad populum loqui, aliud Cum populo agere: & qui magistratus a quibus auocent comitiatum. Eiusdem capitis XIIII. portio.

Idem

IDem Messala in eodem libro de minoribus magistratibus ita scribit: COS. *ab omnibus magistratibus, & comitiatum, & concionem auocare potest.* Pretor *& comitiatum & concionem usquequaque auocare potest, nisi a* COS. Minores *magistratus nusquam, nec comitiatum, nec concionem auocare possunt. Ea re, qui eorum primus uocat ad comitiatum, is rectè agit: quia bifariam cum populo agi non potest. Nec auocare alius alij posset. si concionem habere uolunt, uti ne cum populo agant: quamuis multi magistratus simul concionem habere possunt. Ex his uerbis* Messalæ *manifestum est, aliud esse, Cum populo agere, aliud, Concionem habere. Nam cum populo agere, est rogare quid populum quod suffragijs suis aut iubeat, aut uetet: concionem autem habere, est uerba facere ad populum, sine ulla rogatione.*

Agere cũ populo. Cõcionẽ habere.

Humanitatem non id significare, quod uulgus putat: sed eo uocabulo qui syncceriter locuti sunt, magis propriè esse usos. Cap. XV.

QVi uerba Latina *fecerunt, quiq; ijs probè usi sunt, humanitatem non id esse noluerunt, quod uulgus existimat, quodq; a Græcis* φιλανθρωπία *dicitur, & significat dexteritatem quandam beneuolentiamque erga omneis homines promiscuam sed humanitatem appellauerunt id propemodum, quod* Græci *παιδείαν uocant, nos eruditionem institutionemq; in bonas arteis dicimus, quas qui synceriter cupiunt, appetuntq; ij sunt uel maximè humanissimi.*

Humanitas.

nissimi. Huius enim scientiæ cura, & disciplina, ex uniuersis animantibus uni homini data est: idcircoq; humanitas appellata est. Sic igitur eo uerbò ueteres esse usos, & cum primis M. V*arronem, Marcumq; Tullium, omnes ferme libri declarant. Quamobrē satis habui, interim exemplū proponere: Itaq; uerba posui Varronis, è libro rerum humanarum primo: cuius principium hoc est: Praxiteles qui propter artificium egregium, nemini est paulum modò humaniori ignotus, Humaniori, inquit, non ita ut uulgò dicitur, facili & tractabili, & beneuolo, tametsi rudis literarum sit (hoc enim cum sententia nequaquam conuenit) sed eruditiori doctioriq;, qui Praxitelem † quid fuerit, & ex libris & ex historia cognouerit.*

Humaniori.

† *quis*

Quid apud Marcum Catonem significent uerba hæc. Inter os atque offam. Cap. XVI.

ORatio est M. Catonis Censorij de Aedil. *uitio creatis: ex ea oratione uerba hæc sunt: Nunc ita aiunt, in segetibus & in herbis bona frumenta esse: nolite ibi nimiam spem habere. Sæpe audiui, inter os atque offam multa interuenire posse.* Verum *inter offam atque herbam, ibi uerò longum interuallum est. Erutius Clarus, qui* P*ræfectus urbis, & bis Consul fuit, uir morum literarumq; ueterum studiosissimus, ad Sulpitiū Apollinarem scripsit hominē memoriæ nostræ doctissimum: quærere sese, & petere, ut sibi rescriberet, quænā esset eorū uerborum sententia. Tū Apollinaris nobis præsentibus (nam*

id tẽporis ego adolescens Romæ *sectabar eũ, discendi gratia) rescripsit Claro, ut uiro erudito, breuissimè: Vetus esse prouerbium, inter os et offam: idem significans, quod Græcus ille* παροιμιώδης *uersus.*

Πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος, καὶ χείλεος ἄκρυ.

Platonem tribuere Euripidi Sophoclis uersum: & inueniri uersus uerbis iisdem aut paucis syllabis immutatis, apud diuersos poetas temporibus uarijs natos. Cap. XVII.

VErsus est notæ uenustatis senarius:

Σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν ξυνουσίᾳ.

Eum uersum Plato in Theætheto Euripidis esse dicit: quod quidem nos admodum miramur. Nam scriptum eum legimus in tragœdia Sophoclis, quæ inscripta est αἴας ὁ λόκρος. *Prior autem natus fuit Sophocles, quàm Euripides. Sed etiam ille uersus non minus notus:*

Γέρων γέροντα παιδαγωγήσω σ' ἐγώ.

Et in tragœdia Sophoclis scriptus est, cui titulus est, φιλοκτήτης, *& in Bacchis Euripidis: id quoque animaduertimus apud* Aeschylum *ἐν τῷ πυρφόρῳ προμηθεῖ.* Et *apud Euripidem in tragœdia quæ inscripta est* ἴνω, *eundem esse uersum absq; paucis syllabis.*

Aeschylus sic:

Σιγᾶν τε ὅπου δεῖ, καὶ λέγων τὰ καίρια:

Euripides ita:

Σιγᾶν τε ὅπου δεῖ, καὶ λέγειν ἀσφαλές.

Fuit autem Aeschylus *non breui antiquior.*

quoque iam multum senex, Salonij clientis sui filiam uirginem duxit in matrimonium. Ex qua natus est ei M. Cato Salonianus: hoc enim illi cognomentum fuit, a Salonio patre matris datum. Ex maiore autem Catonis filio, qui Prætor designatus patre uiuo mortuus est, & egregios de iuris disciplina libros reliquit: nascitur hic, de quo quæritur, M. Cato, M. filius, M. Nepos. Is satis uehemens orator fuit, multasque orationes ad exemplum aui scriptas reliquit, & Consul cum Q. Martio Rege fuit: inq; eo cõsulatu in Africam profectus, in ea prouincia mortem obijt. Sed is, non ita ut dixisti, M. Catonis Prætorij uiri, qui se Vticæ occidit, & quem Cicero laudauit, pater fuit. nec quia hic nepos Catonis Censorij, ille autem pronepos fuit, propterea necessum est patrem hunc ei fuisse. Hic enim nepos, cuius hæc modò prolata ratio est, filium quidem maiorem Catonem habuit: sed non eum qui Vticæ perijt: sed qui cum Aedilis curulis & Prætor fuisset, in Galliam Narbonensem profectus, ibi uita functus est. Ex altero autem uiro Censorij filio longè natu minore, quem Salonianum esse appellatum dixi, duo nati sunt, L. Cato, & M. Cato. Is M. Cato Tribunus plebis fuit, & Præturam petens mortem obijt: exque eo natus est M. Cato Prætorius, qui se bello ciuili Vticæ interemit: de cuius uita laudibus que cum M. Tullius scriberet, pronepotem eum Catonis Censorii dixit fuisse. Videtis igitur hanc partem familiæ, quæ ex minore Catonis filio progenita est, non solum generis ipsius tramitibus,

Cato Salonianus.

sed

ſed temporum quoque ſpatio differre. Nam quia ille Salonianus in extrema patris ætate, ſicuti dixi, natus fuit: prognati quoq; ab eo aliquanto poſteriores fuerunt, quàm qui a maiore fratre eius geniti erant. Hanc quoque temporum differentiam facilè animaduertetis ex hac ipſa oratione, cum eam legetis. Hæc Sulpitius Apollinaris *nobis audientibus dixit: quæ poſteà ita eſſe, uti dixerat, cognouimus: cum & laudationes funebres, & librum commentariorum de familia Portia legeremus.*

Quod a ſcriptoribus elegantiſſimis maior ratio habita ſit ſonitus uocum atque uerborum iucundioris, quæ a Græcis εὐφωνία dicitur, quàm regulæ diſciplina, quæ a grammaticis reperta eſt.
Cap. XIX.

Accuſatiuorũ tertiæ inflexionis uarij fines.

INterrogatus eſt Probus Valerius, quod ex familiari eius quondam comperi, Has ne urbis, an Has urbes: & hanc turrem, an Hanc turrim dici oporteret. Si aut uerſum, inquit, pangis, aut orationem ſolutam ſtruis, atque ea uerba dicenda ſunt: non finitiones illas prærancidas, neq; fecutinas grammaticas ſpectaueris: ſed aurem tuam interroga, quo quid loco conueniat dicere. quod illa ſuaſerit, id profectò erit rectiſſimum. Tum is qui quæſierat, quonam modo, inquit uis aurem meam interrogem? Et Probum ait reſpondiſſe, quo ſuam Vergilius percontatus eſt, qui diuerſis in locis, urbes & urbis dixit: arbitrio conſilioque uſus auris. Nam in primo Georgicon, quem ego, inquit librum manu ipſius † collectum

† *correctum*

lectum

lectum legi, urbis per i, literam scripsit. Verba è uersibus eius hæc sunt.

-Vrbis ne inuisere Cæsar, Vrbis.
Terrarumq; uelis curam.

Verte enim, & muta, ut Vrbes dicas: insipidius nescio quid facies & pinguius, Cōtrà, in tertio Aeneidos, urbes per e, literam dixit: Vrbes.

Centum urbes habitant magnas.

Hic item muta, ut Vrbis dicas: nimis exilis uox erit, & exanguis. Tanta quippe iuncturæ differentia est, in consonantia uocum proximarum. Prætereà idem Vergilius Turrim dixit non Turrem, & Securim non Securem. Turrim. Securim.

Turrim in præcipiti stantem. Et,
Incertam excußit ceruice securim.

Quæ sunt (opinor) iucundioris gracilitatis, quàm si suo utrunq; loco per e, literam dicas. At ille qui interrogauerat rudis profectò, & aure agresti homo: Cur, *inquit, aliud alio in loco doctius rectiusq; esse dicas, non sanè intelligo. Tum* Probus *iam commotior:* Noli, *inquit, igitur laborare, utrum istorum debes dicere, Vrbis, an Vrbes: Nam cum id genus sis, quod uideo, ut sine iunctura tui pecces: nihil perdes, utrum dixeris. His tum uerbis Probus & hac fini hominem dimisit, ut mos eius fuit erga indociles, propè inclementer. Nos autem aliud quoque post ea consimiliter a Vergilio duplici modo scriptum inuenimus. Nam tres & Tris posuit eodem in loco: ea iudicij subtilitate, ut si aliter dixerit mutaueris que, & aliquid tamen auris habeas, sentias*

suauitatem

suauitatem sonitus diuidere. Versus ex decimo hi sunt:

Tres *quoque Threicios* Boreæ *de gente suprema,*
Et *tris, quos* Idas *pater, et patria Ismara mittit.*

Tris. *Tres hic, Tris illic, utrunq; pensiculatè modulateq; reperies suo quidq; in loco sonare aptißimè*. Sed *in illo quoque itidem Vergilij uersu:*

Hęc finis. *Hæc finis* Priami *fatorum.*

Simul ut & hic finis dicas, durum atque absonum erit, respuentque aures: quod mutaueris: sicut illud contrà eiusdem Vergilij insuauius facias, si mutes:

Quę finé. *-Quem das finem rex magne laborum?*

Nam *si ita dicas,* Q*uam das finem, iniucundum, nescio quo pacto, & laxiorem uocis sonum feceris. Ennius item rectos cupressos dixit contra receptum uocabuli genus hoc uersu:*

†alias nutantibus. *Capitibus † nutanteis pinos, rectosq; cupressos.*

Acre fulua. *Firmior ei, credo, & uiridior sonus esse uocis uisus est, rectos dicere cupressos, quàm rectas. Contrà uero idem Ennius in annali* XVIII. *aëre fulua dicit, non fuluo: non ob id solum, quòd Homerus* ἀέρα βαθεῖαν *dicit, sed quòd hic sonus (opinor) uocalior est uisus, & amœnior. Sicuti enim* M. Ciceroni *mollius, teretiusque uisum est in quinta in Verrem, fretu scribere quàm freto: Perangusto, inquit, fretu*

Fretu. *diuisa. Erat enim craßius uastiusque, perangusto freto dicere. Itidem in secunda simili usus modulamine:*

Peccatu. *Manifesto Peccatu inquit, non Peccato. Hoc enim scriptum in uno atque in altero antiquißimæ fidei libro Tyroniano reperi. Verba sunt Ciceronis*

hæc:

hæc: Nemo ita uiuebat, ut nulla eius uitæ pars, summæ turpitudinis esset expers: nemo ita in manifesto peccatu tenebatur, ut cum impudens fuisset in facto, tum impudentior uideretur, si negaret. Huius autem uocis cum elegantior hoc in loco sonus, & tum ratio certa & probata est. Hic enim peccatus, quasi peccatio, rectè Latine*q; dicitur: sicut hic* In*cestus, non qui admisit, sed quod admissum est: & hic Tributus, quod tributum nos dicimus, à plerisq; ueterum dicta sunt. Hic quoque* Allegatus*, & hic Arbitratus, pro* Allegatione*, proque Arbitratione dicuntur. Qua ratione seruata, arbitratu, & allegatu meo dicimus. Sic igitur in manifesto peccatu dixit, ut in manifesto incestu ueteres dixerunt. Non quin* Latinum *esset Peccato dicere: sed quia in loco isto positum subtilius ad aurem molliusque est.* Lu*cretius æquè auribus inseruiens, funem fœminino genere appellauit in hisce uersibus:*

Incestus. Tributus. Allegatus. Arbitratus.

Haud (ut opinor) enim mortalia secla supernè
Aurea de cœlo demisit funis in arua.

Cum dicere usitatius, manente numero posset,

Aureus è cœlo demisit funis in arua.

Funis aurea.

Sacerdotes quoque fœminas M. *Cicero Antistitas dicit, non secundùm grammaticam legem* Antistites. *Nam cum insolentias uerborum à ueteribus dictorum plerunque respueret: huius tamen uerbi in ea parte sonitu delectatus: Sacerdotes, inquit, Cereris atque illius fani Antistitæ. Usqueadeo in quibusdā neque rationem uerbi, neque consuetudinem, sed solam aurem secuti sunt, suis uerba modulis pensitan-*

Antistitę.

tem. Quod qui non sentiunt (inquit idem ipse M. Cicero, cum de numerosa & apta oratione dissereret) quas aureis habeant, aut quid in ijs hominis simile sit, nescio. Illud uerò *cum primis apud* Homerum *ueteres grammatici annotauerunt, quòd cum dixisset quodam in loco* κολοιούς τε ψῆράς τε, *alio in loco non* ψηρῶν, *sed* ψαρῶν *dixit.*

Τῶν δ' ὥς τε ψάρων νέφος ἔρχεται ἠὲ κολοιῶν.

Secutus non communem, sed propriam in quocunq; uocis situ iucũditatem. Nã si alterum in alterius loco ponas, utrunque feceris sonitu insuaue.

Verba Titij Castritij rhetoris ad discipulos adolescentes, de uestitu, atque calceatu non decoro.

Cap. xx.

Castritius.

Titus Castritius rhetoricæ disciplinæ doctor, qui habuit Romæ locum principem declamandi, et docendi, summa uir autoritate grauitateq́;, & a diuo Adriano ob mores atque literas spectatus, cum me præsente (usus sum enim eo magistro) discipulos quosdam suos senatores uidisset, die feriato tunicis, & lacernis indutos, et gallicis calceatos. Equidem, inquit, maluissem uos togatos esse, Pigitum *est cinctos saltem esse, & penulatos. Sed si hoc uester huiuscemodi uestitus die multo iam usu ignoscibilis est, soleatos tamen uos* Po. *Rom. senatores, per urbis uias ingredi nequaquam decorum est: non hercle uobis minus, quàm illi tum fuit, cui hoc M. Tullius pro turpi crimine obiectauit. Hæc me audiente, Castritius & quædam alia, ad eã rem conducentia*

Pigitum est.

tia Romanè & seuerè dixit. Pleriq; autem ex ijs, qui audierant, requirebant, cur soleatos dixisset: qui gallicas, nō soleas haberent. Sed Castritius profectò scitè atq; incorruptè locutus est, Omnia enim ferme id genus, quibus plantarum calces tantū infimæ teguntur, cętera propè nuda, et teretibus habenis † iūcta sunt, soleas dixerunt: nonnunquam uoce Græca crepidulas. Gallicas autem uerbum esse opinor nouū, non diu ante ætatem M. Cic. usurpari cœptum. Itaq; ab eo ipso positum est in secunda Antonianarum. Cum gallicis, inquit, et lacerna cucurristi. Neq; in ea significatione id apud quenquam alium scriptū lego, grauioris duntaxat autoritatis scriptorem: sed (ut dixi) crepidas & crepidulas prima syllaba correpta, id genus calceamentum appellauerunt, quod Græci κρηπιδας uocant: eiusq; calceamenti sutores crepidarios dixerunt. Sempronius Asellio in libro rerum gestarum quartodecimo: Crepidarium, inquit, cultellum rogauit a crepidario sutore.

†uincta

Soleæ quid.

Gallicæ.

Crepidulę.

Crepidarij.

Comprecationes quę ritu Romano fiunt diis, expositę in libris sacerdotum, inter quas Marti Nerienem tribuunt: & quid Neriene, seu Nerio nomen importet. Cap. XXI.

Cōprecationes Deorum.

Comprecationes Deorum immortalium, quæ ritu Romano diis fiunt, expositæ sunt in libris sacerdotum Pop. Rom. & in plerisq; antiquis orationibus. In iis scriptum est, Laciam Saturni, Salaciā Neptuni, Horam Quirini, † Iurites Quiritii, Maiā Vulcani, Nerien Iunonis, Molas Martis, Nerienem

†Iuriten

quoque Martis. Ex quibus id postremum posui, sic plerosque dicere audio: ut primam in eo syllabam producant, quo Græci modo dicunt νηρεΐδας, maris deas. Sed qui probè locuti sunt, primam correptam dixerunt, tertiam produxerunt. Est enim rectus casus uocabuli, sicut in libris ueterum scriptum est, Nerio: quanquàm M. Varro *in satyra Menippæa, quæ inscribitur, σκιαμαχία, uel χειρομαχία, non Nerio, sed Nerienes uocatiuè dicit in his uersibus:*

Theana, & P*eranna, Pranda, Celato, Pales,*
Nerienes, Minerua, Fortuna, ac Ceres.

Ex quo nominandi quoque casum eundem fieri necessum est. Sed Nerio *à ueteribus sic declinatur, quasi*

Neria.

Anio: Nam perinde ut Anienem, sic Nerienem dixerunt: tertia syllaba producta. Id *autem, siue Nerio, siue Nerienes est, Sabinum uerbum est: eoque significatur uirtus, & fortitudo. Itaque ex Claudijs, quos à* Sabinis *oriundos accepimus, qui erat egregia atque præstanti fortitudine,* Nero *appellatus est. Sed id Sabini à Græcis accepisse uidentur: qui uincula & firmamenta membrorum νεῦρα dicunt: unde nos quoque* Latinè *neruos appellamus.* Nerio *igitur Martis uis & potentia, & maiestas quædam esse* Martis *demonstratur. Plautus autem in Truculento, coniugem esse Nerienem Martis dicit, atque id sub persona militis in hoc uersu:*

Nerienes

Claudij.

Nero.

Mars peregre aduenìens salutat Nerienem *uxorem suam Super ea re audiui non incelebrem hominem dicere, nimis comicè* P*lautum imperito & incondito militi falsam nouamque opinionem tribuisse: ut*

Nerienem

Nerienem coniugem esse Martis putaret. Sed id perite magis quàm comicè dictum intelliget, qui leget Cn. Gellij annalem tertium: in quo scriptum est, Hersiliam, cum apud T. Tatium uerba faceret, pacemque oraret, ita precatam esse: Neria Martis, te obsecro pacem dare, ut liceat nuptijs proprijs & prosperis uti: quod de tui coniugis consilio contigit, uti nos itidem integras raperent, unde liberos sibi & suis posteris patriæ pararent. De tui (inquit) coniugis consilio, Martem scilicet, significans, per quod apparet, non esse id poëticè a Plauto dictum: sed eam quoque traditionem fuisse, ut Nerio a quibusdam uxor esse Martis diceretur. Inibi autem animaduertendum est, quòd Gellius Neria dicit per a, literam, non Nerio, neq; Nerienes. Præter Plautum etiam, prætereá; Gellium, Licinius Imbrex uetus comœdiarum scriptor in fabula, quæ Neæra inscripta est, ita scripsit:

Cn. Gellius scriptor.

Hersiliæ precatio.

Nerio Martis uxor.

Lucinius Imbrex.

Nolo ego Neæran te uocent, sed Nerienem,
Cum quidem Marti es in connubium data.

Ita autem senarij numerus huiusce uersus habet, ut tertia in eo nomine syllaba, contrà quàm suprà dictũ est, corripiẽda sit. Cuius sonitus quãta apud ueteres indifferẽtia sit, notius est, quã ut plura in id uerba sumẽda sint. Ennius aũt in I. annali, in hoc uersu:

Nerienem Mauortis.

Et hercle, nisi quod minime solet, numerum seruauit, primã syllabam intendit, tertiam corripuit. At ne id quidẽ prætermittendũ puto, cuiusmodi est quod

in commentario quodam Seruij Claudij scriptum inueni, Nerio dictum, quasi netrio: hoc est, sine ira, & cum placiditate: ut eo nomine mitem tranquillumque fieri Martem precemur. Ne enim particula, ut apud Græcos, ita plerunque in Latina *quoq; lingua, priuatiua est.*

M. Catonis Consularis & Censorij pulcherrima exprobratio contra philosophantes nomine, & non re. Cap. XXII.

M*Arcus Cato Consularis, & Censorius, publicis iam priuatisq; opulentus rebus, uillas suas inexcultas & rudes, ne tectorio quidem prælitas fuisse dicit, ad annum usque ætatis suæ* LXX. *atque ibi posteà his uerbis utitur: Neque mihi (inquit) edificatio, neque uasum, neque uestimentum ullum est in manu pretiosum: neque pretiosus seruus, neque ancilla. Si quid est (inquit) quo utar, utor: si non est, ego sum, † cuique per me uti, atque frui licet. Tum deinde addit, Vitio uertunt, quia multa egeo: at ego illis, quia nequeunt egere. Hæc mera ueritas Tusculani hominis, egere se multis rebus, & nihil tamen cupere dicentis, plus hercle commouet ad exortandam parsimoniam, sustinendamque inopiam, quàm Græcæ istorum præstigiæ, philosophari sese dicentium, umbrasq; uerborum inanes fingentium: qui se nihil habere, & nihil tamen egere, ac nihil cupere dicunt. cum & habendo, & egendo, & cupiendo ardeant.*

Vasum.

†cui per Egeo multa.

Qua-

Quæsitum tractatumq;, quid sint manubiæ: atq; inibi dicta quædam de ratione utendi uerbis pluribus idem significantibus. Cap. XXIII.

IN fastigijs fori Traiani simulachra sunt sita circum undique inaurata, equorum atque signorum militarium: subscriptumq; est. Ex manubijs. Quærebat Phauorinus, cum in area fori ambularet, & amicum suum COS. *opperiretur, causas pro tribunali cognoscentem, nosq; tunc eum sectaremur: Quærebat, inquam, quid nobis uideretur significare propriè, manubiarum illa inscriptio. Tum quispiam qui cum eo erat, homo in studijs doctrinæ multi atq; celebrati nominis. Ex manubijs, inquit, significat, ex prę da. Manubiæ enim dicuntur prę da, quæ manu capta est. Etiã si (inquit Phauorinus) opera mihi princeps, & propè omnis in literis disciplinisq; Græcis sumpta est: non usque eo tamen infreqũens sum uocum* Latinarum, *quas subcisiuo, atque tumultuario studio colo, ut hanc ignorem interpretationem uulgariam, quòd esse dicãtur Manubiæ præda. Sed quæro an M. Tullius, uerborum homo diligentissimus, in oratione quam dixit de lege* Agraria, *Calendis Ianuarij contra* Rullum, *inani & illepida geminatione iunxerit* Manubias *& Prædam, si duo hæc uerba idem significant, neque ulla re aliqua dissident. atque (ut erat Phauorinus egregia quadam, uel diuina memoria) uerba ipsa M. Tullij statim dixit: Ea nos adscribimus hic: Prædam, manubias, sectionem, castra denique Cn. Pompeij, sedente imperatore*

Manubię.

Subcisiuũ studium.

decemuiri uendent. Et infrà itidem duo hæc simul iunctim posita dixit. ex præda, ex manubijs, ex auro coronario. Ac deinde ad eum conuertit, qui manubias esse, prædam dixerat: Et uidetur'ne tibi (inquit) utroq; in loco M. Cicero duobus uerbis idem, sicuti tu putas, significantibus ineptè & frigidè esse usus? ac tali ioco dignus, quali apud Aristophanem facetissimum comicorum Euripides Aeschylum insectatus est? cum ait.

Δὶς ταυτὸν ἡμῖν εἶπεν ὁ σοφὸς αἴσχυλος.
ἥκω γὰρ εἰς γῆν φησὶ, καὶ κατέρχομαι.
ἥκω δὲ ταυτὸν ἐστὶ τῷ κατέρχομαι.
Νὴ τὸν Δί' ὥσπερ εἴ τις εἴποι γείτονι,
Χρῆσον σὺ μάκτραν, εἰ δὲ βούλει, κάρδοπον.

Nequaquam uerò, inquit ille, talia uidentur, quale est μάκτρα καὶ κάρδοπος *quæ a poëtis uel oratoribus Græcis, nostrisque celebrandæ & ornandæ rei gratia, duobus eadem pluribus'ue nominibus frequentatur. Quid igitur, inquit Phauorinus, ualet hæc repetitio, instauratioque eiusdem rei sub alio nomine, in manubijs & in præda?* Num *ornat, ut alioqui solet, orationem? num eam modulatio rem aptioremq; reddit? num onerandi uel exprobrandi criminis causa, exaggerationem aliquam speciosam facit? sicuti in libro eiusdem M. Tullij, qui de constituendo accusatore est, una eademq; res pluribus uerbis uehementer atque atrociter dicitur Sicilia tota, si una uoce loqueretur, hoc diceret: quod auri, quod argenti, quod ornamentorum in meis urbibus, sedibus, delubris fuit. Nã cũ urbes totas semel*

di-

*dixiſſet,ſedes delubraq́ue addidit,quæ ſunt ipſa quoque in urbibus. Item in eodem libro ſimili modo: Siciliam,inquit,prouinciam C. Verres, per triennium depopulatus eſſe, Siculorum ciuitates uaſtaſſe,domos exinaniſſe, fana ſpoliaſſe dicitur Ecquid uidetur,cum Siciliam prouinciam dixerit, atq; etiam inſuper ciuitates addiderit:domos etiam & fana, quæ infrà poſuit,comprehendiſſet,uerba hæc itẽ multa atque uaria:depopulatus eſſe,uaſtaſſe, exinaniſſe,ſpoliaſſe,nonne unam & eandem uim in ſe habent? Sanè:ſed quia cum dignitate orationis,et cum graui uerborum copia dicuntur, quanquàm eadem ferè ſint, & ex una ſententia cooriantur, plura tamen eſſe exiſtimantur: quoniam & aures & animum ſæpius feriunt.*Hoc *ornatus genus,in crimine uno uocibus multis,atque ſæuis extruendo,ille iam tunc M. Cato antiquiſſimus in orationibus ſuis celebrauit: ſicuti in illa,quæ inſcripta eſt,De decem hominibus, cum Thermum accuſauit, quòd decem liberos homines eodem tempore interfeciſſet: hiſce uerbis eandem rem omnibus ſignificãtibus, uſus eſt. quæ quoniam ſunt eloquentiæ latinæ tunc primum exorientis lumina,uerba quidẽ ſubluſtria, libitum eſt ea mihi* ἀπο μνημονεύειν. *Tuum nefarium facinus peiore facinore operire poſtulas, ſuccidias humanas facis,decem funera facis,decem capita libera interficis,decem hominibus uitam eripis,indicta cauſa,iniudicatis,indẽnatis.Itẽ M.Cato in orationis principio,quam dixit in Senatu pro Rhodienſibus,*

glorię studio flagrantibus, peruicaciam ferociamq; & cupidinem pugnę, leniter tamen ac placidè obiurgaret: atrocitatem rei, & culpam perseuerandi bis idem dicendo, alio atq; alio uerbo auxit, inculcauitque: duplexq; eadem compellatio admonitionem facit instantiorem. Nec illa quidem eiusdem significationis repetitio, ignaua & frigida uideri debet:

Μνηστῆρες ἄρα τηλεμάχῳ θάνατόν τε μόρον τε ἤρτυον.

quòd bis idem dixerit, θάνατον καὶ μόρον. Indignitas enim moliendæ tam acerbæ tamq; iniustæ necis, miranda mortis iteratione defleta est, Cæterùm quis tam obtuso ingenio est, qui non intelligat, πολεμίζετε καὶ μάχεσθαι uerba, idem duo significantia, nõ frustra posita esse, ut illa quoq;.

Βάσκ' ἴθι οὖλε ὄνειρε, καὶ βάσκ' ἴθ' ἶρι ταχεῖα.

Neque ἐκ παραλλήλου, ut quidam putant, sed hortamentum esse acre iussæ, imperatæq; celeritatis. Verba quoque illa M. Ciceronis in L. Pisonem trigemina, etiamsi durę auris hominibus non placent, nõ uenustatem modò numeris quæsiuere: sed figurã, simulationemque oris pluribus simul uocibus uerberauerunt: Vultus denique, inquit, totus, qui sermo quidam tacitus mentis est, hic in fraudem homines impulit: hic eos, quibus erat ignotus: decepit, fefellit, induxit. Quid igitur simile est, inquit, apud eundem in pręda et manubijs? Nihil profectò istiusmodi. Nam neque ornatius fit, additis Manubijs: neque exaggeratius, modulatiusue: sed aliud omnino Præda est: ut in libris rerum uerborumq; ueterum scriptum est, aliud Manubiæ. Nam præda dici- Præda. Manubiæ

 tur

tur corpora ipsa rerum, quæ capta sunt: Manubiæ uerò appellatæ sunt pecunia a Quæst. ex uenditione prædæ redacta. Vtrunque ergo dixit M. Tullius cumulandæ inuidiæ gratia Decemuiros ablaturos, persecutorusque prædam, quæ nondum esset uenundata, & pecuniam quæ ex uenditione prædæ percepta esset. Itaque hæc inscriptio, quam uidetis, ex manubijs, non res corporaque ipsa prædemonstrat: nihil enim captum est horum a Traiano ex hostibus: sed facta esse hæc, comparataque ex manubijs, id est, ex pecunia prædatitia declarato, Manubiæ enim sunt, sicuti iam dixi, non præda, sed pecunia per Quæst. Popu. Rom. ex præda uendita contracta.. Quod per Quæst. autem dixi, intelligi nunc oportet Præfectum ærario significari. Nam cura ærarij a Quæst. ad Præfectum translata est. Est tamen nonnunquam inuenire, ita scripsisse quosdã non ignobiles scriptores, ut aut temere, aut curiose prædam pro manubijs, & manubijs pro præda posuerint: & tropica quadam figura mutationem uocabuli fecerint: quod facere concessum est, scitè id peritèq; facientibus. Sed enim qui propriè atq; signatè locuti sunt, sicuti hoc in loco Marcus Tullius, manubias pecuniam dixerunt.

Verba P. Nigidij, quibus dicit, in nomine Valeri in casu uocãdi, primam syllabam acuendam esse: & item alia ex eiusdem uerbis ad rectam scripturam pertinentia. Cap. XXIIII.

P*ublij* Nigidij *uerba sunt, ex commentariorum grammaticorum.* XIIII. *hominis in disciplinis doctrina-*

doctrinarum omnium praecellentis: Deinde, inquit, uoculatio qui poterit seruari, si non sciemus in nominibus, ut Valeri utrum interrogandi aut uocandi sint? Nam interrogandi secunda syllaba superiore tono est quàm prima, deinde nouissima deijcitur. At in casu uocãdi sũmo tono est prima, deinde gradatim descendunt. Sic quidem P. *Nigidius dici praecipit. Sed si quis nunc Valerium appellans, in casu uocandi, secundum id praeceptum Nigidij, acuerit primam: non aberit, quin rideatur. Summum autem tonum* προσῳδίαν *acutam dicit: & quem accentũ nos dicimus uoculationem appellat: & casum interrogandi eum dicit, quem nunc nos genitiuum dicimus:* Id *quoque in eodem libro Nigidiano animaduertimus:* Si *huius, inquit, amici, uel huius magni scribas, unũ i, facito extremam:* Sin *uerò hi magnei, hi amicei, casu multitudinis recto, tum ante i, scribendum erit e: atq; idipsum facies in similibus.* Item *si huius terrei, scribas, i litera sit extrema:* Si *huic terrae, per e, scribendum est. Item mi qui scribit in casu interrogandi, uelut cum dicimus mi studiosus, per i, unum scribat, non per e: at cum mei, tum per e, et i, scribendum est, quia dandi casus est. Haec nos autoritate doctissimi hominis adducti, propter eos, qui harum quoq; rerum scientiam quaerunt, non praetermittenda existimauimus.*

Valeri.

Voculatio.

Casus interrogandi.

mi & mei.

De uersibus, quos Vergilius sectatus uidetur, ac Homeri Parthenij. Cap. XXV.

PArthenij poëtę uersus est:

Γλαύκῳ, καὶ νήρει, καὶ εἰναλίῳ μελικέρτῃ.

Eum uersum Vergilius æmulatus est: itaq; fecit duobus uocabulis uenustè immutatis parem:

Glauco, & Panopeæ, & Inoo Melicertæ.

Sed illi Homerico non sanè rem parem, neque similem fecit. Esse enim uidetur Homeri simplicior, & syncerior: Vergilij autem νεωτερικότερος: &, quodam quasi ferrumine immisso, fucatior:

Ταῦρον δ' ἀλφειῷ, ταῦρον δὲ ποσειδάωνι.

Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.

De sententia Panætij philosophi, quam scripsit in libro de officijs secundo, qua hortatur, ut homines ad cauendas iniurias, in omni loco intéti paratiq; fiat. Cap. XXVI.

Panętius. LEgebatur Panetij philosophi liber de officijs secundus, ex tribus illis inclytis libris, quos M. Tullius magno cum studio maximoq; opere æmulatus est. Ibi scriptum est, tum multa alia ad bonam frugem ducentia, tum uel maximè quod esse hærereque in animo debet. Id autem est ad hanc ferme sententiam: Vita, inquit, hominum, qui ætatem in medio rerum agunt, ac sibi suisque esse usui uolunt: negotia periculaque ex improuiso assidua & propè quotidiana fert. Ad ea cauenda atque declinanda, perinde esse oportet animo semper prompto atq; intento, ut sunt athletarum, qui pancratiastę uocantur. Pācratiastę. Nam sicuti illi ad certandum uocati, proiectis altè brachijs consistunt, caputq; & os suum manibus

bus oppositis, quasi uallo præmuniunt: membraq; eorum omnia priusquam pugna mota est, aut ad uitandos ictus cauta sunt, aut ad faciẽdos parata: ita animus atque mens uiri prudentis aduersus uim & petulantias iniuriarum, omni in loco atque in tempore prospiciens, debent esse erecta, ardua, septa, solida, expedita, nunquàm conniuens, nusquam aciem suam flectens: consilia, cogitationesq; contra fortunæ uerbera, contraque insidias iniquorum, quasi brachia, & manus prætendens: ne qua re aduersa & repentina incursio, imparatis improtectisque nobis oboriatur.

Quod Quadrigarius, cum multis mortalibus dixit: an quid, & quantum differret, si dixisset, cum multis hominibus. Cap. XXVII.

Verba sunt Claudii Quadrigarii ex annalium eius XIII. *Concione dimissa, Metellus in Capitolium uenit, cum multis mortalibus. Inde cum domum proficisceretur, tota ciuitas eum reduxit. Cum is liber, eaque uerba M. Frontoni, nobis ei ac plerisque aliȷs assidentibus legerentur: & cuidam haud sanè uiro indocto uideretur, multis mortalibus pro hominibus multis, ineptè frigideque in historia, nimisque id poeticè dixisse: tum Fronto illi, cui hoc uidebatur: An tu, inquit, aliarum homo rerum iudicii elegantissimi, mortalibus multis, ineptum tibi uideri & frigidum dicis? Nil autem arbitrare causæ fuisse, quod uir modestus, & puri atque propè quotidiani sermonis, mortalibus maluit, quàm hominibus dicere?* M. Frõto.

diceret? eandemque credis futuram fuisse multitudinis demonstrationem, si Cum multis hominibus, ac non Cum multis mortalibus diceret? Ego quidem inquit, sic existimo (nisi me scriptoris istius, omnisq; antiquæ orationis amor atque ueneratio, cęco esse iudicio facit) lõge lateq; esse amplius, prolixius, fusius in significanda totius propè ciuitatis multitudine, mortales quam homines dixisse. Nanque multorum hominum appellatio intra modicum quoque numerum cohiberi atq; includi potest: Multi autem mortales, nescio quo pacto, & quonam sensu inenarrabili, omnè ferè genus, quod in ciuitate est, & ordinum, & ætatum, & sexus comprehendunt. Quod scilicet Quadrigarius (ita ut res erat) ingentem atque promiscuam multitudinem uolens ostendere, Cũ multis mortalibus Metellum in Capitolium uenisse dixit ἐμφατικώτερον, quàm si Cum multis hominibus dixisset. Ea nos omnia, quę Fronto dixit: cum ita, ut par erat, non approbantes tantum, sed admirantes quoq; audiremus: Videte tamen, inquit, ne existimetis semper atq; in omni loco mortales multos, pro multis hominibus esse dicendum: ne planè fiat Græcum illud de Var. satyra prouerbium, τον ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον. Hoc iudicium Frontonis etiam in paruis minutisq; uocabulis, non prætermittendũ putaui, ne nos forte fugeret lateretq; subtilior huiuscemodi uerborum consideratio.

Mortales.

Non hactenus esse faciem, quæ uulgò dicitur.
Cap. XXVIII.

Ani-

ANimaduertere est, pleraq; uerborum Latinorum ex ea significatione, in qua nata sunt, decessisse uel in aliam longè, uel in proximam: eamque decessionem factā esse consuetudine, et inscitia temere dicentium, quæ cuiusmodi sint, non didicerint: Sicuti quidam faciem esse hominis putant os tantū, et oculos, et genas, quod Græci πρόσωπον dicunt: quādo facies sit forma omnis & modus, & factura quædam corporis totius: a faciendo dicta, ut ab aspectu species, & à fingendo figura. Itaque Pacuuius in tragœdia, quæ Niptra inscribitur, faciem dixit hominis, pro corporis longitudine. Species ab aspectu. Figura a fingendo.

Aetate, inquit, integra, feroci ingenio, facie procera uirum.

Non solum aūt in hominum corporibus, sed ēt in rerum cuiusque modi aliarum facies dicitur: Nā montis, & cœli, & maris facies, si tēpestiuè dicatur, probè dicitur. Sallustij uerba sunt ex hist. secūda: Sardinia in Africo mari, facie uestigij humani in oriētē, quā in occidētem latior prominet. Ecce aūt id quoq; in mentem uenit, quòd etiam Plautus in Penulo, faciem pro totius corporis colorisq; habitu dixit.

Verba Plauti hæc sunt:

POE. Sed earum nutrix, qua sit facie mihi expedi.
MIL. Statura non magna, corpore aliquo'st.
POE. Ipsa'st MI. specie uenusta, ore atq; oculis pernigris.
POE. Formam quidem hercle uerbis depinxit probè.

Præterea memini Quadrigarium in undecimo faciem pro statura totiusq; corporis figura dixisse.

Quid

Quid sit in satyra M. Varronis caninum prandium. Cap. XXIX.

Laudabat, uenditabatq; se nuper quispiam in libraria sedens, homo ineptè gloriosus: tanquã unus esset sub omni cœlo satyrarum M. Varronis enarrator, quas partim Cynicas, alii Menippeas appellant. Et *iacicbat inde quædam non admodum difficilia, ad quæ coniicienda aspirare posse neminem dicebat. Tum fortè eum ego librum ex iisdem satyris ferebam, qui* ὑδρωκυὼν *inscriptus est. Propius igitur accessi, &* Nosti, *inquam, magister uerbum illud scilicet uetus, Egregiam Musicam, quæ sit abscondita, eam esse nulli rei? Oro ergo te, legas hos uersus pauculos: & prouerbii istius, quod in his uersibus est, sententiam dicas mihi.* Lege, *inquit, tu mihi potius, quæ non intelligis: ut ea tibi ego enarrem. Quonam, inquam, pacto legere ego possum, quæ non assequor? Indistincta nanq; fient, & confusa, quæ legero, & tuam quoque impedient intentionẽ. Tunc aliis etiam qui ibi aderant, compluribus idem comprobantibus, desiderantibusq;, accipit a me librum ueterem, fidei spectatæ, luculentè scriptum. Accipit autem inconstantissimo uultu & mœstissimo. Sed quid deinde dicam? Non audeo hercle postulare, ut id credatur mihi.* Pueri in ludo rudes, *si cum librum accepissent, non ij magis in legendo deridiculi fuissent.* Ita *& sententias intercidebat, & uerba corruptè pronunciabat.* Reddit *igitur mihi librum multis iam ridentibus: Et uides, inquit, oculos*

oculos meos ægros, assiduisq; lucubrationibus propè iam perditos? Vix ipsos literarum apices potui comprehendere. Cum ualebo ab oculis, reuise ad me, & librum istum tibi totum legam. Rectè, inquam sit oculis magister tuis. Sed in quo illis nihil opus est, id rogo te, dicas mihi: Caninum prandium in hoc loco, quem legisti, quid significat? At ille egregius nebulo, quasi difficili quæstione perterritus, exurgit statim: Et abiens, Non, inquit, paruam rem quæris: talia ego gratis non doceo. Eius autem loci, in quo id prouerbium est, uerba hęc sunt: Non uides apud Mnesitheum scribi, tria genera esse uini, nigrum, album, medium, quod uocant κιῤῥὸν id est, giluum: nouum, uetus, medium: & efficere nigrum † uires, album urinam, medium πέψιν: nouum refrigerare, uetus calefacere, medium uerò esse prandium caninum. Quid significet prandium caninum, rem leuiculam diu & anxiè quęsiuimus. Prandium autem abstemium, in quo nihil uini potatur caninum dicitur quoniam canis uino caret. Cum igitur medium uinũ appellasset, quod neq; nouum esset, neq; uetus: & plerunque homines ita loquantur, ut omne uinum, aut nouum esse dicant, aut uetus: nullam uim habere significauit, neq; noui, neq; ueteris, quod medium esset: iccirco pro uino non habendum: quia neq; refrigeraret, neq; calefaceret. Refrigerare id dicit quod Græcè dicitur ἀναψύξαι.

Vini genera.

†alias, uirus.

Prandiũ caninum. Abstemium.

Refrigerare.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER QVARTVSDECIMVS.

Disertatio Phauorini philosophi aduersus eos, qui Chaldei appellantur, & ex cœtu motibusq; siderum stellarum, fata se hominum dicturos pollicentur. Cap. I.

DVERSVM istos, qui sese Chaldaeos, seu Genethliacos appellant, ac de motu, deque positu stellarum dicere posse quae futura sunt, profitentur, audiuimus quondam Phauorinum philosophum, Romae Graecè differentem, egregia atque illustri oratione, exercendi ne aut ostentandi gratia ingenij, an quòd ita seriò iudicatoque existimaret, non habeo dicere. Capita autem locorum argumentorumque, quibus usus est, quoad eius meminisse potui, egressus ibi ex auditione properè annotaui: eaque fuerunt ad hanc ferme sententiam: disciplinam istam Chaldaeorum tantae uenustatis non esse, quantae uideri uolunt: neque eos principes eius autoresque esse, quos ipsi ferant, sed id praestigiarum atque offuciarum genus

Offuciae. Acruscatores.

genus commentos esse homines ęruscatores, et cibũ quæstumque ex mendacijs captantes: atque eos, quoniam uiderent terrena quædam inter homines sita, cœlestium rerum sensu atque ductu moueri, quale est, quod oceanus, quasi lunæ comes, cum ea simul senescit adolescitque, hinc uidelicet sibi argumentum ad persuadendum parauisse, ut crederemus omnia rerum humanarum, & parua & maxima, tanquam stellis atque sideribus euincta duci & regi. Esse autem nimis quàm ineptum absurdumque, ut quoniam æstus oceani cum lunę curriculo cõgruit, negotium quoque alicuius, quod ei fortè de aquæductu cum riualibus, aut de communi pariete cum uicino apud iudicem est: ut existimemus id negotium, quasi habena quadam de cœlo uinctum gubernari. Quod & *si ui, & ratione quapiam diuina fieri potest, nequaquam tamen id censebat, in tam breui exiguoque uitę spatio, quantouis hominis ingenio comprehendi posse & percipi.* Sed *coniectari pauca quædam, ut uerbo ipsius utar* παχυμερέστερον, *nullo scientiarum fundo concepta, sed fusa, & uaga, & arbitraria: qualis longinqua oculorum acies est, per interualla media caligantium:* Tolli *enim quod maximum inter deos atque homines differt, si homines quoque res omneis post futuras prænoscerent,* Ipsam *deinde siderum stellarumque obseruationem, quam esse originem scientiæ suę prædicarent, haudquaquam putabit liquidè consistere.* Nam *si principes Chaldæi, qui in patentibus campis colebant*

stellarum motus, & uias, & discessiones, & cœtus intuentes, quid ex ijs efficeretur obseruauerunt: procedat, inquit, hæc sanè disciplina, sed sub ea modò inclinatione cœli, sub qua tunc Chaldæi fuerunt. Non enim potest (inquit) ratio Chaldæorum obseruationis manere, si quis ea uti uelit sub diuersis cœli regionibus. Nam quanta inquit, partium circulorumque cœli, ex deuergentia & conuexionibus mundi uarietas sit, quis non uidet? Eædem igitur stellæ, per quas omnia diuina humanaque † fieri contendunt: sicuti ne usquequaque pruinas aut colores cient, sed mutant & uariant tempestatesque eodem in tempore alibi placidas, alibi uiolentas mouent, cur non euenta quoque rerum ac negotiorum alia efficiunt in Chaldæis, alia in Getulis, alia apud Danubium, alia apud Nilum? Per autem, inquit, inconsequens, ipsum quidem corpus, & habitum tam profundi aëris sub alio, atq; alio cœli curuamine nõ eundem manere: in hominum autem negotijs stellas istas opinari idem semper ostendere, si eas ex quacunque terra conspexeris. Preterea mirabatur, id cuiq; pro præcepto liquere, stellas istas, quas a Chaldæis & Babylonijs, siue Aegyptijs obseruatas ferunt, quas multi erraticas, Nigidius errones uocat, non esse plures quàm uulgò dicerentur. Posse enim fieri existimabat, ut & alij quidam planetæ pari potestate essent, sine quibus recta atq; perpetua obseruatio perfici non quiret; neque eos tamen cernere homines possent, propter exuperantiam uel splẽdoris, uel altitudinis. Nam et quædam, inquit, sidera è quibusdam

† ferri. agi.

Stellæ erraticæ. Errones.

dam terris conspiciuntur, earumq; terrarum hominibus nota sunt, sed eadem ipsa ex omni terra alia nõ uidentur, & sunt aliis omnino ignotissima. Atq; ut uidemus, inquit, & has tantummodo stellas, & ex una parte terræ obseruari debuisse: quæ tandem finis obseruationis istius fuit, & quæ tempora satis esse uisa sunt ad percipiendum: quid præmonstraret, aut cœtus stellarum, aut circuitus, aut transitus? Nam si isto modo cœpta fieri obseruatio est, ut animaduerteretur quo habitu, qua forma, quaq; positura stellarum aliquis nasceretur: tum deinceps ab ineunte uita, fortuna eius, & mores, & ingenium, & circunstantia rerum negotiorumq;, & ad postremum finis etiam uitæ spectaretur: eaque omnia, ut usu uenerant, literis mandarentur: ac posteà, longis temporibus, cum ipsæ illæ eodem in loco, eodemq; habitu forent, eadem cæteris quoque euentura existimarentur, qui eodem illo tempore nati fuissent, Si isto, inquit, modo obseruari cœptum est, exque ea obseruatione composita quædam disciplina est, nullo id pacto potest procedere. Dicant enim *quot tandem annis, uel potius quot seculis orbis hic obseruationis perfici quiuerit. Constare quippe inter astrologos dicebat, stellas istas quas erraticas dicerent, quæ esse omnium rerum fatales dicerentur, infinito propè & innumerabili numero annorum, ad eundem locum cùm eodem habitu simul omnes profectæ sunt, regredi: ut neq; ullus obseruationis tenor, neq; memoriæ ulla effigies literarum tanto æuo potuerint edurare. Atq; illud* Edurare.

etiam cuiusmodi esset, considerandum putabat, quòd aliud stellarum agmen foret, quo primum tempore conciperetur homo utero matris: aliud posteà, cum in decem mensibus proximis in lucem ederetur. Quærebatq; qui conueniret diuersam super eodem fieri demonstrationem: si, ut ipsi putarent, alius atq; alius earundem stellarum situs atque ductus, alias atque alias fortunas daret? Sed & nuptiarum tempore, ex quibus liberi quærerentur, atque ipso etiam illo matris atque fœminæ coitu iam declarari oportere dicebat, certo quodam & necessario stellarum ordine, quales qualiq́ue fortuna homines gignerentur: ac multò etiam antè, quàm pater ipse, atque mater nascerentur, ex eorum genitura debuisse iam tum prospici, quinam olim futuri essent, quos ij creaturi forent, & suprà longè atque longè per infinitum: ut si disciplina ista fundamento aliquo ueritatis nixa est, centesimo usque abhinc seculo, uel magis primo cœli atque mundi exordio, atq; inde deinceps continua significatione, quoties generis autores eiusdem homines nascerentur, stellæ istæ præmonstrare debuerint, qualis, qualiq́ue fato futurus sit quisquis hodie natus est. Quo autem, inquit, pacto credi potest, uniuscuiusque stellarum formę & positionis sortem atq; fortunam, uni omnino homini certam destinatamq; esse? eamq; formā post longissima seculorum spatia restitui, si uitę, fortunarumque eiusdem hominis indicia, in tam breuibus interuallis per singulos maiorum eius gradus, perq; infinitum successionum ordinem, tam sæpe ac

tam multipliciter, eadem ipsa non eadem stellarum facie denotantur? Quod si id fieri potest, eaq; diuersitas atq; uarietas admittitur, per omneis antiquitatis gradus, ad significanda eorũ hominum, qui pòst nascentur, exordia: imparilitas hæc turbat obseruationem: omnisq; ratio disciplinæ confunditur. Iã uerò id minimè ferendum esse censebat, quòd non modo casus & euenta, quæ euenirẽt extrinsecus, sed consilia quoq; hominum ipsa, & arbitria, & uarias uoluntates appetitionesque, & declinationes, & fortuitos, repentinosque in leuissimis rebus animorum impetus recessusq;, moueri agitariq; desuper è cœlo putarent: tanquam si forte ire in balneas uolueris, ac deinde nolueris, atque id rursum uolueris, non ex aliqua dispari uariaq; animi agitatione, sed ex necessaria quadam errantium siderum reciprocatione contigerit: ut planè homines, non quod dicitur λογικὰ ζῶα, *sed ludicra & ridenda quædam* † νευρόσπαστα *esse uideantur, si nihil sua sponte, nihil arbitratu suo faciunt, sed ducentibus stellis & aurigantibus. Ac si, inquit, potuisse prædici affirmant, Pyrrhus ne rex, an Manius Curius prelio uicturus esset: cur tandem non de alea quoq;, ac de calculis, & alueolo audeant dicere, quisnam ibi ludentium uincat? An uidelicet magna sciunt, parua nesciunt? & minora maioribus imperceptiora sunt? Sed magnitudines rerum sibi uendicant, magisque esse perspicuas, & facilius comprehendi posse dicunt: Volo, inquit, mihi respondeant, qui in hac totius mundi contemplatione præstantis naturæ*

Arbitrij libertatẽ defendit.

†Cœlius neurospasta legit li. 4. ca. 6.

 operibus,

operibus, in tam paruis atque breuibus negotijs fortunisq; hominum magnum putent? Atq; id uelim etiam, inquit, ut respondeant, si tam paruum, atq; rapidum est momentum temporis, in quo homo nascēs fatum accipit, ut in eodem illo puncto sub eodem circulo cœli, plures simul ad eandem competentiam nasci non queant: & si iccirco gemini quoq; non eadem uitæ sorte sunt, quoniam non eodem temporis puncto editi sunt: peto, inquit, respondeant; cursum illum temporis transuolantis, qui uix cogitatione animi comprehendi potest, quonam pacto aut consulto assequi queant, aut ipsi perspicere & deprehendere: cum in tam præcipiti dierum noctiumque uertigine, minima momenta ingentes facere dicant mutationes? Ad postremum autem, & quid esset, quod aduersum hoc dici posset, requirebat: quòd homines utriusque sexus, omnium ætatum diuersis stellarum motibus in uitam editi regionibus sub quibus geniti sunt, longè distantibus, omnes tamen isti, aut hiantibus terris, aut labentibus tectis, aut oppidorum expugnationibus, aut eadem in naui fluctu obruti, eodem genere mortis, eodemque ictu temporis interirent? Quòd scilicet, inquit, nunquàm eueniret, si momenta nascendi singulis attributa, suas unumquodque leges haberent. Quòd si quædam, inquit, in hominum morte atque uita, etiam diuersis temporibus editorum, per stellarum pares quosdam posteà conuentus, paria nonnulla & consimilia posse dicuntur obtingere: cur non aliquando posint omnia quoque paria usu uenire, ut existant per hu

huiuscemodi stellarum concursiones & similitudines Socrates simul & † Antisthenes, & Platones multi, genere, forma, ingenio, moribus, uita omni, et morte pari? quod nequaquã, inquit, prorsus fieri potest. Non igitur hac causa probè uti queunt aduersum hominum impares ortus, interitus pares. Illud autem condonare se ijs dicebat, quòd non id quoque requirerent, si uitę, mortisque hominum, rerumq; humanarum omnium tempus & ratio, & causa in cœlo, & apud stellas foret: quid de muscis, aut uermiculis, aut echinis, multisque alijs minutissimis, terra marique animantibus dicerent? An ista quoque ijsdem, quibus homines, legibus nascerentur, ijsdemq; itidem extinguerentur: ut aut ranunculis quoque, et culicibus nascendi fata sint de cœlestium siderum motibus attributa: aut si id non putarent, nulla ratio uideretur, cur ea siderum uis in hominibus ualeret, deficeret in cæteris. Hæc nos ficta, & incondita, & propemodum ieiuna oratione attigimus.

† Aristones

At Phauorinus (ut hominis ingenium fuit, utque Græcæ facundiæ copia simul & uenustas) latius ea, & amœnius, & splendidius, & profluentius exequebatur. Atque identidem commonebat, ut caueremus, ne quà nobis isti sycophantæ, ad faciendam fidem, irreperent, quòd uiderentur quædam interdũ uera effutire aut spargere. Non enim comprehensa, inquit, neque definita, neque percepta dicunt: sed lubrica atque ambagiosa coniectatione nitentis, inter falsa atque uera pedetentim, quasi per tenebras ingredientes eunt: & aut multa tentando inci

Profluentius.

dunt repentè imprudentes in ueritatem, aut ipsorum qui eos consulunt, multa credulitate ducente, perueniunt callidè ad ea, quæ uera sunt, & idcirco uidentur in præteritis rebus, quàm futuris, ueritatẽ facilius imitari. Ista tamen omnia, quę aut temere aut astutè uera dicunt, præ cæteris, inquit, quę mentiuntur, pars ea non sit † millesima. Hæc autem, quæ dicentem Phauorinum audiuimus, multa etiam meminí poëtarum ueterum testimonia confirmare, quibus huiuscemodi ambages fallaciosę confutantur: ex quibus est Pacuuianum illud:

†Sunt qui legãt mul tesimas referẽtes ad quæ, eam dictionẽ, πολλοςημόριον

Nam si qui quæ euentura sunt, præuideant,
Aequiparent Ioui. *Item Accianum illud:*
Nihil, inquit, credo auguribus, qui aures uerbis diuitant
Alienas, suas ut aureo locupletent domos.

Item Phauorinus deterrere uolens, et depellere adolescentes a genethliacis istis, & quibusdam alijs id genus, qui prodigiosis artibus futura omnia dicturos se pollicentur: nullo pacto adeundos esse, consulendosque, huiuscemodi argumentis concludebat: Aut aduersa, inquit, euentura dicunt, aut prospera. Si dicunt prospera, & fallunt, miser fies, frustra expectando, si aduersa dicunt, & mentiuntur: miser fies, frustra timendo. Si uera respondent, eaq; sunt non prospera: iam inde ex animo miser fies, antequàm è fato fias: si felicia promittunt, eaque euentura sunt: tum planè duo erunt incommoda: & expectatio te spei suspẽsum fatigabit, et futurũ gaudij fructum spes tibi iam deflorauerit. Nullo igitur

Prognostici nõ sunt cõsulẽdi.

pacto utendum est istiusmodi hominibus, res futuras præsagientibus.

Quemadmodum disseruit Phauorinus cõsultus a me, super officio iudicis. Cap. II.

QVo primum tempore a Prætoribus lectus in iudices sum, ut iudicia quæ appellantur priuata susciperem: libros utriusque linguæ de officio iudicis scriptos conquisiui: ut homo adolescens, a poëtarum fabulis, & à rhetorum epilogis ad iudicandas lites uocatus, rem iudiciariam quoniam uocis (ut dicitur) uiuæ nimia penuria erat, ex mutis, quod aiunt, magistris cognoscerem. Muti magistri libri. *Atque in rerum quidem diffusionibus, comperendinationibus, & alijs quibusdam legitimis in rebus, ex ipsa lege Iulia, & ex* Sabini *Massurij, & ex quorundam aliorum iurisperitorum commentarijs commoniti & adminiculati sumus: in ijs autem, quæ existere solent, negotiorum ambagibus, & in ancipiti rationum diuersarum circunstantia, nihil quicquam nos huiuscemodi libri iuuerunt. Nam etsi consilia iudicibus ex præsentium causarum statu capienda sunt: generalia tamen quædam præmonita & præcepta sunt, quibus antè causam præmuniri iudex prepararique ad incertos casus futurarum difficultatum debeat: sicut illa mihi tunc accidit inexplicabilis reperiendæ sententiæ ambiguitas. Petebatur apud me pecunia, quæ dicebatur data numerataq́; sed qui petebat, neque tabulis, neque testibus id factum docebat, & argumentis*

tis admodum exilibus nitebatur. Sed eum constabat uirum esse ferme bonum, notæque & expertæ fidei, & uitæ inculpatissimæ: multaque & illustria exempla probitatis, synceritatisque eius exprome-bantur. Illum autem, unde petebatur, hominem esse non bonæ rei, uitaque turpi & sordida, conuictum uulgò in mendacijs, plenumque esse perfidiarum & fraudum ostendebatur. Is tamen cum suis multis patronis clamitabat, probari apud me debere pecuniam datam consuetis modis: expensi latione, mensæ rationibus, chirographi exhibitione, tabularum obsignatione, testium intercessione. Ex quibus omnibus si nulla re probaretur: dimitti† iam sanè oportere, & aduersarium de calumnia damnari. Quod de utriusque autem uita atque factis diceretur, frustra id fieri atque dici. Rem enim de petenda pecunia apud iudicem priuatum agi: non apud CENS. *de moribus. Tunc ibi amici mei, quos rogaueram in consilium, uiri exercitati, atque in patrocinijs, & in operis fori celebres, semperque se circumundiq; distrahentibus causis festinantes, non sedendum diutius, ac nihil esse dubium dicebant, quin absoluendus foret, quem accepisse pecuniam illam nulla probatione solenni docebatur. Sed enim ego homines cum considerabam, alterum fidei, alterum probri plenum, spurcissimæque uitæ ac defamatissimæ: nequaquam adduci potui ad absoluendum. Iussi igitur diē† diffundi, atque inde a subsellijs pergo ire ad Phauorinum philosophum, quem meo tempore* Romæ *plurimum sectabar ac de hominibus, quæ apud me di*

† iam se oportere.

†Ang Po lit. diffindi legit.

cta

cta fuerant, uti res erat, narro omnia: ac peto, ut & ipsum illud, in quo hærebam, & cætera etiam, quæ obseruanda mihi forent in officio iudicis, faceret me, ut earum rerum essem prudentior. Tum Phauorinus, religione illa cunctationis, & solicitudinis nostræ comprobata: Id quidem, inquit, super quo nunc deliberas, uideri potest specie tenui paruaque esse: sed si de omni quoque officio iudicis præire tibi me uis nequaquam est uel loci huius, uel temporis. Est enim disceptatio ista multiiugæ, & sinuosæ quæstionis: multaque, & anxia cura, & circunspitientia indigens. Nanque (ut pauca tibi nunc quæstionum capita attingam) iam omnium primum hoc de iudicis officio quæritur. Si iudex fortè id sciat, super qua re apud eum litigatur: eaque res uni ei, prius quàm agi cœpta, aut in iudicium deducta sit, ex alio quodam negotio, casuque aliquo cognita liquidò, & comperta sit, neque id tamen in agenda causa probatur: oporteat ne eum secundùm ea, quæ sciens uenit iudicare, an secundùm ea quæ aguntur. Id etiam inquit, quæri solet, an deceat atque conueniat, iudicij causa iam cognita, si facultas esse uideatur componendi negotii, officio paulisper iudicis dilato, communis amicitiæ & quasi pacificatoris partes recipere. Atque illud amplius ambigi, ac dubitari scio, debeat ne iudex inter cognoscendum ea quæ dicto quæsitoque opus est, dicere & quærere: etiam si cuius ea dici quæriq; e interest, neque dicat, neque postulet. Patrocinari enim prorsus hoc esse aiunt, non iudicare. Præter hæc super ea

Officia iudicis dubia.

quoque

quoque re dissentitur, an ex usu exque officio sit iudicis, rem causamque, de qua cognoscit, interlocutionibus suis ita exprimere consignareq;, ut ante sententiæ tempus ex ijs, quæ apud eum in præsens confusè uarieq; dicũtur, perinde ut quoq; in loco, ac tempore mouetur, signa & indicia faciat motus, atque sensus sui. Nam qui iudices, inquit, acres, atq; celebres uidentur, non aliter existimant rem, qua de agitur, indagari comprehendique posse: nisi is, qui iudicat, crebris interrogationibus necessarijsque interlocutionibus & suos sensus aperiat, & litigantium deprehendat. Contrà autem, qui sedatiores & grauiores putantur, negant iudicem debere ante sententiam, dum causa utrinque agitatur, quoties aliqua re proposita motus est, toties significare quid sentiat. Eventurum enim aiunt, ut quia pro uarietate propositorum argumentorumq; alius, atque alius motus animi patiendus est, aliter atq; aliter eadem causa, eodemq; in tempore sentire, & interloqui uideatur. Sed de his, inquit, & cæteris huiuscemodi iudicialis officij tractatibus, & nos posthac, cum erit otium, dicere quid sentiamus, conabimur: & præcepta Aelij Tuberonis super officio iudicis, quæ nuperrime legi, recẽsebimus. Quod autem ad pecuniam pertinet, quam apud iudicem peti dixisti: suadeo hercle tibi, utare M. Catonis, prudentissimi uiri, consilio: qui in oratione quam pro L. Turio, contra Cn. Gellium dixit, ita esse moribus maiorum traditum obseruatumque ait: ut si quid inter duos actum est, neque tabulis, neque testibus planum

fieri

fieri possit, tum apud iudicem, qui de ea re cognosceret, uter ex ijs uir melior esset, quæreretur: & si pares essent, seu boni pariter seu mali, tum illi unde petitur, crederetur: ac secundum eum iudicaretur. In hac autem causa, de qua tu ambigis, optimus est, qui petit: unde petitur, deterrimus: & res est inter duos acta, sine testibus. Eas igitur, *& credas ei, qui petit: condemnesq; eum, de quo petitur; quoniam, sicuti dicis, duo pares non sunt: & qui petit, melior est. Hoc quidem mihi tum Phauorinus, ut uirum philosophum decuit, suasit. Sed maius ego, altiusq; id esse existimaui, quam quod meæ ætati, & mediocritati conueniret: ut cognouisse, & condemnasse de moribus, non de probationibus rei gestæ ui derer: ut absoluerem tamen inducere in animum non quiui, & propterea iuraui, mihi non liquere, atque ita iudicatu illo solutus sum. Verba ex oratione M. Catonis, cuius commeminit Phauorinus, hęc sunt: Atque ego a maioribus memoria sic accepi, si quis quid alter ab altero peteret: si ambo pares essent, siue boni siue mali essent, quod duo res gessissent uti testes non interessent: illi unde petitur, ei potius credendum esse. Nunc si sponsionem fecisset Gellius cum Turio, ni uir melior esset Gellius, quàm Turius: nemo, opinor, tam insanus esset, qui iudicaret meliorem esse Gellium quàm Turium. Si non melior est Gellius Turio, potius oportet credi unde petitur.*

An

An ęmuli infensiq; inter sese fuerint Xenophon & Plato. Cap. III.

Platonis & Xenophontis æmulatio.

Qui de Xenophontis Platonisque uita & moribus pleraque omnia exquisitissimè scripsere: non abfuisse ab eis motus quosdam tacitos, & occultos simultatis, æmulationisque mutuæ putauere: & eius rei argumenta quædam coniectatoriè, ex eorũ scriptis protulerunt. Ea *sunt profectò huiuscemodi, quod neque a Platone in tot numero libris mentio usquam facta sit* Xenophontis *: neque item contrà ab eo* Platonis, *in suis libris: quanquàm uterque, ac maximè* Plato *complurium Socratis sectatorum in sermonibus, quos scripsit, commeminerit.* Id *etiam esse non syncerae neque amicæ uoluntatis indicium crediderunt, quod* Xenophon *inclyto illi operi Platonis, quod de optimo statu reipublicæ, ciuitatisq; administrandæ scriptum est, lectis ex eo duobus ferè libris, qui primi in uulgus exierant, opposuit contrà, conscripsitque diuersum regiæ administrationis genus, quod* παιδείας κύρου *inscriptum est. Eo facto scriptoque eius, usque adeò permotum esse Platonem ferunt, ut quodam in libro mentione Cyri regis habita, retractandi leuandique eius operis gratia, uirum quidem Cyrum nauum & strenuum fuisse dixerit,* παιδείας δ' οὐκ ὀρθῶς ἧφθαι τὸ παράπαν. *Hæc enim uerba sunt de Cyro Platonis. Præterea putant id quoque ad ista, quę dixi accedere, quòd* Xenophon *in libris, quos dictorum atque factorum Socratis commentarios composuit, negat Socratem*

cratem de cæli atque naturæ causis rationibusque unquam disputauisse: ac ne disciplinas quidem cæteras, quę μαθήματα Græci appellant, quæ ad bene beateque uiuendum non pertinerent, aut attigisse, aut comprobasse, Idcircoque turpiter eos mentiri dicit, qui disertationes istiusmodi Socrati attribuerent. Hæc autem, inquiunt, Xenophon cum scripsit, Platonem uidelicet notat, in cuius libris Socrates de Physica, & Musica, & Geometria disserit. Sed enim de uiris optimis & grauissimis, si credendum hoc, aut auspicandum fuit, causam equidem esse arbitror non obtrectationis, neque inuidiæ, neque de gloria maiore parienda certationis. Hæc enim procul a moribus philosophiæ absunt, in quibus illi duo omnium iudicium excelluerũt. Quæ igitur est istius opinionis ratio? Hæc profecto est, æquiparatio ipsa plerunque & parilitas uirtutum inter se consimiliũ etiam si contentionis studium & uoluntas abest, speciem tamen æmulationis creat. Nam cum ingenia quædam magna duorum pluriumue in eiusdem rei studio illustrium, aut pari sunt fama, aut proxima: oritur apud diuersos fautores eorum industriæ laudesque æstimandæ contentio. Tum postea, ex alieno certamine ad eos quoque ipsos contagium certationis adspirat: cursusque eorum ad † eandem uirtutis calcem pergentium, quando est compar uel ambiguus, in æmulandi suspitiones non suo, sed fauentium studio delabitur. Proinde igitur & Xenophon & Plato Socraticæ amœnitatis duo lumina, certare emularique inter sese ex stimati sunt: quia

Parilitas ingeniorum æmulationem parit.

† eundem uirtutis callem

de ijs apud alios uter esset exuperantior certabatur: & quia duæ eminentiæ cum simul iunctæ in arduum nituntur, simulachrum quoddam contẽtionis æmulæ pariunt.

Quòd aptè Chrysippus & graphicè imaginem Iustitię modulis, coloribusq; uerborum depinxit. Cap. IIII.

Chrysippus.

CONdignè mehercle & condecorè Chrysippus in librorum, qui inscribũtur περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς *primo, os, & oculos Iustitiæ, uultumque eius seueris atque uenerandis uerborum coloribus depinxit. Facit quippe imaginem Iustitię fieriq́ue solitam esse dicit a pictoribus rhetoribusq́ue antiquioribus, ad hunc fermè modum: Forma atque filo uirginali: aspectu uehementi, et formidabili: luminibus oculorum acribus: neque humilis, neque atrocis, sed reuerendæ cuiusdam tristitiæ dignitate. Ex imaginis autem istius significatione intelligi uoluit, iudicem, qui iustitiæ antistes est, oportere esse grauem, sanctum, seuerum, incorruptum, inadulabilem: contraq́ue improbos, nocentesq́; immisericordem, atq; inexorabilem, erectumq́; & arduum, ac potentem, ui & maiestate ęquitatis, ueritatisq́; terrificum. Verba ipsa Chrysippi de iustitia scripta hæc sunt:*

Iustitiæ imago

Παρθένος δὲ εἶναι λέγεται, κατὰ σύμβολον τοῦ ἀδιάφθορος εἶναι, καὶ μηδαμῶς ἐνδιδόναι τοῖς κακούργοις. μηδὲ προσίεσθαι, μήτε τοὺς ἐπιεικεῖς λόγους, μήτε παραίτησιν, καὶ δέησιν, μήτε κολακείαν, μήτε ἄλλο μηδὲν τῶν τοιούτων. οἷς ἀκολούθως, καὶ σκυθρωπὴ γράφεται, καὶ συνεστηκὸς ἔχουσα τὸ πρόσωπον, καὶ ἐντόνον

καὶ δεδορκὸς βλέπουσα ὥς τε τοῖς μὲν ἀδίκοις φόβον ἐμποιεῖν, τοῖς δὲ δικαίοις θάρσος. τοῖς μὲν ὡς πρὸς φίλους ὄντος τοῦ τοιούτου προσώπου, τοῖς δὲ ἑτέροις, προσάντους. Hæc uerba Chryſippi eò etiã magis ponenda exiſtimaui: ut prompta atq; expoſita ad cõſiderãdum, iudicandumq́; ſint. Quoniam legentibus nobis ea, delicatiores quidam diſciplinarum philoſophi, Sæuitiæ imaginem iſtam eſſe, non Iuſtitiæ dixerunt.

Lis atq; contentio grammaticorum Romæ illuſtrium, enarrata, ſuper caſu uocatiuo uocabuli, quod eſt egregius. Cap. V.

*DEfeſſus ego quõdam ex diutina cõmentatione,
laxandi, leuandiq́; animi gratia, in Agrippæ cã
po deambubulã: atq; ibi duos fortè grammaticos cõ-
ſpicatus, nõ parui in urbe Roma nominis, certationi* Egregius.
*eorũ acerrimę adfui: cum alter in caſu uocatiuo, Vir
egregi dicendum contenderet, alter, Vir egregie. Ra
tio autem eius, qui egregi oportere dici cẽſebat, hu-
iuſcemodi fuit: Quæcunq; inquit, nomina, ſeu uoca-
bula, recto caſu, numero ſingulari, us, ſyllaba finiun-
tur, in quibus ante ultimam ſyllabam poſita eſt, i, li-
tera: ea omnia caſu uocatiuo, i, litera terminantur:
ut Cælius Cæli, modius modi, tertius terti: Accius
acci, Titius titi, & ſimilia omnia. Sic igitur Egregi-
us, quoniam us, ſyllaba, in caſu nominandi finitur,
eamq́; ſyllabam præcedit, i, litera: habere debebit in
caſu uocandi, i, literam extremam: & idcirco Egre
gi, nõ Egregie, rectius dicetur. Nam diuus, et riuus,
& cliuus, non us, ſyllaba terminãtur, ſed ea quæ
per duo u, ſcribenda eſt. Propter cuius ſyllabæ ſonũ*

Digamma

declarandum, reperta erat noua litera, F, quæ digamma appellabatur. Hoc ubi alter audiuit. O inquit egregie grãmatice, uel si id mauis, egregijssime: dic oro te, Inscius, & Impius, & Sobrius, & Ebrius, & Proprius, & Propitius, & Anxius, & Contrarius, quæ us, syllaba finiuntur, in quibus ante ultimã syllabam, i, litera est: quē casum uocandi habent, me enim pudor, & uerecundia tenet, pronuntiare ea secundum tuam definitionem. Sed cum ille paulisper oppositu horum uocabulorum commotus reticuisset: et mox tamē se collegisset, eademq; illam quam definierat regulam retineret & propugnaret: diceretq; & Proprium, & Propitium, et Anxium, et Contrarium, itidem in casu uocatiuo dicendum: quia & aduersarius & Extrarius ita diceretur, Insciũ quoq; et Impium, et Ebrium, & Sobrium, insolentius quidem paulò sed rectius per, i, literam non per e, in casu eodem pronunciãdum: eaq; inter eos contentiò cum longius duceretur, non arbitratus ego operæpretium esse, eadem hæc ista diutius audire, clamantes compugnantesq; illos reliqui.

Cuiusmodi sint, quæ speciem doctrinarum habeant, sed neq; delectent, neq; utilia sint: atq; inibi de uocabulis singularum urbium, regionumq; immutatis. Cap. VI.

HOmo nobis familiaris, in literarũ cultu nõ ignobilis, magnamq; ætatis partem in libris uersatus: Adiutum, inquit, ornatumq; uolo ire Noctes tuas: & simul dat mihi librum grandi uolumine, doctrinis omnigenis (ut ipse dicebat) præscatētem: quē

elaboratum

elaboratum sibi esse ait ex multis, et uarijs, & remotis lectionibus: ut ex eo sumerem quantum liberet rerum memoria dignarũ. Accipio cupidus, et libẽs: tanquã si copiæ cornu nactus essem: & recondo me penitus, ut sine arbitris legam. At quæ scripta erant, prò Iupiter, mera miracula: quo nomine fuerit, qui primus grãmaticus appellatus est: & quot fuerint Pythagoræ nobiles, quot Hippocrates, et cuiusmodi Homerus dicat, in Vlyssis domo σειρῖνες: *quam ob causam Telemachus cubans iũctum sibi cubãtem Pisistratũ, nõ manu attigerit, sed pedis ictu excitarit:* εὐρίκλεια *Telemachum quo genere claustri incluserit: & qua propter idem poeta rosam non norit, oleum ex rosa norit.* Atq; *illud etiam scriptum fuit, quæ nomina fuerint sociorum* Vlyssis, *qui à* Scylla *rapti laceratiq; sunt, utrum* ἐν τῇ ἔσω θαλάσσῃ *Vlyßes errauerit* κατὰ ἀρίσταρχον *an* ἐν τῇ ἔξω κατὰ κράτητα. *id etiã istic scriptum fuit, qui sint apud Homerum uersus,* ἰσόψηφοι: *& quorum ibi nominum reperiatur* παραστιχὶς: *& quis adeò uersus sit, qui per singula uocabula singulis syllabis increscat: ac deinde qua ratione dicit singulas pecudes, in singulos annos terna parere: & ex quinque operimentis, quibus Achillis clypeus munitus est, quod factum ex auro est, summum sit an medium: & præterea quibus urbibus regionibusq; uocabula iam mutata sint: quòd Bœotia ante appellata fuerit Aonia, quòd Aegyptus Aeria dicta est, quòd Creta eodem quoque nomine Aeria dicta est, quòd Attica* ἀκτὴ, *& Acta apud poetam, quòd Corinthus* Aonia. Aéria. Ephyre.

Emathia. Harmonia. Sarra. Sithon. *Ephyre, quod Macedonis ora ἠμαθία, quòd Thessalia αἱμονία, quòd* Tyrus *Sarra, quòd Thracia antè* Sithon *dicta sit, quòd Seston ποσειδώνειον. Hæc atque item alia multa istiusmodi scripta in eo libro fuerant. Quem cum statim properans redderem, ὄναιό σου, inquã, doctissime uirorum, ταύτης τῆς πολυμαθίας: & librum hunc opulentissimum recipe, nil prorsus ad nostras paupertinas literas congruẽtem.* Pauperti- nus: Nam *meæ noctes, quas instructum ornatumq; isti, de uno maxime illo uersu Homeri quærunt, quem Socrates præ omnibus semper rebus sibi esse cordi dicebat:*

Ὅττι τοι ἐν μεγάροισι κακόν τ' ἀγαθόν τε τέτυκται.

Quod M. Varro Cn. Pompeio consuli primum designato commentarium dedit, quem appellauit ipse Isagogicum de officio senatus habendi.

Cap. VII.

† primum consul

CN. *Pompeio † consulatus primus cum* Marco *Crasso designatus est.* Eum *magistratum* Pompeius *cum initurus foret, quoniam per militiæ tempora, senatus habendi cõsulendiq; rerum etiam expers humanarum fuit, M. Varronem familiarem suũ rogauit, uti cõmentarium faceret εἰσαγωγικὸν: sic enim Varro ipse appellabat: ex quo disceret, quid facere discereq; deberet, cum senatum cõsuleret. Eũ librum commẽtarium, quem super ea re Pompeio fecerat, perisse Varro ait in literis, quas ad* Oppianum *dedit, quæ sunt in libro epistolicarum quæstionum iiij.* In *quibus literis, quoniam quæ antè scripserat, nõ comparebat, docet rursum multa ad eam rem † ducentia. Primum ibi ponit, qui fuerint, per quos more*

† conducẽtia.

maiorum

maiorum senatus haberi soleret, eosq; nominat, Dictatores, Consules, Prætor. Trib. Pleb. Interregem, Præfect. urbis: neque alij, præter hos, ius fuisse dixit facere senatusconsultum. quotiesq; usu uenisset, ut omnes isti magistratus eodem tempore Romæ essent, tum quo suprà ordine scripti essent, qui eorum prior alijs esset, ei potissimum senatus cõsulendi ius fuisse. Addit deinde extraordinario iure Tribunos quoque militares, qui pro Consulibus fuissent: itẽ Decemuiros, quibus imperium cõsulare tum esset: item Triumuiros reipub. constituendæ causa creatos, ius consulẽdi senatum habuisse. Posteà scribit de intercessionibus: dicitq; intercedendi, ne senatusconsul. fieret, ius fuisse ijs solis, qui eadem potestate, qua ij, qui senatusconsul. facere uellent, maiores ue essent. Tum adscripsit de locis in quibus senatusconsultum fieri iure posset, docuit confirmauitq; nisi in loco per Aug. constituto, quod templum appellaretur, senatusconsul. factum esset, iustum id non fuisse: propterea & in curia Hostilia, & in Pompeia: & post in Iulia cum profana ea loca fuissent, templa esse per Augu. constituta: ut in ijs Senatusconsulta more maiorum iusta fieri possent. Inter quæ id quoq; scriptum reliquit, non omneis ædes sacras templa esse: ac ne ædẽ quidem Vestæ templum esse. Post hæc deinceps dicit Senatusconsul. ante exortum, aut post occasum solẽ factum, ratum non fuisse: opus etiam censorium fecisse existimatos, per quos eo tempore Senatusconsul. factum esset. Docet deinde inibi multa: quibus diebus haberi senatum ius non sit: immolareq; ho-

Aug. id est augures.

Tẽplum.

Opus censoriũ, pro re animaduersione digna.

stiam prius, auspicariq; debere, qui Senatum habiturus esset: de rebus quoq; diuinis prius, quã humanis ad Senatum referendum esse: tum porrò referri oportere, aut infinitè de repub. aut de singulis rebus finitè: Senatusque cons. fieri duobus modis, aut per discessionem, si consentiretur: aut si res dubia esset, per singulorum sententias exquisitas: singulos autẽ debere consuli gradatim. Incipitque à consulari gradu, ex quo gradu semper quidem antea primum rogari solitum, qui princeps in Senatum lectus esset. Tum autem, cum hæc scriberet, nouum morem institutum refert, per ambitionem, gratiamque: ut is primus rogaretur, quem rogare uellet, qui haberet Senatum: dum is tamen ex gradu consulari esset. Præter hæc de pignore quoque capiendo dixerit: deque multa dicenda Senatori, qui cum in Senatum uenire deberet, non adesset. Hæc et alia quædam id genus in libro, quo supradixi, M. Varro in epistola ad Oppianum scripta executus est. Sed quòd ait Senatusconsultum *duobus modis fieri solere: aut conquisitis sententijs, aut per discessionem: parum conuenire uidetur cum eo, quòd Atteius Capito in Coniectaneis scriptum reliquit. Nam in libro ducentesimo quinquagesimonono, Tuberonem dicere ait nullum senatusconsultum fieri posse, non discessione facta: quia in omnibus senatusconsultis, etiam in ijs, quæ per relationem fierent, discessio esset necessaria. idq; ipse Capito uerum esse affirmat. Sed de hac omni re, alio in loco plenius, accuratiusq; nos memini scribere.*

Quæsitum

Quæsitum esse, dissensumq; an præfectus Latinarum causa creatus, ius senatus conuocandi consulendiq; habeat.

Cap. VIII.

PRæfectum urbi Latinarum causa relictum, senatum habere posse Mutius negat: quoniam ne Senator quidem sit: neq; ius habeat, sẽtentiæ dicendæ: cum ex ea ætate præfectus fiat, quæ nõ sit senatoria. Marcus autem Varro in quarto epistolicarũ. quæstionum, & Atteius Capito in Coniectaneorũ ducẽtesimo quinquagesimonono ius esse præfecti, Senatus habẽdi, dicunt: deque ea re assensum esse Capitonem Tuberoni, contra sententiam Mutij, refert Nanque & Tribunis (inquit) plebis Senatus habendi ius erat: quanquàm Senatores non essent, ante Atinium plebiscitum.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER QVINTVSDECIMVS.

Quòd in Q. Claudij annalibus scriptũ est lignum alumine illitum non ardere. Cap. 1.

Ant. Iulianus.

Eclamauerat Antonius Iulianus rhetor, præterquã semper alias, tum uerò nimium quàm delectabiliter, et feliciter. Sunt enim ferme scholasticæ istæ declamationes, eiusdem hominis, eiusdẽq; facundiæ: non eiusdem tamen quotidie felicitatis. Nos ergo familiares eius circunfusi undiq; eum prosequebamur domum, cum deinde subeuntes mõtem Cispiũ, conspicimus insulam quandam occupatam igni, multis arduisq; tabulatis editã: et propinqua iam omnia flagrare uasto incendio. Tum quispiam ibi ex comitibus Iuliani: Magni, inquit, reditus urbanorũ prædiorũ, sed pericula sunt longè maxima. Si quid autẽ posset remedij fore, ut ne tã aßiduè domus Romæ arderẽt: uenum hercle dedissem res rusticas, et urbicas emissem. Atqui illi Iulianus, *læta (ut mos eius fuit) inter*

Cispius mons.

inter fabulandum uenuſtate. Si annalem, inquit, undeuigeſimum Q. Claudij legiſſes, optimi et ſyncerisſimi ſcriptoris: docuiſſet te profectò Archelaus, regis Mithridatis præfectus, qua medela, quaq; ſolertia ignẽ defenderes: ut ne ulla tua ædificatio è ligno, correpta atq; inſinuata flammis, arderet. Percontatus ego ſum, quid eſſet illud mirũ Quadrigarij. Repetit. In eo igitur libro ſcriptum inueni, cum oppugnaret L. *Sylla in terra Attica Piræum: & contra Archelaus regis* Mithridatis *præfectus ex eo oppido propũgnaret, turrim ligneam defendẽdi gratia ſtructam, cum ex omni làtere circumplexa igni foret, ardere nõ quiſſe: quòd ab* Archelao *alumine oblita fuiſſet. Verba* Quadrigarij *ex eo libro hæc ſunt: Tum Sylla conatus eſt, et tempore magno eduxit copias, ut Archelai turrim unam, quam ille interpoſuit, ligneam incenderet. Venit, acceſſit, ligna ſubdidit, ſubmouit* Græcos, *ignem admouit, ſatis ſunt diu conati, nunquam quiuerunt incendere, ita Archelaus omnẽ materiam obliuerat alumine: quod Sylla atque milites mirabantur. Et poſtquàm nõ ſuccendit, reduxit copias.*

Aluminis uis ignem depellit.

Quòd Plato in libris quos de legibus compoſuit, largiores lætioresq; in conuiuiis inuitatiunculas uini non inutiles eſſe exiſtimauerit.

Cap. II.

E*X inſula Creta quiſpiam ætatem Athenis agẽs, Platonicum eſſe ſe philoſophũ dicebat: & uideri er geſtiebat. Erat autem nihili homo, & nugator, atq; in Græcæ facundiæ gloria iactabundus, preterea uini libidine aduſq; ludibria ebrioſus* Is in *conuiuijs*

Ebrioſus philoſopaſter.

uiuijs iuuenum, quæ agitare Athenis hebdomadibus lunæ solenne nobis fuit, simulatq; modus epulis factus, & utiles delectabilesq; sermones cœperant; tum silentio ad audiendum petito, loqui cœptabat. Atq; id genus uili & incondita uerborum caterua, hortabatur omnes ad bibēdum: Idq; se facere ex decreto Platonico prædicabat: tanquam Plato in libris quos de legibus composuit, laudes ebrietatis copiosissimè scripsisset, utilemq; eam esse bonis ac fortibus uiris censuisset. Ac simul inter eiusmodi orationem, crebris & ingentibus poculis omne ingenium ingurgitabat: fomitem esse quēdam dicens, et incitabulum ingenij uirtutisq;, si mens & corpus hominis uino flagraret. Sed enim Plato in I. & in II. de legibus, non (ut ille nebulo opinabatur) ebrietatem istam turpissimam, quæ labefacere et minuere hominum mentes solet, laudauit: sed hanc largiorē paulò, iucundioremq; uini inuitationem, quæ fieret sub quibusdam quasi arbitris, & magistris conuiuiorum sobrijs, non improbauit. Nam & modicis honestisq; inter bibendum remissionibus refici integrariq; animos, ad instauranda sobrietatis officia existimauit: reddiq; eos sensim lętiores, atq; ad intētiones rursus capiendas fieri habiliores. Et simul si qui penitus in ijs affectionum cupiditatumq; errores inessent, quos aliquis pudor reuerens concelaret: ea omnia sine graui periculo libertate per uinum data detegi, & ad corrigendum medendumq; fieri opportuniora. Atq; etiam hoc Plato ibidem dicit, non defugiendas esse, neq; respuendas huiuscemodi exhortationes, aduersum

Ebrietas qualis a Platone laudetur.

uersum populsandam uini uiolentiam: neq; ullum unquam continentem prorsus ac temperantem satis fideliter uisum esse, cuius uita uictusq; non inter ipsa errorum pericula, et in medijs uoluptatum illecebris explorata sit. Nam cui Libentiæ Gratiæq; omnes conuiuiorum incognitæ sint, quiq; illarum omnino expers sit, si eum fortè ad participandas eiusmodi uoluptates aut uoluntas tulerit, aut casus induxerit, aut necessitas compulerit, deliniri plerunq; & capi, neq; mentem animumq; eius consistere, sed ui quadam noua istum labascere. Congrediendũ igitur censuit, & tanquam in acie quadam cum uoluptarijs rebus, cumq; ista uini licentia comminus decernendum: ut aduersum eas non fuga simus tuti, nec abstinentia, sed uigore animi & constanti præsentia, moderatoq; usu temperãtiã continentiãq; tueamur: et calefacto simul refotoq; animo si quid in eo uel frigidæ tristitiæ, uel torpẽtis uerecũdiæ fuerit, diluamus. Libentiæ.

Quid M. Cicero de particula ista, au, senserit, scripseritq;, quæ proposita est uerbis aufugio & aufero: & an in uerbo autumo eadem ista hęc prępositio esse uideri debeat. Cap. III.

LEgimus librũ Ciceronis, qui inscriptus est, Orator. In eo libro Cicero cum dixisset uerba hæc, aufugio & aufero, composita quidem esse ex præpositione ab, & ex uerbis fugio, & fero, sed eam præpositionem, quò fieret uox pronunciatu audituq; lenior, uersam mutatamq; esse in au, syllabam, cœptumq; esse dici aufugio & aufero, pro absugio & absero: Cum hæc, iniquam, ita dixisset, tum posteà Aufugio. Aufero.

ibidem

ibidem super eadem particula ita scripsit: Hæc, inquit, præpositio præter hæc duo uerba nullo alio in uerbo reperitur. Inuenimus autem in commentario. Nigidiano, uerbum autumo compositum ex ab, præpositione: & uerbo æstumo: dictumq; intercise autumo, quasi abæstumo, quod significaret totum æstumo, tanquam abnumero. Sed (quod sit cũ honore multo dictũ P. Nigidij hominis eruditißimi) audacius hoc argutiusq; esse uidetur quàm uerius. Autumo enim non id solum significat, sed & dico, & opinor, & censeo: cum quibus uerbis præpositio ista neq; cohęrētia uocis, neq; significatione sententiæ cõuenit. Præterea uir acerrimę in studio literarum licentiæ M. Tullius nõ sola esse hæc duo uerba dixisset: si reperiri posset ullũ tertiũ. Sed illud magis quæri, inspiciq; dignum est, uersa'ne sit et mutata ab, præpositio in, au, syllabam, propter lenitatē uocis, an potius, au, particula sua sit propria origine: & † proinde ut plerǽq; aliæ præpositiones à Græcis, ita hæc quoq; inde accepta sit: sicuti est in illo uersu Homeri:

Autumo.

Au particula.

†perinde.

ἀιέλυσαν μὲν πρῶτα, καὶ ἔσφαξαν καὶ ἔδειραν,
καὶ ἄβρομοι ἀνιάχοι.

Historia de Ventidio Basso ignobili homine, quem primum de Parthis triumphasse memoriæ traditũ est. Cap. IIII.

IN sermonibus nuper fuit seniorum hominum & eruditorum, multos in uetere memoria altissimum dignitatis gradum ascendisse, ignobilissimos prius homines, & despicatissimos. Nihil adeò tamen de quoquam tantæ admirationi fuit, quantæ fuerunt quæ de Ventidio Basso scripta sunt. Eum Picentem

Ventidius Bassus.

fuisse

fuisse genere, & loco humili: et matrem eius à Pompeio Strabone, Pompeij Magni patre, bello sociali, quo Asculanos subegit, captam cum ipso esse: mox triumphante Pompeio Strabone, eum quoq; puerum inter cæteros ante currum Imperatoris sinu matris uectum esse: pòst cùm adoleuisset, uictum sibi ægrè quæsisse, eumq; sordidè inuenisse, comparãdis mulis & uehiculis magistratibus, qui sortiti prouincias forent, præbenda publicè conduxisse: in isto quæstu notum esse cœpisse C. Cæsari, & cum eo profectum esse in Gallias: Tum quia in ea prouincia satis nauiter uersatus esset, & deinceps ciuili bello mandata sibi pleraq; impigrè et strenuè fecisset, non modò in amicitiam Cæsaris, sed ex ea in amplißimum quoque ordinem peruenisse: mox Tribunum quoque plebis, ac deinde Prætorem creatum, atque in eo tempore iudicatum esse a senatu hostem cum M. Antonio: post uero coniunctis partibus, non pristinam tantum dignitatem recuperasse, sed Pontificatum, ac deinde consulatum quoque adeptum esse: eamq; rem tam intolerãtem tulisse Pop. Rom. qui Ventidium Bassum meminerat curandis mulis uictitasse: ut uulgò per uias urbis uersiculi proscriberentur:

Concurrite omnes Augures, Aruspices:
Portentum inusitatum conflatum est recens,
Nam mulos qui fricabat, consul factus est.

Eundem Bassum Suetonius Tranquillus præpositum esse à M. Antonio prouincijs oriẽtalibus, Parthosq; in Syriam introrumpentes, tribus ab eo prælijs fusos scribit: eumq; primum omniũ de Parthis triumphasse,

phasse, et morte obita publico funere sepultum esse.

Verbum profligo à plerisque dici impropriè inscite-que. Cap. V.

SIcut alia uerba pleraq; ignoratione & inscitia improbè dicentium, quæ non intelligant, deflexa ac depr auata sunt a ratione recta & consuetudine: ita huius quoq; uerbi, quod est Profligo, significatio uersa & corrupta est. Nã cum ab affligendo, et ad perniciem interitumq; deducendo, inclinatum id tractumq; sit: semperq; eo uerbo, qui diligenter locuti sunt, ita usi sint, ut profligare dicerent prodigere & deperdere, profligatasq; res quasi profictas & perditas appellarint: nunc audio ædificia & templa, et alia ferè multa, quæ propè absoluta affectaque sunt, in profligato esse dici, ipsaq; esse iam profligata. Qua propter urbanissimè respondisse Prætorem nõ indoctum uirum barbatulo cuidam ex aduocatorum turba, Sulpitius Apollinaris in quadam epistola scriptum reliquit. Nã cum ille, inquit, rabula audaculus ita postulasset, uerbaq; ita fecisset: Omnia uir clarissime negotia, de quibus te cogniturũ esse hodie dixisti, diligentia & uelocitate tua profligata sunt: unum id solum relictum est, de quo rogo audias. Tum Prætor satis ridiculè: An illa negotia, de quibus iam cognouisse me dicis, profligata sint, equidem nescio: hoc aũt negotium, quod in te incidit, proculdubio, siue id audiam, siue non audiã, profligatũ est. Quod significare autem uolunt qui profligatum dicunt, ij qui Latinè locuti sunt, non profligatũ, sed affectum dixerunt: sicut M. Cicero in oratione

Profligo.

tione, quã habuit de prouincijs consularibus. Eius uerba hæc sunt. Bellum affectũ uidemus, & uere ut dicam, penè confectũ. Item infrà: *Nam ipse Cæsar, quid est quod in ea prouincia cõmorari uelit: nisi ut ea, quæ per eum affecta sunt, perfecta reipub. tradat? Idem Cicero in œconomico: Cum uerò affecta iam propè æstate, uuas à sole mitescere tempus est.* Affectũ.

In libro M. Ciceronis de gloria secundo, manifestè esse erratum in ea parte, in qua scriptum est, super Hectore & Aiace. Cap. VI.

IN lib. M. Tullij, qui est secundus de gloria, manifestus error est non magnæ rei, quem errorẽ esse possit cognoscere non aliquis eruditorũ, sed qui tantum legerit ὁμήρου τὸ η. *Quamobrem non tam id mirabamur errasse in eam rem M. Tullium, quàm non esse animaduersum hoc posteà, correctumq́; , uel ab ipso, uel à Tyrone liberto eius, diligentissimo homine, & librorum patroni sui studiosissimo. ita.n. scriptum in eo libro est: Apud eundẽ poetam Aiax cum Hectore congrediens, depugnandi causa agit, ut sepeliatur, si sit fortè uictus: declaratq́; se uelle, ut suum tumulum multis etiam post seculis prætereuntes sic loquantur:* Ciceronis error.

Hic situs est, uitæ iampridem lumina linquens,
Qui quondam Hectoreo perculsus concidit ense.
Fabitur hoc aliquis, mea semper gloria uiuet.

Huius autem sententiæ uersus, quos Cicero in linguam Latinam uertit, non Aiax apud Homerũ dicit, neque Aiax agit, ut sepeliatur: sed Hector dicit,

cit, & Hector de sepoltura agit, prius quàm sciat, an secum depugnandi causa congressurus sit Aiax :

ἀνδρὸς μὲν τόδε σῆμα πάλαι κατὰ τεθνειῶτος
ὅν ποτ' ἀριστεύοντα κατέκτανε φαίδιμος ἕκτωρ.
ὥς ποτέ τις ἐρέει, τὸ δ' ἐμὸν κλέος οὔποτ' ὀλεῖται.

Obseruatum esse in senibus, quòd annum ferè ætatis tertium & sexagesimum agant, aut laboribus, aut interitu, aut clade aliqua insignitum: atque inibi super eadem obseruatione exemplum appositum epistolæ diui Augusti, ad Caium nepotem.

Cap. VII.

Annus. lxiij. climactericus, id est, scalarius.

OBseruatum in multa hominum memoria, expertumq́; est in senioribus plerisq́; omnibus, sexagesimum tertium uitę annum cum periculo & clade aliqua uenire, aut corporis, morbiq́; grauioris, aut uitæ interitus, aut animi ægritudinis. Propterea qui rerum uerborumq́; istiusmodi studio tenentur, eum ætatis annum appellāt κλιμακτηρικόν. *Nocte quoque ista proxima superiore, cum librum epistolarum D. Augusti, quas ad Caium nepotem suum scripsit, legeremus: duceremurq́; elegantia orationis, neque morosa, neq; anxia, sed facili hercle, & simplici: idipsum in quadam epistola super eodē anno scriptum offendimus. Eiusq́; epistolæ exēplum hoc est: ix. cal. Octob. Aue mi Cai, meus ocellus iucundissimus, quē semper mediusfidius desidero, cum à me abes: sed pręcipuè diebus talibus, qualis est hodiernus, oculi mei requirunt meum Caium, quem (ubicunq; hoc die fuisti) spero lętum & beneuolentē celebrasse quartum & sexagesimum natalem meum. Nā, ut uides,* κλιμακτῆρα *communē seniorum omnium tertium*

&

& sexagesimum annum euasimus. Deos autem oro, ut mihi quantumcunque superest temporis, id saluis nobis traducere liceat, in statu reip. felicissimo αὐδραγαστούντων ὑμῶν, καὶ διαδεχομένων

Locus ex oratione Phauorini ueteris oratoris, de cœnarum atq; luxuriæ exprobatione: qua usus est, cũ legem Liciniam de sumptu minuendo suasit. Cap. VIII.

CVm legeremus orationem ueterem Phauorini, non indiserti uiri: quã orationem totã, ut meminisse possemus: odio esse hercle istiusmodi sumptus, atque uictus perdidicimus. Verba quæ apposuimus Phauorini, hęc sunt: Præfecti popinæ, atq; luxuriæ negant cœnam lautam esse, nisi cum libẽtissimè edis, tum auferatur, & alia esca melior atque amplior succenturietur. Is nunc flos cœnæ habeatur inter istos, quibus sumptus et fastidium pro facetiis procedit: qui negant ullam auem, præter ficedulam, totam comesse oportere: cæterarum auium atq; altilium, nisi tantum opponatur, ut a cluniculis inferiori parte saturi fiant, conuiuium putant inopia sordere: superiorem partem auium atq; altilium qui edunt, eos palatum non habere: si proportione crescit luxuria, & debere epulas crescere. Videte quid relinquitur: nisi ut delibari sibi cœnas iubeant, ne edendo defatigentur: quando stratus auro, argento, purpura, amplior aliquot hominibus, quàm Diis immortalibus adornatur.

Phauorinus in luxum epularum.

Cluniculi.

Quôd Cæcilius poeta frontem genere uirili, non poetice, sed cum probatione & cum analogia appellauit. Cap. IX.

Ee Verè

VEre ac disertè Cæcilius hoc in subdititio scripsit: Nam ij sunt inimici pessumi fronte hilaro, Corde tristi: quos neque ut apprehendas, neque ut mittas, scias. Hos ego uersus, cum de quodam istiusmodi homine sermones essent, in circulo forte iuuenum eruditorum dixi. Tum de grammaticorum uulgo quispiam nobiscum ibi assistens, non sanè ignobilis: Quanta inquit, licentia audaciaque Cæcilius hic fuit: cum fronte hilaro, non fronte hilara dixit, & tam immanem solœcismum nihil ueritus est. Imò, inquam potius nos & quàm audaces, & quàm licentes sumus: qui frontem improbè indocteque non uirili genere dicimus: cum & ratio proportionis, quæ analogia appellatur, & ueterum autoritas, non hanc, sed hunc frontem debere dici suadeant. Quippe M. Cato in quinta originum, ita scripsit: Postridie signis collatis, æquo fronte, peditatu, equitibus, atque alijs, cum hostium legionibus pugnauit. Recto quoque fronte idem Cato, eodem in libro dicit. At ille semidoctus grammaticus: Missas, inquit autoritates facias, quas quidem ut habeas, posse fieri puto: sed rationem dic, quam non habes. Atque ego his eius uerbis, ut tum ferebat ætas, irritatior: Audi, inquam, mi magister rationem, falsam quidem, sed quam redarguere falsam esse tu non queas: Omnia, inquam, uocabula tribus literis finita, quibus frons finitur, generis masculini sunt, si in genitiuo quoque casu eadem syllaba finiatur, ut mons, pons, frons. At ille contrà renitens: Audi, inquit, discipule plura alia consimilia, quæ non sint generis masculini.

lini. Petebant *ibi omnes, ut uel unum statim diceret. Sed cum homo uultum intorqueret, & non hisceret, coloresque mutaret, tum ego intercessi: &* Vade, *in quam, nunc, & habeto ad requirendum* xxx. *dies. Postquam inueneris, repetes nos.* Atq; *ita hominē nulli rei, ad indagandum uocabulum, quo rescinderet finitionem fictam, dimisimus.*

De uoluntario & admirando interitu uirginum Milesiarum. Cap. x.

P*Lutarcus in librorum, quos* περὶ ψυχῆς *inscripsit, primo, cum de morbis dissereret in animos hominum incidentibus, uirgines dixit Milesij nominis, fermè quot tum in ea ciuitate erant, repentè sine ulla euidenti causa, uoluntatem cepisse obeundæ mortis, ac deinde plurimas uitam suspendio amisisse.* Id *cum accideret in dies crebrius, neque animis earum mori perseuerantium medicina adhiberi quiret, decreuisse Milesios, ut uirgines, quę corporibus suspensis demortuæ forent, ut eæ omnes nudæ cum eodem laqueo, qui essent præuinctæ, efferrentur.* Post *id decretum uirgines uoluntariam mortem non petisse: pudore solo deterritas, tam inhonesti funeris.* Milesiæ uirgines.

Verba senatusconsulti, de exigendis urbe Roma philosophis: item uerba edicti Cens. quo improbati & coerciti sunt, qui disciplinam rhetoricam instituere, & exercere Romę cœperant. Cap. xi.

C*Aio* Fannio *Strabone, M. Valerio Messala* COSS. *senatusconsultum de philosophis &*

rhetoribus Latinis *factũ est. M. Pomponius Præt. senat. consuluit, quòd uerba facta sunt de philosophis,& rhetoribus:de ea re ita censuerunt, ut M. Pomponius Prætor animaduerteret,curaretq; (uti ei è rep. fideque sua uideretur) uti Romæ ne essent. Aliquot deinde annis post id senatusconsultum, Cn.* Domitius *Aenorbarbus, & L. Licinius Crassus Censores de coercendis rhetoribus* Latinis *ita edixerunt:*Renuntiatum *est nobis esse homines, qui nouum genus disciplinæ instituerunt, ad quos iuuentus in ludum conueniat: eos sibi nomen imposuisse* Latinos *rhetoras: ibi homines adolescentulos dies totos desidere,* Maiores *nostri qui liberos suos discere, & quos in ludos itare uellent, instituerunt. Hæc noua, quæ præter consuetudinem,ac morem maiorum fiunt,neque placent, neque recta uidentur.* Q*uapropter & ijs, qui eos ludos habent,& ijs,qui eò uenire consueuerunt, uisum est faciendum,ut ostenderemus nostram sententiam, nobis non placere.* N*eque illis solum temporibus nimis rudibus,necdum Græca doctrina expolitis, philosophi ex urbe Roma pulsi sunt, uerumetiam* Do*mitiano imperante senatusc.eiecti,atq; urbe & Italia interdicti sunt.* Q*ua tempestate* E*pictetus quoque philosophus propter id senatusconsultum* Ro*ma decessit.*

Philosophi rhetoresq;urbe eiecti.

Epictetus philosophus.

Locus ex oratione Gracchi de parsimonia, ac de pudicitia sua memoratissimus. Cap. XII.

Gracchi parsimonia.

C*Aius* Gracc*hus,cum ex Sardinia redijt, orationem*

nem ad populum in concione habuit. ea uerba sunt hæc: Versatus sum, inquit, in prouincia, quomodo ex usu uestro existimabam esse, non quomodo ambitioni meæ conducere arbitrabar. Nulla apud me fuit popina, neque pueri eximia facie stabant: sed in conuiuio liberi uestri modestius erant, quàm apud principem. Post deinde hæc dicit: Ita uersatus sum in prouincia, ut nemo posset uerè dicere, assem, aut eo plus in muneribus me accepisse, aut mea opera quempiam sumptum fecisse. Biennium enim fui in prouincia. Si ulla meretrix domum meã introìuit, aut cuiusquam seruulus propter me solicitatus est, omnium nationum postremissimumq́ue nequissimumq́ue exstimato. Cum a seruis eorum tam castè me habuerim, inde poteritis considerare, quomodo me putetis cum liberis uestris uixisse. atque ibi ex interuallo: Itaq;, inquit, Quirites, cum Roma profectus sum, zonas quas plenas argẽti extuli, eas ex prouincia inanes retuli. Alij uini amphoras, quas plenas tulerunt, eas argẽto plenas domum reportarunt.

De uerbis inopinatis, quæ utroque uersum dicuntur, & a grammaticis communia uocantur.
Cap. XIII.

VTor, & uereor, & hortor, & consolor, communia uerba sunt, ac dici utroque uersum possunt, uereor te, & uereor abs te: id est, tu me uereris: utor te, et utor abs te, id est, tu me uteris: hortor te, & hortor abs te, id est, tu me hortaris, consolor Cõmunia uerba multa.

te,& consolor abste,id est,tu me consolaris. Testor quoque & interpretor, significatione reciproca dicuntur. Sunt autem uerba hæc omnia ex altera parte inusitata:& an dicta sint in eam quoque partem quæri solet. Afranius in Consobrinis.

† alias hi sco.

Hem † iste parentum est uitabilis liberis:
Vbi malunt metui quàm uereri se a suis.

Hic Vereri *ex ea parte dictum est,quæ est non usitatior.* Nouius *in* Ligararta *Licinaria,uerbum, quod est Vtitur,ex contraria parte dicit:* Quia *supellex multa,quæ non utitur,emitur tamen:id est quæ usui non est.M.Cato in quinta origine: Exercitum, inquit,suum pransum, paratum, cohortatum eduxit foras, atque instruxit. Consolor quoque in partem alteram præterquàm dici solitum est, in epistola Q. Metelli, quam cum in exilio esset,ad Cn.& ad* L. *Domitios dedit:*Ac *cum animum, inquit, uestrum erga me uideo,uehementer consolor: & fides, uirtusq; uestra mihi ante oculos uersatur. Testata itidem & interpretata,eadem ratione dixit M.Tullius,in primo libro de diuinatione:ut Testor: interpretorque uerba communia uideri debeant. Sallustius quoque eodem modo,*Dilargitis *proscriptorum bonis,dicit:tanquam uerbum Largior sit ex uerbis communibus.*Veritum *autem,sicut Puditum, & Pigitum,non personaliter per infinitum modum dictũ esse, non a uetustioribus tantùm uidemus, sed a M. quoque Tullio in secundo de finibus. Primum, inquit,Aristippi Cyrenaicorumque omnium, quos nõ est ueritum,in ea uoluptate,quæ maxima dulcedine*

Veritum impersonaliter.

sensum

ſenſum moueret, ſummum bonum ponere. Dignor quoque, & Veneror, & Confiteor, & Teſtor, habita ſunt in uerbis communibus, ſicut illa in Vergilio dicta ſunt:

Coniugio Anchiſa Veneris dignate ſuperbo. Et:
-Curſusq́; dabit uenerata ſacerdos.

Confeſſi autem æris, de quo facta confeſſio eſt, in XII. *tabulis ſcriptum eſt his uerbis: Aeris confeſſi, rebusq́ue iudicatis* XXX. *dies iuſti ſunt. Item ex iiſdem tabulis id quoque eſt: Quæ ſi erit teſtatior, libripens'ue fuerit, in teſtimonium feriatur, improbus inteſtabilisq́; eſto.*

Quòd Metellus Numidicus figuram orationis nouam ex orationibus Græcis mutuatus eſt.
Cap. XIIII.

APud Q. Metellum Numidicum in lib. accuſationis in Val. Meſſalam tertio, nouè dictum eſſe annotauimus. Verba ex oratione eius hæc ſunt: Cum ſeſe ſciret in tantũ crimẽ ueniſſe, atq; ſocios ad ſenatũ queſtũ flentes ueniſſe, ſeſe maximas pecunias exactos eſſe. Pecunias ſe maximas exactos, id nobis uidebatur Græca figura dictum. Græci enim dicunt, εἰσεπράξατό με ἀργύριον. *Id ſignificat, exegit me pecuniam. Quod ſi id dici poteſt, etiam exactus eſſe aliquis pecuniam, dici poteſt. Cæcilius quoque eadem figura in Hypobolimeo Aeſchino uſus uidetur.* Exigor portoriũ.

Ego illud minus nihilo exigor portorium.
Id eſt nihilo minus exigitur deme portorium.

Passis uelis, & Passis manibus dixisse ueteres: non a uerbo suo, quod est Patior, sed ab alieno, quod est Pando. Cap. xv.

Passum a Pando.

AB eo quod est Pando, Passum ueteres dixerunt, non Pansum, & cum præpositione Expassum, nō Expansum. Cæcilius in Synaristusis:

Expassū.

Heri uerò prospexisse eum se ex tegulis,
Hæc nuntiasse, & flammeum expassum domi.

Capillo quoq; esse mulier passo dicitur, quasi porrecto, & expanso. Et passis manibus & uelis passis dicimus: quod significat diductis atq; distentis. Itaq; Plautus in milite glorioso, a, litera in e, mutata per compositi uocabuli morem, Dispessis dicit, pro eo quod est dispassis:

Dispessis.

Credo ego isthoc exemplo tibi esse eundum extra
Portam, dispessis manibus, patibulum cū habebis.

De nouo genere interitus Crotoniensis Milonis. Cap xvi.

Milonis interitus.

MIlo Crotoniēsis, athleta illustris, quem in chronicis scriptum est olympiade prima coronatum esse, exitum habuit uitæ miserandum, & mirandum. Cum iam natu grandis artem athleticam desisset, iterque faceret fortè solus in locis Italiæ syluestribus, quercum uidit proximè uiam, patulis in parte media ramis hiantem. Tum experiri (credo) etiam tunc uolens, an ullæ sibi reliquę uires adessent: immissis in cauernas arboris digitis, diducere, et rescindere quercum conatus est: ac mediā

quidem

quidem partem discidit, diuellitque. Quercus autem in duas diducta partes, cum ille quasi perfecto, quod erat connixus, manus laxasset, cessante ui, rediit in naturam: manibusque eius retentis, inclusisque, stricta denuo, & cohæsa, dilacerandum hominem feris præbuit. Cohæsa.

Quam ob causam nobiles pueri Atheniensium tibijs canere desierint, cum patrium istum morem canendi haberent. Cap. XVII.

ALcibiades Atheniensis, cum apud auunculũ Periclẽ puer artibus ac disciplinis liberalibus erudiretur, & arcessi Pericles Antigenidam tibicinem iussisset: ut eum canere tibijs (quod honestissimum tum uidebatur) doceret: traditas sibi tibias cũ ad os adhibuisset, inflassetq;: pudefactus oris deformitate, abiecit infregitq;. Ea res cum percrebuisset, omnium tum Atheniensium consensu, disciplina tibijs canendi desita est. Scriptum hoc est in commentario Pamphilæ nono & uigesimo. Alcibiades. Pãphila.

Quòd pugna belli ciuilis, uictoriaq; C. Cæsaris, quã uicit in Pharsalicis campis, nuntiata prædictaq; est per cuiusdam Cornelij sacerdotis uaticinium, eodẽ ipso die in Italia Patauij. Cap. XVIII.

QVo C. Cæsar, & Cn. Pompeius die ciuile bellum signis collatis in Thessalia† conflixerũt, res accidit Patauij, in transpadana Italia, memoria digna. Cornelius quidam sacerdos, & loco nobilis, & sacerdotij religionibus uenerandus, & † *confecerunt* Cornelius sacerdos.

castitate

castitate uitæ sanctus, repentè mota mente, conspicere se procul dixit pugnam acerrimam pugnari: ac deinde alios cedere, alios urgere: cædem, fugam, tela uolantia, instaurationem pugnæ, impressionem, gemitus, uulnera, perinde ut si ipse in prælio uersaretur, coràm uidere sese uociferatus est: ac posteà subitò exclamauit, Cæsarem uicisse. At Cornelij sacerdotis ariolatio leuis tum quidem uisa est, & uecors, magnæ mox admirationi fuit: quòd non modo pugnæ dies, qua in Thessalia pugnata est, neque prælij exitus qui erat prædictus, idem fuit: sed omnes quoque pugnandi reciprocæ uices, & ipsa exercitum duorum conflictatio, uaticinantis motu atq; uerbis repræsentata est.

Verba Marci Varronis memoria digna, ex satyra, quæ inscribitur, περὶ ἐδεσμάτων. Cap. XIX.

NOn paucissimi sunt, in quos potest conuenire id, quod M. Varro dicit, in satyra, quæ inscribitur, περὶ ἐδεσμάτων. Verba hæc sunt: Si quantum operæ sumpsisti, ut tuus pistor bonum faceret panem, eius duodecimam philosophiæ dedisses; ipse bonus iampridem esses factus. Nũc illum qui norunt, uolunt emere milibus centum: te qui nouit, nemo centussis.

Notata quædam de Euripidis poetæ genere, uita, moribus, deq; eiusdem fine uitę. Cap. XX.

Euripidis genus.

EVripidis poëtæ matrem, Theopompus agrestia holera

lera uendentem uictum quæsisse dicit. Patri autem eius, nato illo responsum est a Chaldæis: eum puerum cum adoleuisset, uictorem in certaminibus fore. Id ei puero fatum esse pater interpretatur, athletam debere esse, roborato exercitatoque filij sui corpore, Olympiam certaturum eum inter athletas pueros deduxit. Ac primo quidem in certamine, per ambiguam ætatem, receptus non est: post Eleusinio, & Theseio certamine pugnauit, & coronatus est. Mox a corporis cura, ad excolendi animi studium transgressus, auditor fuit physici Anaxagoræ, & rhetoris Prodici: in morali autem philosophia, Socratis. Tragœdiam scribere, natus annos duodeuiginti, adortus est. Philochorus refert, in insula Salamine speluncam esse, tetram & horridam, quam nos uidimus, in qua Euripides tragœdias scriptitarit. Mulieres ferè omnes in maiorem modum exosus fuisse dicitur: siue quòd natura abhorruit a mulierũ cœtu: siue quòd simul duas uxores habuerat: cum id, decreto ab Atheniensibus facto, ius esset, quarum matrimonij pertædebat. Eius odij in mulieres Aristophanes quoq; meminit ἐν ταῖς προτέραις θεσμοφοριαζούσαις, *in his uersibus:*

Prodicus rhetor.

Thesmophoria festa Cereris.

Νῦν οὖν ἁπάσαισι παραινῶ, καὶ λέγω.
Τοῦτον κολάσαι τὸν ἄνδρα πολλῶν οὕνεκα.
Ἄγρια γὰρ τινὰ ὦ γυναῖκες δρᾶτε, ἐν ἀγρίοις
Τοῖς λαχάνοις αὐτὸς † τραφεὶς.

† τρεφεὶς

Alexander autem Aetolus hos de Euripide uersus composuit.

Alexãder Aetolus.

Ὁ δὲ ἀναξαγόρου τρόφιμος ἀρχαίου,
Στριφνὸς μὲν ἐμοίγε ἔοικε προσειπεῖν

Καὶ

†Fortasse. παρ' οἶνον †Fortasse. ἀλλ' ὅ τι

Καὶ μισογέλως, καὶ τωθάζειν, οὐδ' ἐ † πάροινον
Μεμαθηκώς, † ἀλλοτιγράψαι τοῦτ' ἄν,
Μέλιτος καὶ σειρήνων ἐτετεύχει.

Is, cum in Macedonia apud Archelaum regem esset, uteretur q; eo rex familiariter: rediens nocte ab eius cœna, canibus a quodam æmulo immissis dilaceratus est, & ex his uulneribus mors secuta est. Sepulchrum autem eius, & memoriam Macedones eo dignati sunt honore, ut in gloriæ quoque loco prædicarent: οὔποτε σὸν μνῆμα Εὐριπίδης ὤλετο τοῦ: *quòd egregius poeta morte obita sepultus in eorum terra foret. Quamobrem cũ legati ad eos, ab Athenienfibus missi, petissent: ut ossa Athenas in terram illius patriam permitterent transferri: maximo consensu Macedones in ea deneganda perstiterunt.*

Quod a poetis, Iouis filij, prudentissimi, humanissimiq; Neptuni autem, inhumanissimi, & ferocissimi tradunt. Cap. XXI.

Iouis filij.

PRæstantissimos uirtute, prudentia, uiribus, Iouis filios, poetæ appellauerunt: ut Aeacum, & Minoa, & Sarpedona: ferocissimos & immanes, et alienos ab omni humanitate, tanquam è mari genitos, Neptuni filios dixerunt: Cyclopa, & Cercyona, & Lestrygonas.

Neptuni filij.

Historia de Sertorio duce, deq; astu eius, commentitijsq; simulamentis, quibus ad Barbaros milites cõtinendos, conciliandosq; sibi utebatur. Cap. XXII.

Astutia Sertorij.

SErtorius, uir acer, egregiusq; dux, & utendi, regendiq;

gendiq; exercitus peritus fuit. Is in temporibus difficillimis mentiebatur ad milites, si mendacium prodesset: & literas compositas, pro ueris legebat: & somnium simulabat, & falsas religiones conferebat: si quid istæ res eum apud militum animos adiutabant. Illud adeò Sertorij nobile est: Cerua alba, eximię pulchritudinis, et uiuacissimæ celeritatis a Lusitano ei quodam dono data est. Hanc sibi oblatam diuinitus, & instinctā Dianæ numine, colloqui secum, monereq; & docere quæ utilia factu essent, persuadere omnibus instituit. Ac si quid durius uidebatur, quod imperandum militibus foret: a cerua sese monitum tum prædicabat. Id cum dixerat, uniuersi, tanquam si deo, libentes parebant. Ea cerua quodam die, cum incursio esset hostium nuntiata, festinatione ac tumultu consternata, in fugam sese † prorupit, atque in palude proxima delituit: et posteà requisita, perisse credita est: neque multis diebus post, inuentam esse ceruam Sertorio nuntiatur. Tum qui nuntiauerat, iussit tacere: ac ne cui palàm diceret, interminatus est: præcepitq; ut eam postero die repentè in eum locum, in quo ipse cum amicis esset, immiteret. Admissis deinde amicis postridie, uisum sibi esse ait, in quiete ceruam quæ perierat, ad se reuerti: &, ut prius consueuerat, quod opus esset facto, prędicare. Tum Sertorio quod imperauerat significante, cerua emissa, in cubiculum Sertorij introrupit. Clamor factus, & orta admiratio est: eaque hominum barbarorum credulitas, Sertorio in magnis rebus magno usui fuit.

† proripuit

Memoriæ

Memoriæ proditum est, ex ijs nationibus, quæ cum Sertorio faciebant, cum multis prælijs superatus esset, neminem unquam ab eo desciuisse: quamquàm id genus hominum esset mobilissimum.

De ætatibus historicorum nobilium Hellanici Herodoti, & Thucydidis. Cap. XXIII.

Hellanicus. Herodotus. Thucydides.

HEllanicus, Herodotus, Thucydides, historiæ scriptores, in ijsdem temporibus ferè laude ingenti floruerunt: & non nimis longè distantibus fuerunt ætatibus. Nam Hellanicus, in initio belli Peloponnesiaci, fuisse quinque & sexaginta annos natus uidetur: Herodotus tres & quinquaginta: Thucydides, quadraginta. Scriptum hoc in lib. XI. *Pamphilæ.*

Quid Vulcatius Sedigitus in libro, quem de poëtis scripsit, de comicis Latinis iudicarit. Cap. XXIIII.

Sedigitus. Comici Latini.

SEdigitus in libro quem scripsit de poëtis, quid de ijs sentiat, qui comœdias fecerunt, & quẽ præstare ex omnibus cæteris putet, ac deinceps quo quẽque in loco, & honore ponat his uersibus suis demonstrat:

Multos incertos certare hanc rem uidimus,
Palmam poëtæ comico cui deferant,
Eum, me iudice, errorem dissoluam tibi,
Vt contrà si quis sentiat, nil sentiat.
Cæcilio palmam statuo † de comico. *† dandam comico*
Plautus secundus facile exuperat cæteros.

Dein

Dein Næuius qui feruet, pretio in tertio est.
Si quid quarto detur, dabitur Licinio.
Post insequi Licinium facio Attilium.
In sexto consequitur hos Terentius.
Turpilius septimum, Trabea octauum obtinet.
Nono loco esse facilè facio Luscium.
Decimum addo antiquitatis causa Ennium.

De uerbis quibusdam nouis, quæ in Cn. Matij Mimiā bis offenderamus. Cap. xxv.

CNeus Matius, uir eruditissimus, in Mimiambis suis non absurdè, neq; absonè finxit, Recētatur: pro eo quod Græci dicunt, ἀνανεοῦται. Versus in quibus hoc uerbum est, hi sunt: Recentatur, id est, denuo nascitur.

Iamiam albicassit Phœbus, & recentatur,
Commune lumen hominibus, & uoluptas.

Idem Matius in hisdem Mimiābis, Edulcare dicit, quod est dulcius reddere in his uersibus: Edulcare.

Quapropter edulcare conuenit uitam,
Curasq; acerbas sensibus gubernare.

Quibus uerbis Aristoteles philosophus definierit syllogismum, eiusq; definitionis interpretamentum uerbis Latinis factum. Cap. xxvi.

ARistoteles quid syllogismus esset, his uerbis definiuit: λόγος ἐν ᾧ, τεθέντων τινῶν, ἕτερόν τι τῶν κειμένων ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει, διὰ τῶν κειμένων. Eius definitionis non uidebatur habere incommodè interpretatio facta hoc modo: Syllogismus est oratio, in qua consensis quibusdam, & con- Syllogismus.

concessis, aliud quid, quàm quæ cōcessa sunt, per ea, quæ concessa sunt, necessariò conficitur.

Quid sint comitia Calata, quid Curiata, quid Centuriata, quid Tributa, quid Consilium: atq; inibi quędam eiusmodi. Cap. XXVII.

Comitia calata.

IN *libro* Lælij *Felicis ad Q. Mutium primo, scriptum est: Labeonem scribere Calata comitia esse, quæ pro collegio* Pontificum *habentur, aut Regis sacrorum, aut Flaminum inaugurandorum causa: eorum autem alia esse Curiata, alia Centuriata. Curiata, per lictorem curiatim calari, id est, conuocari: Centuriata per cornicinem. Hisdem comitijs, quæ Calata appellari diximus, & sacrorum detestatio, & testamenta fieri solebant.* Tria *enim genera testamentorum fuisse accepimus: Vnum, quod Calatis comitijs in concione populi fieret: alterum in procinctu, cum uiri ad prælium faciendum in aciem uocabantur: tertium per familię emancipationem, cui æs, & libra adhiberetur.* In *eodem* Lælij *Felicis libro hæc scripta sunt: Is, qui non uniuersum populum, sed partem aliquam adesse iubet, non comitia, sed † consilium edicere debet:* Tribuni *autem, neque aduocantis patritios, neque ad eos referre de re ulla possunt. Ita ne leges quidem propriè, sed plebiscita appellantur, quæ Trib. Pleb. ferentibus accepta sunt.* Q*uibus rogationibus antè patritij non tenebantur, donec Q.* Hortensis *dictator eam legem tulit, ut eo iure, quod plebes statuisset, omnes Quirites tenerentur. Item in eodem libro hoc scriptum est:*

Curiata. Centuriata.

Testamentorū tria gnecera.

†conciliū

Plebiscita.

est: Cum ex generibus omnium suffragium feratur, Curiata comitia esse: cùm ex censu & ætate Centuriata: cùm ex regionibus & locis, Tributa: & Centuriata autem comitia intra pomœrium fieri nefas esse, quia exercitum extra urbē imperari oporteat, intra urbem imperari ius non sit: propterea Centuriata in campo Martio haberi, exercitumq; imperari præsidij causa solitum: quoniam populus esset in suffragijs ferendis occupatus.

Quòd errauit Cornelius Nepos, cum scripsit Ciceronē tres & uiginti annos natum, causam pro Sexto Roscio dixisse. Cap. XXVIII.

Cornelius Nepos, & rerum memoriæ non indiligens, & M. Ciceronis, ut qui maximè amicus, familiarisq; fuit. Atque his tamen in primo librorum, quos de uita composuit, errasse uidetur: cum eū scripsit tres & uiginti annos natum, primam causam iudicij publici egisse, Sextumque Roscium *parricidij reum defendisse*. D*inumeratis quippe annis à Q. Cæpione & Q.* Serrano, *quibus Consulibus, ante diem* III. *nonas* Ianuarij *M. Cicero natus est, ad M.* Tullium, *& Cn. Dolabellam, quibus* COSS. *causam priuatam pro Quinto apud* A*quilium* Gallum *iudicem dixit, sex & uiginti anni reperiuntur. Neque dubium est, quin post annum quàm pro Quintio dixerat Sextum* Roscium *reum parricidij defenderit, annos iam septem & uiginti natus, L. Sylla* Felice, *& Q.* Metello Pio *consulibus. In qua re etiam Fenestellam errasse, Pædianus* A*sconius animaduer*- Cornelij Nepotis erratum.

tit: quòd eum scripserit, sexto & uigesimo ætatis anno pro Sexto Roscio dixisse. Longior autem Nepotis, quam Fenestellæ, error est: nisi quis uult in animum inducere, studio amoris & amicitiæ adductum, amplificandæ admirationis gratia, quadriennium Nepotem suppressisse: ut M. Cicero orationem florentem dixisse pro Roscio, admodum adolescens, uideretur. Illud adeò ab utriusq; oratoris studiosis animaduersum, & scriptum est, quòd Demosthenes & *Cicero pari ætate illustrissimas orationes in causis dixerint:* Alter κατὰ ἀνδροτίωνος, καὶ κατὰ τιμοκράτους, *septem & uiginti annos natus: alter anno minor, pro* P. *Quintio: septimo, & uigesimo, pro Sexto* Roscio. *Vixerunt quoq; non nimis numerum annorum diuersum: alter treis & sexaginta annos,* Demosthenes *sexaginta.*

Quali figura orationis, & quàm noua L. Piso, annaliũ scriptor, usus sit. Cap. XXIX.

D*Ve istæ in loquendo figuræ, notæ satis, usitatæque, sunt:* Mihi nomen est Iulio, & mihi nomen est Iulij. *Tertiam figuram nouam hercle reperi apud* Pisonem, *in secundo annalium. Verba* Pisonis *hæc sunt: L. Tarquinium collegam suum, quia Tarquinium nomen esset, metuere. Eumque orat, uti sua uoluntate* Romam *contendat: quia Tarquinium (inquit) nomen esset: Hoc perinde est, tanquam si ego dicam, mihi nomen est* Iulium.

Mihi nomẽ est Iulium.

Vehiculum, quod petoritũ appellatur, cuiatis linguæ uocabulum sit Græcæ an Gallicę. Cap. XXX.

Qui

QVi ab alio genere uitæ detriti iam, & retorridi ad literarum disciplinas serius adeunt: si fortè ijdem garruli natura, & subargutuli sunt, oppidò quàm fiunt in literarum ostentatione inepti & friuoli. Quod genus profectò ille homo est, qui de Petoritis nuper argutissimas nugas dixit. Nam cum quæreretur, Petoritum quali forma uehiculum, cuiatisq; lingua uocabulum esset: & faciem uehiculi ementitus est, longè alienam falsamque, & uocabulum Græcum esse dixit: atque id significare uolucres rotas interpretatus est: Commutataq; una litera, petoritum esse dictum uolebat, quasi petorotum. Scriptum etiam hoc esse a Valerio Probo contendit. Ego, cum Probi multos admodum commentationum libros inquisierim: neque scriptum in his inueni, nec usquam alioquin Probum scripsisse credo. Petoritum enim est non ex Græca dimidiatum: sed totum transalpibus factum: nam est uox Gallica. Id scriptum est in libro M. Varronis decimoquarto rerum diuinarum. Quo in loco Varro, cum de petorito dixisset, esse id uerbum Gallicum: lanceam quoque dixit non Latinum, sed Hispanicum uerbum esse.

Petorit.

Lancea.

Quæ uerba legauerint Rhodij ad hostium ducem Demetrium, cum ab eo obsiderentur, super illa inclyta Ialysi imagine. Cap. XXXI.

RHodum insulam celebritatis antiquissimæ, oppidumque in ea pulcherrimum ornatissimumque obsidebat, oppugnabatque Demetrius, dux

Demetrius dux.

ætatis suæ inclitus: cui a peritia, disciplinaq; faciendi obsidij, machinarumq; solertia, ad capienda oppida repertarum, cognomentum πολιορκητὴς *fuit. Tũ ibi in obsidione illa, ædes quasdam publicè factas, quæ extra urbis muros cum paruo præsidio erant, aggredi & uastare, atq; absumere igni parabat. In his ædibus erat memoratissima illa imago Ialysi,* Protogenis *manu facta, illustris pictoris: cuius operis pulchritudinem præstantiamq;, ira percitus,* Rhodijs *inuidebat. Mittunt* Rhodij *legatos ad* Demetrium, *cum his uerbis: Quæ malùm (inquiunt) ratio est, ut tu imaginem istam uelis, incendio ædium facto, disperdere?* Nam *si nos omnes superaueris, & oppidum hoc totum ceperis: imagine quoq; illa integra, et incolumi, per uictoriam, potieris: sin uerò nos uincere, obsidendo, nequiueris: petimus consideres, ne turpe tibi sit, quia nõ potueris bello Rhodios uincere, bellum cum* Protogene *mortuo gessisse. Hoc ubi ex legatis audiuit, oppugnatione desita, & imagini & ciuitati pepercit.*

Ialysus.
Protogenes.

A. GEL-

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER SEXTVSDECIMVS.

Verba Musonij Philosophi Græcè, digna atq; utilia audiri obseruariq;. Eiusdem utilitatis sententia a M.Catone multis antè annis Numantiæ ad equites dicta. Cap. I.

DOLESCENTVLI cum etiam tum in scolis essemus, ἐν ὑπομνηματίοις *hoc Græcum, quod apposui, dictum esse a Musonio philosopho audiebamus: & quoniam uerè atq; luculentè dictum uerbisque est breuibus & rotundis uinctum, perquàm libenter memineramus:* ἄν τι πράξῃς καλὸν μετὰ πόνου, ὁ μὲν πόνος οἴχεται, τὸ δὲ καλὸν μένει, ἄν τι ποιήσῃς αἰσχρὸν μετὰ ἡδονῆς, τὸ μὲν ἡδὺ οἴχεται, τὸ δὲ αἰσχρὸν μένει. *Posteà istã ipsam sñiam in Catonis oratione, quã dixit Numãtiæ, apud equites, positam legimus. Quæ etsi laxioribus paulo longioribusque uerbis compræhensa est, perquàm illud Græcum quod diximus: quoniam tamen prior tempore, antiquiorque est, uenerabilior ui-*

deri debet. Verba ex oratione hæc sunt: Cogitate cũ animis uestris, si quid uos per laborem rectè feceritis: labor ille a uobis cito recedet: bene factum a uobis, dum uiuetis, non abscedet. Sed si qua, per uoluptatem, nequiter feceritis: uoluptas citò abibit, nequiter factum illud apud uos semper manebit.

Cuiusmodi sit lex apud dialecticos percontandi dissrendiq;, & quæ sit eius legis reprehensio. Cap. II.

Legem esse aiunt disciplinæ dialecticæ, si de qua piam re quæratur, disputeturq;: atque ibi quod rogere, ut respondeas: tum, ne amplius quid dicas, quàm id solum, quod es rogatus: aut aias, aut neges, eamque legem qui non seruent, & aut plus, aut aliter quàm sunt rogati respondeant: existimantur rudes, indoctique esse, disputandique morem atque rationem non tenere. Hoc quidem, quod dicunt, in plerisque disputationibus proculdubio fieri oportet. Indefinitus nanque inexplicabilisq; sermo fiet, nisi interrogationibus responsionibusq; simplicibus fuerit determinatus. Sed enim esse quædam uidentur, in quibus si breuiter, & ad id, quod rogatus fueris, respondeas, capiare. Nam si quis his uerbis interroget, postulo ut respondeas: Desieris'ne facere adulterium an non? utcunque dialectica lege responderis, siue aias, siue neges: hærebis in captione, tam si te dicas adulterum, quàm si neges. Sed quod minus est in interrogatione, id est addendum. nam qui facere aliquid non desinit, non id necessario

Dialecticæ captiones.

ſario etiam fecit. Falſa igitur eſt ſpecies iſtius captionis: et nequaquam procedere ad id poteſt, ut colligi concludiq; poſſit, eum facere adulterium, qui ſe negauerit facere deſiſſe. Quid autem legis iſtius propugnatores in illa captiuncula facient, in qua hærere eos neceſſum eſt, ſi nihil amplius quàm quod interrogati erunt, reſponderint? Nam ſi ita ego iſtorum aliquem rogem: quicquid non perdidiſti, habeas ne, an non habeas? poſtulo aut aias, aut neges, Vtcumque breuiter reſponderit, capietur. Nam ſi non habere ſe negauerit, quod non perdidit: colligetur oculos eum non habere, quos nō perdidit. Sin uerò habere ſe dixerit, colligetur eum habere cornua quæ non perdidit. Rectius igitur cautiusq; ita reſpondebitur: Quicquid habui, id habeo, ſi id non perdidi. Sed huiuſcemodi reſponſio non fit ea lege, quam diximus. Plus enim, quàm quod rogatus eſt, reſpondet. Et propterea id quoq; ad eam legem addi ſolet, non eſſe captioſis interrogationibus reſpondendum.

Quanam ratione effici dixerit Eraſiſtratus medicus, ſi cibus forte deerit, ut tolerari aliquantiſper inedia poſſit, & tolerari fames: uerbaq; ipſa Eraſiſtrati ſuper ea re ſcripta. Cap. III.

CVm Phauorino Romę dies plerunq; totos eramus: tenebatque animos noſtros homo ille fandi dulciſſimus: atq; eum quoquò iret, quaſi ex lingua prorſum eius capti proſequebamur: ita ſermonibus uſquequaq; amœniſſimis demulcebat. Tum ad quē-

dam ægrum cum iſſet uiſere, nosque cum eo unà introiſſemus, multaque ad medicos, qui tum forte iſtic erant ualetudinis eius gratia, oratione Græca dixiſſet: Ac ne hoc quidem, inquit, mirum uideri debet quod cum antehac ſemper edundi fuerit appetens, nunc poſt imperatam inediam tridui, omnis eius appetitio priſtina elanguerit. Nam quod Eraſiſtratus ſcriptum reliquit, inquit, propemodum uerum eſt:

Eſuritio. *Eſuritionem faciunt inanes patentesque inteſtinorum fibræ, & caua intus uentris, & ſtomachi uacua hiantia: quæ ubi aut cibo complentur, aut inanitate diutina contrahuntur, & conniuent: tunc loco, in quem cibus capitur, uel ſtipato, uel adducto, uoluntas capiendi eius deſiderandique reſtinguitur. Scythas quoque ait eundem Eraſiſtratum dicere, cum ſit uſus, ut famem longius tolerent, faſciis uentrem ſtrictiſſimè circumligare. Ea uentris compreſſione eſuritionem poſſe depelli creditum eſt. Hæc tum Phauorinus, multaque iſtiuſmodi alia affabiliſſimè dicebat. Nos autem poſteà, cum librum fortè Eraſiſtrati legeremus διαιρέσεων primum idipſum in eo libro, quod Phauorinum audiebamus dicere, ſcriptum offendimus. Verba Eraſiſtrati ad eam rem pertinentia, hæc ſunt:*

Ελογιζόμεθα οὖν παρὰ τὴν ἰσχυρὰν σύμπτωσιν τῆς κοιλίας εἶναι τὴν σφόδρα ἀσιτίαν, καὶ γὰρ τοῖς ἐπιπλέον ἀσιτοῦσι κατὰ προαίρεσιν ἐν τοῖς πρώτοις χρόνοις ἡ πεῖνα παρακολουθεῖ, ὕστερον δὲ οὐκέτι. *Deinde paulum infrà:* εἰθισμένοι δὲ εἰσὶ καὶ οἱ σκύθαι ὅταν διά τινα καιρὸν ἀναγκάζονται ἀσιτεῖν, ζώναις πλατείαις τὴν κοιλίαν διασφίγγειν ὡς τῆς πείνης αὐτοὺς ἧττον ἐνοχλούσης,

σχεδὸν

σχεδὸν δὲ καὶ ὅταν πλήρης ἡ κοιλία ἦ διὰ τὸ πένωμα ἐν αὐτῇ μηδὲν εἶναι, διὰ τοῦτο οὐ πεινῶσιν: ὅταν δὲ σφόδρα συμπεπτωκῆα ἦ, κένωμα οὐκ ἔχει.

In eodem libro Erasistratus uim quandam famis non tolerabilem, quã Græci βούλιμον *&* βούπειναν *appellant in diebus frigidissimis multò facilius accidere ait, quàm cùm serenũ atq; placidũ est. Atq; eius rei causas, cur is morbus in eo plerunq; tẽpore oriatur, nondum sibi esse compertas dicit. Verba, quibus id dicit, hæc sunt:* ἄπορον δὲ καὶ δέομενον ἐπισκέψεος, καὶ ἐπὶ τοῦτον, καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν βουλιμιώντων, διατί ἐν τοῖς ψύχεσι μᾶλλον τὸ σύμπτωμα τοῦτο γίνεται, ἢ ἐν ταῖς εὐδίαις.

Quo ritu quibusq; uerbis Fecialis Po. Ro. bellum indicere solitus sit ijs, quibus Po. Ro. bellum fieri iusserat: & item in quę uerba conceptum fuerit iusiurandum, de furtis militaribus sanciendis, et uti milites scripti intra prędictum diem in loco certo frequentarẽt, causis quibusdam exceptis, propter quas id iusiurandum remitti æquum esset. Cap. IIII.

Cincius in libro III*. de re militari, Fecialem Populi Romani bellum indicentem hostibus, telumque in agrum eorum iacientem, hisce uerbis uti scripsit: Quòd populus Hermundulus, hominesq; populi* Hermunduli, *aduersus populum Romanum bellum fecere, deliquereque; quodque populus* Romanus, *cum populo* Hermundulo, *hominibusq; Hermũdulis bellum iussit: ob eam rem ego populusque* Romanus *populo Hermundulo, hominibusque Hermundulis bellum indico, facioque.* Item *in libro eiusdem Cincij de re militari quinto ita scriptum est: Cum delectus*

Hermundulus. Iusiurãdi militatis formula.

delectus antiquitus fieret, & milites scriberentur, in iusiurandum eos Tribunus militaris adigebat, in uerba hæc: In *magistratu* C. Lelij C. *filij* COS. L. *Cornelij* P. *filij* COS. *in exercitu decemque milia passuum propè, furtum non facies dolo malo, solus, neque cum pluribus, pluris nummi argentei, in dies singulos. Extra hastam, hostile, ligna, pabulum, utrem, follem, faculam, si quid ibi inueneris, sustuleris'ue, quod tuum non erit, quod pluris nummi argentei erit, uti tu ad* C. Lelium *C. filium* COS. *L.'ue Cornelium P. filium* COS. *siue ad quem eorum † iusserit, proferas: aut profitebere in triduo proximo, quicquid inueneris sustuleris'ue dolo malo: aut domino suo, cuium id censebis esse, reddes, uti quod rectè factum esse noles. Militibus autē scriptis dies præfiniebatur, quo die adessent, & ut citati* COS. *responderent, Deinde ita concipiebatur iusiurandum, ut adessent, his additis exceptionibus, nisi harunce aliqua causa erit: Funus familiare: Feriæ uindemiales. Calendæque, quæ non eius rei causa in eum diem collatæ sint, quo is eo die minus ibi esset:* Morbus *sonticus: Auspicium'ue, quod sine piaculo præterire non liceat: sacrificium'ue anniuersarium, quòd rectè fieri non posset, nisi ipsus eo die ibi sit, ius, hostis'ue status, condictus'ue dies cum hoste: si cui eorum harunce quę causa erit, eum se postridie quàm per eas causas licebit, eo die uenturum aditurumque eum, qui eum pagum, uicum, oppidum'ue delegerit. Item in eodem libro uerba hæc sunt: Miles cum die, qui prædictus est, aberat,*

† *ius erit*

Morbus sonticus.

rat,neque excusatus erat,infrequens dabatur. Item in libro sexto hoc scriptum est: Alæ dictæ exercitus equitum ordines, quod circum legiones dextra sinistraq; tanquam alæ in auium corporibus locabantur. In legione sunt Centuriæ sexaginta, manipuli triginta, cohortes decem.

Alæ militares.

Legio.

Vestibulum quid significet, deq; eius uocabuli rationibus. Cap. v.

P*Leraq; uocabula, quibus uulgò utimur, neque tamen liquidò scimus, quid ea propriè atq; uerè significent: sed incompertam & uulgariam traditionem rei non exploratæ secuti, uidemur magis dicere, quod uolumus, quàm dicimus. Sicuti est uestibulum, uerbum in sermonibus celebre atque obuium: non omnibus tamen qui illo facile utuntur, satis spectatum. Animaduerti enim quosdam, haudquaquam indoctos uiros opinari, Vestibulum esse partem domus primorem, quam uulgus atrium uocat. † Cęcilius Gallus in lib. de significatione uerborum, quæ ad ius ciuile pertinent, secundo: Vestibulum esse dicit, non in ipsis ædibus, neque partem ædium, sed locum ante ianuam domus uacuum, per quem a uia aditus accessusq; ad ædeis est: cũ dextra sinistraq; inter ianuam tectaq;, quæ sunt uiæ iũcta, spatiũ relinquitur: atq; ipsa ianua procul a uia est area uacanti intersita. Quę porrò huic uocabulo ratio sit, quæri multum solet. Sed quæ scripta legi, ea ferme omnia inconcinna atque absurda uisa sunt. Quod Sulpitium autem Apollinarem memini*

Macrob. li.6. ca. 8.

Vestibulum.

Atrium.

†A*quilius Gallus.*

dicere,

dicere, uirũ eleganti ſcientia ornatum, huiuſcemodi eſt: Ve particula, ſicuti quædam alia, tum intenſionem ſignificat, tum minutionem. Nam uetus, & uehemens, alterum ab ætatis magnitudine compoſitum † eliſumq́ue eſt: alterum a mentis ui atque impetu dicitur. Veſcum autẽ, quod ex Ve particula, & Eſca copulatum eſt, utriuſque diuerſæ ſignificationis uim capit. Aliter enim Lucretius V*eſcum ſalem dicit, ex edendi intentione: aliter Lucilius Veſcum appellat, cum edendi faſtidio. Qui domos igitur amplas antiquitus faciebant, locum ante ianuam relinquebant, qui inter fores domus, & uiam, medius eſſet. In eo loco qui dominum eius domum ſalutatum uenerant, priuſquam admitterentur, conſiſtebant: & neque in uia ſtabant, neque intra ædes erant. Ab illa ergo grandis loci conſtitutione, & quaſi quadam ſtabulatione, ueſtibula appellata ſunt: ſpatia (ſicuti diximus) grandia, ante fores ædium relicta, in quibus ſtarent qui ueniſſent, priuſquàm in domũ intromitterentur. Meminiſſe autem debebimus, id uocabulum non ſemper a ueteribus propriè, ſed per quaſdã tralationes eſſe dictum: quæ tamen ita ſunt facta, ut ab iſta, de qua diximus, proprietate non lõgè deſciuerint: ſicut illud in* VI. *Verg.*

Veparticula. Vetus Vchemẽs †elicitũq́ue Veſcum.

Veſtibulum ante ipſum, primisq́; in faucibus Orci
L*uctus, & ultrices poſuere cubilia Curæ.*

Non enim Veſtibulum priorem partem domus infernæ eſſe dicit, quod obrepere poteſt, tanquam ſi ita dicatur: ſed loca duo demonſtrat extra orci fores, Veſtibulum & Fauces: ex quibus & Veſtibulum

lum appellet ante ipsam domum, & ante ipsa Orci penetralia. Fauces autem uocat iter angustum, per quod ad uestibulum adiretur.

Hostiæ, quæ dicuntur bidentes, quid sint, & quam ob causam ita appellatę sunt; superq; ea re P. Nigidij, & Iulij Higini sententię. Cap. VI.

REdeuntes Græcia Brundusium nauem aduertimus, Ibi quispiam linguæ Latinæ literator, Roma a Brundusinis accersitus, experiundum sese uulgo dabat. Imus ad eum nos quoq; oblectamenti gratia. Erat enim fessus atq; languēs animus, de æstu maris. Legebat barbare insciteq; Vergilij VII. *in quo libro hic uersus est:*

Centum lanigeras mactabat rite bidentes:

& iubebat rogare se, si quis quid omnium rerum uellet dicere. Tum ego indocti hominis confidentiam demiratus: Doces'ne, inquam, nos magister, cur Bidentes dicantur? Bidentes, inquit, oues appellatæ: idcircoque lanigeras dixit, ut oues planius demonstraret. Posthac, inquam, uidebimus, an oues solæ (ut ais) Bidentes dicantur: & an Pomponius Athellanarum poëta, in Gallis transalpinis errauerit, cum hoc scripsit: Macrob. lib. 5. c. 9. Pōponius.

Mars tibi uoueo facturum,

Si unquam redierit, bidenti uerre.

Sed nunc ego a te rogaui, ecquam scias esse huiusce uocabuli rationem. Atque ille nihil contatus, sed nimium quantum audacter: Oues, inquit, bidentes dictæ, quod duos tantum dentes habeant. Vbi terrarū Bidentes:

quæso

quæso te, inquam, duos solus per naturam dentes habere ouem uidisti? Ostentum enim est, & piaculis factis procurandum. Tum ille permotus mihi, & irritatus: Quære inquit ea potius, quæ a Grammatico quærenda sunt: nam de ouium dentibus opiliones percontantur. Facetias *nebulonis hominis risi & reliqui. Publius autem Nigidius in libro, quem de extis composuit, Bidentes appellari ait, non oues solas, sed omneis † bimas hostias, neq; tamen dixit apertius cur bidentes. Sed quod ultro existimabamus, id scriptum inuenimus in commentarijs quibusdam ad ius Pont. pertinentibus:* Bidennes *primo dictas litera immissa, quasi biennes: tum longo usu loquendi corruptam esse uocem, & ex* Bidennibus Bidentes *factum: quoniam id uidebatur esse dictu facilius. Higinus tamen* Iulius, *qui ius* Pont. *nō uidetur ignorasse, in quarto librorum, quos de Vergilio fecit, appellari* Bidentes *scripsit hostias, quæ per ætatem duos dentes altiores haberent. Verba illius ipsa posui: Quæ bidens est, inquit, hostia, oportet habeat dētes octo: sed ex his duo cæteris altiores, per quos appareat, ex minore ętate in maiorem transcendisse. Hæc Higini an uera sit, non argumentis, sed oculis iudicari poterit.*

† *Ex Macrobi. bimas bestias.*

Quòd Laberius uerba pleraq; licentius petulantiusq; finxit: & quod multis item uerbis utitur, de quibus an sint Latina, quæri solet. Cap. VII.

Verba noua facta a Laberio.

Laberius *in Mimis quos scriptitauit, oppidò quā uerba finxit prælicenter.* Nam & *Mendicimo*-

nium

nium dicit, & Mœchimonium, & Adulterionem, Adulteritatemq; pro Adulterio *; &* Depudicauit *pro Stuprauit; & Abluuium, pro Diluuio; & quod in* Mimo *ponit, quem † Cophinum inscripsit, Manuatus est, pro Furatus est; item in Fullone,* Furem *, Manuarium appellat.* † *alias, Theophinum.*

Manuari, inquit, pudorem perdidisti.

Multaq; alia huiusmodi nouat, neq; nō obsoleta quoque, & maculantia ex sordidiore uulgi usu ponit; quale est in Staminarijs.

Tollet bona fide uos Orcus nudas in Catomium.

Et Elutriare lintea, et Labandria dicit, quæ ad lauādum sint data, & † Collicior, inquit in Fullonicā, † *Coltior*

Ecquid properas, ecquid præcurris Caldonia?

Item in Restione, Calabariunculos dicit, quos uulgus Calaburriones. *Item in conpitalibus, malas* Malaxaui. Item *in Cacomemnone.*

Hic est, inquit, ille Gurdus, *quem ego*
Me abhinc duos menses ex Africa
Venientem excepisse tibi narraui.

Item in Mimo, qui inscribitur Naca, L. Cippum dicit, & Obbam *, & Cameliam, &* Pictatium, *& Capicium : Induis, inquit, capitium tunicę pictatium.* Præterea *in † Auna peranna, Gubernium pro* Gubernatore, *& Planum pro Sycophanta & Nanum pro* Pumilione *dicit, quanquam* Planum *pro sycophanta M. quoq; Cicero in oratione scriptum reliquit, quam pro Cluentio dixit.* Atq; *item in Mimo, qui Saturnalia inscriptus est Botulum pro Farcimine appellat, & hominem † Leenam pro leui.* † *alias Manua pro annua.* † *Leucunam.*

Item

Item in Necromantia *Cocione peruulgatè dicit, quem ueteres Arulatorem dixerunt. Verba* Labe*rij hæc sunt: Duas uxores, hoc hercle plus negotij est, inquit Cocio, sex ediles uiderat. Sed enim in Mimo, quem inscripsit Alexandream, eodem quidem modo, quo uulgus, sed probè* Latine*que, usus est Græco uocabulo, Emplastrum enim dixit* οὐδὲ τέρος, *non genere fœminino: ut isti nouitij semidocti.* Ver*ba ex eo Mimo apposui:*

Empla-strum neu tri gene-ris.

Quid est iusiurandum? Emplastrum æris alieni.

Quid significet, & quid a nostris appellatum sit ἀξίωμα, quod dialectici dicunt, & quædam alia quæ prima in disciplina dialectica traduntur.
Cap. VIII.

CVm in disciplinas dialecticas induci, atque imbui uellemus, necessum fuit adire atq; cognosce re quas uocant dialectici εἰσαγωγάς: *tum in primo* περὶ ἀξιωμάτων † *discendum, quæ M. Varro aliàs profata, aliàs proloquia, appellat. Commentarium de proloquijs* Lelij *docti hominis, qui magister Varronis fuit studiosè quæsiuimus: eumque in Pacis biblio theca repertum legimus. Sed in eo nihil edocenter neque ad instituendum explanatè scriptum est. Fecisseque uidetur eum librum Lælius sui magis admo nendi, quàm aliorum docendi gratia. Rediuimus igi tur necessariò ad Græcos libros, ex quibus accepimus* ἀξίωμα *definitū eē his uerbis:* λεκτὸν αὐτοτελὲς ἀποφαντὸν ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ. *Hoc ego superse di uertere, quia nouis et inconditis uocibus utendum sit:*

† Quidā nō habēt.

sit: quas pati aures, per insolētiã, uix possent. Sed M. Varro in libro de lingua Latina ad Ciceronē IIII. *& xx. expeditißimè ita finit:* Proloquium *est senten tia, in qua nihil desideratur. Erit autē planius, quid istud sit, si exemplū eius dixerimus* ἀξίωμα *igitur, siue id proloquium dicere placet, huiusmodi est: Annibal Pœnus fuit, Scipio Numantiam deleuit,* Milo *cædis damnatus est: neque bonum est uoluptas, neque malum. Et omnino quicquid ita dicitur, plana atque perfecta uerborum sententia, ut id necesse sit aut uerum, aut falsum eße: id à dialecticis* ἀξίωμα, *id est, oratio uerum, aut falsum plenè significans, appellatum est: à M.* Var. *sicuti dixi, Proloquium: a M. autem Cicerone, pronunciatum. quo ille tamen uocabulo tantisper uti se attestatus est: quoad melius, inquit, inuenero. Sed quod* Græci συνημμένον ἀξίωμα *dicunt, id alij nostrorum Adiunctum, alij* Connexum *dixerunt. Id connexum tale est: si* Plato *ambulat,* Plato *mouetur: Si dies est, sol super terras est. Item quod illi* συμπεπλεγμένον, *nos uel Coniunctum, uel Copulatum dicimus, quod est eiusdem modi:* P. *Scipio Pauli filius, & bis* COS. *fuit, & triumphauit, & censura functus est, & collega in censura* L. Mumij *fuit. In omni autem coniunctio si unum est mendacium, etiam si cætera uera sunt, totum esse mendacium dicitur. Nam si ad ea omnia, quæ de* Scipione *illo uera dixi, addidero: &* Annibalē *in Africa superauit, quod est falsum: uniuersa quoque illa, quæ coniunctè dicta sunt, propter hoc unum, quod falsum accesserit, quia simul*

proloquiū

mul dicentur, uera non erunt. Est item aliud quod Græci διεζευγμένον ἀξίωμα, *nos disiunctum proloquium dicimus. Id huiuscemodi est:* Aut malum *est uoluptas, aut bonum: aut neque bonum neque malum est. Omnia autem quæ disiunguntur, pugnantia esse inter sese oportet: eorumque opposita* ἀντικείμενον *Græci dicunt: ea quoque ipsa inter sese aduersa esse. Ex omnibus, quæ disiunguntur, unum esse uerum debet, falsa cætera. Quòd si aut nihil omnium uerum, aut omnia plura'ue quàm unum uera erunt: aut quæ disiuncta sunt, nō pugnabunt: aut quæ opposita eorum sunt, contraria inter sese non erunt: tunc id disiunctum mendacium est, & appellatur* παραδιεζευγμένον: *sicuti hoc est, in quo quæ opposita, non sunt contraria:* Aut curris, aut ambulas, aut stas. *Nam ipsa quidem inter se aduersa sunt, sed opposita eorum non repugnant. Non ambulare enim, & non stare, & non currere, contraria inter sese non sunt: quoniam contraria ea dicuntur, quæ simul uera esse non queunt. Possis enim simul eodemq; tempore, neque ambulare, neque stare, neque currere. Sed hoc iam breue ex dialectica libamentum dedisse, nunc satis erit. Atque id solum addendum admonendumque est, quòd huius disciplinæ studium atque cognitio in principijs quidem tetra & aspernabilis, insuauisque esse, & inciuilis uideri solet: sed ubi aliquantum processeris, tum deniq; & emolumentum eius in animo tuo dilucebit, & sequetur quædam discendi uoluptas insatiabilis: Cui sanè si modum non feceris, periculum non*

Dialecticæ utilitas.

mediocre erit: ne ut plerique alij, tu quoq; in illis dialecticæ gyris atq; mæandris, tanquàm apud Syrenios scopulos consenescas.

Quid significet uerbum, in libris ueterum creberrimè positum, Susq; deq;. Cap. IX.

SVsq; deq; fero, aut Susq; deq; habeo (his enim † omnibus modis dicitur) uerbum est ex hominũ doctorum sermonibus, in poëmatis quoque, & in epistolis ueterum scriptum plurifariam. Sed facilius reperias, qui id uerbum ostentent, quàm qui intelligant. Ita *plerique nostrum quæ remotiora uerba inuenimus, dicere ea properamus, non discere. Significat autem, Susque deque ferre, æquo animo esse, & quod accidit non magni pendere, atque interdum negligere & contemnere: & propemodum id ualeat, quod dicitur* ἀδιαφορεῖν. Laberius *in Compitalibus.*

† *duobus* Susq; deq; fero & habeo.

N*unc tu lentus es, nunc tu susq; deq; fers.*
Materfamilias tua in lecto aduerso sedet.
Seruo sextantis uerbis nefarijs.

Vtitur M. *Varro in Sisenna, uel de historia: Quod si non horum omnium similia essent principia, susque deq; esset.*

Lucilius in iij.

Verum hic ludus, ibi susq; omnia deq; fuerunt.
Susq; et deq; fuere, inquam omnia ludus, iocusq;.
Illud opus durum, ut setinum accessimus finem.
ἔπι τὸ λοιπόν;

Vt aiunt montes Aetnæ omnes atque aſperi Athones.

Quid ſint Proletarij, quid capiticenſi: quid item ſint in xij. tabulis aſſiduus. quęue eius uocabuli ratio ſit. Cap. x.

OTium erat quodam die Romæ in foro à negotijs, et læta quædam celebritas feriarũ, legebaturq; in conſeſſu fortè complurium Ennij liber ex annalibus tertius: in eodem libro uerſus hi fuere:

Proletarius publicitus ſutisq; ferroq;
Ornatur: ferro moros, urbemq;, forumq;
Excubijs curant.

Tum ibi quæri cœptum eſt, quid eſſet proletarius. Atq; ego aſpiciens quempiam in eo circulo, ius ciuile callentem, familiarem meum, rogabam, ut id uerbum nobis enarraret. Et cum ille ſe iuris, non rei grammaticæ peritum eſſe reſpondiſſet: Eò maximè, inquam, te dicere hoc oportet, quando, ut prædicas, es iuriſperitus. Nanque Ennius uerbum hoc ex XII. tabulis ueſtris accepit: in quibus ſi rectè commemini, ita ſcriptum eſt: Aſſiduo, uindex aſſiduus eſto: Proletario ciui, quiuis uolet, uindex eſto. Petimus igitur, ne annalem hunc Q. Ennij, ſed XII. tabulas legi arbitrere: & quid ſit in ea lege Proletarius ciuis, interpretere. Ego uerò, inquit, dicere atque interpretari hoc deberem, ſi ius Faunorum, & Aboriginum didiciſſem. Sed enim cum Proletarij, & Aſſidui, & Sanates, & uades, & Subuades, &

Vigintiquiq;

Vigintiquinq; asses, & Taliones, Furtorumq; quæstiones cũ Lance & Licio euanuerint: omnisq; illa duodecim tabularum antiquitas, nisi in legis actionibus centumuiralium causarum lege Aebutia lata consopita sit: studium scientiámq; ego præstare debeo iuris, & legum, uocumq; earum, quibus utimur. Tum forte quadam Iulium Paulum, poetam memoriæ nostræ doctissimum, prætereuntem conspeximus. Is à nobis salutatus, rogatusq; uti de sententia, deq; ratione istius uocabuli nos doceret: Qui in plebe (inquit) Romana tenuissimi pauperrimiq; erant, neque amplius quàm mille quingentum æris in censum deferebant: Proletarij appellati sunt. Qui uerò nullo, aut perquàm paruo ære censebãtur: Capitecensi uocabantur. Extremus autem census Capitecensorum æris fuit CCCLXXV. *Sed quoniam res pecuniaq; familiaris, obsidis uice, pignoris'que esse apud Rempub. uidebatur: amorisq; in patriam fides quædam in ea firmamentũq; erat: neq; Proletarij, neq; Capitecensi milites, nisi in tumultu maximo scribebantur: quia familia his aut tenuis, aut nulla esset. Proletariorum tamen ordo honestior aliquanto, & re, & nomine quàm Capitecensorum fuit. Nam & asperis Reip. temporibus, cùm iuuentutis inopia esset, in militiam tumultuariam legebantur, armá'que ijs sumptu publico præbebantur: & non capitis censione, sed prosperiore uocabulo, à munere officio'que prolis edendæ, appellati sunt: quòd cum re familiari parua, minus possent Rempublicam iuuare, sobolis tamen gignendæ copia ciuita-*

Lex Aebutia.

Proletarius.

Capitecensus.

tem frequentarent. Capitecensos autem primus C. Marius, ut quidam ferunt, bello Cimbrico difficilimis Reipublicæ *temporibus: uel potius, ut Sallustius ait, bello Iugurthino, milites scripsisse traditur: cum id factum antè in nulla memoria extaret.*

Aſſiduus ab aſsibus. *Assiduus in* XII. *tabulis, & pro locuplete, & facile munus faciente: dictus ad assibus, id est ære dando, cum id tempora* Reipublicæ *postularent: aut a numeris pro familiari copia faciendi assiduitate. Verba autem Sallustij in historia Iugurthina, de C.* Mario *Consule, & de Capitecensis hæc sunt:* I*pse intereà milites scribere, non more maiorum, nec ex classibus, sed ut libido cuiusque erat: Capitecensos plerosque. Id factum alij inopia bonorum, alij per ambitionem Consulis memorabant: quòd ab eo genere celebratusque, auctusque erat, & homini potentiam quærenti, egentissimus quisq; opportunissimus.*

Hiſtoria ex Herodoti libris ſumpta de Pſyllorum interitu qui in ſyrtibus Africanis colebant.
Cap. XI.

Marſi. *GEns in* I*talia* M*arsorum, orta fertur esse a Circes filio Marso: propterea Marsis hominibus, quorum duntaxat familiæ cum externis cognationibus nondum etiam permistæ corruptæque sunt, ui quadam genitali datum: ut serpentium uirulentorum domitores sint: & incantationibus, herbarumque succis faciant medelarum miracula.* Hac *eadem*

Pſylli. *ui præditos esse quosdam uidemus qui Psylli uocantur:*

tur: quorum nomine super & genere, cum in ueteribus literis quæsissem, in quarto deniq́ue Herodoti libro, fabulam hanc de Psyllis inuenimus: Psyllos quondam fuisse in terra Africa, conterminos Nasamonibus, Austrumq́ue in finibus eorum quodam in tempore perquàm ualidum, ac diutinum flauisse, eo flatu aquam omnem in locis, in quibus colebant, exaruisse. Psyllos re aquaria defectos, eam iniuriam grauiter Austro succensuisse: decretumq; fecisse, uti armis sumptis ad Austrum, perinde quasi ad hostem, iure belli res repetitum proficiscerentur. Atq; ita profectis, uentum Austrum magno spiritus agmine uenisse obuiam † eoq; uniuersos cum omnibus copijs, armisq; † cumulis, montibusq; arenarū superiectis operuisse: eo facto Psyllos ad unum omneis interisse: Itaq; eorum fines a Nasamonibus occupatos.

†eosque

†tumulis

De iis uocabulis quæ Cloatius Verrius aut satis commodè, aut nimis absurdè & illepidè: ad origines linguæ Grecę redegit. Cap. XII.

CLoatius Verrius *in libris, quos inscripsit, Verborum a Græcis tractorum, non pauca hercle dicit curiose, & sagaciter conquisita: neque non tamen quædam futilia, & friuola. Errare, inquit dictum est* ἀπὸ τοῦ ἔρρειν. *Versumq; infert* Homeri, *in quo id uerbum est* ἔρρε κακὴ γλύκη. *& illud.*

Errare.

Ἔρρ' ἐκ νήσου θᾶσσον ἐλέγχιστε ζωόντον.

Item Hallucinari factum scripsit ex eo, quod dicitur Græcæ ἀλύειν. *unde Elucum quoq; esse dictum putat,*

Hallucinati.

Elucus.

tat,a,litera in e,conuersa,tarditatem quandam animi & stuporem,qui hallucinantibus plerunq; usu uenit. Item fascinum appellat quasi βάσκανον,& Fascinare esse quasi βασκαίνειν. Commodè hæc sanè omnia,et condecēter,Sed in lib. IIII. Fœnerator, inquit, appellatus est,quasi φανερότερον,ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι ἐπὶ τὸ χρηστότερον : quoniam id genus hominum speciem ostentent humanitatis, & commodi esse uideantur inopibus nūmos desiderantibus. Idq; dixisse ait Hypsicratem quempiam grammaticū,cuius libri sanè nobiles sunt super ijs, quę à Græcis accepta sunt:siue hoc autem ipse Cloatius,siue nescio qui alius nebulo effutiuit, nil potest dici insulsius. Fœnerator enim, sicut.M.Varro in lib. III.de sermone Latino scripsit,à fœnore est nominatus.Fœnus autem dictum à fœtu,& quasi à fœtura quadam pecuniæ parientis, atq; increscentis: & iccirco & M.Catonem, & cæteros ætatis eius fœneratorem sine a, litera pronuntiasse tradit: sicuti fœtus ipse,& fœcunditas appellata.

Fascinare

Fœnerator.

Fœnus.

Quid sit municipium, & quid à Colonia differat, & quid sint municipes: quæque sit eius uocabuli ratio ac proprietas: atq; inibi quòd D. Adrianus in Senatu de iure, atque uocabulo municipum uerba fecit.

Cap. XIII.

MVnicipes & municipia,uerba sunt dictu facilia,& usu obuia: & neutiquam reperias, qui hæc dicat, quin scire se planè putet, quid dicat. Sed profectò aliud est, aliud dicitur. Quotus enim ferè nostrum

nostrum est, qui cum ex colonia Pop.Ro.sit, non & se municipem esse, & populares suos municipes esse dicat: quod est à ratione, & à ueritate longe auersum? Sic adeò & municipia quid, & quo iure sint, quantum'que a colonia differant, ignoramus: Existimamus'que meliore conditione esse Colonias, quã Municipia. De cuius opinionis tam promistæ erroribus D. Adrianus in oratione, quam de Italicensibus, unde ipse ortus fuit, in Senatu habuit, peritissimè disseruit: mirari'que ostendit, quòd & ipsi Italicenses, & quædã item alia municipia antiqua, in quibus Vticenses nominat, cum suis moribus legibus'que uti possent, in ius Coloniarum mutari gestiuerint: Prænestinos autem refert maximo opere a Tyberio imperatore petisse, orasse'que: ut ex Colonia in Municipij statum redigerentur: Id'que illis Tyberium pro referenda gratia tribuisse, quòd in eorum finibus sub ipso oppido, ex capitali morbo reualuisset. Municipes ergo sunt ciues Romani ex municipijs, suo iure & legibus suis utentes, muneris tantum cum Popul.Roman. honorarij participes, à quo munere capessendo, appellati uidentur: nullis alijs necessitatibus, neque ulla Popul. Rom. lege astricti: cum nunquàm Pop.Rom. eorum fundus factus esset. Primos autem municipes, sine suffragij iure, Cerites esse factos accepimus: concessum'que illis, ut ciuitatis Romanæ honorem quidem caperent, sed negotijs tamẽ, atq; oneribus uacarẽt, pro sacris bello Gallico receptis custoditisq;. Hic tabulæ Cerites appellatæ uersa uice, in quas Cẽsores

Munici-pes.

Cerites.

referri

referri iubebant, quos notæ causa suffragijs priuabant. Sed Coloniarum alia necessitudo est. Non enim ueniunt extrinsecus in ciuitatem, nec suis radicibus nituntur: sed ex ciuitate quasi propagatæ sunt, & iura institutaque omnia Pop. Ro. *non sui arbitrij habent. Quæ tamen conditio, cum sit magis obnixa, & minus libera, potior tamen & præstabilior existimatur: propter amplitudinem maiestatemque* Pop. Romani, *cuius istæ coloniæ, quasi* Colonię. *effigies paruæ, simulachraque esse quædam uidentur: & simul quia obscura obliterataque sunt Municipiorum iura, quibus uti iam per ignorantiam nō queunt.*

Quòd M. Cato differre dixit Properare & Festinare: & quàm commodè Verrius Flaccus uerbū quod est Festinat interpretatus est. Cap. XIIII.

Propero. Festino. *FEstinare & Properare, idem significare, atque in eandem rem dici uidentur. Sed M. Cato id differre existimat, eaq; hoc modo diuisa uerba sunt ipsius ex oratione, quàm de suis uirtutibus habuit: Aliud est Properare, aliud Festinare. Qui unum quid maturè transigit, is properat: qui multa simul incipit neque perficit, is festinat. Verrius* Flaccus *rationem uolens dicere, differentiæ huius: Festinat, inquit, a Fando dicitur: quoniam isti ignauiores, qui nihil perficere possunt, plus uerborum quàm operæ habent. Sed id nimis coactum atque absurdum uidetur. Neque tanti momenti esse potest prima in utroque uerbo litera, ut propter eam unā*

tam

tam diuersa uerba, Festinare, & Fari, eadem uideri debeant. Commodius autē propriusque uisum est festinare quasi fessum esse: nam qui multis simul rebus properandis defessus est, is iam non properat, sed festinat.

Quid Theophrastus mirum de perdicibus scriptum reliquerit: & quid Theopompus, de leporibus. Cap. XV.

THeophrastus philosophorum peritissimus, omnes in Paphlagonia Perdices bina corda habere dicit: Theopōpus in Bisaltia Lepores bina iecora. Perdices. Lepores.

Agrippas a partus ęgri, & improsperi uitio appellatos: deq; iis deabus, quæ uocantur Prosa, & Postuerta. Cap. XVI.

QVorum in nascendo non caput, sed pedes primi extiterāt (qui partus difficillimus ægerrimusque habetur) Agrippæ appellati, uocabulo ab ægritudine, & pedibus. Cōfixos esse autem pueros in utero, Varro dicit, capite infimo nixos, sursum pedibus elatis: non ut hominis natura est, sed ut arboris. Nā pedes cruraque, arboris appellat ramos: caput stirpem atpue caudicem. Quando igitur, inquit, contra naturam fortè conuersi in pedes, brachijs plerunque diductis retineri solent: ægriusque tunc mulieres enituntur. Huius periculi deprecandi gratia, aræ statutæ sunt Romæ duabus carmentibus: quarum altera Postuerta nominata est, Prosa altera: a recti per uersique partus & potestate, & nomine. Agrippę: Postuerta. Prosa.

Quæ

Quę ratio uocabuli sit agri Vaticani. Cap. VII.

Vaticanus ager. ET agrum Vaticanum, & eiusdẽ agri Deum pręsidem appellatum acceperamus a uaticinijs, quę ui atque instinctu eius Dei in eo agro fieri solita essent. Sed pręter hanc causam M. Var. in libris diuinarum, aliam esse tradit istius nominis rationẽ: Aius. Nam sicut Aius, inquit, Deus appellatus, araque ei statuta est, quę est in infima noua uia, quòd eo in loco diuinitus uox edita erat: ita Vaticanus Deus nominatus, penes quem essent uocis humanæ initia: quoniam pueri simulatque parti sunt, eam Vagire. primam uocem edunt, quæ prima in Vaticano syllaba est. Idcirco uagire dicitur, exprimente uerbo sonum uocis recentis.

Lepida quædam memoratu & cognitu de parte geometriæ, quæ ὀπτική appellatur: & iterum alia, quæ μετρική: & tertia itidem, quæ dicitur κανονική. Cap. XVIII.

PArs quædam geometrię ὀπτική appellatur, quę ad oculos pertinet: pars altera, quę ad aureis, κανονική uocatur: qua musici, ut fundamento artis suę, utuntur. Vtraque harum spatijs et interuallis linearum, & ratione numerorum cõstat. ὀπτική facit multa demiranda, id genus, ut in speculo uno imagines unius rei plures appareant. Itẽ ut speculum in loco certo positum, nihil imaginet, aliorsum translatum faciat imagines. Item si rectius speculum spectes, imago fiat tua eiusmodi, ut caput deorsum uideatur, pedes sursum. Reddit etiam

causas

causas ea disciplina, cur istæ quoque uisiones fallant: ut quę in aqua conspiciuntur, maiora ad oculos fiant: quę procul ab oculis sunt, minora. κανονικὴ *autem longitudines, & altitudines uocis emetitur. Longior mensura uocis* ῥυθμὸς *dicitur, altior* μέλος. *Est & alia species* κανονικῆς, *quę appellatur* μετρικὴ, *per quam syllabarum longarum, & breuium, & mediocrium iunctura, & modus congruens cum principijs geometriæ, aurium mensura examinatur. Sed hęc, inquit M. Varro, aut omnino non discimus: aut prius desistimus, quàm intelligamus cur discenda sint. Voluptas autem, inquit, uel utilitas talium disciplinarum in post principijs existit, cum perfectę absolutęque sunt: in principijs uerò ipsis ineptę & insuaues uidentur.*

Sumpta ex historia Herodoti libro primo super fidicine Arione.

Cap. XIX.

CEleri admodùm & cohibili oratione, uocumque filo ereti et candido fabulam scripsit He*rodotus super fidicine illo Arione: Vetus, inquit, & nobilis Arion cantator fidibus fuit. Is loco & oppido* Methymnæus, *terra atq; insula oĩ Lesbius fuit. Eum Arionem rex Corinthi* Periander *amicum amatumq; habuit, artis gratia. Is inde à rege proficiscitur, terras inclytas, Siciliã, atq; Italiã uisere. Vbi eò uenit, auresq; oĩum mẽtesq; in utriusque terrę urbibus demulsit: in quæstibus istic et uoluptatibus amoribusq; hominum fuit. Is tum postea grãdi* Arionis fabula.

pecunia, & re bona multa copiosius, Corinthum instituit redire. Nauem igitur & nautas, ut notiores amicioresque sibi Corinthios delegit. Sed eo Corinthios homine accepto, nauique in altum prouecta, prædæ pecuniæq; cupidos cepisse consilium, de necando Arione. Tum illum ibi pernicie intellecta, pecuniam cæteraque sua ut haberent, dedisse: uitam modò sibi ut parcerent, orauisse. Nautas precum eius harum commiseritum esse illatenus, ut ei necem afferre per uim suis manibus temperarent: sed imperauisse, ut iam statim coram desiliret pręceps in mare. Homo, inquit, ibi territus, spe omni uitæ perdita, id unum posteà orauit, ut prius quàm mortem oppeteret, induere permitterent sua sibi indumenta, & fides capere, & canere carmen casus illius sui consolabile. Feros & immanes nauitas prolubium tum audiendi subit: quod orauerat, impetrat. Atque ibi mox de more cinctus, amictus, ornatus, stansque in summæ puppis foro, carmen quod orthium dicitur uoce sublatissima cantauit. Ad postrema cantus, cũ fidibus ornatuque omni, sicut stabat, canebatque, eiecit sese procul in profundum. Nautæ haudquaquam dubitantes, quin perisset, cursum quem facere cœperant, tenuerunt. Sed nouum, et mirum, & pium facinus contigit: Delphinum repentè inter undas adnauisse, & dorso super fluctus edito uectauisse: incolumique eum corpore & ornatu, Tænarum in terram Laconicam deuexisse: tum Arionem prorsus ex eo loco Corinthum petiuisse, talemque Periandro regi, qualis Delphino uectus fuerat, sese obtulisse: eique

Orthium carmen.

rem,

rem ſicuti acciderat, narrauiſſe. Regem iſthæc parũ credidiſſe: Arionem, quaſi falleret, cuſtodire iuſſiſſe: nauitas requiſitos, ablegato Arione, diſſimulanter interrogaſſe, ecquid audiſſent in ijs locis, unde ueniſſent, ſuper Arione: eos dix ſſe, hominem cùm inde irent, in terra Italia fuiſſe, eumq́ue illic bene agitare, & ſtudijs delectationibusq́ue urbium florere, atque in gratia pecuniaq́ue magna fortunatum eſſe. Tum inter hæc eorum uerba, Arionem cum fidibus & indumentis, cum quibus ſe in ſalum eiaculauerat, extitiſſe: nautas ſtupefactos, conuictosq́ue, ire inficias non quiſſe. Eam fabulam dicere Lesbios & *Corinthios: atque eſſe fabulæ argumentum, quòd ſimulachra duo ahenea ad Tænarum uiſerentur, Delphinus uehens, & homo inſidens.*

A. GEL-

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER DECIMVSSEPTIMVS.

Quòd Gallus Asinius, & Largius Licinius sententiam M. Ciceronis reprehēderunt, ex oratione quā dixit pro M. Cælio: & quid aduersus homines stolidissimos, pro eadem sententia, uerè digneq; dici possit. Cap. I.

T quidam fuerunt monstra hominum, qui de Dijs immortalibus impias falsásque opiniones prodiderunt: ita nonnulli tam prodigiosi, tamque uecordes extiterunt (in quibus sunt Gallus Asinius, & Largius Licinius, cuius liber etiam fertur infando titulo, Ciceromastix) ut scribere ausi sint M. Ciceronem parum integrè, atque impropriè, atque inconsideratè locutum. Atque alia quidem, quę reprehēderunt, neque dictu neque auditu digna sunt. Sed etenim hi in hoc, quo sibimetipsis præter cætera esse uisi sunt uerborum pensitatores subtilissimi, ecdo quale id sit, consideremus. M. Cicero pro M. Cicero-mastix.

Cælio

Cælio ita ſcripſit: Nam quod obiectum eſt de pudicitia, quodq́; omnium accuſatorum, non criminibus, ſed uocibus maledictisq́; celebratũ eſt, id nunquam tam acerbè foret M. Cælius, ut eum pœniteat, nõ deformẽ eſſe natum. Nõ exiſtimãt uerbo proprio eſſe uiſum, quòd ait. Pœniteat: atq; id propriè ineptũ ẽt eſſe dicunt. Nam pœnitere, inquiunt, tũ dicere ſolemus, cum quę ipſi fecimus, aut quę de noſtra uoluntate, noſtroq́; cõſilio facta ſunt, ea nobis poſt incipiũt diſplicere, ſententiãq; in ijs noſtrã demutamus. Neminem autem rectè ita loqui, pœnitere ſeſe, quòd natus ſit, aut pœnitere, quòd mortalis ſit, aut quòd ex offenſo fortè, uulneratoq́; corpore, dolorẽ ſentiat: quando iſtiuſmodi rerum nec conſilium ſit noſtrum, nec arbitrium, ſed ea ingratis in corporibus noſtris ac ui neceßitate naturæ nobis accidant. Sicut hercle, inquiunt, non uoluntarium fuit M. Cælio, quali forma naſceretur. cuius eum dixit non pœnitere, tanquam in ea cauſa res eſſet, ut rationem caperet pœnitendi. Eſt hæc quidem, quam dicunt, uerbi huiuſce ſententia, & pœnitet, niſi in uoluntarijs rebus, non probè dicitur: tametſi antiquiores uerbo ipſo, alio quoque modo uſitati ſunt: & Pœnitet ab eo, quod eſt penè, & à penuria dixerunt. Sed id alior ſum pertinet, atq; alio loco dicetur. Nunc autem ſua hac eadem ſignificatione, quæ uulgò nota eſt, non modo ineptum hoc non eſt, quod M. Cicero dixit, ſed feſtiuißimum adeò, & facetißimum eſt. Nam cum aduerſarij & obtrectatores M. Cælij, quoniam erat pulchro corpore, formam eius & fa

Pœnitere

ciem in suspiciones impudicitæ accerserēt: illudens Cicero tam absurdam criminationem, quòd formam, quam natura fecerat, uitio darent, eodē ipso errore, quem illudebat, sciēs usus est, & , Non pœnitet, inquit, M. Cælium non deformem esse natum: ut uel hac ipsa re, quod ita dicebat, opprobraret aduersarijs, ac per facetias ostentaret facere eos deridiculum, quod perinde Cælio formam crimini darent, quasi arbitriū eius fuissent, quali forma nasceretur.

Verba quædam ex Q. Claudij annalium primo cursim in legendo notata. Cap. 11.

CVm librum ueteris scriptoris legebamus, conabamur posteà memoriæ uegetandæ gratia indipisci animo, ac recensere, quæ in eo libro scripta essent, in utrasq; æstimationes laudis, aut culpæ adnotamentis digna. Eratq; hoc sanè quàm utile exercitium ad conciliandas nobis, ubi uenisset usus, uerborum sententiarumque elegantium recordationes. Velut hæc uerba ex Q. Claudij primo annali, quæ meminisse potui, notaui, quem librum legimus biduo proximo superiore: Arma, inquit, plerique abijciunt atque †inermi inlatebrant sese. Ibi inlatebrant uerbum poeticum uisum est, sed nō absurdum, neq; asperum: Ea, inquit, dum fiunt, Latini subnixo animo: quasi sublimi, & suprà nixo, uerbum penè significans & non fortuitum, demōstratq; animi fortitudinem, fiduciamq; quoniam quibus innitimur, ijs quasi erigimur attollimurque. Domus, inquit, suas quenq; ire

†inermes

Inlatebrent.

ire iubet, & sua omnia fruisci. Rarius quidem fuit in ætate M. Tullij, ac deinceps infra rarißimum: du dubitatumque est ab imperitis antiquitatis, an Latinum foret. Non modò autem Latinum, sed iucundius amœniusque etiam uerbum fruiscor factum est, quàm fruor: & ut fatiscor à fateor, ita fruiscor factum est à fruor. Q. Metellus Numidicus, qui castè purèque lingua usus Latina uidetur, in epistola quã exul ad Domitios misit, ita scripsit: Illi uero omni iure, atque honestate interdicti: Ego neque aqua, neque igni careo, & summa gloria fruiscor. Nænius in Attellana, quæ Partus inscripta est, hoc uerbo ita utitur:

Fatiscor à fateor. Fruiscor a fruor.

Quod magnopere quæsierũt, id fruisci nõ queunt.
Qui non parsit, apud se fruitus est.

Et Romani, inquit, multis armis et magno cõmeatu, prædamq; ingenti copiãtur. Verbum castrẽse est, nec facilè id reperias apud ciuiliũ causarum oratores: exq; eadem figura est, qua lignãtur, et pabulãtur, et aquantur. Sole, inquit, occaso: Sole occaso, nõ insuaui uenustate est, si quis aurem habeat nõ sordidam, nec proculcatam. In XII. *autẽ tabulis uerbũ hoc ita scriptum est: Ante meridiẽ causam conscito, cũ perorãt ambo præsentes: post meridiem præsenti litem addicito: si ambo præsentes, sol occasus suprema tempestas esto. Nos, inquit, in mediũ relinquemus: Vulgus ĩ medio dicit. Nam uitium istuc putãt: et si dicas In medium ponere: id quoq; esse σόλοικον putant. Et tamen probabilius significantiusq; sic dici uidebitur, si quis ea uerba non incuriose introspiciat. Græcè quoque*

Copiari. Lignor. Pabulor. Aquor. Sole occaso. In medio relinquere.

θεῖναι εἰς μέσον uitium id non est. Postquàm nuntiatum est, inquit, ut pugnatum esset in Gallos, id ciuitas grauiter tulit. In Gallos, mundius subtiliusque est, quàm cum Gallis, aut contra Gallos. Nam pinguiora hæc, obsoletioraque sunt. Simul, inquit, forma, factis, eloquentia, dignitate, acrimonia, confidentia pariter præcellebat, ut facilè intelligeretur magnum uiaticum: Magnum uiaticum, pro magna facultate, & paratu magno, nouè positum est. Videturque Græcos secutus, qui ἐφόδιον sumptum uiæ ad aliarum quoque rerum apparatus traducunt: ac sæpe ἐφόδιον pro eo dicunt, quod est, Institue & Instrue: Nam Mar. inquit, Manlius, quem Capitolium seruasse à Gallis, suprà ostendi: cuiusq; operam cum M. Furio Dictatore apud Gallos cumprimè fortem atque inexuperabilem respub. sensit: is & genere, & ui, & uirtute bellica nemini concedebat. Apprimè crebrius est, Cumprimè rarius: traductumq; ex eo est, quod Cum primis dicebant, pro eo quod est in primis. Nihil sibi, inquit, diuitias opus esse. Nos Diuitijs dicimus, & uitium hoc orationis nullum est: ac ne id quidem est, quod figura dici solet. Recta enim isthæc oratio est, et ueteres complusculi ita dixere. Nam ratio dici potest, cur rectius sit Diuitijs opus esse, quàm Diuitias: nisi qui grammaticorum noua instituta, ut τεμένον ἱερὰ obseruant. Nam hæc, inquit, maxime uersatur Deorum iniquitas, quòd deteriores sunt incolumiores: neq; optimum quempiam inter nos sinunt diurnare. Insitatè dixit Diurnare, pro diu uiuere: sed ex ea

Pugnatū in Gallos

Magnum uiaticū.

Cum primè.

Opus sibi diuitios.

Diurnare

figura est, qua dicimus Perennare. Cũ his, inquit, cõ sermonabatur: Sermonari rusticius uidetur, sed rectius: Sermocinari crebrius est, sed corruptius. Sese, inquit, ne id quoq;, quod tum suaderet, facturũ esse: Ne id quoq; dixit, pro ne id quidẽ: infrequens nũc in loquendo, sed in libris ueterum creberrimũ. Tanta, inquit, sanctitudo fani est, ut nunquàm quisquam uiolare sit ausus. Sanctitas quoq; & sanctimonia, non minus Latinè dicuntur, sed nescio quid maioris dignitatis est uerbum Sanctitudo: Sicuti M. Cato in L. Veturiũ, Duritudinẽ, quàm Duriciem dicere, grauius putauit: Qui illius, inquit, impudentiã norat, & duritudinem. Cùm tantus, inquit, arrabo penes Samnites Po. Rom. esset. Arrabonẽ dixit D C. obsides, & id maluit quàm pignus dicere: quoniam uis huius uocabuli, in ea sentẽtia grauior, acriorq; est. Sed nunc Arrabo in sordidis uerbis haberi cœptus, ac multo rectius uidetur Arra. Quanquàm Arram quoq; ueteres sępe dixerint. Et compluries, inquit, in laboribus miserrimas uitas exegerunt. Et hic motus in otijs, inquit, consumptus. Elegantia utrobiq; ex multitudinis numero quæsita est. Cominius, inquit, quà ascenderat, descendit, atq; uerba Gallis dedit. Verba Cominium dedisse Gallis dicit, qui nihil quicquam cuiquam dixerat. Neq;.n. eum Galli, qui Capitolium obsidebant, ascendentẽ aut descendentẽ uiderant. Sed uerba dedit, haud secus posuit, quàm si tu dicas latuit atq; obrepsit. Conualles, inquit, & arboreta magna erant: Arboreta ignobilius uerbum est, arbusta celebratius: Putabant, in-

Sermonari.

Neq; id, ne id p dem. quidem.

Sanctitudo.

Duritudo.

Arrabo.

Arra.

Verba dedit.

Arboretum.

Arbustũ.

quit, eos, qui foris atque qui in arce erant, inter se commutationes & consilia facere: Cõmutationes, id est, collationes communicationesq́; inusitatè dixit: sed non hercle inscitè, nec ineleganter: Hæc ego pauca interim super eo libro, quorum memoria post lectionem suppetierat mihi, notaui in sermonibus fortè, quos de temporibus rerum ad usus hominum repertarum agitabamus.

Cõmutationes.

Verba M. Varronis ex libro quinto, & xx. humanarum, quibus contra opinionem uulgariam interpretatus est Homeri uersum. Cap. III.

ADolescens quispiam non indoctus, sparti, quoque usum in terra Græcia diu incognitũ fuisse, dixit: multisq́; post Ilium captũ tẽpestatibus ex terra Hispania aduectum. Riserunt hoc ad illudendum, ex ijs, qui ibi aderant unus atq; alter, male homines literati: quod genus Græci ἀγοραίους *appellãt: atque eum quid id dixerat, librum legisse Homeri aiebant, cui uersus hic fortè deesset:*

Καὶ δὴ δοῦρα σέσηπε νεῶν, καὶ σπάρτα λέλυνται.

Tum ille prorsus irritatus: Non, inquit, in eo libro uersus, sed uobis planè magister defuit: si creditis in eo uersu Sparta id significare, quod nos Spartum dicimus. Maiorem enimuero illi risum subijciunt: neq; id destiterunt, nisi liber ab eo prolatus esset Marci Varronis uicesimus quintus humanarum, in quo de isto Homeri uersu à Varrone ita scriptum est: Ergo Sparta apud Homerũ non plus Spartum significare puto,

puto, quàm σπάρτος, qui dicũtur in agro Thebano nati. In Græcia sparti copia modo cœpit esse, ex Hispania. Neq; ea ipsa facultate usi Liburni: sed hi plerasque naues loris subeant, Græci magis cãnabo et stupa cæterisque satiuis rebus, à quibus σπάρτα appellabant. Quod cùm ita Varro dicat, dubito hercle, an posterior syllaba in eo uerbo, quod apud Homerum est, acuenda sit: nisi quia uoces huiuscemodi, cùm ex communi significatione in rei certæ proprietatem concedunt, diuersitate accentum separantur.

Quid Menander poeta Philomeni poetę dixerit, a quo sæpe indignè in certaminibus comœdiarum superatus est: & quòd sæpissimè Euripides in tragœdia ab ignobilibus poetis uictus est.

Cap. IIII.

MEnander à Philemone, nequaquam pari scriptore in certaminibus comœdiarum ambitu, gratiaq; & factionibus sæpenumero uincebatur, eum cum fortè habuisset obuiam: Quæso inquit, Philemon, bona uenia dic mihi, cum me uincis, non erubescis? Euripidem quoque M. Varro ait, cum quinque & septuaginta tragœdias scripserit, in quinq; solis uicisse: cum eum uincerẽt aliquot poetæ ignauissimi. Mænandrum autem alij centum & octo, partim centum et nouem comœdias reliquisse ferunt. Sed Apollodori scriptoris celebratissimi, hos de Mænandro uersus legimus in libro qui Chronica inscriptus est: Philemõ.

κηφισιεὺς ὢν, ἐκ διοπείθε πατρὸς,
πρὸς τοῖς ἑκατὸν πέντε γράψας δράματ' ἐξ,
ἔλιπε, πεντήκοντα καὶ δυοῖν ἐτοῖν.

Ex istis tamen centum & quinque omnibus, solis eũ

octo uicisse, idem Apollodorus in eodē libro scripsit.

Nequaquam esse verum, quòd minutis quibusdā rhethoricę artificibus uideatur, M. Cic. in lib. quem de amicitia scripsit, uitioso argumento usum, ἀμφισβητούμενον, ἀντὶ ὁμολογουμένου posuisse: totúq; id consideratius tractatum, exploratumq;.

Cap. V.

C*Icero in dialogo, cui titulus est,* Lælius, *uel de amicitia, docere uolens amicitiam non spe, expectationeq; utilitatis, neq; pretij, mercedisq; causa colendam: sed quòd ipsa per sese plena uirtutis honestatisq; sit, expetendā diligendāq; esse: ēt si nihil opus, nihilq; emolumenti ex ea percipi queat: hac sententia, atq; his uerbis usus est, eaq; dicere facit C. Læliū sapientē uirum, qui* P: A*fricani fuerat amicissimus: Quid enim Africanus indigens mei? Ne ego quidem illius. Sed ego admiratione quadam uirtutis eius, ille uicissim opinione fortasse nonnulla, quam de meis moribus habebat, me dilexit: auxit beneuolentiam consuetudo.* S*ed quanquam utilitates multæ, & magnæ consecutę sunt: non sunt tamen ab eorum spe causæ diligendi profectæ. Vt enim benefici liberalesq; sumus, non ut exigamus gratiam (neq; enim beneficium fæneramur, sed natura propensi ad liberalitatem sumus) sic amicitiam non spe mercedis adducti, sed quòd omnis eius fructus in ipso amore inest, expetendam putamus. Hoc cum legeretur in cætu fortè hominū doctorum, rhetoricus quidam sophista, utriusq; linguæ callens, haud sanè ignobilis, ex istis argutis, & minutis doctoribus, qui* τεχνικοὶ *appellantur, atque in differendo tamē non impiger, usum esse existimabat*

Callés linguæ.

mabat argumento M.Tullium nō probo, neq; ἀποδεικτικῷ: sed eiusdem quæstionis, cuius esset ea ipsa res, de qua quæreretur. Verbisq; id uitium Græcis appellabat, quod accepißet ἀμφισβητούμενον: ἀντὶ ὁμολογουμένου. Nam beneficos, inquit, & liberales sumpsit ad confirmandum id, quod de amicitia dicebat: cū ipsum illud & soleat quæri et debeat, quisquis liberaliter & benignè facit, qua mente, quo'ue consilio benignus liberalisq; sit: Vtrum quia mutuam gratiā speret, & eum, in quem benignus sit ad parem curam sui prouocet, quod facere plerique omnes uidentur: An quia natura sit beneuolus, benignitasq; eum per sese ipsa & liberalitas delectet, sine ulla ricipiendæ gratiæ procuratione: quod est omnium fermè rarißimum. Argumēta autem censebat, aut probabilia esse debere, aut perspicua, & minimè controuersa. Idq; ἀπόδειξιν uocari dicebat: cum ea, quæ dubia aut obscura sunt, per ea quæ ambigua non sunt, illustrātur. Atq; ut ostenderet beneficos liberalesq; ad id, quod de amicitia quæreretur, quasi argumentum exemplum'ue sumi non opportere: Eodem, inquit, simulachro, & eadem rationis imagine, amicitia inuicem pro argumēto sumi potest: si quis affirmet homines beneficos liberalesq; esse debere: non spe aliqua compendij, sed amore et studio honestatis. Poterit enim consimiliter ita dicere. Nāq; ut amicitiam nō spe utilitatis amplectimur, sic benefici liberalesq; nō gratiæ ricipiendæ studio esse debemus. Poterit sanè, inquit, ita dicere: sed neq; amicitia liberalitati, neq; liberalitas amicitiæ præbere argumētū

potest,

potest, cum de utroq; pariter quæratur. Hæc ille rhetoricus artifex dicere quibusdã uidebatur peritè et scienter: sed uidere licet eũ uocabula rerum uera ignorauisse. Nã beneficum & liberalẽ Cicero appellat, ita ut philosophi appellandum esse censent: non eum qui, ut ipse ait, beneficia fœneratur, sed qui benignè facit, nulla tacita ratiõe ad utilitates suas redũdante. Nõ ergo obscuro, neque ambiguo argumento usus est, sed certo, atque perspicuo: Siquidẽ qui uerè beneficus liberalisq; est, qua mente bene aut liberaliter faciat, nõ quæritur. Aliis enim lõgè nominibus appellandus est, si cũ talia facit, sui potius quã alterius iuuandi cã facit. Processisset autẽ argutatori isti fortasse reprehẽsio, si Cicero ita dixisset: Vt.n. beneficè liberaliterq; facimus, nõ ut exigamus gratiã: uideretur enim Beneficè facere, etiam in non beneficum cadere posse, si id per aliquam circunstantiam fieret, non per ipsam perpetuæ benignitatis constantiã. Sed cũ beneficos liberalesq; dixerit, neq; aliusmodi isti sunt, quàm cuius esse eos suprà diximus, illotis (quod aiunt) pedibus, et uerbis reprehendit doctissimi hominis orationem.

Beneficus & liberalis.

Falsum esse quod Verrius Flaccus in librorum secundo, quos de obscuris Marci Catonis composuit, de seruo recepticio scriptum reliquit. Cap. VII.

M*Arcus Cato Voconiam legem suadens, uerbis hisce usus est: Principio nobis mulier magnam dotẽ attulit. tum magnam pecuniam recipit, quam in uiri*

uiri potestate non committit: eam pecuniam uiro dat mutuam: posteà ubi ubi irata facta est, seruũ recepti tium sectari, atque flagitare uirum iubet. Quærebatur Seruus receptitius quid eēt. Libri statim quæsiti, allatiq; sunt Verrij Flacci de obscuris Catonis. In libro secundo scriptum inuentum est, Receptitiũ *seruum dici nequam, & nulli pretij, qui cum uenum esset datus, redhibitus ob aliquod uitium receptumq; sit: Propterea, inquit, seruus eiusmodi sectari maritum & flagitare pecuniam iubebatur, ut eoipso dolor maior, & contumelia grauior uiro fieret: quòd eum seruus nihil, petendæ pecuniæ causa compellaret. Cum pace autem, cumque uenia istorum, si qui sunt, qui Verrij Flacci autoritate capiuntur, dictum hoc sit,* Receptitius *enim seruus in ea re, quam dicit Cato, aliud omnino est, quàm Verrius scripsit: atque id cuiuis facile intellectu est. Res enim procul dubio sic est. Quando mulier dotem marito dabat, tum quæ ex suis bonis retinebat, neque ad uirum transmittebat: ea recipere dicebatur: Sicuti nunc quoque in uenditionibus, quę excipiuntur, neque ueneunt. Quo uerbo Plautus quoque in Trinumo usus est, in hoc uersu:* Receptitius seruus.

Posticulum hoc recepit, cum ædes uendidit:

Particulam quandam, quæ post eas ædeis erat, Non uendidit, sed retinuit. Ipse etiam Cato mulierem demonstrare locupletem uolens, Mulier, inquit, et magnam dotem dat, et magnã pecuniã recipit, hoc est, et magnã dotem dat, et magnam pecuniã retinet.

Ex

Ex ea igitur re familiari, quam sibi dote data retinuit, pecuniam uiro mutuam dat. Eam pecuniam cũ uiro fortè irata repetere instituit, apponit flagitatorem seruum receptitium: hoc est, proprium seruũ suũ, quem cum pecunia reliqua receperat, neque dederat doti, sed retinuerat. Non enim seruo mariti imperare hoc mulierem fas erat, sed proprio suo. Plura dicere, quibus hoc nostrum tuear, superſedeo. Ipsa enim sunt per ſeſe euidẽtia, et quod à Verrio dicitur & quod à nobis. Vtrum ergo uidebitur cuiq; uerius, eo utatur.

Seruus receptitius.

Verba hæc ex Atinia lege, Quod ſurreptum erit, eius rei æterna autoritas eſto, P. Nigidio, & Q. Scæuolæ uiſa eſſe non minus de præterito furto, quàm de futuro cauiſſe.

Cap. VII.

Atinia lex.

Legis ueteris Atiniæ uerba ſunt: Quod ſurreptũ erit, eius rei æterna autoritas eſto. Quis aliud putet in hiſce uerbis, quàm de tempore tantùm futuro legem loqui? Sed Q. Scæuola patrem ſuum, et Brutum, & Manilium uiros apprimè doctos, quæſiſſe ait dubitaſſeq; utrum'ne in poſt facta modò furta lex ualeret, an etiam in ante facta: quoniam quod ſurreptũ erit, utrunque tempus uideretur oſtendere, tam præteritum, quàm futurum. Itaq; P. Nigidius ciuitatis Romanæ doctiſſimus, ſuper dubitatione hac eorum ſcripſit in XXIIII. commentariorum grãmaticorum. Atque ipſe quoque idem putat, incertam eſſe temporis demõſtrationem. Sed anguſtè perquam & obſcurè diſſerit: ut ſigna rerum ponere uideas, ad ſubſidium magis memoriæ ſuæ, quã ad legentiũ diſciplinam.

nam. Videbatur tamen hoc dicere: Verbum Esse & Erit, quando per sese ponuntur, habent atq; retinent tempus suum: cùm uerò præterito iunguntur, uim tẽporis sui amittunt, & in præteritũ cõtendunt. Cum .n. dico, In campo est, In comitio est, tempus instans significo. Item cum dico, In campo erit, tempus futurum demonstro. At cũ dico, Factum est, Scriptũ est, Subreptum est, quãquã Est, uerbum tẽporis sit præsentis, confunditur tamen cum præterito, & præsens esse desinit. Sic igitur, inquit, & istud quod in lege est, si diuidas separesq; duo uerba hæc, Subreptum & Erit, ut sic audias Subreptum, tanquam Certamen erit, aut Sacrificium erit: tum uidebitur lex in post futurum loqui. Si uero copulatè permisteque dictum intelligas, ut Subreptumerit, non duo, sed unũ uerbum sit: idq; unica patiendi declinatione fit: tum hoc uerbo non minus præteritum tempus ostenditur, quàm futurum. Esse, & erit.

In sermonibus apud mensam Tauri Philosophi quæri agitariq; eiusmodi solita: cur oleum sæpe, & facilè, uina rarius congelascant, acetum haud ferè unquã: & cur aquæ fluuiorum fontiumq; durentur, mare gelu non duretur. Cap. VIII.

PHilosophus Taurus accipiebat nos Athenis cœna plerunque, ad id diei ubi iam uesperauerat: Id. n. est tempus istic cœnandi frequens. Eius cœnæ fundus & fundamentum omne erat in olla una lentis Aegyptiæ, & cucurbitæ inibi minutim cęsæ. Ea quodã die, ubi paratis & expectantibus nobis allata atque imposita mensę est, puerum iubet Taurus oleum in ollã indere. Erat is puer genere Atticus, Vesperauerat.

ad annos maximè natus octo, festiuissimus, ætatis, & gentis argutijs scatens. Guttum Samium oretenus imprudēs inanē, tanquam si inesset oleū, affert, conuertitq́; cum: & (ut solitum est) circumegit per omnē partem ollæ manum, nullum inde ibat oleum. Aspicit puer guttum atrocibus oculis stomachabundus, & concussum uehementius iterum in ollā uertit: Idq́; cū omnes sensim atq; summissim rideremus, tum puer Græcè, et id quidem perquam Atticè, μὴ γελᾶτε, inquit, ἔνι τ᾽ οὔλαιον, ἀλλ᾽ οὐκ ἴστε οἵα φρίκη περὶ τὸν ὄρθρον γέγονε τήμερον κεκρυστάλλωται. Verbero, inquit, ridens Taurus, nón'ue is curriculo, atq; oleum petis? Sed cū puer foras emptum isset, nihil ipsa ista mora offensior: Olla, inquit, oleo indiget, & (ut uideo) intolerādum feruit: cohibeamus manus, atq; interea (quoniā puer nunc admonuit solere oleum congelascere) consideremus quidē, cur oleum sæpe & facilè stet, uina rarenter congelascant. Atq; aspicit me, & iubet quid sentiam dicere. Tum ego respondi, coniectare me uinum idcirco minus citò coalescere, quòd semina quædam caloris in sese haberet, essetque natura ignitius, ob eamque rem dictum esse ab Homero αἴθοπα οἶνον, non (ut alij putarent) propter colorem. Est quidem (inquit Taurus) ita ut dicis: nam ferme conuenit, uinum ubi potum est, calefacere corpora. Sed non secus oleum quoque calorificum est, neque minorem uim in corporibus calefaciendis habet. Ad hoc, si isthæc quæ calidiora sunt, difficilius gelu coguntur, congruens est, ut quæ frigidiora sunt, facilè cogātur. Acetum

Guttum.

Macrob. li.7.ca.12

autem omnium maximè frigorificum est,atq; id nunquàm tamen concrescit. Num igitur magis causa oleo coaguli celerioris in leuitate est: faciliora enim ad coeundum ideo uidentur, quæ leuatiora leuioraque sunt. Præterea id quoque ait quæri dignum, cur fluuiorum & fontium aquæ gelu durentur, mare omne incongelabile sit: tametsi Herodotus, inquit, historiæ scriptor, contra omnium fermè, qui hæc quæsiuerunt, opinionem, scribit: mare Bosphoricum, quod Cimmericum appellatur, earumque partium mare omne, quod Scythicũ dicitur, gelu stringi, et consistere. Dum hæc Taurus, intereà puer uenerat, & olla deferbuerat: tẽpusq; esse cœperat edendi, et tacẽdi.

De notis literarum quæ in C. Cæsaris epistolis reperiuntur, deq; alijs clandestinis literis ex ueteri historia petitis, & quid σκυτάλη sit Laconica. Cap. IX.

LIbri sunt epistolarum C. Cæsaris ad C. Oppium, & Balbum Cornelium, qui res eius absentis curabant. In his epistolis quibusdam in locis inueniuntur literæ singularię, sine coagmentis syllabarum, quas tu putes positas inconditè: Nam uerba ex his literis confici nulla possunt. Erat aũt conuentum inter eos clandestinum, de cõmutando situ literarum, ut inscriptio quidem alia alię locũ et nomen teneret: sed in legẽdo locus cuiq; suus et potestas restitueretur. Quænã uerò litera, pro qua subderetur antè ijs (sicuti dixi) cõplacebat, qui hãc scribẽdi latebrã parabãt. Est adeò Probi grãmatici commẽtarius satis curiose factus de occulta literarũ significatiõe, epistolarum C. Cæsaris scriptarum. Lacedemonij au- Laconicę epistolæ.

tem ueteres, cùm dissimulare et occultare literas publicè ad imperatores suos missas uolebant, ne si ab hostibus exceptæ forent, consilia sua noscerentur, epistolas id genus factas mittebant: Surculi duo erant teretes, oblonguli, pari crassamento, eiusdēq; longitudinis, derasi, atque † ornati cōsimiliter. Vnus imperatori in bellum proficiscenti dabatur: alterum domi magistratus cum iure, atq; cum signo habebant. Quando usus uenerat literarum secretiorum, circum eum surculum lorum modicæ tenuitatis, longum autem quantum rei satis erat, complicabāt, uolumine rotundo & simplici: ita ut oræ adiunctæ undique & cohærentes lori, quod plicabatur coirent. Literas deinde in eo loro per transuersas iuncturarum oras, uersibus à summo ad imum proficiscentibus inscribebant. Id lorum literis ita perscriptis reuolutum ex surculo, imperatori commēti illius cōscio mittebant. Resolutio autem lori literas truncas atque mutilas reddebat, membraq; earum & apices in parteis diuersissimas spargebat. Propterea si idlorum in manus hostium inciderat, nihil quicquam coniectari ex eo loro quibat. Sed ubi ille ad quem erat missum acceperat, surculo compari quem habebat capto, ad finem perinde ut debere fieri sciebat, circumplicabat: atque ita literæ per ambitum eundem surculi coalescentes, rursum coibant, integramque & incorruptam epistolam & facilem legi præstabant. Hoc genus epistolæ Lacedæmonij σκυτάλην appellant. Legebamus id quoq; in uetere historia rerum Punicarum, uirum indidem

†tornati

quempiam

quempiam illustrem (siue ille Hasdrubal, siue quis alius est, non retineo) epistolam scriptam super rebus arcanis, hoc modo abscondisse: Pugillaria noua, nondum etiam cera illita accepisse: literas in lignum incidisse: postea tabulas (uti solitum est) cera colliuisse: easque tabulas tanquam non scriptas, cui futurum id prædixerat, misisse: Eum deinde ceram derasisse, literasque incolumes ligno incisas legisse. Est & alia in monumentis rerum Græcarum profunda quædam, & inopinabilis latebra, barbarico actu excogitata. Histieus nomine fuit, loco natus in terra Asia non ignobili. Asiam tunc tenebat imperio rex Darius. *Is* Histieus, *cum in Persis apud Darium esset, Aristagoræ cuipiam res quasdam occultas nuntiare furtiuo scripto uolebat. Comminiscitur opertum hoc literarum admirandum: Seruo suo diu oculos ægros habenti capillum ex capite omni tanquam medendi gratia deradit: caputq; eius leue in literarum formas compingit. His literis, quæ uoluerat, perscripsit. Hominem posteà quoad capillus adolesceret, domi continuit.* **V***bi id factum est, ire ad Aristagoram iubet. Et cum ad eum (inquit) ueneris, mandasse, me dicito, ut caput tuum (sicut nuper egomet feci) deradat. Seruus ut imperatum erat, ad Aristagoram uenit, mandatumque domini affert, Atque ille id non esse frustra ratus, quod erat mandatum, fecit. Ita literæ perlatæ sunt.*

Histieus capiti serui inscripsit literas.

Ii Quid

Quid de uersibus Vergilij Phauorinus existimarit, quibus in describẽda flagrantia montis Aetnæ, Pindarum poetam secutus est: collataq; ab eo super eadem re utriusq; carmina dijudicata.

Cap. x.

PHauorinum philosophum, cum in hospitis sui Antiatem uillam æstu anni concessisset: nosq; ad cũ uidendum Roma *uenissemus, memini super Pindaro poeta, & Vergilio, in hunc ferè modum disserere: amici (inquit) familiaresq; P. Vergilij, in ijs quæ de ingenio moribusq; eius memoriæ tradiderunt, dicere eum solitum ferunt, parere se uersus more atq; ritu ursino. Nanq; ut illa bestia fœtum ederet ineffigiatũ informemque, lãbendoque id posteà quod ita edidisset, conformaret & fingeret: proinde ingenij quoque sui partus recentes rudi esse facie & imperfecta, sed deinceps tractando colendoque reddere ijs se oris & uultus liniamenta. Hoc uirum iudicij subtilißimi ingenuè atque uerè dixisse, res (inquit) ipsa uerum indicium facit.* Nam *quæ reliquit perfecta expolitaque, quibusque imposuit sensus atque delectus sui supremam manum, omni poeticæ uenustatis laude florent. Sed quæ procrastinata sunt ab eo, ut pòst recenserentur, & absolui (quoniam mors præuerteuat) nequiuerunt: nequaquam poetarum elegantissimi nomine, atque iudicio digna sunt. Itaque cùm morbo oppressus, aduentare mortem uideret, petiuit orauitque à suis amicissimis impensè, ut Aeneida, quam nondum satis elimauisset, abolerent: In ijs autem*

tem (inquit) quæ uidentur retractari, & corrigi debuisse, is maximè locus est, qui de monte Aetna factus est. Nam cùm Pindari ueteris poetæ carmen, quod de natura, atque flagrantia montis eius cōpositum est, æmulari uellet, eiusmodi sententias, & uerba molitus est: ut Pindaro quoque ipso, qui nimis opima pinguique esse facundia existimatus est, insolentior hoc quidem in loco tumidiorque sit. Atque uti uosmetipsos, inquit, eius quod dico, arbitros faciam, carmen Pindari, *quod est super monte* Aetna, *quantulum mihi memoriæ est, dicam.*

Pindarus in Pithijs Epodo. 1. specie prima.

Τᾶς, ἐρύγεαντaι μὲν ἀπλά-
Τυ πυρὸς ἁγνόταται
Ἐκ μυχῶν παγαί. ποταμοὶ
Δ᾽ ἀμέραισι μὲν προχέοντι, ῥόον καπνοῦ
Αἴθων᾽. ἀλλ᾽ ἐν ὄρφναισι πέτρας
Φοίνισσα κυλινδομένα φλόξ ἐς βαθεῖ-
αν φέρει πόντου πλάκα σὺν πατάγῳ
Κεῖνο δ᾽ ἁφαίστοιο κρουνοὺς, ἑρπετὸν
Δεινοτάτους ἀναπέμ-
Πει, τέρας μὲν θαυμασιόν τι ἰδέ-
Σαι, θαυμα δὲ καὶ παριόν-
Των ἀκοῦσαι.

Audite nunc (inquit) *Vergilij uersus, quos inchoasse eum uerius dixerim, quàm fecisse:*

Portus ab accessu uentorum immotus, & ingēs
Ipse, sed horrificis iuxta tonat Aetna *ruinis.*
Interdumq; atram prorumpit ad æthera nubem
Turbine fumantem piceo, & candente fauilla.

Attollitq; globos flammarum, et sidera lambit.
Interdum scopulos, auulsaq; uiscera montis
Erigit eructans, liquefactaq; saxa sub auras
Cum gemitu glomerat, fundoq; exæstuat imo.

Iam principio (inquit) Pindarus ueritati magis obsecutus, id dixit quod res erat, quodque istic usu ueniebat, quodq; oculis uidebatur: interdiu fumare Aetnam, noctu flammigare. Vergilius autem, dum in strepitu sonituq; uerborum conquirendo laborat utrunque tempus nulla discretione facta confundit. Atque ille Græcos quidem fontes imitatus, igneis eructare, & fluere amnes fumi, & flammarum fulua & tortuosa uolumina in plagas maris ferre: quasi quosdam igneos amnes, luculentè dixit. At hic noster, atram nubem turbine piceo fauilla fumantem, ῥόον καπνοῦ αἴθωνα *interpretari uolens, craßè & immodicè congeßit, Globos quoq; flammarum, quod ille* κρουνοὺς *dixerat, duriter &* ἀκύρως *transtulit. Item quòd ait, sidera lambit, uacaniter hoc etiam (inquit) accumulauit & inaniter. Neq; non id quoque inenarrabile esse ait, et propèmodum insensibile, quòd Nubem atram fumare dixit turbine piceo & fauilla candente. Non enim fumare (inquit) solent, neque atra esse quæ sunt candentia: nisi si candente dixit peruulgatè & impropriè, prò feruenti fauilla, non pro ignea & relucenti. Nam candens scilicet est a candore dictum, non a calore.* Candẽs. *Quod saxa autem & scopulos eructari, & erigi, eosdemq; ipsos statim liquefieri, & gemere, atq; glomerari sub auras dixit: hoc (inquit) nec a Pindaro scriptum,*

ſcriptum, nec unquam fando auditum, & omnium, quæ monſtra dicuntur, monſtroſiſſimum eſſe.

Quòd Plutarchus in libris Sympoſiacis opinionẽ Platonis de habitu, atq; natura ſtomachi, fiſtulæq; eius, quæ τραχεῖα dicitur, aduerſum Eraſiſtratum medicum tutatus eſt: autoritate adhibita antiqui medici Hippocratis. Cap. xi.

ET Plutarchus, & alij quidam docti uiri, reprehẽſum eſſe ab Eraſiſtrato nobili medico Platonem ſcripſere: quòd potum dixit defluere ad pulmonem, eoq; ſatis humectato, dimanare per eum, quia ſit rimoſior, & confluere inde in ueſicã: erroriſq; iſtius fuiſſe Alcæum ducẽ, qui in poematis ſuis ſcriberet, τὸν τε πνεύμονα οἴνῳ, τὸ γὰρ ἄκρον περιςέλλεται. *Ipſum autem Eraſiſtratum dicere, duas eſſe quaſi canaliculas quaſdam uel fiſtulas; eaſq; ab oris faucibus proficiſci deorſum: per earumq; alteram deduci delabiq; in ſtomacum eſculenta omnia & poculenta: ex eoq; ferri in uentriculum, qui Græcè appellatur* ἡ κάτω κοιλία: *atq; ibi ſubigi, digeriq;: ac deinde aridiora ex ijs recrementa in aluum conuenire, quod Græcè* κῶλον *dicitur, humidiora peruehens in ueſicam. Per alteram autem fiſtulam, quæ Græcè nominatur* τραχεῖα ἀρτηρία, *ſpiritum à ſummo ore in pulmonem, atque inde rurſum in os & in nareis commeare: perq; eandem uiã uocis quoq; fieri meatum. Ac ne potus cibuſq; aridior, quem oporteret in ſtomachũ ire, procideret ex ore, laberetur q; in eandem fiſtulam, per quam ſpiritus reciprocatur, eaque offenſione intercluderetur animæ uia: impoſitã*

esse arte quadam & ope naturæ, inde apud duo ista foramina, quæ dicitur ἐπιγλωττίς, *quasi claustra quædam mobilia, conniuentia uicissim & resurgentia.* Eamq́ue ἐπιγλωττίδα *inter edendum bibendumq́ue operire, atque protegere* τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν, *ne quid ex esca potu'ue incideret in illud quasi æstuantis animæ iter. Ac propterea nihil humoris influere in pulmonē ore ipso arteriæ communito.* Hæc Erasistratus *medicus aduersum Platonem. Sed Plutarchus in libro Symposiacorum, autorē Platonis sententię Hippocratē dicit fuisse, idemq́ue esse opinatos & Philistiona* Locrum, *& Dioxippū Hippocraticum, ueteres medicos & nobiles. Atque illam, de qua Erasistratus dixerit,* ἐπιγλωττίδα *non iccirco in eo loco cōstitutam, ne quid ex potu influeret in arteriā (nam pulmoni quoq; fouendo rigādoq; necessarios humeros uideri) sed appositā quasi moderatricem quandam, arbitrāq́ue prohibendi admiscendi'ue quod ex salutis usu foret: uti edulia quidem omnia defenderet ab arteria, depelleretq́; in stomachum: potum autē partiretur inter stomachū & pulmonem. Et quod ex eo admitti in pulmonem per arteriam deberet, non rapidum id, neque uniuersum, sed quadam quasi obice sustētatum ac repressum, sensim paulatimq́ue transmitteret, atque omnem reliquum in alteram stomachi fistulam deriuaret.*

De materijs infamibus, quas Græci ἀδόξους appellant, a Phauorino exercendi gratia disputatis.

Cap. XII.

Infames

INfames materias, siue quis mauult dicere inopinabiles, quas Græci ἀδόξους καὶ ἀτόπους ὑποθέσεις appellant, & ueteres adorti sunt: non sophistæ solùm, sed philosophi quoque: & noster Phauorinus oppidò quàm libens in eas materias dicebat: uel ingenio expergificando ratus idoneas, uel exercendis argutiis, uel edomandis usu difficultatibus: sicuti cũ Thersitæ laudes quæsiuit, & cũ febrim quartis diebus recurrentem laudauit. Lepida sanè multa, & non facilia inuentu in utranque causam dixit: eaq; scripta in libris reliquit. Sed in febris laudibus testẽ etiam Platonẽ produxit, quẽ scripsisse ait: qui quartanam passus conualuerit, uiresq; integras recuperauerit, fidelius constantiusq; posteà ualiturũ. Atque inibi in eisdem laudibus non hercle hac sententiola inuenustè lusit: Versus, inquit, est longo hominum æuo probatus: Febris encomion.

Ἄλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρη, ἄλλοτε μήτηρ.

Eo uersu significatur, nõ omni die bene esse posse, sed isto bene, atq; alio male. Quod cũ ita sit, inquit, ut in rebus humanis bene aut male uice alterna sit, hæc bi duo medio interuallata febris, quãto est fortunatior in qua est μία μητρυιὰ, δύο μητέρες.

Quin particula quot, qualesq; uarietates significationes habeat, & quàm sæpe in ueterum scriptis obscura sit. Cap. XIII.

Quin particula.

QVin particula, quam grammatici coniunctionem appellant, uarijs modis sententijsq; connectere orationem uidetur. Aliter enim dici putatur, cum quasi increpantes, uel interrogantes, uel exhortantes dicimus: Quin uenis? quin legis? quin fugis? aliter cum ita confirmamus: Non dubium est, quin M. Tullius omnium sit eloquentissimus: aliter autem cum sic componimus, quod quasi priori uidetur contrarium: Non idcirco causas Isocrates non defendit, quin id utile esse et honestum existimarit. A quo illa significatio non abhorret, quæ est in tertia Origine M. Catonis: Haud eos (inquit) eo postremum scribo, quin populi, & boni, & strenui sint. In secunda quoque Origine M. Cato non longè secius hac particula usus est. Neque satis (inquit) habuit, quòd eum in occulto uitiauerat: quin eius famā prostitueret. Prætereà animaduertimus Quadrigariū in octauo annalium particula ista usum esse obscurissimè: Ipsius uerba posuimus: Romam uenit: uix superat, quin triumphus decernatur. Item in sexto annali eiusdem uerba hæc sunt: Penè factū est, quin castra relinquerent, atque cederēt hosti. Non me autem præterit, dicere aliquem posse de summo pectore, nihil esse in his uerbis negotij. Nam quin utrobique positum pro ut, planissimumque esse, si ita dicas: Romam uenit: uix superat, ut triumphus decernatur. Item alio in loco: Penè factum est, ut castra relinquerent, atque cederent hosti. Sed utantur sanè, qui tam expediti sunt, perfugijs commutationū in uerbis, quæ non intelliguntur: utantur tamen, ubi

id

id facere poterunt, uerecundius. Hanc uerò particulam, de qua diximus, nisi quis didicerit compositam, copulatamque esse: neque uim tantum coniungendi habere, sed certa quadam significatione factã: nunquàm profectò rationes ac uarietates istius cõprehensurus est. Quod quia longioris dissertationis est: poterit cui otium est, reperire hoc in P. Nigidij commentarijs, quos Grammaticos inscripsit.

Sententiæ ex Publij Mimis selectæ lepidiores. Cap. XXIIII.

PVblius Mimos scriptitauit: dignusque habitus est, qui super Laberio iudicaretur. C. autem Cæsarem ita Laberij maledicentia, & arrogantia offendebat: ut acceptiores, & probatiores sibi esse Publij, quàm Laberij Mimos prædicaret. Huius Publij sententiæ feruntur pleræque lepidæ, & ad communem sermonum usum commodatissimæ. Ex quibus sunt istæ singulis uersibus circunscriptæ, quas libitum hercle est adscribere: Macrob. lib. 1. c. 7. Laberij arrogãtia

Malum consilium est, quod mutari non potest.
Beneficium dando accipit, qui digno dedit.
Feras, non culpes, quod † uitari non potest. †mutari
Cui plus licet quàm par est, plus uult, quàm licet.
Comes facundus in uia, pro uehiculo est.
Frugalitas miseria est rumoris boni.
Hæredis fletus, sub persona risus est.
Furor fit læsa, sæp ius patientia.
Improbè Neptunum accusat, qui iterum naufragium facit.

Ita

Ita amicum habeas, posse fieri inimicum ut putes.
Veterem ferendo iniuriam, inuitas nouam.
Nunquàm periculum sine periculo uincitur.
Nimium altercando ueritas amittitur.
† cito *Pars beneficij est, quod petitur si † bellè neges.*

Quòd Carneades Academicus helleboro stomachum purgauit, scripturus aduersus Zenonis Stoici decreta: deq; natura medelaq; hellebori candidi, & nigri. Cap. XV.

Carneades. *CArneades Academicus scripturus aduersum Stoici Zenonis libros, superiora corporis helleboro cādido purgauit: ne quid ex corruptis in stomacho humoribus ad domicilia usque animi redundaret, & constantiam uigoremque mentis labefaceret: tanta cura, tantoq; apparatu uir ingenio præstanti ad refellenda, quæ scripserat Zeno, aggressus. Id cum in historia Græca legissem, quod helleboro candido scriptum erat, quid esset, quæsiui. Tum comperi duas species hellebori esse, discerniculo coloris insignes, candidi & nigri. Eos autem colores non in semine hellebori, neque in uirgultis, sed in radice dignosci. Candido stomachum & uentrem superiorem uomitionibus purgari: nigro aluum, quæ inferior uocatur, dilui. Vtriusque esse hanc uim, ut humores noxios, in quibus causæ morborum sunt, extrahant. Esse autem periculum, ne inter causas morborum omni corporum uia patefacta, ea quoque ipsa, in quibus causa uiuendi est, exinaniantur: ammissoque omni naturalis alimoniæ fundamento, homo exhau-*

Hellebori uis.

stus

stus intereat. Sed helleborum sumi posse tutissimè in insula Anticyra, Plinius Secundus in libris naturalis historiæ scripsit. Propterea Liuium *Drusum, qui Tribunus plebis fuit, cum morbum, qui comitialis dicitur, pateretur,* Anticyram *nauigasse, & in ea insula helleborum bibisse ait: atque ita morbo liberatum. Prætereà scriptũ legimus, Gallos in uenatibus tingere helleboro sagittas: quòd ijs istæ exanimatæ feræ, teneriores ad epulas fiant. Sed propter hellebori contagium, uulnera ex sagittis facta circuncidere latius dicuntur.*

Anates Ponticas uim habere uenenis digerendis potentem: atq; inibi de Mithridatis regis in id genus medicamenti solertia. Cap. XVI.

ANates Ponticas dicitur edundis uulgò uenenis uictitare. Scriptum etiam à Leneo Cn. Pompeij liberto Mithridatem illum Ponti regem † medicinæ rei et remediorum id genus solertem fuisse, solitumque earum sanguinẽ miscere medicamentis, quæ digerendis uenenis ualent, eumq; sanguinẽ uel potentissimum esse in ea confectione: ipsum autẽ regem assiduo talium medelarum usu a clandestinis epularum insidijs cauisse. Quin & scientẽ quoq; ultro, & ostẽtandi gratia uenenum rapidũ & uelox sæpenumero hausisse: atq; id tamen sine noxa fuisse. Quamobrẽ postea cũ prælio populi Romani *uictus, in ultima regni refugisset, & uenena uiolentissima festinãdæ necis gratia frustra expertus esset; suo se ipse gladio transegit. Huius regis antidotus celebratissima est, quæ* Mithridatios *uocatur.*

Anates Ponticæ ueneno uictitant.

† *medicæ rei.*

Antidotus Mithridatios.

Mithri-

Mithridatem Ponti regem duarum & uiginti gentium linguis locutum: Quintumque Ennium tria corda habere sese dixisse, quòd treis linguas percalluisset, Græcam, Oscam, Latinam.

Cap. XVII.

Ennius tricor. Soli, uide capite 5.

QVintus Ennius tria corda habere sese dicebat, quòd loqui Græcè, & Oscè, & Latinè sciret. Mithridates autem Ponti atque Bithyniæ rex inclytus, qui à Cneo, Pompeio bello superatus est, duarum et uiginti gentium, quas sub ditione habuit, linguas percalluit, earumque omnium gentiũ uiris haud unquam per interpretem, locutus est: sed ut quenque ab eo appellari usus fuit, perinde lingua & oratione ipsius, non minus scitè, quam si gentilis eius esset, locutus est.

Quòd M. Varro C. Sallustium historiæ scriptorem deprehensum ab Annio Milone in adulterio scribit, & loris cæsum, pecuniaque data dimissum.

Cap. XVIII.

Sallustius loris cæsus.

MArcus Varro in literis atq; uita fide hõ multa, & grauis, in libro quem inscripsit Pius, aut de pace, Caium Sallustium scriptorem seriæ illius & seueræ orationis, in cuius historia notiones censorias fieri atque exerceri uidemus, in adulterio deprehẽsum ab Annio Milone loris bene cæsum dicit: & cum dedisset pecuniam, dimissum.

Quid Epictetus philosophus dicere solitus sit hominibus nequam & impuris, disciplinas philosophiæ studiosè tractantibus: & quæ duo uerba obseruanda præceperit, omnium rerum longè salubria.

Cap. XIX.

Phauorinum

PHauorinũ ego audiui dicere Epictetum philosophum dixisse: Plerosq; istos qui philosophari uidẽtur, philosophos eẽ huiuscemodi, ἄνευ τοῦ πράττειν, μέχρι τοῦ λέγειν: Id significat, factis procul, uerbis tenus. Iam illud est uehementius, quod Arrianus solitum eum dictitare, in libris quos de disertationibus eius composuit, scriptum reliquit. Nam cum (inquit) animaduerterat hominẽ pudorẽ amisso, importuna industria, corruptis moribus audacem, confidentem lingua, cæteraq; omnia præterquã animum procurantem: istiusmodi (inquit) hominem cum uiderat, studia quoq; et disciplinas philosophiæ contrectare, & physica audire, & meditari dialectica, multaq; id genus theoremata suspicari sciscitariq;: inclamabat deum atq; hominũ fidem, ac plerunq; inter clamandum his eum uerbis increpabat: ἄνθρωπε ποῦ βάλλεις; σκέψαι εἰ κάθαρται τὰ ἀγγεῖον ἂν μὲν εἰς τὴν οἴησιν αὐτὰ βάλλῃς, ἀπώλετο ἢν σαπῇ, οὖρον, ἢ ὄξος γένοιτο ἄν. ἢ τί τούτων χεῖρον. Nil profectò ijs uerbis grauius, nil uerius: quibus declarabat maximus philosophorũ literas atq; doctrinas philosophiæ, cum in hominem falsum atq; degenerem, tanquam in uas spurcum atque pollutum influxissent, uerti, mutari, corrumpi: & quod ipse κυνικώτερον dixit, urinam fieri, aut si quid est urina spurcius. Præterea idem ille Epictetus, quod ex eodẽ Phauorino audiuimus, solitus dicere est: duo esse uitia multo omnium grauissima ac teterrima, Intolerantiam & Incontinentiam, cum aut iniurias, quæ sunt ferendæ, non toleramus, ne-

Epictetus

Intolerantiæ et incontinentię mala.

Verba sẽper in ore habenda.

que ferimus: aut a quibus rebus, uoluptatibusq; nos tenere debemus, nõ tenemus. Itaq;, inquit, si quis hęc duo uerba cordi habeat: eaq;, sibi imperando, atq; obseruando curet, is erit pleraq; impeccabilis, uitãque uiuet tranquillissimam. Verba duo hæc dicebat, ἄνχου καὶ ἀπέχου.

Ex Symposio Platonis sumpta uerba, numeris coagmẽtisq; uerborum scitè modulatεq; & aptè, exercendi gratia, in Latinam orationem uersa.

Cap. XX.

sympofiũ Platonis.

SYmposium Platonis apud philosophum Taurum legebatur. Verba illa Pausanię, inter conuiuas amorem uice sua laudantis. Ea uerba ita prorsum amauimus, ut meminisse etiam studuerimus. Sunt adeò, quæ meminimus, uerba hæc:

Πᾶσα γὰρ πρᾶξις ὧδε ἔχει αὐτὴ ἀφ ἑαυτῆς πραττομένη, οὔτε καλή, οὔτε αἰσχρά. οἷον νῦν ἡμεῖς ποιοῦμεν, ἢ πίνειν, ἢ λαλεῖν, ἢ διαλέγεσται. οὐκ ἔσι τούτων αὐτὸ καλὸν οὐδὲν, ἀλλ'.ἐο τῇ πράξει, ὡς ἂν πράχθῇ τοιοῦτον ἀπέβη, καλῶς μὲν γὰρ πραττόμενον, καὶ ὀρθῶς, καλὸν γίγνεται μὴ ὀρθῶς δὲ αἰσχρόν; οὕτω καὶ τὸ ἐρᾶν, καὶ ὁ ἔρως, οὐ πᾶς ἐσὶ καλὸς, οὐδὲ ἄξιος ἐγκωμιάζεσται, ἀλλ' ὁ καλῶς προτρέπων ἐρᾶν.

Rhetorista.

Diatriba.

Hæ uerba ubi lecta sunt, at ibi Taurus mihi, Heus, inquit, tu ῥητορίσα *(sic enim me in principio, recens in diatribam acceptum, appellitabat: existimans eloquentiæ unius exercendæ gratia. Athenas uenisse) Vides ne, inquit,* ἐνθύμημα *crebrum, et coruscum, & connexum, breuibusq; & rotundis numeris, cum quadam æquabili circumactione, deuinctum? Habes'ne nobis dicere in libris rhetorum ue-*

strorum

strorum tam aptè, tamq; modulatè compositam orationem? Sed hos, inquit, tamen numeros censeo uideas, ὁδοῦ πάρεργον. Ad ipsa enim Platonis penetralia, ipsarumque rerum pondera & dignitates pergendum est, non ad uocularum eius amœnitatem, nec ad uerborum uenustates diuersitandum. H*æc admonitio Tauri de orationis* P*latonicæ modulis, non modò non repressit, sed instruxit etiã nos ad elegantiã Græcæ orationis uerbis Latinis affectandã.* A*tq; uti quędã animalium parua et uilia, ad imitandum sunt, quas res cunq; audierint uiderint'ue petulantia, proinde nos ea, quæ in* P*latonis oratione demirabamur, non æmulari quidẽ, sed lineas umbrasq; facere ausi fuimus: uelut ipsum hoc est, quod ex illis ijsdem uerbis eius effinximus. Omne, inquit, omnino factum sic sese habet, neq; turpe est quantum in eo est, neque honestũ: uelut quas nunc facimus ipsi res, bibere, cantare, differere.* N*ihil nanq; horum ipsum ex sese honestum est: quale cum fieret modò factum est, tale extitit. Si rectè, honesteque factum est, tum honestum sit: sin parum rectè, turpe fit. Sic amare, sic amor non honestus omnis, neque omnis laude dignus, sed qui facit, nos ut honestè amemus.* Factũ omne neque turpe neque honestum.

Quibus temporibus post Romam conditam, Græci Romaniq; illustres uiri floruerunt, ante secundum bellum Carthaginiensium. Cap. XXI.

V*T conspectum quendam ętatum antiquissimarum, item uirorum illustrium, qui in his ætatibus nati fuissent, haberemus: ne in sermonibus fortè*

in

in conspectum aliquid super ætate atq; uita clarorũ hominum temere diceremus: sicuti sophista ille ἀπαίδευτος qui publicè nuper differens, Carneadẽ philosophum à rege Alexandro Philippi filio pecunia donatum, & Panætium Stoicum cum superiore Africano uixisse dixit: Vt ab istiusmodi inquã temporum ætatumq; erroribus caueremus, excerpebamus ex libris, qui Chronici appellantur, quibus temporibus floruissent Græci, simulatq; Romani, uiri qui uel ingenio, uel imperio nobiles insignesque post conditam Romam fuissent, ante secundum bellum Carthaginiensium: easque nunc excerptiones nostras uarijs, diuersisq; in locis factas, cursim digessimus. Neque enim id nobis negotium fuit, ut acri, atque subtili cura excellentium in utraque gente hominum συγχρονισμοὺς componeremus: sed ut noctes istæ quadantenus, his quoque historiæ flosculis leuiter iniectis aspergerentur. Satis autem uisum est in hoc commentario de temporibus paucorum hominum dicere, ex quorum ætatibus de pluribus quoq; quos nõ nominaremus, haud difficilis coniectura fieri posset. Incipiemus enim à Solone claro: quoniam de Homero et Hesiodo, inter omnes ferè scriptores constitit, ætatem eos egisse, uel ijsdem ferè temporibus, uel Homerum aliquanto antiquiorem, utrunque tamen ante Romam conditam uixisse: Syluijs Albæ regnantibus, annis post bellum Troianum (ut Caßius in primo annalium de Homero, atque Hesiodo scriptum reliquit) plus C. atque XL. ante Romam autem conditam, ut Cornelius Nepos in primo Cronicorum de

Chronici libri.

Solonis tempora. Hesiodus. Homerus

Homero

Homero dixit, annis circiter C. & LX. Solonem ergo accepimus, unum ex illo nobili numero sapientum, leges scripsisse Athenienſium, Tarquinio Priſco Romæ regnante, anno regni eius XXXIII. Seruio autem Tullio regnante, Piſiſtratus Athenis Tyrannus fuit, Solone antè in exilium uoluntarium profecto: quoniam id ei prædicenti non creditum eſt. Poſteà Pytagoras Samius in Italiam uenit, Tarquinij filio regnum obtinente, cui cognomentum Superbus fuit. Iiſdemque temporibus occiſus eſt Athenis ab Harmodio, et Ariſtogitone Hipparchus Piſiſtrati filius, Hippiæ tirãni frater. Archilocũ autem Nepos Cornelius tradit, Tullo Hoſtilio Romæ regnante, iam tunc fuiſſe poematis clarum et nobilem. Ducenteſimo deinde & ſexageſimo anno poſt Romam conditam, aut non longè amplius, uictos eſſe ab Athenienſibus Perſas memoriæ traditum eſt: pugna illa inclyta Marathonia, Milciade duce, qui poſt eã uictoriam damnatus à populo Athenienſi, in uinculis publicis mortem obijt. Tum Aeſchylus Athenis tragœdiarũ poeta celebris fuit. Romæ autẽ fermè iſtis temporibus Tribunos, & Aediles, tum primum per ſeditionẽ ſibi plebs creauit. Ac nõ diu poſt Cn. Martius Coriolanus exagitatus, uexatusq; à Trib. ple. ad Volſcos, qui tum hoſtes erant, à rep. deſciuit, bellumq; Pop. Rom. fecit. Poſt deinde paucis annis Xerxes rex ab Athenienſibus, et pleraque Græcia, Themiſtocle duce, nauali prælio, quod ad Salamina factũ eſt, uictus fugatusq; eſt. Atque inde anno ferè quarto, Menenio Agrippa, Marco Horatio Puluillo coss. bello Ve-

iente apud fluuium Cremeram, ab ijs sex & trecẽti patritij Fabij, cum familijs suis, uniuersi ab hostibus circumuenti, perierunt. Iuxta ea tempora Empedocles Agrigentinus in philosophiæ naturalis studio floruit. Romæ autem per eas tempestates Decemuiros legibus scribundis creatos constitit, tabulasq; ab ijs primò decem conscriptas: mox alias duas additas. Bellum deinde in terra Græcia maximum Peloponesiacum, quod Thucydides memoriæ mandauit, cœptũ est: circa annum ferè, post conditam Romam, trecentesimum uicesimũnonum: qua tempestate A. Posthumius Torquatus dictator Romæ fuit: qui filium suũ, quòd contra suum dictum, in hostem pugnauerat, securi necauit. Hostes tum Po. Ro. fuerant Fidenates. Itaq; qui inter hæc tempora nobiles celebresq; erant, Sophocles, ac deinde Euripides tragici poëtæ, & Hippocrates medicus, & Democritus philosophus: quibus Socrates Atheniensis natu quidem posterior fuit, sed quibusdam temporibus ijsdem uixerunt. Iam deinde Tribunis militaribus Consulari imperio rempu. Romæ regentibus ad annum ferè conditæ urbis CCCXLVII. triginta illi Tyranni præpositi sunt a Lacedæmonijs Atheniensibus, & in Sicilia Dionysius superior tyrannidem tenuit: paucisque annis pòst Socrates Athenis capitis dam natus est, & in carcere ueneno necatus. Ea ferè tempestate Romæ M. Furius Camillus Dictator fuit, & Veios cepit. Ac pòst non longo tempore bellum Senonicum fuit. Tum Galli Romam, præter Capitolium, ceperunt. Neque multo posteà

Fabij. Empedocles. Decẽuiri. Sophocles. Euripides. Hippocrates. Democritus. Socrates.

Eudoxus astrologus in terra Græcia nobilitatus est. Eudoxus.
Lacedæmonij ab Athieniensibus apud Corinthum superati, duce Phormione: & M. *Manlius Romæ, qui Gallos in obsidione Capitolij obrepentes per ardua depulerat, conuictus est, consilium de regno occupando inisse: damnatusq; capitis, è saxo Tarpeio (ut M. Varro ait) præceps datus est: vt Cornelius autem* Nepos *scriptum reliquit, verberando necatus est. Eoq; ipso anno, qui erat post recuperatam vrbem septimus, Aristotelem philosophum natum esse, memoriæ mandatum est. Aliquot deinde annis post bellũ Senonicum, Thebani Lacedæmonios, duce Epaminunda, apud Leuctra superauerunt. Ac breui pòst tempore, in vrbe Roma lege Licinij Stolonis* COSS. *creari etiam ex plebe cœpti: cùm antea ius non esset, nisi ex patritijs gentibus fieri* COSS. *Circa annum deinde vrbis conditæ quadringentesimum, Philippus Amyntæ filius, Alexandri pater, regnum Macedoniæ adeptus est: inq; eo tempore Alexander natus est. Paucisq; inde annis pòst, Plato philosophus ad Dionysiũ, Siciliæ tyrãnum posteriorẽ, profectus est. Pòst deĩde aliquãto tẽpore, Philippus apud Cheroneã prælio magno Athenien. uicit.* Tũ Demosthenes *orator* ex *eo prælio salutẽ fuga quæsiuit. Cũq; id ei, quod fugerat ꝓbrosè obijceretur, uersu illo notissimo illusit,*

Aristoteles.

Consules.

Plato.

Demosthenes.

Ἀνὴρ ὁ φεύγων καὶ πάλιν μαχήσεται.

Posteà Philippus ex insidijs occiditur, & Alexan*der regnum adeptus, ad subigendos Persas in Asiã atq; in Orientẽ transgressus est. Alter autem* Alexã*der, cui cog nomẽtum Molosso fuit, in Italiam venit*

 bellum

bellum Po. Ro.*factturus.Iam.n.fama uirtusq; felicitatis Romanæ apud exteras gentes enitescere inceptabat. Sed prius, quàm bellum faceret, uita decessit. Eum Molossum cum in Italiam transiret, dixisse accepimus: se quidem ad* Romanos *ire, quasi in* ἀνδρονῖτιν: Macedonẽ *isse ad* Persas, *quasi in* γυναικονῖτιν. *Postea* Macedo *Alexander pleraq; parte oriẽtali subactà, cũ annos regnauisset undecim, obijt mortis diẽ. Neque ita longè post Aristoteles philosophus, & post aliquanto Demosthenes, uita functi sunt: ijsdemq; fermè tempestatibus* Po. Ro.*graui, ac diutino Samnitũ bello cõflictatus est: Consulesq; T.* Veturius, *& Sp. Posthumius, in locis iniquis, apud Caudium à* Samnitibus *circumuallati ac sub iugũ missi, turpi fœdere facto discesserunt: ob eamq; causam populi iussu Samnitibus per feciales dediti, recepti non sunt. Post annum deinde urbis conditæ* CCCC. *ferè &* LXX. *bellũ cum rege Pyrrho sumptũ est. Ea tempestate Epicurus Atheniensis, & Zeno Citiensis philosophi celebres erant. Eodemque tempore C.Fabritius* Lucinus, *& Q. Aemilius* Papus *cẽsores Romæ fuerunt, et* P. *Corneliũ Rufinum qui* II. *Consul et* D*ictator fuerat, Senatu mouerunt: causamq; isti notæ subscripsere, quòd eum comperissent argenti facti cœnæ gratia decẽ pondo habere. Anno deinde post Romam conditam* CCCC. *fermè &* XC. *Consulibus Appio Claudio, cui cognomentũ Caudex fuit, Appij illius Cæci fratre, et M. Fuluio Flacco, bellum aduersum Pœnos primum cœptum est.* N*eq; diu post Callimachus poeta Cyrenensis, Alexandriæ apud Ptole-*

mæum

maum regē celebratus est. Annis deinde posteà paulo pluribus, quàm uiginti, cum Pœnis pace facta, coss. Cl. Centone Appij Cæci filio, et M. Sempronio Tuditano, primus omnium L. *Liuius poeta fabulas docere Romæ cœpit: post Sophoclis et Euripidis mortem, annis plus ferè centum & sexaginta: post* Menandri, *annis circiter quinquagintaduobus* Claudiū *& Tuditanum Consules. sequuntur Q. Valerius et* C. Manilius: *quibus natum esse Q. Ennium poetam,* M. *Varro in primo de poetis libro scripsit: eumq;, cum septimum & sexagesimum annum ageret, duodecimum annalem scripsisse: idq; ipsum Ennium in eodem libro dicere. Anno deinde post Romam conditam quingentesimo undeuicesimo, Sp. Carbilius* Ruga, *primus Romæ de amicorum sententia, diuortium cum uxore fecit, quòd sterilis esset: iurassetq; apud Censores, uxorē se liberorum quærēdorū causa† habere. Eodemque anno C.* Næuius *poeta fabulas apud populum dedit: quem* M. *Varro in libro de poetis primo stipendia fecisse ait bello Punico primo: idq; ipsum Næuium dicere in eo carmine, quod de eodem bello scripsit. Portium autem Licinium Seruius poeticam* Romæ *cœpisse dicit in hisce uersibus:*

Punico bello secundo Musa pennato gradu
Intulit sese bellicosam in Romuli gentem feram.

Ac deinde annis ferè post quindecim, bellum aduersum Pœnos *sumptū est. Atq; non nimium longè* M. *Cato orator in ciuitate, & Plautus poeta in scena floruerunt. Iisdemq; temporibus Diogenes Stoicus, et Carneades* Academicus, *& Critolaus Peripateticus*

ab Atenienſibus ad ſenatum Populi Romani *negotij publici gratia legati ſunt. Neque magno interuallo poſteà Q. Ennius, & iuxtà Cæcilius, & Terentius, ac ſubinde Pacuuius, & Pacuuio iam ſene Accius, clariorq́; tunc in poematis eorum obtrectandis* Lucilius *fuit. Sed progreßi longius ſumus: cũ finem propoſuerimus annotatiunculis iſtis bellum Pœnorum ſecundum.*

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER DECIMVSOCTAVVS.

Disputationes a philosopho Stoico, & contra a Peripatetico arbitro Phauorino factę: quæsitumq; inter eos, quantum in perficienda uita beata, uirtus ualeret: quantumque esset in ijs, quæ dicuntur extranea. Cap. 1

AMILIARES Phauorini duo erant quidem non incelebres in urbe Roma philosophi. Eorum fuit unus Peripateticæ disciplinæ sectator, alter Stoicæ. Iis quondã ego acriter atq; contentè pro suis utrinq; decretis propugnantibus, cum essemus unà Hostiæ omnes, cum Phauorino interfui. Ambulabamus autẽ in littore, cum iam aduesperasceret, ęstate anni noui. Atq; ibi Stoicus censebat, & uitam beatam, hominum uirtute animi sola: & miseriam summam, malitia sola posse effici: etiam si cætera bona omnia, quæ corporalia & externa appellarẽtur, uirtuti deessent, malitiæ adessent, ille

Vita beata, an in sola uirtute.

contrà Peripateticus, miseram quidem uitam uitijs animi, & malitia sola fieri concedebat: sed ad complendos omnes uitæ beatæ numeros, uirtutem solam nequaquam satis esse existimabat: quoniam & corporis integritas sanitasq; & honestus modus formæ, & pecunia familiaris, & bona æstimatio, cæteraque omnia corporis & fortunæ bona necessaria uiderentur, perficiendæ beatæ uitæ. Reclamabat hoc in loco Stoicus, & tanquam ille duas res diuersas poneret, mirabatur: quòd cum essent malitia & uirtus duo contraria, uita misera & beata quoq; æquè contraria, non seruaret in utriusq; uim & naturam contrarij: & ad miseriam quidem uitæ conficiendam, satis ualere malitiam solam putaret: ad præstandam uerò uitam beatam, non satis solam esse uirtutem diceret. Atque id maximè diffidere, neque conuenire dicebat, quòd qui profiteretur, uitam nullo pacto beatam effici posse, si uirtus sola abesset: idem contrà negaret beatam fieri uitam, cum sola uirtus adesset & quem daret, haberetq; absenti uirtuti honorem, eundem patenti atq; præsenti adimeret. Tum Peripateticus perquàm hercle festiuè, Rogo te, inquit, cum bona uenia respondeas, an existimes esse uini amphorã cum abest ab ea unus congius? Hæc ubi accepit Stoicus, *Minimè inquit, uini amphora dici potest, ex qua abest congius. Hoc ubi accepit Peripateticus, unus igitur congius amphoram facere dici debebit: quoniam cum deest ille unus, non fit uini amphora: & cum accessit, fit amphora. Quòd si id dicere absur-*

dum

dum est, uno congio solo fieri amphoram, itidem absurdum est una sola uirtute uitam fieri beatam dicere: quoniam cũ uirtus abest, beata esse uita nunquam potest. Tum Phauorinus respiciens Peripateticum: Est quidẽ, inquit, argutiola hæc, qua de congio uini usus es, exposita in libris: sed (ut scis) captio magis lepida, quàm probum aut simile argumentum uideri debet. Congius enim cum deest, efficit quidem ne sit iuste mensuræ amphora: sed cum accedit & additur, non ille unus facit amphorã, sed supplet. Virtus autem (ut isti dicunt) non accessio, neque supplementum, sed sola ipsa uitæ beatæ instar est: et propterea uitam beatam ipsa sola una cum adest, facit. Hæc atque alia quædam, minuta magis & nodosa, tanquam apud arbitrum Phauorinum, in suã uterq; sententiã conferebãt. Sed cum iam prima fax noctis, & densiores esse tenebræ cœpissent: prosecuti Phauorinum in domum, in quam diuertebat, discessimus.

Cuiusmodi quęstionum certaminibus Saturnalia ludicra Athenis agitare soliti sumus: atque ibibi; inspersa quędam sophismata, & ænigmata oblectatoria. Cap. II.

Saturnalia Athenis agitabamus hilarè prorsũ ac modestè: non (ut dicitur) remittẽtes animum. Nam remittere (inquit Musonius) animum, quasi amittere est: sed demulcentes eum paulum, atque laxantes iucundis honestis que sermonum illectationibus. Conueniebamus autem ad eandem cœnam complusculi, qui Romani in Græciam ueneramus: quique Macrob. lib. I. ca. 5 Saturnalia. Remittere animũ

easdem

easdem auditiones, eosdem que doctores colebamus. Tum qui & cœnulam ordine suo curabat, præmium soluendæ quæstionis ponebat, librum ueteris scriptoris uel Græcum, uel Latinum*, & coronam è lauro plexam: totidemque res quærebat, quot homines istic eramus. Cumque eas omneis exposuerat, rem locumque dicendi sors dabat. Quæstione igitur soluta, corona & præmio donabatur: non soluta autē transmittebatur ad eum, qui sortitò successerat: Idque in orbem uice pari seruabatur. Si nemo dissoluebat quæstionis eius nodum, præmium ipsum & corona Deo, cuius id festum erat, dicabatur. Quærebantur autem res huiuscemodi: aut sententia poetæ ueteris lepidè obscura, non anxiè: aut historiȩ antiquioris requisitio: aut decreti cuiuspiam ex philosophia perperam inuulgati purgatio: aut captionis sophisticȩ solutio: aut inopinati, rariorisq; uerbi indagatio: aut tempus item in uerbo perspicuo obscurissimum. Itaque nuper quæsita esse memini numero septem. Quorum prima fuit enarratio horum uersuum, qui sunt in satyris Q. Ennij, uno multifariam uerbo concinniter implicati, quorum exemplum hoc est:*

Nam qui lepidè postulat alterum frustrari,
Frustrari. *Quem frustratur, frustra eum dicit frustra esse.*
Nam qui sese frustrari, quem frustra sentit.
Qui frustratur, is frustra ē: si nō, ille est frustra.

Vxores cōes. *Secunda quæstio fuit, quonā modo audiri, atq; accipi deberet, quòd Plato in ciuitate, quā in libris suis condidit,* τῆς πολιτείας *fingebat,* κοινὰς τὰς γυναῖκας *esse censuit: & prȩmia uiris fortibus summisq;*

misq; bellatoribus posuit, suauiationes puerorũ & puellarum. Tertio in loco hoc quęsitum est: in quibus uerbis captionum istarum fraus esset, et quo pacto distingui resoluiq; possent: Quod non perdidisti habes, cornua non perdidisti, habes igitur cornua. Item altera captio: Quod ego sum, id tu non es: homo ego sum: homo igitur tu non es. Quæsitum id quoque ibi est, quæ esset huius quoq; sophismatis resolutio: Cum mentior, & mentiri me dico, mentior an uerum dico? Postea quęstio ista hæc fuit: Quam ob cãm patritij Megalensibus mutitare soliti sint, plebs Cerealibus? Secundum ea, quæsitum hoc est: Verbum Verant, quod significat uera dicunt, quisnã ueterum poetarum dixerit? Sexta quęstio fuit, asphodelum cuiusmodi uerbum sit. quod Hesiodus in isto uersu posuerit.

Explicat Beroaldus in Annotat.

Vero uerbum.

Asphodeum.

Νήπιοι οὐδ᾽ ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντὸς,
Οὐδ᾽ ὅσον ἐν μαλάχῃ τε, καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ᾽ ὄνειαρ.

Et quid item Hesiodus se dicere sentiat, cùm dimidium plus esse toto dicit. Postrema quęstionũ omnium hęc fuit: Scripserim, Venerim, Legerim, cuius tẽporibus uerba sint, præteriti, an futuri, an utriusque. Hęc ubi ordine quo, dixi, proposita, atq; singulis sorte ductis disputata explanataq; sunt, libris coronisque omnes donati sumus: nisi ob unã quæstionem, quę fuit de uerbo, Verant. Nemo.n.tum commeminerat, dictum esse a Q. Ennio id uerbum, in decimotertio annalium in isto uersu.

Dimidũ. plus toto.

Satin uates uerant ætate in agunda.

Corona

Corona igitur huius quæstionis Deo feriarũ istarum Saturno data est.

Quid Aschines rhetor in oratione, qua Timarchum de impudicitia accusauit, Lacedemonios statuisse dixerit, super sententia probatissima, quam improbatissimus homo dixisset. Cap. III.

AEschines uel acerrimus, prudentissimusq; oratorum, qui apud conciones Atheniensium floruerunt, in oratione illa seua, criminosaq;, & uirulenta, qua Timarchum de impudicitia grauiter, insigniterque accusauit, nobile & illustre consilium Lacedæmonijs *dedisse dicit uirum indidẽ ciuitatis eiusdẽ principem, uirtute atque ætate magna preditum.* Populus, *inquit,* Lacedæmonius, *de summa rep. sua quidnam esset utile & honestum deliberabat: tum exurgit sententiæ dicendæ gratia, homo quispiam turpitudine pristinæ uitæ defamatissimus: sed lingua tunc atq; facundia† nimium quanto prestabilis. Consilium quod dabat, quodq; oportere fieri suadebat, acceptum ab uniuersis, & complacitum est: futurumque erat ex eius sententia populi decretum. ibi unus ex illo principum ordine, quos* Lacedæmonij *ætatis, dignitatisq; maiestate, tanquã arbitros, & magistros disciplinæ publicæ uerebantur, commoto iratoque animo exilit: &, Quænam, inquit,* Lacedæmonij *ratio, aut quæ tandem spes erit, urbem hanc & hanc remp. saluam, inexpugnabilemq; esse diutius posse: si huiuscemodi anteactæ uitæ hominibus consiliarijs utemur? Quòd si proba isthæc, & ho-*

†nimis quam

Consiliarij mali reijciendi.

& honesta sententia est: quæso uos, nõ sinamus eandem dehonestari turpissimi auctoris contagione. Atque ubi hoc dixit, eligit uirum fortitudine atque iustitia præter alios præstantem, sed inopi lingua & infacundum: iussitq; eum consensu petituq; omnium, eandem illam sententiã diserti uiri cuiusmodi posset uerbis dicere: ut nulla prioris mentione habita, scitum atque decretum populi ex eius unius nomine fieret, quod ipsum denuò dixerat. Atq; ita, ut suaserat prudẽtissimus senex, factum est. Sic bona sententia mansit, turpis auctor mutatus est.

Quòd Sulpitius Apollinaris prædicantem quendam, a sese uno Sallustij historias intelligi, illusit: quæstione proposita, quid uerba ista apud Sallustium significarent, Perincertum stolidior, an uanior. Cap. IIII.

CVm iam adolescentuli Romæ prætextam, & puerilem togam mutassemus: magistrosq; tunc nobismetipsis exploratiores quæreremus: in Sandalario fortè apud librarios fuimus: cum ibi in multorum hominum cœtu Apollinaris Sulpitius, uir in memoria nostra preter alios doctus, iactatorẽ quempiam, & uenditatorem Sallustianæ lectionis irrisit: illusitque genere illo facetissimæ dissimulationis, qua Socrates ad Sophistas utebatur. Nam cum ille se unum, & unicum lectorem esse, enarratoremque Sallustij diceret: neque primam tantùm cutem ac sententiarum speciem, sed sanguinem quoque ipsum ac medullam uerborum eius eruere, atque introspi-

cere

cere penitus predicaret: tum Apollinaris amplecti, uenerariq; se doctrinas illius dicens: Per, *inquit, magister optime, exoptatus mihi nunc uenis cum sanguine & medulla, Sallustij uerborum. Hesterno enim die querebatur ex me, quidnam uerba eius hæc in quarto historiarum libro, de Cn.* Lentu*lo scripta, significēt: de quo perincertum fuisse ait, stolidior'ne esset, an uanior. Eaq; ipsa uerba uti sunt a Sallustio scripta, dixit: At Cn.* Lentulus *patritiæ gentis, collega eius cui cognomentum Clodiano fuit, perincertum stolidior an uanior, legem de pecunia, quam Sylla emptoribus bonorum remiserat, exigenda, promulgauit. Quæsitum ergo ex se Apollinaris, neque id se dissoluere potuisse asseuerabat, quid esset Vanior, quid* Stolidior*: quoniam Sallustius sic ea separasse, atque opposuisse inter se uideretur: tanquam diuersa ac dissimilia, nec eiusdē utraque uitij forent. Ac propterea petebat, uti se doceret significationes utriusq; uocis, & origines. Tū ille, rictu oris, labiorumq; ductu, contemni a se ostendens, & rem de qua quæreretur, & hominem ipsum, qui quæreret: Priscorum, inquit, & remotorum ego uerborum medullas & sanguinem (sicuti dixi) perspicere, & elicere soleo: non istorum, quæ proculcata uulgò, & protrita sunt. Ipso illo quippe Cn.* Lentulo *stolidior est, & uanior: qui ignorat, eiusdē stultitiæ esse uanitatē, & stoliditatē. Sed ubi hoc dixit, media ipsa sermonū reliquit, et abire cœpit. Nos deinde eū tenebamus, urgebamusq;, et cū primis Apollinaris: ut de uocabulorū istorum uel diffe-*

differentia, uel (si ei ita uideretur) similitudine plenius apertiusq; dissereret: & ut ne sibi inuideret discere uolenti orabat. Atque ille se iam planè illudi ratus, negotiū sibi esse causatur, & digreditur. Nos aūt posteà ex Apollinari didicimus, Vanos propriè dici, non (ut uulgus diceret) desipientes, aut hebetes, aut ineptos: sed ut ueterū doctissimi dixissent, mendaces, & infidos, & leuia inaniaq; pro grauibus & ueris astutissimè cōponentes. Stolidos autem uocari non tā stultos, & excordes, quàm tetros, & molestos, & illepidos, quos Græci μοχθηροὺς, καὶ φορτικοὺς *dicerent. Et unamquamq; harum uocum origines scriptas esse dicebat in libris Nigidianis: quos ego requisitos & repertos cum primarum significationum exemplis, ut commentarijs harū noctium insererem, notaui: & intulisse iam me aliquo in loco commentationibus istis existimo.* Vani. Stolidi.

Quòd Quintus Ennius in septimo annali, quadrupes eques, ac non quadrupes equus, ut legunt multi, scriptum reliquit. Cap. V.

CVm Antonio Iuliano rhetore, uiro hercle bono & facundiæ florentis, complures adolescentuli familiares eius, Puteolis æstiuarū ludum, & iocum, in literis amœnioribus, & in uoluptatibus pudicis, honestisq; agitabamus. Atq; ibi tūc Iuliano nuntiatur, ἀναγνώστην *quendā non indoctū hominē, uoce admodū scita & canora, Ennij annales legere ad populū in theatro: Eamus, inquit, auditum nescio quē istum Ennianistam. Hoc enim se ille nomine appellari* Ennianista.

lari

lari uolebat. Quē cum iam inter ingentes clamores legentem inuenissemus (legebat autē librum ex annalibus Ennij septimum) hos cum primum uersus perperam pronuntiantem audiuimus.

Deniq; ui magna quadrupes equus, atq; elephanti Proijciunt sese.

Neque postea multis uersibus additis, celebrantibus eum laudantibusq; omnibus, discessit. Tum Iulianus egrediens è theatro, Quid uobis, inquit, de hoc αὐλαγνώστῃ, & de quadrupede equo uidetur? Sic enim profectò legit:

Deniq; ui magna quadrupes equus, atq; elephāti Proijciunt sese.

Ecquid putatis, si magistrum prælectoremq; habuisset alicuius æris, Quadrupes equus dicturum fuisse: ac non Quadrupes eques? quod ab Ennio ita scriptum relictumq; esse, nemo unus literarum ueterum diligens dubitauit. Cumq; aliquot eorum, qui aderant, Quadrupes equus apud suum quisque grammaticum legisse se dicerent: & mirarentur quidnam esset Quadrupes eques: Vellem uos, inquit, optimi iuuenes tā accuratè Q. Enniū legisse, quàm P. Vergilius legerat, qui hunc eius uersum secutus, in Georgicis suis, equitem pro equo posuit, in his uersibus.

Macrob. lib.6. capit.9.

Frena Peletronij Lapithæ, gyrosq; dedere,
Impositi dorso, atq; equitem docuere sub armis
Insultare solo, & gressus glomerare superbos.

Eques pro equo.

in quo loco equitē, si quis modò non inscitè ineptèq; argutior sit, nihil potest accipi aliud, nisi equum. Pleraq; enim ueterum ætas, & hominem equo insi-

dentem, & equum qui insideretur, equitem dixerunt. Propterea equitare etiam, quod uerbum è uocabulo equitis inclinatum est, & homo equo utens, & equus sub homine gradiens dicebatur. Lucilius adeò uir adprimè linguæ Latinæ sciens, equũ equitare dicit his uersibus: Equitare

Queis hinc currere equũ, nos atq; equitare uidemus:
His equitat, curritq́ oculis equitare uidemus. Et illud:
Ergo oculis equitat.

Sed enim contentus, inquit, ego his non fui. Et ut non turbidæ fidei, nec ambiguæ, sed ut purè liquentiusq́; esset, equus'ne, an eques Ennius scriptum reliquisset: librum summæ, atq; reuerendæ uetustatis, quem ferè constabat Lampadionis manu emendatum, studio pretioq́; multo unius uersus inspicien di gratia conduxi: & Eques non Equus *scriptum in eo uersu inueni. Hæc tum nobis Iulianus, & multa alia eruditè simul & affabiliter dixit. Sed eadẽ ipsa post etiam in peruulgatis commentarijs scripta offendimus.*

Quòd Helius Melissus in libro, cui titulum fecit, de loquendi proprietate, quem cum ederet, Cornu esse copię dicebat, rem scripsit, neque dictu, neque auditu dignam: cum differre Matronã & Matremfamilias existimauit, differentia longè uanissima. Cap. VI.

H*Elius Melissus in nostra memoria fuit Romæ, summi quidem loci inter grammaticos, † & temporis, sed maiore in literis erat iactantia, & σοφιςεία, quàm opera. Is præter alia, quæ scripsit* Helius Melissus. †eius.

compluria, librum composuit, ut tum uidebatur; cùm est editus, doctrinæ inclytæ. Ei libro titulus est, ingentis cuiusdam illecebræ ad legendum. Scriptus quippe est, de loquendi proprietate. Quis adeò existimet loqui se rectè atq; propriè posse, nisi illas Melissi proprietates perdidicerit? Ex eo libro hæc uerba sunt: Matrona est, quæ semel peperit: quæ sæpius, Materfamilias: sicuti Sus, quæ semel peperit, Porcetra: quæ sæpius, Scropha: Vtrum autem hoc de matrona ac de matre familias Melissus excogitauerit ipse, & coniectauerit, an scriptum ab aliquo legerit, ariolis profectò est opus. Nā de porcetra habet sanè autorem Pomponiū in Attellana, quæ hoc eodem uocabulo inscripta est. Sed Matronam non esse appellatā, nisi quæ semel peperit, neq; Matrēfamilias nisi quæ sæpius: nullius ueterum scriptorū autoritatibus cōfirmare potest. Enimuerò illud cōpendio probabilius est, quod idonei uocum antiquarum enarratores tradiderunt: Matronam dictā esse propriè, quæ in matrimoniū cum uiro cōuenisset, quoad in eo matrimonio maneret: etiamsi sibi liberi nondū nati forent: dictamq; esse ita a matris nomine, non adepto iam, sed cum spe & omine mox adipiscēdo: unde ipsum quoq; matrimonium dicitur. Matrem autem familias appellatam esse eam solam, quæ in mariti manu mancipioq; aut in eius, in cuius maritus manu mācipioq; esset: quoniam nō in matrimoniū tantùm, sed in familiam quoq; mariti, & in sui hæredis locum uenisset.

Porcetra. Scropha. Matrona. Materfamilias.

Quem in modum Phauorinus tractauerit intempestiuum quendam, de uerborum ambiguitatibus querentem: atq; ibi quot significationes capiat Concio. Cap. VII.

Domitio homini docto, celebriq; in urbe Roma grammatico, cui cognomentum Insano factum est: quoniam erat natura intractabilior & morosior: ei Domitio Phauorinus noster, cùm fortè apud fanum Carmentis obuiam uenisset, atq; ego cum Phauorino essem: Quæso, inquit, te magister dicas mibi, num erraui, quòd cum uellem δημηγορίας Latinè dicere, Conciones dixi? dubito quippe & requiro, an ueterum eorum, qui electius locuti sunt, pro uerbis & oratione, dixerit quis Concionem. Tum Domitius uoce atq; uultu atrociore: Nulla, inquit, *prorsus bonę salutis spes reliqua est; cùm uos quoq; philosophorũ illustrissimi, nihil iam aliud, quàm uerba, auctoritatesq; uerborum cordi habeatis. Mittam autem librum tibi, in quo id reperias, quod quæris. Ego enim grammaticus uitæ iam, atque morum disciplinas quęro: uos philosophi mera estis (ut M. Cato ait) mortuaria glossaria. Nam qui collegisti, & lectitasti res tetras, & inanes, & friuolas, tanquam mulierum uoces præficarum. Atque utinam, inquit, muti omnes homines essemus: minus improbitas instrumẽti haberet. Cumq; digressi essemus, Non tempestiuè, inquit Phauorinus, hunc hominem accessimus. Videtur enim mibi ἐπιμαίνεσθαι. Scitote, inquit, tamẽ intemperiem istã, quæ μελαγχολία dicitur, non paruis, nec*

Domitius Insanus.

Mortuaria glossaria.

abiectis ĩgenijs accidere : ἀλλὰ εἶναι σχεδόν τι τ' πάθος τοῦτο ἡρωϊκόν : & ueritates plerunq; fortiter dicere : sed respectum non habere μήτε καιροῦ, μήτε μέτρου. Vel ipsum quale hoc existimatis, quod nunc de philosophis dixit? Non ne *& si Antisthenes, aut Diogenes dixisset, dignum memoria uisum esset? Misit aũt palò post* Phauorino *librũ quem promiserat. Verrij (opinor) Flacci erat, in quo scripta ad hoc genus quęstionis pertinentia hæc fuerũt:*

Senatus. *Senatum dici, & pro loco, & pro hominibus,*

Ciuitas. *Ciuitatem, & pro loco, & pro oppido, & pro iure quoq; omnium, & pro hominum multitudine:*

Tribus. *Tribus quoque, & decurias dici, & pro loco, & pro iure, & pro hominibus;*

Concio. *Concionem autem tria significare, locum, suggestumq; unde uerba fierent: Item significare cœtum populi assistentis: Item orationem ipsam, quæ ad populum diceretur. Sicut* Mar. *Tullius in oratione, quæ inscripta est contra concionem Q. Metelli: Ascendi, inquit, in concionem, concursus est populi factus. Sicut idem M. Tullius in Oratore ait: Conciones sæpe exclamare uidi, cum aptè uerba cecidissent. Etenim expectant aures, ut ex uerbis colligeretur sententia. Exempla in eo libro scripta non erant: sed nos posteà Phauorino desideranti harum omnium significationũ monumenta, & apud Ciceronẽ, sicuti supra scripsi, & apud elegantissimos ueterũ reperta exhibuimus. Id autem, quod potissimum expetebat, Concionem esse dictam pro uerbis & oratione, docuit titulus Tulliani libri: qui a Marco Cicerone inscriptus est: Contra concio*

nem

nem Q. Metelli: quo nihil profectò significatur aliud, quàm ipsa, quæ a Metello dicta est, oratio.

Ὁμοιοτέλευτα, καὶ ὁμιόπτοτα, atq; alia id genus, quæ ornamenta orationis putantur inepta esse & puerilia, Lucilij quoq; uersibus declarari. Cap. VIII.

Ὁμοιοτέλευτα, καὶ ἰσοκατάληκτα, καὶ πάρισα, καὶ ὁμοιόπτωτα, *cæteraq; huiusmodi scitamenta, quæ isti* ἀπειρόκαλοι, *qui se Isocraticos uideri uolunt, in collocandis uerbis immodicè faciunt, & rancidè, quam sint insipida, & inertia, et puerilia facetissimè hercle significat in quinto Satyrarum Lucilius. Nam ubi est cum amico conquestus, quòd ad se ægrotũ non uiseret, hæc ibidẽ addit festiuiter.*

Quo me habeã pacto, tametsi nõ quæris, docebo.
Quãdo in eo numero mãsi, quo in maxima nõ est
Pars hominũ, ut perijsse uelis, quem nolueris, cùm
Visere debueris, hoc nolueris, & debueris, te.
Si minus delectat, qđ ἄτεχνον *Isocratiũ, hoc est,* ὀχληρῶδες *quæ simul totũ* καὶ σὺ μειρακιῶδης.
Non operam perdo, Si tu hic.

Quid significet apud Marcum Catonem uerbum, Insecenda: quodq; Insecenda potius legendũ sit, quàm qđ plerique existimant, Insequẽdo. Cap. IX.

ET Sequor, & item Secta, & Secutio, consuetudine loquendi differunt: sed qui penitus inspexerit, origo & ratio utriusq; una est. Doctores quoq; & interpretes uocum Græcarum ἄνδρα μοὶ ἔννεπε μοῦσα: Secta. Insecenda.

μοῦσα & ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι dictum putant, quod Latinè insequi dicitur. Namq; in altero, n, geminum, in altero scilicet ,s, translatum dicunt. Sed etiam ipsum illud ἔπη quod significat uerba aut uersus, non aliunde esse dictum tradunt, quàm ἀπὸ τοῦ ἔπεσθαι καὶ εἰπεῖν. Eadem ergo ratione antiqui nostri narrationes, sermonesq; insectiones appellitauerunt.

Insectiones.

Errare istos qui in exploranda febri pulsus uenarum pertentari putant, non arteriarum. Cap. x.

IN Herodis clarissimi uiri uillam, quæ in agro est *Attico, loco, qui appellatur Cephisia, aquis & lucis & nemoribus frequentem, æstu anni medio concesseram. Ibi aluo mihi cita, & accedente febri rapida decubuerã. Eo Caluisius Taurus philosophus, & alij quidam sectatores eius, cùm Athenis uisendi mei gratia uenissent: medicus, quitum in his locis repertus assidebat mihi, narrare Tauro cœperat, quid incõmodi paterer: & quibus modulis quibusq; interuallis accederet febris, decederetq;. Tum in eo sermone cùm iam me synceriore corpusculo factum diceret: Potes, inquit, Taure tu quoq; idipsum comprehendere, ἐὰν ἅψῃ αὐτοῦ τῆς φλεβός: Quod nostris uerbis profectò ita dicitur: Si attigeris uenam illius. Hanc loquendi imperitiam, quòd uenam pro arteria dixisset, cum in eo docti homines, qui cum Tauro erant, tanquam minimè utili in medico offendissent, atq; id murmure, & uultu ostenderent:*

tum,

tum ibi Taurus (ut mos eius fuit) satis leniter: Certi inquit, sumus uir bone, non ignorare te, quid uena appelletur, & quid arteria: quod uenæ quidem suapte ui immobiles sint, & sanguinis tantum demittendi gratia explorentur: arteriæ autem motu, atque pulsu suo habitum, & modum febrium demonstrent. Sed ut uideo, peruulgatè magis quàm inscitè locutus es. Non enim te solum, sed alios quoque itidem errantes audiui Venam, pro arteria dicere. Fac igitur, ut experiamur elegantiorem esse te in medendo, quàm in dicendo: &, cum Dijs beneuolentibus, opera tua sistas hunc nobis sanum, atque ualidum quàm citissimè. Hoc ego postea cũ in medico reprehensum essem eminissem, existimaui non medico soli, sed omnibus quoque hominibus liberis, liberaliterque institutis turpe esse, ne ea quidem cognouisse ad notitiam corporis nostri pertinẽtia, quæ non altius occultiusque remota sunt: & quæ natura nobis tuendæ ualetudinis causa, & in promptu esse, & in propatulo uoluerit. ac propterea quantum habui temporis subcisiui, medicinæ quoque disciplinæ libros attigi, quos arbitrabar esse idoneos ad docendum. Et ex his cum alia pleraq; ab isto humanitatis usu non aliena, tum de uenis quoq; & arterijs didicisse uideor, ad hunc fermè modũ: Vena est conceptaculũ sanguinis, quod ἀγγεῖον medici uocant, misti, confusiq; cum spiritu naturali, in quo plus sanguinis est, minus spiritus. Arteria est conceptaculũ spiritus naturalis misti cõ fusiq; cum sanguine, in quo plus spiritus est, minus

Vena. Arteria.

Vena.

Arteria.

Σφυγμός sanguinis. σφυγμὸς autẽ est intensio motus, & remissio in corde, & in arteria naturalis, non arbitrarij. A medicis autem ueteribus oratione Græca ita definitus est: σφυγμὸς ἐστὶ διαστολὴ, καὶ συστολὴ ἀδιαίρετος ἀρτηρίας καὶ καρδίας. Vel: σφυγμός ἐστὶ παλμός, ἢ ζέσις φλεβός, ἢ ἀρτηρίας.

Verba ex carminibus Furij Antiatis inscitè à Cesellio Vindice reprehensa. uersusq; ipsi, in quibus ea uerba sunt, subscripti. Cap. XI.

NOn hercle idem sentio, cum Cesellio Vindice, grammatico (ut mea opinio est) haud quaquã inerudito. Verum hoc tamen petulanter insciteque, quòd Furium ueterem poetam dedecorasse linguam Latinam scripsit: huiuscemodi uocum fictionibus, quæ mihi quidem, neque abhorrere à poetica facultate uisæ sunt, neque dictu profatuq; ipso tetræ, aut insuaues esse: sicuti sunt quædam ab illustribus poetis ficta durè & rancidè. Quæ reprehendit autem Cesellius, Furiana hæc sunt: quòd terram in lutum uersam lutescere dixerit: & tenebras in noctis modum factas, noctescere: & pristinas recuperare uires, uirescere: & quod uentus mare cæruleum, crispicans nitescere facit, purpurat dixerit, & opulentum fieri, opulescere. Versus autem ipsos ex poematis Furianis, in quibus hæc uerba sunt, subdidi:

Furius poeta. Lutescere. Noctescere. Virescere. Purpurare. Opulescere.

Sanguine diluitur tellus, caua terra lutescit.
Omnia noctescunt tenebris caliginis atræ.
Increscunt animi, uirescet uulnere uirtus.
Sicut fulica leuis, uolitat super æquora classis.

Spiritus

Spiritus Eurorum uirides cum purpurat undas,
Quo magis in patrijs possint opulescere campis.

Morem istum ueteribus nostris fuisse, uerba patiendi mutare, ac uertere in agendi modum. Cap. XII.

ID *quoque habitum est in oratione facienda elegantiæ genus, ut pro uerbis habentibus patiendi figuram, agentia ponerent: ac deinde hac uice inter sese mutua uerterent. Terentius in comœdia:* Actiua pro passiuis.

Pallium, inquit, face ut splendeat.

Non'ne hoc impendiò uenustius, gratiusq́; est: quàm si diceret, Ne *maculetur? Plautus etiam non dissimiliter:*

Quid est hoc? rugat pallium.
Amictus non sum commodè.

I*tidem Plautus Pulueret dicit, non quod puluere impleat, sed quod ipsum pulueris plenum sit:* Pulueret.

Exi tu Daue, age,
Sparge, mundum esse hocce uestibulum uolo.
Venus uentura est nostra: nolo hoc puluere.

In Asinaria quoq; contēples dicit, pro contēpleris: Contemples.

Meum caput contēples, si quidē è re cōsultas tua.

Cn. V*elleius in annalibus: Postquàm tempestas sedauit, Atherbal taurum immolauit.* M. *Cato in Originibus: Eodem nomine complures ex agro accessitauere, eo res eorum Anxit. Varro in libris quos ad* Marcellum *de lingua* Latina *fecit: in priore uerbo graues prosodiæ, quæ fuerunt manent, reliqua* Mutant, *inquit, elegantissime pro mutantur.* Potest *etiam id quoque ab eodem Var. in* VII. *diuinarum simili-*

Passiua pro actiuis.
Muneror te.
Significor
Sacrificor
Assentior
Fœneror.
Pigneror.

similiter dictum uideri: Inter *duas filias regũ quid Mutet inter Antigonam, & Tulliam est enim aduertere. Verba autem patiendi pro agentibus in omnibus ferme ueterum scriptis reperiuntur : ex quibus sunt pauca ista, quæ nunc meminimus : Muneror te, pro munero: & Significor pro significo : & Sacrificor, pro sacrifico : Assentior pro assentio: & Feneror pro fœnero : &* Pigneror, *pro pignero : & alia istiusmodi pleraq; proinde ut in legendo fuerunt obuia, notabuntur.*

Quali talione Diogenes philosophus usus sit pertentatus a dialectico quodam, sophismatico impudenti. Cap. xiij.

SAturnalibus Athenis *alea quadam festiua, & honesta lusitabamus huiuscemodi. Vbi conueneramus complusculi eiusdem studij homines, ad leuandum tempus, capiones quæ sophismata appellantur, mente agitabamus: easq; quasi talos aut tesserulas in medium uice sua quisq; iacebamus. Captionis solutæ, aut parum intellectæ, præmium pœna'ue erat numus unus* HS. Hoc *ære collecto, quasi manuario cœnula curabatur omnibus, qui eum lusum luseramus : Erant autem captiones ad hoc ferè exemplum, tametsi* Latina *oratione non satis scitè ac penè etiam illepidè exponuntur : Quod nix est, hoc grando non est : nix autem alba est, grando igitur, alba non est. Item aliud non dissimile : Quod homo est, hoc non est equus: homo autem animal est, equus igitur animal non est. Dicere ergo debebat qui ad*

sophisma

sophisma diluendum, ac refellendum ritu aleatorio uocatus erat: in qua parte, quoq; in uerbo captio fo ret: quid dari, concediq; non oporteret, nisi dixerat, numo singulo multabatur. Ea multa cœnam iuuabat. Libet autẽ dicere, quàm facetè Diogenes sophisma id genus, quod suprà dixi, a quodam dialectico ex Platonis *diatriba per contumeliam propositum remuneratus sit. Nam cum ita rogasset dialecticus: Quod ego sum, id tu non es, &* Diogenes *annuisset, atque ille addidisset: Homo autem ego sum: cum id quoq; assensus esset, & contrà dialecticus ita conclusisset, Homo igitur tu non es: hoc quidem inquit* Diogenes, *falsum est: et si uerũ fieri uis, a me incipe.* Diogenis responsio.

Quid sit numerus Hemiolios, quid Epitritos: & quòd uocabula ista non facilè nostri ausi sunt uertere in linguam Latinam. Cap. xiiij.

F*iguræ quædam numerorum, quas* Græci *certis nominibus appellant, uocabula in lingua* Latina *non habent. Sed qui de numeris* Latinè *scripserunt, Græca ipsa dixerunt: fingere autem nostra (quoniam id absurdè futurũ erat) noluerũt. Quale enim fieri nomen posset Hemiolio numero, aut Epitrito? Est autem hemiolios, qui numerum aliquem totum in se habet, dimidiumq; habet eius: ut tres, ad duo: quindecim, ad decem: triginta ad uiginti. Epitritos autem est, qui habet totum aliquem numerum, & eiusdem partem tertiam: ut quatuor, ad tres: duodecim, ad nouem: quadraginta, ad triginta.* Hemiolios. Epitrito*s* H*æc autem notare atque meminisse non ab re uisum*

uisum est: quoniam uocabula ista numerorum nisi intelliguntur, rationes quædam subtilissimæ, in libris philosophorum scriptæ, percipi non queunt.

Quòd M. Varro in heroicis uersibus obseruauerit, rem nimis anxiæ & curiosæ obseruationis. Cap. XV.

Metrorũ nimis curiosa obseruatio.

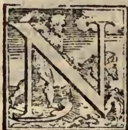
IN *longis uersibus, qui hexametri uocantur, item in senarijs, animaduertærunt metrici duos primos pedes, item extremos duos habere singulas posse integras partes orationis: medios haud unquam posse: sed constare eos semper ex uerbis, aut diuisis, aut mistis, atque confusis.* Marcus autẽ *Varro in libris disciplinarum scripsit, obseruasse se in uersu hexametro, quòd omni modo quintus semipes uerbum finiret: & quòd priores quinq; semipedes æquè magnam uim haberent in efficiendo uersum, atq; alij posteriores septem.* Idq́; ipsum ratione *quadam geometrica fieri disserit.*

A. GEL-

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER DECIMVSNONVS.

Responsio cuiusdam philosophi interrogati quam ob causam maris tempestate palluerat. Cap. I.

AVIGABAMVS a Cassiopeia ad Brundusium mare Ionium, uiolentum, & uastum, & iactabũdum. Nox deinde, quæ diem primum secuta est, in ea ferè tota uentus a latere sæuiens, nauẽ undis compleuerat. Tum posteà complorantibus nostris omnibus, atq; in sentina † satis agentibus, dies quidem tandem illuxit: sed nihil de periculo, atque sæuitia remissum, quin turbines etiam crebriores, & cœlum atrum, & fumigantes globi, & figuræ quædam nubium metuendæ, quas τυφῶνας uocabant, impendere, imminereq́;, ac de pressuræ nauem uidebantur. In eadem fuit philosophus in disciplina Stoica celebratus, quem ego Athenis cognoueram, non parua uirum auctoritate, satisq́; attentè discipulos iuuenes continentem. Eum tunc in tantis periculis, † se angentibus. Typhones

inq́;

inq; illo tumultu cœli marisq; requirebam oculis: scire cupiens quonam statu animi, & an intrepidus, interritusq; esset. Atq; *ibi hominem conspicimus impauidum, & extrilidum ploratus quidem nullos, sicut cæteri omnes, nec ullas eiusmodi uoces cientē: sed coloris, & uultus turbatione non multum a cęteris differentem. At ubi cœlum enituit, & deferbuit mare, & ardor ille periculi deflagrauit: accedit ad Stoicum* Græcus *quispiam diues ex Asia, magno (ut uidebamus) cultu paratuq; rerum & familiæ: atque ipse erat multis corporis animiq; delitijs diffluens.* Is *quasi illudens:* Q*uid hoc est, inquit, o philosophe, quòd cum in periculis essemus, timuisti tu & palluisti? ego neq; timui, nec pallui. Et philosophus aliquanculum cunctatus, an respondere ei conueniret: Si quid ego, inquit, in tanta uiolentia tempestatum uideor paulùm pauefactus, nō tu istius rei ratione audienda dignus es. Sed tibi sane Aristippus ille pro me responderit:* †*qui cum in simili tempore a simillimo tui homine interrogatus:* Q*uare philosophus timeret, cum ille contrà nihil metueret: non eandem esse causam sibi, atq; illi respondit: quoniam is quidem esset non magno opere sollicitus pro anima nequissimi nebulonis, ipsum autem pro* Aristippi *anima timere. His tunc uerbis Stoicus diuitem illum Asiaticum a sese amolitus est.* Sed *postea cum* Brundusium *aduentaremus, molitiq; essent uenti maris, percontatus eum sum: quænam illa ratio esset pauoris sui, quam dicere ei supersedisset, a quo fuerat non satis dignè compellatus. Atque ille*

Extrilidus.

† qui in

mihi

mihi placidè & comiter, Quoniam, inquit, audiendi cupidus es, audi quid super isto breui quidem, sed necessario, & naturali pauore maiores nostri conditores sectæ Stoicæ senserint: uel potius, inquit, lege. Nam & facilius credideris, si legas: & me mineris magis. Atq; ibi coràm ex sarcinula sua librũ protulit Epicteti philosophi quintũ διαλέξεων, *quas ab Arriano digestas cõgruere scriptis* ζήνωνος *& Chrysippi non dubiũ est, In eo libro scilicet Græca oratione scriptum ad hanc sententiam legimus: Visiones animi, quas* φαντασίας *philosophi appellant, quibus mens hominis prima statim specie accidentis ad animum rei pellitur: non uoluntatis sunt, neque arbitrij: sed ui quadam sua inferunt sese hominibus. Noscitandæ probationes autem, quas* συγκαταθέσεις *uocant, quibus eadem uisa noscuntur, ac dijudicantur, uoluntariæ sunt, fiuntque hominum arbitratu. Propterea cum sonus aliquis formidabilis, aut è cælo, aut ex ruina, aut repentinus † nescius periculi nuntius, uel quid aliud eiusmodi factum est sapientis quoque animum paulisper moueri et contrahi, & pallescere, necessum est: non opinione alicuius mali præcepta, sed quibusdam motibus rapidis & inconsultis, officium mentis atque rationis præuertentibus. Mox tamen ille sapiens ibidem* τὰς τοιαύτας φαντασίας *uisa isthæc animi sui terrifica non approbat: hoc est,* οὐ συγκατατίθεται, οὐδὲ προσεπιδοξάζει: *sed abijcit, respuitque: nec ei metuendum esse in his quicquam uidetur. Atq; hoc*

†nescio cuius.

inter

inter insipientis, sapientisq́; animum differre dicũt: quòd insipiens qualia sibi esse primo animi sui pulsu uisa sunt, sæua, & aspera, talia uerè esse putat & eadem incepta, tanquam si iure metuenda sint, sua quoque assensione approbat, καὶ προσεπιδοξάζει, hoc enim uerbo Stoici, cùm super ista re disserunt, utuntur. Sapiens autem cum breuiter, & strictim colore, utq; uultu motus est: οὐ συγκατατίθεται: sed statum, uigoremq́; sententiæ suæ retinet, quam de huiuscemodi uisis semper habuit: ut de minimè metuendis, sed fronte falsa, & formidine inani territantibus. Hæc Epictetum Philosophum ex decretis Stoicorum sensisse, atque dixisse in eo quo dixi libro legimus: annotandaq́; esse idcirco existimauimus, ut rebus fortè id genus, quibus dixi obortis, pauescere sensim, & quasi albescere, non insipientis esse hominis, neque ignari putemus. Et in eo tamen breui motu naturali magis infirmitati cedamus, quàm quòd esse ea, qualia uisa sunt, censeamus.

Ex quinque corporis sensibus, duos esse nobis cum belluis maximè communes. Cap. 11.

QVinq; sunt hominum sensus, quos Græci αἰσθήσεις appellant: per quos uoluptas animo, aut corpori quæri uidetur, Gustus, Tactus, Odoratus, Gustus. Tactus. *Visus, Auditus. Ex his omnibus quæ immodicè uoluptas capitur: ea turpis, atque improba existima-* Macrob. lib. 2. cap. ulti. *tur. Sed enim quæ nimia ex gustu atque tactu est: ea uoluptas (sicuti sapientes uiri censuerunt) omnium rerum fœdissima est. Eosq́; maximè, qui duabus istis*

belluinis

belluinis uoluptatibus sese dediderunt grauissimi uitij uocabulis Græci appellant ἀκολάστους, *uel* ἀκρατεῖς. *Nos eos uel Incotinentes dicimus, uel Intemperãtes.* ἀκολάστους *enim si interpretari coactius uelis, nimis id uerbum insolens erit. Istæ autem uoluptates duæ; Gustus atq; Tactus: id est, libidines in cibos, atq; in uenerem prodigæ, solæ sunt hominibus communes cum bestijs: & idcirco in pecudum, ferorumq; animalium numero habetur, quisquis est his ferinis uoluptatibus præuinctus. Cætera ex tribus alijs sensibus proficiscentes, hominum esse tantum propriæ uidentur. Verba super hac re Aristotelis philosophi adscripsi: ut uel auctoritas clari atq; inclyti uiri tã infamibus nos uoluptatibus deterreret.* Διατὶ οἱ κατὰ τὴν τῆς ἁφῆς ἢ γεύσεως ἡδονὴν γιγνομένην ἂν ὑπερβάλλωσιν, ἀκρατεῖς λέγονται. ὅ τε γὰρ περὶ τὰ ἀφροδίσια, ἀκόλαστοι, οἵ τε περὶ τὰς τῆς τροφῆς ἀπολαύσεις. τῶν δὲ κατὰ τὴν τροφὴν, ἀπ' ἐνίων μὲν ἐν τῇ γλώττῃ τὸ ἡδύ, ἀπ' ἐνίων δὲ ἐν τῷ λάρυγγι, διὸ καὶ φιλόξενος γεράνου φάρυγγα εὔχετο ἔχειν. οἱ δὲ κατὰ τὴν ὄψιν καὶ τὴν ἀκοὴν οὐκέτι, ἢ διὰ τὸ τὰς ἀπὸ τούτων, γινομένας ἡδονὰς κοινὰς εἶναι ἡμῖν καὶ τοῖς ἄλλοις ζῴοις, ἅτε οὖν οὖσαι κοιναὶ ἀτιμόταταί εἰσι, διὸ καὶ μάλιστα ἢ μόναι ἐπονείδιστοι, ὥστε τὸν ὑπὸ τούτων ἡττώμενον ψέγομεν, καὶ ἀκρατῆ, καὶ ἀκόλαστον λέγομεν, διὰ τὸ ὑπὸ τῶν χειρίστων ἡδονῶν ἡττᾶσθαι. οὐσῶν δὲ τῶν αἰσθήσεων πέντε, τὰ ἄλλα ζῷα ἀπὸ δύο μόνων τῶν προειρημένων ἥδεται. κατὰ δὲ τὰς ἄλ-

abiectis igenijs accidere : ἀλλὰ εἶναι σχεδόν τι τ' πάθος τοῦτο ἡρωϊκὸν : *& ueritates pleruncq; fortiter dicere : sed respectum non habere* μήτε καιροῦ, μήτε μέτρου. *Vel ipsum quale hoc existimatis, quod nunc de philosophis dixit?* Non ne *& si Antisthenes, aut Diogenes dixisset, dignum memoria ui sum esset? Misit aūt palò post* Phauorino *librū quem promiserat. Verrij (opinor)* Flacci *erat, in quo scripta ad hoc genus questionis pertinentia hæc fuerūt:*

Senatus. *Senatum dici, & pro loco, & pro hominibus, Ciuitatem, & pro loco, & pro oppido, & pro iure quoq; omnium, & pro hominum multitudine: Tribus quoque, & decurias dici, & pro loco, & pro iure, & pro hominibus; Concionem autem tria significare, locum, suggestumq; unde uerba fierent: Item significare cœtum populi assistentis: Item orationem ipsam, quæ ad populum diceretur. Sicut* Mar. *Tullius in oratione, quæ inscripta est contra concionem Q. Metelli: Ascendi, inquit, in concionem, concursus est populi factus.* Sicut idem *M. Tullius in Oratore ait: Conciones sæpe exclamare uidi, cum aptè uerba cecidissent. Etenim expectant aures, ut ex uerbis colligeretur sententia. Exempla in eo libro scripta non erant: sed nos posteà Phauorino desideranti harum omnium significationū monumenta, & apud Ciceronē, sicuti supra scripsi, & apud elegantissimos ueterū reperta exhibuimus. Id autem, quod potissimum expetebat, Concionem esse dictam pro uerbis & oratione, docuit titulus Tulliani libri: qui a Marco Cicerone inscriptus est: Contra concio*

Ciuitas.

Tribus.

Concio.

nem

nem Q. Metelli: quo nihil profectò significatur aliud, quàm ipsa, quæ a Metello dicta est, oratio.

Ὁμοιοτέλευτα, καὶ ὁμιόπτοτα, atq; alia id genus, quæ ornamenta orationis putantur inepta esse & puerilia, Lucilij quoq; uersibus declarari. Cap. VIII.

ὉΜοιοτέλευτα, καὶ ἰσοκατάληκτα, καὶ πάρισα, καὶ ὁμοιόπτωτα, *cæteraq́; huiusmodi scitamenta, quæ isti* ἀπειρόκαλοι, *qui se Isocraticos uideri uolunt, in collocandis uerbis immodicè faciunt, & rancidè, quam sint insipida, & inertia, et puerilia facetissimè hercle significat in quinto Satyrarum* Lucilius. *Nam ubi est cum amico conquestus, quòd ad se ægrotũ non uiseret, hæc ibidẽ addit festiuiter.*

Quo me habeã pacto, tametsi nõ quæris, docebo.
Quãdo in eo numero mãsi, quo in maxima nõ est
Pars hominũ, ut perijsse uelis, quem nolueris, cùm
Visere debueris, hoc nolueris, & debueris, te.
Si minus delectat, qđ ἄτεχνον *Isocratiũ, hoc est,*
ὀχληρῶδες *quæ simul totũ* καὶ συμμειρακιῶδης.
Non operam perdo, Si tu hic.

Quid significet apud Marcum Catonem uerbum, Insecenda: quodq́; Insecenda potius legendũ sit, quàm qđ plerique existimant, Insequẽdo. Cap. ix.

Secta. Insecenda.

ET. Sequor, *& item Secta, &* Secutio, *consuetudine loquendi differunt: sed qui penitus inspexerit, origo & ratio utriusq́; una est. Doctores quoq; & interpretes uocum* Græcarum ἄνδρα μοὶ ἔννεπε

 μοῦσα:

μοῦσα & ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι dictum putant, quod Latinè insequi dicitur. Namq; in altero, n, geminum, in altero scilicet, s, translatum dicunt. Sed etiam ipsum illud ἔπη quod significat uerba aut uersus, non aliunde esse dictum tradunt, quàm ἀπὸ τοῦ ἕπεσθαι καὶ εἰπεῖν. Eadem ergo ratione antiqui nostri narrationes, sermonesq; insectiones appellitauerunt.

Insectiones.

Errare istos qui in exploranda febri pulsus uenarum pertentari putant, non arteriarum. Cap. x.

IN Herodis clarissimi uiri uillam, quæ in agro est Attico, loco, qui appellatur Cephisia, aquis & lucis & nemoribus frequentem, æstu anni medio concesseram. Ibi aluo mihi cita, & accedente febri rapida decubuerã. Eo Caluisius Taurus philosophus, & alij quidam sectatores eius, cùm Athenis uisendi mei gratia uenissent: medicus, qui tum in his locis repertus assidebat mihi, narrare Tauro cœperat, quid incõmodi paterer: & quibus modulis quibusq; interuallis accederet febris, decederetq;. Tum in eo sermone cùm iam me synceriore corpusculo factum diceret: Potes, inquit, Taure tu quoq; idipsum comprehendere, ἐὰν ἅψῃ αὐτοῦ τῆς φλεβός: Quod nostris uerbis profectò ita dicitur: Si attigeris uenam illius. Hanc loquendi imperitiam, quòd uenam pro arteria dixisset, cum in eo docti homines, qui cum Tauro erant, tanquam minimè utili in medico offendissent, atq; id murmure, & uultu ostenderent:

tum,

tum ibi Taurus (ut mos eius fuit) satis leniter: Certi inquit, sumus uir bone, non ignorare te, quid uena appelletur, & quid arteria: quod uenæ quidem suapte ui immobiles sint, & sanguinis tantum demittendi gratia explorentur: arteriæ autem motu, atque pulsu suo habitum, & modum febrium demonstrent. Sed ut uideo, peruulgatè magis quàm inscitè locutus es. Non enim te solum, sed alios quoque itidem errantes audiui Venam, pro arteria dicere. Fac igitur, *ut experiamur elegantiorem esse te in medendo, quàm in dicendo: &, cum Dijs beneuolentibus, opera tua sistas hunc nobis sanum, atque ualidum quàm citissimè. Hoc ego posteà cũ in medico reprehensum essem eminissem, existimaui non medico soli, sed omnibus quoque hominibus liberis, liberaliterque institutis turpe esse, ne ea quidem cognouisse ad notitiam corporis nostri pertinẽtia, quæ non altius occultiusque remota sunt: & quæ natura nobis tuendæ ualetudinis causa, & in promptu esse, & in propatulo uoluerit. ac proptereà quantum habui temporis subcisiui, medicinæ quoque disciplinæ libros attigi, quos arbitrabar esse idoneos ad docendum.* Et *ex his cum alia pleraq; ab isto humanitatis usu non aliena, tum de uenis quoq; & arterijs didicisse uideor, ad hunc fermè modũ: Vena est conceptaculũ sanguinis, quod* ἀγγεῖον *medici uocant, misti, confusiq; cum spiritu naturali, in quo plus sanguinis est, minus spiritus. Arteria est conceptaculũ spiritus naturalis misti cõfusiq; cum sanguine, in quo plus spiritus est, minus*

Vena. Arteria. (margin, top)

Vena. (margin)

Arteria. (margin)

Σφυγμὸς

sanguinis. σφυγμὸς autē est intensio motus, & remissio in corde, & in arteria naturalis, non arbitrarij. A medicis autem ueteribus oratione Græca ita definitus est: σφυγμὸς ἐστὶ διαστολὴ, καὶ συστολὴ ἀδιαίρετος ἀρτηρίας καὶ καρδίας. Vel: σφυγμός ἐστὶ παλμός, ἢ ζέσις φλεβὸς, ἢ ἀρτηρίας.

Verba ex carminibus Furij Antiatis inscitè a Cesellio Vindice reprehensa. uersusq; ipsi, in quibus ea uerba sunt, subscripti. Cap. XI.

Furius poeta.

Lutescere

Noctescere.

Virescere

Purpurare.

Opulescere.

NOn hercle idem sentio, cum Cesellio Vindice, *grammatico (ut mea opinio est) haud quaquā inerudito. Verum hoc tamen petulanter insciteque, quòd Furium ueterem poetam dedecorasse linguam* Latinam *scripsit: huiuscemodi uocum fictionibus, quæ mihi quidem, neque abhorrere à poetica facultate uisæ sunt, neque dictu profatuq; ipso tetræ, aut insuaues esse: sicuti sunt quædam ab illustribus poetis ficta durè & rancidè. Quæ reprehendit autem Cesellius, Furiana hæc sunt: quòd terram in lutum uersam lutescere dixerit: & tenebras in noctis modum factas, noctescere: & pristinas recuperare uires, uirescere: & quod uentus mare cæruleum, crispicans nitescere facit, purpurat dixerit, & opulentum fieri, opulescere.* Versus *autem ipsos ex poematis Furianis, in quibus hæc uerba sunt, subdidi:*

Sanguine diluitur tellus, caua terra lutescit.
Omnia noctescunt tenebris caliginis atræ.
Increscunt animi, uirescet uulnere uirtus.
Sicut fulica leuis, uolitat super æquora classis.

Spiritus

Spiritus Eurorum uirides cum purpurat undas,
Quo magis in patrijs possint opulescere campis.

Morem istum ueteribus nostris fuisse, uerba patiendi mutare, ac uertere in agendi modum. Cap. XII.

ID *quoque habitum est in oratione facienda elegantiæ genus, ut pro uerbis habentibus patiendi figuram, agentia ponerent: ac deinde hac uice inter sese mutua uerterent. Terentius in comœdia:* Actiua pro passiuis.

Pallium, inquit, face ut splendeat.

Non'ne hoc impendiò uenustius, gratiusq; est: quàm si diceret, Ne maculetur? *Plautus etiam non dissimiliter:*

Quid est hoc? rugat pallium.
Amictus non sum commodè.

Itidem Plautus Pulueret dicit, non quod puluere impleat, sed quod ipsum pulueris plenum sit: Pulueret.

Exi tu Daue, age,
Sparge, mundum esse hocce uestibulum uolo.
Venus uentura est nostra: nolo hoc puluere.

In Asinaria quoq; contẽples dicit, pro contẽpleris: Contemples.

Meum caput contẽples, si quidẽ è re cõsultas tua.

Cn. Vellcius *in annalibus: Postquàm tempestas sedauit, Atherbal taurum immolauit.* M. *Cato in Originibus: Eodem nomine complures ex agro accessitauere, eo res eorum Anxit. Varro in libris quos ad* Marcellum *de lingua* Latina *fecit: in priore uerbo graues prosodiæ, quæ fuerunt manent, reliqua* Mutant, *inquit, elegantissime pro mutantur.* Potest *etiam id quoque ab eodem Var. in* VII. *diuinarum*

simili-

ſimiliter dictum uideri: Inter *duas filias regũ quid Mutet inter Antigonam, & Tulliam eſt enim aduertere. Verba autem patiendi pro agentibus in omnibus ferme ueterum ſcriptis reperiuntur: ex quibus ſunt pauca iſta, quæ nunc meminimus: Muneror te, pro munero: & Significor pro ſignifico: & Sacrificor, pro ſacrifico: Aſſentior pro aſſentio: & Feneror pro fœnero: &* Pigneror, *pro pignero: & alia iſtiuſmodi pleraq; proinde ut in legendo fuerunt obuia, notabuntur.*

Paſſiua pro actiu s. Muneror te. Significor Sacrificor Aſſentior Fœneror. Pigneror.

Quali talione Diogenes philoſophus uſus ſit pertentatus a dialectico quodam, ſophiſmatico impudenti. Cap. xiij.

SAturnalibus Athenis *alea quadam feſtiua, & honeſta luſitabamus huiuſcemodi. Vbi conueneramus compluſculi eiuſdem ſtudij homines, ad leuandum tempus, capiones quæ ſophiſmata appellantur, mente agitabamus: eaſq; quaſi talos aut teſſerulas in medium uice ſua quiſq; iacebamus. Captionis ſolutæ, aut parum intellectæ, præmium pœna'ue erat numus unus* HS. Hoc *ure collecto, quaſi manuario cœnula curabatur omnibus, qui eum luſum luſeramus. Erant autem captiones ad hoc ferè exemplum, tametſi* Latina *oratione non ſatis ſcitè ac penè etiam illepidè exponuntur: Quod nix eſt, hoc grando non eſt: nix autem alba eſt, grando igitur, alba non eſt. Item aliud non diſſimile: Quod homo eſt, hoc non eſt equus: homo autem animal eſt, equus igitur animal non eſt. Dicere ergo debebat qui ad*

ſophiſma

sophisma diluendum, ac refellendum ritu aleatorio uocatus erat: in qua parte, quoq; in uerbo captiofo ret: quid dari, concediq; non oporteret, nisi dixerat, numo singulo multabatur. Ea multa cœnam iuuabat. Libet autẽ dicere, quàm facetè Diogenes sophisma id genus, quod suprà dixi, a quodam dialectico ex Platonis *diatriba per contumeliam propositum remuneratus sit. Nam cum ita rogasset dialecticus: Quod ego sum, id tu non es, &* Diogenes *annuisset, atque ille addidisset: Homo autem ego sum: cum id quoq; assensus esset, & contrà dialecticus ita conclusisset, Homo igitur tu non es: hoc quidem inquit* Diogenes, *falsum est: et si uerũ fieri uis, a me incipe.* Diogenis responsio.

Quid sit numerus Hemiolios, quid Epitritos: & quòd uocabula ista non facilè nostri ausi sunt uertere in linguam Latinam. Cap. xiiij.

F*igura quædam numerorum, quas* Græci *certis nominibus appellant, uocabula in lingua* Latina *non habent. Sed qui de numeris* Latinè *scripserunt, Græca ipsa dixerunt: fingere autem nostra (quoniam id absurdè futurũ erat) noluerũt. Quale enim fieri nomen posset Hemiolio numero, aut Epitrito? Est autem hemiolios, qui numerum aliquem totum in se habet, dimidiumq; habet eius: ut tres, ad duo: quindecim, ad decem: triginta ad uiginti. Epitritos autem est, qui habet totum aliquem numerum, & eiusdem partem tertiam: ut quatuor, ad tres: duodecim, ad nouem: quadraginta, ad triginta.* Hæc *autem notare atque meminisse non ab re* Hemiolios. Epitrito

uisum

uisum est: quoniam uocabula ista numerorum nisi intelliguntur, rationes quædam subtilissimæ, in libris philosophorum scriptæ, percipi non queunt.

Quòd M. Varro in heroicis uersibus obseruauerit, rem nimis anxiæ & curiosæ obseruationis. Cap. XV.

Metrorũ nimis curiosa obseruatio.

IN longis uersibus, qui hexametri uocantur, item in senarijs, animaduertærunt metrici duos primos pedes, item extremos duos habere singulas posse integras partes orationis: medios haud unquam posse: sed constare eos semper ex uerbis, aut diuisis, aut mistis, atque confusis. Marcus autẽ *Varro in libris disciplinarum scripsit, obseruasse se in uersu hexametro, quòd omni modo quintus semipes uerbum finiret: & quòd priores quinq; semipedes æquè magnam uim haberent in efficiendo uersum, atq; alij posteriores septem. Idq; ipsum ratione quadam geometrica fieri disserit.*

A. GEL-

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER DECIMVSNONVS.

Responsio cuiusdam philosophi interrogati quam ob causam maris tempestate palluerat. Cap. 1.

AVIGABAMVS a Cassiopeia ad Brundusium mare Ionium, uiolentum, & uastum, & iactabūdum. Nox *deinde, quæ diem primum secuta est, in ea ferè tota uentus a latere sæuiens, nauē undis complcuerat. Tum posteà complorantibus nostris omnibus, atq; in sentina † satis agentibus, dies quidem tandem illuxit: sed nihil de periculo, atque sæuitia remissum, quin turbines etiam crebriores, & cœlum atrum, & fumigantes globi, & figuræ quædam nubium metuendæ, quas* τυφῶνας *uocabant, impendere, imminereq;, ac de pressuræ nauem uidebantur. In eadem fuit philosophus in disciplina Stoica celebratus, quem ego Athenis cognoueram, non parua uirum auctoritate, satisq; attentè discipulos iuuenes continentem. Eum tunc in tantis periculis,*

† se angentibus.

Typhones

inq;

inq; illo tumultu cœli marisq; requirebam oculis: scire cupiens quonam statu animi, & an intrepidus, interritusq; esset. Atq; ibi hominem conspicimus impauidum, & extrilidum ploratus quidem nullos, sicut cæteri omnes, nec ullas eiusmodi uoces cientē: sed coloris, & uultus turbatione non multum a cęteris differentem. At ubi cœlum enituit, & deferbuit mare, & ardor ille periculi deflagrauit: accedit ad Stoicum Græcus quispiam diues ex Asia, magno (ut uidebamus) cultu paratuq; rerum & familiæ: atque ipse erat multis corporis animiq; delitijs diffluens. Is quasi illudens: Quid hoc est, inquit, o philosophe, quòd cum in periculis essemus, timuisti tu & palluisti? ego neq; timui, nec pallui. Et philosophus aliquantulum cunctatus, an respondere ei conueniret: Si quid ego, inquit, in tanta uiolentia tempestatum uideor paulùm pauefactus, nō tu istius rei ratione audienda dignus es. Sed tibi sane Aristippus ille pro me responderit: † qui cum in simili tempore a similimo tui homine interrogatus: Quare philosophus timeret, cum ille contrà nihil metueret: non eandem esse causam sibi, atq; illi respondit: quoniam is quidem esset non magno opere sollicitus pro anima nequissimi nebulonis, ipsum autem pro Aristippi anima timere. His tunc uerbis Stoicus diuitem illum Asiaticum a sese amolitus est. Sed posteà cum Brundusium aduentaremus, molitiq; essent uenti maris, percontatus eum sum: quænam illa ratio esset pauoris sui, quam dicere ei supersedisset, a quo fuerat non satis dignè compellatus. Atque ille mihi

Extrilidus.

† qui in

mihi placidè & comiter, Quoniam, inquit, audiendi cupidus es, audi quid super isto breui quidem, sed necessario, & naturali pauore maiores nostri conditores sectæ Stoicæ senserint: uel potius, inquit, lege. Nam & facilius credideris, si legas: & memineris magis. Atq; ibi coràm ex sarcinula sua librũ protulit Epicteti philosophi quintũ διαλέξεων, *quas ab Arriano digestas cõgruere scriptis* ζήνωνος *& Chrysippi non dubiũ est, In eo libro scilicet Græca oratione scriptum ad hanc sententiam legimus: Visiones animi, quas* φαντασίας *philosophi appellant, quibus mens hominis prima statim specie accidentis ad animum rei pellitur: non uoluntatis sunt, neque arbitrij: sed ui quadam sua inferunt sese hominibus. Noscitandæ probationes autem, quas* συγκαταθέσεις *uocant, quibus eadem uisa noscuntur, ac dijudicantur, uoluntariæ sunt, fiuntque hominum arbitratu. Propterea cum sonus aliquis formidabilis, aut è cœlo, aut ex ruina, aut repentinus † nescius periculi nuntius, uel quid aliud eiusmodi factum est sapientis quoque animum paulisper moueri et contrahi, & pallescere, necessum est: non opinione alicuius mali præcepta, sed quibusdam motibus rapidis & inconsultis, officium mentis atque rationis præuertentibus. Mox tamen ille sapiens ibidem* τὰς τοιαύτας φαντασίας *uisa isthæc animi sui terrifica non approbat: hoc est,* οὐ συγκατατίθεται, οὐδὲ προσεπιδοξάζει: *sed abijcit, respuitque: nec ei metuendum esse in his quicquam uidetur. Atq; hoc*

†nescio cuius.

inter

belluinis uoluptatibus sese dediderunt grauissimi uitij uocabulis Græci appellant ἀκολάστους, *uel* ἀκρατεῖς. *Nos eos uel Incõtinentes dicimus, uel Intemperãtes.* ἀκολάστους *enim si interpretari coactius uelis, nimis id uerbum insolens erit. Istæ autem uoluptates duæ, Gustus atq; Tactus: id est, libidines in cibos, atq; in uenerem prodigæ, solæ sunt hominibus communes cum bestijs: & idcirco in pecudum, ferorumq; animalium numero habetur, quisquis est his ferinis uoluptatibus præuinctus. Cæteræ ex tribus alijs sensibus proficiscentes, hominum esse tantum propriæ uidentur. Verba super hac re Aristotelis philosophi adscripsi: ut uel auctoritas clari atq; inclyti uiri tã infamibus nos uoluptatibus deterreret.* Διατὶ οἱ κατὰ τὴν τῆς ἁφῆς ἢ γεύσεως ἡδονὴν γιγνομένην ἂν ὑπερβάλλωσιν, ἀκρατεῖς λέγονται. ὅτε γὰρ περὶ τὰ ἀφροδίσια, ἀκόλαστοι, οἵ τε περὶ τὰς τῆς τροφῆς ἀπολαύσεις. τῶν δὲ κατὰ τὴν τροφὴν, ἀπ᾽ ἐνίων μὲν ἐν τῇ γλώττῃ τὸ ἡδὺ, ἀπ᾽ ἐνίων δὲ ἐν τῷ λάρυγγι, διὸ καὶ φιλόξενος γεράνου φάρυγγα εὔχετο ἔχειν. οἱ δὲ κατὰ τὴν ὄψιν καὶ τὴν ἀκοὴν οὐκέτι, ἢ διὰ τὸ τὰς ἀπὸ τούτων γινομένας ἡδονὰς κοινὰς εἶναι ἡμῖν καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις, ἅτε οὖν οὖσαι κοιναὶ ἀτιμόταται εἰσὶ, διὸ καὶ μάλιστα ἢ μόναι ἐπονείδιστοι, ὥστε τὸν ὑπὸ τούτων ἡττώμενον ψέγομεν, καὶ ἀκρατῆ, καὶ ἀκόλαστος λέγομεν, διὰ τὸ ὑπὸ τῶν χειρίστων ἡδονῶν ἡττᾶσθαι. οὐσῶν δὲ τῶν αἰσθήσεων πέντε, τὰ ἄλλα ζῶα ἀπὸ δύο μόνων τῶν προειρημένων ἥδεται. κατὰ δὲ τὰς ἄλ-

λας, ἢ ὅλως οὐχ ἥδεται, ἢ κατὰ συμβεβηκὸς τοῦτο πάσχει. ὁρᾷ μὲν γὰρ τὸ ὁρῶν, ἢ ὀσφραινόμενον χαίρει, ὅτι ἀπολαύει, καὶ ὅταν πληρωθῇ, οὐ δὲ τὰ τοιαῦτα ἡδέα αὐτῷ, ὥσπερ οὐδὲ ἡμῖν ἡ τοῦ ταρίχους ὀδμὴ ὅταν ἅλις ἔχωμεν τοῦ φαγεῖν, ὅταν δὲ ἐνδεεῖς ὦμεν ἡδεῖα, ὁ δὲ τοῦ ῥόδου ἀεὶ ἡδεῖα. *Quis igitur habens aliquid humani pudoris, uoluptatibus istis duabus coeundi atque comedendi, quæ sunt homini cum sue, atq; asino communes, gaudeat? Socrates quidem dicebat multos homines propterea uelle uiuere, ut ederent, & biberent: sese bibere, atque esse, ut uiueret. Hippocrates autem, diuina uir scientia, de coitu Venereo ita existimabat: partem esse quandam morbi teterrimi, quem nostri comitialem dixere. Namque ipsius uerba hæc traduntur:*

Coitus Venereus.

τὴν συνουσίαν, εἶναι μικρὰν ἐπιληψίαν.

Quod turpius est frigidè laudari, quàm acerbius uituperari. Cap. iij.

Turpius esse dicebat Phauorinus philosophus exiguè atq; frigidè laudari: quàm insectanter, & grauiter uituperari. Quoniam, inquit, qui maledicit & uituperat: quantò id acerbius facit, tam maxima mole pro iniquo & inimico ducitur: & plerunque propterea fidem non capit. Sed qui infœcundè atq; ieiunè laudat, destitui a causa uidetur: & amicus quidem creditur eius, quem laudare uult, sed nihil posse reperiri, quod iure laudet.

Quamo-

Quamobrem uenter repentino timore affluat: quare etiam ignis urinam laceſſat. Cap. iiij.

ARiſtotelis libri ſunt, qui problemata phyſica inſcribuntur, lepidiſſimi, & elegantiarũ omne genus referti. In *his quærit, quam ob cauſam eueniat, ut quibus inuaſit repentinus rei magnæ timor, plerunq; aluo ſtatim cita fiant. Item quærit cur accidat, ut eum qui propter ignem diutius ſtetit, libido urinæ laceſſat. Ac de aluo quidem inter timendum prona atque præcipiti cauſam eſſe dicit: quòd timor omnibus ſit algificus, quem ille appellat* ψυχροποιητικὴν: *quæ uis frigoris ſanguinem, caldoremq; omnem de ſumma corporis cute cogat penitus & depellat: faciatq; ſimul, uti qui timent, ſanguine ex ore decedente, palleſcant. Is autem, inquit, ſanguis, & caldor in ultima coactus, mouet plerunq; aluum, & incitat. De urina crebra ex igni proximo facta, uerba hæc poſuit:* τὸ δὲ πῦρ διαχαλᾷ τὸ πεπηγὸς, ὥσπερ ἥλιος τὸν χίονα. Caldor.

Ex Ariſtotelis libris ſumptum, quòd niuis aqua potui peſſima ſit: & quòd ex niue cryſtallus concreatur. Cap. v.

I*N Tyburte rus conceſſeramus hominis amici diuitis, æſtate anni flagrantiſſima, ego & quidam alij æquales & familiares mei, eloquentiæ & philoſophiæ ſectatores.* Erat nobiſcum uir bonus, ex *Peripatetica diſciplina, bene doctus, & Ariſtotelis unicè ſtudioſiſſimus. Is nos aquã multam ex diluta*

Aqua niualis homini nocua.

niue bibentes coërcebat, seueriusque increpabat. Adhibebat nobis authoritates nobilium medicorum, & cum primis Aristotelis, philosophi rei omnis humanæ peritissimi: qui aquam niualem frugibus sanè, & arboribus fœcundam diceret, sed hominibus potu nimio insalubrem eße: tabemq; et morbos sensim, atq; in diem longam uisceribus inseminare. Hæc quidem ille ad nos prudenter & beneuolè assiduè dictitabat. Sed cum bibendæ niuis pausa fieret nulla, promit è bibliotheca Tyburti, quæ tunc in Herculis templo satis commodè instructa libris erat, Aristotelis librum, eumq; ad nos adfert. Et huius saltem, inquit, uiri sapientissimi uerbis credite, ac desinite ualetudinem uestram profligare. In eo libro scriptum fuit, deterrimã esse potui aquam è niue. Namque solidius latiusque concretam esse eam, quam κρυστάλλον Græci appellant. Causaq; ibi adscripta est huiuscemodi, quoniam cum aqua frigore aeris duratur, & coit, necessum est fieri uaporationem, & quandam quasi auram tenuissimam exprimi ex ea, & emanare. Id autem, inquit, in ea leuissimum est, quod euaporatur: manet autem quod est grauius & sordidius, & insalubrius; atq; id pulsu aeris uerberatum, in modum coloremq; spumæ candidæ oritur. Sed aliquantum quod est salubrius, difflari atq; euaporari ex niue, indicium illud est, quòd minor fit illa, quæ antè fuerat, quàm cresceret. Verba ipsa Aristotelis ex eo libro pauca sumpsi, & adscripsi: Διατὶ τὰ ἀπὸ χίονος καὶ κρυστάλλων ὕδατα φαυλά ἐστιν, ὅτι παντὸς ὕδα-

τος πηγνυμένου τὸ λεπτότατον διαπνεῖται, καὶ κουφότατον ἐξατμίζει. σημεῖον δὲ ὅτι ἔλαττον γίνεται ἢ πρότερον ὅταν ταχὺ παγῇ. ἐπεληλυθότος οὖν τοῦ ὑγιεινοτάτου, ἀνάγκη τὸ καταλειπόμενον χεῖρον εἶναι. *Hoc ubi legimus, placuit honorem doctiſſimo uiro habere Ariſtoteli. Atque ita poſteà ego bellum & odium niui indixi: alij inducias cum ea uariè factitabant.*

Quòd pudor ſanguinem ad extra diffundit, timor uerò contrahit. Cap. vi.

IN *problematis Ariſtotelis philoſophi, ita ſcriptũ eſt:* Διατί οἱ μὲν αἰσχυνόμενοι ἐρυθριῶσιν, οἱ δὲ φοβούμενοι, ὠχριῶσι, παραπλησίων τῶν παθῶν ὄντων, ὅτι τῶν μὲν αἰσχυνομένων διαχεῖται τὸ αἷμα ἐκ τῆς καρδίας εἰς ἅπαντα τὰ μέρη τοῦ σώματος, ὥστε ἐπιπολάζειν: τοῖς δὲ φοβηθεῖσι συντρέχει εἰς τὴν καρδίαν, ὥστ' ἐκλείπειν Macrob. ἐκ τῶν ἄλλων μερῶν, *Hoc ego Athenis cum Tau-* lib.7.c.11 *ro noſtro legiſſem, percontatusq; eſſem, quid de ratione iſta reddita ſentiret, Dixit quidem, inquit, probè & uerè quid accideret, diffuſo ſanguine, aut contracto: ſed cur ita fieret non dixit. Adhuc enim quæri poteſt, quam ob cauſam pudor ſanguinem diffundat, timor contrahat: cum ſit pudor ſpecies timoris, atq; ita definiatur: Pudor eſt timor* Pudor. *iuſtæ reprehenſionis. Ita enim philoſophi definiunt,* αἰσχύνη ἐστὶ φόβος δικαίου ψόγου.

Quid sit Obesum, nonnullaq; alia prisca uocabula. Cap. vij.

Iulius Paulus.

IN agro Vaticano Iulius Paulus poeta uir bonus, & rerum literarumq; ueterum impensè doctus, prædiolum tenue possidebat. Eò sæpe nos ad sese uocabat, & olusculis, pomisq; satis comiter copioseq; inuitabat. Atque ita molli quodam tempestatis autumnæ die, ego & Iulius Celsinus, cum ad eum cœnassemus, & apud mensam eius audissemus legi Næuij Alcestin, rediremusq; in urbem, sole iam ferè occiduo, figuras habitusq; uerborum nouè † aut insigniter dictorum in Neuiano illo carmine ruminabamur: & ut quæq; uox indidem animaduerti digna subuenerat, qua nos quoq; possumus uti, memoriæ mandabamus. Erant autem uerba, quæ tunc suppetebant, huiscemodi:

† at.

Corpore, inquit, pectoreq; undiq; obeso,
Ac mēte exsensa, tardigemulo senio oppressum.

Obesus.

Obesum hic notauimus propriè magis, quàm usitatè dictum pro exili, atq; gracilento, ἀκύρως, ἢ κατὰ ἀντίφρασιν, obesum pro pingui atq; uberi dicit. Itē notauimus, quòd Obliteram gentem pro obliterata dixit. Item quòd hostes, qui fœdera frangerent, Fœdifragos, non Fœderifragos dicit. Item quòd rubentem auroram, Pudoricolorem appellauit, & Memnonem Nocticolorem. Item quòd forte dubitanter, & ab eo quod est Sileo, Silenta loca dixit, ut Puluerulenta, & Pestilenta: & Carendum tui est, & pro te: quodq; magno Impete pro Impetu: Item

Obliterus. Fœdifragos. Pudoricolor. Nocticolor. Silenta. Pestiléta.

quòd Forteſcere poſuit pro fortem fieri, quodq́; dolentiam pro dolore, & Auens pro libens. Item curis Intollerantibus pro intollerandis: quodq́; Manciolis, inquit, tene illis, pro manibus; & quieſcam Siliceo, Item fiere, inquit, impendiò infit, id eſt, impenſe fieri incipit: quodq́; Accipitret poſuit pro iaceret. His non inter uiam uerborum Neuianorum annotat iunculis oblectabamus. Cætera enim, quæ uidebantur nimium poetica, exploſæ orationis uſu alieniora prætermiſimus ueluti fuit, quo de Neſtore ait, Triſeclíſenex, & Dulcioriloquus, Item quòd tumidis magniſque fluctibus inquit, multigrumis, & flumina gelu concreta, tegmine eſſe Onychino dixit: & quæ multiplicia ludens compoſuit, quale illud eſt, quod Vituperones ſuos ſubducti ſupercilij carptores appellauit.

Carendū ſui. Impete. Forteſcere. Dolentia. Auens. Mançiolę. Fiere. Accipitret. Triſeclíſenex. Dulcioriloquus. Multigrumis. Vituperones.

Quæſtio an arena, cœlum, triticum pluralia inueniātur: atque inibi de quadrigis, inimicitijs, nonnullis prȩterea uocabulis, an ſingulari numero comperiantur. Cap. viij.

ADoleſcentulus Romæ priuſquàm Athenas concederē, quandò erat a magiſtris auditionibuſq́; obeundis otium, ad Frontonem Cornelium uiſendi gratia pergebam: ſermonibuſque eius puriſſimis, bonarumque doctrinarum plenis fruebar. Nec *unquam factum eſt, quoties eum uidimus, loquentemque audiuimus, quin rediremus ferè cultiores doctioreſq́; Veluti fuit illa quodam die ſermocinatio illius, leui quidem de re, ſed a Latinę tamen linguæ ſtudio non abhorrens. Nam cum quiſpiam*

Frontonis laus

familiaris eius, benè eruditus homo, & tum poeta illustris, liberatum se esse aquæ intercutis morbo diceret, quod arenis calentibus esset usus: tum illudens Fronto, Morbo quidem, inquit, cares, sed uerbi uitio non cares. Caius enim Cæsar ille perpetuus Dictat. *Cn. Pompeij socer, a quo familia & appellatio Cæsarum deinceps propagata est, uir ingenij præcellentis, sermonis præter alios suæ ætatis castissimi, in libris quos ad* Marcum Ciceronem *de analogia conscripsit; Arenas uitiose dici existimabat, quod Arena nunquam multitudinis numero appellanda sit: sicuti neque Cælum, neq;* Triticum. *Contra autem Quadrigas, etiamsi currus unus equorum quatuor iunctorum agmen unum sit, pluratiuo semper numero dicendas putat, sicut* Arma, *et Mœnia, & Comitia, & Inimicitias: ni † quid contra ea dicis poetarū pulcherrime, quo & te purges, & non esse id uitium demonstres. De Cælo (inquit ille) & Tritico non inficias eo, quin singulo semper numero dicenda sint: neq; de Armis, & Mœnijs, & Comitijs, quin figura multitudinis perpetua censeãtur. Videbimus autem post de Inimicitijs & Quadrigis ac fortasse an de Quadrigis ueterum auctoritati concessero. Inimicitiam tamen, sicut Inscitiam, & Impotentiam, & iniuriam, quę ratio est, quamobrem C. Cæsar uel dictam esse a ueteribus, uel dicendam a nobis non putat? quando Plautus linguæ Latinæ decus,* Deliciam *quoque* ἑνικῶς *dixerit, pro Delicijs?*

Mea, inquit uoluptas, mea delicia.

C. Cęsaris laus.

Arena. Quadrigæ.

†Vetus exemplar habet, Nūc quid, Alia nonnulla habent, Tu quid.

Delicia.

Inimicitiam autem Quintus Ennius in illo memora tissimo libro dixit: Inimicitia.

Eo, inquit, ingenio natus sum, Amicitiam
Atque inimicitiam in fronte promptam gero.

Sed enim arenas parum Latinè *dici quis (oro te) aut alius scripsit, aut dixit? Ac propterea peto, ut si C. Cæsaris liber præ manibus est, promi iubeas: ut quàm confidenter hoc dicat, æstimari a te possit. Tum prolato libro de analogia primo, uerba hæc ex eo pauca memoriæ mandaui. Nam cum suprà dixisset, neq; Cælum, Triticum'ue, neque Arenam multitudinis significationem pati: Num tu, inquit, harum rerum natura accidere arbitraris, quòd unã Terram, & plures Terras, & urbem, & Vrbes, & Imperium &* Imperia, *dicamus: neque Quadrigas in unam nominis figuram religere, neq; Arenam in multitudinis appellationem conuertere possimus? His deinde uerbis lectis sibi, Fronto ad illũ poetam Videtur'ne tibi, inquit, C. Cesarem de statu uerbi contra te satis apertè, satisq; constanter pronunciasse? Tum permotus authoritate libri poeta: Si a Cęsare, inquit, ius prouocandi foret, ego nunc ab hoc* Cæsaris libro *prouocassem. Sed quoniam ipse rationem sententiæ suæ reddere superſedit: nos te nunc rogamus, ut dicas, quam esse causam uitij putes, & in Quadriga dicenda, & in* Are*na. Tum Fronto ita respondit: Quadrigæ semper etsi multijugæ non sunt, multitudinis tamen tenentur numero: quoniam quatuor simul equi iuncti, Quadrigæ quasi quadrijugę uocantur. Neque debet*

bet

bet prorſus appellatio equorum plurium includi in ſingularis numeri unitatem. Eandem quoque de are na rationem habendam, ſed in ſpecie diſpari. Nam cum Arena ſingulari numero dicta multitudinem tamen & copiam ſignificet minimarum, ex quibus conſtat, partium: indoctè et inſcitè Arenæ *dici uiden tur: tanquam id uocabulum indigeat numeri ampli tudine, cum ei ſingulariter dici ingenita ſit naturalis ſui multitudo. Sed hæc ego, inquit, dixi, non ut huius ſententiæ, legisq; fundus ſubſcriptorque fierē: ſed ut ne Cæſaris, uiri docti, opinionē* ἀπαραμύθιτον *deſtituerem.*

Cœlum. *Nam cum Cœlū ſemper* ἑνικῶς *dicatur, Mare & Terra non ſemper, & Puluis, & Ventus, & Fumus non ſemper, cur Inducias, & Ce rimonias ſcriptores ueteres nonunquam ſingulari numero appellauerunt:* Ferias, *et Nundinas, & Inferias, & Exequias nunquàm? Cur* Mel *et* uinum, *atque id genus cætera, numerum multitudinis capiunt,*

Lac. Lac *non capiat? Quæri, inquam, iſta omnia, & enucleari, & excludi ab hominibus negotioſis in ciuitate tam occupata non queunt: quin his quoq; ipſis, quæ iam dixi, demoratos uos eſſe uideo, alicui (opinor) negotio deſtinatos.* Ite *ergo nunc, & quan do fortè erit otium, quærite an* Quadrigam, *& are nas dixerit è cohorte illa duntaxat antiquiore uel oratorum aliquis, uel poetarum, id eſt, claſſicus, aſ*

Claſſicus ſcriptor. *ſiduusq; aliquis ſcriptor, non proletarius. Hæc quidem Fronto requirere nos iuſſit uocabula: non ea re (opinor) quòd ſcripta eſſe in ullis ueterum libris exiſtimaret, ſed ut nobis ſtudium lectitandi, in quærendis*

rendis

rendis rarioribus uerbis, exerceret. Quod unum ergo rarissimum uidebatur, inuenimus: Quadrigam numero singulari dictam, in libro satyrarum Marci Varronis, *cui inscriptus est* Exdemetricus. *Arenas autem* πλυθυντικῶς *dictas minore studio quærimus, quia præter C. Cæsarem (quod equidem meminerim) nemo hoc doctorum hominum dedit.*

Antonij Iuliani in conuiuio ad quodam Græcos, lepidissima responsio. Cap. ix.

ADolescens è terra Asia, de equestri loco, lætæ indolis, moribusq; & fortuna bene ornatus, & ad rem musicam facili ingenio ac libenti, cœnam dabat amicis ac magistris, in rusculo, celebrandæ lucis annuæ, quam sibi principem uitæ habuerat. Venerat tum nobiscum ad eam cœnam Antonius Iulianus rhetor, docendis publicè iuuenibus magister, Hispano ore, florentisq; homo facundiæ, & rerum literarumq; ueterum peritus. Is, *ubi eduliis finis & poculis,* † *mox sermonibusq; tempus fuit: desiderauit exhiberi, quos habere eum adolescentem sciebat, scitissimos utriusq; sexus, qui canerent uoce, & qui psallerent. Ac posteà quàm introducti pueri puellæque sunt, iucundum in modum* ἀνακρεόντεια *pleraque, & sapphica, & poetarum quoque recentium* ἐλεγεῖα *quædam* ἐρωτικὰ *cecinerunt. Oblectati aũt sumus præter multa alia uersiculis lepidissimis* Anacreontis *senis, quos equidem scripsi, ut intereà labor hic uigiliarum, & inquies*

Antonius Iulianus.

†Moxque sermonibus.

suaui-

suauitate paulisper uocum atque modulorum acquiesceret.

Τὸν ἄργυρον τορεύσας
ἥφαιστέ μοι ποίησον.
Πανοπλίας μὲν οὐχὶ,
Τὶ γὰρ μάχαισι κἀμοί,
Ποτήριον δὲ κοῖλον
ὅσον δύνῃ βάθυνον.
Καὶ μὴ ποίει κατ᾽ αὐτοῦ
Μή τε ἄστρα, μήτ᾽ ἁμάξας.
Τί πλειάδων μέλλει μοι,
Τί δ᾽ ἀστέρος βοωτέω
Ποίησον ἀμπέλους μοι,
Καὶ βότρυας κατ᾽ αὐτὸ,
Καὶ χρυσέους πατοῦντας
ὁμοῦ καλῶς λυαίῳ,
ἔρωτα καὶ βάθυλλον.

Tum Græci plusculi, qui in eo conuiuio erant, homines amœni, & nostras quoque literas haud incuriosè docti, Iulianum rhetorem lacessere, insectariq; adorti sunt: tanquam prorsus Barbarum, & agrestem, qui ortus terra Hispania foret, clamatorque tantum & facundia rabida iurgiosaq; esset, eiusq; linguæ exercitationes doceret, quæ nullas uoluptates, nullamq; mulcedinem Veneris, atque Musæ haberet. Sepeq; eũ percontabãtur, quid de Anacreonte, cæterisq; id genus poetis sentiret: & ecquis nostrorum poetarum tam flue ntes carminum delicias fecisset: nisi Catullus, inquiunt, fortè pauca, & Caluus itidem pauca. Nam Næuius implicata, et Hortensiu

tensius inuenusta, & Cinna illepida, & Memmius dura: ac deinceps omnes rudia fecerunt atq; absona. Tum ille pro lingua patria, tanquam pro aris et focis, animo irritato indignabundus: Cedere equidem, inquit, uobis debui, ut in tali ἀσωτίᾳ artium nos uinceretis: & sicut in uoluptatibus cultus atque uictus, ita in cãtilenarum quoq; multis † anteiretis. Sed ne nos, id est, nomen Latinum, tanquam profestos quosdam, & insubidos ἀναφροδισίας condemnetis: permittite mihi quæso operire pallio caput, quod in quadam parum pudica oratione Socratem fecisse aiunt. Et audite ac discite, nostros quoq; antiquiores ante eos, quos nominastis, poetas amasios ac nereos fuisse. Tum resupinus capite conuelato, uoce admodum quàm suaui, uersus cecinit Valerij Aeditui ueteris poetæ, item Portij Licinij, & Quinti Catulli: quibus mundius, uenustius, limatius, pressius, Græcum Latinum'ue nihil quicquàm reperiri puto.

† In antiquo libro scriptum erat, multis par. Vnde suspicor scriptum fuisse, multis parasangis.

Valerius Aedituus.
Portius Licinius.
Q. Catullus.

Versus Aeditui:

Dicere cum conor curam tibi Pamphila cordis,
Quid mi abs te quæram, uerba labris abeunt.
Per pectus miserum manat subitò mihi sudor.
Si tacitus, subidus, duplo ideo pereo.

Atq; item alios uersus eiusdem addidit, non hercle minus dulces, quàm priores:

Quid faculã præfers Phileros, qua nil opus nobis
Ibimus, hic lucet pectore flamma satis.
Istam non potis est uis sæua extinguere uenti,
Aut imber cœlo candidus præcipitans.

At

At cōtra hunc ignē Veneris, si non Venus ipsa,
Nulla est quæ possit uis alia opprimere.

Item dixit uersus Porcij Licinij hosce:

Custodes ouium uidere propaginis agnum,
Quæritis ignē? ite huc: quæritis: ignis homo ē.
Si digito attigero, incendam syluam simul omnē.
Omne pecus flamma est omnia quæ uideo.

Q. Catulli uersus illi fuerunt:

Aufugit mi animus, credo (ut solet) ad Theotimū
Deuenit: sic est, perfugium illud habet.
Quid, si non interdixem, ne illuc fugitiuum
Mitteret ad se intrò: sed magis eijceret?
Ibimus quæsitum, uerum'ne ipsi teneamur
Formido. quid ago? da Venus consilium.

Verba hæc, præter propter, in usu uulgi prodita, etiam Ennij fuisse. Cap. x.

In scimpodio Græcinsi. *MEmini me quondam, & Celsinum Iulianū Numidam, ad Frontonem Cornelium, pedes tunc grauiter ægrum ire uisere: atque ibi qui introducti sumus, offendimus eum cubantem in scimpodio Græciensi, circum undique sedentibus multis, doctrina, aut genere, aut fortuna nobilibus uiris. Assistebant fabri ædium complures, balneis nouis moliendis adhibiti: ostendebantq́; depictas in membranulis* †uerbis. *uarias species balnearum. Ex quibus cum elegisset unam formam speciemq́; † ueris, interrogauit, quantus esset pecuniæ comspectus, ad id totum opus* Præter propter. *absoluendum. Cumq́; architectus, dixisset, necessaria uideri esse HS. ferme trecenta, unus ex amicis*

Fron

Frontonis Et præter propter, inquit, alia quinquaginta. Tum Fronto dilatis sermonibus, quos habere de balnearum sumptu instituerat, aspiciens ad eum amicum, qui dixerat, Quinquaginta esse alia præter propter: atq; ille amicus, Non meum, inquit, hoc uerbum est, sed multorum hominum, quos loquentes id audias. Quid autem id uerbum significet, non ex me, sed ex grammatico quærendum est: ac simul digito demonstrat grammaticum haud incelebri nomine, Romæ docentem, sedentem. Tum grammaticus, usitati peruulgatique uerbi obscuritate motus: Quærimus, inquit, quod honore quæstionis minimè dignum est. Nam nescio quid hoc prænimis plebeium est. & inopisicum sermonibus quàm notius. At enim Fronto, iam uoce atque uultu intẽtiore: Ita'ne, *inquit, magister dehonestum tibi, deculpatumq; hoc uerbum uidetur: quo & M. Cato, & M.* Varro, *& pleraq; ætas superior, ut necessario, &* Latino, *usi sunt?* Atq; *ibi Iulius Celsinus admonuit, in tragœdia quoq; Q. Ennij, quæ Iphigenia inscripta est, idipsum de quo quærebatur, scriptum esse, & a grammaticis contaminari magis solitum, quàm enarrari. Quocirca statim proferri Iphigeniam Q. Ennij iubet,* In *eius tragœdiæ choro inscriptos esse hos uersus legimus:*

Otio qui nescit uti, plus negotij habet,
Quàm cum est negotium in negotio.
Nam cui quod agat, institutũ est, nullo negotio
Id *agit: studet ibi, mentẽ atq; animũ delectat suũ.*
Otioso initio animus nescit, quid uelit.

Hoc idē est, neq; domi nunc uos, nec militię sumus.
Imus huc, hinc illuc: cū illuc uētū est, ire illinc lubet
Incertè errat animus, præter propter uitā uiuitur.

Hoc ubi lectum est: tum deinde Fronto *ad Grammaticum iam labantē: Audistı'ne, inquit, magister optime, Ennium tuum dixisse Præter propter: & cum sententia quidem tali, quali seuerissimæ philosophorum esse obiurgationes solent? Petimus igitur dicas (quoniā de Enniano iam uerbo quæritur) qui sit notus huiusce uersus sensus:*

Incertè errat animus, præter propter uitam uiuitur. Et *Grammaticus sudans multum, ac rubens multum, cum id plerique prolixius riderent, exurgit: & abiens: Tibi, inquit,* Fronto *posteà uni dicam, ne inscitiores audiant ac discant. Atque ita omnes, relicta ibi quæstione uerbi, consurreximus.*

Ponit uersus Platonis amatorios, quos admodum iuuenis lusit, dum tragœdijs contendit. Cap. XI.

Macrob. lib. 2. ca. 2

Celebrantur duo isti Græci uersiculi, multorūq; doctorum hominum memoria dignantur, quòd sint lepidissimi, & uenustissimæ breuitatis. Neq; adeò pauci sunt ueteres scriptores, qui eos Platonis esse philosophi affirmant: quibus ille adolescens luserit, cum tragœdijs quoq; eodem tempore faciendis præluderet.

Τὴν ψυχὴν ἀγάθωνα φιλῶν ἐπὶ χείλεσιν ἔσχον,
ἦλθε γὰρ ἡ τλήμων, ὡς διαβησομένη.

Amicus meus οὐκ ἄμουσος *adolescens, in plureis uersiculos licentius liberiusq; uertit: qui quoniam*

mibi

mihi quidem uisi sunt non esse memoratu indigni, subdidi:

Dum semihulco suauio
Meum puellum suauior,
Dulcemque florem spiritus
Duco ex aperto tramite,
Anima tunc ægra & saucia
Cucurrit ad labias mihi,
Orisq; rictu peruium
Et labra pueri mollia
Rimata itineri transitus
Vt transiliret nititur.
Tum si moræ quid pluscula
Fuisset in coitu osculi,
Amoris igni percita
Transisset, & me liqueret:
Et mira prorsum res foret,
Vt ad me fierem mortuus,
Ad puerum ut intus uiuerem.

Disertatio Herodis Attici, super ui & natura doloris: suæq; opinionis affirmatio per exemplum indocti rustici, qui cum rubis fructiferas arbores præcidit. Cap. xij.

Herodem Atticum, consularem uirum, Athenis differentem audiui Græca oratione: in qua ferè omneis memoriæ nostræ uniuersos grauitate atque copia, & elegãtia uocum longè præstitit. Differuit autem contra ἀπάθειαν *Stoicorum, lacessitus a quodam Stoico, tanquam minus sapienter, & parum*

uiriliter dolorem ferret, ex morte pueri, quem ama uerat. In ea disertatione (quantulum memini) huiuscemodi sensus est, quòd nullus usquam homo, qui secundum naturam sentiret, & saperet, affectionibus istis animi, quas πάθη appellabat, ægritudinis, cupiditatis, timoris, iræ, uoluptatis, carere & uacare totis posset, & omnino non dolere. Atq; si posset, etiam obniti, ut totis careret, non ex re id esse melius: quoniam langueret animus, & torperet affectionum quarundam adminiculis, ut necessario plurimum imperio priuatus. Dicebat enim sensus istos motusq; animi, qui cùm immoderatiores sunt, uitia fiunt, innexos implicatosq; esse uigoribus quibusdã mentium & alacritatibus. Ac propterea, si omnino omneis eos imperitius conuellamus, periculum esse, ne eis adhærentes, bonas quoq; & utiles animi indoles amittamus. Moderandos esse igitur, & scitè considerateque purgandos censebat: ut ea tantum, quæ aliena sunt, contraq; naturam uiderentur, & cum pernicie agnata sunt, detrahantur: ne profectò id accidat, quod cuipiam Thracio insipienti & rudi in agro quem emerat, procurando, uenisse usu fabula est: Homo Thracius, inquit, ex ultima Barbaria, ruris colendi insolens, cum in terras cultiores humanioris uitæ cupidine commigrasset: fundum mercatus est, olea atq; uite consitum: qui, quia nihil admodum super uite aut arbore colenda sciret, uidet fortè uicinum, rubos altè obortos excidentem, fraxinos ad summum propè uerticem deputantem, soboles uitium è radicibus caudicum super

Rustici imprudentia.

terram

terram fusas reuellentem, stolones in pomis aut in oleis proceros atq; decerptos amputantem. Acceditq; propè, & cur tantam ligni atq; frondium cædem faceret, percontatus est. Et uicinus ita respondit: Vt ager, inquit, mundus purusq; fiat, eiusq; arbor atq; uitis fœcundior. Discedit ille a uicino, gratias agens & lætus: tanquam adeptus rei rusticæ disciplinam. Tum falcem ibi ac securim capit, atque ibi homo miser imperitus uites suas sibi omnes, & oleas detruncat: comasq; arborum lætissimas, uberrimosq; uitium palmites decidit: & fruteta atque uirgulta simul omnia, pomis frugibusq; gignẽdis felicia, cum sentibus & rubis purificandi agri gratia conuellit, mala mercede doctus audaciã, fiduciamq; peccandi imitatione falsa eruditus. Sic, inquit, isti apathiæ sectatores, qui uideri se esse tranquillos, & intrepidos, & immobiles uolunt, dũ nihil cupiunt, nihil dolent, nihil irascuntur, nihil gaudent: omnibus uehementioribus animi officijs amputatis, in corpore ignauæ, & quasi eneruatæ uitæ consenescunt.

Apathiæ sectatores.

Quos Pumiliones dicimus, Græcè νάνυς appellari. Cap. xiij.

STabant fortè unà in uestibulo palatij fabulantes Fronto Cornelius, & Festus Posthumius, & Apollinaris Sulpitius. Atque ego ibi assistens cum quibusdam alijs, sermones eorum quos de literarum discipinis habebant, curiosius captaban. Tum Fronto Appollinari: Fac me, inquit, oro magister, ut sim

certus, an rectè superséderim nanos dicere, parua nimis statura homines: maluerimq́; eos pumiliones appellare: quoniam hoc scriptum esse in libris ueterum memineram. Nanos autem sordidum esse uerbum, & barbarum credebam. Est quidem inquit hoc Apollinaris in consuetudine imperiti uulgi frequens, sed barbarũ non est: censeturq́; linguæ Græcæ origine: νάνους *enim* Greci *uocauerunt, breui, atq; humili corpore homines, paulum suprà terram extantes. Idq́; ita dixerunt, adhibita quadam ratione etymologiæ, cum sententia uocabuli competente. Et si memoria, inquit, mihi non labat, scriptum hoc est in comœdia Aristophanis, cui nomẽ est* ὁλκάς. *Fuisse autem uerbum hoc a te ciuitate donatum, aut in Latinam coloniam deductum, si tu eo uti dignatus fores. Essetq́; id impẽdio probabilius, quàm quæ a Laberio ignobilia nimis, & sordentia in usum linguæ Latinæ intromissa sunt. Tũ* Festus *Posthumius grammatico cuipiam* Latino *Frontonis familiari: Docuit, inquit, nos* Apollinaris Nanos *uerbum* Græcum *esse, tu nos doce in quo de mulis aut equuleis humilioribus uulgò dicitur, an'ne* Latinum *sit, & apud quem scriptum reperiatur. Atq; ille grammaticus, homo sanè perquam in noscendis ueteribus scriptis exercitus: Si piaculum, inquit, non committitur, præsente Apollinare, quid de uoce illa Græca Latina'ue sentiam dicere, audeo tibi Feste quærenti respondere, esse hoc uerbum Latinum, scriptumq́; inueniri in poematis Heluij Cinnæ, nõ ignobilis, neque indocti poetæ. Versusq́ue eius*

Pumiliones. Nani.

ipsos

ipsos dixit: quos, quoniam memoriæ mihi fortè aderant, adscripsi:

At nunc me genij nana per salicta
Bigis rheda rapit citata nanis.

Contemporaneos fuisse Cæsari & Ciceroni M. Varronem & P. Nigidium, ętatis suæ doctissimos Romanos: & quòd Nigidij commentationes propter earum obscuritatem, subtilitatemque, in uulgus non exeunt. Cap. xiiij.

A*Etas* M. Ciceronis, *&* C. *Cæsaris præstanti facundia uiros paucos habuit: doctrinarum autem multiformium, uariarumq; artium quibus humanitas erudita est, culmina habuit* M. *Varronem, & P. Nigidium. Sed Varronis quidem monumenta rerum ac disciplinarum, quæ per literas condidit, in propatulo, frequentiq; usu feruntur: Nigidianæ aũt commentationes non proinde in uulgus exeunt: & obscuritas subtilitasq; earum, tanquam parum utilis derelicta est. Sicuti sunt quæ paulò antè legimus in commentarijs eius, quos grammaticos inscripsit: ex quibus quædam ad demonstrandum scripturæ genus exempli gratia sumpsi.* Nam *cum de natura atque ordine literarum dissereret, quas grammatici uocales appellant, uerba hæc scripsit: quæ reliquimus inenarrata, ad exercendam legentium intentionem:* A *&* O*, semper principes sunt: L, & V semper subditæ: E, & subit & præit. In Euripo præit: subit in Aemilio. Si quis putat præire* V, *in his uerbis, Valerius, Vennonias, Volusius: aut I, in his* Iampridem, *Iecur, Iocum, Iu-* Nodi insoluti ex literis Nigidianis.

cundum, errabit: quod hæ literæ cum præunt, ne uocales quidem sunt. Item *ex eodem libro uerba hæc sunt:* Inter *literam N, & G, est alia uis, ut in nomine Anguis, & Angaria, & Ancoræ, &* Increpat, *&* Incurrit, *&* Ingenuus. In *omnibus enim his non uerum N, sed adulterinum ponitur. Nam N, non esse, lingua indicio est. Nam si ea litera esset, lingua palatum tangeret. Alio deinde in loco est scriptũ:* Græcos *non tantæ inscitiæ arcesso, qui Ou ex U, et Y scripserunt, quantæ qui ei ex E, et I. illud enim inopia fecerũt, hoc nulla re subacti.*

A. GEL-

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER VIGESIMVS.

Disceptatio Sex. Cæcilij iurecõsulti, et Phauorini philosophi, de legibus duodecim tabularum. Cap. j.

EXTVS *Cæcilius in disciplina iuris, atque legibus populi Romani noscendis interpretãdisq; scientiã, usu, autoritateq; illustri fuit. Ad eum fortè in area Palatina, cum salutationẽ Cæsaris opperiremur, philosophus Phauorinus accessit, collocutusque est nobis, multisque alijs præsentibus. In illis tunc eorum sermonibus orta mentio est legum decemuiralium, quas Decemuiri eius rei gratia a populo creati composuerunt, inque duodecim tabulas conscripserunt.* Eas leges *cum Sextus Cæcilius inquisitis exploratisque multarum urbium legibus, eleganti atque absoluta breuitate uerborum scriptas diceret: Sit inquit hoc Phauorinus in pleraque earum legum parte, ita uti dicis.* Non *enim minus cupidè tabulas istas duodecim legi, quàm illos decem libros* **xij. tabularũ leges**

Platonis de legibus. Sed quædam istic animaduertuntur aut obscurissima, aut leuia: contrà dura nimis & remissa, aut nequaquam, ita ut scriptum est, consistentia. Obscuritates (inquit Sextus Cæcilius) non assignemus culpæ scribentium: sed inscitiæ non assequentium, quanquàm ij quoque ipsi, qui quæ scripta sunt, minus percipiunt, culpa uacant. Nam longa ætas uerba atque mores ueteres obliterauit, quibus uerbis moribusq; sententia legum comprehensa est. Trecentesimo nanq; anno post Romam conditam, tabulæ compositæ scriptæq; sunt. A quo tempore, ad hunc diẽ, anni esse non longè minus septingenti uidentur. Durè autem scriptum esse in istis legibus, quid existimari potest? nisi duram esse legem putas, quæ iudicem arbitrum'ue iure datum, qui ob rem dicendam pecuniam accepisse conuictus est, capite punit: aut quæ furem manifestum ei, cui furtum factum est, in seruitutem tradit: nocturnum autẽ furem ius occidendi tribuit. Dic enim, quæso, dic uir sapientiæ studiosissime: an tu aut iudicis illius perfidiam, contra omnia iura diuina atq; humana iusiurandum suum pecunia uendentis, aut furis manifesti intollerandam audaciam, aut nocturni grassatoris insidiosam uiolentiam, non dignam esse capitis pœna existimes? Noli *(inquit* Phauorinus*) ex me quærere, quid ego existimem, Scis enim solitum esse me pro disciplina sectæ, quam colo, inquirere potius, quàm decernere. Sed non leuis æstimator, neq; aspernabilis est Populus Romanus, cui delicta quidem isthæc uindicanda, pœnæ tamen huiusmodi nimis*

mis

mis duræ esse uisæ sunt. Passus est enim leges istas de tam immodico supplicio situ atq; senio emori. Sicut illud quoque non humaniter scriptum improbauit, quòd si homo in ius uocatus, morbo aut ætate æger ad ingrediendum inualidius est, arcera non sternitur, sed ipse aufertur, & iumento imponitur, atq; ex domo sua ad Prætorem in comitium noua funeris facie effertur. Quam enim ob causam morbo affectus, & ad respondendum pro sese non idoneus, iumēto adhęrens in ius aduersario deportatur? Quòd uerò dixi, uideri quædam esse impendio molliora: non'ne tibi quoq; uidetur esse dilutum, quod ita de iniuria punienda scriptum est? Si iniuria alteri faxit, uiginti quinque æris pœnæ sunto. Quis enim erit tam inops, quem ab iniuria faciēda uigintiquinque asses deterreant? Itaq; cum eam legē Q. quoq; Labeo uester in libris, quos ad duodecim tabulas conscripsit, nō probaret, inquit: Lucius *Neratius fuit egregiè homo improbus, atque immani uecordia. Is pro delectamento habebat, os hominis liberi manus suæ palma uerberare. Eū seruus sequebatur crumenam plenam assium portitans: & quemcunque depalmauerat, numerari statim, secundum duodecim tabulas quinq; & uiginti asses iubebat.* Propterea, *inquit,* Prætores *posteà hanc abolescere, & relinqui censuerunt: iniurijsq; æstimandis recuperatores se daturos, edixerunt.* Nonnulla *autem in istis legibus nec consistere quidem (sicuti dixi) uisa sunt. Velut illa lex talionis, cuius uerba (nisi memoria me fallit) hęc sunt:* Si *membrū rupit meum, è pacto*

Arcera.

Neratii petulantia.

talio

talio esto. Præter enim ulciscendi acerbitatem, ne procedere quoque executio iusta talionis potest. Nam cui membrũ ab alio ruptum est, si ipsi itidem rumpere per talionem uelit: quæro an efficere possit, rumpendi pariter membri æquilibrium. In *qua re primũ ea difficultas est inexplicabilis. Quid si membrum, inquit, alter imprudens ruperit? Quod enim per imprudentiam factum est, retaliari per imprudentiam debet. Ictus quippe fortuitus & consultus, non cadunt sub eiusdem talionis similitudinem. Quonam igitur modo imprudẽtem poterit imitari, qui in exequenda talione non licentiæ ius habet, sed imprudentiæ? Sed & si prudens ruperit, nequaquam patietur, aut altius se lædi, aut latius: quod cuiusmodi libra, atq; mensura caueri possit, non reperio. Quin etiam si quid plus erit, aliter'ue commissum, res fiet ridiculæ atrocitatis: ut contraria actio mutuæ talionis oriatur, & adolescat infinita quædã reciprocatio talionum. Nam de immanitate illa secandi, partiendiq; humani corporis, si unus ob pecuniam debitã adiudicatus, addictusq; sit pluribus, non libet meminisse, & piget dicere. Quid enim uideri potest efferatius, quid ab hominis ingenio diuersius: quàm quòd membra, & artus inopis debitoris breuissimo laniatu distrahantur: sicut nunc bona uenum distrahuntur? tum Sex. Cæcilius amplexus utraque manu Phauorinum: Tu es, inquit, unus profectò in nostra memoria, non Graiæ modò, sed & Romanæ rei peritissimus, Quis enim philosophorum disciplinæ suæ leges tam scitè atque doctè*

callet,

callet, quàm leges tu nostras decemuirales percalluisti? Sed quæso te, cum tamen digrediare paulisper è curriculis istis disputationum uestrarum Academicis, omissoque studio quicquid lubitum est arguendi, tuendique, consideres grauius, cuiusmodi sint ea, quæ reprehendisti. Nec ideo contemnas legum istarum antiquitates, quòd plerisque ipsis iam Populus Romanus desiuerit. Non enim profectò ignoras legum opportunitates, & medelas pro temporum moribus, & pro rerum publicarum generibus, ac pro utilitatum præsentium rationibus, quoque uitiorum quibus medendum est feruoribus mutari atque flecti: neque uno statu consistere, quin ut facies cœli & maris, ita rerum atque fortunæ tempestatibus uarietur. Quid salubrius uisum est rogatione illa Stolonis de iugerum numero præfinito? quid utilius plebiscito Voconio, de coercendis mulierum hæreditatibus? Quid tam necessarium existimatum est propulsandæ ciuium luxuriæ, quàm lex Licinia, Fannia, aliæque item leges sumptauriæ? Omnia tamen hæc obliterata, & operta sunt ciuitatis opulentia, quasi quibusdam fluctibus exæstuantis. Sed cur tibi esse uisa est inhumana, omnium mea quidem sententia humanissima, quæ iumentum dari iubet ægro, aut seni in ius uocato? Verba sunt hæc de lege: Si in ius † uocat, si morbus, æuitas'ue uitium esset, qui in ius uocabit, iumentum dato: si uolet, arceram ne sternito. An tu fortè morbū appellari hic putas, ægrotationem grauem cum febri rapida, & quercera?

† Vocato morbus Acuitas

Iumen-

Iumentúq; dici pecus aliquod unicum tergo uehens. Ac propterea minus fuisse humanũ existimas, ægrotum domi suæ cubantem, iumento impositum in ius rapi? Hoc mi Phauorine nequaquam ita est. Nam morbus in lege ista non febriculosus, neque nimium grauis: sed uitium aliquod imbecillitatis atque inualentiæ demonstratur, non periculum uitæ ostenditur. Cætero qui morbum uehementiorem uim grauiter nocendi habentem, legum istarum scriptores alio in loco non per se morbum, sed morbũ sonticum appellant. Iumentum quoque non id solum significat, quod nunc dicitur: sed uectabulum etiam, quod adiunctis pecoribus trahebatur. Veteres enim nostri iumentum a iungendo dixerunt. Arcera autem uocabatur plostrum tectum undique, & munitum: quasi arca quædam magna uestimentis instrata, qua nimis ęgri, aut senes portari cubantes solebant. Quænam ibi igitur acerbitas esse uisa est, quòd in ius uocato pauperrimo homini, uel inopi, qui aut pedibus fortè ægris esset, aut quo alio casu ingredi non quiret, plostrum esse dandum censuerunt: neque insterni tamen delicatè arceram iusserunt: quoniam satis esset inualido huiusmodi uectaculum. Atque id fecerunt, ne causatio ista ægri corporis perpetuam uacationem daret fidem detrectantibus, iurisq; actiones declinantibus. Sed enim ipsum uide, quod iniurias factas quinque & uiginti assibus sanxerunt: non omnino omnes mi Phauorine iniurias ęre isto pauco diluerunt, tametsi hęc ipsa paucitas assium, graue pondus æris fuit. Nam librarijs assibus in ea tempestate

Morbus.

Morbus sonticus.

Iumentũ.

Vectabulum.

Arcera.

pestate populus usus est. Sed iniurias atrociores, ut De osse fracto, non liberis modò, uerumetiam seruis factas impensiore damno uindicauerunt. Quibusdã autem iniurijs talionem quoq; apposuerunt. Quam quidem tu talionem, uir optime, iniquius paulò insectatus es: ac ne consistere quidem dixisti, lepida quadam solertia uerborum: quoniam talioni par nõ sit talio: neque rumpi membrum facilè possit, ad alterius rupturæ (ut ais tu) æquilibrium. Verum est, mi Phauorine, talionem rarissimam fieri difficillimè. Sed Decemuiri minuere, atque extinguere uolentes huiuscemodi uiolentiam pulsandi atq; lædendi talione, eo quoque metu coercendos esse homines putauerunt. Neque eius, qui membrum alteri rupisset, & pacisci tamen de talione redimenda nollet, tantam esse habendam rationem arbitrati sunt, ut an prudens, imprudens'ue rupisset, spectandum putarent: aut talionem in eo uel ad amussim æquipararent, uel in librili perpenderent: sed potius eundem animum, eundemq; impetum in eadem parte corporis rumpendi, non eundem quoque casum exigi uoluerunt: quoniam modus uoluntatis præstari posset, casus ictus non posset. Quòd si ita est, ut dico, & ut ipse æquitatis habitus demonstrat, taliones illæ tuæ reciprocæ, argutiores profectò, quàm ueriores fuerunt. Sed quoniam acerbum quoque esse hoc genus pœnæ putas, quæ (obsecro te) ista acerbitas est: si idem fiat in te, quod tute in alio feceris? Præsertim cum habeas facultatem paciscendi, & non necesse sit pati talionem, nisi eam tu elegeris. Quod edictum au-

Taliones reciprocæ.

tem

tem prętorium de æstimandis iniurijs probabilius esse his potest? Nolo hoc ignores, hanc quoque ipsam talionem ad æstimationem iudicis redigi necessariò solitam. Nam si reus qui depacisci noluerat, iudici talionem imperanti non parebat: æstimata lite iudex hominem pecuniæ damnabat: atque ita si reo & pactio grauis, & acerba talio uisa fuerat seueritas legis ad pecuniæ multam redibat. Restat, ut ei, quod de sectione partitioneque corporis immanissimum esse tibi uisum est, respondeam: Omnibus quidem uirtutum generibus exercendis colendisque, Populus Romanus è parua origine ad tantæ amplitudinis istar emicuit: sed omnium maximè atque præcipuè fidem coluit, sanctamque habuit tam priuatim, quàm publicè. Sic Consules clarissimos uiros hostibus, confirmandæ fidei publicæ causa, dedit: sic clientem in fidem acceptum chariorem haberi, quàm propinquos, tuendumque esse contra cognatos censuit: neque prius ullum facinus æstimatum est, quàm † si cui probaretur clientem derisui habuisse. Hanc autem fidem maiores nostri non modò in officiorum uicibus, sed in negotiorum quoque contractibus sanxerunt: maximeque in pecuniæ mutuaticæ usu, atque commercio. Adimi enim putauerunt subsidium hoc inopiæ temporariæ, quo communis hominū uita indiget: si perfidia debitorum, sine graui pœna, eluderet. Confessi igitur æris, ac debiti iudicatis triginta dies sunt dati, conquirendæ pecuniæ causa, quam dissoluerent: eosque dies Decemuiri iustos appellauerunt: uelut

† Si quis

Dies iusti.

uelut quoddam iustitium, id est, iuris inter eos quasi interstitionem quandam & cessationem: quibus diebus nihil cum his agi iure posset. Post deinde nisi dissoluerant, ad prætorem uocabantur: & ab eo, quibus erant iudicati addicebantur: neruo quoque aut compedibus uinciebantur. Sic enim sunt, opinor, uerba legis: Aeris *confessi, rebusque iure iudicatis, triginta dies iusti sunto. Post deinde manus iniectio esto, in ius ducito, ni iudicatum facit aut qui pseudo eo in iure uim dicit, secum ducito, uincito aut neruo, aut compedibus quindecim pondo, ne minore: aut si uolet, maiore uincito. Si uolet, suo uiuito: ni suo uiuit, qui eum uinctum habebit, libras farris in dies dato: si uolet plus, dato. Erat autem ius intereà paciscendi: ac nisi pacti forent, habebātur in uinculis dies sexaginta. Inter eos dies trinis nundinis continuis ad Prætorem in comitium producebātur, quantæq; pecuniæ iudicati essent, prædicabatur. Tertijs aūt nundinis capite pœnas dabant, aut trans* Tyberim *peregre uenū ibant. Sed eam capitis pœnā sanciendæ, sicuti dixi, fidei gratia, horrificam atrocitatis ostentu, nouisq; terroribus metuendam reddiderunt. Nam si plures forent, quibus reus esset iudicatus: secare si uellēt, atq; partiri corpus addicti sibi hominis permiserūt. Et qui lēuerba ipsa legis dicā, ne existimes inuidiā me istam fortè formidare: Tertijs, inquit nūdinis, parteis secanto: si plus minusue secuerunt, sine fraude esto. Nihil profectò immitius, nihil immanius: nisi*

(ut re ipsa apparet) eo consilio tanta immanitas pœnæ denunciata est, ne ad eam unquam perueniretur. Addici namque nũc, & uinciri multos uidemus, quia uinculorum pœnam deterrimi homines cõtemnunt. Dissectum esse antiquitus neminẽ equidẽ neq; legi, neque audiui: quoniam sæuitia ista pœnæ contemni non quita est. An putas Phauorine, si non illa etiam ex duodecim tabulis, de testimonijs falsis pœna aboleuisset: & si nunc quoq;, ut antea, qui falsum testimonium dixisse conuinctus esset, è saxo Tarpeio deijceretur, mentituros fuisse pro testimonio tã multos, quàm uidemus? Acerbitas plerunq; ulciscendi maleficij, bene atq; cautè uiuendi disciplina est. Historia de Metio Suffetio Albano, nobis quoq; non admodum numero istiusmodi libros lectitantibus, ignota non est: qui quoniam pactum, atq; cõdictum cum rege Populi Romani perfidè ruperat, binis quadrigis uinctus in diuersa nitentibus laceratus est. Nouum atq; asperum suppliciũ quis negat? Sed quid elegantissimus poeta dicat. uide:

Non quita est contemni lex hominem dissecandum.

Metij Suffetij historia.

-At tu dictis Albane maneres.

H*æc atque alia ubi* Sex. *Cæcilius, omnibus qui aderant, ipso quoq; Phauorino approbante, atque laudante, disseruit: nuntiatum est Cęsarem iam salutari: & separati sumus.*

Vocabulum Siticinũ in Marci Catonis oratione quid significet: & quã ob causam L. Accius poeta in pragmaticis sicinnistas nebuloso nomine esse dixerit. Cap. ij.

S*Iticines scriptum est in oratione Marci Catonis,* qu*æ*

quæ inſcribitur, Ne *imperium ſit ueteri, ubi nouus uenerit. Siticines, inquit, & liticines, & tubicines.* Siicines.
Sed *Cæſellius* Vindex *in commentarijs lectionum antiquarum, ſcire quidem ſe ait, liticines lituo cantare, & tubicines tuba, quid iſthuc autem ſit, quod ſiticines cantent, homo ingenuæ ueritatis ſcire ſeſe negat. Nos autem in Capitonis Attei Côiectaneis inuenimus Siticines appellatos: qui apud ſitos canere ſoliti eſſent, hoc eſt uita functos, & ſepultos.* Siti.
Eoq; habuiſſe proprium genus tubæ qua canerent, à cæterorum tubicinum proprietate differens: quos ſiciniſtas uulgus dicit. Qui rectius locuti ſunt, ſicinniſtas litera n, gemina dixerunt. Sicinium genus ueteris ſaltationis fuit. Saltabundi autem canebant, quæ nunc ſtantes canunt. Poſuit hoc uerbum Lucius Accius poeta in pragmaticis, appellariq; Sicinniſtas ait, nebuloſo nomine: credo propterea nebuloſo, quòd Sicinnium cur diceretur, ei obſcurũ eſſet. Sicinniſtę. Sicinniũ.

Artificium ſenicorum ſtudium, amoremq; inhoneſtum probroſumque eſſe: & ſuper ea re uerba Ariſtotelis philoſophi adſcripta. Cap. iij.

Comœdos quiſpiam, & tragœdos, & tibicines, diues adoleſcens Tauri philoſophi diſcipulus liberos homines in delicijs, atque in delectamentis habebat. Id *genus autem artifices* Græcè *appellantur* οἱ περὶ τὸν διόνυσον τεχνῖται. *Eum adoleſcentem Taurus a ſodalitatibus conuictuq; hominum ſcenicorum abducere uolens, miſit ei uerba ex Ariſtotelis libro exſcripta, qui* προβλήματα ἐγκύκλια *in*

scriptus est: Iussitq́; ut ea quotidie lectitaret: Διατί οἱ διονυσιακοὶ τεχνῖται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πονηροί εἰσιν, ὅτι ἥκιστα λόγου καὶ φιλοσοφίας κοινωνοῦσι, διὰ τὸ περὶ τὰς ἀναγκαίας τέχνας πολὺ μέρος τοῦ βίου εἶναι, καὶ ὅτι ἐν ἀκρασίαις τὸν πολὺν χρόνον εἰσίν, ὅτε δὲ ἐν ἀπορίαις· ἀμφότερα δὲ φαυλότητος παρασκευαστικά.

Exempla epistolarum Alexandri regis, & Aristotelis philosophi, ita uti sunt edita. Cap. iiij

Aristotelicæ artes duplices.

Commentationum suarum artiumq́;, quas discipulis tradebat Aristoteles philosophus regis Alexandri magister, duas species habuisse dicitur: Alia erant quæ nominabat ἐξοτερικά*: alia quæ appellabat* ἀκροαματικά. Ἐξωτερικὰ *dicebantur, quæ ad rhetoricas meditationes, facultatem argutiarum ciuiliumq́; rerũ notitiã conducebant.* Ἀκροαματικὰ *aũt uocabantur, in quibus philosophia remotior subtiliorq́; agitabatur: quæq́; ad naturæ contemplationes, disceptationesue dialecticas pertinebant. Huic disciplinæ, quam dixi* ἀκροαματικὴν, *tempus exercendæ dabat in* Licio *matutinum. Nec ad eam quenquam temerè admittebat, nisi quorum antè ingenium, & eruditionis elementa, atq; in discendo studium laboremq́; explorasset.* Illas *uerò* ἐξωτερικὰς *eodem in loco uesperi faciebat: easq́; uulgò iuuenibus sine delectu dabat, atq́; eum* δειλινὸν περίπατον *appellabat: illum alterum suprà* ἑωθινόν. *Vtroque enim tempore ambulans differebat.*

bat. Librosq; *suos earum rerum omnium commentarios seorsum diuisit, ut alij* ἐξωτερικοὶ *dicerentur, partim* ἀκροαματικοί. *Quos cum in uulgus ab eo editos rex Alexander cognouisset, atque ea tempestate armis exercituq; omnem propè Asiam teneret, regemq; ipsum Darium prælijs & uictorijs urgeret: in illis tamen tantis negotijs literas ad Aristotelem misit, nō eum rectè fecisse, quòd disciplinas* ἀκροαματικὰς, *quibus ab eo ipse eruditus foret, libris foras editis inuulgasset. Nam qua, inquit, alia re præstare cæteris poterimus: si ea, quæ ex te accepimus, omnium prorsus fient communia? Quippe ego doctrina anteire malim, quàm copijs, atque opulentijs.* Rescripsit ei *Aristoteles ad hāc sententiam:* ἀκροαματικοὺς *libros, quos editos quereris, & non perinde, ut arcana, absconditos, neque editos scito esse, neque non editos: quoniam ijs solis, qui nos audiunt, cognobiles erunt.* Exempla *utrarumque literarum sumpta ex* Andronici *philosophi libro subdidi. Amaui autem prorsus in utriusque epistola breuitatis elegantissimæ filum tenuissimum:*

Alexandri Magni epistola.

ἀλέξανδρος ἀριστοτέλει εὖ πράττειν. οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας ἐκδοὺς τοὺς ἀκροαματικοὺς τῶν λόγων. τίνι γὰρ ἔτι διοίσομεν ἡμεῖς τῶν ἄλλων, εἰ καθ' οὓς ἐπαιδεύθημεν λόγους, οὗτοι πάντων ἔσονται κοινοί. ἐγὼ δὲ βουλοίμην ἂν ταῖς περὶ τὰ ἄριστα ἐμπειρίαις, ἢ ταῖς δυνάμεσι διαφέρειν. ἔρρωσο.

Aristotelis responsio.

ἀριστοτέλης βασιλεῖ ἀλεξάνδρῳ εὖ πράττειν. ἔγραψάς μοι περὶ τῶν ἀκροαματικῶν λόγων,

οἰόμενος δεῖν αὐτοὺς φυλάττειν ἐν ἀποῤῥήτοις. ἴσθι οὖν αὐτοὺς καὶ δεδομένους, καὶ μὴ ἐκδεδομένους. ξυνετοὶ γάρ εἰσι μόνοις τοῖς ἡμῶν ἀκούσασιν. ἔῤῥωσο.

Hoc ego uerbum ξυνετοὶ γάρ εἰσι, *quærens uno itidem uerbo dicere, aliud non reperi, quàm quod est scriptum à M. Catone in sexto* Originum: *Itaq; ego inquit, cognobiliorem cognitionem esse arbitror.*

Quæsitum atque tractatum, utrum sit rectius dicere, Habeo, curam Vestri, an Vestrum. Cap. v.

Nostri. Vestri.

PErcontabar *Apollinarem* Sulpitium, *cum eum* Romæ *adolescentulus sectarer, qua ratione diceretur,* Habeo *curam uestri, aut misereor Vestri: & iste casus,* Vestri, *eo in loco quem uideretur habere casum rectum. Isthic mihi ita respondit: Quæris, inquit, ex me quod mihi quoque est iamdiu in perpetua quæstione. Videtur enim non Vestri oportere dici, sed Vestrum, sicut Græci loquuntur,* ἐπιμελοῦμαι ὑμῶν, καὶ κήδομαι ὑμῶν: *quo in loco* ὑμῶν *aptius uestrum dicitur, quàm uestri: & habet casum nominandi, quem tu Rectum appellasti. Inuenio tamen, inquit, non paucis in locis, Nostri atq; Vestri, dictum: non Nostrum, aut Vestrum.* L. *Sylla rerum gestarum libro secundo:* Quo *si fieri potest, ut etiam nunc nostri nobis in mentem ueniat, nosq; magis dignos creditis, quibus ciuibus quàm hostibus utamini: quiq; pro uobis potius, quàm contra nos pugnemus: neque nostro, neque maiorum nostrorum merito nobis id continget.*

Te-

Terentius in Phormione:

Ita plerique ingenio sumus
Omnes nostri nosmet pœnitet.

Afranius in Togata:

Nescio qui nostri miseritus tandem Deus.

Et laberius in Necromantia:

Dum diutius detinetur, nostri oblitus est.

Dubium porrò, inquit, non est, quin eodẽ hæc omnia casu dicantur, Nostri oblitus est, Nostri miseritus est, quo dicitur Mei pænit &, Mei miseritus est, Mei oblitus est: Mei autem casus interrogandi est, quem genitiuũ grammatici uocant: & ab eo declinatur, quod est Ego: huius deinde pluratiuum est Nos. Tui æquè declinatur ab eo quod est Tu, huius itidẽ pluratiuum est Vos. Sic nanque Plautus declinauit in Pseudolo, in hisce uersibus:

Si ex te tacente fieri possem certior here,
Quę miseriæ te tam miserè macerent,
Duorum labori ego hominum parsissem lubens:
Mei rogandi, & tui respondendi mihi.

Mei enim Plautus hoc in loco non ab eo dixit, quod est Meus, sed ab eo quod est Ego. Itaque si dicere uelis, patrem Mei pro patrem Meum, quo Græci modo τὸν πατέρα μου dicunt, inusitatè quidem, sed rectè profectò, eaq; ratione dices, qua Plautus dixit labori Mei, pro labori Meo. Hæc autem ipsa ratio est in numero pluratiuo, qua Gracchus misereri Vestrum dixit, & qua M. Cicero contentio Vestrum, & contentio Nostrum dixit: quaq; item ratione Quadrigarius in annali xix. uerba hæc

posuit: Cai mari, ecquando te nostrum, & reip. miserebitur? Cur igitur Terentius, pœnitet Nostri, & non nostrum? & Afranius, Nostri miseritus est, non Nostrum? Nihil hercle, inquit, mihi de ista re in mentem uenit, nisi autoritas quædam uetustatis, non nimis anxiè neq; superstitiosè loquentis. Nam sicuti multifariam scriptum est, uestrorũ pro Vestrum, ut in Plauti Mustellaria in hoc uersu:

Verũ illuc esse maxima pars uestrorũ intelligit:

pars cùm uellet maxima dicere Vestrũ) ita nonnunquam Vestri quoq; dictũ est Vestrum. Sed proculdubio qui rectissimè loqui uolet, Vestrum potius dixerit, quàm Vestri: Et idcirco importunissimè, inquit, fecerunt, qui in plerisq; Sallustij exemplaribus scripturã istam syncerissimam corruperunt. Nam cum ita in Catilina scriptum esset, Sæpe maiores Vestrum miserti plebis Romanæ: Vestrũ † aboleuerunt & Vestri superscripserunt: ex quo in plureis libros mẽdæ istius indoles inoleuit. Hęc memini mihi Apollinarem dicere: eaque tunc ipsa ita, ut dicta fuerant, notaui.

Vestrum potius quam uestri.

† alias, obleuerunt.

Quàm diuersæ Græcorum sententiæ, super numero Niobæ filiorum. Cap. vj.

M*Ira et probè adeò ridicula diuersitas fabulæ Græcos poetas deprehenditur, super numero Niobę filiorum. Nã Homerus pueros, puellasq; eius senos dicit fuisse: Euripides, bis septenos: Sappho, bis nouenos: Bacchylides, & Pindarus, bis denos: quidam alij scriptores tres fuisse solos dixerunt.*

Niobes filij.

De his, quæ habere συμπάθειαν uidentur, cum luna augescente ac senescente. Cap. vij

ANnianus poeta in fundo suo, quem in agro Falisco possidebat, agitare erat solitus uindemiam hilare, atque amæniter. Ad eos dies me, & quosdam item alios familiares uocauit. Ibi tum cœnantibus nobis, magnus ostrearum numerus Roma missus est: quæ cum appositæ fuissent, et multæ quidem, sed inuberes, macræque essent, Luna (inquit Annianus) nunc uidelicet senescit: ea re ostrea quoque, sicuti alia quædã, † tenuis exuctaq; est. Cum quæreremus quæ alia item senescente luna tabescerent: Non'ne Luciliũ, inquit, nostrũ meministis dicere: † tenuia exuctaq; sunt.

Luna alit ostrea, et implet echinos, muribus fibras
Et † pecu addit. pecui.

Eadem autem ipsa, quæ crescente luna gliscunt, deficiente contrà luna deficiunt. Aelurorum quoque oculi ad easdem uices lunæ, aut ampliores fiunt, aut minores. Id etiam, inquit, multò mirandum est magis, quod apud Plutar. *in iiij. in Hesiodum commentario legi: Cæpe tum reuirescit & congerminat decedente luna; contrà autem inarescit adolescente. Eam causam esse dicunt sacerdotes Aegyptij, cur Pelusiotæ cæpe non edant: quia solum holerum omnium, contra lunæ aucta atque damna, uices minuendi, & augendi habeat contrarias.*

Qualibus uerbis delectari solitus sit Ant. Iulianus, positis in Mimiambis, quos Cn. Matius inscripsit, de adolescentia sua, cùm ita dictitat, Nunquàm uestimenta a populo posci. Cap. viij.

DElectari mulceriq; aures suas dicebat Antonius Iulianus, figmentis uerborum nouis Cn. Matij hominis eruditi: qualia hæc quoque essent, quæ scripta ab eo in Mimiambis memorabat:

Sinuq; amicam recipere frigidam caldo:
Columbatimq; labra conserens labris.

Item id quoq; iucundè lepideq; factum dictitabat:

Iam tonsiles tapetes ebrij fuco,
Quos concha purpura imbuens uenenauit.

Quid uocabulum, Ex iure manu consertum significet. Cap. ix.

Ex iure manu consertum.

EX iure manu consertum, uerba sunt ex antiquis actionibus: quæ cum lege agitur, & uindiciæ contenduntur, dici nunc quoque apud Prætorem solent. Rogaui ego Romæ grammaticum celebri hominem fama, & multo nomine, quid hæc uerba essent. Tum ille me despiciens, Aut erras, inquit, adolescens, aut ludis. Rem enim doceo grammaticam, non ius respondeo. Si quid igitur ex Vergilio, Plauto, Ennio quærere habes: quæras licet. Ex Ennio, ego inquam, est magister, quod quæro. Ennius enim uerbis hisce usus est. Cumq; ille demiratus, aliena hæc esse a poetis, et haud usquam inueniri in carminibus Ennij diceret: tum ego hos uersus ex octauo annali † absentes dixi. Nam fortè eos, tanquam

† astium ptes.

quam insigniter præter alios factos, memineram;

Pellitur è medio sapientia, ui geritur res.
Spernitur orator bonus, horridus miles amatur.
Haud doctis dictis certantes, sed maledicti
Miscent inter sese inimicitias agitantes.
Non ex iure manu consertum, sed mage ferro
Rē repetunt, regnumq; petunt, uadūt solida ui.

Cum hos uersus Ennianos dixissem, Credo, inquit grammaticus, iam tibi. Sed tu uelim credas mihi Q. Ennium didicisse hoc, non ex poeticæ literis, sed ex iuris aliquo perito. Eas igitur tu quoque, inquit, & discas, unde Ennius didicit. Vsus consilio sum magistri, quod docere me ipse debuerat, a quo discerem prætermonstrantis. Itaque id quod ex Iurecconsultis, ex libris quoque eorum didici, inserendū his commentariis existimaui: quoniam in medio rerum, & hominum uitam qui colunt, ignorare non oportet uerba actionum ciuilium celebriora, ut, Manum *conserere. Nam de qua re disceptabatur in iure præsenti, siue ager, siue quid aliud est, cum aduersario simul manu prenderet, in ea re omnibus uerbis uindicare, id est, uindicia: correptio manus in ea re atq; in loco præsenti, apud pretorem ex duodecim tabulis fiebat. In quibus ita scriptum est: Si qui in iure manum conserunt. Sed postquam Prætor propagatis Italiæ finibus, datis iurisdictionibus, negotiis occupati, † patisci uindiciarum dicendarum causa longinquas res grauabantur: institutum est contra duodecim tabulas tacito sensu, ut litigantes non ex iure apud Pretorem manum consererent, sed ex* Manum cōserere. † profici-sci.

iure manu consertum uocarent: idest, alter alterum ex iure ad conserēdam manum in rem, de qua ageretur, uocaret: Atque profecti simul in agrum de quo litigabatur, terræ aliquid ex eo, uti unam glebam, in ius in urbem ad Pretorem deferrent: & in ea gleba, tanquam in toto agro, uindicarent: Idcirco Ennius significare uolens bellum, non ut ad Prætorem *solitum est, legitimis actionibus, neque ex iure manu consertum, sed bello ferroq;, & uera ui atq; solida: quod uidetur dixisse conferens uim illam ciuilem & festucariam, quæ uerbo diceretur, non quæ manu fieret cum ui bellica & cruenta.*

Quid sit Sculnæ uerbum positum apud Marcum Varronem. Cap. X.

Sculna. Sequester *PVblij Lauinij liber est non incuriose factus.* Is in*scriptus est, de uerbis sordidis. In eo scripsit Sculnam uulgò dici, quasi seculnam: quem qui elegantius, inquit, loquuntur, Sequestrem appellant. Vtrunque uocabulum a sequendo factum est: quòd eius qui electus sit, utraque pars fidem sequatur. Sculnam autem scriptum esse in historico M. Varronis, qui inscribitur Catus, idem* P. *Lauinius admonet. Sed quod apud Sequestrem depositum erat, Sequestrò positum, per aduerbium dicebant. Cato de Ptolemæo contra Thermum:*

Per deos immortales nolite uos sequestrò ponere.

Autoris.

Autoris de opere suo sententia, deque aliorum operum titulis.
Cap. xi.

AT qui iucundiora alia reperiri queunt. Ipse autem ad hoc scripsi, ut liberis quoque meis parate istiusmodi remissiones essent: quando animus eorũ, interstitione aliqua negotiorum data, laxari, indulgeriq; potuisset. Vsi autem sumus ordine rerum fortuito, quem antea in excerpendo feceramus. Nam † proinde ut librum quenquam in manus ceperam, † perinde
seu Græcum, seu Latinum, uel quid memoratu dignum audieram: ita quæ libitum erat, cuius generis cunq; erant, indistinctè atq; promiscuè annotabam: eaq; mihi ad subsidium memoriæ, quasi quoddam literarũ penus, recondebã: ut quando usus uenisset aut rei, aut uerbi cuius me fortè repens obliuio tenuisset, & libri ex quibus eam sumpseram non adessent, facilè inde nobis inuentu atq; depromptu foret. Facta igitur est in his quoq; cõmentarijs eadẽ rerum disparilitas, quę fuit in illis annotationibus pristinis, quas breuiter & indigestè & incõditè, annotationibus, tractationibus, lectionibusq; uarijs feceramus. Sed quoniã longinquis per hyemẽ noctibus in agro (sicuti dixi) terræ Atticę cõmentationes hasce ludere, ac facere exorsi sumus: idcirco eas inscripsimus Noctiũ Atticarũ: nihil imitati festiuitates inscriptionum, Nectes Atticæ.
quas pleriq; alij utriusq; linguæ scripores, in id genus libris fecerũt. Nam quia uariã, et miscellã, & Tituli uarij operũ.
quasi confusaneã doctrinã conquisiuerãt: eò titulos

quoq;

quoque ad eam sententiam exquisitissimos indiderunt. Nanque alij musarum inscripserunt, alij Sylvarum: ille κηρίον, *alius* κέρας ἀμαλθείας: *quidam lectionis suæ, alios antiquarum lectionum: atque alius* πινακίδιον, *& item alius* ἐγχειρίδιον. *Sunt etiam qui Pandectas inscripserunt, sunt autem qui* διατριβάς. *Sunt adeò qui de disciplina regia, & de philosophia, & de natura humana, & epistolicarũ quæstionum. Est qui memoriales titulos fecerit: est qui studiosorum, et de ridiculis, &* περὶ ποικίλας ἱστορίας. *Est qui historiæ naturalis. Est qui* βιβλιοθήκην. *Est præterea qui pratum. Est item qui* ἐποπτειδῶν. *Est qui scripsit* συγγραφήν. *Sunt item multi, qui Coniectanea. Neque item desunt, qui indices libris suis fecerunt, aut epistolarum moraliũ, aut epistolicarum quæstionũ, aut confusarũ. Et quædam alia inscripta nimis lepida, multasq; prorsus concinnitates redolẽtia. Nos uerò (ut cæptus noster est) incuriosè & immeditatè, ac propè etiam subrusticè, ex ipso loco ac tempore hybernarum uigiliarum, Atticas Noctes inscripsimus: tantum cæteris omnibus in ipsius quoq; inscriptionis laude cedentes, quantum cessimus in cura & elegantia scriptionis. Sed ne consilium quidẽ in excerpendis notandisq; rebus idem mihi, quod plerisque illis fuit. Nanq; illi omnes, & eorum maximè Græci, multa & uaria lectitantes, in quas res cunque inciderent, alba (ut dicitur) linea, sine cura discriminis, solam copiam sectati conuertebant: quibus in legendis, antè animus senio aut tædio lãguebit, quàm unũ alterum'ue*

Adagiũ.

mus

repererit, quod sit aut uoluptati legere, aut cultui legisse, aut usui meminisse. Ego uerò cum illud Heracliti Ephesij uiri summè nobilis uerbum cordi haberem, quod profectò ita est. Introite, *nam & hic dij sunt: ipse quidem uoluendis transeundisq; multis admodum uoluminibus, per omnia semper negotiorum interualla, in quibus furari otium potui, exercitus, defessusq; sum. Sed modica ex ijs, eaque sola accepi, quæ aut ingenia prompta expeditaq; ad honestæ eruditionis cupidinem, utiliumq; artium contemplationem, celeri faciliq; compendio ducerent: aut homines alijs iam uitæ negotijs occupatos, a turpi certè agrestiq; rerum atque uerborum imperitia uindicarent. Quæ erunt autē in his cōmentarijs pauca quędam scrupulosa & anxia, uel ex grammatica, uel ex dialectica, uel etiam ex geometria: quæque erunt item paucula remotiora super augurio & iure pontificio: non oportet ea defugere, quasi aut cognitu non utilia, aut perceptu difficilia. Non enim fecimus altos nimis, & obscuros in his rebus quæstionum sinus: sed primitias quasdam & quasi libamenta ingenuarum artium dedimus: quæ uirum ciuiliter eruditum, neque audisse unquam, neque attigisse, si non inutile, at quidem certè indecorum est. Ab his igitur, sicuti fortè nonnunquam tempus uoluptasq; erit, lucubratiunculas istas cognoscere, petitum impetratumq; uolumus, ut in legendo quæ pridem scierint, non aspernentur, quasi nota inuulgataq;. Nam & quid tam remotum in literis est, quin id tamen complusculi sciant? Et satis hoc blandum*

est,

est, non esse hæc neq; in scholis decantata, neq; in commentarijs protrita. Quæ porrò noua sibi ignotaq; offenderint, æquum esse puto, ut sine uano obtrectatu considerent, an minutæ istæ admonitiones pauxillulæ nequaquam tamen sint, uel ad alendum studium honeste, uel ad oblectandum frigidæ fouendumque animum: sed eius seminis, generisque sint, ex quo facilè adolescant, aut ingenia hominum uegetiora, aut memoria adminiculatior, aut oratio solertior, aut sermo incorruptior, aut delectantior motio, aut in ludo liberalior. Quæ autem parum plana uidebuntur, aut minus plena, instructaq; petimus, inquã, ut ea non docendi magis, quàm admonendi gratia scripta existiment, & quasi demonstratione uestigiorum cõtenti, persequantur ea post (si libebit) uel libris repertis, uel magistris. Quæ uerò putauerint reprehendenda, his (si audebunt) succenseant, unde ea nos accepimus. Sed enim quæ aliter apud alium scripta legerint, ne iam statim tempore obstrepant: sed tractationes rerum, et autoritates hominum pensitent, quos illi, quosq; nos secuti sumus. Erit autem id longè optimum, ut qui in lectitando, scribendo, commentando nunquàm uoluptates, nunquàm labores ceperunt, nullas hoc genus uigilias uigiliarum: neq; ullis inter eiusdem Musæ æmulos certationibus disceptationibusque elimati sunt: sed intemperiarum, negotiorumq; pleni sunt, habeant percontando, scribendo à Noctibus *his procul, atq; alia sibi oblectamenta quærant. Vetus adagium est:* Nihil cum fi-

dibus

dibus graculo: nihil cum amaricino sui. Atqui etiã quò sit quorundam male doctorum hominum sæuitas & inuidentia irritatior, mutuabor ex Aristophanis Coronεpesta pauca. Et quam ille homo festiuissimus fabulæ suæ spectandæ legem dedit, eandem ego commentarijs his legendis dabo: ut ea ne attingat, ne'ue adeat profestum, & profanum uulgus, a ludo musico diuersum.

Versus legis datæ hi sunt:

Volumina commentariorum ad hunc diem uiginti iam facta sunt. Quantum autem uitæ mihi deinceps Deum uoluntate erit, quantumq; a cura publica & a re familiari, procurandoq; cultu liberorum meorum dabitur otium: ea omnia subcisiua & subsecundaria tempora ad colligendas huiuscemodi memoriarum disceptatiunculas conferam. Progredietur igitur numerus librorum (dijs bene iuuantibus) cum ipsius uitæ quantuli quique fuerint progressibus. Neque longiora mihi dari spatia uiuendi uolo, quàm dum ero ad hanc quoque facultatem scribendi, commentandiq; idoneus. Capita rerum, quæ cuiq; commentario insunt, exposuimus hic uniuersa, ut iam statim declaretur, quid † quo'ue in libro quæri inueniriq; possit. † quoque.

Auli Gelij noctium Atticarum librorum xx.

FINIS.

AD LECTOREM.

CApita rerum, quæ hisce Gellianis Noctibus habentur, consultò omisimus, lector candide: tum quòd singula singulis præfixa sint cõmentarijs: tum quòd index his accesserit locupletissimus, in quo, quicquid notatu dignum est, inuenire licet.

QVoniam in hisce Atticis noctibus Græcę dictiones multæ, & uersus ac loci cõplures Græci erant, ea omnia Latina seorsum hic subnectenda curauimus, quando Gellius ipse Græcè tantum citarat, nec Latina fecerat. Consuluimus autem cum ipsi Gellio, quem integrum impollutumq; esse uoluimus, tum etiam studiosis omnibus, quando & emendati complures loci sunt, qui uitiati admodùm erant.

QVÆ IN LIBRO PRIMO.

Cap. 1. ὁπόση ψυχῶν &c. Quanta sit animorũ corporumq; inter homines differentia quo ad ingenium uirtutemq;.

Cap. 2. χυτρῶν τὰς σκαζούσας θεωρίας. Laqueorum speculationes claudicantes.

ἀκώλυτος, ἀνεκβίαστος. Solutus, inuiolatus, minime implicitus, liber, diues, felix.

Εἰπέ μοι περὶ ἀγαθῶν, καὶ κακῶν ἀκούεις.
ἰλιόθεν μεφέρον ἄνεμος κικόνεσι πλέασεν.
De bonis cedo & malis, audis'ne illud?
Ad Ciconas Troia referens me uentus adegit.
Τῶν ὄντων τὰ μὲν ἐστιν ἀγαθὰ, τὰ δὲ κακὰ &c.

Rerum

Rerum quædã bona, quædam mala, quædã indifferẽtia sunt. Bonæ sanè, uirtutes: quæ uitij participant, mala Indifferentia uerò illa, quæ horum intermedia sunt, opes, coniugium, uita, mors, uoluptas, labor: unde nosti, inquit? Sic Hellanicus in Aegyptiacis tradit. Quid enim magis refert, ita dicam, an Diogenem in moralibus, Chrysippum'ue, aut Cleanthem? Hoc itaq; exquisiuisti, decretumq́; fecisti tuum. Expone quonã modo tempestatem in naui feceras: nunquid eius distinctionis memineris, ubi instrepit ac stridet uelum? & reclamabis si quis te ita alloquatur, repete agè tu ea, quæ modò aiebas, num sit uitium naufragium facere? num particeps uitij sit, an non contra istum baculũ moueas? heus homo, quid mecum tibi? nos perimus, & ipse accedens ludis. Cæsar quoq; si te delatum accersiuerit, quid agas?

Cap. 3. εἰ δεῖ βοηθεῖν &c. *Nunquid oporteat contra iustitiã amico subuenire? & qua fini, & in cuiusmodi?*

δεῖ μὲ συμπράττειν &c. *Opus est me amicis opitulari, sed usq; ad deos.*

† οὐκ οἶδ' εἴπου τούτῳ τῶν γένει &c. *Haud satis noui, si quid in hoc genere sit nobilius: & an quæcunque pars ad quantumcũq; alterius partẽ comparata, eligẽda magis sit. Verbi gratia, hoc modo, ut & nobilius ære aurum sit, & auri pars quælibet, portionis cuiuslibet æris comparatione sit pluris: uerum nonnihil discriminis cum numerus tum uerò magnitudo efficiet.*

ἡ καλουμένη χάρις &c. *Quæ gratia apud homines uocatur, hoc quidem est iuris diligentioris loco & tempore imminutio.*

† οὐκ εἴπου. Nõ si q̃d suo gñe alio est nobilius cõtinuò quæuis quoque pars eius, partis cuiuslibet alterius quo cõparatur, collatione eligẽda sit potius.

περὶ ψυχῆς. *De anima.*
Χεῖλον ὁ παλαιὸς ἀκούσας τινὸς λέγοντος &c.
Chilo senior, cum quempiam dicentem audisset, nullum se inimicum habere, an nullum etiam amicum haberet, interrogauit: amicitias inimicitiasq; inuicem consequi coniungiq; necesse esse arbitratus.
Cap. 5. κόμψη χλανὶς, καὶ μαλακοὶ χιτωνίσκοι.
Elegans uestis, & molles tunicule
ἄμουσος, ἀγροδίαιτος, ἀπρόσιτος.
Inelegans, agrestis, inaccessus.
Cap.7. ποιήσειν ἔσεσθαι, λέξειν. *Futurũ, dictură.*
εὐφωνία. *Voculatio.*
ἐπιμελεία τῶν λέξεων.
Vocabulorum delectui diligenti.
*Cap.*8. οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς Κόρινθον ἔσθ᾽ ὁ πλοῦς.
Non uiri cuiusq; est Corinthum petere.
μυριὰς δραχμὰς, ἢ τάλαντον.
Decem drachmarum milia uel talentum.
οὐκ ὠνοῦμαι μυρίων δραχμῶν μεταμέλειαν.
Non emo milibus x. drachmarum pœnitentiam.
*Cap.*9. ἐφυσιογνωμόνει. *Per nature indicia pensiculabat.*
ἀκουστικοί. *Auditores.*
ἐχεμυθία. *Taciturnitas.*
μαθηματικοὶ *Disciplinis uacantes.*
μαθήματα. *Disciplinas.*
φυσικοὶ *Naturales.*
ἀθεώρητοι, ἄμουσοι, ἀγεωμέτρητοι.
A contemplatione geometrica penitus alieni.
κοινόβιον. *Contubernium.*
*Cap.*11. καὶ μετὰ ταῦτα ἡ ξύνοδος ἦν &c. *Post hæc congres-*

congressum est; Argiui quidem sociiq; acriter ac cum impetu adorientes: Lacedemonij contrà sub tibiarum precentione pleno agmine maturantes, non adeò diuinæ rei gratia, uerùm ut æquabili numerosoque sensim ingressu conuenientes, pugnam capesserent, nec suos ordines distrahi sinerent: quod semper amplissimas copias agere ubi congrediendum est, decet.

οἱ δ᾽ ἄρ᾽ ἴσαν &c.

Ast ibant taciti spirantes robur Achiui,
Inq; uicem auxilium cupida sibi mente ferebant.

διατὶ ἐπειδὰν πολεμεῖν μέλλωσι &c. *Quamobrem ubi commissuri prælium sint, ad tibiæ modulos congrediantur? ut timidos minus honeste agentes iudicent.*

Cap.13. καθήκοντα. *Officia.*

Cap.15. ἀλλ᾽ ὅτε δὴ ὄπα τε &c.

Ast ubi iam magnam fudit de pectore uocem,
Dentis claustra tui uox qualis nata reliquit.

ἀμετροεπῆ ἀκριτόμυθον. Loquentem *sine iudicio & modo*

ἀκοσμα. *Incompta.*

ἀμετροεπῆ ἐκολῷα. *Supra modum loquitans conturbabat.*

λαλεῖν ἄριστος, ἀδυνάτατος λέγειν. *Blatterare optimus, dicere ineptissimus.*

Γλώσσης τοι θησαυρός &c.

Optimus est homini linguæ thesaurus, & ingens.
Gratia, quæ parcis mensurat singula uerbis.

οὐ λέγειν δυνός, ἀλλὰ σιγᾶν ἀδύνατος.

Non idoneus ad dicendum, sed ad tacendum impos.

ἀχαλινῶν στομάτων &c. *Effrenioris & ex legis dementiæ extremum infelicitas occupat.*

ἄνθρωπον ἀγριωπὸν &c. *Hominē agresti ferocia, ore temerario, effrænato, prodigo, petulanti: loquacem, futilem, & fusum per uerborum congeriem: ac fastum.*

Cap. 20. ἀπλατὲς. Longitudo illatabilis.

Cap. 22. βιωφελῆ. *Vita utilia.*

ἀκυρωτέρῳ. Minus proprio.

Cap. 25. ἐκεχειρίαν. *Manibus temperatiorē:*

ἐκεχειρίαν. Inducias.

τύπους. *Formas.*

ὑπογραφάς. Descriptiones.

ὁρισμούς. *Definitiones.*

Cap. 26. περὶ ἀοργησίας.

De non irascendo, uel inirascibilitate.

ἀοργησίαν καὶ ἀναλγησίαν.

Inirascentiam & indolentiam.

ἀνάλγητον καὶ ἀναίσθητον. *Hebetem ac stupentem.*

QVAE IN LIBRO II.

Cap. I. πολλάκις. *Sæpenumero.*

ἐξ ἡλίου εἰς ἥλιον ἑστήκει ἀστραβέστερος τῶν πρέμνων.

De sole ad solem erectior stipitibus arborum steterat.

Cap. 3. ἰχθὺν ἱερόν. *Piscem pauperem.*

Ca. 6. πολλάκι καὶ κηπωρὸς ἀνὴρ ἀνὴρ μάλα καίριον εἶπεν.

Sæpe & holitor uir ualde opportunum dixit.

ἦνδα μάντος ἀμύμων.

Fari inculpabilis aruspex.

τὼ δ' οὐκ ἄκοντε πετέσθην.

Illi haud inuiti uolarunt.

ἔνθ' οὐκ ἂν ὑβρίζοντα &c.

Tunc neq; cernere erat torpentē Agamemnona diuum,

Nec.

Nec pauidum, nec nolentem decernere ferro.
ὅρος τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις.
Hæc est definitio doloris detractio.
κατὰ. *Secundum.*
στέρησιν. *Priuationem.*

Cap. 7. ἀδιάφορα. *Indifferentia.*
μέσα. Media.
ὑγιὲς, νόμιμον, διεζευγμένον.
Sanum, legitimum, disiunctum.

Cap. 8. ὁ θάνατος οὐδὲ πρὸς ἡμᾶς &c. *Mors nihil ad nos, nam dissolutum non sentit: quod autē non sentit, nihil ad nos.*
ὁ θάνατος ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις.
Mors animæ, & corporis dissolutio.
ὁ θάνατος ψύχῆς &c. Mors *animæ, corporisq; est dissolutio: dissolutum autem non sentit; quod uerò non sentit, nihil ad nos.*

Cap. 9. ὅρος τοῦ μεγέθους τῶν ἡδονῶν, ἡ παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις. *Definitio magnitudinis uoluptatum, omnis doloris sublatio.*
παντοῦς τοῦ ἀλγοῦντος. *Omnis dolentis.*
παντοὺς τοῦ ἀλγεινοῦ. *Omnis rei anxiæ & tristis.*
λέξεις τηρεῖ. *Dictiones obseruat.*

Cap. 17. συγκαιρέσει. *Coagmentatione.*

Cap. 18. δοῦλος ἐπίκτητος γενόμην &c.
Seruus Epictetus fueram, qui corpore mancus,
Pauperie pressus, charus eram superis.

Cap. 2c. παραδείσους. *Hortos.*
μελισσῶνες. *Apiaria mellariaq;*
ἀμπλες. *Vineas.*

δαφνῶνες. *Laureta.*
Cap. 22. ἰσονύκτιος. *Aequinoctialis.*
ἰσημερινός. *Aequidialis.*
θεριναὶ τροπαὶ, καὶ χειμεριναί. *Aestiua solstitia & hyberna.*
ἐτυμολογικοί. *Ratione originis uerbi interpretando (indagantes.*
ἕω ῥέων *Ab oriente sole fluens.*
αἰθρηγενέτην. *Serenitatem facientem.*
ἀπὸ τῆς βοῆς. *A boatu.*
σὺν δ' εὖρός τ' ἔπεσε &c.
Cumq; Euro incubuit, Zephyrusq;, Notusq; furentes,
Sudificusq; simul Boreas mala plurima uoluens.
κακὰ ἐφ' ἑαυτὸν ἕλκων ὡς ὁ καικίας νέφος.
Mala ad se attrahens, ut Caecias nubes.
ἀκρόασις ἐπιδεικτική. *Auscultatio sese ostentans.*
Cap. 23. ἐπ' ἀμφοτέραν ἵν' ἐπίκληρος &c.
In aurem utranq;, quandoquidē dotata est, cubet.
Re confecta magnifica, & negotio inclyto,
Domo illam exturbat, cui male uoluit maximè:
Vt omnes in Cleobulae faciem oculos conuerterent.
Tum me cunctis notum ut faceret uxor hera,
Meoq; demoraretur in uultu, asinus inter simias fierē.
Quod autem hoc dictum? tacere uolo.
Noctem mali autorem plurimi.
Me miserum, qui Cleobulam duxi, & talenta decem,
Nanam mulierculam, cubitalem, cuius superbia
Adeo intollerabilis est, Iouem Olympium
Et Mineruam testor, non ancillulam potius officiosam, dicto citius.
Prastò hanc quispiam abigat quaeso, at illam referat.

ἔχω δ' ἐπίκληρον λαμίαν &c.
Lamiam hæreditariam duxi, quod non dixeram tibi.
Tum uerò domus, atq; agrorum heram,
Vniuersorumq; illius loco, hei quàm miserũ & graue?
Difficillimum imò. At omnibus molesta est, non soli mihi
Filio multo magis filiæq; : prouinciam
Inexpugnabilem dicis certò scio.
ὦ τρὶς κακοδαίμων ὅς τις ὢν πένης γαμεῖ &c.
Quàm extremè infelix quisquis in egestate uxorẽ du-
Et quærit liberos, hei quantum est insciens sui. (cit.
Quiq; neq; necessarium studium rerum gerit,
Nisi quantum aliquid iugiter in uita deterat:
Neq; (licet res cogat) tectum præbere quit sibi,
Sed inops domo in ærumna uitam trahit,
Hyemem tolerans male, miseriæ omnis socius,
Bonorumq; uniuersorum insors ac carens.
Vnum equidem cum opprobrans, cunctos monitos uolo.

Cap. 25. ἀναλογίαν. *Proportionem.*
ἀνωμαλίαν. *Inæqualitatem.*
ἀνωμαλία. *Inequalitas.*
Cap. 26. ξανθὸς δὲ καὶ ἐρυθρὸς, καὶ πυῤῥὸς, καὶ φοινικοῦς.
Flauus aũt, et ruber, et rubidus, et fuluus, et puniceus.
καὶ νίκην ἐπ' ἀρετῇ ἀμφήριστον ἔθηκας.
Et uirtute tua facta est uictoria nutans.

Cap. 27. ἑώρων δὲ αὐτὸν φίλιππον &c.
Videbã etiam ipsum Philippũ quo cum certemus, pro imperio principatuq; oculo effossum, humero fractũ, manu crureq; oblæsum, omne denique corporis membrum, quod fortuna auferre uoluisset, id ultro offerentem, ut de cætero uitam cum honore & gloria ageret.

πᾶν ὅ,τι ἂν βουληθῇ μέρος. &c. *Omne denique corporis membrum, quod fortuna auferre uoluisset, id ultro offerentem.*
ἔνθα νότος πόντοιο λυδῶνα εἰς λᾶαν ὤθει.
Auster ubi insanas urget sub saxa procellas.
καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.
Sudificusq; altos aquilo rotat impete fluctus.
λᾶαν ὤθει. Lapidem propellit.
λᾶαν ἄνω ὤθει. Lapidem sursum propellit.

QVAE IN LIBRO. III.

Cap. 10. ἑβδομάδα. Septimana.
πλειάδας. Pleiadas. πόλους. Polos.
κερκωτή. Pertusa.
τὴν διὰ τεσσάρων συμφωνίαν.
Per quaternariam consonantiam.

Ca. 11. ἑπτὰ πόλεις διερίζουσι περὶ ῥίζαν ὁμήρου,
σμύρνα, ῥόδος, κολοφῶν, σαλαμὶν, ἴος, ἄργος, ἀθῆναι.
Septem urbes certant de stirpe insignis Homeri,
Smyrna, Rhodos, Colophō, Salamin, Ius, Argos, Athenę.
Cap. 13. τὴν περὶ ὀρόπου δίκην.
De Oropo causam dicentem.
Cap. 16. περὶ τροφῆς. De *Alimento.*
πόσος ὁ τῆς τῶν ἀνθρώπων κυήσεως χρόνος.
Quantum est hominum gestationis tempus.
γυνὴ κύει δεκάμηνος. Mulier decimestris parit.
ἔστι δὲ καὶ οὐκ ἔστιν ὀκτάμηνος γένησις.
Est autem, non est octimestris partus.
ἔστι μὲν φαινόμενα ὡς ζῶα μετὰ τὴν ἔκτρωσιν &c.
Apparent quidem ueluti animalia post abortum, sed nequaquam sunt, quippe quæ statim uita excedant.

Itaque

Itaque esse quidem tantisper imaginantur, sed potentia non sunt.

ὀδυσσεία. *Vlyssea.* ὄνοι λύρας. *Asini ad lyram.*

κατ' ἀριστοτέλη. *Secundum Aristotelem.*

χαῖρε νῦν φιλότητι &c:

Nunc gaude dilecta, ast cùm se euoluerit annus,
Illustres (neque enim diuum cubilia uana)
Natos nixa dabis.

περιπλωμένου ἐνιαυτου. *Voluente anno.*

γίνεται δὲ ἐν τούτοις. &c.

In hisce uerò & plura fiunt, ex toto, & per partes
Dicimus ēt plura pluribus, & pauciora paucioribus.

Cap. 27. τίμων. *Timon.*

σίλλος. *Sillus*

τίμωνος. *Timonis.*

καὶ σὺ πλάτων, &c.

Tuq; Plato, nam discipulum te dira Cupido
Abstulit, exiguum redimis grandi ære libellum,
Scribere per quem orsus prædoctus abinde fuisti.

Cap. 28. ἱπποκύων. *Equi catella.*

QVAE IN LIBRO IIII.

Cap. 2. περὶ νωδοῦ. De edentulo.

πάλλαξ. *Concubina.*

Cap. 5. ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη.

Consultum malè consultori pessima res est.

Cap. 11. καὶ κυάμων ἀπὸ χεῖρας ἔχειν, &c.

A fabuloq; manus tristante amouit edentes.
Hoc, ut Pythagoras iusserat, ipse loquor.

Πυθαγόρας δὲ τῶν ὀσπρίων. &c.

Cùm dicat Pythagoras *in leguminibus, fabam præcipuè*

approbauit: motum enim maximè excitat, et aluũ ciet, quamobrem ea maximè utitur.
δειλοὶ πάνδειλοι κυάμον ἀπὸ χεῖρας ἔχεσθαι.
Ah miseri à cyamo miseri subducite dextras.
εἰς τὸ κυεῖν δεινοί, καὶ αἴτιοι τοῦ κυεῖν.
In ferendo utero ualidi causæq; uteri ferendi.
ἀριστοτέλης δέ, μήτρας &c.
Aristoteles a uulua, corde, & marina urtica, atque id genus quibusdam aliјs abstinere Pythagoricos dicit, cæterorum autorem usum habuisse.

Cap. 13. περὶ λοιμῶν, ἢ λογικῶν κανών.
De pestibus, aut rationalium regula.

Cap. 15. δυχερές, χαλεπόν. *Difficile, & arduum.*

QVAE IN LIBRO V.

Cap. 3. τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιεῖν.
Causam inferiorem, superiorem efficere.

Cap. 9. ὦ ἄνθρωπε μὴ κτεῖνε κροῖσον
Heus homo ne occide Crœsum.

Cap. 10. ἀντιστρέφοντα. Reciproca.

Cap. 11. ἤτοι καλὴν ἕξεις &c. Aut pulchram duces, aut deformem. Si pulchram, habebis communem: sin turpem, habebis pœnam: neutrum autẽ bonum: non est igitur ducenda uxor.
εἰ μὲν καλὴν ἕξω, &c Si formosam ducam nõ habebo pœnam: sin deformem, non habebo communem: ducenda igitur uxor.
ἀντίστρεφον. Reciprocum.
πρότασις. Propositio.
ἤτοι καλὴν ἕξεις, ἢ &c. Aut pulchrã duces, aut turpẽ.
κοινή. Communis. ποινή Pœna.

Cap.

Cap. 12. στερητικὸν μόριον. *Priuantem particulam.*

Cap. 15. ἀσώματων. *Incorporeum.*

τὸ δρώμενον ἢ πάσχον σῶμά ἐστι.

Aut efficiens aut patiens corpus est

τὸ τριχῇ διαστατόν. *Triplici dimensione distant.*

οὐχ ἁπλῶς πληγὴ ἀέρος ἐστίν. &c. *Non simpliciter plaga aeris uox est, nam digitus contractus quoq; aerem percutit, non ita tamen uocem facit, sed quanta plaga, & uehemens & tanta, ut audibilis fiat.*

ῥευμαλόγων. *Flumen uerborum.*

Cap. 18. ἐφημερίς. *Diarium*

Cap. 20. βάρβαρον. *Barbarum.*

σολοικον *Solœcum.*

QVAE IN LIBRO VI.

Cap. 1. περὶ προνοίας. *De prouidentia.*

εἰ τῶν ἀνθρώπων νόσοι κατὰ φύσιν γίνονται.

An hominum morbi secundum naturam proueniant.

κατὰ παρακολούθησιν. *Per sequelam.*

Cap. 2. εἱμαρμένην. *Fatum.*

φυσικὴν σύνταξιν τῶν ὅλων ἐξ ἀϊδίου τῶν ἑτέρων etc. *Naturalem quendam ordinem omnium rerum, ex æterno alijs ad alia consequentibus, & incommutabili manente eiuscemodi complicatione.*

Διὸ ὑπὸ τῶν πυθαγορείων οὕτως εἴρηται,
Γνώσῃ δ' ἀνθρώπους &c.

Quamobrem a Pythagoreis sic dicitur,
Nosces homines spontaneas haurire calamitates.
Quasi detrimenta singulis a se ipsis fiant, & suo impetu delinquant, & in incōmoda ruant sua, & ex sua electione & intentione.

ὧ πρ'=

ὢ πόποι, οἷον δή νυ θεούς, &c.
Hei mihi, quid damnant mortales numina cæli?
Esse aiunt etenim per nos mala, cum tamen ipsis
Vecordi præter fatum sint mente dolores.
Cap. 5. δὶς, παῖδες οἱ γέροντες. *Bis pueri senes.*
Cap. 6. τύνη δ' οἰω οισι. &c.
Me tu præpetibus parere uolucribus ipsum
Mandas, quas equidem temnoq; animoq; recuso.
Cap. 8. πολυΐστωρ. Multiscius.
Cap. 13. τὴν ἐξαίφνης φύσιν. Repentinam naturã.
παρμενίδης. Parmenides.
τὸ γὰρ ἐξαίφνης τοιοῦτον &c. *Repentè enim tale ui detur quippiam significare, quod in alterum transeat.*
τραγήματα. Bellaria.
Cap. 14. νουθεσία. Commonitio.
κόλασις. *Animaduersio scilicet & punitio.*
παραίνεσις. *Monitio.*
τιμωρίαν. *Pœnam.*
παράδειγμα. *Exemplum.*
προσήκει δὲ παντὶ, τῶν μὲν &c. *Id est autem conueniens, ut qui plectitur ab alio rectè puniente, melior fiat, & utilitatem capiat, aut exemplo cæteris sit, quo uidentes alij malè affectum, præ metu reddantur meliores.*
Cap. 16. παραιτοῦμαι. *Deprecor, excuso.*

QVAE IN LIBRO VII.

Cap. 2. ῥαθυμότερον ῥαφῆ. *Desidiosius iunctura.*
Cap. 3. ἀναγώγως. *Duriter.*
εἰ γὰρ σὲ ἔμελλεν, ὡς σὺ φῄς. &c. *Nam si te occisurus erat (ut tu ais) maritus, te quoq; occisurum esse oportuit,*

tuit, ut quando tempus interponeretur.

Cap.6. αἰσθήσεις. *Sensus.*
ὄψιν *Visum.*
ἀκοήν. *Auditum.*
γεῦσιν. *Gustum.*
ἀφήν. *Tactum.*
ὄσφρησιν. *Odoratum.*
περὶ μνήμης *De memoria.*
τὴν δὲ ἀφὴν, καὶ τὴν γεῦσιν &c. *Tactũ uerò & gustũ omnia habent præter animantium imperfecta.*

Cap.8. καὶ αὐτὸς δ᾽ οὖν εἶδεν περὶ δικαιαρχίαν. &c. *Et quidẽ non uidimus apud Puteolos Delphinũ amantem mirè puerum, inclamatum a puero acciri: Quin etiam adnatans dorso puerum admittebat, ita ut pinnæ aculeos, uelut uagina conderet, ne dilectum sibi corpus laceraret, receptumq́ue equitis modo insidentem per magnum æquor per ducenta stadia deferret. Roma igitur, omnisq́; Italia confluebat, ut piscem amoris causa uectorem pueri spectaret.*

Cap.11. ἄσωτον. *Prodigum.*
ἢ ἀκόλαστον. *Vel libidinosum.*
ἢ ἀχρεῖον. *Vel inutilem.*
ἢ ἄχρηστον. *Vel inutilem.*
ἢ κακότροπον. *Vel improbum.*
ἢ μιαρόν. *Vel scelestum.*

Cap.12. χειριδωτοῖς. *Tunicatis.*
χειριδωτούς. *Tunicatas.*

Cap.14. χαρακτῆρας. *Formas.*
ἁδρὸν, ἰσχνόν, μέσον
Sublime, tenue, medium.

Cap.

Cap. 10. περὶ ἐδεσμάτων. *De eduliis.*

ἐπεὶ τί δεῖ βροτοῖσι πλὴν δυοῖν μόνων &c. *Nam quid mortalibus sit usus, præter duo illa modò, Cereris munus, & aquæ poculum? quæ adsunt, ac nos queunt alere, quorum satias nunquàm est, luxus autem sunt cæterarum epularum indagines.*

Cap. 20 ἢ δ' ἑτέρηθέρει &c.

Grandinis est similis, ruit æstate altera, uel iam
Prægelidis niuibus, aut glaciei humore coactæ.

λάαν ἄνω ὠθεῖν ἔσκε ποττὶ λόφον.
Saxum sursum impellebat ad cumulum.

CAP. VII. LIB. VIII.

περὶ τῆς μνήμης. *De memoria ac mente.*

QVAE IN LIBRO IX.

Cap. 1 ἐμποδὼν ἔχειν. *Incurrere aliquid.*
ἐκποδὼν ποιεῖσθαι. *Auertere, atq; depellere.*

Cap. 2. εἰς ἄρτους. *In panes.*
ἄξιος οὖν ἐστὶν ἀργυρίου. *Dignus igitur est argento.*

Cap. 4. ἀνήκοος. *Qui non audierit.*
ἀνθρωποφάγοις. *Carne humana uescentes.*

Cap. 5. σαρκὸς εὐσταθὲς κατάστημα.
Corporis constantem habitum.
μανείην μᾶλλον, ἢ ἡσθείην.
Insanirem potius, quàm oblectarer.

ἡδονῆς τέλος πόρνης &c. *Voluptatis finis meretricis decretum est. tolle Venerem, nullum meretricis erit decretum.*

Cap. 8. τὸν γὰρ μυρίων καὶ πεντακισχιλίων &c. *Enimuero qui decem milibus, & quindecim milibus uestimentorum egeat, is quo minus indigeat, fieri non potest.*

est. Cum enim plus quàm habeam, egeo, detrahens ex iis quæ habeo, acquiesco.

Cap.9. βάλλει καὶ μάλοισι &c.

Me petit pomis caprarium Clearistæ filia,
Capras propellentem, suaue quid canit, insusurrat.

τίτυρ' ἐμὶν τὸ καλὸν πεφιλαμένε. &c.

Pasce adamate mihi pulchre heus Tityre capras,
Et potum ad fonteis age Tityre, sed coleatum
Hunc Afrum, rufumq; caue, ne cornua uibret.

οἵη δ' ἄρτεμις εἶσι κατ' οὔρεος &c.

Montibus it qualis studiosa Diana pharetræ,
Aut per Taygeti spatiosa iuga, aut Erymanthi,
Et nunc gestit apro, nunc ceruo diua uolucri.
Stant circùm nymphæ agrestes Ioue cœlitè natę,
Inq; agris ludunt, Latonæ pectora gaudent.
Fronte dea ante omneis ceruice prominet alta,
Et pulchras omneis inter clarissima fulget.
Talibus in famulis uirgo intemerata decebat.

γέγηθε δέ τε φρένα λητώ.

Latonæ pectora gaudent.

ῥεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δέ, τε πᾶσαι.

Pulchras omneis inter clarissima fulget.

Cap.10. παρθενικὴν ζώνην, καὶ λέκτροιο θεσμόν.

Virgineum soluit cestum, legemq; cubilis.

καὶ ἔργα φυλοτήσια. *Et munus amoris.*

τὸν μὲν ἄρ' ἐντρητισι κατευνάσατ' ἐν λεχέεσσιν.

Inq; toris illi sculptis cepere soporem.

Cap.15. ἄπορον. *Dubium.*

QVAE IN LIBRO. X.

Cap.1. τρίτον καὶ τέταρτον. *Tertium & quartum.*

Cap.4. φύσει τὰ ὀνόματα ἢ θέσει.

Natura'ne nomina sint an positu.

Cap.7. τὴν εἴσω θάλασσαν. *Internum mare.*

Cap.10. ἀνατομάς. *Dissectiones.*

Cap.11. σπεῦδε βραδέως. *Festina tarde.*

Cap.12. ἀρχύτας ταραντῖνος φιλόσοφος &c.

Archytas Tarentinus philosophus pariter & mechanicus uir, columbam ligneam fecit uolantem, quæ si nunquàm subsedisset, preterea non exurgebat. Hactenus enim.

Cap.16. κατὰ πρόληψιν. *Per anticipationem.*

Cap.17. ἀσωτίαν τε. *Luxumq;.*

Cap.19 σὺ δὲ μὴ λέγε ὡς γέγονεν οὕτω πολλάκις &c.

Verum ne dicas, sic esse actum sæpenumero, sed hoc fieri sic decere. Non enim si quid aliquando contra leges actum iam est, tuq; id secutus es, propterea iure queas euadere, quinimo eò magis iccirco in te debeat statui. Vt enim si prius in aliquem foret animaduersum, tu minimè hæc scriberes: ita si ipse in præsentia punieris, nequaquam deinceps alius scribet.

Cap.22. φιλοσοφία γάρ τοι ἐστὶν ὦ σώκρατες, χάριεν ἄν τις αὐτοῦ μετρίως ἅψηται ἐν τῇ ἡλικίᾳ &c.

Philosophia sanè o Socrates, res est elegans, si modicè quispiam per ætatem attigerit: at si supra modum tempus in ea contriuerit, hominum est corruptela. Nam si quis uel ameno sit acriq; ingenio, ultraq; ætatẽ philosophetur, necessum est eũ rerũ omnium esse imperitum, quarum usu calleat oportet, quisquis honestus probusque est futurus. Legum enim ciuilium peri-

tia & orationis uacat: quibus in actionibus ac cõmercijs cum hominibus, tum priuatim tum publicè uti conuenit. Voluptatum item, atq; cupiditatum humanarum, & morũ euadunt prorsus insolentes. Cum itaq; in ullam quampiã incidunt priuatam publicam'ue actionem, habentur deridiculi: perinde ac uiri ciuiles ipsi, ubi uestra adeunt studia & disputationes, irridentur: Accidit ijs enim illud Euripidis: Qua in re clarus quisque est, ad eam properat & diei partem illi plurimã impertit, in qua ipse se exuperet: contrà, in qua stupidior ac nihil sit, inde effugit, eamq; contemnit: alteram uerò sui beneuolentia commendat, arbitrans ita se se laudare, Sed præstat (sicuti opinor) utriusq; esse participem: philosophiæ inquam, quoad illius honestas sinit, disciplinæ gratia compotem fieri: Neque turpe habetur adolescentem philosophari. At cum grãdis iam natu philosophatur, ridicula res o Socrates geritur. Atq; equidem ita penes philosophantes afficior, uelu-ti erga balbutientes ludentes'que. Cum enim puerulum uideam, cui decorum adhuc est, sic lingua balbutientem ac ludentem, demulceor, res'que mihi quidem festiua & liberalis uidetur, puerilíq; ætate congruens: Quod si uolubiliter puerulum loquentem audiam, acerba quæpiam res mihi oboritur, & aures meæ molestia afficiuntur, uideturq; nescio quid esse seruile. At si quis uirum audierit balbutientem, aut ludentem uideas, res uidetur & deridenda, & puerilis, & deniq; digna uerberibus. Ita equidem afficior sanè eorum, qui philosophantur, ratione. Vbi enim in adolescente philosophiã aspicio, oblector exosculorq;, & id mihi uide-

 tur

tur perdecere, in genuum quoq; ac liberalem hunc esse hominem iudico : è contrario, si non philosophatur, illiberalem, & sese nuquàm re ulla dignum, uel honesta, uel ingenua arbitrantem. Verum cum seniorem iam hominem philosophantem adhuc, necdum facientem finem persentio, uerberibus egere commodùm uir ille mihi uidetur. Quod enim modò dixi, id homini isti accidit, ut si sit admodum ingeniosus, uilis atque abiectus efficiatur, cum mediam ciuitatem forumq; defugiat, in quo poeta inquit uiros excellere. Abdat se uerò & uitæ reliquum cum adolescentulis tribus, aut quatuor degat, in angulorum aliquo commurmurans, ingenuum aut quicquam magnū dignum'ue haud unquam loquatur. Equidem o Socrates, pro mea erga te beneuolētia, atq; humanitate, uideri mihi uideor affici in præsentia eodem modo, quo Zethus respectu Amphionis apud Euripidem, cuius modò mentionem feci. Etenim mihi quoq; eiusmodi quædam, tecum ut fabuler, in mentem uenit, qualia cum fratre ille. Neglectui habes o Socrates ea, quæ debes curare, animiq; naturam tui usque adeo nobilem puerili quodam ornamento condecoras, nec foro senatui'ue orationis quicquam rectè affers, neque probabilem, aut consentientem ullam rationem inuenisti, neq; uerò pro aliis consilium integrum cepisti. Atqui amice Socrates, quod ęgrè ne feras uelim (loquor enim tua causa summa cum beneuolentia) an tibi non turpe uideatur, ita te gerere, ut ego te habere existimo, et cæteros qui ultra iustum pergant philosophari? Nam si quis te nunc, aut alium eiusmodi quēlibet ad carcerem rapiat, iniuriam te quidem intulisse arguens, qui cul-

pa

pa omnino uaces, noſtin'ne te minime habiturum quonam te pacto tuearis? Sed uertigine uexeris ac conſilij inops oſcites quid dicas, quid agas. In *iudicio item ſuggeſtum conſcendens, ſi improbus admodum ac nequam aduerſarius tuus ſit, mori de facili queas, ſi te ille capitali deferat crimine. Verum quonam pacto Socrates hoc ſapientis ſit, ſi qua ars aliquem præſtantem ingenio uirum nacta, deteriorem illum effecerit? qui neque ſibiipſi auxilio eſſe poſſit, periculisque extremis liberare, neque ſe, nec alium quenquam, ſed ab inimicis bonorum omnium facultate ſpoliari neceſſe ſit, & palàm quidem infelicem degere.* Liceat enim, *quanquàm agreſtius, uera dicere: ſi quis in genam te percuſſerit, pœnas non det. Sed heus uir bone, mihi obtempera, atque a redargutionibus iſtis te abſtine, rerumque elegantiam cole, & eam ſanè unde rectè ſentire uideare, alijs miſſa faciens iſta arguta, ſiue deliramenta, ſiue nugalia deceat appellare: quibus efficiatur, ut domus inanes habites: atque ſequens non eos, qui exigua iſta reprehẽdunt, ſed illos potius a quibus & facultates, & gloria, & bona alia permulta poſſidentur.*

*Cap.*24. εἰς τετάρτην, καὶ εἰς πέμπτην.
In quartam & in quintam.

QVAE IN LIBRO XI.

Cap. I. ἰταλοί. *Vituli.*
κατ' ἀντίφρασιν. *Per contrariam dictionem.*

*Cap.*4. τὸ δὲ ἀξίωμα κ' ἂν κακῶς λέγῃ τὸ σὸν &c.
Autoritas uerò, & ſi male dicat, tua
Perſuadebit: nam ab inexiſtimatis proficiſcens oratio,
Et ab exiſtimatis, eadẽ haud quaquã tantundẽ †uacat. †ualet

ἀντὶ ἀδοξούντων. *Pro eo quod inexistimatis.*
ἀντὶ δοκούντων. *Pro existimatis.*
ἀδοξοῦσι. *Inæstimati sunt.*
ἐνδοξοῦσι. *Existimati sunt.*
Cap. 5. σκεπτικοί. *Commentantes.*
οὐ μᾶλλον οὕτως ἔχει τόδε ἢ ἐκείνως ἢ οὐδετέρως.
Haud magis sic se hoc quàm illo habet modo, aut quam neutro.
πυῤῥωνίων τρόπων. *Pyrrhonicorum modorum.*
σκεπτικοί, ἐφεκτικοί, ἀπορητικοί.
Commentantes, obligantes, ambigentes.
τῶν πρός τι. *Eorum quæ ad aliquid.*
Cap. 7. ὀψιμαθίαν. *Tardidiscentiam.*
ἐπωλουμένοις. *In uendentibus.*
ἀπειρόκαλος. *Ineptus.*
Cap. 9. συναγχεῖν. *Anginam pati.*
συνάγχην. *Anginam.*
ἀργυράγχην. *Argentanginam.*
Cap. 15. παραγωγάς. *Deductiones et deriuationes.*
ἐπιβόλως. *Ingeniose & aptè.*
Cap. 16. περὶ πολυπραγμοσύνης. *De curiositate.*
πολυφιλίαν. *Multorum amicitiam.*
πολυτροπίαν. *Multiplices ac uarios mores.*
πολυσαρκίαν. *Corpulentiam.*
πολυπραγμοσύνην. *Curiositatem.*

QVAE IN LIBRO XII.

Cap. 1. οὐκ ἄρα σοί γε πατὴρ &c.
Non eques ipse pater fuerat tibi mehercule Peleus,
Non Thetis est genitrix, glaucum te protulit æquor,
Aeriæq; rupes, mens quod tibi dura, ferox est.

Cap. 2.

Cap. 2. ἐνθυμήματι. *Commentatione.*

Cap. 5. κωλόν. Laxum *intestinum.*

ἀμαθέστερον πῶς εἰπέ, καὶ σαφέστερον λέγε.
Indoctius rudiusq; quodammodo loquere, & apertius ac clarius fare.

τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν. *Primigenia.*

ἀναλγησία. *Indolentia.*

ἀπάθεια. *Impassibilitas.*

Cap. 9. κάκιον εἶναι τὸ ἀδικεῖν τοῦ ἀδικεῖσθαι.
Peius esse iniuriam facere quam peccare.

Cap. 11. πρὸς ταυτα κρύπτε &c.
Nihil occulte, quando cuncta tuens,
Et cuncta audiens, omnia reuelabit dies.

QVAE IN LIBRO. XIII.

Ca. 1. ἀνθ' ἑνὸς ὑποκειμένου, πεπρωμένην καὶ φύσιν.
Pro uno subiecto, fatum, & naturam.

μὴ καὶ ὑπὲρ μοῖραν δόμον ἄϊδος εἰσαφίκηαι.
Ne ue obstante domum fato penetrabis auerni.

περὶ στεφάνου. *De corona.*

ὁ μὲν τοῖς γονεῦσι νομίζων μόνον γεγεννῆσθαι &c.
Nam qui parentibus tantum se natum putat, fatalem, atq; spontis suæ mortem manet. Qui uero etiam patriæ ob id, ne in seruitutem redactam illam uideat, occumbere præoptabit.

τὴν πεπρωμένην καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον.
Fatalem, & spontis suæ mortem.

αὐτόματος θάνατος. *Spontanea mors.*

Cap. 5. ἥδιον ὁ λέσβιος. *Suauius Lesbium.*

Cap. 6. προσῳδίας. *Accentus.*

Cap. 7. ἡ δὲ δηλεάμινα, ἐὸν ἰσχυρότατον &c.

Cum autem animalium acerrimum sit leæna et audaciſſimum, ſemel omnino in uita & unum parit. Enitendo enim, cum fœtu pariter matricem proijcit. Rei uerò huiuſce cauſa eſt, quòd cum in matrice manens motitari incipit catulus, motus ille unguiculis præmunitus ferarum longè omnium acutiſſimis matricem diſcerpit: tum in maius continuò augeſcens, multò magis dilanians prodit. Inſtante uerò iam nixu, prorſum relinquitur eorum integrum & ſanum nihil.

ἐπίκοινον. *Promiſcuum.*

εἱστήκει ὥς τίς τε λέων περὶ οἷσι τέκεσσιν &c.

Vtq; leo in ſylua ſtabat ſua pignora circum,
Cui manus occurſet catulos nemus inter agenti
Venatrix accincta uirum.

πυκνὰ μάλα στενάχων, ὥς τε λὶς ἠυγένειος; &c.

Crebra gemens nimium, tanquam leo uiribus ingens
Faucibus, abſenti uenator ſi catulum audax
Abripuit denſo in ſaltu, dolet acre, ſequensq;
Deinde nemus uerſat, ſcrutans ueſtigia, ſi quo
Verſa uiri inueniat, rapit illum bilis amara.

λέων δ' ὅτι μὲν ὀχεύει ὄπισθεν &c. Leonẽ *auerſum coire, urinamq; retro reddere, dictum iam eſt. Coit, & parit, non omni tempore, ſingulis tamen annis uere parit, & magna ex parte geminos. Sed cum plurimos, ſex catulos, nonnunquam etiam unum. Quod de leæna fertur, uuluam cum partu emittere, delira fabula eſt, facta ex ea cauſa, quod rarum genus hoc animalis eſt: nec rationem, cur ita eſſet, comperire autor ille fabulæ poterat. Rarum hoc enim eſt, nec multis naſcitur locis ſed Europæ totius ea parte ſolùm, quæ inter Acheloum*

amnem

amnem & Nessum est. Parit leæna quoque adeò paruos, ut uix post secundũ mensem incipiant ingredi. Leones terrę Syrię quinquies uita pariunt, primùm quinq; post uerò subinde pauciores, deinde steriles degunt. Caret leæna iuba, maris hæc propria est. Dentes eos tantũmodo mutat leo, qui canini uocantur, quatuor: duos superius, totidem inferius, idq; sexto mense ætatis fit.

Cap.9. πανδέκτας. Promiscua & omnimoda continentes.

οὐκ ἀπὸ τῶν ὑῶν. Non a suibus.

ὕειν. Pluere.

Cap.10. ἐτύμῳ. Veriloquio.

Cap.11. βιωφελῆ. Vitæ utilitatibus conducentia.

πέμμασιν. Placentis, concoctione.

Cap.16. πέψει. Panibus secundæ mensæ.

παροιμιώδης. Prouerbio tritus.

πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος, καὶ χείλεος ἄκρου.

Multa cadunt inter calicem supremaq; labra.

Cap.17. σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν ξυνουσίᾳ.

Sapientes tyranni sunt congressu sapientum.

αἴας ὁ λόκρος. Aiax Locrensis.

γέρων γέροντα παιδαγωγήσω σ' ἐγώ.

Senex senem ego teipsum erudiero.

φιλοκτήτης. Philoctetа.

ἐν τῷ πυρφόρῳ προμηθεῖ. In ignigero Prometheo.

σιγῶν τε ὅπου δεῖ καὶ λέγων τὰ καίρια.

Tacensq; ubi opus est, & opportuna loquens.

σιγῶν τε ὅπου δεῖ, καὶ λέγειν ἀσφαλές.

Silere ubi opus est, & tutò loqui.

Cap.19. εὐφωνία. Vocalitas.

ἀέρα βαθεῖαν. *Caliginem, & nebulam profundam.*
κολοιούς τε ψῆράς τε. *Graculosq;, sturnosq;.*
ψηρῶν τε. *Sturnorum.*
τῶν δ᾽ ὥς τε ψαρῶν νέφος ἔρχεται ἠὲ κολοιῶν.
Horum, ut de sturnis it nubes, graculis'ue.
Cap.21. κρηπῖδας. *Crepidulas.*
νηρεΐδας. Nereidas.
σκιαμαχία. *Vmbratilis pugna.*
κριομαχία. *Arietum pugna.*
Ca.23. δὶς ταυτὸν ἡμῖν εἶπεν ὁ σοφὸς αἰσχύλος, *etc.*
Bis idem nobis dixit sapiens Aeschylus.
Venio enim ad terram, inquit, & accedo postliminio:
Ast uenio idem est, quod accedo postliminio.
Ita per Iouem atq; si quis uicino dixerit,
Accommoda tu mactram, uel si libet, arcam panariã.
μάκτρα καὶ κάρδοπος. *Mactra, & arca panaria.*
ἀπομνημονεύειν. *Commemorare.*
ἕκτορα δ᾽ ἐκ βελέων, *&c.*
Hectora de iaculis, de puluere Iuppiter, & de
Cæde uirùm abduxit, de sanguine, deq; tumultu.
ὑσμῖναί τε, μάχαι τε, φόνοι τ᾽ ἀνδροκτασίαι τε.
Prælia, conflictus, cædes, hominumq; necatus.
μημέτι παῖδε φίλω πολεμίζετε, μηδὲ μάχεσθον.
Neu dulces pueri pugnate, aut cernite ferro.
μνηστῆρες δ᾽ ἄρα τηλεμάχῳ θάνατόν τε, μόρον τε.
Telemachoq; proci letum fatumq; profecto.
θάνατον καὶ μόρον. Letum & fatum.
πολεμίζετε, καὶ μάχεσθον. Bellate, & pugnate.
βάσκ᾽ ἴθι οὖλε ὄνειρε. καὶ, βάσκ᾽ ἴθ᾽ ἶρι ταχεῖα.
Vade, i somnũ agens. et alibi, Vade, et perge Iri citata.

ἐκ παραλλήλου. *Ex geminatione.*

Cap. 24. προσῳδίαν. *Voculationem.*

Cap. 25. γλαύκῳ, καὶ νηρεῖ, καὶ εἰναλίῳ μελικέρτῃ.
Glauco, *Nereiq; atq; magis genio* Melicertæ.
νεωτερικότερος. *Audacior & iuuenilior.*
ταῦρον δ' ἀλφειῷ, ταῦρον δὲ ποσειδάωνι.
Taurum autem Alpheo, Neptuno tum quoq; taurum.

Cap. 27. ἐμφατικώτερον. Expressius.
τὸν ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον. *In lente unguentum.*

Cap. 28. πρόσωπον. *Personam.*

QVAE IN LIBRO. XIIII.

Cap. 1. παχυμερέστερον. *Crassius, et pinguiori* Mi- *(nerua.*
λογικὰ ζῶα. *Rationalia animalia.*
νευρόβατα. *Neruis mouentia.*

Cap. 3. παιδείας δ' οὐκ ὀρθῶς ἧφθαι τὸ παράπαν.
Institutionum autem minime rectè attigisse. *(te.*

Ca. 4. περὶ καλοῦ, καὶ ἡδονῆς. *De honesto, et uolupta*
παρθένος δὲ εἶναι λέγεται, κατὰ σύμβολον τοῦ ἀδιάφθορος εἶναι, καὶ μηδαμῶς ἐνδιδόναι τοῖς κακούργοις, &c.

Dicitur uirgo esse, indicio eam esse incorruptam, improbis nunquàm concedere, non orationem modestam, non precationem, non adulationem, non denique quicquam aliud pati. Quas ob res meritò tristis etiam ac contracta fronte pingitur, uultu graui, aspectu contento & toruo, ut iniustis terrorē incutiat iustis fiduciam præbeat: quando huiuscemodi facies iustis grata, iniustis molesta est.

Cap.6. σειρῆνες. *Sirenes.*
εὐρύκλεια. Euryclia.

ἐν τῇ ἔσω θαλάσσῃ. *In interiore mari.*
κατὰ ἀρίσταρχον. *Iuxta Aristarchum.*
ἐν τῇ ἔξω κατὰ κράτητα. *In exteriore iuxta cratetē.*
ἰσόψηφοι. *Pares.* παραστιχίς. *Continua series.*
ἠμαθία. *Emathia.* αἱμονία. *Hæmonia.*
ποσειδώνειον. Neptunium, *&* locus Neptuni.
ὄναιό σου. *Proficiat tibi.* (*næ gratia.*
ταύτης τῆς πολυμαθίας. *Huius multiuagæ discipli-*
ὅττι τοι ἐν μεγάροισι κακόν ἀγαθόν τε τέτυκται.
Aedibus in nostris quæ recta aut praua geruntur.

QVAE IN LIB. XV.

Cap. 3. αὐέρυσαν μὲν πρῶτα, *&c.*
Prima supinarunt, necuere, & exuta dedere
Pellibus, absq; sono, & muti.
Cap. 6. ἀνδρός μὲν τόδε σῆμα, *&c.*
Ecce uiri tumulum, qui pridem a lumine cessit.
Abstulit hunc factis præclarum splendidus Hector.
Quondam ita quis dicet, mea nunquam gloria cadet.
ἀνδραγαθούντων ὑμῶν, καὶ διαδεχομένων.
Fortiter ac uiriliter agentibus uobis, atq; succedētibus, suscipientibusq; stationem meam.
Cap. 10. περὶ ψυχῆς. *De anima.*
Cap. 14. εἰσεπράξατό με ἀργύριον. *Exigit a me argentum.*
Cap. 19 περὶ ἐδεσμάτων. *De edulijs.*
Cap. 2. ἐν ταῖς προτέραις θεσμοφοριαζούσαις.
In prioribus thesmophorijs.
νῦν οὖν ἁπάσαισι παραινῶ, καὶ λέγω *&c.*
Omneis igitur nunc admoneo, & dico
uirum hunccine ulcisci, multis de causis.

Agre-

Agrestia etenim quædam matronæ agit, ut qui
In agrestibus enutritus oleribus sit.
ὁ δὲ ἀναξαγόρου τρόφιμος ἀρχαίους, &c.
At Anaxagoræ alumnus ueteris ille
Durus quidem ad salutandum uidetur
Et ridendi exosus, & iocari ne ad uinum quidem
Consuetus uerum quicquid scripserit, id
A melle & sirenibus profluit.
οὔποτε σὸν μνῆμα εὐριπίδης ὄλετο που.
Nulla ætate tua Euripides monumenta peribunt.

Cap. 25. ἀνανεοῦται. *Reuiuiscit.*

Cap. 26. λόγος ἐν ᾧ τεθέντων τινῶν, &c. *Oratio, in qua positis quibusdam, aliud quid a positis necessario consequitur per ea quæ posita sunt.*

Cap. 28. κατὰ ἀνδροτίωνος, καὶ κατὰ τιμοκράτους. *In Androtionem, & in Timocratem:*

Cap. 31. πολιορκητής. *Vrbium expugnator.*

QVAE IN LIBRO XVI.

Cap. 1. ἐνθυμημάτιον. *Commentatiunculam.* ἄν τι πράξῃς καλὸν μετὰ πόνου, &c. *Si cum labore honesti quippiam egeris, laborabit, honestum manet. Si cum uoluptate turpe feceris quippiā, quod suaue est, abit: quod turpe est, manet.*

Cap. 3. διαιρέσεων. *Diuisionum.*
ἐλογιζόμεθα οὖν παρὰ τὴν ἰσχυρὰν σύμπτωσιν, etc. *Cogitabamus itaque propter nimiam uentris compressionem summam esse inediam: nam & ij qui sponte abstinent cibo, primis temporibus fame afficiuntur, post autem minus.*
εἰθισμένοι δὲ εἰσὶ καὶ οἱ σκύθαι ὅταν διάτινα.

Scythæ

Scythæ etiam consueuerunt, si quando cuiuspiam rei causa inediam ferre coguntur, latioribus fasciis uentrē cobibere, quasi ita fames minus eos infestet. Ventre autem ferè pleno, quia nulla in eo sit inanitas, fit ne esu riant. Dum autem uenter compressus admodum est, caret inanitate.

ἄπορον δὲ καὶ δεόμενον ἐπισκέψεως, &c. *Dubium est indigensq; considerationis, tum in hoc, tum in cæteris famelicis, quare in frigoribus magis huiuscemodi casus accidat, quàm serenis temporibus.*

Cap.7. οὐδετέρως. *Neutro scilicet.*

Cap.8. εἰσαγωγάς. *Introductiones.*

περὶ ἀξιωμάτων. *Pronunciatorum.*

ἀξίωμα. *Pronuntiatum.*

λεκτὸν αὐτοτελὲς, ἀποφαντὸν ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ. *Dicibile per se perfectum, enuntiabile quantum ex semetipso.*

ἀξίωμα. *Propositum.*

συνημμένον ἀξίωμα. *Connexum pronuntiatum.*

συμπεπλεγμένον. *Copulatum.*

παραδιεζευγμένον. *Vitiosè disiunctum.*

Cap.9. ἀδιαφορεῖν. *Indifferens esse.*

Cap.12. ἀπὸ τοῦ ἔῤῥειν. *A pereundo.*

ἔῤῥε κακὴ γλήνη. *Pereas mala pupilla oculi.*

ἔῤῥε ἐκ νήσου θᾶσσον ἐλέγχιστε ζωόντων. *Ocius o pereas uirorum ex insula abusus.*

βάσκανον. *Inuidum.* βασκαίνειν. *Inuidere.*

φανερότερον ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι ἐπὶ τὸ χρηστότερον. *Facile apparens ab apparendo ad id, quod melius ac be nignius est.*

Cap.

Cap. 18. ὀπτική. *Perspectiua.*
κανονική. Regularis. ῥυθμός. Modus, numerus.
μέλος. Modulatio, cantus.
κανονικῆς. Regularis.
μετρική. Dimensiua.

QVAE IN LIB. XVII.

Cap. 2. σόλοικον. *Solœcismi uitium.*
θεῖναι εἰς μέσον. Ponere in medium.
ὀφόδιον. Viaticum.
τεμένων ἱερά. *Templorum sacra.* (ταὶ
Ca. 3. καὶ δὴ δοῦρα σέσηπε νεῶν, καὶ σπάρτα λέλυν-
Et ligna eputrent ratium, & sparta in cariem sunt.
σπάρτους. *Ex agris satos.*
Cap. 4. κηφισεύς ὤν, ἐκδιοπείθου πατρός, &c.
Cephisieus genere ex Diopete *patre,*
Quinq; & centum cum scripsisset fabulas,
Fato est defunctus, annos duos natus & quinquaginta.
τεχνικοί. *Artificiales.*
ἀποδεικτικῶ. Demonstratiuo.
ἀμφισβητούμενον, ἀντὶ ὁμολογουμένου.
Dubio pro confesso & certo.
ἀπόδειξιν.
Expressionem & demonstrationem.
Cap. 8. μὴ γελᾶτε ἔνι τ' οὔλαιον, &c. Ne ridete, *inest oleum: uerum uos nescitis qualis matutino dilucu lo hodie rigor fuerit, itaq; gelu concretum est.*
αἴθοπα οἶνον. *Calidum uinum.*
Cap. 9. σκυτάλη. *Lorum quo epistolæ inuoluuntur.*
Cap. 10. τὰς ἐρεύγονται μὲν ἁπλὰ &c.
A *qua sanè eructantur inaccessi ignis purissimi ex imis fontes.*

fontes. Flumina uerò interdiu quidem inundant fluctū feruentem fumi. At per noctes punicea proglomerata flamma ad profundum ponti ferunt solum, cum strepitu illa Vulcani fluenta serpentia emittit sæuissima, monstrum profectò tum uisu, tum auditu mirabile.

ῥόον κάπνου αἴθωνα. *Fluxum fumi calidum.*

κρουνοὺς. *Fluenta.*

ἀκυρως. *impropriè.* τραχεῖα. *Dura.*

Cap. 11. τὸν τε πνεύμονα οἴνῳ, τὸ γὰρ ἄκρον περιστέλλεται. *Pulmonē uino, summū enim cōtraitur.*

ἡ κάτω κοιλία. *Inferior uenter, & aluus.*

τραχεῖα ἀρτηρία. *Aspera arteria.*

ἐπιγλωττίς. *Apposita lingula.*

τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν. *Asperam arteriam.*

*Ca.*12. ἄλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρη, ἄλλοτε μήτηρ. *Ipsa dies quandoq; parens, quandoq; nouerca est.*

μία μητρυιὰ, δύο μητέρες. *Vna nouerca, duæ matres.*

*Cap.*19. ἄνευ του πράττειν μέχρι τοῦ λέγειν. *Sine ulla actione ad dicendum parati.*

ἄνθρωπε ποῦ βάλλεις, &c. *Homo ubi iam mittis, considera nunquid purgatum uas sit. Nam si ad inanem opinionem ea inuergas, prorsum interierint. Sin compu-trescant, in urinam aut acetum uertentur, aut si quid ijs ipsis est deterius.*

κυνικώτερον. *Magis cynicum.*

ἀνέχου, καὶ ἀπέχου. *Patere, & abstine.*

*Cap.*20. πᾶσα γὰρ πρᾶξις ὧδε ἔχει, αὐτὴ ἐφ᾽ ἑαυτῆς, &c. *Omnis enim actio sic sese habet. Nam ipsa quantum in semetipsa agitur, neq; honesta, neq; turpis est: quemadmodum sunt quæ nunc nos ipsi facimus, aut bibere,*

aut,

aut loqui, aut disputare. Nō enim est horū honestū per seipsum quicquā, sed in actione, ut quidē est actū, eiusmo di euenit. Nā honestè gestū, et rectè honestū fit, contra uerò turpe. Eodē pacto & amare ipsum, & amor, non omnis quidem honestus est, neq; commendatione omnis dignus, uerum is, qui amare honestè nos adhortatur.
ἐνθύμημα. *Commentum.*
ὁδοῦ πάρεργον. *Superuacaneè, extra itineris propositum, quasi ex diuerticulo.*

Cap. 21. ἀπαίδευτος. *Ineruditus.*
συγχρονισμούς. Contemporationes.
ἀνὴρ ὁ φεύγων καὶ πάλιν μαχήσεται.
Vir *fugiens & denuo pugnabit.*

QVAE IN LIBRO XVIII.

Cap. 2. τῆς πολιτείας. Reipublicæ.
κοινὰς τὰς γυναῖκας. *Communes mulieres.*
νήπιοι οὐδ' ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντός.
οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε, καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ.
Ignorant stolidi quàm toto sit medium plus:
Ac quanta utilitas in malua & asphodelo sit.
Ca. 4. μοχθηρούς καὶ φορτικούς. *Improbos atq; graues.*
Cap. 5. ἀναγνώστην. *Lectorem.*
Cap. 6. σοφιστεία. *Inani sapientia.*
Cap. 7. ἐπιμαίνεσθαι. *Furere, & insanire.*
μελαγχολία. *Atra bilis.*
ἀλλὰ εἶναι σχεδόν τι τὸ πάθος τοῦτο ἡρωϊκόν.
Et affectionem ferè hanc heroicam esse.
μήτε καιροῦ, μήτε μέτρου. *Neq; tēporis, neq; modi.*
Cap. 8. ὁμοιοτέλευτα, καὶ ὁμοιόπτωτα.
Similiter finientia, & similiter cadentia.

ὁμιο-

ὁμοιοτέλευτα, καὶ ἰσοκατάληκτα, καὶ πάρισα, καὶ ὁμοιόπτωτα.
Similiter finientia, & æqualiter desinentia, & comparia, & similiter cadentia.
ὀπειρόκαλοι. *Inepti.*
Cap.9. ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα. *Dic mihi musa uirũ*
ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι. *Pandite nunc Musæ mihi.*
ἀπὸ του ἕπεσθαι, καὶ εἰπεῖν. *Ab eo quod est sequi & dicere.*
Cap.10. ἐὰν ἅψῃ αὐτοῦ τῆς φλεβός. *Si attrectaris uenã eius.*
ἀγγεῖον. *Vas, & conceptaculum.*
σφυγμός, *Pulsus.*
σφυγμός, ἐστὶ διαστολὴ καὶ συστολὴ ἀδιαίρετος ἀρτηρίας καὶ καρδίας. *Pulsus, est disparatio et contractio in diuisibilis arteriæ & cordis.*
σφυγμός ἐστι παλμὸς, ἢ ζέσις φλεβὸς, &c. *Pulsus, est subsultatio, et palpitatio uel ebullitio uenæ & arteriæ.*

QVAE IN LIBRO XIX.

Cap.1. διαλέξεων. *Disputationum.*
ζήνωνος. *Zenonis.*
συγκαταθέσεις. *Assensiones.*
τὰς τοιαύτας φαντασίας. *Eiusmodi imaginationes.*
οὐ συγκατατίθεται οὐδὲ προσεπιδοξάζει.
Non assentit neque coopinatur.
καὶ προσεπιδοξάζει. *Et coopinatur.*
οὐ συγκατατίθεται. *Non approbat.*
Cap.2. αἰσθήσεις. *Sensus.*
ἀκολάστους, *Libidinosos, & intemperantes.*
ἀκρατεῖς. *Incontinentes.*
ἀκολάστους. *Incastigatos.*

Διατὶ

Διατὶ οἱ κατὰ τὴν τῆς ἁφῆς ἢ γεύσεως, &c. *Cur incontinentes eos appellare solemus, qui uoluptate contrectandi aut gustandi exuperantur? Nam qui immodicè re utuntur uenerea, & qui luxu delectantur ciborum, incontinentes uocamus. Ciborum tamen non eadem ratio est, sed partim linguam, partim gulam, sua mouent suauitate. Vnde Philoxenus gruis collum a dijs immortalibus sibi dari optabat. At uerò qui in uidendo audiendoúe modum excedunt, non eodem uocabulo significamus, an quoniam uoluptates sensibus hisce accommodatas, communes cum cæteris animantibus habemus? Ergo ut communes spernimus & notamus, solasq; omnium, aut maxime probo damus.* Itaq; *hominem ijs deditum reprehendimus, et incontinentē intemperantemq; appellamus, quod uictus a teterrimo uoluptatum genere ducitur.* Sed *cùm sentiendi genera quinq; sint, cætera animalia duobus tantùm quæ modò dixi, uoluptatum sibi acquirunt cæteris uel nihil omnino delectantur, uel per accidens ita afficiuntur. Quod enim uidet, aut olfacit, tantisper gaudet quoad gustus tactus'ue fruiscatur. Cumq; genus idipsum concupiscendi expleuit, illorum quoq; suauitas desijt: ut nobis salsamenti odor cum indigemus, suauis est: ubi satiati repletiq; sumus, amplius suauis non est.* Rosæ *autē odor semper suauis est.*

τὴν συνουσίαν εἶναι μικρὰν ἐπιληψίαν. *Coitum esse paruum morbum comitialem.*

Cap. 4. ψυχροποιητικόν. Frigus *facientem.*

τὸ δὲ πῦρ διαχαλᾷ τὸ πεπηγός, ὥσπερ ἥλιος τὸν χιόνα. *Ignis autem concretum resoluit, & gelu constri*

ctum ut niuem sol.

Cap. 5. Διατὶ τὰ ἀπὸ χιόνος καὶ κρυστάλλων, &c. *Cur aquæ ex niue glacie'ue liquatæ sint uitiosæ? an quia cum aqua quæuis gelu concrescit, pars tenuissima difflatur, & læuissima euaporatur? Indicium illud est, quòd deliquata fit minor quàm antea fuerit, quàm concresceret. Cum itaque quod salubrius est defuerit, deterius sit quod relinquitur necesse est.*

Cap. 6. Διατὶ οἱ μὲν αἰσχυνόμενοι ἐρυθριῶσιν, &c. *Quam ob causam erubescunt quos puduit, pallent qui metuunt, cum istæ affectiones similes inter se sint? An quoniam pudefactis sanguis de corde in omnes corporis partes diffunditur, ita ut superficiem occupet, metu uerò percussis contrahitur ad cor, ita ut cæteris partibus desiat?*

αἰσχύνη ἐστὶ φόβος δικαίου ψόγου.
Pudor iustæ uituperationis est timor.

Cap. 7 ἀκύρως, ἢ κατὰ ἀντίφρασιν.
Impropriè, uel per oblocutionem.

Cap. 8. ἑνικῶς. *Singulariter.*
ἀπαραμύθητον. Absq; consolatione.
πληθυντικῶς. Pluratiuè.

Cap. 9. ἀνακρεόντεια.
Anacreontio, & Anacreontis uersus.
ἐλεγεῖα. *Elegos, hoc est lugubria carmina.*
ἐρωτικά. *Amatorias dulcia, & uenusta.*
τὸν ἄργυρον τορεύσας &c. *Argentum tornans*
Fabrica Vulcane mihi;
Non hominem armatum.
Quid enim cum bellis mihi?

Sed

Sed cauum poculum cude,
Quantum uales maximè.
Inq; eo neque astra,
Neque plaustra facias.
Nam quid cum Pleiadibus.
Quid cum Boote mihi?
Vites fabrica quæso intus,
Et racemos pariter,
Aureosq; pulchrè calcantis
Comites Lyæi,
Amoremq; excude simul.

ἀσωτία. *Luxu, prodigalitate.*

ἀναφροδισίας. *Inuenustatis.*

Cap. 11. τὴν ψυχὴν ἀγάθωνα φιλῶ, *&c.*

Suauia dans Agathoni animam ipse in labra tenebam.
Aegra etenim properans tanquam abitura fuit.

οὐκ ἄμουσος. *Non inelegans.*

Cap. 12. ἀπάθειαν. *Tranquillitatem.*

πάθη. *Passiones.*

Cap. 13. ἀκλαής. *Minime plorans.*

QVAE IN LIB. XX.

οἱ περὶ τὸν διόνυσον τεχνῖται. *Liberi patris artifices*

προβλήματα ἐγκυκλια. *Quæstiones circulares.*

Διατί οἱ διονυσιακοὶ τεχνῖται *&c. Cur genus id hominum, quod Dionisiacos technitas, id est artifices bacchanales, appellamus, improbis esse moribus magna ex parte consueuerunt? An quia minime sese studio sapientiæ dedunt? eo scilicet quòd in artibus necessarijs magnam partem ætatis suæ consumunt, uitam plurimum traducunt incontinenter, partim etiã tum inopia, quod*

quidem utrunque uitia & gignit & auget.

Cap. 4. ἐξωτερικά. *Extraria, uel extrinseca.*
ἀκροαματικά. *Auscultatoria.*
ἀκροαματικήν. *Auscultatoriam.*
ἐξωτερικάς. *Extrarias.*
δειλινὸν περίπατον. *Pomeridianam ambulationem.*
ἑωθινόν. *Dilucularia.*
ἐξωτερικοί. *Extrarij.*
ἀκροαματικοί. *Auscultatorij.*
ἀκροαματικάς. *Auscultatorias.*
ἀκροαματικούς. *Auscultatorios.*

Ἀλέξανδρος Ἀριστοτέλει εὖ πράττειν.
οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας ἐκδούς &c.

Alexander Aristoteli salutem.

Haud rectè fecisti, quod auscultatorios libros edideris. In qua enim re a cæteris nos item præstabimus, si disciplinæ in quibus eruditi sumus, omnium omnino sint communes? Equidem malim in rerum usu optimarum, quàm in facultatibus anteire. Vale.

Ἀριστοτέλης βασιλεῖ Ἀλεξάνδρῳ εὖ πράττειν.
ἔγραψάς μοι περὶ τῶν ἀκροαματικῶν &c.

Aristoteles regi Alexandro salutem.

Scripsisti ad me de libris auscultatorijs, inter arcana illos condi putās oportere, sed tu eos et esse editos, & minimè editos scito. Cognobiles enim ijs tantum erunt, qui nos audiunt. Vale.

Cap. 5. ἐπιμελοῦμαι ὑμῶν, καὶ κήδομαι ὑμῶν.
Habeo curam uestrum, & consulo rebus uestris.
ὑμῶν. *Vestri.*

Cap. 7. συμπάθειαν. *Consensum.*

Cap. 11.

Cap.II. κηριον. *Fauum.*
κέρας ἀμαλθείας. *Copiæ cornu.*
πινακίδιον. *Indicem.*
ἐγχειρίδιον. *Pugillarem, aut tabellam.*
διατριβάς. *Exercitationes, & studia.*
περὶ ποικίλας ἱστορίης. *De uaria historia.*
βιβλιοτικην. *Librariam.*
ἐποπτειδίων. *Spectaculorum.*
συγγραφήν. *Historiam.*

F I N I S.

VENETIIS.
Excudebat Georgius de Caballis.
M. D. L X V.

